ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1
MARDI
1er JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ.	Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.901
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — No 12.901

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻՆ

—o—

— Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ բարի կաղանդ: Շատ տարիներո՛ւ:

= Սիրելեօք եւ բարեկամօք:

Աւանդական այս սրտաբուխ խօսքերով է, որ Հայը կ'ողջունէ Նոր Տարին: Երջանիկ ու լաւ օրեր կը մաղթէ մօտաւոր թէ հեռաւոր սիրելիներու, սիրազեղ խանդաղատանքով:

Ամանորը բարեբաստիկ առիթ մըն է ո՛չ միայն փոխադարձ շնորհաւորութեանց ու բարեմաղթութեանց այլ նաեւ՝ փայփայելու նոր յոյսեր, շողշողուն երազներ ու փայլուն հեռանկարներ:

Տարի մը եւս թաւալեցաւ անջրպետի անհունութեան մէջ՝ այն միլիոնաւոր, անհաշուելի տարիներուն պէս, որոնք սահած են աշխարհի ստեղծումէն ի վեր:

Օղակ մը եւս փրթաւ մեր կեանքի շղթայէն:

Ու այսպէս տարիները տարիներուն, դարերը դարերուն կը յաջորդեն անդուլ, անդադար:

Յաւիտենական է ժամանակը: Ո՛չ սկիզբ ունի, ո՛չ վախճան:

Գիտնականներ կը ջանան լուծել գաղտնիքը ստեղծագործութեան, որ կը շարունակէ պարուրուած մնալ անթափանցելի մշուշով:

Մարդիկ յաջողեցան երթալ մինչեւ լուսին: Ու կը փորձեն հասնիլ աւելի հեռուները՝ թափանցելու համար տիեզերքի խորհուրդին:

Գիտութիւնը կը յառաջդիմէ հսկայաքայլ: Սակայն շատ գաղտնիքներ կը մնան դեռ անբացատրելի:

×

Փոթորկալից տարի մը եղաւ 1973ը:

Թնդանօթները որոտացին Մերձաւոր ու Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ: Սակայն այսօր աւելի քան երբեք աւելցած են վերջնական ու տեւական խաղաղութեան յոյսերը:

Սեւ կէտ մը կը մթագնէ լաւատես տրամադրութիւնները: Տնտեսական ահաւոր տագնապն է այն, որ կ'ուրուագծուի հորիզոնին վրայ: Տագնապ, որ մղձաւանջի մը հանգոյն կը մտատանջէ Պետութիւններն ու ժողովուրդները, Եւրոպայէն մինչեւ Ճափոն:

Մերձաւոր Արեւելքի անլոյծ թնճուկն է, որ ի վերջոյ յանգեցաւ այս վիճակին: Աշխարհի Մեծերը չկրցան արդար լուծում մը գտնել արաբեւիսրայելեան վէճին: Կարելի չեղաւ խաղաղութիւնը վերահաստատել զէնքի ուժով: Ո՛չ ալ՝ ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդի հռչակաւոր բանաձեւերով:

Քարիւղի զէնքն է, որ ի վերջոյ կոչուած է լուծելու քրոնիկ դարձած տագնապը: Սակայն ի՞նչ գնով:

Հայկական Դատը քանի մը առիթներով արծարծուեցաւ վերջացող տարուան ընթացքին: Միջազգային մամուլը պահ մը զբաղեցաւ սփիւռքի Հայութեան հետ առընչուող կարգ մը խնդիրներով:

Սակայն ո՛չ մէկ դոհացում ստացան մեր ազգային ու քաղաքական պահանջները: Ո՛չ մէկ փոփոխութիւն դոյավիճակին մէջ: Մեր հողերը բռնագրաւուած կը մնան թշնամիին կողմէ: Զօրացուեցան նոյնիսկ Հայաստանի ներքին սահմանները:

Քարիւղ չունինք մենք:

Ի՞նչ զէնքով պիտի հասնինք մեր նպատակին:

— Յոյսով ու հաւատքով:

Ողջո՛յն Նոր Տարիին:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

1974 1974

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»

Լաւագոյն օրեր կը մաղթէ իր ընթերցողներուն

Լ Ո Յ Ս Ը

Դուն կը փայլիս մեծութեան
եւ զոհագործումին համար:
ՌԻԿ-ՎԷՏԱ

Կ'երթամ աղբի՛ւրը լոյսին…
Ուղին երկա՛ր է. սալարկուած է ուղին
Կայծքարերով, ցանկուած՝ մուրտի փուշերով.
Ուղին շեղ է ճառագայթի մ'հանգունակ:
Անկէ կ'ելլեմ՝ յենլով դողդոջ ծունգերուս,
Եւ ծունգերէս, զոր գամեցին եղբայրներս,
Արիւնըս տաք կը բղխի:
Հեւքն է՝ կուրծքիս, թարթիչներուս վրայ՝ փոշին:
Սիրտըս սափորն է դատարկ,
Ու ես կ'երթամ դէպի աղբի՛ւրը լոյսին…

Լոյսն աղուոր է, բարձրութեան մէջ՝ հսաննուտ,
Խոնարհումին մէջ՝ արդար:
Օր մը տեսայ էութենէն մաս մը սուրբ
Մօրս հոգւոյն մէջ ճաճանչազեղ, եւ ցաթած
Մեր գիւղակին մէկ վաղեմի հերոսին
Հողակոյտին վրայ դալար:
Միջօրէին՝ զայն տեսայ
Որ՝ նըման մեծ թիթեռնիկի մ'ըսպիտակ՝
Կը քալէր զաղջ պատուհանիս քարին վրայ,
Որ մայթերէն կամ աղծապիղծ ճամբայէն,
Ներողամիտ գըթութեամբ,
Կը հոսէր նոր կըթուած կաթի մը պէս եղկ,
Որ իրիկունն, հորիզոնէ հորիզոն,
Կ'երիզանար գետերու պէս յակինթի,
Կամ կը կազմէր, երկինքներուն վրայ խաղաղ,
Անըրջական աւազաններ, որոնց մէջ
Կը բոընկէին նունուփարէ կըղզեակներ:
Զայն ես տեսա՛յ — եւ հոգւոյս մէջ արթընցաւ
Պանդուխտի տենչ մը անորոշ եւ լըլկիչ
Դէպի գաւառ մ'անծանօթ, լի արեւով.
Եւ արդ կ'երթամ դէպի աղբի՛ւրը լոյսին…

Լոյսն է մըտքիս հարսը, աղջիկն՝ Աստուծոյ.
Ան գինին է Տիեզերքի բերկրութեան,
Որ իրիկուն մը, կողէն դուրս Յիսուսին,
Հեղեղօրէն հոսեցաւ,
Ներումի պէս հոսեցաւ, վա՛րը, Մեղքին
Սեղանին շուրջը հաւաքուած մարդերուն
Անյուսութեան բսկիհներուն մէջ դատարկ
Լոյսը արի՛ւնն է բնութեան,
Գիշերուան թագն, ու պատմուճանն է օրուան.
Աստուածային Ակնին է՝

Որ, երկունքի մէջ մեռած մօր մը նման,
Կը ստեղծէ իր վախճանելու ժամանակ,
Ակնին՝ հրեղէն բիբերով,
Որուն հոգին ամէն գարուն կը տրոփի
Հիւլէին մէջ եւ մարդկային մըտածման,
Որուն համար զոհերով դեռ կը մըխան
Նըւիրական ափերը յորդ Գանգէսին:
Ու ես կ'երթամ դէպի աղբի՛ւրը լոյսին…

Լոյսը մարմարն է երկնային հանքերուն,
Որով Արուեստն, անմահական երազով,
Կը քանդակէ ձիւնամարմին աստուածներ:
Իր ծոցին մէջ կը ծընին
Մռայլ Տանդէներն ու Հոմերները հըսկայ,
Իր ծոցին մէջ իմաստութիւնը երգ մ'է՝
Զոր գիշերուան մէջ խորին
Բանաստեղծները կը խըմեն աստղերէն՝
Որ նըւագեն ցերեկուան մէջ՝ Մարդերուն:
Ան ամէնո՛ւն զինքը կուտայ, ամէնո՛ւն
Կը բաժնըւի, եւ կը մընայ անբաժան
Նըշխարքին պէս. — ան նըշխարքն է՝ որ կ'իջնէ
Ամէն առտու, սեղաններուն վըրայ մեր,
Մարդեղութեան արիւնըլուայ խորհուրդին:
Ու ես կ'երթամ դէպի աղբի՛ւրը լոյսին…

Քանի՞ հազար, քանի՞ հազար տարիներ
Պէտք է որ ա՛յսպէս քալեմ.
Քանի՞ անգամ պէտք է իյնամ, կարեվէր,
Ճանապարհիս վրայ բացուած
Նըպատակիս ժայռափըշուր մուրճերով.
Չըգիտե՛մ ես. — միայն թէ, ո՛վ եղբայրներ,
Ո՛վ խաչ հանող եղբայրներ,
Թողուցէք զիս ճամբորդութեանս մէջ մինակ,
Ա՛յնքան մինակ եւ ա՛յնքան լուռ, որ լըսեմ
Տրոփը սըրտիս, զոր ընտըրած նըւագս է
Նըւագներուն մէջէն բիւր.
Արեւով լի եւ արեւները տանող
Ուղիիս վրայ մի՛ սըփռէք
Ձեր շուքը, մռայլ թեւի մը պէս ուրուրի:
Եւ ոչ ալ զիս կանչեցէք
Խընջոյքներուն ձեր զուարթ՝
Ուր բոզութիւնը կը զարնէ նուագարան:
Ընդունա՛յն է խոստանալ
Սըրտիս կոյսեր, — սիրտըս սափորն է դատարկ,
Ու ես կ'երթամ դէպի աղբի՛ւրը Լոյսին:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԵԼԱՆ ԲԱՆԱԿԸ՝ ԿԱԶՄ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

Կիրակի օր, մինչ աշխարհ դադարի շրջանի մը մէջ կ'ապրէր, զոր Ֆրանսայի մէջ ծանօթ է «չաքավաճառներու զինադուլ» անունով, յանկարծ կը լուէր որ Իսրայէլ իր բանակը կազմ ու պատրաստ կը պահէ հաւանական յարձակման մը դէմ դնելու համար: Կը հրահանգուէր զինուորներուն ածիլուիլ, պեխ ու մօրուք ածիլել, կարենալ գործածելու համար յատուկ հակակազ դիմակներ, տրուած ըլլալով որ Իսրայելացիք կը խորհէին թէ Սուրիացիք պատրաստ են քիմիական նիւթեր ալ գործածելու: Այս ամբողջը կապուած էր անշուշտ իսրայելեան ընտրութիւններուն, որոնք կը կատարուէին Երկուշաբթի օր: Եռմ Կիփփուրէն ետք, Թել-Ավիվ կը խորհէր թէ Արաբները կրնան Ամանորի նախօրեակին, օգտուիլ ընտրական մթնոլորտէն, յարձակում գործելու համար եւ արգելք հանդիսանալու արաբեւիսրայելեան որեւէ համաձայնութեան:

Իսրայէլի ընտրութիւնները աւելի քան երբեք կարեւոր բնոյթ ունէին: Քաղաքացին իսկ երկընտրանքի մէջ էր: Ընտրել Տիկին Կոլտա Մէյրի Աշխատաւորական կուսակցութեան եւ աջերու միջեւ դիւրին գործ չէ անշուշտ: Տիկին Կոլտա Մէյրի խմբակը կը մեղադրուի որ պատրաստ չէր Հոկտեմբերեան պատերազմին բայց խաղաղութիւն կը խոստանայ մինչ աջը, ծայրայեղ, չի ծածկեր թէ պատառ մը հող իսկ չի զիջիր, ոչ Այսրյորդանանէն, ոչ ալ Կոլանէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ Թալիւի ինկաւ կրկին համախմբական դահլիճ մը կազմելու հոգը, Թուրքիոյ հինգ գլխաւոր կուսակցութեանց հետ, կարենալ նոր ընտրութիւններ պատրաստելու համար: Հալքի պարագլուխ՝ Էճէվիտ, Ատալէթի պարագլուխ՝ Տէմիրէլ նման պաշտօն մը ստանձնած էին բայց ձախողեցան: Միւս կողմէ, Զօր. Զանքար, սպայակոյտի պետը, յայտարարած է թէ բանակը կուսակցութիւններէն վեր կը մնայ:

ՖՐԱՆՔՕ նշանակեց նոր վարչապետը՝ Կարլոս Առիաս Նավառօ, որ կը յաջորդէ մահափորձի զոհ գացած Քառեռօ Պլանքոյի: Կը թուի թէ վարչակարգին կարծր հոսանքը յաղթած է, զոր կը գլխաւորէ Ֆրանքոյի ընտանիքն իսկ: Նոր վարչապետը քաղաքական հաւատոյ իր հանգանակը կ'ամփոփէ սա բանաձեւումով.— «Գաղափարներու եւ իրականութեանց միջեւ երկրորդները կ'ընտրեմ: Եթէ քաղաքական մարդը իրականութեանց մարդը չէ, աւելի լաւ է որ քաշուի: Քաղաքականութիւնը երբեւ վերացական ըմբռնում զիս չի քաշեր»: Նավառօ 65 տարեկան է եւ ցարդ Սպանիոյ Ներքին նախարարն էր:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ Մեծն Բրիտանիոյ Սիոնական դաշնակցութեան ղեկավարներէն մէկը՝ Էտուըրտ Սիֆ, Մարքս էնտ Սփէնսէր մեծ վաճառատուներու տէր, ծանրօրէն վիրաւորուած է առջի օր անծանօթի մը կողմէ: Երկուշաբթի օր դեռ կարելի չէր եղած ճշդել թէ մահափորձը քաղաքակա՞ն է թէ պարզապէս գողութեան համար:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ առթիւ «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը՝ Յունուար 3, Հինգշաբթի:

ԱՆԳՏԱՆԵԼԻ «ՆՈՐ»Ը...

Եւ աՀաւասիկ՝ մանկացած ենք նորէն:

Տարուան վերջին օրուան Հետ ու օրուան վերջին ժամերուն, գիշերուա՛ն մը Համար միայն, դիմակները կ'իյնան եւ Անմեղութիւնը կը ժպտի աչքերու մէջ: Ծեքծեքումներէ յոգնած դէմքերու վրայ Անկեղծութիւն կը ծաղկի: Պահ մը կը դադրինք մեր ամենազօրութեան և ամենատիրութեան Հաւատալէ ու ադօթական քաղցրութիւն մը կ'իջնէ Հոգիներուն խորունկը...

Այս այն ժամն է, երբ կեղծիքը կը դադրի մեզ իրարու կապելէ, Հաշիւները կը կորսնցնեն իրենց կախարդական ուժը ու մարդէ մարդ փոխանցուող զգացումը՝ Հոգեկան ազատագրումի մը տպաւորու–թիւնը կ'ըլլայ: Կը զգանք թէ երկրորդ կեանք մը կայ մեր էութենէն ներս, տարուան վերջին օրուան Հետ յառնող խոկութի՛ւն մը, որ թէեւ քանի մը ժամ միայն պիտի կարենայ շնչել, սակայն պիտի մղէ մեզ առնուազն անդրադառնալու թէ պզտիկ, տկար, ունայնասէր մարդիկ ենք մենք՝ երբ Ամանորեան խորհուրդը կը պակսի այդպարացին Հետ սկսող Նոր Տարուան 364 օրերուն մէջ:

×

Արդարեւ, որմէ՞ պիտի ստանայ իր «նոր»ութիւնը՝ Նոր Տարին:

Ինչո՞ւ անվերջ կրկնութիւնը բարեմաղթութիւններու եւ անխուսափելի յաջորդականութիւնը յուսախաբութիւններու:

Եթէ պատրանքներով կ'օրօրուինք եւ Հիասթափութիւններով կը փակենք տարուան վերջին ժամերը, պատճառն այն է որ ամէն ոք ուրիշներէ՛ն կը յուսայ գալոց օրերու պայծառութիւնն ու քաղցրութիւնը կամ կ'ապաւինի «Աստուծոյ», առանց անդրադառնալու թէ մեզմո՛վ միայն կրնայ փոխուիլ կեանքը, մեզմէ ամէն մէկուն վերանորոգումով միայն իր «նոր»ութեան կը Հասնի գալիքը...

Եթէ Հինն է որ կը վերածնի նորին մէջ ու Եկողը տարբերութիւն չունենար Մեկնողէն՝ անսրբագրելին մե՛նք ենք. միօրինակ կրկնութիւնը մե՛ր մէջ է: Յաջորդական տարիներու անՀրապոյր թուա–լումին կամ կախարդական գեղեցկու–թիւններուն մէջ մեր տափակութիւնը կամ մե՛ր ներշնչումը կայ: Մեր բոլոր դառնութեանց, երջանկութիւններուն, մնա–յուն ու գնայուն ապրումներուն, փառ թէ ոժգոյն պաՀերուն մէջ՝ մեզմէ ամէն մէկուն տկարութիւնը, կեղծիքը, ինքնասիրութիւնն ու չարիքը կայ, եւ կամ՝ բարութիւնն ու սէրը:

Բոլոր աններդաշնակութեանց աղբիւրը մեր եսասիրութիւնն է, մեր նիւթապաշտութիւնը, փառասիրութիւնը: Բոլոր ներդաշնակութիւնները այլասիրութեան մէջ կը ծնին եւ խոնարՀութեան մէջ կը զարգանան:

Մարդոց ջախջախիչ մեծամասնութեան Համար պարտութեան մը խոստովանու–թիւնն է Նոր Տարիի «նոր»ութեան ապաւինելու մղումը, ինչպէս ճղճիմ փոքրամասնութեան մը Համար՝ յաղթանակի մը տօնակատարութիւնը: Առաջինը չըթուն–քի տուրք մը կուտայ, երկրորդը՝ Հոգեկան բերկրանք մը կ'ապրի: Առաջինը ինքնախաբէութեան մը կ'ուզէ յանձնուիլ, երկրորդը՝ մարդկային իր կոչումին գիտակցութիւնը ունի: Առաջինը վստաՀօրէն իր եսամոլութեան ու մեղքին անդրա–դարձումն իսկ չունի, երկրորդը՝ վճռած է ազատագրել իր Հոգին, մարդկային բոլոր արատներէն: Առաջինը անսրբագրելին է, երկրորդը՝ բարեշրջումի ընդու–նակ Հոգեղէն էակը, իր մէջ Աստուծոյ շունչը որոնող Մա՛րդը:

×

Անսկիզբ ու անվախճան է կեանքը. նորութիւն է մի՛շտ՝ որովՀետեւ ապագայ է միայն եւ յաւիտենականութիւն: Մեզմո՛վ գոյաւորուած են «անցեալ» ու «ներկայ» ու մեր կոչումն է զանոնք դարձնել ապագայակերտումի մեկնակէտ եւ տաղձ, ո՛չ թէ թողուլ մեր ետեւ ու յիշե՛լ երբեմն: Եթէ սաՀմաններ ստեղծած ենք ժամանակի տեւողութեան մէջ՝ հին ու նոր տարիներու բաժանումով մը՝ պատճառը մեր անցաւոր գոյութիւնն է: Մեր անձնասիրութեա՛մբ ստեղծած ենք «Հին» ու «նոր» տարիներ, այդ Հակադրութեան մէջ մեր դասալքութիւնները ծածկելու կամ ընթացիկ յաջողութիւններ փառաւորելու Համար: Ոգր թէ Հրճուանք, տրտմութիւն թէ երջանկութիւն՝ մեկնող ու գալոց տարիներուն մէջ մարդոց անՀատական արժեչափերով մեկնուած են միշտ, անձնական ակնկալութիւններու լոյսին տակ իմաստ են ստացած՝ եւ ո՛չ կեանքի, որ անանձնական իրականութիւն է:

ԱՀա նաեւ թէ ինչո՛ւ մէկուն դժբախ–տութիւնը ուրիշի մը երջանկութեան Հետ է ծնած, կամ մէկուն մղձաւանջային «Հին»ը ուրիշի մը Համար յիշատակելի եւ բղձալի թուական է դարձած...

×

Եթէ «նոր»ութիւն մը ողջունելու ծարաւն ու ձգտումը կայ իսկապէս Ամա–նորեան խորՀուրդին մէջ — եւ կա՛յ անտարակոյս՝ մեր մարդկայնութեան դծով, — էական պաՀանջ է ազատագրումը Ծննդեան Աստղին, լոյսին՝ որուն ճամբով իրենց ուղղութիւնը գտան մոգերը, դէպի «Հաճութեան» խանձարուր եւ «խաղա–ղութեան» մսուր:

Քսան դարերու Հեռաւորութիւն մը կը բաժնէ մեզ անոր առաջին յայտնութենէն, սակայն մենք քսան քայլ իսկ առած չենք տակաւին դէպի Աստղը, զայն դէպի Հող բերելու եւ մեր Հոգիներուն մէջ կրելու Համար: — Ու ամէն անգամ որ Կաղանդ եւ Ծնունդ կուգայ՝ կը զգանք թէ գիտութեան եւ քաղաքակրթութեան ծիրաններէ չեն կրցած ծածկել Հոգեկան մեր մերկութիւնը:

Մեռնող տարուան վերջին լոյսերուն Հետ՝ աւելի կը մսինք քան կը ջերմա–նանք. աւելի կը տխրինք քան կը Հըր–ճուինք: Ու Եկողը, ա՛յն որ իբրեւ «նոր» կը ծագի, կը խեղդուի կարծես մեր էութեան մէջ մակընթաց յոյսերու տարտամութեամբ...

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ՄՆԱՑԵԱԼԸ ԵՒ ՄՆԱՑԵԱԼՆԵՐԸ

Անբուժելի ծուլութեանս մտրակի Հարուած մը տալու Համար, որպէսզի Հարկադրուիմ գրել Կաղանդի առթիւ, Միսաքեան «Օրը Օրին»ի մը մէջ կը պատմէ, թէ ի՞նչպէս Մանզումէի մէջ, Քայգէրին Պոլիս այցելութեան առթիւ կառուցուած «յիշարձան»ին Յ չարաճճի տառը մեքենային մէջ կոտրելով, կամ իյնալով, վերածուած էր Հրէշային ձեւի մը՝ «խշարձան»ի: Եւ կը Հրաւիրէր զիս շարունակութիւնը պատմելու:

Այդ լուրը խմբագրողը ես էի Մանզումէի մէջ: Փոխանակ ընդունուած «յուշարձան» բառը գործածելու, ո՞ր սատանան բերաւ գրիչիս տակ դրաւ այդ եղերա–բախտ «յիշարձան»ը:

Եւ աՀա յաջորդ առաւօտ, փոթորիկը փրթաւ: Քասիմէն սկսեալ մինչեւ տէր եւ տնօրէն Յովհաննէս Ճէրիտը (Գայսէր–լեան), որ աՀաբեկած ինչ ընելը չէր գիտեր: Թերթը փակեցին, եւ զիս ալ առաջնորդեցին Ոստիկանութեան Դուռը, ուր քանի մը վանդակապատ դուռներ բանալ փակելէ վերջը, սենեակ մը Հրեցին:

Առաջին անգամ էր, որ բանտի մկրտութիւնը կ'ընդունէի: Թէեւ մտաՀոգ՝ բայց չէի սպասեր յոռեգոյն Հետեւանքի մը:

Ինչպէս աւանդութիւն է՝ սենեակին քանի մը Հոգիները շուրջս բոլորուեցան յանցանքս սորվելու եւ վճիռներ արձակելու Համար: Ինչպէս աւանդութիւն է, խուցին պետը կամ բռնակալը յոյն ապատակ մըն էր, Արեւելեան Երկաթու–ղիին վրայ եղած յարձակման մը իբրեւ մեղսակից: Մէկ երկու թուրք, երկու Ակնցի տարեց որ միշտ քիթ քիթի էին, եւ օր մը, լաւ կը յիշեմ, մէկը միւսին կը բացատրէր թէ ամուլ այր մը զաւակ ունենալու Համար Հաւկիթի սաչափ դեղնուցին, սաչափ մեղր ու չեմ գիտեր քանի տեսակ Համեմ խառնելէ եւ ամէն առտու, ամիս մը զայն ուտելէ ետքը՝ անվրէպ Հայր կրնար ըլլալ: Կը ցաւիմ որ այդ դեղագիրը այն ատեն չարձանագրեցի, Հիմա Հայ–Բոյժին տալով, շատերը Հայրութեան կը մղէի, նոր սերունդը բազմացնելու ազգասիրութեամբ:

Ինծի Համար բանտին ամէնէն շաՀեկան դէմքը՝ Հանրին էր: 18–20 տարու նիՀար պատանի մը, ծնունդով ընկեցիկ եւ կարծեմ ալ Յոյն, որ մինչեւ այդ տարիքը խնամուած էր սէօռերու կողմէ: Ֆրանսերէն կը խօսէր, եւ կ'անիծէր իր անանուն ու վատոգի ծնողքները, որոնք իրենց Հաճոյքի մէկ րոպէին Համար կեանք տուած էին իրեն եւ ապա՝ շան ձագի պէս փողոց նետած:

Շատ ընկերական էր, խօսուն, սրամիտ, Համակրելի, եւ պատմելու, առածաբա–նելու Հաճելի եղանակ մը ունէր: Այնպէս որ, երբ բանտէն ելայ, անկէ տպաւոր–ուած, յօդուած մը գրեցի Մանզումէի մէջ, Ֆրանսական եւ մեր Հնօրեայ դաստիարակութեան բաղդատականն ընելով եւ պաՀանջելով որ մեր ընտանիքներուն մէջ տղոց ձայնն ալ յարգուի:

Շաբաթ մը բանտարկութենէ վերջը ազատ ձգուեցայ եւ անցայ կրկին գործիս գլուխը, բնականաբար ուշադիր ըլլալու բազմադիմի յորդորներ ստանալով:

Յովհաննէս Ճէրիտ ինքնատիպ մարդ մըն էր, կարճ, գէր, կունդ ու կլոր արարած մը, որ Թուրքերէնի գրավաճառութենէ Հայ լրագրութեան եկած էր առանց Հայերէն բառ մը գիտնալու, Քասիմի թելադրութեամբ եւ առաջնորդութեամբ:

Կը քալէր այնպէս ինչպէս կը քալեն լարուած խամաճիկները, աջ եւ աՀեակ տատանելով, կարծես կլոր կլոր կը դառնար՝ քան թէ կը քալէր: Բայց արթուն մարդ էր, կեսարացի էր, բաւ է: Թուրք բարեկամներ ունէր եւ փարուելու այնպիսի եղանակ մը որ թէ՛ զուարճութիւն եւ թէ արգաՀատանք կը պատճառէր: Կ'երթար Տպագրական Տեսուչին կամ

ՏԱԼԱՍԻ ԿԱՐՄԻՐ ՈՒՐԲԱԹԸ

Հիմա որ կարծեցեալ յանցապարտը մեռած էր, դատավարութիւնը կը դառնար ունայն: Սակայն պետական շրջա–նակներուն Համար Հարցը կը մնար առկախ: Եթէ իսկապէս Լի Հարվէ Օսվալտ եղած էր նախագաՀ Քենետիի ոճրագործը, ի՞նչ էին անոր դրդապատճառները: Այդ արարքը գործած էր ինքնագլո՞ւխ, թէ կազմակերպութեան մը ցուցմունք–ներուն Համաձայն: Մէկ խօսքով՝ ովքե՞ր էին անոր մեղսակիցները:

Հարցին ուսումնասիրութիւնը յանձ–նուեցաւ ընդՀանուր դատախազ Էրլ Ուարընի, որ կատարեց պրպտումներ եւ Հարցաքննութիւններ, որոնք նիւթը կը կազմեն Ուարըն տեղեկագրին. Հաստափոր Հատոր մը, որուն եզրակացութիւնը չի կրնար գոՀացում տալ բանականութիւն ունեցող չորս տարեկան մանուկի մը: Ուարըն կ'եզրակացնէր թէ Օսվալտ իր ոճիրը գործած էր ինքնագլուխ եւ ոչ մէկ մեղսակից ունէր: ՈրովՀետեւ Ուարըն կարելիութիւնը կամ փափաքը չունեցաւ Հարցաքննելու այն անձերը, որոնք կըր–նային լոյս սփռել դարուս քաղաքական մեծագոյն ոճիրներէն մէկուն վրայ:

Փաստն այն է որ, այդ թուականէն ի վեր, մօտ երեսուն անձեր, որոնք մօտէն կամ Հեռուէն վկայ կամ Հանդիսատես եղած էին ոճիրին կամ յարաբերութիւն ունեցած էին ոճրագործին Հետ, իրենց մաՀկանացուն կնքեցին խորՀրդաւոր պայմաններու տակ:

Օսվալտին ոճրագործը, Ճէք Ռուպի, շատ վստաՀելի անձ մը չէր: Տալասի մէջ ունէր սքրիփ թիզի «Քարուզէլ» կաբելան, որ իրեն կը ծառայէր իբրեւ կեդ–րոնատեղի ապօրինի արարքներ կազմա–կերպելու Համար: Փաստուած էր որ, ոճիրէն օր մը առաջ, Օսվալտ եկած էր «Քարուզէլ» ու երկար խօսակցութիւն մը ունեցած էր Ճէք Ռուպիի Հետ: Անոնք իրարու Հետ յաճախ կը տեսակցէին: 1963 Նոյեմբեր 24ի գիշերը, այսինքն Օսվալտի մաՀէն քանի մը ժամ ետք, երբ Ռուպի ձերբակալուած էր արդէն ոստիկանու–թեան կողմէ, այդ նոյն կաբելայի ետեւի սրաՀին մէջ տեղի կ'ունենար գաղտնի ժողով մը, որուն կը մասնակցէին Հե–տեւեալ անձերը. Ճիմ Քէօթէ (Տալասէն թղթակից), Պիլ Հանթըր (Քալիֆորնիա–յէն՝ թղթակից), Թամ Հավըրտ (Տալա–սէն՝ փաստաբան), Ճիմ Մարթին (Տա–լասէն՝ փաստաբան) եւ Ճորճ Սենեթըր (Տալասէն՝ Ճէք Ռուպիի տան դրկից): Ասոնց ճակատագրին մասին պիտի խօսինք յետագային:

Օսվալտի մաՀէն առաջ, տեղի կ'ունենար խորՀրդաւոր դէպք մը: Ոճիրի ժամուն, ոստիկանական բոլոր ինքնաշարժներուն տեղը որոշ էր եւ կեդրոնը տե–ւական Հաղորդակցութեան մէջ կը գըտնուէր անոնց Հետ, բացի մէկ Հատէն: Այդ կորսուած ինքնաշարժին մէջ կը գըտնուէր Թիփիթ կոչուած ոստիկանը:

Հոս վկայութեան կանչենք այդ երե–սուն խորՀրդաւոր զոՀերէն մէկը՝ տիկին Իըլէն Ռոպըրթս: Տիկին Ռոպըրթս տարիքոտ այրի մըն էր, որուն ղեկավարած ընտանեկան պանդոկին մէջ կը բնակէր Օսվալտ ընտանիքը: ԸնդՀանուր դատա–խազ Ուարընի ըրած յայտարարութեան մը ընթացքին, տիկին Ռոպըրթս յայտ–նած էր որ, Նոյեմբեր 22ի յետմիջօրէին, ժամը մէկի մօտերը, Օսվալտ եկած էր պանդոկ, մտած էր իր սենեակը եւ Հոն մնացած էր քանի մը վայրկեան: Ճիշդ այդ պաՀուն, վարը փողոցին մէջ կանգ առած էր ոստիկանական ինքնաշարժ մը, որուն վարորդը բազմաթիւ անգամներ Հնչեցուցած էր ճչակը եւ յետոյ մեկնած: Ինքնաշարժին մեկնումէն ետք, Օսվալտ դուրս ելած էր սենեակէն եւ օթոպիւս առած էր տան մօտերը գտնուող կայանէն:

Ոստիկանութիւնը միջոցը չէր ունեցած լուսաբանելու այդ դէպքը: Ի՞նչ կրնար ըլլալ ոստիկանական կառք մը ոճրագործին դրան առջեւ, նախագաՀի մաՀէն կէս ժամ ետք: Եթէ անոր մէջ տեղ առած ոստիկանները իսկապէս միտք ունէին ձեր–բակալելու Օսվալտը, ինչո՞ւ չէին գա–ցած անոր սենեակը, այլ մեկնած էին Հնչեցնելէ ետք ճչակը՝ յայտնելու Համար իրենց ներկայութիւնը:

Այսօր ստուգուած է որ այդ ինքնաշարժին մէջ կը գտնուէր Թիփիթ կոչուած ոստիկանը: Օսվալտ օթոպիւսէն իջած էր քանի մը կայան անդին, Հոն ուր սպա–սողներու թիւը շատ մեծ կ'ըլլայ: Ճիշդ այդ պաՀուն, քանի մը մեթր անդին, անծանօթ գնդակ մը կը սպաննէր ոստիկան Թիփիթը: Զմոռնանք ըսելու, որ այդ վայրը կը գտնուէր վերոյիշեալ շարժա–պատկերի սրաՀին մօտերը: Արձանակի ձայները լսելով, երկու գաղտնի ոստի–կաններ վազած էին այդ կողմերը եւ ամ–բոխին մէջ նշմարած էին Լի Հարվէ Օս–վալտը եւ զայն ձերբակալած, այս երկ–րորդ ոճիրին Համար: Զարմանալին Հոն է որ Օսվալտ այդ վայրկեանին ատրճանակ չունէր իր վրայ: Տիկ. Ռոպըրթս այս վկայութիւնը ըրած էր 1964ին: Անկէ ետք, խեղճ կինը վայրկեան մը Հանգիստ չունեցաւ: Ոստիկաններ անդադար կ'անՀանգստացնէին զինք: Նոյնիսկ անոնք ճնշում կատարեցին պանդոկին տիրոջ վը–րայ եւ զայն գործէն Հանել տուին: Նոյնը պատաՀեցաւ երկու անգամ, երբ կրցաւ գտնել աւելի Համեստ պաշտօններ: Այն–քան որ, խեղճ այրին Հիւանդացաւ եւ մտաւ Հիւանդանոց, ճիշդ Հոն՝ ուր մե–ռած էր նախագաՀը: Քանի մը օր ետք, այսինքն 1966 Յունուար 9ին, ան կը կըն–քէր իր մաՀկանացուն խորՀրդաւոր պայ–մաններու տակ: Ոստիկանական տեղեկա–գիրը այդ մաՀը կը վերագրէր սրտի տագ–նապի մը...

Ուրիշներ ալ պիտի ունենային այդպիսի խորՀրդաւոր վախճան մը:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(5 եւ վերջ)

Ներքին Նախարարի խորհրդականին մօտ, ներս մանելուն պէս կը վազէր, գետին կը գլտորուէր, եւ մարդուն ծունկերուն փաթթուելով ոտքերը կը համբուրէր, «մեռայ, կորայ, դուն պիտի փրկես զիս» եւայլն: Միւս կողմէ Րոպէր Էֆէնտիի պէս ազդեցիկ հայ պետական մարդոց միջնորդութեան կը դիմէր, եւ այսպէս կը փրկէր կացութիւնը՝ թերթը չփրու – նակելու համար, չմոռնալով ամէն դա – դարումի պատճառը վերագրելու Սուրհանդակի տիրոջ: Դուռէ դուռ, խանութէ խանութ կը շրջէր թութակելով.

— Սա կաթոլիկի թերթն է այս փորձանքը գլուխս բերողը: Աչքերնին կուրնայ...

Այսպէս ի նպաստ իրեն կը շահագործէր նոյնիսկ տրուած պատիժը: Ըսի, չէ՞ որ կեսարացի էր:

Իմ պատճառովս ուրիշ անգամներ ալ թերթը դադարումներ ունեցած է, բայց քիչ տեւած են եւ առանց բանի:

Անգամ մը՝ Պոսնայի աւստրիական հիւպատոսին դէմ մահափորձ մը կատար – ուած էր: Պաշտօնական գեկոյցը կ'ըսէր, թէ հիւպատոսը մեռած է ո՛չ թէ ստացած վէրքէն, այլ դարմանումի ընթացքին առաջ եկած թոքատապէ մը: Այս բառին արաբերէնը չգիտնալով, զանց առած էի զայն, խորհելով որ մարդը վէրքէ ի վեր – ջոյ մեռեր է: Ի՛նչ գիտնայի որ դիւանագիտական այնքան նրբութիւն կար՝ սպաննուածին եւ թոքատապէ մեռածին միջեւ, քանի որ հիւանդութիւնը ուղղակի հետեւանքն էր վէրքին:

Ունիմ նաեւ Պուլկարիոյ Ֆերտինանտ «Թագաւոր»ին մեղքը: Յայտնի է, թէ Ֆերտինանտ «իշխան» էր եւ ոչ թէ թագաւոր, ու ենթակայ Թուրքիոյ: Ֆրանսերէնէ լուր մը թարգմանած պահուս, Սոն Ալթէս Ռուաեալը կարճուկ մը վե – րածած էի «Թագաւոր»ի, այն պահուն իսկ երբ խնդիրներ կային այդ մասին: Ես անփութօրէն զայն արքայական գահը բարձրացուցած էի՝ առանց Սուլթանին հաւանութեան...: Կ'երեւակայէք փոթորիկը:

Բայց ամէնէն նշանաւորը այդ մեղքին կրկնութիւնն էր: Մտքի պարապութիւններ ունիմ, կամ աւելի ճիշդը անգիտակից կրկնութիւնը որեւէ բանի: Այսպէս քանի մը օր ետքը նոյնպէս գործած եմ, առանց անդրադառնալու, «Պուլկարիոյ թագաւորը» բառը: Գրաշարապետ Հէ – քիմեան Յակոբը ճեռագիրս Քասիմին տարած էր, ան ալ Ֆէրիտին յանձնած: Ի՞նչ կը մնար իրենց. ճամբել զիս: Բայց ոչ. անոնք վստահ էին ուղղամտութեանս և գոհ էին աշխատանքէս: Կ'ուզէին այնուամենայնիւ պահել զիս թերթին մէջ: Օր մը ինծի ըսին որ յաջորդ առաւօտ երթամ տեսնեմ դատաւոր Յարութիւն էֆէնտի Մոստիչեանը իր բնակարանին մէջ: Գացի, անտեղեակ որեւէ բանէ: Պատկառելի մօրուքով այդ պատուական Հայը պարզեց խնդիրը եւ հարցուց թէ ինչո՞ւ կրկնած էի մեղք մը, որուն ծանրութենը ծանօթ էի: Կարկամեցայ եւ հաւաստեցի թէ նպատակաւոր չէր:

— Կը հաւատամ խօսքիդ, բայց սա Աւետարանին վրայ ձեռքդ դնելով եր – դուիր որ պիտի չկրկնես եւ խիստ ուշադիր պիտի ըլլաս:

Բարի Մոստիչեան, ինք ջերմահաւատ մը՝ ինծի պէս սկեպտիկէ մը հաւատքի արարք մը կը սպասէր...:

Եւ այսպէս անցաւ այս փորձանքն ալ:

×

Սխալները, ախ, սխալի այն վախերը ի՛նչ սարսափելի էին Ապտիւլ Համիտի օրով: Թուքախտ ըլլալը չատ դիւրին էր այն ատենները քան թէ թերթ սրբագրելը կամ յօդուածի մը մէջ քիչ մը ազատական շունչ դնելը:

Վեհափառ Սուլթան, Ն. Վեհափառու – թիւն, կայսր, ցար (որ կրնար չար չարուիլ) բառերը եւ անոնց նախորդ ու յաջորդ նախադասութիւնները ի՛նչ սրտա – տրոփ անձկութեամբ ու գերագրական ուշադրութեամբ տասնիցս աչքէ անցընելէ վերջը, մինչեւ յաջորդ կէսօր սարսուռ մը կ'ապրէր մեր երակներուն մէջ: Քանի քանի անգամներ, խեղճ Գեղամ Բարսեղեանը կէտիկ Փաշայի իր բնակարանէն, գիշերանց, լապտերը ձեռքը տպարան վերադարձած էր, կասկածելի մէկ բառին ուղղագրութիւնը վերստուգելու համար:

(Այս աղէտէն մասամբ խուսափելու համար կարծեմ թէ Բիւզանդ Քէչեան իր Բիւզանդիոնին համար միաձոյլ չինել տըւած էր կայսր, սուլթան, վեհափառ եւ նման քանի մը բառ):

Այն ատենի լրագրութեան մէջ եթէ քիչ մը գոհունակութիւն ունէինք, այն ալ մեր գրաքննիչներուն ազնուութիւնն էր: Մեր գրաքննիչները՝ Մինաս, Երուանդ Եուսուֆեան եւ Լեւոն Սուրէնեան էֆէնտիները լրտեսներ չէին, ոչ ալ մատնիչ – ներ: Ընդհակառակն բարեկամներ եւ յաճախ բարեխօսներ: Այս կամ այն յօդուածին մէջ սպրդած, աւելի ճիշդը մեր սպրդեցուցած ակնարկութիւններուն կամ ազատական աննշմար ելոյթներուն համար, դուրսէն եղած լրտեսութեանց վրայ, անոնք յանդիմանութեանց կ'ենթարկուէին եւ կուգային գանգատիլ մեզի եւ խնդրել որ զգուշանանք: Խղճի խնդիր մը ունէինք մենք անոնց հանդէպ: Երբեմն անուշադրութեամբ եւ երբեմն մեզի վստահելով կը ստորագրէին փորձերը: Անոնց երթալէն վերջը, խնայելու համար զանոնք որեւէ սաստէ, մենք ինքնին կը ջնջէինք «վնասակար» համարուած տողերը կամ բառերը:

Եւ սակայն, հակառակ այս բոլոր տագնապներուն, վտանգներուն եւ վախերուն, մենք կը շարունակէինք սիրել մեր գործը, հակառակ նիւթական համեստ պայմաններուն, երջանիկ էինք կարծես «ինչպէս ձուկերը ջուրին մէջ», եւ բռնապետական ժամանակի մեր գոյնութեանց «հաճոյքը» ի զուր կ'որոնենք այժմ՝ «ազատ» կոչուած սա կարգուսարքին մէջ:

×

Բայց ո՞ւր էինք, ու եկանք:

Յառաջ Կաղանդի առթիւ «աւուր պատշաճի» գրութիւն մը ուզեց, իսկ ես գրեցի հասարակ յօդուած մը:

«Կը խնդրուի երր այդ ընդունիլ զայս»:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

1950, Յունուար 1

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՄՐՑԱՆԱԿԸ

(ՋԵԱՆ ՆԵՐՇՆՋՄՈՒՆՔ)

Արփենի Ճառագայթն ու Ջեան Հատիկը կը խօսակցէին. Երկնային Կաճառն եթէ գեղեցկութեան մրցանակ մը հաստատէր, ո՞րն առաջին մրցանակը պիտի ստանար:

Ճառագայթը կ'ըսէր.

— Ես գեղին եմ ոսկիին նման, ցորենի հասկին նման, քնարին թռչնոյն նման:

= Ես ճերմակ եմ — կ'ըսէր Ջեան Հատիկը — կուճին նման, շուշանին նման, զառին նման, կաթին նման, ազօթքի՛ն նման, անմեղութեա՛ն նման:

— Երկինքէն ես ուղիղ կ'իջնեմ երկրաչափական գծի մը պէս:

= Երկինքէն ես պարելով կ'իջնեմ ճայիկի մը պէս:

— Ես մազի կը նմանիմ, մետաքսային կնոջ սրմա մազին:

= Ես մասի կը նմանիմ, սուրբ պատարագի միջոցին հաւատացելոց բաժնուած մասին:

— Տխածա՛նը կը յօրինեմ ես:

= Այլ անձրեւի՛ն օժանդակութեամբ:

— Հողը կը բեղնաւորեմ ես:

= Սակայն ոզմի՛ն օժանդակութեամբ:

— Ծովի մակերեւոյթն ես արծաթի հանքի կը հանդունակեմ:

= Հողին մակերեւոյթն ես՝ արծաթեայ գորգի:

— Ես ադամանդը կը շողացնեմ:

= Իսկ ես՝ սեւ ածուխը:

— Սեւ ածուխին ծառն ե՛ս կը բուսցնեմ կը բարձրացնեմ:

= Լերան ճերմակ պսակն ե՛ս կը բոլորեմ կը բարձրացնեմ:

— Ծառն ես՝ գարնան՝ կը ծաղկեցնեմ ճիւնագոյն:

= Ծառն ես՝ ձմեռը՝ մեղրամոմի կը կացուցանեմ հանգոյն:

— Ճամբան ե՛ս ճերմակ կարապին կը հանդիպիմ:

= Ճամբան ես ագռաւին կը հանդիպիմ:

— Ես հրաշէկ հնոցէ մը կը ծնանիմ:

= Ես հրաշէկ հնոցներ կը ծնիմ:

— Ոսկի անձրեւն ե՛ս եմ:

= Արծաթ տարափն ե՛ս եմ:

— «Ես կը հալիմ, այնքա՛ն զգայուն եմ ես», աւելցուց Ջեան Հատիկն, որ արտասուաց ծուէն մ'եղաւ աւելի՝ այս խօսքին հետ:

Եւ երկնից Կաճառապետին ձեռքը մրցանակը փայլեցաւ. այլ ձեռքն անշարժ մնաց: Արփենի Ճաճանչը շարունակեց.

— Սոխակին բերանն ե՛ս կը բանամ:

= Իսկ ես նուագահանդէսի՛ն դուռ – ները:

— Տնանկն ածխոյ մուրացկանութենէ ե՛ս կ'ազատեմ:

= Նուագահանդէսին հասո՛յթը...:

Կաճառապետն երկնից՝ բերկրաշող՝ խօսք առաւ յայնժամ. «Բարի՛ն է գերագոյն գեղեցիկն, եւ աղքատասէրի՛նն է յաւէտ առաջին մրցանակն: Երկուքդ ալ հաւասարապէս արժանի էք պսակի»:

Եւ աստղերու անթառամ ծաղկօք համաստեղեալ ձեռաց շրջանակի կէսն Արփենի Ճառագայթին, ու միւս կէսն ընծայեց Ջեան Հատիկին:

ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

Ո՛Վ ԿԱՂԱՆԴ

(Հատուած)

Ու դուն, ո՛վ Կաղանդ, պապենական ժառանգութիւն, հայրենի աւանդութիւն, եղծուած նշանակը Գողթան աստուածներուն, ո՛վ Վանատուր, քու պատմութիւնդ կ'ուսուցանէ ինծի՝ պահել, խաղերու եւ գոյներու մէջ, Խորհուրդը, ընդհանրական, պաշտելի...

×

Դուն եղար, Նաւասարդեան առաւօտներուն, բո՛ցը, որ ծովերուն վրայ կը թափէ պարը կրակ առած տերեւներուն Սօսեաց անտառին, եւ հերատուկներուն ստինքները, ծայրէն, կը թաթխէ փոշիին մէջ երկինքի ծիրանիին:

Ո՛վ քաղցր Ամանոր, օծութեան տօն, ծանրագին ուղերու հանդէս, երանելի աւանդութիւնը մեր ազատանի ցեղին, կեսրներու բոցածեփ ու կարմրամշուշ կեղծ պատմուճանին ճշմարիտ օրինակը, հնութեան բուրում:

Նաւասա՛րդ...

Ո՛վ մեծ տօն, տօներուն տօնը, արաբողութիւնը արի արանց բազմութեան, հեթանոս ու ազատ:

Վանատո՛ւր...

Ո՛վ ոգի, ո՛վ վերանորոգ զօրութիւն, որ ծնունդ կուտաս, մէկ տարիով, աղջրկան կոնքերուն մէջէն կաւէ խմորին կենդանութեան:

Օրերո՛ւ Աստուած...

Հանդէս ժամանակին, ո՞ւր է երբեմնի հրայրքդ, որ Աշտիշատի հողերուն վրայ ուռճացած որդատունկէն կը կախէր արեւախայծ խաղողները, եւ գինովութիւնը, որ փողահար աղջիկներու առջեւէն, իւղով օծուած ընտիր մերկութիւններու փաղանգ մը պարելէն, կաքաւելէն բխող Լոյսին ու Ջուրին հարկ մատուցանելու կը տանէր:

×

Այսօր, երբ կուգաս, ո՛վ Կաղանդ, գիտցիր որ նոր ցանկութիւն մը չունիմ այլեւս: Մեծ սկեպտիկ մըն եմ հիմա: Ոչ աղօթք կ'ուզեմ ընել քեզի, ոչ ալ տրամադիր եմ նուէր ընդունելու: Պզտիկներուն տուր, եւ դուն հրճուէ տեսնելով միամիտ ու նորահաս լաճերուն հաւատքին բոցերը:

×

Փափա՛ք մը ունիմ, սակայն եթէ կը հարցնես: Կատարէ զայն, եթէ հաճոյք է քեզի:

Տար զիս իմ գիւղս, գէթ մէկ վայրկեան, Կաղանդի այս առաւօտուն: Ա՛խ, կ'ուզեմ վայրկեան մը տեսնել կեանքը գիւղիս:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1969

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԽՈՀԵՐ

Տարի մըն ալ անցաւ:

Տարի մը, որ գնաց միանալու տարիներու այն շղթային զոր մարդիկ սովոր են յաճախ կոչել հին տարի:

Հին տարուան վախճանին եւ Նոր տարուան սեմին կը գտնուինք ահա:

Տարիներու անվերադարձ թաւալքին հետ, ամէն նոր տարի իրեն հետ կը բերէ նոր անակնկալներ եւ յոյսեր, բաղձանքներ, երազներ, տենչեր եւ ամենայն ինչ որ հինով կը փակուի եւ գալիքով կը նորոգուի, կը նորնայ: Բնութեան օրէնքն է այս. Աստուծմէ ճշդուած եւ Աստուածային ձգտող:

Հաշուեյարդարի եւ խոկումի օր է Նոր տարին: Ոչ ոք կ'անդրադառնայ այս բոլորին իր առօրեային մէջ: Տարեփակը իրեն հետ կը լուծէ ամէն հին մտորումներ եւ հաշիւներ, Նոր տարուան հետ նոր կեանք ու ապրում ստեղծելու համար:

Նոր Տարի, Նոր Կեանք:

Այս է ահա միտք բանին այն խորունկ մտածումին որ յաճախ կը չարչրկէ մեր ուղեղը, ստիպելով որ անգամի մը համար նորէն աչքէ անցընենք հին տարուան մեր բոլոր խոհերն ու խօսքերը, ու նոր տարուան սեմին նորոգուած հոգիով ու մտքով նոր կեանքին բանանք մեր մտածումները, որովհետեւ կեանքը ինքնին լոկ ժամանակային թուարկութեան պայմանադրութեան միութիւն մը ըլլալէ աւելի ծրագիրներու կծիկ մըն է մարդ արարածը առաջնորդելու դէպի բարոյական անձնաճանաչութեան եւ ինքնաճանաչու – թեան: Բարոյական մը, որ ինքնին գեղեցիկ արժէք մըն է երբ կ'ըլլայ արձանագրութիւնը նոր արժանիքներու՝ մարդուն մէջ գոյացած նորաստաց առաւելութիւններով, որ կը նշանակէ նոր բարգաւա – ճում մը մեր ներքին կեանքին մէջ:

Նոր Տարիին զգացումը ոչինչ ունի իր մէջ գեղեցիկ, եթէ նոր եւ ներքին խոկումով մը չոգեւորուինք անոր առջեւ: Ժամանակը նոր չէ: Գիտութիւնն է որ զայն հաշուած եւ բաժանումներու վերածած է: Նորը՝ մարդն է: Մարդն է որ փոփոխութեան մը կ'ենթարկուի, նորութիւն մը կը զգենու « Մեծ եւ սքանչելի » խորհուրդին ընդմէջէն:

×

Հիմա, որ Նոր տարուան ոսկեղէն սեմին կեցած ենք, ի՛նչ խորհուրդներ եւ ինչպիսի՛ անակնկալներ չեն վերապահած մարդկութեան: Մե՛ծ է արդարեւ Նոր տարուան խորհուրդը Քրիստոսի հրաշափառ Ծնունդին հետ: Բայց ամէն բանէ աւելի Նոր տարին թող յուշատարը ըլլայ մեր բոլորին եւ յիշեցնէ մեզի Նոր կեանքին բուն նպատակը: Ազդու կոչ մը՝ մեր ըմբոստ եւ անզգաստ բնութեան, որ բարացուցականն իսկ է մարդու էութեան: Կոչ մը, որ նստինք մենք մեզի ու քննենք մենք զմեզ: Ճանչնանք թէ ո՞վ ենք մենք. ի՞նչ արժանիքներ եւ ապարժանիքներ, բարեմասնութիւններ, յոռի ու վատ ունակութիւններ եւ թերութիւններ կան մեր մէջ: Ի՞նչ բանի կը ձըգտինք ու ինչպիսի՞ պարտականութիւն – ներ եւ պարտաւորութիւններ ունինք այլոց: Ի՞նչ է եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր դիրքորոշումը եւ կեցուածքը մեր աւանդութիւններուն հանդէպ. որքա՞ն պիտի պահենք ու պահպանենք մեր պապենական սովորութիւններն ու հինէն եկած բայց իրենց հնութեամբն իսկ նոր, բոլոր սրբութիւններն ու սրբազան մա – սունքները: Եւ ի վերջոյ ի՞նչպէս տէր ու պաշտպան պիտի կանգնինք մեր մշակութային հարուստ եւ թանկագին ժառանգութեանց, լեզուին, մեր հողերուն:

Ամանորը թող լաւագոյն խայծը ըլլայ այդ բոլորը իրականութեան վերածելու ձգտող:

Այն ատեն, ի խորոց սրտի բոլորիս մաղթանքը սիրտէ սիրտ եւ հոգիէ հոգի պիտի արձագանգէ.

Շնորհաւո՛ր Նոր Տարի:

ՍԱՐԳԻՍ ՑՈՎԱԿԵԱՆ

Վալանս

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Փիլիպպոսեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պզտիկեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Ալակէօզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պզտիկեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ռէմոն Տիւփրէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ուիլլիամ Իսքէնտէրեան, Պ. Յակոբ Արատ, այրի Տիկին Սիրարփի Ալակէօզեան, այրի Տիկին Ազնէս Վարդերեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Հայթայեան եւ իրենց տղան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Հայթայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սերճիվանեան եւ զաւակները, Տիկին Ազաւնի Փիլիպպոսեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, նանիին, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆԻ
(ծնեալ Մարի Գիւլախլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 28, 86 տարեկանին իր բնակարանը 4, Ռիւ տիւ 11–Նովամպրը, Լէ Լիլա:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 3, ժամը 13·45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն – Փարիզիէնի գերեզմանատունը եւ թաղումը կը կատարուի ժամը 15·45ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Լիոնի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրանդ Թաղէոսեանի իրենց մօրաքրոջ տղուն՝ Մելքոն Պօղոսեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Եղիշէ Փափազեանէ 100 Ֆր. իր ամուսնոյն հոգեհանգստեան առթիւ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 1 Յունուար — ԿԱՂԱՆԴ եւ ՏԱՐԵՄՈՒՏ: Գ. Օր Ծննդեան պահոց: ժամը –10ին Սուրբ Պատարագ կը մատուցուի:

Շաբաթ, 5 Յունուար – Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց եւ Ընթերցումներու՝ ժամը 4ին:

Ճրագալոյցի Սուրբ Պատարագ՝ ժամը 5·30ին:

Կիրակի, 6 Յունուար — Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին: Բազմաձայն պատարագ ժամը 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՀԱՅՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Ս. Պատարագի աւարտին ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

5 Յունուար Շաբաթ.— Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան.— Պատարագ կը մատուցանէ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽԱԶԱԿԻՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ: Սկիզբ արարողութեանց՝ կէսօրէն ետք ժամը 16·30ին:

6 Յունուար Կիրակի Տօն Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան: Պատարագ կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան 8. Ս. Պատարագ 9·45.— Ընթերցում Վեհափառ Հայրապետի Շնորհաւորագիրին եւ Քարոզ 11. — Ջրօրհնէք 11·45:

Վարչութիւնս կը շնորհաւորէ բոլորին Ս. Ծնունդը, եւ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար եղած եւ ըլլալիք նուագինի նուէրներուն համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնի Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար, Ամանորի առթիւ:

×

Ի յիշատակ իրենց բարեկամին՝ Մելքոն Պօղոսեանի

Marseille, Maison du Café
Madame Roche et Marcel

100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Փարիզէն՝ Տէր եւ Տիկին Ժ. Գրիգորեան 50 Ֆր.:

Նոր տարուան առթիւ "ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

Տիկին Ժերանթոն, ինչպէս ամէն տարի, մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Մազմանեանի (Պանեէօ):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԲԱԺԱԿ ՄԸ ԹԷՅԻ ՇՈՒՐՋ.— Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Յունուար 7, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Ուրբաթ Յունուար 4, ժամը 20·30ին ընկերուհի Շ. Պապիկեանի բնակարանը 28, Ավընիւ Սէնթ Լիւսի, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի 2 Յունուար կէսօրէ վերջ ժամը 15ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5, ժամը 18ին, Ճրագալոյց Ծննդեան:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6, Ծնունդ. սկիզբ՝ ժամը 9ին, պատարագ 10ին, քարոզ 11ին, Ջրօրհնէք ժամը 11·45ին: Դպրաց դասը կ'երգէ կոմիտասեան քառաձայն պատարագ, ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի:

×

ՊՕՄՈՆ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց ժամը 17ին, պատարագ ժամը 18·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Սկիզբ ժամերգութեանց 8·30ին, պատարագ 10·15ին: Կը պատարագէ Գալուստ Քհնյ. Թեւեան:

Յետ պատարագի Քրիստոսի մկրտութեան խորհուրդ եւ Ջրօրհնէք:

×

ՍԷՆ–ԺԵՌՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, երեկոյ սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 5·30, գիրքերու ընթերցում եւ պատարագ ժամը 6·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծնունդ Յիսուսի Քրիստոսի, առաւօտ սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ: Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 11·45ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10, հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց յաւարտ պատարագի: Կէսօրէ վերջ այց գերեզման:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Հայ Ազգ. Միութիւնը ի գիտութիւն Կրընոպլի եւ շրջանի հայ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Յունուար 6ին, ժամը 9·30ին Ծննդեան տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Սէն-Փիէր տիւ Ռոնտօ եկեղեցւոյ մէջ, 108, Քուռ տը լա Լիպերասիոն: Կը պատարագէ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կը տօնէ Հայկական Ծնունդը խանդավառ մթնոլորտի մէջ
Շաբաթ Յունուար 5, ժամը 9·30ին
CLUB HAUSMANN OPERA
Ծախքերու մասնակցութեան սակ՝ Անդամներ 65 ֆ. — ոչ–անդամներ 80 ֆ.
Կը հրաւիրուի հայ երիտասարդութիւնը անխտիր
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել 870–03–18 թիւին

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Յունուար 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը, Հինգշաբթի Յունուար 3, ժամը 20·30ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 4, ժամը 20·30ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը, Երեքշաբթի Յունուար 8, ժամը 20·30ին:

Այս ժողովները կըգումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգնութեան Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Ն. Տէյիրմէնճեան ընտանիք (Լիոնէն) 150 Ֆր. Պ. Կարապետ Գարակէօզեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Պ. Պ. Ֆրէնկեան 100 Ֆր, Տիկին Մարտիկեան 130Ֆր, Տիկին Ա. Պագրճեան 30 Ֆր, Պր. Տ. Պալեան 20 Ֆր, Տիկին Զպուքճեան 10Ֆր, Պր. Ն. Սանճեան (Լիոն) 20 Ֆր., Տիկին Պասմաճեան (Լիոն) 100 Ֆր., Պր. Ե. Ազամեան 30Ֆր, Պր. Ժ. Ասատուրեան 20 Ֆր, (Նիս), Պր. Յ. Զուլաքեան 500 Ֆրանք:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի)

ԿԷՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն վարժարանի Երգչախումբն ու պարախումբը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ մեծարանքի երեկոյ մը

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

նուիրուած՝
Ուրբաթ Յունուար 25, ժամը 21ին
Սփլանտիտ պանդոկը

ԾՆՈՒՆԴԻ ԽՆՋՈՅՔ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ Նոր Տարուան եւ Ծնունդի առթիւ, Յունուար 6, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ռիւ Պուֆիէի ակումբին մէջ:

Disques VOGUE

VOUS PROPOSE

DOUZE DANSES ARMENIENNES
LEGENDES D'ARMENIE

Orchestre et Chœurs sous la direction de

Ara BARTEVIAN

En vente chez l'auteur, 14 Rue Petit, Paris 19e — Tél. : 208-99-22

Envoi contre remboursement, Prix 30 Frs. frais en sus

Demandez le catalogue détaillé

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
3
JEUDI
3 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.902 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.902

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ

Գ. Կուսակցապետը

Մինչեւ 1946 Հանրապետակա՛ն Թուրքիան կը կառավարուէր միանտիրական վարչաձեւով: Հալքէն դատ ուրիշ կուսակցութիւն գոյութեան իրաւունք չունէր: Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին ազատական, ազատագրական, ժողովրդավարական սկզբունքները ի պատուի էին դարձած ամէն կողմ: Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ գաղթատիրութեան ենթակայ երկիրները սկսած էին գլուխ բարձրացնել: Գրեթէ բոլորն ալ յետագային պիտի տիրանային իրենց անկախութեան:

Քաղաքակիրթ աշխարհի աչքին փոշի փչելու եւ Թուրքիան իբրեւ ժողովրդավար երկիր ցոյց տալու նպատակով Ինէօնիւ արտօնեց, որ ուրիշ քաղաքական կուսակցութիւններ եւս կազմուին: Այս ձեւով է, որ կեանքի կոչուեցաւ Ճէլալ Պայարի եւ Ատնան Մէնտէրէսի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը: Այս պարագան է, որ Մօնթի եւ Ֆիկարոյի աշխատակիցներուն գրել կուտայ թէ Ինէօնիւն խորհրդարանական վարչաձեւ է հաստատած Թուրքիոյ մէջ:

Դեմոկրատ կուսակցութիւնը 1950ի խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ մեծամասնութիւն շահելով հրապարակէն քշեց Իսմէթ փաշան եւ Հալքը: 27 տարի տեւած էր Հանրապետական Թուրքիոյ միանտիրական վարչաձեւը Աթաթիւրքի եւ Ինէօնիւի, բարձրաստիճան այս երկու զինուորականներու երկաթեայ թաթին տակ:

1950էն 1960՝ Դեմոկրատներու կէս-միանտիրական իշխանութիւնը տեւեց տասը տարի: Այդ շրջանին փաշան չարունակեց ամէն տարի վերընտրուիլ Հալքի նախագահ եւ դարձաւ նոր վարչաձեւին գլխաւոր ընդդիմադիրը Խորհրդարանին մէջ: Միշտ ենթակայ խիստ հսկողութեան:

1960 Մայիս 27ին երիտասարդ զինուորականներ հրապարակէն քշեցին Դեմոկրատ կառավարութիւնն ու կուսակցութիւնը: Ձերբակալեցին Հանրապետութեան նախագահ Ճէլալ Պայարը, նախարարներն ու երեսփոխանները: Սարքեցին Եասը Ատայի դատավարութիւնը: Կախեցին Ատնան Մէնտէրէսը, որ կը յաւակնէր «յաւիտենական վարչապետ» կոչել ինքզինք, — եւ իր երկու նախարարները:

Ինէօնիւի համար նոր լոյս մը ծագեցաւ: 1961ին Սահմանադիր Ժողովը քուէարկեց նոր Սահմանադրութիւն մը: Զինուորականները իշխանութիւնը յանձնեցին քաղաքայիններուն: Իսմէթ փաշա դարձաւ վարչապետ եւ երկիրը կառավարեց խառն դահլիճով մը: 1965ի ընտրութեանց մէջ Ատալէթ կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն շահելով Ինէօնիւ իշխանութենէ հեռացաւ եւ Հալք կրկին մտաւ ընդդիմադիր դիրքին մէջ:

Փաշային հակառակորդ տարրեր Հալքէն զատուելով կազմեցին փոքրիկ կուսակցութիւններ, կիւվէն եւայլն: Տագնապալի օրեր անցուց Աթաթիւրքի կուսակցութիւնը, որուն անվիճելի նախագահը մնաց Ինէօնիւ, 1938էն մինչեւ 1972: Իբրեւ քաղաքական ուղղութիւն, իր կուսակցութեան համար ընդունած էր «կեդրոնին ձախը» սկզբունքը, ինչ որ պատրուակ ընծայած էր հակառակորդներուն Հալքը նկատելու... համայնավար: Այս տեսակէտը ընդունելութիւն գտած էր գիւղացիական եւ ժողովրդական տգէտ զանգուածներուն մէջ, մանաւանդ որ փաշան հինէն ի վեր նկատուած էր բարեկամ Մոսկուայի: Տագնապը հետզհետէ ծանրացաւ Հալքի ծոցին մէջ:

1972 Մայիսի արտակարգ պատգամաւորական ժողովին մէջ կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Պիւլէնտ Էճէվիթի կուսակիցները յաղթանակը տարին փաշային դէմ, որուն գաղափարներն ու սկզբունքները այլեւս ընդունելի չէին կազմակերպութեան երիտասարդ տարրերուն:

Այսպէս, զինուորական, քաղաքական ու դիւանագիտական բազմաթիւ յաղթանակներ արձանագրող մարդը իր իսկ կուսակցութեան անդամներէն լքուեցաւ: 88 տարեկանին պարտուած եւ ընկճուած՝ քաշուեցաւ քաղաքական ասպարէզէն, սպիպուեցաւ լքել կուսակցութեան նախագահական աթոռը, որուն կառչած էր յամառօրէն:

Այսպիսի անփառունակ վախճան ունեցաւ Իսմէթ Ինէօնիւ, որուն անունը կապուած է Թուրքիոյ վերջին աւելի քան կէս դարու պատմութեան:

Իր հեռացումը բախտաբեր եղաւ Հալքի համար, որ անցեալ Հոկտեմբեր 14ի ընտրութեանց մէջ 185 աթոռ շահեցաւ, դառնալով Թուրքիոյ մեծագոյն կուսակցութիւնը: Սակայն իր յաղթանակը բաւարար չէր, առանձին կառավարելու համար երկիրը: Միւս կուսակցութիւնները մերժեցին գործակցիլ իրեն հետ: Ցիչելով անոր տխուր անցեալը:

Կարելի չէ խօսիլ «ծեր աղուէս»ի մասին, ինչպէս կը կոչէին զինքը, առանց յիշելու երկու պարագաներ, որոնք անպատուաբեր են եւ կը նսեմացնեն իր դիմագիծը:

Ա) Հանրապետութեան նախագահի իր օրերուն է, որ պատերազմի ամէնէն տաք շրջանին, երբ աշխարհ ուրիշ հոգեր ունէր, Պերլինէն Պոլիս փոխադրել տուաւ Ջարդարար Հրէշածին Թալէաթի դիակը եւ Բերայի Ազատութեան բլուրին վրայ դամբարան կանգնել տուաւ ի պատիւ Թուրքերու «ազգային նահատակ»ին: Այդ դամբարանը ուխտատեղի է դարձած Ջարդարարներու ժառանգորդներուն համար:

Բ) Նոյն այդ օրերուն հրատարակեց Վարլըք վէրկիսին (ունեւորութեան տուրք), մոխիրի վրայ նստեցնելով ոչխալամ, մանաւանդ հայ առեւտրականները:

Այս երկու դէպքերը, միացած Լօզանի մէջ իր խաղացած տխուր դերին Հայկական Հարցին հանդէպ, զինքը կը դասեն մեր ազգի թշնամիներու առաջին կարգին վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈԼՏԱ ՄԷՅՐ ՅԱՂԹԵՑ ԲԱՅՑ...

ԱՐԱԲԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ԴԺՈՒԱՐԱՆԱԼ

Կոլտայ Մէյրի Աշխատաւորական կուսակցութիւնը յաղթելով հանդերձ Երկուշաբթի օրուան ընտրութեանց, որոշ նահանջ մը արձանագրեց եւ Աջը ամրապնդեց իր դիրքը: Ըստ Երկուշաբթի առաւօտեան ծանօթ արդիւնքներուն Մաարախը (Կոլտա Մէյր – Մոշէ Տայեան) 51 աթոռ կ'ապահովէր (– 5) Ազգ. Կրօնական կուսակցութիւնը՝ 11, Անկախ Ազատականները 4էն 5, ինչ որ կը նշանակէ 66–67 աթոռ ի նպաստ Տիկին Կոլտա Մէյրի համախմբական դահլիճի մը պարագային:

Իսրայելեան Խորհրդարանը (Քնեսէթ) 120 աթոռ ունի եւ այս անգամ Լիքուտը (աջ) 38 աթոռ ունի ինչ որ վեց աթոռի աւելութիւն մը կը նշանակէ: Ասոնցմէ զատ Մոսկուայի Նպաստաւոր Համայնավար Ռաքահ շարժումը երեքի տեղ հաւանաբար 4 աթոռ ապահովէ, Քաղաքացիին Իրաւունքներու Լիկան՝ 2 (Նախապէս՝ 0) եւ ոչ-խորհրդայնամիտ ձախ Նոր շարժումը՝ Մոքեր՝ մէկ (ոչ մէկ փոփոխութիւն) եւ արաբական ցանկերը աշխատաւորականներու կողմնակից՝ 3էն 4:

Ասիկա կը նշանակէ թէ Տիկին Կոլտա Մէյր եթէ մնայ կառավարութեան գլուխ, կամ իր կուսակցութեան ուեւէ մէկ անդամը որ պիտի ստանձնէ նախարարապետի պաշտօնը պարտի նկատի առնել Աջի տեսակէտները, որոնք անզիջող են եւ կարծր: Լիքուտը չուզեր հողի պատառ մը իսկ վերադարձնել եւ ասիկա պատճառ է անշուշտ, որ արաբեւիսրայելեան բանակցութիւնները դժուարանան:

Չորեքշաբթի օր խօսակցութիւնները կը վերսկսէին Լեմանի ափին եւ ընդհանուր մտահոգութիւն կը տիրէր անոնց մասին:

× Ամերիքըն Ճիուիշ Պուքեարի համաձայն Հրեաներու թիւը աշխարհի մէջ 14 միլիոն 370.650 է, ասոնց 51 առ հարիւրը Ամերիկա կ'ապրի: Նոյն աղբիւրին համաձայն հետեւեալ պատկերը կը պարզեն Հրեաները աշխարհի մէջ:

Միացեալ Նահանգներ՝ 5.150.000, Իսրայէլ՝ երկու միլիոն 723 հազար, Խորհ. Միութիւն՝ երկու միլիոն 687 հազար, Ֆրանսա 550.000, Արժանթին 500 հազար, Մեծն Բրիտանիա 410 հազար, Քանատա՝ 305 հազար: Կ'ըսուի թէ Բ. աշխարհամարտէն առաջ Հրեաներու ընդհ. թիւը 16 միլիոն էր:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐԸ

Ըստ աւանդութեան, Նախագահ Փոմփիտու մաղթանքները ներկայացուց Ֆրանսացիներուն: Նկատի առնելով հանդերձ քաղաքական թունաւորման արշաւը որուն պատճառներն ու աղբիւրները զանազան են, Նախագահը գիտակից է թէ 1974ը դժուար տարի մը պիտի ըլլայ, մանաւանդ՝ «անորոշ»:

Նախագահը գիտակից է նաեւ իր պատասխանատուութեանց եւ կ'ուզէ որ ժողովուրդը կոնակ դարձնէ յուսալքութեան կամ համակերպութեան: «Վճռական ըլլանք, կ'ըսէ Փոմփիտու, եւ երկինքը կը բացուի, միացած ըլլանք եւ ապագան մեզ կը վարձատրէ»:

Երեքշաբթի օր, Յունուար մէկին, Նախագահը առտուն թէ կէսօրէ ետք ընդունեցաւ դիւանագիտական մարմնին, կառավարութեան եւ կրօնական առաջնորդներու բարեմաղթութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆ (Անրի Վերնէօյ) Պատուոյ Լեգէոնի ասպետի աստիճան ստացած է: Ամանորի առթիւ Պաշտօնաթերթին հրատարակած ցանկին մէջ են նաեւ Ժիլպէր Պէքօ, Ժան Քօ, Միշէլ Սիրի (ասպետ), Ռէմոն Արոն, Լուի Շօվէ, Ռէմոն Թրիպուլէ եւայլն, սպայի աստիճանին կը բարձրանան, Օլիվիէ Մէսիան մեծսպայի եւայլն, եւայլն:

ԼԻԲԻԱ 18,7 տոլարի բարձրացուց քարիւղի տակառին (159 լիթր) գինը: Չորեքշաբթի օր Ֆրանսական կառավարութիւնը կը նշանակէր վառելանիւթի նոր գիները:

ԹՈՐԻՆՈՅԻ օդակայանը վերջին պահուն ճմուած է Իթալիա ընկերութեան մէկ փոքր օդանաւը, ագարակի մը վրայ իյնալով: 38 մեռեալ կայ եւ չորս հոգի ազատած է:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ նպաստը 12,36 առ հարիւր յաւելում կը կրէ եւ առաջին երեք ամիսներու ընթացքին, գլխաւոր նպաստը 8,90էն օրական 10 ֆրանքի կը բարձրանայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ երեք Ամերիկացիներ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան, որովհետեւ փորձած են թմրեցուցիչ հանել երկրէն դուրս: Դատարանը նախ մահուան դատապարտեց զանոնք, ապա մահապատիժը վերածեց ցկեանս բանտարկութեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է առջի օր թէ իր կառավարութիւնը տրամադիր է ծախելու ունեցած տասը միրաժները, պայմանաւ սակայն որ գնորդը, ֆրանսական կառավարութեան հաւանութիւնն ունենայ: Լիբանան դրամի պէտք ունի ցամաքային իր բանակը զինելու համար:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Դեկտ. 26–27)

ԵՐ. ՔՈՉԱՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի Սասունցի Դաւիթ արձանին հեղինակը՝ Երուանդ Քոչար, ցուցահանդէս մը տուած է Մոսկուայի մէջ: Բացումը կատարուած է Դեկտեմբեր 25ին: Այդ արձանին լուսանկարով զարդարուած է մուտքը: Ցուցադրուած հարիւրէ աւելի նկարները պատկերացուցած են Հայաստանի լաւագոյն նկարիչներէն մէկուն բազմաբեղուն ձիրքը: Բնանկարներ, դիմանկարներ ցոյց տուած են նկարիչին առաջին տարիներու ստեղծագործութիւնները, անոր յիսուն տարուան ստեղծագործական ուղին: Կային նաեւ վերջին տարիներու քանդակներ, գծանկարներ, պաստառներ:

Եր. Քոչար համբաւ ձեռք ձգած է, երբ նկարազարդած է «Սասունցի Դաւիթ»ի յոբելենական հատորը, որ լոյս տեսած է դիւցազնավէպին հազարամեակին առթիւ: Քարաքանդակներու նմանող նկարները դիւցազնավէպին հարազատ մթնոլորտը կը ստեղծեն:

×

ՆՈՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ իր անդրանիկ համերգը տուած է նորակազմ «Երիտասարդական» երգչախումբը, որուն ղեկավարն է երաժիշտ Սեդրակ Տէր-Ղարզարեան: Ցայտագիրը բաղկացած է հայ եւ եւրոպացի երգահաններու երգերէ, ինչպէս Կունօ, Պրամս, Դունայեւսկի, Կանաչեան, Եկմալեան, Կոմիտաս, ռուսական, սլովական, ամերիկեան ժողովրդական երգեր: Երգչախումբը կազմուած է քանի մը ամիս առաջ:

×

ԲԵՄԱԴԻՐ Ս. ԳԱՍՊԱՐՈՎ

Բեմադիր Սամուէլ Գասպարով (Գասպարեան) Օդեսայի մէջ նկարահանած է նոր ժապաւէն մը՝ «Վերջին ուղերթը, առաջին ուղերթը»: Ժապաւէնին նիւթն է ապրանքները հեռաւոր վայրեր փոխադրող շարժավարներու կեանքը: Բեմադիրը ծնած է Թիֆլիս եւ ինքն ալ այդ գործը վարած է:

«ԳԵՂԱՐԴ»

—0—

Միլանոյի մէջ լոյս տեսած է «Հայ ճարտարապետութեան նմոյշներ» մատենաշարին վեցերորդ գիրքը՝ նուիրուած Գեղարդի։

Երեւանէն 38 քիլոմեթր դէպի արեւելք, Գեղամայ լեռներու ապառաժեայ լանջերուն վրայ գտնուող այս վանքը իր ճարտարապետութեամբ մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ. հիանալի ներդաշնակութեամբ շաղկապուած են ներքնայարկերն ու վերնայարկները, կազմելով ամբողջական միասնականութիւն մը։

Ինչպէս ծանօթ է, վիմափոր ճարտարապետութիւնը, քարանձաւներէն սկսեալ, ունեցած է մեծ տարածութիւն մը։ Ասոր օրինակներէն են Սիկիլիայի հոյակերտ դամբարան – քաղաքը, Հնդկաստանի, Պարսկաստանի, վիմափոր տաճարները, Կապադովկիոյ, Եթովպիոյ, Վրաստանի, Հայաստանի կրօնական շէնքերը։

Ընդհանուր առմամբ վիմափոր կառոյցը ունի ճարտարապետական իմաստով ամէնէն անաղարտ եւ ամէնէն ամբողջական արտայայտութիւնը, պարզ այն պատճառով, որ զերծ մնացած է կառուցման թեքնիքի պարտադրութիւններէն, թէեւ ենթարկուած է յօրինումի նոյն օրինաչափութիւններուն։ Կառուցումին հակառակ գործողութիւնը փորելն է, եւ այդ միջոցով կարելի է ստեղծել ամբողջութեամբ յղացուած, իբրեւ քանդակ իրագործուած շէնք մը։ Գեղարդի բազմաչէնք ամբողջութիւնը կատարեալ կերտուածք մըն է, ուր վիմափոր եւ կառուցուած շէնքերը իրարու զուգորդուած՝ կ'արտայայտեն կերտելու հիմնական երկու գործողութիւնները՝ փորել եւ կառուցանել։ Այս իմաստով հայ ճարտարապետութեան մեծագոյն իրագործումը պէտք է համարիլ Անին, որուն հիմերուն փորուած պահեստները, շուկան, մառանները իրարու հետ կը հաղորդակցին փողոցանցքերու միջոցով։ Ստորերկրեայ այս ամբողջ համակարգը կը սպասարկէր քաղաքին, այնպէս, ինչպէս արդի քաղաքաշինութիւնը կը ձգտի իրագործել այսօրուան քաղաքներուն մէջ։

Գեղարդի մէջ ցայտուն եւ ներդաշնակ արտայայտութիւն գտած է մարդու եւ բնութեան կապը թէ՛ ստորերկրեայ, թէ՛ արտաքին կառոյցներուն մէջ։ Փոխադարձ այս յարաբերութիւնը առաւել եւս շեշտուած է ժայռերու վրայ քանդակուած խաչքարերու, արձանագրութիւններու, փորուած սանդուխներու, ձորի լանջերու տարբեր բարձրութիւններու վրայ բացուած խուցերու միջոցով։ Վարդան Պատմիչի վկայութեամբ, վանքը հիմնուած է Դ. դարուն, Գրիգոր Լուսաւորիչի կողմէ։ Սկիզբը կոչուած է Այրիվանք, եւ հաւանաբար 1250էն սկսեալ է, որ հոն պահուած աւանդական Գեղարդին անունով այդպէս է կոչուած։

Ինչպէս նկատել տուինք, Գեղարդը կարելի է բաժնել երկու մասի՝ կառուցուած շէնքերու եւ վիմափոր սրահներու։ Առաջին խումբին մէջ կը մտնէ գլխաւոր եկեղեցին՝ 1215ին Զաքարեաններու իշխանութեան օրով կառուցուած Կաթողիկէն։ Այս շէնքը կը պատկանի Հայաստանի մէջ Ե.-Զ. դարերուն Զովունիի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիով ծագում առած եւ Թ. դարէն սկսեալ մեծ տարածում գտած գմբէթաւոր դահլիճի ձեւին։ Կաթողիկէի գլխաւոր առանցքին ուղղութեամբ հաստատուած է կիսով չափ կառուցուած եւ կիսով չափ վիմափոր, մեծ գաւիթը։ Ասոր հիւսիսային ժայռապատին մէջ բացուած երկու մուտքերը կը հաղորդակցին ամբողջովին ժայռին մէջ փորուած երկու անջատ դահլիճներու հետ։ Ասոնցմէ արեւմտեան դահլիճը կերտուած է Ժ. դարուն տարածում գտած խաչաձեւ կամարներու համակարգի հիմունքներով։

Երկաթաքար ժայռին խորքը, միւս դահլիճներէն աւելի բարձր դիրքի վրայ փորուած է գմբէթաւոր ժամատունը, որ քառասին գաւիթներու դասական ձեւը ունի։ Հոն մուտք կարելի է գործել գլխաւոր գաւիթին արեւմտեան ճակատէն բարձրացող սանդուխներով եւ անոնց յաջորդող վիմափոր անցքով։

Գմբէթակիր անցքին վրայ արձանագրուած է ճարտարապետին անունը՝ Զվարպետս Գալձակ Յիշեցէք: Ս. Բարխուդարեանի կարծիքով Գեղարդի բոլոր վիմափոր սրահներուն հեղինակը, թէ՛ ոճի, թէ՛ թեքնիքի երեսներով, կարելի է այս ճարտարապետը նկատել. ան կատարելութեան հասցուցած է ժայռափոր ճարտարապետութեան հայկական դպրոցը։

Գեղարդի նուիրուած չքեղ այս հատորին առաջին գրութիւնը, որ օժտուած է պատմա – ժամանակագրական տուեալներով, ճարտարապետական նկարագրութիւններով եւ խոր վերլուծութիւններով, գրած է ճարտարապետ Ալեքսանդր Սահինեան, որ ներկայիս Գառնիի հեթանոսական տաճարը կը վերանորոգէ։

Երկրորդ յօդուածով, որ կը կրէ «Գեղարդը եւ այլ նկատողութիւններ» վերնագիրը, Արմէն Մանուկեան խոր ըմբռնումով քննութեան առած է ճարտարապետական ձեւը, անոր օրինաչափութիւնները, ազգային ոճը արտայայտող գիծերը եւ այլ հարցեր։

«Հայ ճարտարապետութեան նմոյշներ» շարքին իւրաքանչիւր հատորը, իր նախորդին համեմատութեամբ հարստացած է թէ՛ բովանդակութեամբ, թէ՛ էջադրութեամբ։ Գեղարդի նուիրուած թիւին բովանդակութեան նորութիւններէն պէտք է համարիլ երկրահանքաբանական գիտութիւններու տոքթէօր, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից – անդամ Աշոտ Ասլանեանի «Գեղարդի շրջանի երկրաբանական կազմը» ուսումնասիրութիւնը։ Գիտնականը բացատրած է Գեղամայ լեռներէն դէպի Ազատ գետը իջնող լանջերուն երկրաբանական կառոյցը եւ յիշած է այն փաստը, որ երկաթաքարի շերտերը, որոնց մէջ փորուած է Գեղարդի շէնքերուն մեծ մասը, մէկ փոքր հատուածն է այն երկար շերտին, որ որոշ ընդհատումներով կը հասնի մինչեւ Եգէական ծով եւ հարաւ – արեւելեան ուղղութեամբ մինչեւ Ուրմիա լիճը։ Գիտնականը նկատել տուած է նաեւ, որ Գեղարդի և Կապադովկիայի վիմափոր դահլիճները կերտուած են նոյնանման բնոյթի ժայռերու մէջ։

Հերման Վահրամեան աշխատասիրած է Գեղարդի ժամանակագրութիւնը, պատրաստած է նիւթերու բաժանումով չափագրուած մատենագրութիւնը, Հայաստան գտնուող վանքերէն 86ին ցուցակը եւ քարտէսին վրայ նշած է իւրաքանչիւրին տեղը, իսկ գիրքին վերջաւորութեան զետեղած է օգտագործուած հայկական մասնագիտական բառերուն ցուցակը եւ անոնց բացատրութիւնը։ Այս իմաստով այս եւս նորութիւն է։

Գիրքը ունի 23 գունաւոր եւ երկու սեւ-սպիտակ լուսանկար, 18 չափագրութիւններ եւ Հայաստանի երկու քարտէսներ։ Չափագրութիւնները, որոնք յաջող են, կատարած են երեւանցի երիտասարդ ճարտարապետներ Արա Ստեփանեան, Թելման Գէորգեան, Էդիկ Յովհաննիսեան, Հրաչեայ Գասպարեան եւ Եդուարդ Ֆրանգուլեան։

Հատորը լոյս տեսած է իտալերէն, անգլերէն, ինչպէս նաեւ Սիրարփի Փափազեանի թարգմանութեամբ՝ հայերէն բնագիրներով։

«Գեղարդ»ը, որ «Հայ ճարտարապետութեան նմոյշներ» մատենաշարին լաւագոյն հատորներէն է, ճարտարապետական այս նշանաւոր կոթողին մասին լայն պատկերացում կու տայ օտար եւ հայ ընթերցողին։

ԱՐՄԷՆ ԶԱՐԵԱՆ

''ՔԱՂԱՔԱԿԱՆԱՑՈՒՄ''

—0—

Վերջին քանի մը տարիներուն հայկական շրջանակներու մէջ ընդհանրապէս եւ հայ երիտասարդութեան մօտ մասնաւորաբար «քաղաքական»ի եւ «քաղաքականացում»ի հարցը սկսած է աւելի լայն տեղ գրաւել մեր առօրեայ խօսակցութեանց եւ զրոյցներու ընթացքին։

Այդ հարցին կարեւորութիւնը ընդհանուրին կողմէ շեշտուած բնոյթ մը ստացած է։

Այս ուղղութեամբ ամենուրեք եւ միշտ գլխաւոր հաստատում եղած է սփիւռքի քաղաքականացումի նախապայմանը։ Ընդունուած է ընդհանրապէս, թէ այդ նախապայմանը կը պակսի մեզի. հետեւաբար, անոր իրագործման կարիքին խիստ անհրաժեշտութիւնը մատնանշուած է բոլորին կողմէ։

Սակայն, «քաղաքականանալ»ու նախապայմանին առաջադրումն ու փափաքը մնացած են իրենց նախնական մատնանշումի հանգրուանին մէջ։ Երբեք չէ բացատրուած, թէ ինքնին ի՞նչ է «քաղաքականացում»ը։ Երբեք չէ խօսուած այն մասին, թէ ի՞նչ կը հասկցուի կամ պէտք է հասկցուի, երբ խօսքը կը վերաբերի «քաղաքականացում»ին։

Ընդհանրական հաւատք է մեր մէջ այն համոզումը, թէ դէպք մը կամ երեւոյթ մը «քաղաքական» է, երբ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կապ ունի կուսակցութեանց հետ։ Այսինքն՝ կուսակցական ըլլալով կամ այդ պիտակին տակ գործելով է, որ մարդ պէտք է քաղաքականացած նկատուի, փաստօրէն նման պիտակ մը միայն մակերեսային փաստարկումը կը հանդիսանայ անձի մը կամ հաւաքականութեան մը քաղաքականացումին։

Միւս կողմէ, լայն տարածում գտած է մեր մէջ նաեւ «քաղաքականութիւնը» բարոյական սկզբունքներու հետ շփոթելու ձգտումը։ Այսպէս, քաղաքականութիւնը նկատուած է «աղտոտ» խաղ մը, կուսակցութեանց յատուկ գործելակերպ մը եւ, առ այդ՝ քաղաքականութիւն ըսուածը ընկերութեան մէջ նկատուած է իբրեւ խարդախ եւ ստորադնահատելի տարր, որովհետեւ այդ «խաղը» մաքուր մարդոց գործ չէ։

Այսուհանդերձ, քաղաքականութիւնը կուսակցութեան մենաշնորհեալ մարզը չէ։ Ոեւէ անձ, կուսակցական թէ անկուսակցական, կրնայ եւ պէտք է քաղաքական մօտեցում ցուցաբերէ թէ՛ դէպքերն ու հարցերը դատելու իր եղանակին մէջ, թէ՛ իր մտածելակերպին, գործելակերպին ու գործունէութեան մէջ։ Որովհետեւ քաղաքականութիւնն ու քաղաքականացումի հարցը ո՛չ բարոյական եւ ոչ ալ անբարոյական բնոյթ կը կրէ։ Քաղաքականութիւնը ապաբարոյական է։ Պէտք չէ մակերեսային մօտեցում ցուցաբերել քաղաքականութեան կամ քաղաքականացումի բացատրականը կատարելու ատեն։

Ու այս անհրաժեշտ է մանաւանդ հայ երիտասարդ եւ մտաւորական տարրին համար։ Ընկ. Բ. Փափազեան շատ ճիշդ կը գրէ այս առթիւ, թէ հայ «մտաւորականը կը խուսափի քաղաքական դիրքաւորումներէ, հիմնական հարցերու քննութենէն, որոնք ազգին ներկային ու ապագային հետ կապ ունին, որոնք համայն մարդկութեան ճակատագրին հետ կապ ունին» «Ազդակ Շաբաթօրեակ», «Պարտաւորութիւններուն գիտակից Մտաւորականութեան մը կարիքը», Դ. տարի, 1973, Նոյեմբեր 4, թիւ 47, էջ 739)։

Իսկական քաղաքականացումի մը գոյութիւնը եւ քաղաքական գործելակերպի մը որդեգրումը, ըստ ինքեան, կ'ենթադրէ հաւաքականութեան մը եւ անոր ղեկավարութեան կողմէ մասնայատուկ նպատակադրումներու եւ անոնց իրագործման ի սպաս դրուած գործելակերպի ե-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Արփիար Արփիարեանի դէմ մահափորձ. — «Արփիարին սեւցրէ՛ք». — «Հայրենիք» մի կարդաք. — «Հայրենիք»ի գերակշիռ դիրքը. — Իզմիրլեանի ընտրութիւնը. — Միհրան Ասքանազի դերը. — Արփիարեանի նկարագիրը. — Ա. Վռամեան. — Պապը Ալիի ցոյցը. — Դաշնակցական սպառնալիքները. — Յ. Շահնազար-Իւսիւֆեան միջադէպը. — «Հայրենիք»ի յօդուածը. — Տիգրան Գարակէօզեանի սպանումը. — Զէյթունի ապստամբութիւնը. — Արփիար կը փախչի Պոլսէն. — Լ. Փաշալեան կը հեռանայ. — «Հայրենիք»ի խումբը տարտղնած. — Շահնազար կը բանտարկուի. — «Հայրենիք» կը ջնջուի. — Վահէ Արզումեան եւ իր ընկերները. — Շարլիէի դէպքը. — Ալպէր Ռուէի մատուցած ծառայութիւնները. — Հնչակուհիները։

×

1895 Դեկտեմբեր 25 Երկուշաբթի իրիկունն էր, երբ Արփիար Արփիարեան, որ Բանկալթի, Ս. Յակոբի կալուածներէն մէկուն մէջ կը բնակէր իր եղբօր Տիգրան Արփիարեանի հետ, ուշ ատեն, բնակարանը գացած միջոցին, Թագսիմի պարտէզին դէմ՝ դաշունահար վիրաւորուեցաւ դաշնակցականի մը կողմէ։

Արփիար, հակառակ իր ստացած ծանր վէրքերուն, կրցած էր սակայն մինչեւ տուն հասնիլ եւ փողոցին դուռը բախել։ Բայց երբ դուռը բացած էին՝ արիւնլուայ գետին տապալած էր, ինքզինքը կորսնցուցած։

Տոքթոր Զոհրապ, որ մօտերը կը բնակէր, իսկոյն կանչուած էր եւ նախնական դարմանները տուած։

Այս մահափորձը անակնկալ մը չէր ո՛չ իրեն եւ ոչ ալ մեզի համար։ Ամիսներէ ի վեր Դաշնակցութիւնը մութին մէջ ընդհանրապէս Հայրենիքի եւ մասնաւորաբար Արփիարեանի դէմ կը գործէր։

«Արփիարին սեւցրէ՛ք» հրահանգը եկած էր արդէն եւ խղճի մտօք. — եթէ կարելի է այս բացատրութիւնը գործածել հոս — կը գործադրուէր։ Դաշնակցականները բերնէ բերան լուր կը տարածէին թէ Արփիար մատնիչ է, թէ Նազըմ փաշայի մարդն է, թէ ամէն գիշեր անոր հետ կը ճաշէ, եւայլն։ Նոյնիսկ Հայրենիքի դէմ պոյքոթ մը սկսաւ որ պահ մը, գոնէ քանի մը օր, յաջողութիւն գտաւ։

Մահափորձէն երկու ամիս առաջ տեղի կ'ունենար այդ փրոփականը եւ Հոկտեմբեր 8ին Արփիար կը գրէր «Հայրենիք մի՛ կարդաք» խորագրով յօդուածի մը մէջ։

«Չորս հինգ օրէ ի վեր քանի մը հոգի Պոլսոյ ամէն թաղերուն մէջ տարածուելով դէմերնին եկողին կ'ըսեն «Հայրենիք» մի՛ կարդաք։ Ինչո՞ւ եւ ահա՝ կը սկսին յատկապէս իմ անձիս նկատմամբ ընել այնպիսի զրպարտութիւններ որոնց կեղտոտութիւնը կը հաւասարի այդ լուրերը տարածողներուն տխմարութեանը եւ հաւատացողներուն միամտութեանը։ Իրա՛ւ է որ չարախօսութեանց դէմ անտարբեր մնալու սովորութիւնը ունիմ, հանրային կեանքիս մէջ կը հետեւիմ որոշ ուղղութեան մը որմէ չեն կրնար մազի չափ շեղեցնել զիս ո՛չ թշնամանք եւ ոչ բարեկամութիւն։ Ու եթէ այս անգամ ալ հրապարակաւ քանի մը խօսք կ'ըսեմ, պատճառն այն է որ խումբ մը թշնամիներ իմ գլխուս վրայէն Հայրենիքի վնասելու նկրտում մը ունին։ Բայց կրնան վստահ ըլլալ թէ իրենց հինգ տարուան ջանքերը թէ՛ այս անգամ, թէ ասկէ վերջն ալ ապարդիւն պիտի մնան»։

Յետոյ Արփիար կը բացատրէ այդ թշնամութեան շարժառիթները որչափ որ կարելի էր նոյն ժամանակի գրաքննութեան խստութիւններուն ներքեւ եւ յօդուածը կը վերջացնէ հետեւեալ կերպով.

«Միայն մէկ պատասխան ունիմ ընդդէմ այն զրպարտութեանց որոնք չարամիտ խմբակի մը կողմէն հրապարակ հանուած են։

«Բացարձակապէս սուտ են։

«Կրնամ նաեւ դիտել տալ թէ չկայ մէկը որ ամբաստանիչ ներկայանալու համարձակի, ամէնքն ալ մութին մէջ գործող ստախօսներ են»։

Ի՞նչ էր Արփիարեանի դէմ այս կատաղի հալածանքին պատճառը։

Կարելի է ըսել որ մէկէ աւելի պատճառներ կային։

Նախ Արփիարեան այդ թուականին բացառիկ դիրք մը կը վայելէր յեղափոխական շարժումին գլուխը։

Նմանը չտեսնուած ժողովրդական թերթի մը՝ Հայրենիքի խմբագրապետն էր, Հնչակեան Պոլսոյ կեդրոնին անդամ էր, Մշակ եւ Հնչակի թղթակիցն էր. երկու թերթեր որոնք մեծ ազդեցութիւն ունէին յեղափոխական շրջանակներու մէջ։

Հայրենիքի հեղինակութիւնը շատ մեծ էր մանաւանդ Պոլսոյ մէջ։ Տարիէ մը ի վեր գրեթէ ա՛ն էր ազգային քաղաքականութիւնը վարողը։ Հայրենիքն էր որ հովանաւորած էր Իզմիրլեանի ընտրութիւնը։

(Շար. – 1)

ղանակին մեկնաբանութեան փորձի մը ձեռնարկումը:

Երբ մեր հասարակութեան մէջ ըմբռնուին քաղաքականութեան եւ քաղաքականացումի գաղափարները, ինքնաբերաբար արդէն հայկական սփիւռքը ինքզինք դրած պիտի ըլլայ քաղաքականացած համայնքի մը հունին մէջ:

Այս հասկացողութիւնը կատարելագործելու համար, ուրեմն, մեր հաւաքականութիւններուն անհրաժեշտ է խորամուխ ըլլալ այն բնութագրումին, որ կը վերաբերի ընդհանրապէս քաղաքականի եւ քաղաքականացումի հարցերուն: Գիտակցելու այս եղանակին մէջ պէտք է ընդմիշտ ընդգծել, թէ քաղաքականութեան հիմը կը կազմէ բախումը: Քաղաքականութիւնը հաշտ կացութեան մը արտայայտութիւն չի կրնար հանդիսանալ: Հաշտ – համաձայնութիւնը ինքնին արգելինքն է քաղաքականութեան: Բախումն է, որ առաջ կը բերէ քաղաքական մօտեցումի մը թէ՛ անհրաժեշտութիւնը եւ թէ կարելիութիւնը:

Արդ, քաղաքականութիւնը հետեւողական ընթացք մը կը դրսեւորէ: Ան ուժականութիւն պարունակող ընթացք է, որուն միջոցաւ ընկերութեան մէջ կը ներմուծուի նորութիւն, ինչպէս նաեւ կենսունակութիւն եւ եռանդ: Այսպէս, քաղաքական մարդը եւ քաղաքականացած ընկերութիւն մը միշտ գիտակից են բախումներու գոյութեան, անհամաձայնութիւններու ծաւալին: Սակայն իրենց այդ գիտակցութեան ընդմէջէն կը ձգտին ձեռք ձգելու կայուն, այսինքն հաշտ կամ խաղաղ մթնոլորտ մը, որպէսզի ընկերութեան եւ անհատին կեանքը աւելի առաջ երթայ, զարգանայ: Երբ արդէն համաձայնութիւն գոյութիւն ունի, հոն ալ քաղաքականութեան հարց չկայ: Երբ լայնատարած համակերպում կը ցուցաբերէ ընկերութիւնը, այդ խմբաւորումը քաղաքականացած ըլլալէ դադրած է այլեւս:

Քաղաքական աշխատանքի եւ քաղաքականացած տարրերու գործելակերպի ոճը կը նպատակադրէ փոփոխութիւն յառաջացնել կամ ընդդիմանալ այն տարրերուն, որոնք քաղաքականացած գործունէութեամբ մը կ'ուզեն փոփոխութիւն մտցնել ընկերութեան մէջ: Այս գործունէութեան մէջ ընթացքը կրնայ զանազան երեւոյթներ ստանալ կամ միջոցառումներու կերպ առնել: Ասոնք երկրորդական են: Քաղաքական աշխատանքը կրնայ նոյնիսկ պատերազմով ընթանալ:

Արդէն լսուած է, թէ «պատերազմը քաղաքականութեան երկարաձգուած մէկ ձեւն է»:

Հարցին էութիւնը կ'առաջադրէ ո՛չ թէ տարկել կամ վիճիլ միջոցառումներուն մասին, այլ գիտակից ըլլալ քաղաքական կացութիւններուն, երբ անոնք մեզի դէմ ցցուին եւ զանոնք դիմակալել՝ քաղաքականացուած ոճով, այսինքն առանց համակերպումի, իրերու եւ դէպքերու յառաջացուցած տուեալներուն տարկա– յական վերլուծումով, միշտ նկատի ունենալով մեր կարողութեան տարողութիւնը եւ մեր պահանջքին արժէքը մէկ կողմէն, եւ միւս կողմէ հակառակորդին կարողութեան տարողութիւնը եւ մեր պահանջին ընդառաջելու անոր կամեցողութիւնը:

Անշուշտ կրնայ պատահիլ եւ միշտ ալ պիտի պատահի, որ մեր կարողութիւնը աւելի ստորադաս ըլլայ հակառակորդէն. հոս կրնանք եւ պէտք է համակերպինք, սակայն միշտ այն համոզումով, թէ մեր նպատակը գերիվեր է եւ համակերպումը, ընկրկումը պարտութիւն չի նշանակեր, այլ մեր առջեւ կը բանայ այլ կարելիութիւններ՝ աւելի ծաւալուն դարձնելու համար պայքարը:

ՍԵԴՕ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ամերիկեան համալսարանի սրահին մէջ, Դեկտ. 20ին, Լիբանանի հայ գաղութին բոլոր հաստատութիւնները ներկայացնող մեծ թիւով հանդիսականներու ներկայութեան տեղի ունեցած է Արամ Հայկազի գրական 50ամեայ վաստակին նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւնը: Պատուոյ հիւրերու շարքին տեղ գրաւած են հայ յարանուանութեանց հոգեւոր առաջնորդներ, պետական երեսփոխաններ, ինչպէս նաեւ ազգային մարմիններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: «Համազգային»ի Կեդր. վարչութեան անունով Տոքթ. Ե. Գոնեալեան հանդէսին բացումը կատարած է: Տոքթ. Յ. Գեղարդ խօսած է Արամ Հայկազի գրականութեան մասին եւ լայն մէջբերումներով ներկայացուցած է անոր գործերուն մթնոլորտն ու առանձնայատկութիւնները. արցունքի եւ ժպիտի միախառնութեամբ յատկանշուող գրագէտին ներաշխարհին անդրադառնալով, բանախօսը շեշտը դրած է հեղինակին ապրած ողբերգութեան եւ պահած զուարթախոհութեան ու լաւատեսութեան վրայ:

Տոքթ. Բ. Փափազեան խօսած է «Արամ Հայկազ մարդը» նիւթին շուրջ: Անոր գրականութեան մէջ Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի գրաւած տեղին անդրադառնալով ներկայացուցած է գրագէտին նկարագիրը կազմաւորող ազգային պայմանները: Ապա՝ ամերիկաբնակ գրագէտին հայ մարդու ապրումներուն մասին խօսելով, վերլուծած է Արամ Հայկազի մարդկային, ընկերային եւ ազգային նեբաշխարհը: Կաթողիկոսական կոնդակի ընթերցումէն ետք Առաջնորդը յոբելեար գրագէտը պարգեւատրած է Կիլիկեան Խաչի Իշխանի շքանշանով: Վերջին խօսողը եղած է յոբելեարը:

Բարեքախտաբա՛ր, հո՛ն ալ անդրադարձողներ կան...

ԽՄԲ. — Երեւանի «Գարուն» ամսաթերթը, «Քուրսի» խորագրով երգիծական բաժին մը ունի իր վերջին ամիսներու թիւերուն մէջ: Ամսաթերթի խմբագրութիւնը այդ բաժնին մէջ երգիծանքի տարազին տակ կը ձաղկէ թերութիւններ, մտայնութիւններ, բարքեր, որոնք իբրեւ յոռի երեւոյթներ տարածուած են խորհրդային կեանքէն ներս: Ամսաթերթին Հոկտեմբերի թիւին (նոր ստացուած) «Քուրսին» այս անգամ կը ձաղկէ խորհրդահայ լեզուն, որ ռալատ – ռիւսի վերածուած է այլեւս...

Ստորեւ «Գարուն»ի գրութիւնը:

ԳԼՈԲԱԼ ՌԵՑԵՆԶԻԱ

——0——

Ներկայ սեզոնում ակումբի «Ապոլլոն» թատերախմբի ռեպերտուարային պլանի մէջ ռեալ կերպով զգացւում է թարմութեան դոլֆատրիմը:

Վերջինս, այսինքն պլանը եւ ոչ թէ դոլֆատրիմը, հարստացել է կլասիկ դրամատուրգիայի շեդեւրներով, որոնք ունեն իրենց մոնումենտալ տեղը մարդկային կուլտուրայի պատմութեան արենայում:

Հերոսների անսամբլային գալերեան աչքի է ընկնում ինդիվիդուալութեամբ, ռեժիսուրայի ֆինտերով կամ, ինչպէս ասում են, պրիոմներով, հարմոնիայով, նուանսներով, պսիխիկայով: Եւ որ ամենակարեւորն է՝ ֆորման, ինչպէս նկատել է մեր յայտնի թէորետիկներից մէկը, ծառայում է իդէալի բացայայտմանը:

Չմոռանանք ասել, որ պիեսայի պերսոնաժները ռամպայի լոյսերը տեսնելով՝ դառնում են հերոյիկ խարակտերներ ու սիմվոլացնում էպոխայի սպեցիֆիկ մոմենտները: Ահա այդ է պատճառը, որ ակումբային պրեմիերաների ֆինալում մենք տեսնում ենք օվացիա եւ տրիումֆ:

Ինչ վերաբերում է ինտելեկտին եւ էմոցիային, ապա դրանք հանդէս են գալիս մերթ օրգանապէս մոնոլիտ վիճակում, մերթ կոնտրաստի մէջ՝ նպաստելով բեմադրութեան կոնտրապունկտային դինամիկային:

Ցայտուն են բուտաֆորիան ու կլոունադան, որոնք էսթետիկական բաւականութեամբ են ընդունւում ներկայացումների ժամանակ վաֆլի ուտող աուդիտորիայի կողմից:

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԽՄԲՈՒՄ

Այս օրերին ակումբի որակեալ թարգմանչական կադրերն զբաղուած են գլոբալ թատերախօսականի բառամթերքը վերծանելով: Իսկ իմաստը մեկնելու համար Քուրսի է հրաւիրուած ինքը՝ անյայտ հեղինակը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔԼԵՄԱՆ ԼԵՖԻՏՈՍ

ՍԷՆ–ՇԱՄՈՆ. — «Հայ Հասարակութիւն Սէն–Շամոնի» միութիւնը՝ հայագէտ Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտիէն վերջ, այս անգամ ալ հրաւիրած էր Պր. Քլեման Լեֆիտոսը որպէսզի դասախօսութիւն մը կատարէ քաղաքիս մէջ, ներկայութեամբ օտարներու եւ գաղութիս Հայերուն:

Ժան Գրիգորեանի եւ Յակոբ Յովհաննիսեանի կողմէ բեմ առաջնորդուեցաւ Լեֆիտոսը որ «Լ'Արմէնիէն» (Հայը) վէպին հեղինակն է, ծնունդով յոյն, միաժամանակ հայկական միջավայրի մէջ մեծցած, Հայերուն հետ անկեղծ չփում ունեցող ազնիւ եւ խոնարհ անձնաւորութիւն մըն է:

Դեկտ. 14ի Ուրբաթ երեկոյեան, ընտրանի հրաւիրեալներու ներկայութեան, հակիրճ պատմականը ըրաւ իր դառն անցեալին, ամենայն պարզութեամբ լուսաբանութիւններ տուաւ «Հայը» հատորին իրականացման դրդապատճառներուն մասին: Ուրախութեամբ յայտարարեց նաեւ իր մօտիկ ապագայի այցելութիւնը դէպի Հայաստան, նախընտրած արուեստին նախանիւթեր եւ աղբիւրներ որոնելու մը–տադրութեամբ:

Ներկաները կատարեալ ազատութեամբ եւ մտերմիկ խօսքերով հարցումներ ուղղեցին օրուան պատուական հիւրին, որ իր կարգին պատասխանեց ճշգրիտ եւ անչափ արտայայտութիւններով:

Միջանկեալ գիրք մըն է Լ'Արմէնիէն» վէպը, որուն գլխաւոր անձերը կը կազմեն Պելլիւրբնակ Հայեր եւ որոնք Թրքական անգութ հալածանքներէ ճողոպրած, վերջնապէս հաստատուած էին հոն 50 տարիներ առաջ: Լեֆիտոս՝ արժէքաւոր, ապագայ խոստացող դէմք մը կը հանդիսանայ, որուն հետ անհրաժեշտ եւ շահեկան է սերտել հանդիպումներու առիթներ:

Ետ դասախօսութեան, հեղինակը անձամբ ստորագրեց ունկնդիրներուն ներկայացուցած իր աշխատանքին բարի պտուղը՝ «Լ'Արմէնիէն» (Հայը) գիրքերը:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

— Բայց Բոլլային դուք ճանաչում էք անկասկած: Նայեցէ՛ք նրա ձեռագիրը: Տեսնում էք, որ նա ձեզ լաւ է ճանաչում:

Գնդապետը մի անփոյթ շարժումով նրան մեկնեց թուղթը, որի գլխին գըրուած էր «Արձանագրութիւն», իսկ ստորագրութեան տեղը՝ «Ջիովաննի Բոլլա»: Աչքի անցնելով թուղթը՝ Արթիւր հանդիպեց իր անուան ու զարմանքով բարձրացրեց աչքերը:

— Կարո՞ղ եմ կարդալ:

— Այո, կարդացէք: Ձեզ է վերաբերում: Սկսեց կարդալ, մինչ պաշտօնեաները, լուռ նստած, ուշադիր հետեւում էին նրա դէմքի արտայայտութեանը: Մի երկար շարք հարցերի պատասխանն ու բացատրութիւններն էր պարունակում թուղթը: Ակնյայտ էր, որ Բոլլան էլ էր ձերբակալուած: Առաջին պատասխանները սովորական բնոյթ էին կրում: Յետոյ մի համառօտ բացատրութիւն էր գալիս Բոլլայի ու ընկերութեան մէջ եղած կապի մասին, այլեւ արգելուած գրքեր տարածելու մասին՝ ուսանողական ժողովներում ու դուրսը: Վերջն էլ հետեւեալ տողերը. «Մեզ միացողների թւումն էր եւ մի երիտասարդ Անգլիացի, Արթիւր Բերտէն՝ նաւատէրերի մի հարուստ ընտանիքից»:

Արիւնը խփեց գլուխը: Ուրեմն Բոլլան մատնել էր. Բոլլան, որ նախաձեռնողի պատասխանատու պարտաւորութիւնն էր առած իր վրայ, որ համոզել էր Ջեմմային ընկերութեան մէջ մտնելու, որ սիրում էր Ջեմմային: Արթիւրը թուղթը դրեց ցած ու հայեացքը գամեց գետնին:

— Յուսով եմ, որ այս թղթի կտորը թարմացրեց ձեր յիշողութիւնը, — նկատեց գնդապետը քաղաքավարի:

Արթիւր շարժեց գլուխ բացասաբար:

— Ես այդ մարդուն չեմ ճանաչում, — պատասխանեց կտրուկ: — Այդտեղ մի որեւէ սխալ կայ:

— Սխա՛լ. ինչե՛ր էք խօսում: Թողէ՛ք, պարոն Բերտէն: Ասպետութիւնն ու դոնքիշոտութիւնը գովելի են շատ, միայն չափը չպէտք է անցնել: Մտածեցէք ի՞նչ իմաստ ունի, որ ոչնչացնէք ձեզ ու ամբողջ ձեր կեանքի ծրագիրը մի դատարկ ձեւականութեան համար դէպի մի մարդ, որ ձեզ մատնել է: Տեսնում էք, որ նա առանց շատ ճնշուելու խօսում է ձեր մասին:

Մի թեթեւ հեգնութիւն կար գնդապետի ձայնի մէջ: Արթիւր շեշտ նայեց նրան ու յանկարծակի մի լոյս փայլ տուեց գլխում:

— Սո՛ւտ է, — պոռաց նա, — այս թուղթը կեղծ է: Տեսնում եմ ձեր երեսից: Ցած մարդ էք դուք... Ուզում էք ինձնից օգտուել ձեր ձերբակալածներից մէկին գործի մէջ խճճելու համար: Կամ դուք ինձ էք ուզում մի որոգայթ լարել: Ստախօսի մէկն էք դուք, խարդախ, խաբեբայ:

Գնդապետի հետ միասին իր երկու ընկերներն էլ ելան ոտքի:

— Կապիտան Թամազի, — դարձաւ նա երկուսից մէկին, — զանգեցէք պահապանին ու հրամայեցէք, որ այդ երիտասարդին արգելարան դնեն մի քանի օր: Թող քիչ խրատուի ու խելքը գլուխը հաւաքի:

Արգելարանը մի նեղ, խոնաւ ու կեղտոտ գետնափոր ծակ էր, որը փոխանակ Արթիւրին «խելքի բերելու», դարձրեց նրան կատարեալ գրգռման: Իրենց ընտանեկան փարթամ նիստուկացը խիստ զգայուն էին դարձրել նրան դէպի անմաքրութիւնը, եւ առաջին տպաւորութիւնը, որ արին Արթիւրի վրայ այդ լպրծուն ու բորբոսնած պատերը եւ յատակին կիտած այդ կեղտն ու թափթփուկները, կարող էր բաւականութիւն պատճառել վիրաւորուած պաշտօնեայի վրէժխնդրութեանը: Երբ Արթիւրին հրեցին ներս ու դուռը վրայից փակեցին, նա երեք քայլ արեց՝ զգոյշ, ձեռքերը առաջ մեկնած, ու ցնցուեց սարսափից, երբ մատները լպրծուն պատին դիպան. եւ մութի մէջ սկսեց առաջ խարխափել մի աւելի մաքուր անկիւն գտնելու համար, ուր կարելի լինէր նստել:

Անց կացաւ երկար օրը խաւարի ու լռութեան ծոցում, ու գիշերն էլ չբերեց ոչ մի նորութիւն:

Արտաքին տպաւորութիւնների բացակայութեան ու կատարեալ դատարկութեան մէջ նա հետզհետէ կորցրեց ժամանակի գիտակցութիւնը, յաջորդ առաւօտ, երբ դուռը ճռռաց, ու մկները ծեծւալով փախան տուէին կողքից, նա վեր թռաւ սարսափած. սիրտը խփում էր կատաղի, ականջները հնչում էին, կարծես ոչ թէ ժամերով էր զուրկ մնացել օդից ու լոյսից, այլ ամբողջ ամիսներ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Պ. Ոսկիան Գալայճեան եւ զաւակը Լիտիա, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Մարիան Ճունկուրտայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Քրիսթինէ Ճերանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Լուիզ Բապուճեան եւ զաւակը, Օր. Ալիս Տէր-Վարդանեան, Օր. Անահիտ Տէր-Վարդանեան, եւ բոլոր պարագաները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, զաւկին եւ քրոջ՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ-Ի

(ծնեալ Տէր-Վարդանեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Վանսի մէջ, Դեկտ. 29ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Յունուար 5, ժամը 10·30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Ոսկիան Գալայճեանի:

Այրի Տիկին Յարութիւն Քէֆէլեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ռոզէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արման Քէֆէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Պարէ եւ զաւակները, Պ. Միշէլ Քէֆէլեան, Տէր եւ Տիկին Էտի Քոքալաս եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շապուհ Քէֆէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անրի Քէֆէլեան եւ զաւակները, Սահաթճեան եւ Պալեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր, փեսային եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՖԷԼԵԱՆԻ

(Էնտիրեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 30ին, 69 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Յունուար 3, ժամը 9ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի Էնթերքոմիւնալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՕՐ. ԱՆԻ ՅՈՎԱՍԱՓԵԱՆ
Եւ
Պ. ԷՏՈՒԱՐ ԳԱՎԷՋԵԱՆ
Ամուսնացած

կնքահայրութեամբ՝
Պերճ Պետրոսեանի

Պէյրութ, 1973, Դեկտ. 29

Նոր տարուան առթիւ «ՅԱՌԱՋ» կը նուիրեն

Ժիրայր, Էտիկ եւ Միշէլ Շալճեան (Մարսէյլ) մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Մուրուքեանի (Մարսէյլ, 10րդ):

×

Ռիւէյ-Մալմէզոնէն, այրի Տիկին Էլիզ Մկրտիչեան իր ամուսնոյն Հրանդ Մկրտիչեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ, մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր փեսային՝ Յակոբ Օհանեանի:

×

Ինչպէս ամէն տարի, Օր. Մոնիք Լալայեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօր՝ Տիկին Շահանդուխտ Լալայեանի (Մարսէյլ):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վալանսէն Պ. Ղ. Մարտիրոսեան 130 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի, ի յիշատակ մահացած իր ընկերներուն՝ Զաքար Տարաքճեան, Մ. Դաւիթեան, Խ. Պաքմազեան, Ա. Թապոյեան, Օ. Թապոյեան, Գ. Գասեան, Ե. Գասեան, Ե. Տէր-Ղուկասեան, Մ. Տարապաշեան, Գ. Սարոյեան, Տ. Քեհեայեան, Ալակէօզեան, Մ. Պօյաճեան:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, 5 Յունուար – Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց եւ Ընթերցումներու՝ ժամը 4ին:

Ճրագալոյցի Սուրբ Պատարագ՝ ժամը 5·30ին:

Կիրակի, 6 Յունուար — Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին:

Բազմաձայն պատարագ ժամը 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՀԱՅՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Ս. Պատարագի աւարտին ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի:

Երկուշաբթի, 7 Յունուար — Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ է Մեռելոց:: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի, 13 Յունուար — Ը. օր. Ծնընդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Այդ օր մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի համար: Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տնօրհնէք կը կատարուի:

×

Համաձայն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդութեան, տարին երկու առիթներով՝ Ս. Ծնունդին եւ Զատիկին, Հայոց տուները կ'օրհնուին՝ տնօրհնէք կը կատարուի:

Այն ընտանիքները, որոնց եկեղեցական մը չայլեցեր՝ տներէց չունին, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին՝ տալով իրենց տան հասցէն, որպէսզի հոգեւորական մը ուղարկուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

5 Յունուար Շաբաթ.— Ճրագալոյց Ս. Ծնդեան եւ Աստուածայայտնութեան.— Պատարագ կը մատուցանէ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽԱՉԱԿԻՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ: Սկիզբ արարողութեանց՝ կէսօրէն ետք ժամը 16·30ին:

6 Յունուար Կիրակի Տօն Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան: Պատարագ կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան 8· Ս. Պատարագ 9·45.— Ընթերցում Վեհափառ Հայրապետի Շնորհաւորագիրին եւ Քարոզ 11· — Ջրօրհնէք 11·45:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ Ծնունդ եւ Ջրօրհնէք:

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5, ժամը 18ին, Ճրագալոյց Ծննդեան:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6, Ծնունդ. սկիզբ՝ ժամը 9ին, պատարագ 10ին, քարոզ 11ին, Ջրօրհնէք ժամը 11·45ին: Դպրաց դասը կ'երգէ կոմիտասեան քառաձայն պատարագ, ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի:

×

ՊՕՄՈՆ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց ժամը 17ին, պատարագ ժամը 18·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Սկիզբ ժամերգութեանց 8·30ին, պատարագ 10·15ին: Կը պատարագէ Գալուստ Քհնյ. Թեւեան:

Յետ պատարագի Քրիստոսի մկրտութեան խորհուրդ եւ Ջրօրհնէք:

×

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, երեկոյ սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 5·30, գիրքերու ընթերցում եւ պատարագ ժամը 6·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծնունդ Յիսուսի Քրիստոսի, առաւօտ սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ: Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 11·45ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10, հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց յաւարտ պատարագի: Կէսօրէ վերջ այց գերեզման:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Հայ Ազգ. Միութիւնը ի գիտութիւն Կրընոպլի եւ շրջանի հայ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Յունուար 6ին, ժամը 9·30ին Ծննդեան տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Սէնփիէր տիւ Ռոնաօ եկեղեցւոյ մէջ, 108, Քուռ տը լա Լիպերասիոն: Կը պատարագէ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

×

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, Ճրագալոյց. սկիզբ ժամերգութեան ժամը 18ին:

Կիրակի, Ծնունդ Յիսուսի Քրիստոսի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30: Պատարագ ժամը 10: Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 12: Կը պատարագէ Շահան Քհնյ. Տէտէեան:

Ծանօթ.— Ըստ աւանդութեան, եկեղեցւոյ դպրաց դասը պիտի շրջագայի Շաբաթ գիշեր աւետելու Քրիստոսի ծնունդը:

×

ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, 5 Յունուար, Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 17, պատարագ ժամը 18:

Կիրակի, 6 Յունուար, Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10, Ջրօրհնէք յիշատակ մկրտութեան ժամը 11·30:

×

ՏԷՍԻՆ — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Շաբաթ, 5 Յունուար, ճրագալոյցի արարողութիւն ժամը 4ին:

Կիրակի, 6 Յունուար, տօն Ս. Ծննդեան պատարագ առաւօտեան եւ Ջրօրհնէք:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6 | ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի)

ԿԷՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇ | ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն վարժարանի Երգչախումբն ու պարախումբը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԲԱԺԱԿ ՄԸ ԹԷՅԻ ՇՈՒՐՋ.— Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Յունուար 7, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Ուրբաթ Յունուար 4, ժամը 20·30ին ընկերուհի Շ. Պապիկեանի բնակարանը 28, Ավընիւ Սէնթ Լիւսի, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախորհրդակցական Միութեան Ֆըրանսայի շրջանի

1974ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գին.— 5 Ֆրանք.
Դիմել՝ Տեղական վարչութիւններուն:

LA GENERALE ELECTRIQUE
M. Gérard DERDERIAN
108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi
•
ELECTRICITE
ELECTRO-MENAGER
LUSTRERIE
CADEAUX
GADGETS
LISTE DE MARIAGE
Cadeau à la mariée
d'une valeur de 5 % de la liste

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Յունուար 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը, Հինգշաբթի Յունուար 3, ժամը 20·30ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 4, ժամը 20·30ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը, Երեքշաբթի Յունուար 8, ժամը 20·30ին:

Այս ժողովները կըգումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԽՆՋՈՅՔ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ Նոր Տարուան եւ Ծնունդի առթիւ, Յունուար 6, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ռիւ Պուֆիէի ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ մեծարանքի երեկոյ մը

ՇԱՀԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

նուիրուած՝

Ուրբաթ Յունուար 25, ժամը 21ին

Սփլանտիտ պանդոկը

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
4
VENDREDI
4 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.903
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.903

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՋԱՑՈՂ ՏԱՐԻՆ

—o—

Փոթորկալից տարի մը եղաւ 1973ը։

Ճիշդ է, որ Վիէթնամի պատերազմը պաշտօնապէս վերջ գտաւ եւ ամերիկեան բանակը քաշուեցաւ, սակայն Հիւսիսի եւ Հարաւի միջեւ ընդհարումները շարունակուեցան։ Շուրջ հարիւր հազար կը հաշուեն հաշտութենէն ի վեր կողմերու տուած զոհերը։

Միւս կողմէ Քամպոճի մէջ կռիւները կը շարունակուին եւ խաղաղութիւնը չէ հաստատուած տակաւին Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ։

Գալով Մերձաւոր Արեւելքին, 1967 Յունիսէն ի վեր Եգիպտոսի Նախագահներուն կողմէ խօսուած սպառնական ճառերը ի վերջոյ պաղ պատերազմը տաքի վերածեցին Հոկտեմբեր 6ին։

Այս չորրորդ պատերազմը կոչուած է աւելի վճռական դեր կատարելու խաղաղութեան վերահաստատման համար քան 1948ին, 1956ին եւ 1967ին տեղի ունեցածները, որոնք պատուաբեր չէին եղած Արաբներուն համար։

Եգիպտական եւ սուրիական բանակներու սկզբնական հարուածային յաղթանակները բարոյապէս քաջալերական եղան եւ վերականգնեցին Արաբներու արժանապատուութիւնը։ Իսրայէլացիներու աննախընթաց կորուստները միանգամ ընդմիշտ հերքեցին Ցայանի բանակներուն անպարտելիութեան առասպելը։

Ժընեւի հաշտութեան խորհրդաժողովը բացուեցաւ լաւատես հեռանկարներով։

Դիրքերը փոխուած են Հոկտ. 6էն ի վեր։ Արաբական բանակներու ռազմունակութեան փաստին վրայ աւելցաւ քարիւղի ազդու եւ աւելի քան պերճախօս զէնքը։ Ալժէի արաբական գերատեճան ժողովին յաջորդեց քարիւղ արտադրող արաբ երկիրներու որոշումը՝ նախ՝ վառելանիւթի հայթայթումը կրճատելու, յետոյ՝ վաճառման գինը բարձրացնելու մասին։

Տարին վերջացաւ տնտեսական աննախընթաց տագնապի մը յոռետես հեռանկարներով։

Ահա՛ թէ ինչ անակնկալ հետեւանք ունեցաւ արաբեւիսրայէլեան վէճը, որու կարգադրութեան համար ո՛չ մէկ լուրջ ձեռնարկ էին ըրեր աշխարհի ճակատագիրը տնօրինելու յաւակնող Պետութիւնները քառորդ դարէ ի վեր։

Վերջին ամիսներու տագնապը ցոյց տուաւ թէ ո՛րքան կենսական է քարիւղը ներկայ քաղաքակիրթ աշխարհի առօրեայ կեանքին մէջ։ Անոր գինին յաւելումը յանգելով ապրուստի տարապայման սղութեան՝ պատճառ պիտի դառնայ դրամներու գնման կարողութեան նուազումին եւ գործազրկութեան։

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը Նոր Տարուայ իր պատգամով շատ քաջալերական խօսքեր ըրաւ, խոր յուզումով ու համոզիչ շեշտերով։ Խոստացաւ արգելք հանդիսանալ, կարելի բոլոր միջոցներով, ապրուստի սղութեան եւ անգործութեան։ Ու նաեւ՝ ամէն աջակցութիւն ընձեռել ապրուստի անձուկ միջոցներու մէջ գտնուողներուն։

Արդէն իսկ ծայր տուած տնտեսական տագնապին յայտարար նշաններէն մէկն էր — եւ ամէնէն կարեւորը — ոսկիի գինին բարձրացումը աշխարհի սակարաններուն մէջ։ Կը նշանակէ, որ ազգային դրամները — ընդ որս Ֆրանքը — կորսնցուցած են, որոշ չափով, իրենց գնման կարողութիւնը։

Ցոռետես հեռանկարներու կողքին լաւատեսութիւն ներշնչող միակ երեւոյթն է արեւելք – արեւմուտք հակամարտութեան մեղմացումը։ Վերջին տարիներուն աւելի շեշտուեցաւ Խորհ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու միջեւ խաղաղ գոյակցութեան քաղաքականութիւնը։

Մէկ օր միայն, Հոկտ. 15ին է, որ աշխարհ նոր փոթորիկի մը վտանգը անցուց, երբ Խ. Միութեան կողմէ Եգիպտոս զինուորական ուժ ղրկելու հաւանականութեան դէմ ծառացաւ Նիքսըն՝ ահազանգ հնչեցնելով։ Սպառնաց շարժման մէջ դնել իր ռազմական բոլոր միջոցները, մէջն ըլլալով հիւլէականը։ Բարեբախտաբար գործի չվերածուեցաւ խօսքը։

Ներկայիս գործակցութիւնը երկու հըսկաներուն միջեւ լաւատես յոյսեր կը ներշնչէ ապագային համար։

Մաղթե՛նք որ 1974ը բարեբաստիկ ըլլայ մարդկութեան համար։ Ու հորիզոնէն միանգամ ընդմիշտ փարատին սեւ մութ ամպերը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿԱԶԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

—o—

Կազի խնայողութիւնը կապ չունի քարիւղի տագնապին հետ, այլ, ինչպէս գըրած էինք առենին, հետեւանք է Ալժերիոյ մէկ գործատան խանգարումին։ Այս պատճառով Ֆրանսայի 53 նահանգներ, մէջն ըլլալով փարիզեան շրջանը, կազի իրենց սպառումը պէտք է հարիւրէն 25 պակսեցնեն։ Այս խնայողութեան ենթակայ չեն այն շրջանները, ինչպէս հիւսիս եւ հարաւ – արեւմուտք, որոնք իրենց կազը կը ստանան Հոլանտայէն կամ Լաքէն։ Իշխանութեանց կարծիքն այն է որ այս սեղմումը կրնայ երկու ամիս տեւել։

Կազի տնօրէնը կրնայ անմիջապէս զըրկել կազէ ոեւէ սպառող, որ իր չափը անցած ըլլայ։ Ընդհանուր սկզբունքն այն է որ իւրաքանչիւր ընտանիք պէտք է ինքնաբերաբար 100էն 25 նուազ կազ գործածէ քան նոյն շրջանի (1973 Յունուար) իր գործածածը։

×

Նախարարաց Խորհուրդը դեռ չէ ճըշդած վառելանիւթի նոր գիները։ Նախ քան այդ որոշումը, պէտք է որ Եւրոպայի ինները տեսնուին (Արտաքին Նախարարներու նոր հանդիպում կայ), ապա նաեւ գումարուի քարիւղ արտադրող երկիրներու նոր ժողովը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ Արքեպիսկոպոսը կարդինալ Վիշինսկի, մէկ շաբթուան մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով ձաղկած է այն խըռրական ոգին, որ վերապահուած է լեհ հաւատացեալներուն։ Կարդինալը իր քարոզին մէջ շեշտած է.— «Զենք կրնար փառիանեբ ըլլալ հայրենիքին համար, որու ի նպաստ անկեղծօրէն եւ պարկեշտօրէն կ'աշխատինք։ Լեհաստան պէտք չէ ըլլայ երկիր մը, ուր կուսակցութեան անդամները միայն առանձնաշնորհեալ ըլլան, երկիր մը միայն անհաւատներուն վերապահուած»։

ՍՊԱՆԻՈՅ նոր վարչապետը՝ Կարլոս Արիաս Նավառօ, Փրատոյի պալատին մէջ ի ներկայութեան Զօր. Ֆրանքոյի, իր ուխտը կատարեց։ Վարչապետը շուտով պիտի հաղորդէ նոր դահլիճին կազմութիւնը, որ կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կրէ։

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ Փարիզի նոր դեսպան նշանակուած է Հ. Անտերսըն։ Նախագահ Փոմփիտու ընդունելով դեսպանը յստակ յայտարարած է, թէ Ֆրանսա պիտի չհըրաժարի հիւլէական փորձեր կատարելէ Խաղաղականի մէջ։ Ծանօթ է, որ Աւստրալիա, Նոր Զելանտա, Խաղաղականի քանի մը այլ երկիրներ միշտ բողոքած են, որ Ֆրանսա հիւլէական փորձեր կը կատարէ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Արտաքին Նախարարը՝ Պութեֆլիքա տեսակցեցաւ Միշէլ Ժոպէրի հետ։ Երկուստեք համաձայնեցան, որ Պութեֆլիքա շաբաթով մը յետաձգէ իր հանդիպումը Փոմփիտուի հետ։ Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ ալժերացի բանուորներու հարցը Ֆրանսայի մէջ։ Նախապէս ճշդուած էր թէ Նախագահ Փոմփիտու Չորեքշաբթի օր իսկ պիտի ընդունէր Ալժերիոյ Նախարարը, բայց վերջին պահուն յայտնուեցաւ թէ Փոմփիտուի ժամանակացոյցը շատ ծանրաբեռնուած է այս շաբթու։ Պութեֆլիքա յայտարարեց թէ գոհ է, Արտաքին Նախարարին հետ ունեցած տեսակցութենէն եւ ապահովութիւն ստացած է ինչ կը վերաբերի ալժերացի բանուորներուն։ Պութեֆլիքա ճշդած է նաեւ թէ Ալժերիա երբեք չուզեր քարիւղի եւ բանուորի հարցերը իրար խառնել։

ՉԻՆ ԲԱՆԱԿԻ հրամանատարութեան մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան։ 11 զինուորական շրջաններէն եօթնին հրամանատարները, ինչպէս նաեւ բանակին քաղաքական մարզպանը փոխուեցան։ Քաղաքական շրջանակները նըկատել կուտան, թէ մշակութային յեղափոխութենէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով այս մեծ ծաւալի փոփոխութիւնները, ըստ երեւոյթին, ո՛չ քաղաքական, ոչ ալ զինուորական ներքին տագնապի հետեւանք են. պաշտօնազրկումի հարց ալ չկայ։

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ մէկ նոր գործը՝ «Արշիփէլ Կուլակ» կոչուած է մեծ աղմուկ հանելու։ Գրագէտը շնորհիւ 227 արգելափակուածներու վկայութեանց, ցոյց կուտայ թէ 1917էն սկսեալ իսկ «աշխատանքի կայանները» տեւական կերպով մարդ ընդունած են։ Խորհրդային հեղինակը կը շեշտէ թէ զանգուածային մաքրագործումները, որոնք կատարուած են 1937–38 Զինովիեւի եւ Բուխարինի դատավարութեանց ատեն, միակները չեն եղած։ Սոլժենիցին կը նկարագրէ չարչարանքի մեթոտները, եւ խոստովանցնելու յատուկ «ձեւերը» եւ չի վարանիր «Նիւրամպերկ» մը պահանջելէ դահիճներուն համար։

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

—o—

Մեր այն ընթերցողները որոնք «Յառաջ»ի միջոցաւ ապսպրած էին Վատիկանի հրատարակած դրոշմաթուղթերը, նուիրուած Շնորհալիի մահուան 800ամեակին, եւ դեռ չեն առած, կրնան դիմել Թերթիս վարչութեան։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Դեկտ. 26–27)

Ս. ՍԱՐԽՈՅԵԱՆ
ՓԻՆԿ–ՓՈՆԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Իռլանտայի մայրաքաղաքին՝ Ռայքավիքի մէջ վերջ գտած են փինկ–փոնկի ախոյենական մրցումները ճշդելու համար Իռլանտայի ախոյեանը։ Մրցումին մասնակցած են նաեւ խորհրդային մարզիկներ։ Այրերու մրցաշարքին ոսկի շքանշանը ապահոված է Սարգիս Սարխոյեան, որ հռչակուած է Իռլանտայի ախոյեան։

×

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

Բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Պետրոս Բեդիրեան լոյս ընծայած է «Ժամանակակից հայերէնի դարձուածաբանութիւնը» խորագիրով աշխատութիւնը, ուր ներկայացուած է հայերէնի դարձուածաբանութեան արդի վիճակը։

Լեզուաբանը, որ հայրենադարձ մըն է, նոր անկիւնով քննութեան առած է հայերէն դարձուածքներու ծագումին ժամանակը, պատմութիւնը եւ լեզուական այդ միաւորներուն դերն ու արժէքը լեզուին հարստացման գործին մէջ։

Հեղինակը հայերէնի դարձուածքներու ծագումին աղբիւրները համարած է կենդանի լեզուն եւ բարբառները, գրաբար եւ միջին հայերէնը, խօսակցական լեզուն, ինչպէս նաեւ օտար լեզուներէ կատարուած փոխառութիւնները։

Լեզուաբանը ժամանակակից Հայոց լեզուին երկու արտայայտութիւնները՝ արեւմտահայերէնի ու արեւելահայերէնի դարձուածքները համեմատած է արաբերէնի, պարսկերէնի, ռուսերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի, թրքերէնի, քըրտերէնի առընչակից դարձուածքներուն հետ։

Գիրքին մէջ հանգամանօրէն քննութեան առնուած են հայերէն դարձուածքներու կառուցման ձեւաբանական եւ շարահիւսական հիմունքները, անոնց ձեւերը, տարբեր գոյավիճակներու (գրաբար, միջին հայերէն, աշխարհաբար) դարձուածքներու առանձնայատկութիւնները։

Երկու տարի առաջ ան լոյս ընծայած էր «Դարձուածաբանական բացատրական համառօտ բառարան»ը, որ նման բնոյթի բառարան կազմելու առաջին փորձն էր Հայաստանի մէջ։ Ասիկա կ'ընդգրկէր հայերէնի շուրջ 1100 դարձուածքներ։

×

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

Ակադ. Յակոբ Մանանդեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ անոր նուիրուած յոբելենական գիտական նստաշրջան մը գումարուած է ակադեմիայի նիստերու սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Երեւանի պետական համալսարանին եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային։ Բացումը կատարած է Ակադ. Մ. Ներսիսեան, իսկ զեկուցումներ ըրած են դոցենտ Հ. Ժամկոչեան, Տոքթ. Վ. Յակոբեան եւ Փրոֆ. Գ. Սարգսեան։

LES ARMENIENS PARMI NOUS

Սէլեճխիոնի Յունուարի թիւը վերոյիշեալ խորագրով յօդուած մը հրատարակած է։

ԼՈ՛ՒՌ ԳԻՇԵՐ, ՍՈ՛ՒՐԲ ԳԻՇԵՐ...

———0———

Խորհուրդով, տառապանքով, անորոշ ապագայի գալուկ երազներով, հայ կեանքի լուռ ցաւերով յղի գիշեր մըն է այս գիշեր... Սրտիս ձայնին արձագանգները դուրս կը ժայթքին: Կարծէք կ'երգուի երգն այս գիշերուան՝

Լո՛ւռ գիշեր, սո՛ւրբ գիշեր...

Կ'ուզեմ դուրս գալ երազային այս կաղապարուած վիճակէն, կ'ուզեմ ընդվզիլ ռոմանթիկ ապրումներուս եւ յոյզերուս յորձանքին դէմ եւ կ'ուզեմ հաշտուիլ արտաքին աշխարհի իրական ձայներուն եւ անոնց արձագանգներուն հետ, որոնք գլխ կը մղեն դառնալու իրապաշտ եւ իրատես: Տեսնելու մեր չուրջ, ամէն օր եւ ամէն ժամ, թէ բան մը կը փոխուի Հայու դիմագիծէն, բան մը կը պակսի Հայու հոգիէն, բան մը կը տժգունի հայ կեանքին մէջ: Ներքին ձայն մը կ'ընդվզի սակայն արտաքին աշխարհի արձագանգներուն դէմ: Անհաշտ պայքար մը ծնունդ կ'առնէ, որուն զոհը կը դառնան ռոմանթիկ յոյզերն իմ բոլոր: Պայքար մը, որ կուգայ տարիներու ընդերքէն, պայքար մը որ պատանեկան օրերուս հետ ծնունդ առած է իմ մէջ եւ որ ալեկոծ հոգեվիճակի մը մէջ գլխ կ'օրօրէր յաճախ:

Բայց՝ ո՛չ:

Այս գիշեր այդ պայքարը տարբեր կերպարանք մը ստացած է իմ մէջ: Կ'ուզեմ պոռթկալ: Ու պիտի պոռթկամ...

Կը լսեմ ներաշխարհիս ընդերքէն եկող տարերային ձայն մը, որ կ'ըսէ ո՞վ եմ ես...

— Ո՞վ եմ ես: Ահա հարցումը: Ահա հարցումներուն հարցումը, որ այս գիշեր դրուած է իմ առջեւ: Կը փորձեմ ճիգ մը ընել պատասխանելու համար հարցումին: Աշխարհացրիւ Հայու բեկորներէն մէկն եմ ես, որ ցեղային՝ ճակատագրական դաժան խաղի մը իբրեւ հետեւանք՝ ինկած եմ տեղ մը, անկիւն մը՝ տիեզերքի համայնակուլ տարածութեան մէջ: Անկիւն մը, ուր կը պակսի ջերմութիւնը հայ տան, անկիւն մը, ուր կը պակսի երգը հայ հոգիի, անկիւն մը ուր կարօտը կը զգամ հայրենի ծուխի եւ այդ ծուխին հետ բարձրացող բոյրը մայր հողի:

Մայր հողի՞...

Ահա երկրորդ հարց մը, նոյնքան կարեւոր, որքան՝ առաջինը: Ո՞ւր է մայր հողը. ո՞ւր է այն հողը, որ մեր երկսօրհնեալ պապերու արիւնով ոռոգուեցաւ, ո՞ւր է այն հողը, որուն վրայ՝ երանելի հայրերը մեր, փառքի տաճարներ կառուցին, որպէսզի Հայը միայն անոնց դըմբէթէն նայէր աշխարհին...

Շուրջս պարզուող երեւոյթի հարազատ պատկերը բնորոշելու համար՝ յիշողութեանս մէջ կը պատկերուի սա պահուն, Աբովեանի բնութագրումը՝

Հող ունինք՝ խլած, կեանք ունինք՝
մեռած...

Առաջինը՝ ճշմարտութիւն մը, նաեւ այսօր: Երկրորդի մասին՝ կարելի՞ է կասկածիլ...

Ա՛յս է ահա, որ կը տառապեցնէ գլխս այս գիշեր: Դուրեան կը հասնի օգնութեան՝ իր բառերով, կարծէք ամոքելու համար տառապանքս: Կ'ըսէ՝

Եթէ մեռնի
Կ'ըսես — հիմա կը ծնի...

Ա՛յս է որ կը տեսնէի ես իմ չուրջը պարզուող յաճախ յուսահատեցնող երեւոյթներուն մէջ, այդուհանդերձ, անգիտանալով անոնց բացասական հետեւանքները՝ սփիւռքեան մեր հայ կեանքին մէջ, կը ջանայի կապոյտ տեսնել երկինքը հայ կեանքի, մինչ ա՛յն հաւատքով, որ այդ տխուր պատկերը հայ կեանքի՝ նոյնիսկ

Եթէ մեռնի
Կ'ըսես — հիմա կը ծնի...

Ու այս ծնունդի, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել հայ կեանքի վերածնունդի գաղափարին է որ կը հաւատամ ես եւ ի հետեւանս չրջապատիս ինծի տուած որակումին՝ թէ ես ռոմանթիկ եմ, կ'ուզեմ ի վերջոյ այսօր, այս գիշեր պոռթկալ ու ըսել անոնց.

— Դո՛ւք, իրապաշտներ, իրապաշտ հոսանքով տարուած երիտասարդներ, ի՞նչ կ'ընէք դուք Սփիւռքի Հայ կեանքի կազմակերպման անյետաձգելի գործին համար, ո՞ւր են ձեր իրապաշտ տեսութիւններն ու ջանքերը այդ ուղղութեամբ: Սփիւռքի հայ մամուլը ի՞նչ խնդիրներով կը զբաղի, ի՞նչ կ'ընեն մեր ազգային կեանքի ղեկավարութեան պատասխանատուութիւնն ստանձնած բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները: Եթէ այս պահուն եկեղեցւոյ մէջ ըլլայինք, կ'ըսէինք՝ զորն առեմ եւ կամ զորն խոստովանիմ *ու կ'աղօթէինք...*

Ի՞նչ արձագանգ տուաւ սփիւռքի հայ մամուլը «Յառաջ»ի 1973 Թուականի Յունուար 19ի Օրուան խօսքին, *որուն մէջ կատարուած պաշտօնական առաջարկութիւնը, որ արդէն մէկ տարեկան դարձաւ, հրաւէր մըն էր Սփիւռքի մէջ կազմակերպելու ՀԱՄԱԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ մը, որուն պէտք է մասնակցէին սփիւռքի հայ բոլոր քաղաքական, կրօնական եւ մշակութային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները՝* միատեղ, միակամ *եւ* համախոհ, *կազմակերպելու եւ առողջ հիմքերու վրայ խարսխելու համար սփիւռքի հայ կեանքը եւ անոր ամէնօրեայ հոգերն եղող՝ լեզուի, դպրոցի, մամուլի եւ մշակոյթի հարցերը:*

Ի՛նչ լաւատեսութիւն՝ պիտի ըսեն ոմանք: Այո՛, մինչեւ այն ատեն որ չի գումարուիր համագաղութային համագումար *մը, նոյն այդ իրապաշտները ուրիշ միջոց չունին եթէ ոչ մնալ ռոմանթիկ դիրքի մէջ...*

Ներքին ու արտաքին աշխարհիս պայքարը սուր կերպարանք մը ստացած է...

Կը մնամ հարազատ՝ ներաշխարհիս ապրումներուն, մինչ դուրսէն եկող զանգակներու ձայները կ'արձագանգեն ականջիս մէջ, աւետելով՝

Լո՛ւռ գիշեր, սո՛ւրբ գիշեր,
Ծով ու ցամաք են խաղաղ...:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԻՃԱԿ, ՈՐ ԱՆՀՆԱՐ Է ՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼ

———0———

Ա.

ԽՄԲ.— Վերոյիշեալ խորագրին տակ «Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը հետեւեալը գրած է (*).— *«Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը վերջին ժամանակներս բազմաթիւ յօդուածներ եւ նամակներ է ստացել, որոնց հեղինակները լրջօրէն մտահոգուած են հայկական ժողովրդական պարի եւ երգի այսօրուայ վիճակով: Նրանք գտնում են, որ չնայած բազմաթիւ ասույթներին ու մամուլի ելոյթներին, պարարուեստը գլխաւորող անձինք յամառօրէն չարունակում են անտեսել հասարակական կարծիքը, հետեւողականօրէն իրականացնում են ժողովրդական եւ ազգագրական ակունքներից հեռանալու իրենց անընդունելի սկզբունքը: Անհանդուրժելի անտարբերութիւնը ժողովրդական ստեղծագործութեան նըկատմամբ ի չիք է դարձնում ժամանակին ձեռք բերած նուաճումները եւ զգում գոյութիւն ունեցող անսամբլների հեղինակութիւնը: Շատերը անհանգստացած են նաեւ ժողովրդական երգի վիճակով, որը յատկապէս հայկական ժողովրդական երգի–պարի անսամբլում ստեփանաբար կորցնում է իր նախկին համբաւն ու նշանակութիւնը»:*

Խմբագրութիւնը ապա կ'աւելցնէ, թէ յիշեալ նամակներն ու յօդուածները առիթ հանդիսացան, որ ինք խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրէ ժողովրդական երգով եւ պարով զբաղողներ, գրագէտներ եւ հանրային գործիչներ եւ անոնց միտքերը ներկայացնէ իր ընթերցողներուն: Ստորեւ անոնց տեսակէտները հիմնական գիծերով:

ՋԱՐԷ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ, *բալետմեյստեր, արուեստի վաստակաւոր գործիչ.— «Դժբախտաբար, պէտք է խոստովանինք, թէ հայ ժողովրդական պարը դնալով հեռանում է իր ակունքներից, ազգագրական պարի վերջին փշրանքները, որոնք դեռ պահպանւում են այս ու այն հեռաւոր բնակավայրում, անդառնալիօրէն կորչում են: Այս դրութիւնից դուրս գալու համար շատ միջոցներ եւ ուղիներ են առաջարկուել, բայց բոլորն էլ՝ անօգուտ: Իսկ ստեղծուած վիճակն այլեւս հանդուրժել չի կարելի: Կ'անցնի եւս մի քանի տարի եւ մեր ժողովրդական, ազգագրական պարի վերջին բիւրեղները անվերադարձ կը կորչեն: Ես բազմիցս ասել ու հիմա էլ կրկնում եմ, որ մենք այս դրութիւնից դուրս գալու միայն մի ելք ունենք: Պէտք է անյապաղ Հայաստանում ստեղծել ազգագրական պարի խումբ, որտեղ կը կուտակուեն, կը կեդրոնացուեն ազգագրական պարի բոլոր էլեմենտները: Դա մի իւրօրինակ նախահիմք կը լինի, որի վրայ կը բարձրանան, կ'աճեն ու կը զարգանան մեր ժողովրդական պարի բոլոր անսամբլները: Ի հարկէ, ես այն կարծիքին չեմ, որ մեր ժողովրդական պարի կոլեկտիվները պէտք է նոյնութեամբ կրկնեն էթնոգրաֆիկ պարի բոլոր էլեմենտները: Պարը, ինչպէս ժողովրդական արուեստի միւս ձեւերը, ինչպէս հէնց ինքը՝ ժողովուրդը, անընդհատ փոփոխւում եւ զարգանում է: Սակայն այս միտքն էլ իր հերթին հակառակ ծայրայեղութիւն չի թելադրում: Անընդհատ փոփոխութիւն չի նշանակում հրաժարուել ժողովրդական ակունքներից, պարարուեստի ազգային աւանդներից: Իսկ նման դէպքեր, վերջերս, դժբախտաբար յաճախ են կրկնւում, որոնք արդիւնքն են կամ բալետմեյստերների անգիտութեան, կամ էժան ու հեշտ փառքի հասնելու ձգտման: Վերջերս, օրինակ, ես առիթ ունեցայ հեռուստացոյցով դիտելու «Հայկական հարսանիք» հազար–դումը, որը ոչ մի ընդհանուր բան չունի ո՛չ ժողովրդական պարարուեստի, ոչ էլ ընդհանրապէս որեւէ աւանդոյթի հետ: Մի խօսքով մենք մի այնպիսի վիճակի ենք, որ ամէն հանդուրժողականութիւն կարող է կործանարար լինել:*

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԱՄԵԱՆ, *գրող.— Այո, ընկերներ, որքան էլ մենք լաւատես լինենք, չենք կարող չասել, որ ստեղծուած վիճակը յուսահատական է: Մեր ժողովրդական պարը այնքան է աղաւաղուել, աղճատուել, որ մեծ ջանք պէտք է թափել այն նորից զտելու, մաքրելու ու իր բիւրեղեայ տեսքին վերադարձնելու համար: Մի խօսքով, որպէսզի մենք մեր ժողովրդական պարը փրկենք ոչնչացումից (ես չեմ խուսափում օգտագործել այդ բառը), նորից պէտք է վերադառնանք մեր ակունքները, հասնենք ժողովրդական պարարուեստի միջոցով այն ինքնաճանաչման մակարդակին, ինչին մենք հասանք երաժշտութեան մէջ մեծ Կոմիտասի հանճարով: Դրան հասնելով, մենք կը համոզուենք, որ մեր ազգային պարը առանց մոդայիկ թատերայնացման էլեմենտների ու ակրոբատիկ թռիչքների*

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Մահափորձէն գրեթէ տարի մը առաջ, 1894 *Դեկտեմբեր* 7 *Չորեքշաբթի օր կատարուեցաւ այդ ընտրութիւնը Մայր եկեղեցիին մէջ, յոյսի ու խանդավառութեան օրերուն: Երկար ատենէ ի վեր, Ապտիւլ Համիտ կամքով Ազգային Ժողով չէր գումարուէր, երբ վերջապէս* իրատէն *ելաւ Պատրիարքի ու Վարչութեան ընտրութիւնները կատարելու համար:*

Տեղապահ Հմայեակ Եպիսկոպոս հրաւիրեց երեսփոխանութիւնը եւ ժողովի բացումը կատարեց: Նախ՝ դիւանի ընտրութիւնը կատարուեցաւ եւ Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեան հռչակուեցաւ ատենապետ: Յետոյ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ Պատր. ընտրութեան եւ 76 *քուէարկուներու* 67 *քուէներովը Պատրիարք ընտրուեցաւ Սկիւտարի քարոզիչ Մատթէոս Իզմիրլեան: Բարթուղիմէոս Եպիսկոպոս ստացած էր երեք քուէ միայն, Ղեւոնդ Շիշմանեան երկու, Հմայեակ Դիմաքսեան երկու, Սվազի Առաջնորդ Պետրոս Եպիսկոպոս մէկ եւ սպիտակ քուէ՝ մէկ:*

Այս ընտրութիւնը մեծաչուք ցոյց մըն էր Ապտիւլ Համիտի դէմ որ կ'ատէր նորընտիր հայրենասէր ու անկաշառ Պատրիարքը: Քսան օր իր ընտրութիւնը վաւերացնող իրատէն *չերեւցաւ: Վերջապէս սակայն Սուլթանը ստիպուեցաւ վաւերացնել ընտրութիւնը եւ Դեկտեմբեր* 26 *Երկուշաբթի օրը Իզմիրլեան իր ուխտը կատարեց:*

Հետեւեալ օր Հայրենիք *խմբագրատուներով զոր Լ. Փաշալեան եւ ես գրած էինք, կը պատմէր հոյակապ հանդիսութիւնը: Լ. Փաշալեան ուզած էր անպատճառ Հնչակի անունը խառնելու այդ նկարագրութեան սա պարբերութեամբը.*

«Դուրսը եկեղեցիին (Սկիւտարի Ս. Խաչ) բոլոր զանգակները կը հնչեն վառ ու աւետաւոր, խնճոյքով ու ոգեւորութեամբ, երկնքին մէջ ղրկելով իրենց հաւատարծարծ Հնչականութիւնը»:

Մազ մնաց որ այդ Հնչականութիւնը, *որ աննշմար չէր անցած հայ գրաքննիչի մը աչքերէն, մեր գլխուն փորձանք բանար, բարեբախտաբար Միհրան Ասքանազ որուն դիմած էին այդ բառին բացատրութիւնը խնդրելու համար, յաջողած էր կասկածները փարատել:*

Ահա՛ թէ, տարիներ յետոյ, Արփիար Արփիարեան իր հողվըրտիքներէն *մէկուն մէջ ի՛նչպէս կը պատմէ այդ դէպքը.*

«Իզմիրլեան Սրբազանին ընտրութիւնը վաւերացուելով, Վերածնունդին Պատրիարքը Մայր եկեղեցին առաջնորդուած էր, արարողութեամբ մը հայ թագաւորի մը օծման պատրանքովը թունդ թունդ կը հանէր հայ սրտերը: Հայ ժողովուրդը քիչ մնաց այդ օրը «Մատթէոս, սո՛ւրբ թագաւոր» աղաղակը թօթէր, ինչպէս երբեմն Բագրատունի Աշոտի թագադրութեան ի տես: Սակայն, տաճարին ոլորտը կը սաւառնէր Հաւատքը վաղուան համար: «Ու ժողովուրդը Տաճարը թնդացուց հաւատարծարծ հնչականութեամբ» կը գրէր յաջորդ օրը Բաշալեան Հայրենիքին *մէջ, նկարագրութեամբ մը, զոր պատմութիւնը պիտի պահէ, իբր մանրանկար պատկեր մը հայ հոգեկան բորբոքման* 1894*ի: Մենէ ոչ ոք սիրտ ըրած էր յանդգնօրէն երկու բառերը ջնջել: Ջնջումը՝ ազուոր կենդանագիր պատկերի մը երկու աչքերը պղծելու վայրագութիւնը պիտի ըլլար: Գրաքննիչն ալ, այդ նկարագրականը տեսնելու ատեն չունեցաւ: Գրաքննութիւնը երբեմն երբեմն «ի ձեռս ... խմբագրաց» էր:*

«Քանի մը օր ետքը, մեզի ծանօթ արուեստագէտ մը, Բաշալեանին հանդիպելուն, կ'իմացնէ թէ Հայրենիքը *շատ մեծկակ վտանգ մը անցուցած էր: Թերթին՝ ապահովաբար ջնջմանը, եւ խմբագիրներու՝ հաւանաբար աքսորմանը վտանգ–ները: — Գացէ՛ք Ասքանազին աղօթք ըրէք. ա՛ն փրկեց ձեզի. կը հաղորդէ տեղեկատուն:*

«Ահա պատահածը.

«Հայրենիքին նկարագրականը ոստիկանութեան դուռը թարգմանուելով, Ներքին Գործերու պաշտօնատունը կը ղըրկուի, «Հաւատարծարծ հնչականութիւն» երկու «գրգռիչ» բառերն ալ՝ կարմրանիշ, եւ անմիջական տնօրէնութիւն կը պահանջուի:

«Ներքին պաշտօնատան ազդեցիկ մէկ անդամը ազնիւ մարդ Թուրք մը, որուն ձեռքն էր անցած գործը, կը ջանայ ժամանակ վաստըկիլ:

«Հայրենիքը դրպանը կը դնէ եւ նոյն գիշերը Գատը–գեղ, ուր կը բնակէր, կը հրաւիրէ վերեւ յիշուած արուեստագէտը ու կարմրանիշ բառերը մատնանշելով, ճիշդ ու ճիշդ թարգմանութիւնը՝ կը խնդրէ, «զավալլըներուն գլուխը շատ մեծ փորձանք պիտի պայթի» յայտարարութեամբ:

(2 – Շար.)

շատ ու շատ հրապուրիչ ու բարձրար֊ուեստ է։

ԿԱՐԼ ՍԵՂԲՈՍԵԱՆ, Գիտութիւնների Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան ինստիտուտի աւագ գիտաշխատող, գիտութիւնների թեկնածու.— Երկու տարի առաջ ես մասնակցել եմ ճիշդ այսպիսի մի խորհրդակցութեան, որտեղ բարձրացուել են ճիշդ եւ ճիշդ նոյն հարցերը։ Նշանակում է, անցնող տարիների ընթացքում գործնականօրէն ոչ մի հարց չի լուծուել։ Ընդհակառակը, մեր պարի պրոֆեսիոնալ ու ինքնագործ անսամբլները գնալով աւելի ու աւելի են կորցնում իրենց ազգային դէմքը, աւելի ու աւելի են հեռանում պարարուեստի, ցաւօք, նաեւ երգարուեստի ժողովրդական ակունքներից։ Այնինչ հիմա, ինչպէս գիտէք, Գիտութիւնների Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան ինստիտուտում գոյութիւն ունի ազգագրութեան բաժին, իսկ բանահիւսութեան բաժնում նաեւ պարի յատուկ խումբ, որոնք շատ բարձր մակարդակով եւ գիտական բարեխղճութեամբ ուսումնասիրում են ժողովրդական պարը. յիշեալ բաժինների եւ խմբի աշխատողները լինում են Հայաստանի ամենահեռաւոր բնակավայրերում եւ փրկում այն ամէնը, ինչ դեռ կարելի է փրկել ոչնչացումից։ Սակայն մեր բալետմայստերները, կոմպոզիտորները չգիտես ինչու խուսափում են ազգագրագէտների օգնութեանը դիմելուց, չեն խորհրդակցում նրանց հետ, չեն օգտւում այն ամէնից, ինչ մեզ յաջողուել է պեղել ժողովրդի տարբեր շերտերի միջից։ ... Ես կարծում եմ, որ ժողովրդական անսամբլներում, ինչպէս նաեւ երգի–պարի անսաբլներում տիրում է նման անտարբերութեան մթնոլորտ, որովհետեւ այդ խմբերի ղեկավարները բռնել են էժան ծափերի ու հեշտ փառքի ուղին, կորցրել են նոյնիսկ 10–15 տարի առաջ ունեցած նուաճումները եւ խորապէս չահագրգռուած չեն մեր ժողովրդի դարերով ստեղծած հիանալի արուեստը մոռացութեան փոշուց փրկելու եւ աշխարհին մատուցելու դժուարին, բայց խիստ անհրաժեշտ գործով։ Պէտք է ամէն կերպ ուղիներ փնտռել խիստ, գիտական հսկողութիւն սահմանելու համար երգի եւ պարի պետական անսամբլների գործունէութեան վրայ։

(*) «Գրական Թերթ», 1973 Նոյեմբ. 30։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուհիներու Մարսէյլի Միութեան հանդէս – հաւաքոյթը մեծ յաջողութեամբ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 16ին, Կիրակի կէսօրէն ետքը, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան որ կը ներկայացնէր Մարսէյլի հայ գաղութի բաղկացուցիչ տարրերը։ Այս բացառիկ երեւոյթը անգամ մը եւս կը փաստէր թէ, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը կը վայելէ համազգային գնահատանք եւ գուրգուրանք։ Կարեւոր թիւով երիտասարդներու եւ երիտասարդուհիներու ներկայութիւնը ուրախութեամբ հաստատուեցաւ բոլորին կողմէ։ Հաւաքոյթին պաշտօնապէս կը մասնակցէին նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը, Կապոյտ Խաչը, Մայր եկեղեցւոյ Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը, Մշակութային Տիկնանց Մարմինը, ինչպէս նաեւ Փարիզէն Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան, յանուն Դպրոցասէրի Խնամակալութեան։

Հաւաքոյթին բացումը կատարուեցաւ Դպրոցասէրի փառերգով, զոր կատարեց դաշնամուրի վրայ Օր. Իրմա Պօղոսեան, որմէ ետք, Սանուհիներու Միութեան նախագահուհի Տիկին Ատրինէ Հայրապետեան բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն ընդգծելով միաժամանակ Դպրոցասէրի անցեալի ու ներկայի ազգանուէր գործունէութիւնը։ Ապա, Փարիզէն յատկապէս եկած վարժարանի կրօնի տնօրէնուհի Օր. Գարագաշեան իր իմաստալից բանախօսութեան մէջ շնորհաւորելով Սանուհիներու Մարսէյլի նորակազմ Միութիւնը, թելադրեց որ նման Սանուհիներու Միութիւններ կազմուին հայաշատ քաղաքներու մէջ, վառ պահելու համար Դպրոցասէրի լուսատու ջահը։ Օր. Գարագաշեան տուաւ հետաքրքրական եւ սրտապնդիչ տեղեկութիւններ վարժարանի կապակցութեամբ։ Այսպէս, 1947էն ի վեր, վերջ գտած է որբերու գոյութիւնը։ Բոլոր սանուհիները, կազմած են իրենց ընտանեկան երջանիկ բոյները։ Վարժարանը ներկայիս վերածուած է Ֆրանսական չափանիշով լիսէի մը, որմէ շրջանաւարտ եղողները, շնորհիւ Ֆրանսացի եւ հայ կարող ուսուցիչներու տարած խղճամիտ աշխատանքներուն, կը յաճախեն համալսարաններ եւ կամ՝ պատուոյ տեղը կը գրաւեն հայ կեանքէն ներս։

Յաջորդաբար խօսք առին Տիկիններ Էլիզ Ջրբաշեան, Արաքսի Պապանեան եւ Պ. Տիրան Խայիկեան, որոնք չեշտեցին կենսական կարեւորութիւնը ունենալ հայ մայրերու, որովհետեւ անոնք է որ պիտի ապահովեն նորահաս սերունդներու փրկութեան գործը։ Մաղթեցին որ Դըպրոցասէրը շարունակէ իր առաքելութիւնը որպէսզի մեր ժողովուրդին տայ ապագայ հայ գիտակից մայրերու փաղանգը։ Այս առթիւ նուիրատուութիւններ եղան Դըպրոցասէրին։

Նուիրատուութիւններու քանակը դրեթէ կրկնապատկուեցաւ վիճակահանութիւնով մը, որուն մասնակցեցան ներկաները առատաձեռնութեամբ։

Էքս–ան–Փրովանսի ուսանողական երգչախումբը, կազմուած հայ եւ օտար ուսանողներէ, ղեկավարութեամբ Տիկին Յարութիւնեանի յաջող կերպով երգեց հայրենաշունչ երգեր, արժանանալով ծափահարութիւններու։ Նիքոլ Յակոբեանի մեներգները գնահատելի էին։ Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, մէկը միւսէն յաջող։ Յիշենք Դպրոցասէրի Թոռնիկ — հաճելի չէ՞ այս բացատրութիւնը երբ ըսենք թէ մայրը Դպրոցասէրի նախկին սանուհի մըն է — Տիկին Տ. Մկըրտիչեանի անունը, որ Լեւոն Շանթի «Կայսրուհի» «Կարաւան»ով ապրեցաւ ու ապրեցուց ներկաները։

Հանդիսութիւնը վերջացաւ երեկոյեան ուշ ժամանակ, ընդհանուր գոհունակութեան մէջ։ Որպէս վերջաբան, կրնանք ըսել թէ, Դպրոցասէրի նախկին Սանուհիներու Մարսէյլի Միութիւնը, հակառակ իր կարճատեւ գոյութեան, արդէն տեղ գրաւած է հայ կեանքէն ներս, արժանանալով բոլորին գնահատանքին։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Օգնենք Հայ Արինէրուն

Տարիներու ընթացքին «Յառաջ»ի սիւնակներու մէջ կանոնաւորապէս տեղ գըտած է Հայ Արիներու Միութեան գործունէութիւնը։

Հիմնուած 1929ին, ամբողջովին նուիրուած հայ պատանիներու բարոյական, ֆիզիքական եւ ընկերային զարգացման Հայ Արիներու Միութիւնը իր քառասունըչորս տարիներու գործունէութեամբ սերունդներ կրթած է, շնորհիւ սկաուտական առողջ սկզբունքներուն։

Սկաուտական յայտագիրը՝ կը պատրաստուի եւ կը գործադրուի ժողովներու, խմբապետական խորհուրդներու եւ յատկապէս կիրակնօրեայ արշաւներու եւ բանակումներու միջոցին։

Սկաուտական միջազգային աշխարհի մէջ, Հայ Արիներու Միութիւնը պատուաբեր տեղ կը գրաւէ ու միշտ ներկայ է համաժողովներուն եւ ճամբարներուն ու այն տասնեակ մասնակցող երկիրներու կողքին միշտ բարձր բռնած է Հայուն դրօշը ու սատարած Հայոց դարաւոր պատմութեան ու մշակոյթի տարածման։

Ներկայ դժուարին պայմաններու մէջ, Բժ. Գուրգէն Մեծատուրեան, Հայ Արիներու Միութեան ընդհ. պետ, գործակցութեամբ նուիրեալ երիտասարդ խմբապետ – խմբապետուհիներու, ինչպէս նաեւ շնորհիւ Միութիւնը հովանաւորող մարմնի անդամներու աջակցութեան կը շարունակէ այս նուիրական առաքելութիւնը։

Քառասունըչորս տարիներէ ի վեր Հայ Արիներու Միութիւնը իր տարեկան զանազան ձեռնարկներու միջոցաւ ի յայտ բերած է յաջորդող սերունդներու անշեղ գործունէութիւնը եւ տաղանդը։ Իր այս գնահատելի աշխատանքը ալ աւելի ծաւալ պիտի ստանար, եթէ ան ունենար նիւթական լայն միջոցներ։

Իր նիւթական միջոցները այսօր սահմանափակ են եւ կը գոյանան մասնաւորապէս հայ արիներու տարեկան անդամավճարներէն, կարգ մը բարեկամ ու համակիր անձնաւորութիւններու նուիրատուութիւններէն եւ տարեկան հանդէսի հասոյթէն։

Սակայն որպէսզի Միութիւնը իրապէս եւ ամբողջովին ծառայէ իր կոչումին, կարօտ է նիւթական աջակցութեան։ Միջազգային համաժողովները, ճամբարները եւ տարեկան բանակումները նիւթական մեծ ծախքերու կը կարօտին։ Նաեւ սկաուտական միութիւն մը պէտք է ունենայ կարեւոր եւ բազմաթիւ գոյքեր որոնք եւս մեծ գումարներու կը նային։

Այսօր, Ֆրանսահայ գաղութը աւագ պարտականութիւն պէտք է նկատէ թեւ թիկունք կանգնիլ Հայ Արիներու Միութեան եւ բարոյապէս եւ նիւթապէս առատաձեռն ու ինքնաբուխ նուէրներով քաջալերէ զայն։ Ջերմօրէն կը յուսանք որ այս կոչը լայնօրէն արձագանգ պիտի գտնէ եւ մեր հայրենակիցները պիտի սատարեն անոր ազգանուէր աշխատանքներուն։

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Երկու բարեկամներ կը զրուցեն։ Առաջինը կ'ըսէ.

— Լաւ կին մը, բարոյական եւ ապահով յենարան մըն է ամուսինին համար։

Երկրորդը կը յարէ.

— Անշուշտ։ Անոր հետ կ'անցընէ կեանքի բոլոր փորձութիւններն ու դառնութիւնները, զորս պիտի չանցընէր՝ եթէ ամուսնացած չըլլար։

×

Վիճակագրական սպասարկութեան պաշտօնեան կ'ըսէ իր մեծաւորին.

— Իմ կատարած քննութիւնս ապացուցանեց՝ թէ հարիւր ամուսնացածներէն ութսունը կ'ընդունի թէ տան մէջ, կինը ուղածը կ'ընէ եւ 19 հոգին ալ կ'ընդունի թէ՝ ամէն ինչ զոքանչը կը տնօրինէ։

— Իսկ հարիւրերո՞րդը

— Ան՝ իր ուզածը կ'ընէ։ Այրի է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

Բ Ո Ռ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Դուռը բացին, ու ներս ընկաւ լապտերի աղօտ լոյսը, որ նրան շլացուցիչ էր թւում։ Մտաւ գլխաւոր պահապանը՝ ձեռքին մի աման ջուր ու մի կտոր հաց։ Արթիւր մի քայլ արեց դէպի առաջ. Նա հաւատացած էր, որ եկել էին իրեն դուրս հանելու, բայց դեռ մի բան չէր կարողացել արտասանել, երբ մարդը նրա ձեռքը դրաւ հացն ու կուժը, շուռ եկաւ ու ելաւ, առանց ոչինչ ասելու, ու դուռը նորից փակեցին։

Արթիւր ոտքը խփեց գետնին ու իր կեանքում առաջին անգամ կատաղութիւն զգաց, բայց քանի ժամերը սահում էին, նա այնքան աւելի ու աւելի կորցնում տեղի ու ժամանակի գիտակցումը։ Մութը թըւում էր անսահման, ոչ սկիզբ եւ ոչ վերջ, եւ կարծես կանդ էր առել նրա համար կեանքը։ Երրորդ օրուայ երեկոյեան, երբ նորից դուռը բացին, եւ պահապանը երեւաց շէմքում մի զինուորի հետ, Արթիւր բարձրացրեց աչքերն ու փակեց խկոյն՝ անսովոր լոյսից շլացած. ու մտածում էր միեւնոյն ժամանակ, թէ քանի՞ ժամ կամ շաբաթ է անցկացրել այդ գերեզմանում։

— Խնդրե՛մ, — արտասանեց պահապանը գործի մարդու սառը ձայնով։

Արթիւր ոտքի ելաւ ու մեքենաբար հետեւեց նրան, տատանուելով ու անվստահութեան մի տարօրինակ զգացումով, կարծես հարբած լինէր։ Ետ մղեց պահապանի ձեռքը, որ ուզում էր օգնել իրեն սեպ ու նեղ սանդուխով բարձրանալիս։ Բայց երբ հասաւ վերջին աստիճանին, յանկարծ գլուխը պտոյտ եկաւ, ետ գնաց, պիտի ընկնէր, եթէ պահապանը չպահէր ուսից։

×

— Դէ՛, արդէն անցաւ, — հնչեց մի սիրալիր ձայն. — դա միշտ պատահում է, երբ այդտեղից մաքուր օդ են դուրս գալիս։

Արթիւր յուսահատ փորձեր էր անում շունչ քաշելու, երբ կրկին ջուր սրսկեցին երեսին։ Խաւարը կարծես ընկնում էր նրանից կտոր–կտոր ու աղմուկին չառաչով։ Յետոյ յանկարծ եկաւ կատարեալ գիտակցութեան, ետ մղեց պահապանի ձեռքը ու գրեթէ հաստատ քայլերով առաջ անցաւ դէպի միջանցքն ու միւս սանդուխը։ Մի վայրկեան կանդ առան մի դրան առաջ. յետոյ բացին, եւ դեռ Արթիւր գլխի չընկած թէ ո՛ւր են տանում, գտաւ իրեն նոյն պայծառ սենեակում, ուր առաջին անգամ հարցաքննել էին. շուարած նայում էր նա սեղանին, թըղթերին ու պաշտօնեաներին, որոնք նըստած էին իրենց սովորական տեղերում։

— Ա՛, պարոն Բերտէն, — ասաց գընդապետը։ — Յոյս ունեմ, որ մեր խօսակցութիւնը այժմ աւելի խաղաղ կը լինի։ Հը՛, ի՞նչպէս դուք եկաւ արգելարանը։ Ճիշդ է, ձեր եղբօր դահլիճի պէս շքեղ չէ։

Արթիւր յառեց աչքերը գնդապետի ժպտուն դէմքին։ Մի վայրի ցանկութիւն եկաւ վրան՝ յարձակուի, բռնի այդ սպիտակ այտամօրուքներով պճնամոլի կոկորդից ու խեղդի։ Հաւանօրէն այդ նկատելի էր եւ դէմքից, որովհետեւ գնդապետը աւելացրեց բոլորովին ուրիշ տոնով.

— Նստեցէք, պարոն Բերտէն, ու քիչ ջուր խմեցէք։ Գրգռուած էք։

Արթիւր ետ հրեց ջրի բաժակը, որ նրան էին մեկնում։ Թեւերը յենեց սեղանին, գլուխը կախեց ձեռքին ու ճիգ էր թափում մտքերը հաւաքելու։ Գնդապետը նստած շեշտ դիտում էր ու նկատում իր փորձուած հայեացքով նրա ձեռքերի ու շրթունքների թեթեւ դողը, խոնաւութեան հետքը մազերի մէջ եւ պղտոր հայեացքը, որոնք վկայում էին, թէ նա ֆիզիքապէս ընկճուած է ու ջղերը քայքայուած։

— Այժմ, պարոն Բերտէն, — ասաց նա մի քանի վայրկեանից, — կը սկսենք այնտեղից, ուր մնացինք։ Մեր մէջ մի փոքրիկ անախորժութիւն անցաւ, եւ դրա համար էլ ձեզ ուզում եմ ասել, որ ես իմ կողմից ցանկանում եմ լինել դէպի ձեզ բարեացակամ։ Եւ եթէ դուք էլ ձեր կողմից խոհեմ լինէք, աւելորդ խստութիւնների կարիք չի մնայ։

— Ի՞նչ էք կամենում ինձանից։

Արթիւր խօսում էր բիրտ ու բարկացած ձայնով՝ բոլորովին տարբեր էր սովորականից։

— Կամենում եմ, որ պարզ, անկեղծ ու ազնուօրէն ասէք ինձ այն ամէնը, ինչ գիտէք այդ ընկերութեան ու իր անդամների մասին։ Ամէնից առաջ ինչքա՞ն ժամանակ է, որ ճանաչում էք Բոլլային։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Պ. Ոսկիան Գալայճեան եւ զաւակը Լիտիա, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Մարիան Ճունկուրտայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Քրիսթինէ Ճերանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Լուիզ Բապուճեան եւ զաւակը, Օր. Ալիս Տէր-Վարդանեան, Օր. Անահիտ Տէր-Վարդանեան, եւ բոլոր պարագաները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, զաւկին եւ քրոջ՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ-Ի

(ծնեալ Տէր-Վարդանեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Վանսի մէջ, Դեկտ. 29ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Յունուար 5, ժամը 10·30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պէրպէրեան եւ Պէքտէմուրեան ընտանիքներ շնորհակալութիւն կը յայտնեն իրենց հօր Մէլքի Պէրպէրեանի թաղման առթիւ ցաւակցութիւն յայտնողներուն: Քառասունքի հոգեհանգիստը կը կատարուի Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ Յունուար 6ին:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Յունուար 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 4, ժամը 20·30ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը, Երեքշաբթի Յունուար 8, ժամը 20·30ին:

Այս ժողովները կըգումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԲԱԺԱԿ ՄԸ ԹԷՅԻ ՇՈՒՐՋ.— Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Յունուար 7, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Ուրբաթ Յունուար 4, ժամը 20·30ին ընկերուհի Շ. Պապիկեանի բնակարանը 28, Ավընիւ Սէնթ Լիւսի, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի)

ԿԷՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն վարժարանի Երգչախումբն ու պարախումբը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ
ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝
ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

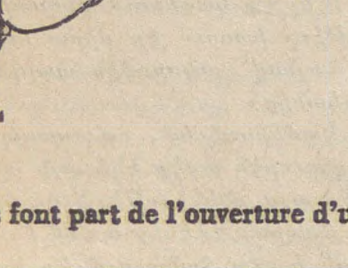

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN

Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau Tél. : 43-56-23 26000 VALENCE

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, 5 Յունուար – Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց եւ Ընթերցումներու՝ ժամը 4ին:

Ճրագալոյցի Սուրբ Պատարագ՝ ժամը 5·30ին:

Կիրակի, 6 Յունուար — Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին: Բազմաձայն պատարագ ժամը 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՀԱՅՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Ս. Պատարագի աւարտին ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի:

Երկուշաբթի, 7 Յունուար — Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ է Մեռելոց:: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի, 13 Յունուար — Ը. օր. Ծնընդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Այդ օր մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի համար: Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տնօրհնէք կը կատարուի:

×

Համաձայն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդութեան, տարին երկու առիթներով՝ Ս. Ծնունդին եւ Զատիկին, Հայոց տուները կ'օրհնուին՝ տնօրհնէք կը կատարուի:

Այն ընտանիքները, որոնց եկեղեցական մը չայցելեր՝ տուներէն չունին, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին՝ տալով իրենց տան հասցէն, որպէսզի հոգեւորական մը ուղարկուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

5 Յունուար Շաբաթ.— Ճրագալոյց Ս. Ծնդեան եւ Աստուածայայտնութեան.— Պատարագ կը մատուցանէ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽԱԶԱԿԻՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ: Սկիզբ արարողութեանց՝ կէսօրէն ետք ժամը 16·30ին:

6 Յունուար Կիրակի Տօն Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան: Պատարագ կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան 8. Ս. Պատարագ 9·45.— Ընթերցում Վեհափառ Հայրապետի Շնորհաւորագիրին եւ Քարոզ 11.— Ջրօրհնէք 11·45:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ Ծնունդ եւ ջրօրհնէք:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, հանդիսաւոր պատարագ Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերուն՝ Յունուար 6, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին՝ աշակերտներու կողմէ: Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ կը բաշխէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

ՇԱԲԱԹ երեկոյ Ճրագալոյց ժամը 4ին: Պատարագ ժամը 5ին:

ԿԻՐԱԿԻ.— Հանդիսաւոր Պատարագ ժամը 10ին, կը պատարագէ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Կոմիտաս Երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլազի և մասնակցութեամբ Օր. Գապագճըեանի (Երգէօն):

×

ԱՌՆՈՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ.— Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 17ին, Պատարագ ժամը 18ին:

ԿԻՐԱԿԻ.— Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·15ին, Պատարագ ժամը 10·30ին: Յաւարտ Պատարագի Ջրօրհնէք կը կատարուի:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5, ժամը 18ին, Ճրագալոյց Ծննդեան:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6, Ծնունդ. սկիզբ՝ ժամը 9ին, պատարագ 10ին, քարոզ 11ին, Ջրօրհնէք ժամը 11·45ին: Դպրաց դասը կ'երգէ կոմիտասեան քառաձայն պատարագ, ղեկավարութեամբ Հայալատ Օհանեանի:

×

ՊՕՄՈՆ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց ժամը 17ին, պատարագ ժամը 18·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Սկիզբ ժամերգութեանց 8·30ին, պատարագ 10·15ին: Կը պատարագէ Գալուստ Քհնյ. Թեւեան:

Յետ պատարագի Քրիստոսի մկրտութեան խորհուրդ եւ ջրօրհնէք:

×

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, երեկոյ սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 5·30, գիրքերու ընթերցում եւ պատարագ ժամը 6·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծնունդ Յիսուսի Քրիստոսի, առաւօտ սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ: Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 11·45ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10, Հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց յաւարտ պատարագի: Կէսօրէ վերջ այց գերեզման:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Հայ Ազգ. Միութիւնը ի գիտութիւն Կրընոպլի եւ շրջանի հայ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Յունուար 6ին, ժամը 9·30ին Ծննդեան տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Սէն-Փիէր տիւ Ռոնտօ եկեղեցւոյ մէջ, 108, Քուռ տը լա Լիպերասիոն: Կը պատարագէ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

×

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, ճրագալոյց. սկիզբ ժամերգութեան ժամը 18ին:

Կիրակի, Ծնունդ Յիսուսի Քրիստոսի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30: Պատարագ ժամը 10: Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 12: Կը պատարագէ Շահան Քհնյ. Տէտէեան:

Ծանօթ.— Ըստ աւանդութեան, եկեղեցւոյ դպրաց դասը պիտի շրջագայի Շաբաթ գիշեր աւետելու Քրիստոսի ծնունդը:

×

ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, 5 Յունուար, Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 17, պատարագ ժամը 18:

Կիրակի, 6 Յունուար, Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10, Ջրօրհնէք յիշատակ մկրտութեան ժամը 11·30:

×

ՏԷՍԻՆ — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Շաբաթ, 5 Յունուար, ճրագալոյցի արարողութիւն ժամը 4ին:

Կիրակի, 6 Յունուար, տօն Ս. Ծննդեան պատարագ առաւօտեան եւ Ջրօրհնէք:

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
5
SAMEDI
5 JANVIER
1974
LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.904
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.904

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Համաշխարհային քրիստոնէութեան առաջին դարերու ընկալեալ նուիրական աւան – դութեան, Հայաստանեայց Առաքելա – կան եկեղեցին Յիսուսի ծնունդն ու յայտնութիւնը միաժամանակ կը տօնէ Յուն – ուար 6ին, որ այս տարի կը զուգադիպի կիրակիի:

— Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ:

= Օրհնեա՛լ է յայտնութիւնն Քրիս – տոսի:

Շնորհաւորական այս խօսքերով է, որ հայ քրիստոնեան կ'ողեկոչէ Փրկիչին Ծնունդն ու Աստուածայայտնութիւնը (էփիփանի), այսինքն Մոգերու՝ Մելքո–նի, Գասպարի եւ Պաղտասարի երկրպա–գութիւնը, — Թագաւորներու օրը:

Քրիստոնեայ հին եկեղեցին, Երուսա – ղէմի եպիսկոպոս Յակոբոս Տեառնի եղ–բօր օրերէն սկսեալ, Ծնունդն ու Աստուա–ծայայտնութիւնը կը տօնէր միաժամանակ Յունուար վեցին:

Քաղկեդոնի 451ի տիեզերական ժողովին մէջ է, որ Լեւոն Ա. Պապի առաջարկով բաժնուեցան երկու տօները: Որոշուեցաւ Հռոմէական կայսրութեան ենթակայ բո–լոր երկիրներու մէջ Դեկտեմբեր 25ին տօնել Ծնունդը: Իսկ Աստուածայայտնու–թիւնը՝ Յունուար 6ին:

«Դեկտեմբեր 25»ը ձմեռնամուտի «արե–ւակայք»ի (սոլսթիս) օրը հեթանոսական շրջանին Հռոմի մէջ կը տօնուէր արեւ–աստուածը, իբրեւ պաշտպան Հռոմէական կայսրութեան: Քրիստոնէութեան պետա–կան կրօնք հռչակուելէն վերջն ալ ա–րեւապաշտական այս տօնը հանդիսաւո – րապէս կ'ոգեկոչուէր: Միայն արմատա – խիլ ընելու համար հեթանոսական յիշա–տակները Հռոմէացիներու հոգիէն, Դեկ–տեմբեր 25ը վերածեցին Յիսուսի Ծնըն–դեան օրուան: Նոյն նպատակով Հայերն ալ Վարդավառի հեթանոսական տօնը փո–խարինեցին Յիսուսի Այլակերպութեան տօնով, սակայն պահեցին անոր նաւա–սարդեան խաղերն ու ժողովրդական ըր–ւարճութիւնները:

Յոյն օրթոտոքս եկեղեցին իր կարգին եկեղեցական հայրեր Ս. Յովհան Ոսկե–բերանի եւ Ս. Գրիգոր Նազիանզիի ազ–դեցութեան տակ Դեկտեմբեր 25ը որդե–գրեց իբրեւ Ծնունդ: Մինչ ռուս օրթո – տոքս եկեղեցին Յունուար 7ին կը տօնէ Յիսուսի Ծնունդը:

Հայերը անփոփոխ պահեցին Յունուար վեցը՝ կրկնակ տօներուն համար, անոր միացնելով նաեւ Ջրօրհնէքի զմայլելի արարողութիւնը, իբրեւ խորհրդանշան Յիսուսի մկրտութեան, ձեռամբ Ս. Յով–հաննէս Մկրտիչի:

Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի,
որ յայսմ աւուր ՅԱՅՏՆԵՑԱՒ

կ'երգէ եկեղեցին հայկական, որ միաժա–մանակ կը ձայնակցի Բեթղեհէմի գիշե – րապահ հովիւներուն, որոնք երկնային հրեշտակներուն հետ միասին աշխարհի կ'աւետէին աստուածորդւոյն ծնունդը, հեշտալուր երգելով՝

Փառք ի բարձունս Աստուծոյ,
Եւ յերկիր խաղաղութիւն,
ի մարդիկ հաճութիւն:

«Մեծ եւ սքանչելի խորհուրդ» ով էր պարուրուած ծնունդը Անոր, որուն երե–ւումը մեծ դարադարձ մը պիտի կազմէր մարդկային պատմութեան մէջ եւ հիմ – նովին պիտի յեղաշրջէր աշխարհի դի–մագիծը:

Ծնած խոնարհ մսուրի մը մէջ, ապրե–ցաւ համեստ պայմաններու տակ, հա – լածուած բոլորէն ամէնէն առաջ Իր ազգակիցներէն, որոնք պիտի խաչէին զինքը: Իր աշակերտները ընտրեց ձըկ – նորսներու եւ անուս արհեստաւորներու մէջէն, որոնց քարոզեց Իր վարդապե – տութիւնը:

Իր հիմնական նշանաբաններն եղան հաւատք, յոյս եւ սէր:

Հրաշքներ գործեց հաւատքի ուժով:
Յոյս ներշնչեց տառապեալներուն:
Սիրեցէք զմիմեանս պատգամեց բոլո–րին:

Ազատութեան, խաղաղութեան, միա – բանութեան, իրերօգնութեան, ղոհողու – թեան, համբերատարութեան, ներողա – մտութեան եւ այլ վսեմ առաքինութեանց գաղափարները ներշնչեց Իր աշակերտնե – րուն: Աւետարանները համայն մարդկու–թեան սեփականութիւնը դարձուցին Իր վարդապետութիւնները, որոնք Քսանե – րորդ դարու վերջալոյսին տակ ալ կը շարունակեն իբրեւ ներշնչման անսահման աղբիւր ոգեւորել հարիւր միլիոնաւոր մարդիկ, ծագէ ի ծագ աշխարհի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԸՆԵՒԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Ժընեւի մէջ՝ Իսրայելացի եւ Եգիպտացի բարձրաստիճան սպաներու միջեւ: Սուէ–զի ճակատի ուժերու պարպումի հարցին շուրջ երկուստեք իրենց տեսակէտներուն վրայ կը մնան: Միւս կողմէ ճակատնե–րուն վրայ միջադէպերը կը շարունակ – ուին: Այսպէս, առջի օր Թել Ավիվ հա–ղորդեց, թէ Եգիպտացիք կրակ բանալով վիրաւորած են ութ Իսրայելացի զինուոր, իսկ սուրիական ճակատի վրայ ալ երեք զինուոր, երբ ռումբ մը արձակուած է իրենց դիրքերուն վրայ:

Իսրայէլի Պաշտպանութեան Նախարա–րը Ուաշինկթըն մեկնումի նախօրէին, անդրադառնալով այս արիւնալի միջադէ–պերուն յայտարարեց, թէ ասոնք կը հրահրուին Եգիպտացիներու կողմէ, եւ ի վերջոյ, կրնան զինադուլը վտանգել:

Մ. Տայան նկատել տուաւ նաեւ, թէ իսրայելեան ընտրութիւններու արդիւն – քը չի կրնար ազդել Ժընեւի բանակցու – թիւններուն վրայ, քանի որ Իսրայէլի պատուիրակները կը շարունակեն խօսիլ իրենց կառավարութեան անունով:

Միւս կողմէ, սակայն, աջակողմեան կուսակցութեան առաջնորդը յայտարա – րեց, թէ ներկայ կառավարութիւնը իրա–ւունք չունի կարեւոր խնդիրներու շուրջ յանձնառութիւններ ստանձնելու. «Մենք մատ մը հող իսկ պէտք չէ վերադարձնենք ... 1967ին ազատագրեցինք Հրէաստանն ու Սամարիան (իմա՛ Այսրյորդանանը), Իսրայէլի հողը մեր հողն է, մեր նախ–նիքներուն հողն է»:

Իսրայէլի Պաշտպանութեան Նախարարը Ուաշինկթըն մեկնեցաւ տեսակցելու հա–մար Քիսինկըրի հետ: Այս վերջինը յայ–տարարութեամբ մը նախատեսեց, թէ արաբեւիսրայելեան բանակցութիւնները «երկար պիտի տեւեն»:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՉԸՐՉԻԼԻ ՁԱՅՆԸ ԵՒ... ՀԱՅՈՒՆ ԲԱԺԻՆԸ

Տրամութեան եւ յուսալքումի մեր պա–հերուն՝ մարդկօրէն կը կարօտինք հա–ւատքի ու կամքի վարակիչ արտայայ – տութիւններու, — կոչերո՛ւ՝ որոնք բառ ու խօսք չեն միայն, այլեւ կեանք, գործ ու փորձառութիւն:

Չեն պակսիր անշուշտ աներեր հա – ւատքի, անխախտ կամքի եւ գործօն պայ–քարի այլապէ՜ս հարուստ վկայութիւն – ներ՝ մեր կեանքին մէջ ալ: Ուրիշներու պատգամին պէտք չունինք հաւանօրէն, յոյսով եւ մաքառումի տենդով հագոր – դուելու համար:

Սակայն, պատմական այն իրողութիւնը թէ արեւու մայրամուտ չտեսնող կայս – րութիւններ իսկ, մեզի պէս գոյութեան ճգնաժամեր են անցուցած ու մեզի նման կառչած են յոյսին եւ անյուսահատ պայ–քարին, հաւանօրէն կրնայ ունենալ իր դասը ապրողներուս՝ անխորտակ մնալու համար մեր դիրքերուն վրայ, ճակատէ՛ն դիմադրաւելու ամէն վտանգ եւ հաւաքա–կան նոյն հաւատքով շարունակելու հա–մար գոյապահպանումի կռիւը:

Վերջերս կը կարդայինք Երկրորդ Աշ–խարհամարտի ամէնէն մռայլ ու մղձա – ւանջային օրերուն յատկացուած պատ – մական նշմար մը, որուն մէջ Անգլիոյ այդ օրերու վարչապետին՝ քսաներորդ դարու ամէնէն պատկառելի քաղաքական ղեկավարին՝ Չըրչիլի կարգ մը տողերը մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին:

— Թուականը՝ 1940 Մայիս 13: Գեր–մանական օդուժը (Լուֆթվաֆը) քարու–քանդ կ'ընէր Մեծն Բրիտանիոյ սիրտը, Լոնտոն: Վարչապետ Չըրչիլ, Խորհրդա – րանի բեմէն խօսք ուղղելով իր ժողովուր–դին՝ կը յայտարարէր.

— «Փայլուն խոստումներով չեմ ներ–կայանար ձեզի. արիւնի, արցունքի, քրտնաթոր աշխատանքի անհրաժեշտու – թիւնն է որ կը զգացնեմ: Շատ պիտի աշ–խատինք, աւելի գէշ օրեր պիտի ունե – նանք, բայց պիտի չվհատինք:

«Պիտի հարցնէք թէ ի՞նչ է մեր նպա–տակը, ինչո՞ւ պիտի թափենք այդ արիւնն ու արցունքը:

«Ձեզի կը պատասխանեմ միակ բառով մը. — ՅԱՂԹԱՆԱԿ: Ա՛յդքան միայն:

«Որքան ալ դժնդակ եւ փշոտ ըլլայ մեր ճամբան, դա՛րձեալ յաղթանակ՝ որովհե–տեւ եթէ յաղթանակը չշահինք, չենք կըր–նար կանգուն եւ ողջ մնալ: Պէտք է գի–տակցինք եւ ըմբռնենք այս իրականու – թիւնը:

«Ո՛չ Անգլիական Կայսրութեան գոյու–թեան իրաւունք պարգեւող պատճառնե – րուն, ո՛չ մարդկութեան ապագայի ձըգ–տումներուն եւ ոչ ալ անոնց հաբիւրաւոր տարիներու տքնաջան աշխատութիւննե – րուն համար՝ ապրելու կարելիութիւն չէ մնացած: Այսուհանդերձ, այս պահուն կը հաւատամ թէ պիտի յաջողինք:

« Մեզի նորանոր տառապանքներ կը սպասեն. ամիսներ եւ ամիսնե՛ր կրնան տեւել անոնք: — Միշտ պիտի պայքա – րինք: Մեր քաղաքականութիւնն է ԿՌՈՒԻԼ, մինչեւ վերջ կռուիլ՝ ծովերու եւ ցամաքներու վրայ, օդին մէջ, ա՛յն ու–ժով, զոր Աստուած պիտի պարգեւէ մեզի:

«Պիտի կռուինք զազանաբարոյ մարդոց իրէշային ոճիրներուն դէմ: Ահա ա՛յս է մեր քաղաքականութիւնը:

«Պիտի յաղթենք, պէ՛տք է որ յաղթենք, ինչ որ ալ ըլլան բռնակալներու սփռած չարիքները, ահն ու սարսափը:

«Ահա թէ ինչու, ձեր ամէնուդ օգնու – թեան պէտք ունիմ: Միացնենք մեր ու–ժերը, յառա՛ջ»:

×

Մահուան ու կեանքի երկընտրանքին առջեւ՝ ժողովուրդներու իսկական մեծու–թեան չափանիշը իրենց հաւաքական որո–շումն է մերժելու ենթարկումի ամէն փորձութիւն եւ պայքարելու մինչեւ վերջին մարդ, վերջին շունչ: Պարտու–թեան վերահաս հեռանկարը կամ ամբող–ջական քանդումի ակներեւ փաստերը՝ արեան, արցունքի եւ կեանքի ամբողջա–կան մատուցման հարկ կրնան ստեղծել, ու տա՛ռ ալ մարդկօրէն յուսալքումի կը մղեն յաճախ զանգուածները: Սակայն ա–մէնէն մռայլ գիշերներուն մէջ իսկ աստ–ղեր ու արեւներ կրնան ծնիլ, եթէ ժողո–վուրդ մը իր մէջ տեսիլք ունեցող մեծեր կը հաշուէ, հաւատքով զրահուած ղեկա–վարներ ունի կամ ազգովին գիտէ հա–ղորդուիլ «մահուամբ մահը կոխելու» գա–ղափարին:

Ոմանց համար «ամիսներ եւ ամիսներ» կրնայ տեւել գոյապայքարը, ուրիշներու համար՝ տարիներ, մեզի համար՝ դարեր: Էականը ա՛յն է որ կարենանք «յաղթա – նակ»ի հաւատքով զրահել մեր հոգիները եւ Չըրչիլի բառերով ըսել.

— «Պիտի կռուինք զազանաբարոյ մար–դոց իրէշային ոճիրներուն դէմ, այս է մեր քաղաքականութիւնը»:

Պիտի կռուինք վեց միլիոնով. պիտի կռուինք մէկո՛վ՝ բայց պիտի կռուինք: Պիտի իյնանք յաճախ, պիտի տուժենք թերեւս երկա՛ր, պիտի անիրաւուինք վստահօրէն այսուհետեւ ալ, բայց պիտի ցցուինք վերստին, պիտի դարմանենք մեր վէրքերը, պիտի կառչինք մեր իրաւունք–ներուն եւ պիտի կռուինք:

Պէտք է որ յաղթենք: — Ահա նաեւ թէ ինչո՛ւ՝ պէտք ունինք բոլոր Հայերու օգ–նութեան: «Միացնե՛նք մեր ուժերը» եւ յառա՛ջ...:

Մ. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ վարչապետը նշանակեց իր դահլիճին նոր անդամները: 19 հոգիի վը–րայ 11ը փոխարինուած են նորերով: Ընդ–հանուր ձեւով նոր կառավարութիւնը ա–ւելի քան երբեք Ֆրանքոյի հաւատարիմ–ներով կազմուած է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒ ընդունելով լրագրողներն ու դիւանագիտական մար – մինը, Ամանորի առթիւ, ըսաւ թէ տնտե–սական դժուարութիւնները պէտք է նը–պաստեն եւրոպական ինքնագիտակցու – թեան մը եւ ամրապնդեն, Ֆրանսայի մէջ, մեծամասնութեան համերաշխութիւնը:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ «Արշիփէլ Կուլակ»ի հը–րատարակութեան առթիւ, խորհրդային Թաս գործակալութիւնը ծանր յարձակու–մի անցած է գրագէտին դէմ: Ըստ Թասի այդ գիրքը «վէպ» մըն է, «հակախորհըր–դային պարսաւութիւն» մը, զոր Սոլժե–նիցին կաղանդի նուէր ղրկած է Արեւ–մուտք, հայրենիքի թշնամիներուն հա – մար:

ԺԱՆԻ ԼՍՓՈՋԻԹՕ, 43 տարեկան, վի–պական դերասանը ֆրանսական բեմի, մե–ռաւ առջի օր ուղեղի գործողութենէ մը ետք: Իտալիոյ մէջ ալ մեռած է Ճինօ Ջերվի, որ միշտ կը յիշուի Փեփոնէի իր դերով Ֆերնանտէլի հետ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ մէջ երկու Ադրբէջանցի – ներ մահուան դատապարտուելով գնդա – կահարուած են, որովհետեւ իրենց աշ–խատած գործատան արտադրութիւնները խարդախած են՝ պտուղի օշարակներ ար–տադրած են առանց պտուղի, ջուրով եւ շաքարով միայն, իսկ պտուղներուն փոխ–արժէքը՝ 650.000 ռուբլի, գրպանած են: Գնդակահարուածներէն մէկը գործատան տնօրէնն էր, իսկ երկրորդը՝ գործատան հաշուապահը:

ԱԺԱՆՑԱՒ ՆԱԵՒ ԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԻՒԸ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՒ ՄԷՋ

—o—

Ա.

Որեւէ ապրանք երբ սովորական պահանջքէն աւելի քշուի հրապարակ, անխուսափելիօրէն կ՚աժաննայ: Տնտեսական այս օրէնքը ի զօրու է նաեւ բարոյական եւ այլ մարզերու մէջ: Աժանցած էին մեր եկեղեցիին մէջ չատոնց ի վեր վարդապետական ու ծայրագունութեան աստիճանները: Օրերս աժանցած է նաեւ ԱՐՔՈՒԹԻՒՆԸ:

Եկեղեցական կարգերը սահմանուած են կատարելի պարտականութեան համար: Ու այդ կատարուելիք պարտաւորութիւնները յստակօրէն մատնանշուած են Ձեռնադրութեան Մաշտոցին մէջ: Օրինակ, քահանայութիւնը սահմանուած է խորհրդակատարութեանց համար, եւ արդարեւ — ու փառք Աստուծոյ — մինչեւ օրս ալ կայ ու կը կիրարկուի այդ նպատակին համար. այսինքն ոչ ոք այսօր քահանայութիւնը իբրեւ տիտղոս վրան կ՚առնէ, այլ՝ իբրեւ գործ ու պաշտօն:

Ինչո՞ւ նոյնը չըլլայ նաեւ միւս բոլոր կարգերուն եւ աստիճաններուն համար:

Պահ մը զանց ընելով ամուսնացեալ քահանայից տրուած «Աւագութեան» եւ «Խաչակրութեան» պատիւները, մենք անդրադառնանք նախ վարդապետութեան եւ ծայրագունութեան, գալու համար արքութեան:

«Վարդապետ» կը նշանակէ ուսուցիչ, քարոզիչ. հետեւաբար՝ վարդապետութիւնը քարոզչական, ուսումնական եւ մտաւորական կարգ է, եւ ոչ՝ խորհրդակատարողական կամ վարչական: Այս իրողութիւնը կը հաստատուի Ձեռնադրութեան Մաշտոցին մէջ՝ վարդապետական աստիճանի տուչութեան ընթացքին՝ թեկնածուի մասին կատարուած առաջին հարցաքննութեամբ. «Ունի՞ զուսումն վարդապետութեան եւ զգիտութիւն Հին եւ Նոր աստուածային Կտակարանաց սրբոց» (էջ 68): Իսկ վարդապետական իշխանութիւնը կը տրուի հետեւեալ չորս բանաձեւերով. «Առ զտուրբ զաւազանս ի ձեռաց Հոգւոյն Սրբոյ ունել իշխանութիւն 1) Քարոզել զբանն կենաց ողջամիտ վարդապետութեամբ...: 2) Ուսուցանել զողջմտս եւ խրատել զստահակս...: 3) Կոչել յապաշխարութիւն զմեղուցեալս եւ դարձուցանել զմոլորեալս ի գիտութիւն ճշմարտութեան...: 4) Ե՛րթ քարոզեա՛ զԱւետարանն սուրբ եւ զպրակս Առաքելոց եւ Մարգարէից, եւ զպատուէրս օրինադրութեանց Հարցն սրբոց՝ ողջամիտ վարդապետութեամբ ըստ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, առանց աչառանաց եւ երկիւղի ուսո՛ եւ խրատեա՛, սաստեա՛, յանդիմանեա եւ դարձեալ մխիթարեա ըստ Առաքելոյն բանի (էջ 73–80):

Ընդունելով հանդերձ, որ դեռ ունինք քանի մը վարդապետներ, որոնք եթէ ոչ ամբողջութեամբ՝ գէթ մասամբ կը լրացնեն վերոյիշեալ պահանջները, բայց միւս կողմէն կը հ ա ս տ ա տ ե ն ք որ ունինք բազմաթիւ այլ հոգեւորականներ, պճնազարդուած «վարդապետ» տիտղոսով, որոնք «Հին եւ Նոր Կտակարանաց» գիրքերուն անուններն անգամ չեն գիտեր, թող թէ պարունակութիւնը:

Արդ, ինչո՞ւ տալ վարդապետական աստիճանը այսպիսիներուն, երբ աստիճանին պահանջքները չեն լրացներ, ոչ ալ պիտի կիրարկեն զայն իրենց կրօնաւորական ասպարէզին մէջ: Կ՚արժէ՞ անձի մը լոկ անունին կամ ստորագրութեան վրայ Վ. գիրը կամ Վրդ. համառօտագրութիւնը աւելցնելու համար եկեղեցիի այսքան թանկագին եւ այսքան հիմնական իշխանութիւնը եւ իրաւունքները տալ...:

Եկեղեցիի կարգերու խախտումը ճիշդ այստեղէն կը սկսի. այսինքն մէկու մը տալ եկեղեցական կարգ մը, որուն պայմանները չի լրացներ ենթական: Մտքերու մէջ այսօր տեղաւորուած է այն սխալ գաղափարը թէ կուսակրօն քահանայ մը, հոգ չէ թէ ուսումնք ունի կամ չունի, անպատճառ ի վերջոյ, ուշ կամ կանուխ, յաճախ կանուխ քան ուշ, վարդապետական աստիճան պիտի առնէ...: Այս սխալ նախադրեալէն ճամբայ ելլելով, այսօր կամաց-կամաց մտքերու մէջ տեղ կը գրաւէ նաեւ այն սխալ գաղափարը, թէ ի վերջոյ ամէն վարդապետ ծայրագոյն պէտք է ըլլայ:

Ծայրագոյն վարդապետութիւնը Հայց. Եկեղեցիին գերագանց եւ բարձրագոյն ուսումնական կարգն է. հաւասար եւ քչիկ մըն ալ աւելի՝ եւրոպական «Տոքթոր ավ Տիվինիթի» այսինքն «Վարդապետ Աստուածաբանութեան» բարձրագոյն կրօնական աստիճանէն: Ծայրագոյն Վրդ.ի համար Աստուածաշունչը եւ Եկեղեցիի Աստուածաբանութիւնը գաղտնի ծալքեր գրեթէ պիտի չունենայ: Ծայրագոյն վարդապետ մը միաժամանակ սահմանադրող — ծող — հայերէն աւելի հարազատ բառով «ծննդական» — համադրող ու կառուցող իմացականութիւն մը պէտք է ըլլայ, օժտուած մտաւորական առողջ հեղինակութեամբ: Եկէք կիրարկեցէք այս սահմանումը մեր ծայրագոյն վարդապետներուն...:

Բարեբախտ եւ փրկարար երեւոյթ մը, որ գէթ կայ այս մարզի մէջ, այդ ալ ան է, որ «Ծայրագունութեան Մանի»ն կամ «Մօտա»ն դեռ ամբողջովին չէ թափանցած մեր նուիրապետական Աթոռներու մէջ մնացող եւ ծառայող հոգեւորականներու մէջ, ինչպէս եղած է «Վարդապետ» տիտղոսի պարագային: Սակայն այստեղ ալ ներկայ ընթացքը դէպի հոն կ՚առաջնորդէ: Բարեբախտաբար Մայր Աթոռի մէջ մնացող հինգ վարդապետներէն մէկը միայն Ծայրագոյն է, այդ ալ՝ իրաւապէս, քանի որ Ճեմարանի Տեսուչն է: Անթիլիասի մէջ՝ 10–12 վարդապետներէն՝ երկուքը միայն Ծայրագոյն են: Երուսաղէմի վանքին մէջ մնացող 10–12 վարդապետներէն՝ մէկը միայն: Ծայրագունութեան համաճարակը տարածուած է վանքերէն դուրս հովուական պաշտօններու վրայ գտնուող վարդապետներուն մէջ: Անոնցմէ ունինք այսօր շուրջ 40 վարդապետներ հովուական պաշտօնի վրայ, որոնցմէ շուրջ կէսը Ծայրագոյն են: Ի՛նչ հոյակապ եւ հսկայ հոգեւոր հարստութիւն պիտի ըլլար ասիկա Հայց. Եկեղեցիի համար, եթէ անոնք ամէնքն ալ իրական Ծայրագոյն վարդապետներ եղած ըլլային, փոխանակ տիտղոսաւորի:

Նկատի ունենալով որ մեր պատմութեան մէջ Ծայրագոյն կամ «Մեծ վարդապետ»ներ էին Յովհաննէս Որոտնեցիի եւ Գրիգոր Տաթեւացիի պէս հեղինակաւոր եւ հմուտ անձնաւորութիւններ, այսինքն «վարդապետ պատրաստող» ուսուցչապետներ. և նկատի ունենալով նաեւ Ձեռնադրութեան Մաշտոցի բարձրագոյն պահանջքները անոնցմէ՝ ըլլալու համար «իբրեւ զվէմս անշարժելիս ի դրանց դժոխոց, եւ մի՛ թերութիւն ինչ ի հաւատս՝ ի կարգս եւ ի կրօնս իւրեանց ունիցին. այլ լինել հեզ եւ խոնարհ, եւ անձանձիր ուսուցանող, եւ տալ զանձն օրինակ ամենայն առաքինութեանց...», մենք չենք կարծեր որ այս կարգին պահանջքները լրացնողներ գտնուին մեր 20–22 Ծայրագոյն վարդապետներուն մէջ: Յարգելով հանդերձ այս «Ծայրագոյն»ներէն ոմանց ուսումնական առաւելութիւնները եւ ինչ ինչ առաքինութիւնները, մենք այնպէս կը կարծենք որ ծիծաղելի ըլլալէ զատ ուրիշ նպատակի չի ծառայեր այսքան առատօրէն բաշխումը Ծ. գիրին, որ տեղ պիտի գրաւէ եկեղեցւոյ վարդապետի մը անուան կամ ստորագրութեան վրայ, առանց նշանախեց մը առաւել իշխանութիւն տալու անոր՝ սովորական վարդապետէն: Ծայրագունութիւնը, որ ըստ Ձեռնադրութեան Մաշտոցի կը բաղկանայ տասը աստիճաններէ, մէջտեղէն վերցնելով ոչինչ կը կորսնցնէ Հայց. Եկեղեցին: Որովհետեւ այդ տասը աստիճաններու մէջ չկայ կէտ մը, որ տրուած չըլլայ «մասնաւոր» կոչեցեալ, այսինքն սովորական վարդապետին: Պիտի չահէր Հայց. Եկեղեցին, եթէ ծայրագունութիւնը մէկ կամ երեք հոգիի վրայ միայն կեդրոնանար, որոնք նստած Մայր Աթոռ՝ թեւ ու թիկունք ըլլային եկեղեցւոյ Հայրապետին, մտաւորական ու վարդապետական հարցերուն մէջ, կազմէին խմբագրական մարմինը Մայր Աթոռոյ պաշտօնաթերթին, Տեսուչ եւ դասախօս դառնային Ճեմարանին, եւ քննող եւ վճիռ արձակող ըլլային ոեւէ հոգեւորականի, կամ մինչեւ իսկ ոեւէ աշխարհականի մը, «վարդապետ» եկեղեցւոյ տիտղոսի արժանաւորութիւնը ճշդելու հարցին մէջ, ներկայացուած գրաւոր թէզերու վրայ հիմնուելով: Ծայրագունութիւնը այսօր ամէնէն դատարկ տիտղոսն է Հայց. Եկեղեցիին:

(Շար. – 1)

ՇՆՈՐՔ ԱՐՔ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԻՃԱԿ, ՈՐ ԱՆՀՆԱՐ Է ՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱԴՕ ԱԴՈՅԵԱՆ, Հայկ. ՍՍՀ կուլտուրայի վաստակաւոր գործիչ.—Ակներեւ է, որ Հայաստանի պարի պետական, ինչպէս նաեւ երգի-պարի անսամբլների ստեղծագործական կերպարանքը գնալով դալկանում է, դառնում անորոշ, կորցնում իրեն անող ժողովրդական հիւթերը: Հարցը բարդանում է այն խնդրով, որ այդ գործի անմիջական ղեկավարները ոչ միայն անկարող են, այլեւ հակամէտ չեն իրենց գործունէութեան բովանդակութիւնը դարձնելու իրօք հայկական ժողովրդական, իրօք Հայոց ազգագրական պարը:

Իսկ ո՞րն է ելքը: Կամ ստեղծել ազգագրական պարերի նոր անսամբլ ու հանդուրժել, որ այսօր գործող խումբը շարունակի այլ ժողովուրդներին ցուցադրել նրանց պարերի աղճատուած պատկերը, կամ թէ հանրապետական գործող անսամբլները լինեն դարձնել հայկական ազգագրական եւ ժողովրդական պարերի անսամբլներ:

Մեզ թւում է, այս յոյժ կարեւոր խնդրի լուծումը խիստ յապաղում է գլխաւորապէս այն պատճառով, որ ովքեր ի պաշտօնէ կոչուած են ճիշդ հունով վարելու Հայոց ժողովրդական պարարուեստի գործը, իրականում զուրկ են հայ արուեստի ոճի իւրայատկութիւնների նուազագոյն ըմբռնումից:

... Այժմ մի բան է պէտք. Հանրապետութեան պարարուեստի ասպարէզից անարգար կերպով դուրս մղուած բայց մեծ վաստակ ունեցող Ս. Լիսիցեանին եւ Վ. Արիստակէսեանին (որքան նրանց առողջավիճակն է ներում) ներգրաւել այժմ գործող երիտասարդ պարուսոյցների ընդհանուր կոլեկտիվում եւ վերջին անգամ փորձել անհետանալու վտանգից փրկել Հայոց բուն ժողովրդական ու ազգագրական պարերն իրենց բոլոր փոփոխակներով: Ի հարկէ, տուեալ պահին վճռական է Կուլտուրայի մինիստրութեան կոլեգիայի բախտորոշ կամեցողութիւնը ու նրա անվճռականութեան յաղթահարումը: Հակառակ պարագային, վէճերով հարցը չի լուծուի:

ԾՈՎԱԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, կոմպոզիտոր, խորէոգրաֆիկ ստեղծագործութիւնների համամիութենական մրցոյթի դափնեկիր.— Ես ուզում եմ մի փոքր աւելի ետ գնալով յիշել երեքուկէս տարի

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

«Հայը ինչ ըսելիքը չի գիտնար. Հնչակ» բառը տեսնելուն լեզապատառ եղեր է. «դէմինս եթէ Տաճիկ չըլլար, երեսս խաչ պիտի հանէի» կ՚ըսէ Բաշալեանին: Խորհուրդ կուտայ Ասքանազ էֆէնտիին հրաւիրել որ հոն մօտերը կը գտնուի. քաջ հայկաբան է. ճիշդը ա՛ն կրնայ թարգմանել: Մարդ կը ղրկուի հայերէնի ծանօթ ուսուցչին, որ շուտ մը կուգայ: Ասքանազ արդէն ինքն ալ, ժողովուրդին հետ հասկցած էր «Հաւատարծարծ հնչականութիւն» բացատրութեան ներքին իմաստը եւ «շա՛տ հազ ըրած էր» ինչպէս արուեստագէտին կը պատմէ ետքէն: Բայց իրմէ այդ բառերուն ճիշդ թարգմանութիւնը խնդրուած ատեն, անտարբեր մը կը պատասխանէ թէ «Հնչականութիւն» ֆրանսերէն կը նշանակէ sonorité: Բնաւ յայտնի չըներ, թէ «Հնչակեանութիւն»ն ալ կրնայ մտքէն անցնիլ: Ու երբ ոստիկանութեան դիտողութիւնը ցոյց կը տրուի, Ասքանազ, ա՛ն իրեն յատուկ միամիտ ու անմեղունակ խնդուածքովը, որ թերեւս առաջին անգամն էր որ կողծիք մը կը պարտկէր, կամ կէս կեղծիք մը:

«Հնչակեականութիւն եւ հնչականութիւն, իրարմէ շատ կը տարբերին, կը պատասխանէ. Ալի էֆէնտին ու Վէլի էֆէնտին միեւնոյն մարդերը չեն, թէեւ տառով մը կը տարբերին իրարմէ:

«Ու խորհրդակցութեան պահուն, Ներքին նախարարութեան պաշտօնեային, պարտ ու պատշաճ զգուշաւորութեամբ կը բացատրուի Հայրենիքին վայելած ժողովրդականութեան որքանութիւնը, եւ կասկած կը յայտնուի, թէ թերթին ջնջումը եւ խմբագիրներու աքսորումը, թերեւս մեծ յուզում յառաջ բերեն, ծանրածանր հետեւանքներով:

«Թիւրք էֆէնտին ստացած տեղեկութիւնները ինքն ալ իր կողմէն չակելով չտկտելով, միւս օրը զանոնք Ներքին Գործերու Նախարարին կը հաղորդէ եւ կը յաջողի գործը խեղդել տալ:

«Այս դէպքին մէջ Ասքանազին ազնուասրտութիւնը դուրս ցայտեցնելու համար, պէտք է ըսեմ որ, Հայրենիքին եւ իր միջեւ յարաբերութիւնները «խզուած» էին: Ինչո՛ւ հիմա չեմ յիշեր: Թերթին է՛ն սրամիտ խմբագիրը, հետեւաբար եւ է՛ն անողոքելին, — որուն անունը եզիպտահայ ընթերցողին չըթունքներուն վրայ պիտի գայ — իրեն հետ կ՚իյնար: Ասքանազ շատ առնուած էր. ուսուցիչ մը դիւրագրգիռ, ջղայնոտ մըն է երբ կը քննադատուի: Եւ ահա՛ Հայրենիքին կեանքը կախուած կը մնար իրմէն, մրճահար ուսուցչին պրկունքներէն: Բարեբախտաբար բերանը սրտէն կը չարժէր. ու սիրտը՝ բարի էր: Ասքանազ վրէժխնդիր մը չեղաւ, ինչ որ ենթադրել կուտայ, թէ ազնիւ մարդը նաեւ անիրաւ յարձակումներ կրած է:

«Պոլիս, յուզումի օրերը իրարու յաջորդեցին. Ասքանազը տեսնելու պատեհութիւնը չունեցայ: Ետքէն 1897ի աշնան երբ Աղեքսանդրիա հասայ, յանկարծ փողոցը դէմս ելաւ. իրարու ձեռք սեղմեցինք. եւ այդ առաջին առիթէն իսկ օգտուեցայ շնորհակալութիւններս յայտնելու եւ շնորհաւորութիւններս մատուցանելու իր ազնիւ վարմունքին համար: Յանկարծակիի եկածի պէս զարմացած մնաց թէ «գաղտնիք»ը ուրկէ իմացած կրնամ ըլլալ: Արուեստագէտին անունը յիշեցուցի, խնդաց. ճիշդ էր:

«Հալածուած, տանջուած կը մարտիրոսանայ այդ ազնիւ մարդը: Հայկաբանութեան հաւատացող ուսուցիչը, որ իր հաւատքովը հայ տղան ալ կը խանդավառէր, Պոլսոյ գնտաններէ չի մեռնիր՝ զանկը Թուրք խոշտանգիչներէ կռանահար. կը հիւծի, կը լմննայ ազատ աշխարհի մը մէջ, արփինկաթկաթ սիրտը հայ ձեռքերէ աղնտուած, ծակծկուած:

«Եւ ա՛ս, սատ՛նկ ըլլալու էր, «դի 1897 բանն որ ասացաւ» թէ Հայը փառաւոր թաղում ընել գիտէ միայն»:

Իզմիրլեանի հետ գործելու սահմանուած վարչութիւնն ալ Հայրենիքի խմբակին պատրաստած ցանկին համեմատ կ՚ընտրուէր, հետեւեալ կերպով.

Սահակ Ղազարոսեան Ա. ատենապետ, Միհրան Յովակիմեան Բ. ատենապետ, Մկրտիչ Մանուկեան Ա. ատենադպիր, Աւետիս Թընկրեան Բ. ատենադպիր, Միսաք Գայթանճեան, Կարապետ Էգնայեան, Յովհաննէս Կրճիկեան, Գառնիկ Համբարձումեան, Գրիգոր Մըըրեան, Յովհաննէս Պօյաճեան, Տոքթ. Սեղբոսեան, Սմբատ Քեաթիպեան, Արսէն Արսէնեան, Պատրիկ Կիւլպէնկեան:

Ինչպէս կը տեսնուի՝ եւ ոչ մէկ էֆէնտիի տեղ տրուած էր:

Իսկ կրօնական ժողովին մէջ կային Ա. ատենապետ Գրիգորիս Ալէաթճեան, Հերմայեակ Դիմաքսեան, Յովհաննէս Վրդ. Արշարունի, Գէորգ Վրդ. Երէցեան էին.:

Հայրենիքի մէկ յաղթանակն էր նաեւ Բերայի Թաղական ընտրութիւնը ուր ամբողջ իր ցանկը յաջողցուցած էր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մը:

(3 – Շար.)

...տաւշ մեր երգի – պարի անսամբլում տիրող այն մթնոլորտը, երբ անսամբլի ղեկավարութիւնը իր ձեռքը վերցրեց Էտկար Յովհաննիսեանը: Ինքս անձամբ Է. Յովհաննիսեանին համարում եմ մեր առաջնակարգ ու տաղանդաւոր կոմպոզիտորներից մէկը եւ բոլորի նման կարծում էի, որ անսամբլի ղեկավարութիւնը իր ձեռքը վերցնելով, նա շատ բան կը փոխի եւ խումբը կը դնի բարձր պրոֆեսիոնալիզմի ու ազգային պարարուեստի հիմքի վրայ: Եւ, իրօք, անսամբլի ղեկավարութեան իր առաջին շրջանում Է. Յովհաննիսեանը հէնց դրան էլ ձգտում էր: Գոնէ այդպէս էր նա յայտարարում մամուլում, պաշտօնական քննարկումների ու զրոյցների ժամանակ: Բայց կամաց – կամաց նա անսամբլը հարստացրեց այն տարրերով, որոնք գերադասում էր (թատերայնացում, բալետի, կլասիկ պարաձեւերի օգտագործում եւայլն): Գտնուեցին մարդիկ, որոնց, ի միջի այլոց, ես մեղադրում եմ աւելի շատ, քան անսամբլի գեղարուեստական ղեկավարին, որոնք փոխանակ կանգնեցնելու այդ սխալ ուղիով ընթացող արուեստագէտներին, սկսեցին ներբողներ հիւսել անսամբլի հասցէին, թիւրիմացութեան մէջ գցել նրա ղեկավարներին: Հիմա արդէն բոլորիս համար էլ պարզ է այդ ներբողների տխուր հետեւանքները: Հիմա մեր երգի – պարի անսամբլը գտնւում է այնպիսի վիճակում, որ ժողովրդական համարեա ոչինչ չունենալով հանդերձ, ժողովրդական անսամբլ է խաղում՝ թիւր տպաւորութիւն ստեղծելով հայ պարարուեստի մասին, ինչպէս մեզ մօտ, այնպէս էլ արտասահմանում:

ԷՄՄԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, Գիտութիւնների Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան ինստիտուտի գիտաշխատող, գիտութիւններու թեկնածու.— Ես պէտք չասեմ, որ այստեղ արծարծուած հարցերը մեզ համար առօրեայ մտահոգութիւններ են եւ մենք ամէն օր, ամէն ժամ մասնագիտութեան բերումով քննարկում ենք դրանք: Սակայն ընդունելով հանդերձ, որ վիճակը անհանդուրժելի է, մենք դժուարանում ենք դրութիւնից դուրս գալու որեւէ ելք գտնել: Այստեղ խօսք եղաւ ազգագրական պարի անսամբլ ստեղծելու մասին, որը իբր թէ պիտի փրկի ու պահպանի մեր ժողովրդական պարարուեստի գոհարները: Ես քիչ եմ հաւատում դրան, որովհետեւ շուրջս չեմ տեսնում մասնագէտների այն համախոհ խմբին, որ կը կարողանար ղեկավարել նման անսամբլ: Մի՞թէ մասնագէտների բացակայութեան պատճառով չէ, որ նման ծանր վիճակում են գտնւում մեր պարի ու երգի – պարի անսամբլները: Այդ պատճառով կարծում եմ գլխաւորը պիտի լինի մասնագէտների պատրաստման հարցը:

ԴԵՐԵՆԻԿ ՎԱՐԴՈՒՄԵԱՆ, ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտութեան եւ ազգագրութեան ինստիտուտի բաժնի վարիչ, գիտութիւնների թեկնածու.— Վերջին տարիներին, չնայած պետական հովանաւորութեանը, մեր ազգային պարը այնքան է կորցրել իր դէմքն ու բնորոշ գծերը, որ ես նոյնիսկ այս մտահոգութիւնն և տագնապը ուշացած եմ համարում: Այդ տխուր երեւոյթի վկայութիւնն են մեր անսամբլների եւ ինքնագործ խմբերի վերջին տարիների խաղացանկերը: Այնուամենայնիւ, գտնում եմ, որ դրութիւնը կարելի է փրկել եւ փրկել միայն դէպի ժողովուրդը, դէպի ժողովրդական պարի ակունքները գնալով: ... Մեր բալետմեյստերները մի տեսակ խուսափում են ժողովրդի հետ շփուելուց, նրա կենդանի մօտիկից ծանօթանալուց: Արդիւնքը լինում է այն, որ ազգային չեն ստացւում ոչ միայն նրանց բեմադրած պարերը, այլեւ այն հագուստները, որ նրանք հագցնում են խմբի անդամներին: Գնացէք նայեցէք մեր պարի եւ երգի – պարի պետական անսամբլի ելոյթները եւ կը համոզուէք դրանում:

ՄԻՆԱՍ ՔՐԻՇԵԱՆ, արուեստի վաստակաւոր գործիչ, խմբավար.— Այո, անդառնալիօրէն կորչում են մեր պարարուեստի գանձերը եւ որպէսզի գոնէ վերջին փշրանքները փրկենք, պէտք է ձգտենք աւելի ու աւելի յաճախ լինել շրջաններում, սերտ կապի մէջ մանել ժողովրդի հետ, տեղում պատրաստել օրակեալ կադրեր:

ԱՍՏՂԻԿ ՔԱՄԱԼԵԱՆ ՀՍՍՀ վաստակաւոր արտիստուհի.— Ես էլ եմ գտնում, որ մեր երգի – պարի անսամբլը այժմ բաւական ծանր վիճակում է: Սակայն ինձ համար առնուազն տարօրինակ է այստեղ միայն քննադատական խօսքեր լսելը: Մի՞թէ իր գոյութեան մի քանի տասնեակ տարիների ընթացքում մեր անսամբլը փայլատակումներ չի ունեցել, մի՞թէ կարելի է մոռանալ Թաթուլ Ալթունեանի բազում տարիների վաստակը, նրա ստեղծած հայկական զողարիկ երգերը, որոնք թեւ են առել եւ հասել աշխարհի բոլոր անկիւնները: ... Չլինելով պարի մասնագէտ, ես ինձ իրաւունք չեմ վերապահում աւելի ասել այդ հարցի առընչութեամբ: Սակայն ժողովրդական երգի մասին ես կարող եմ խօսել, իսկ երգն ու պարը հայ ժողովրդի կեանքում միշտ իրարից անբաժան են: Որպէս ժողովրդական երգին աւելի մօտ կանգնած եւ նրա խոհանոցը լաւ իմացող մարդ, ես ուզում եմ ասել, որ այս բնագաւառում նոյնպէս վիճակը ծանր է: Ժողովրդական երգը շատ աւելի մեծ չափով է ենթարկւում աղաւաղման:

«Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը այս առթիւ նկատել տուած է, թէ «Խմբագրութիւնը գտնում է, որ թերթի կլոր սեղանի շուրջը արտայայտուած մտահոգութիւններն ու անհանգստութիւնները լուրջ հիմքեր ունեն եւ վաղուց ժամանակն է, որ համապատասխան մարմինները վճռականօրէն միջամտեն այս անյետաձգելի գործին»:

Յակոբ Կոջոյեան

(Ծննդեան 90ամեակին առթիւ)

Յակոբ Կոջոյեան ծնած է Ախալցխա, 1883 Դեկտեմբեր 13ին: Հայրը՝ Կարապետ, ոսկերիչ էր: Հօրը եւ աւագ եղբայրներուն հետ պատանի նկարիչը աշխատեցաւ ոսկերչական արհեստանոցը: Դեռ փոքր տարիքէն արուեստին նկատմամբ անոր ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը, սէրը՝ ոսկերչութեան հանդէպ՝ նախագծեցին պատանիին կեանքին ապագայ ուղղութիւնը. արդարեւ, ան մասնագիտական կրթութիւն ստանալու համար յաճախեց Մինիխի Բազմարուեստից դպրոցը: Թէեւ Կոջոյեան յետագային ձգեց ոսկերչութիւնը, սակայն, այդ արհեստը իր կնիքը դրաւ անոր արուեստին վրայ: Ասիկա առանձնապէս նկատելի է անոր հին շրջանի ջրաներկ տեղծագործութիւններուն մէջ՝ «Հայկական ոճաւորում», «Հայկական մոնետիկ», «Քնած Պարկուհին»:

Կոջոյեան ազգային նկարագիրը արտայայտող նկարիչ մըն է: Անոր պատճառները բազմաթիւ են: Նախ՝ ընտանեկան դաստիարակութիւնը, ապա այն որ ան 1918ին մասնակցեցաւ Անիի հնագիտական պեղումներուն եւ, վերջապէս, այն փաստին, որ ան ուսումնասիրեց հայկական մանրանկարչութիւնը: Հայաստան հաստատուելուն առաջին օրէն Կոջոյեան ամուր թելերով կապուեցաւ իր ազգին ճակատագրին եւ հաւատարիմ մնաց անոր մինչեւ իր կեանքին վերջը: «Անիի աւերակները» նկարին մէջ (1919) Հայաստանի երբեմնի մայրաքաղաքին ճշգրիտ վերարտադրութիւնը կատարելէ աւելի, ան փորձեց անոնց միջոցով իր ցաւն ու տառապանքը յայտնել ծանր ճակատագրին դէմ:

Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան կառավարութեան յանձնարարութեամբ Կոջոյեան Ակադ. Ալ. Թամանեանի հետ պատրաստեց Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան զինանշանը:

Ուշագրաւ է անոր Գառնի – Գեղարդ բնանկարներու շարքը: Կոջոյեանի ստեղծագործութեան ինքնատիպ էջերէն է անոր պարսկական շարքը՝ «Փողոց Թաւրիզում», «Ճաշարան Թաւրիզում» գործերը. հէքեաթային երկրի մը արեւելեան նկարագիրը կուտայ ան այդ շարքով:

Անգնահատելի է Յակոբ Կոջոյեանի դերը հայկական պատկերագրութեան զարգացման գործին մէջ: Անոր ստեղծագործութիւնները՝ «Սասունցի Դաւիթ», «Գիրք Ճանապարհ»ի ձեւաւորումը եւայլն, սքանչելի արուեստով մը կը ներկայանան եւ ինքնատիպ են շնորհիւ իրենց խիստ զուսպ ոճին, բանաստեղծական թռիչքին եւ պատմութեան հաւատարիմ մնալու ձգտումին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեանս դիւանս լիազօրուած է պաշտօնապէս ծանուցանելու, թէ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս իր 1973 Հոկտեմբեր 19 թուակիր եւ 437/73 թուահամար հայրապետական պաշտօնագրով Ս. Աթոռիս միաբաններէն Հոգեշնորհ Տ. Արամ Վրդ. Քէշիշեանը նշանակած է Միջ–եկեղեցական Յարաբերութեանց վարիչ:

Այս առթիւ կը ծանուցանենք նաեւ, որ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան պատկառելի Կրօնական Ժողովը, ընդ նախագահութեամբ Նորին Սրբութիւն Հայրապետին, նշանակած է Միջ–եկեղեցական Յարաբերութեանց խորհուրդ մը հետեւեալ կազմով.—

Տ. ՏԱՃԱՏ Ս. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, Ատենապետ

Տ. ԱՐՏԱԽԱԶԴ Ս. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, Խորհրդական

Տ. ԱՐԱՄ ՎՐԴ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ, Վարիչ-Քարտուղար

Պ. ՎԱՀԷ ՍԷԹԵԱՆ, Ատենապետ

ՏՈՔԹ. ԵՂԻԿ ԳՈՆԵԱԼԵԱՆ, Խորհրդական:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

1973 Դեկտ. 6, Անթիլիաս

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

Մ. ՀԵՐԱՑԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի պետական համալսարանի մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը՝ նուիրուած Մխիթար Հերացիի: «Բժշկապետ Մ. Հերացիի Ջերմանց Մխիթարութեան բժշկագիտական արժէքը» նիւթին շուրջ զեկուցում մը կատարած է տոքթէօր Ա. Կծոյեան:

Բանասիրական ճիւղի ուսանողուհի Հ. Յարութիւնեան պարզած է միջնադարու բժշկապետին մատուցած ծառայութիւնները ժամանակի շրջանի բժշկագիտութեան:

×

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի ճարտարապետներու տան մէջ բացումը կատարուած է սիրող նկարիչներու եւ քանդակագործներու ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէսին: Ներկայացուած 100 գործերը պատկանած են 60 նկարիչներու եւ քանդակագործներու, որոնք արհեստով բանուոր, մանկավարժ, բժիշկ են եւ կամ այլ զբաղումներ ունին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

— Ես կեանքումս երբեք չեմ տեսել նրան, ես ոչինչ չգիտեմ նրա մասին:

— Մի՞թէ: Լաւ, մենք նորից կը դառնանք այդ խնդրին: Ենթադրում եմ, որ դուք ծանօթ էք Կարլ Բէնի անունով երիտասարդին:

— Այդ տեսակ անուն բնաւ չեմ լսած:

— Շատ է զարմանալի:

— Իսկ Ֆրանչեսկօ Ներրի՞ն:

— Առաջին անգամ եմ լսում:

— Ա՛յ, ձեզ մի նամակ՝ ձեր ձեռքով գրած ու նրան ուղղուած: Տեսէ՛ք:

Արթիւր անխոյթ նայեց նամակին ու դէն դրաւ:

— Ճանաչո՞ւմ էք այդ նամակը:

— Ո՛չ:

— Դուք ժխտո՞ւմ էք, որ սա ձեր գիրն է:

— Ես ոչինչ չեմ ժխտում. չեմ յիշում:

— Կարելի է, որ յիշէք այս նամակը:

Նրան տուին մի երկրորդ նամակ. մի նամակ, որ ինքը աշնանը գրել էր իր մի ընկերոջը:

— Ո՛չ:

— Եւ չէ՞ք յիշում այն անձը, ում այդ նամակը ուղղուած է:

— Ո՛չ:

— Զարմանալի կարճ յիշողութիւն ունէք:

— Այդ պակասութիւնը ես միշտ եմ ունեցել:

— Մի՞թէ: Իսկ համալսարանի պրոֆեսորներից մէկը ասում էր ինձ անցեալ օրը, որ դուք բնաւ անընդունակների հաշւում չէք: Ընդհակառակը, ձեզ շատ խելացի են համարում:

— Դուք երեւի խելքը դատում էք ոստիկանական տեսակէտից: Համալսարանի պրոֆեսորները այդ բառը այլ կերպ են գործ ածում:

Արթիւրի ձայնի մէջ պարզ նկատւում էր աճող զայրոյթը: Նա ֆիզիքապէս ուժասպառ էր եղած քաղցից, անքնութիւնից ու զզուելի օդից: Մարմնի ամէն մի մասնիկը ցաւում էր: Գնդապետի ձայնը այնպէս էր տանջում նրա լարուած ջղերը, ինչպէս քարեգրչի ճզզոցը քարետախտակի վրայ:

— Պարոն Բերտէն, — ասաց գնդապետը արժանաւորութեամբ՝ ընկնելով բազկաթոռի թիկունքին: — Դուք նորից մոռանում էք ձեզ, եւ պէտք է ձեզ նախազգուշացնեմ, որ այս կերպ խօսելը մեզ լաւ տեղ չի հասցնի: Յուսով եմ, որ արգելարանի հրապոյրները արդէն բաւականաչափ ճաշակել էք եւ չէիք էլ ցանկանայ կրկին այնտեղ դառնալ: Պարզապէս ասեմ ձեզ, որ ստիպուելու եմ լուրջ միջոցներ ձեռք առնելու, եթէ կը շարունակէք այդպէս ամէն բան բացասել: Յիշեցէք, որ ես ապացոյցներ ունեմ, դրական ապացոյցներ, թէ այդ երիտասարդ պարոններից մի քանիսը պարապում էին արգելուած գրքերի մաքսանենգութեամբ եւ գիտեմ նոյնպէս, որ դուք նրանց հետ յարաբերութեան մէջ էիք: Այժմ հարցնում եմ ձեզ. ուզո՞ւմ էք ինձ ասել, առանց որեւէ ստիպման, ինչ որ գիտէք այդ գործի վերաբերմամբ:

Արթիւր գլուխը քաշ գցեց: Կոյր, անմիտ, գազանային կատաղութիւնը եռ էր գալիս նրա կրծքում, մի կենդանի էակի նման: Ինքն իրեն զսպելու կարողութիւնը կորցնելը ամէն բանից աւելի սոսկալի էր թւում նրան: Եւ իր կեանքում առաջին անգամ զգաց, թէ որչափ վայրենութիւն է թաքնուած կրթուած մարդկանց քաղաքակրթութեան ու քրիստոնէական հեզութեան յետեւում: Ու մի պահ ընկաւ վրան՝ իր իսկ անձից:

— Ձեր պատասխանին եմ սպասում, — ասաց գնդապետը:

— Ոչինչ չունեմ պատասխանելու:

— Ուրեմն բացարձակապէս հրաժարւո՞ւմ էք պատասխանելուց:

— Ոչինչ չեմ ասի ես ձեզ:

— Այն ժամանակ ստիպուած եմ կարգադրելու, որ ձեզ նորից արգելարանը տանեն ու պահեն այնտեղ, մինչեւ որ փոխէք ձեր վճիռը: Իսկ եթէ նորից ըմբոստանաք, ձեզ շղթայի կը զարնեն:

Արթիւր բարձրացրեց աչքերը՝ ոտքից գլուխ դողալով:

— Արէք, ինչ որ ցանկանում էք, — արտասանեց նա ծանր: — Իսկ եթէ անգլիական դեսպանը թոյլ կը տայ, որ դուք այսպէս վարուէք մի Անգլիացու հետ՝ առանց նրան որեւէ կերպ յանցաւոր լինելը ապացուցելու, դա, ի հարկէ, իր գործն է:

Վերջապէս Արթիւրին տարան իր յատուկ խուցը, ուր նա իսկոյն նետուեց անկողնին ու քնեց խոր, մինչեւ յաջորդ առաւօտը:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան կեդր– վարչութիւնը եւ Մարսէյլի իր մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Պ. Հայկազուն Քէֆէլեանի եւ Քէֆէլեան ընտանիքին Յարութիւն Քէֆէլեանի մահուան առթիւ:

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Պ. Հայկազուն Քէֆէլեանի եւ Քէֆէլեան ընտանիքին Յարութիւն Քէֆէլեանի մահ – ուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դպրոցասէրի նախկին սանուհիներու հաւաքոյթին առթիւ (Մարսէյլ, Դեկ. 16) հետեւեալ նուէրները եղած են.— Տիկին Էլիզ Զրրաչեան 1000 Ֆր., Դպրոցասէրի նախկին սանուհի մը 1000 Ֆր, Տիկին Մաքրուհի Արութեան 500 Ֆր, Պ. Տիրան Խայիկեան 500 Ֆր, Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցասէր տիկնանց միութիւն 100 Ֆր, նախկին սանուհի Տիկին Պօղոսեան 100 Ֆր Կապոյտ Խաչ 100 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

16 Դեկ. Ս. Յակոբայ Տօնին եւ եկեղեցւոյս շինութեան 16րդ տարեդարձին առթիւ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյս Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մաստաթ 1000, Հրաչ Զուլակեան 800, Ժիրայր Զիլինկիրեան 500, Պերճ Զաքրճեան 300, Շաւիլի Արզումեան խումբ 300, Առնուվիլ–լէ–Կօնէս Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն 200, այրի Տիկին Հաճի Նասիպ Զաքարեան 200, Հաճի Նասիպ Զաքարեանի հոգեհանգստեան Մերուժան եւ Յակոբ Փանոսեան 200, Գէորգ Պագըրճեան, Յակոբ Գաւուքճեան, Տէր եւ Տիկ. Մայլեան, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ 200ական ֆրանք, Տիկին Թագուհի Պետոյեան, Տիկին Մարի Մարտիկեան, Պ. Գեղամ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Նորշէնեան Տիկին Տիւրթէ, Ռօժէ Տէր Յակոբեան, Մութավէլեան 100ական Ֆր. Տիկին Իրիս Բարսեղեան, Պ. Հայկ Քիրազեան, Թորոս Սէմէրճեան, Աւետիս Պալթաեան 50ական Ֆրանք, Տիկին Շնորհիկ Փափազեան եւ Տիկին Արմենակ Կիւրէկեան 40ական Ֆրանք:

×

Սէն Ժեռմի եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Ողբացեալ այրի Տիկին Եսթէր Խրկիճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Այրի Տիկ. Ռօզա Տօրումեան, այրի Տիկին Հռիփսիմէ Տօրումեան, Գարլանեան եղբարք, Օր. Լիւսի Քէօմիւրճիեան, Յակոբ Հերիքնազեան, Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Տօրումեան, Ուղտենց ընտանիք 30ական Ֆր., Մինասեան եղբարք, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Մարուքեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խողեան, Օննիկ Ժամկոչեան, Հայկ Վարժապետեան 10ական, այրի Տիկին Հեղինէ Ունճիեան 30, Տէր–Կարապետեան եղբ. 20, Գրիգոր Մարուքեան, Խաչիկ Գոգոյեան, Աբրահամ Մանկասարեան, Կիրակոսեան Փ., Կիրակոսեան ընտանիք 10ական եւ դպրոցին՝ Յակոբ Խրկիճեան եւ զաւակներ, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Մէլտոնեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Նուպար Տէր–Մինասեան 30, Տէր եւ Տիկ. Պերճ Կարապետեան 20, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խողեան 10, Վիսարըլըգլըեան Ռուբէն, Ճորճ Բուրուտեան, Ճորճ Գասպարեան 20ական, Թորիք Նիկողոսեան, Աճէմեան ընտանիք, Սէֆէրեան Փարէն, Բարգէն Բուրուտեան, Հաճի Յակոբ Ահագիսեան, Ճիհանեան, Յ. Կիրակոսեան 10ական, այրի Տիկ. Տիրուհի Եսայեան 20, Տօրումեան Օննիկ 10 Ֆր.:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Սեդրակ Դաւուտեանէ 100 Ֆր., նոր տարուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թօփալեանէ 50 Ֆր. իրենց աղջըկան Տօքթ. Նելլի Թօփալեանի ամուսնութեան առթիւ, Որբեման դպրոցի վերաբացման իբր քաջալերանք:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Երկուշաբթի, 7 Յունուար — Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ է Մեռելոց:: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի, 13 Յունուար — Ը. օր. Ծննդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Այդ օր մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցաչէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի համար: Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տնօրհնէք կը կատարուի:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ Ծնունդ եւ Ջրօրհնէք:

×

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

ՇԱԲԱԹ երեկոյ Ճրագալոյց ժամը 4ին: Պատարագ ժամը 5ին:

ԿԻՐԱԿԻ.— Հանդիսաւոր Պատարագ ժամը 10ին, կը պատարագէ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Կոմիտաս Երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլագի և մասնակցութեամբ Օր. Գապագճըեանի (Երգէոն):

×

ԱՌՆՈՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ.— Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 17ին, Պատարագ ժամը 18ին:

ԿԻՐԱԿԻ.— Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.15ին, Պատարագ ժամը 10.30ին: Յաւարտ Պատարագի Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 20րդ Թաղամասին վերաշինուած նոր շրջանին մէջ, այրերու եւ կիներու, եւ ամէն տեսակի պատրաստ հագուստի 19 տարուան խանութի մը տէրը կը փնտռէ երիտասարդ մը կամ երիտասարդուհի մը, որ ի հարկին կրնայ գործի ընկեր դառնալ: Ներկայիս խանութը հարկ եղած շահը չի բերեր, տէրը չկարենալով հետեւիլ օրուան նորաձեւութեանց: Եռանդոտ եւ գործէն հասկցող մէկը կրնայ նոր զարկ տալ առեւտուրին: Իրմէ դրամագլուխ չի պահանջուիր:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ 636–55–86:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը, Երեքշաբթի Յունուար 8, ժամը 20.30ին:

Այս ժողովները կըգումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, հանդիսաւոր պատարագ Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերուն՝ Յունուար 6, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին՝ աշակերտներու կողմէ: Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ կը բաշխէ:

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան Վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը::

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի)

ԿԷՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն վարժարանի Երգչախումբն ու պարախումբը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10ԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET
DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն է ի վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴ. Հ. ԺՈՂՈՎ ԲԱԺԱԿ ՄԸ ԹԷՅԻ ՇՈՒՐՋ.— Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Յունուար 7, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE ::

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala
"TEBROTZASSERE" à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE
Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017
LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009
ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011
TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE
DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5

BELGIQUE
SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES

ANGLETERRE
GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ
հաստատութեան

KOUTAN
GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES
9, rue Victorien-Sardou
PARIS 16
Tél : 288 54 89

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83. Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
6
DIMANCHE
6 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.905
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.905

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

« ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱՒ ԵՒ ՅԱՅՏՆԵՑԱՒ »

Աւելի լոյս մարդկանց մտքերին,
Աւելի խաղաղութիւն մարդկանց սրտերին

Սիրեցեալ ժողովուրդ մեր որ ի Հայաստան եւ որ ի սփիւռս աշխարհի:

Մեր երկրագունդը մի անգամ եւս իր շրջանը կատարեց արեւի շուրջ, յաւէտ հպատակ տիեզերական օրէնքներին: Խորհել թէ ողջ տիեզերքի մարմինները, անթիւ անհամար տարիներ, դարեր շարունակ, կան ու կատարում են իրենց ընթացքը, միշտ հպատակ նոյն ներդաշնակ օրինաչափութեան... Ի՞նչ հրաշք է սա, ի՞նչ առեղծուած: Ահա հիացմունքը եւ հարցումը տիեզերքի առաջ կանգնած մարդու:

Յատկապէս վերջին մի քանի հարիւրամեակների ընթացքում, որոնող միտքը մարդու, հետզհետէ սրբագրեց իր հին սխալ պատկերացումները ու սկսեց ուղիղ ճանաչել տիեզրքը եւ յայտնաբերել նրա ճշմարիտ օրէնքները: Մարդու իմացականութիւնը տակաւ պայծառացաւ ու կարողացաւ յստակ լոյսի տակ տեսնել ու հասկանալ, ինչ որ իրենից դուրս, իրենից անկախ եւ իրենից վեր՝ գոյ էր առարկայօրէն: Դարերի մշուշը սկսեց փարատուել, եղաւ աւելի լոյս մարդկանց մտքերում, որով եւ եղաւ աւելի լոյս տիեզերքում: Մարդու իմացական լոյսն է որ սկսեց ճանաչելի դարձնել տիեզերքը նիւթի եւ շարժումի: Ի՞նչ հրաշք է, ի՞նչ առեղծուած, նաեւ իմացութեան ուժը մարդու:

Տիեզերքի ու նրա օրէնքների յայտնաբերումը, թէեւ տակաւին հեռու է իր լրումին հասած լինելուց, սակայն մեր օրերի գիտութեան ու տեխնիկայի աննախընթաց նուաճումները ստուգապէս ցոյց են տալիս ճշմարտութիւնը մարդկային իմացականութեան մեծ յաղթանակների: Հաստատ կարող ենք ասել այլեւս, թէ տիեզերքը ճանաչելու իրենց խոյանքի մէջ, մարդիկ այժմ ուղիղ ճանապարհի վրայ են գտնւում: Աւելի լոյս է լինում մարդկանց իմացականութեան աշխարհում, աւելի լոյս է լինում նիւթական տիեզրքում:

Հեռու անցեալում, երկար ժամանակ, մարդիկ՝ աշխարհն ու կեանքը ճանաչում ու բացատրում էին զգացական, երեւակայական տուեալներով, եթէ կ'ուզէք, ասենք՝ միտիկ, իդէալական պատկերացումներով: Դա սխալ ճանաչողութիւն էր: Հարկ եղաւ որ մարդկութիւնը երկար ճանապարհ կտրի եւ հազար ու մի խարխափումների, եղծումների ու ողբերգութիւնների միջով անցնի, հասնելու եւ գտնելու համար՝ ճշմարիտ յարաբերութիւնը ճանաչողի ու ճանաչելիի, այսինքն մարդու եւ աշխարհի ու կեանքի միջեւ: Այս արդիւնքը, այս բարձունքը, որին հասած է այսօր մարդու իմացական հզօրութիւնը, նրա հիասքանչ յաղթանակներից մէկն է հանդիսանում անկասկած:

Այստեղ կանգնած՝ հարց տանք սակայն, թէ ինչքա՞ն լուսաւորուած ու պայծառացած վիճակում է գտնւում մարդու սիրտը՝ աւելի ճիշդ ասած մարդու յուզական, զգացական աշխարհը, նրա յոյզերի, տենչերի ու ձգտումների ներաշխարհը:

Դառնութեամբ պէտք է հաստատենք թէ նոյն մարդը տակաւին հեռու է՝ իր ներաշխարհում աւելի լոյս սփռելուց, իր կեանքում ներդաշնակ մի օրինաչափութեան ենթարկուելուց:

Ձենք ժխտում նիւթական աշխարհի ներգործումը մարդու հոգեկանի վրայ: Ձենք ժխտում ընկերային – տնտեսական տուեալների պայմանաւորող ազդեցութիւնը նրա գիտակցութեան վրայ: Սակայն ինչպէս էլ ըմբռնենք մարդու հոգեկանը, եւ ինչ կերպ էլ բացատրենք մարդկային գիտակցութեան ծագումն ու զարգացումը, առարկայական ճշմարտութիւն է որ հոգեկան – գիտակցականը՝ ինքնուրոյն, ինքնավար մի իրողութիւն է, նոր որակ է, նոր իրականութիւն է, կարեւոր չափով իրեն յատուկ եւ միայն իրեն յատուկ, ուրոյն օրէնքներով ղեկավարուող:

Մարդկութեան պատմական փորձից եւ մեր ապրած արդի ընկերային ու միջազգային կեանքի փորձից հաստատում ենք թէ մարդը, հոգեբարոյական տեսակէտից, հեռու է զարգացման այն մակարդակից, որին հասել են մեր օրերին նրա իմացական ուժերը:

Տիեզերքը ճանաչելու եւ նուաճելու ճանապարհին գտնուող մարդը, հեռու է, աւաղ, իր հոգին, իր սիրտը ուղիղ ճանաչելուց, հեռու է մանաւանդ աւելի լոյս սփռելուց իր ներաշխարհի մէջ, աւելի հաւասարակշռութիւն ու ներդաշնակութիւն ստեղծելուց իր զգացական ու կամային արտայայտութիւնների մէջ: Մարդը տակաւին մեծ չափով խարխափում է իր զգացումների, իր տենչերի ու ներքին մղումների մշուշի մէջ: Հեռու է մանաւանդ իր անհատական, ընկերային ու քաղաքական կեանքը բարոյական մի օրինաչափութեան ենթարկելուց, հակառակ վերջին մի քանի հազարամեակների հերոսական ճիգերին, մարդկութեան մէջ բարոյական օրէնքը կենսագործելու:

Հին եւ Նոր Կտակարանները, այլ կրօնական պատգամագրքեր, եւ բազում փիլիսոփաներ, գիտնականներ, բանաստեղծներ, ինչքա՛ն հիասքանչ բարոյական պատուիրաններ, ինչքա՛ն մարդասիրական վեհ գաղափարներ ու զգացումներ առատօրէն բաշխել են՝ եսասիրական մղումների քաոսի մէջ խարխափող ու տառապող բազմութիւններին: Եւ, սակայն, դրանք բաւարար չափով չեն կարողացել լուսաւորել մարդու հոգու քարանձաւները, ձերբազատելու համար նրան եսակենտրոն զգացումների ու տենչերի կապանքներից, որոնք արմատներն են հանդիսանում բոլոր չարիքների, մարդկային անհատական, ընկերային ու միջազգային կեանքը յաճախ վերածելով դժոխքի:

Մարդկանց կեանքը բարենորոգելու եւ վերակերտելու համար աշխարհին իրենց պատգամը բերած մեծ մտածողներից ու գործիչներից վեր, այսօր մեր գիտակցութեան մէջ յառնում է աստուածային պատկերը Փրկչին մեր Յիսուսի Քրիստոսի, որ Իր իսկ բաբախող սիրտը աշխարհին բերեց ու զոհաբերեց, որպէսզի մարդկանց «քարեղէն սրտերը» սիրով ճմլուին, ինչպէս ուսուցանում էր ութ հարիւր տարի առաջ մեր հաւատաւոր ժողովրդի մեծ զաւակ Սուրբ Ներսէս Շնորհալին:

Ահա ճշմարիտ ճանապարհը մարդկային կեանքի բարենորոգման, վերակերտման, հոգիների փրկութեան: Քրիստոսի սիրով լուսաւորել, խաղաղեցնել, ազնուացնել մարդու սիրտը, նրա հոգեկան ներաշխարհը: Մենք հաւատում ենք այս գերագոյն ճշմարտութեան:

Թէեւ երկու հազար տարիներ յետոյ տակաւին, Յիսուսի սիրոյ եւ խաղաղութեան աւետարանը կեանքի չի կոչուած բաւարար չափով, եւ անցեալ դարերի տխուր փորձառութիւնը ունենք՝ քրիստոնէական եկեղեցիների ղեկավար իշխանութեանց սխալ կողմնորոշումների, յատկապէս Եւրոպայում, երբ այդ իշխանութիւնները յաճախ հեռացել են ժողովուրդների խոնարհ զանգուածներին ծառայելու առաքելութիւնից եւ դարձել են նոյնիսկ արգելակիչ ազդակներ՝ գիտութեան եւ ընկերային – տնտեսական արդար յարաբերութիւնների զարգացման ճանապարհի վրայ, միեւնոյնն է, մեզ մնում է ընթանալ նոյն աւետարանի ուղիով, այս անգամ, սակայն, իրապէս, հարազատօրէն, բանիւ եւ գործով հաւատարիմ մնալով Աստուածորդու ոգուն ու պատգամներին, Յիսուսի ճշմարիտ առաքելութեանը: Համարձակ եռանդով, անյողդողդ ու լաւատես գիտակցութեամբ պէտք է գնալ Յիսուսի լուսաւորած ուղիով, որովհետեւ դէպի մեր նմանները անպայմանաւոր սիրով միայն, հնարաւոր պիտի դառնայ մարդկանց սրտերը լուսաւորել, բիւրեղացնել ու խաղաղեցնել, եւ բանալ ճանապարհը դէպի մարդկանց ու ժողովուրդների խաղաղ գոյակցութիւն ու շինարար գործակցութեան: Յիսուս՝ Մարդու մշտական յեղափոխումն է:

Մարդու լուսաւորուած իմացականութեանը պէտք է տալ նաեւ լուսաւորուած սիրտ:

Եւ արդեօք մեր Մայր եկեղեցու մըշտական աղերսանքը այդ չի՞ եղել դարեր շարունակ, ի տես համայն մեր ժողովուրդի ծանր ճակատագրի, մշտապէս կեղեքուած, մշտապէս հալածուած, մըշտապէս աղատագրուած, յաճախ նահատակուած: Հայաստանեայց եկեղեցին, եղել է հարստահարուած ու ազատատենչ խոնարհ զանգուածների Եկեղեցին: Սխալուած չենք լինի, եթէ հաստատենք թէ այս պատմական պայմանների մէջ է որ Հայ Եկեղեցին, գոնէ վերջին մօտ հազար տարիների ընթացքում, հանդիսացել է մարտնչող ու նահատակուող Եկեղեցի, վասն Յիսուսի Աւետարանի բուն առաքելութեան, վասն մարդասիրական, արդարութեան ու ազատութեան պատուիրաններին կենսագործման երկրի վրայ:

Հայ հաւատացեալ զաւակներ Մեր, այսօր, երբ Միածնաէջ այս Սուրբ Տաճարում ցնծութեամբ աւետում ենք հրաշալի ծնունդը մեր Փրկչի՝ Յիսուսի Քրիստոսի, Մենք հրաւիրում ենք ձեզ մնալու անշարժ՝ սուրբ Աւետարանի հոգեւոր – բարոյական վէմի վրայ, յաղթահարելու ձեր եսակենտրոն զգացումները, հեռու պահելու ձեզ չարի որոգայթներից եւ որոնելու՝ բարի գործի, արդար գործի ճանապարհները, Շնորհալի մեր Հայրապետի հետ անձանձրոյթ աղօթելով՝

«Սէր անուն Յիսուս, սիրով քով ճմլեա, սիրտ իմ քարեղէն»:

Դուք բոլորդ անդադար աշխատեցէք «ճանաչել առաւելութիւնը Քրիստոսի սիրոյ գիտութեան, որպէսզի լցուէք Աստուծոյ ամբողջ լիութեամբ» (Եփես. Գ. 19) եւ «ամենայն դառնութիւն եւ բարկութիւն եւ զայրոյթ եւ աղաղակ եւ հայհոյութիւն թող վերանան ձեզնից, բոլոր չարութիւններով հանդերձ: Միմեանց հետ եղէք քաղցր, գթած՝ ներելով միմեանց, ինչպէս եւ Աստուած ներեց մեզ Քրիստոսով» (Եփես. Դ. 31–32):

Թող աւելի լոյս ու աւելի սէր լինի ձեր բոլորի սրտերում:

Թող աւելի լոյս ու աւելի սէր լինի բոլոր մարդկանց, բոլոր ժողովուրդների սրտերում, որպէսզի աշխարհում լինի աւելի արդարութիւն, աւելի ազատութիւն, աւելի խաղաղութիւն:

Փա՛ռք ծննդեան Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Փա՛ռք աստուածային սիրով եղբայրացած մարդկային աշխարհին:

Շնորհներովը Յիսուսի Սուրբ ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան, լաւատես ոգով բանանք դռները Նոր Տարուայ եւ ողջունենք նորից ծագող «արեգակը արդարութեան»:

Յաւիտենական Սուրբ Էջմիածնից եւ Մեր սրտից ձեզ բոլորիդ շնորհաւոր Նոր Տարի եւ օրհնութիւն հայրապետական:

Ինէօնիւ մեռնելէն առաջ Հայերէն Այբուբենով հետաքրքրուած է...

Թրքական կիւնայտըն թերթը հետեւեալը կը պատմէ Իսմէթ Ինէօնիւի վերջին վայրկեաններուն մասին.—

Պատմողն է Ինէօնիւի ամէնէն մօտիկ բարեկամներէն մէկը, Քեմալ Սաթըր.

— Փաշան իր վերջնական թմբիրէն առաջ, մերթ ընդ մերթ կ'արթննար, դեռ կը յիշէր Նեղուցներու խնդիրը, երբեմն ալ կը հարցնէր թէ կառավարութիւնը դեռ չէ՞ կազմուած: Մահէն երկու օր առաջ, մեզ զարմանքի մատնող դէպք մը պատահեցաւ: Փաշան նորէն ուշաթափ էր, բայց միջոց մը հարցուց մեզի.

— Հայոց այբուբենին մէջ քանի՞ գիր կայ:

— Կարծեմ 38 գիր, փաշաս:

— Ո՛չ, 36 գիր կայ, մեզի այդպէս սորվեցուցին Իտաեի վարժարանը:

Սաթըր եւ շուրջի անձերը բաւական զարմացան: Իսմէթ փաշա նորէն խօսեցաւ.

— Բերէք տեսնեմ Հայկական Այբբենարանը, վարի յարկի գրադարանը պէտք է ըլլայ:

Սաթըր գնաց գտաւ խնդրոյ առարկայ Այբբենարանը, համրեցին եւ տեսան որ իսկապէս 36 հատ են եղեր հայ տառերը:

— Փաշաս, - ըսին, — ձեր ըսածը ճիշդ է եղեր:

— Հարկաւ ճիշդ պիտի ըլլայ, պատասխանեց Իսմէթ փաշա, եթէ կ'ուզէք համրեմ:

Եւ սկսաւ համրել հայկական Այբբենարանին 36 տառերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԻՈՅ նախագահը պահանջեց Ֆիաթ ընկերութենէն, որ գործէ հանէ «Լա Սթամփա» թերթին խմբագրապետը, որ ծագումով Հրեայ է, այլապէս կը սպառնայ պոյքոթի ենթարկել ինքնաշարժի այդ մեծ ընկերութեան արտադրումները արաբ աշխարհը: «Լա Սթամփա»ն Ֆիաթի կը պատկանի, իսկ թերթին խմբագրապետը՝ Ա. Լեվի վերջերս ծաղրած էր Գատաֆին, զայն ներկայացնելով իբրեւ միասեռական եւ միաժամանակ մէկը, որ 48 կիներու հարէմ մը կը պահէ Զուիցերիա, ինչ որ ըստ երեւոյթին հակասական կը թուի: Յօդուածագիրը ըսած էր նաեւ թէ Գատաֆիի արաբ ընկերվարութիւնը վարդապետութիւն մըն է, զոր տասը տարեկան տղեկն ալ կրնայ ժխտել: Սթամփայի խմբագրութիւնը զօրավիգ է իր խմբագրապետին եւ Ֆիաթ մերժած է տեղի տալ:

ԱԺԱՆՑԱՒ ՆԱԵՒ ԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԻՒԸ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԷՋ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անցնելով նաեւ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ—ական կարգին վրայով, որ նոյնպէս աժանցած է մեր եկեղեցիին մէջ, քանի որ շուրջ 20–22 թեմերու դիմաց ունինք 30–32 եպիսկոպոսներ, որոնց կարեւոր մէկ տոկոսը չէ ձեռնադրուած թեմի մը վրայ, գանք մեր բուն նպատակին՝ ԱՐՔՈՒԹԵԱՆ:

Պատմական իրողութիւն է, թէ առաջին երեք Տիեզերական ժողովներուն մասնակցող Հայրերը ամէնքն ալ անխտիր Եպիսկոպոս կը կոչուէին, ներառեալ Աղեքսանդրիոյ, Հռոմի, Անտիոքի, Կ. Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի եպիսկոպոսները, որոնք յետագայ պատմութեան մէջ ծանօթ պիտի ըլլան «պատրիարք» տիտղոսով: «Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ Օքսֆորտեան Բառարան» կոչուած գրքի մէջ սա ծանօթագրութիւնը կայ «Արքեպիսկոպոս» բառին դիմաց. «Դ. եւ Ե. դարերուն այս տիտղոսը սկսաւ գործածուիլ պատրիարքներու եւ մեծ Աթոռներու գահակալներուն համար»: Այնպէս որ գրեթէ մինչեւ Քաղկեդոնի ժողովը (451) ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ Քրիստոնէական եկեղեցիի մէջ գործածական ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՏԻՏՂՈՍՆ էր.

Ամէն պարագայի՝ ինչպէս անցեալին նաեւ ներկայիս միւս եկեղեցիներու մէջ Արքութիւնը կապուած է Աթոռին եւ ոչ թէ անձին: Այսինքն Արքեպիսկոպոսական Աթոռի մը գահակալը ընտրուողը ՄԻԱՅՆ, եւ ինքնաբերաբար, Արքեպիսկոպոս կ՚ըլլայ, առանց ուեւէ մէկէն այդ տիտղոսը ստանալու, ինչպէս է մեր պարագային Կաթողիկոսութիւնը եւ Պատրիարքութիւնը: Կաթոլիկ եկեղեցւոյ մէջ գրեթէ բոլոր մեծ ու պատմական թեմերը Արքեպիսկոպոսութիւն են: Յունաց մէջ այն ինքնավար եկեղեցիները, որոնց գլուխները դեռ Պատրիարք տիտղոսը չեն ստացած, Արքեպիսկոպոս են. օրինակ Կիպրոսինը, Սինայինը, Ֆինլանտիոյ եւայլն: Իսկ Անգլիական եկեղեցին իր բարձրագոյն հոգեւոր պաշտօնեային համար մինչեւ օրս կը պահէ դեռ Արքեպիսկոպոս տիտղոսը:

Քրիստոնէական եկեղեցիի մէջ իրական Արքեպիսկոպոսը երկու հիմնական առաւելութիւններ ունի սովորական եպիսկոպոսներուն վրայ: Առաջինը այն է որ իրաւասութեան ներքեւ ունի ուրիշ ԹԵՄԱԿԱԼ եւ ոչ թեմակալ եպիսկոպոսներ: Երկրորդ՝ առընթերակայ, ուրիշ երկու եպիսկոպոսներու հետ կրնայ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն կատարել:

Մեր եկեղեցւոյ մէջ երկու իրական Արքեպիսկոպոսութիւններ կան այսօր. անոնք են Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութիւնները, որոնց գահակալները արդարեւ մինչեւ օրս ալ իրենց անունները կը ստորագրեն նախ իբրեւ Արքեպիսկոպոս եւ ապա կ՚աւելցնեն Պատրիարք տիտղոսը: Ըստ հնաւանդ օրէնքի անոնք ընտրութեամբ իսկ կ՚ըլլան Արքեպիսկոպոս, իրենց արքութիւնը ստանալով Աթոռէն: Եղքի ժամանակներ սակայն սովորութիւն եղած է ստանալ զայն Կաթողիկոսէն, եթէ ընտրեալը նախապէս չունէր զայն: Բաց աստի, Եպիսկոպոս ձեռնադրելու իրաւասութիւնն ալ վերցուած է անոնցմէ, ըստ Հայց. Եկեղեցիի օրինաց:

Երբէ՞ն ի վեր Արքեպիսկոպոսական թեմ չունեցող սովորական եպիսկոպոս մը Արքութեան տիտղոսով օժտել սովորութիւն եղաւ մեր մէջ: Հետաքրքրական նիւթ մըն է ուսումնասիրութեան: Ամէն պարագային մենք այնպէս կ՚ենթադրենք, որ ոչ մէկ ժամանակ Հայ Եկեղեցին այնքան շատ Արքեպիսկոպոս ունեցած է որքան այսօր:

Կիլիկիոյ Աթոռը ներկայիս ունի ութ եպիսկոպոս, ութն ալ Արքեպիսկոպոս...: Մայր Աթոռի իրաւասութեան ներքեւ կան 24 եպիսկոպոսներ, որոնց ճիշդ կէսը Արքեպիսկոպոս է: Այնպէս որ ներկայիս Հայց. Եկեղեցիի 32 եպիսկոպոսներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը Արքեպիսկոպոս են:

Այս մարզին մէջ տասն անգամ աւելի հարուստ ենք քան Անգլիական Եկեղեցին, որ թէեւ ունի միլիոնաւոր հաւատացեալներ, հազարաւոր եկեղեցիներ եւ հարիւրաւոր եպիսկոպոսներ, բայց երկու Արքեպիսկոպոս միայն: Սակայն մինչդեռ անոնց Արքեպիսկոպոսներէն մէկը միայն ունի իր իրաւասութեան ներքեւ տասնեակներով եպիսկոպոսներ, եկեղեցիներ և հարիւրաւոր այլ կարգի հոգեւորականներ, Լոնտոնի մեր Արքեպիսկոպոսը ունի անոնցմէ ձեռք ձգած եկեղեցի մը միայն, եւ ոչ իսկ քահանայ մը իր ձեռքին տակ...:

Անոնք որոնք գիտեն տարբերութիւնը Եպիսկոպոսին եւ Արքեպիսկոպոսին, անհասկնալի–չըսելու համար ծիծաղելի– կը գտնեն հանդիպելով Արքեպս.ի մը, որ ոչ իսկ թեմակալ է, առանց հանգստեան քաշուած՝ կամ Աթոռի մը օժանդակ Եպիսկոպոս ըլլալու: Ատենը չէ՞ այդեօք վերջ տալու այս հակականոնական եւ ծիծաղելի երեւոյթին, փրկելու համար Հայց. Եկեղեցիի լրջութիւնը:

Այս մտածումները մեզի թելադրուեցան մինչեւ իսկ պարտադրուեցան, Մայր Աթոռէն վերջին Արքութեան աստիճանի տուչութեան առիթով, ուր երեւան կուգայ նաեւ Արքութեամբ Եպիսկոպոս մը գնահատելու կամ պատուելու պարագային գործադրուած չափանիշներու հաւասարակշռութեան զգալի պակասը:

Մենք երբեք չենք հաշտուած աջ ու ձախ արքութիւն բաշխելու գաղափարին հետ. ասիկա կրնայ անձնական տէսակէտ մը ըլլալ, թէեւ հիմնուած կանոնական պատմական տուեալներու վրայ, զոր ուրիշներ կրնան իրաւունք զգալ չբաժնելու:

Այսուհանդերձ մինչեւ իսկ համակերպելով հանդերձ ներկայ տիրող սովորութեան պիտի ուզէինք սակայն որ գէթ արդարութեան կշիռը չխախտէր այս մարզին մէջ: Ըսել կ՚ուզենք. նախ չշատնար անհարկիօրէն թիւը Արքեպիսկոպոսներուն: Երկրորդ՝ եթէ կը տրուի Արքութիւնը գնահատանքի համար, գէթ հիմնաւոր ըլլար այդ գնահատանքը: Վերջին այս պարագան եթէ բծախնդրութեամբ նկատի առնուի, առաջին պարագան ինքնին մէջտեղէն կը վերնայ:

Վերջին երկու Արքութեան բաշխումներու մէջ մենք նշմարեցինք երկու հակոտնեայ երեւոյթներ, որոնք իրարու կը բախին եւ որոնց չանդրադառնալ անարդարութիւն պիտի ըլլար:

Պարգեւատրեալներն են Սաղիմական միաբանութենէ երկու եպիսկոպոսներ, Տ. Նորայր Եպս. Պողարեան եւ Տ. Շահէ Եպս. Աճէմեան: Տ. Նորայր Արքեպս. ծանօթ է մեր բանասիրական, պատմագիտական ու մատենագրական շրջանակներուն, իբրեւ մնայուն աշխատակիցը ՍԻՈՆ ամսագրի, իր ձեռագրագիտական, պատմաբանասիրական ու մատենագրական կարեւոր բազմաթիւ յօդուածներով: Տ. Նորայր Արքեպս. մանաւանդ ծանօթ է «ՄԱՅՐ ՑՈՒՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ» պատկառելի հինգ հատորնոց աշխատանքով որ շարունակելի է (1): Անոնցմէ իւրաքանչիւրը աւելի քան վեց հարիւր էջնոց ստուար եւ խղճամիտ աշխատութիւններ են:

Կրնայ ըլլալ, որ ոմանք չըմբռնելով անոնց կարեւորութիւնը, չկարենան գնահատել կատարուած այս շնորհակալ աշխատանքին մեծութիւնը: Սակայն պէտք է գիտնալ որ ապագային քիչերուն այնքան շատ երախտապարտ պիտի մնայ Հայոց պատմութիւնը ու բանասիրութիւնը մասնաւորաբար, եւ Հայ մշակոյթը ընդհանրապէս, որքան Տ. Նորայր Արքեպիսկոպոսին: Քիչեր այնքան երկար ատեն պիտի յիշուին իրենց գրաւոր աշխատանքներու միջոցաւ, որքան Տ. Նորայր Արք. իր վերոյիշեալ գիրքերով: Ու քիչ գիրքեր այնքան մնայուն ու շարունակական կերպով պիտի գործածուին մեր ներկայ եւ ապագայ պատմագիրներէն ու բանասէրներէն, իբրեւ անսպառ հանք եւ սկզբնական աղբիւր, որքան Տ. Նորայր Արք.ի պատրաստած ու պատրաստելու վրայ եղող այս գիրքերը: Տ. Նորայր Արք. այսօր 70 տարեկան է, եւ աւելի քան 45 տարիներէ ի վեր լուռ եւ մեթոտիկ կերպով կը ծառայէ Սրբոց Յակոբեանց վանքին ու անով՝ Հայց. Եկեղեցիին: 22 տարիներէ ի վեր եպիսկոպոս է:

Պատկառելի այս տարիքին եւ վաստակին դիմաց, կշիռքի միւս նժարին մէջ դրուած է Շահէ Եպս. Աճէմեան մը, 47 տարեկան եւ հազիւ 7–8 տարուան Եպս.: Ան Տ. Նորայր Արք.ի աշակերտին աշակերտ եղած է: Ոչ միայն եպիսկոպոսութեան, այլ նաեւ Արքութեան արժանանալու համար, ոչ մէկ օգտակար գործունէութիւն ունեցած է վարչական կամ այլ մարզերուն մէջ: Ընդհակառակն ամէնքիս ծանօթ է իր կասկածելի եւ մեղադրելի գործունէութիւնը գողցուած ձեռագիրներու ծանօթ հարցին մէջ:

Ա՞յսքան պէտք էր թեթեւնար Արքութիւնը Հայ Եկեղեցիին մէջ, տրուելու համար նաեւ անձի մը, որ թէեւ ունի ինչ ինչ շնորհներ, բայց զանոնք՝ ու եկեղեցիի բարոյական եւ նիւթական այլ հարստութիւնները՝ մսխելէ զատ գրեթէ ոչ մէկ մարզի մէջ ակնբախ եղած է: Մեզի համար մսխումը, ըլլայ այդ անձնական արժանիքներու կամ ազգային հարստութեանց, ծանրագոյն մեղքն է:

Հետեւաբար մենք, ապաւինելով Հայրապետի ներողամտութեան, ցաւալի եւ սխալ կը գտնենք, որ Տ. Նորայր Արք.ի պէս մշակոյթի արդիւնաւոր սպասարկու մը հաւասար նկատուած է եկեղեցիի բարոյական ու նիւթական հարստութիւնը վատնող անձի մը հետ, եւ երկուքը նոյն կոնդակով եւ նոյն գնահատանքներով արժանացած են Արքութեան պատիւին: Ու այս մարզին մէջ բուն մեղաւորը այն ձեռքն է, որ այս երկուքը միասնաբար ներկայացուցած է Հայրապետին, «առաջարկելով... Հայրապետական գնահատանքը արտայայտել Արքութեան պատիւ շնորհելով անոնց»: Նուիրապետական բարձրագոյն դիրքերու վրայ գտնուողներս յաճախ կը տկարանանք մերժելու դիրք եւ ազդեցութիւն ունեցող անձերու միջնորդութիւնը, դժբախտաբար, նոյնիսկ երբ առաջարկուածը հակառակ է մեր լաւագոյն դատումին եւ անձնական համոզումներուն:

Ու ահաւոր է խորհիլ ի հաշիւ Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռի հոգեւոր վերին իշխանութեան, որ Տ. Նորայր Արք. տակաւին պիտի չգնահատուէր նման Արքութեան տիտղոսի մը տուչութեամբ, եթէ պահանջքը ծագած չըլլար Շահէ Եպս. մը արքութեամբ օժտելու...: Այլապէս պէ՞տք էր արդեօք այսքան ուշանար աւելի քան 45 տարիներու արդիւնաւոր աշխատանք եւ քսաներկու տարիներէ ի վեր եպիսկոպոսական աստիճան ունեցող վաստակաւոր հոգեւորականի մը գնահատանքը, երբ հազիւ ութ տարիներէ ի վեր եպիսկոպոս մը, առանց շօշափելի արդիւնքի, արժանի կը նկատուի նոյն պատիւին...:

Հետեւաբար ըստ Առաքելական թելադրանքի «հատուցանել իւրաքանչիւր զպարտս, որում զհարկ՝ զհարկն... որում զպատիւ՝ զպատիւն» (Հռոմ. ԺԳ. 7): Ու չխախտել արժանիքի եւ արդարութեան կշիռը:

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ.

---

(1) Տ. Նորայր Արք.ի հրատարակուած գործերէն կը յիշենք նաեւ «ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐ» Ե–ԺԷ. դար, ստուար հատորը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Հայրենիքի եւ անոր խմբագրապետ Արփիարեանի այս առաւելակշռութիւնն ու հեղինակութիւնը բնականաբար արգելք մըն էր Դաշնակցութեան, որ չէր կրնար իր դիրքը զօրացնել այսպիսի հակառակորդներու հանդէպ: Նոյն թուականներուն Պոլսոյ Դաշնակցական ներկայացուցիչը կամ պետն էր Իւսիւֆեան եւ ինքն էր որ սկսաւ Հայրենիքի ու Արփիարեանի դէմ պայքարը: Եւ սակայն Իւսիւֆեան մտերիմ բարեկամն ու խորհրդակիցն էր Արփիարեանի՝ մինչեւ որոշ թուական մը կամ աւելի ճիշդը՝ մինչեւ այն օրն ուր զգաց թէ Արփիարեան զինքն ու իր ընկերները կը խաբրբէր:

Ուղղամտութիւնը կը պակսէր Արփիարեանի քով եւ այս եղած էր իր դէմ ցրցուած հակառակութիւններուն գլխաւոր պատճառը: Կատարեալ էնթրիկան մը եղած է ամբողջ կեանքին մէջ ու ասիկա ինքն ալ կը խոստովանէր: Եւ իր նկարագրին այդ խաթարումը գրեթէ բնազդական էր իր մէջը: Էնթրիկ կ՚ընէր միմիայն էնթրիկի սիրոյն համար, առանց կարեւոր հարկի, առանց շահու կամ յաջողութեան ակնկալութեան: Դիմացինը խաղի բերել՝ իր գերագոյն հաճոյքն էր, հոգեկան մէկ պէտքը:

Այսպէս՝ երկար ատեն՝ Իւսիւֆեանէն ծածկած էր իր Հնչակեան ըլլալը: Դաշնակցութեան համակիր ձեւացած էր ու անոնց ծրագիրներուն հաղորդակից եղած էր, զանոնք Հնչակեան շահերուն գործածելու համար: Իր այս ընթացքը երբոր ի վերջոյ երեւան ելաւ բնականաբար բուռն զայրոյթ յառաջ բերաւ Դաշնակցականներուն մէջ իրեն՝ եւ միեւնոյն ատեն Հայրենիքի հանդէպ:

Առաջ, ընդհակառակն, Հայրենիք Դաշնակցութեան համակրանքը կը վայելէր, եւ իր մշտական աշխատակիցներէն մին էր Օննիկ Դերձակեան (այժմ Վռամեան) որ Օ. Գ. Դ. ստորագրութեամբ այնքա՜ն գեղեցիկ գրութիւններ ունի առաջին տարիներու Հայրենիքներուն մէջ:

Դերձակեան՝ բացի այս գրական աշխատակցութենէն՝ մտերիմ բարեկամն էր Արփիարեանի եւ յաճախ կուգար խմբագրատուն ուր իրեն հետ գլուխ գլխի կը խորհրդակցէր: Սիրուն, խանդավառ պատանի մըն էր այն ատեն, անպեխ ու անմօրուս, միշտ ծայրայեղութիւններու կողմնակից: Ղալաթիոյ ռուսական թղթատան մէջ պաշտօնեայ էր եւ իր այս հանգամանքէն կ՚օգտուէին թէ՛ Դաշնակցական եւ թէ Հնչակեան կուսակցութիւնները իրենց թղթակցութեանց համար:

1895 Յունիսի Պապը Ալիի ցոյցէն ետքն էր որ Դաշնակցութեան հակառակութիւնը սկսաւ Արփիարեանի դէմ:

Այդ ցոյցը, ինչպէս յայտնի է, միմիայն Հնչակեան կուսակցութիւնը կազմակերպած էր, իբր թէ կառավարութեան վրայ ճնշելու եւ Հայաստանի բարենորոգմանց ծրագրին գործադրութիւնը փութացնելու համար եւ որ ուրիշ արդիւնք չունեցաւ այլ եթէ ընդհանուր ջարդերուն պատրուակ ըլլալ: Այդ ցոյցին յաջորդեց ժողովուրդին եկեղեցիներու մէջ հաւաքուիլը, խանութներու փակումը, եւայլն, որոնց ամէնքն ալ Հնչակեան վարիչներու խորհուրդովն ու գործակցութեամբը եղան:

Այդ իրարանցումի օրերուն՝ Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին, ուր հազարէ աւելի անձ ժողվուած էր, գլխաւոր կեդրոնն էր Հնչակեան գործունէութեան. Ալիքսան Արզուեան (Վահէ), Սարգիս Սինկիւճեան (Սարգիս Սուին), Գեղամ Պարսամեան, Անդրէաս Մկրեան (Բարեպաշտ) եւայլն վերջապէս Հնչակեան գործադիր ժողովի անդամներն ու գործիչները հոն էին:

Կային նաեւ Դաշնակցականներ, որոնք անհատապէս եկած միացած էին Հնչակեաններուն:

Տոքթ. Ն. Տաղաւարեան որ այդ թուականին թունդ Դաշնակցական կը կարծուէր, յաճախ կը մտնէր կ՚ելլէր եկեղեցին՝ խրախուսելով հոն գտնուողները որոնք վայրկեանէ վայրկեան անգլիական նաւատորմին Տարտանէլէն ներս մտնելուն կը սպասէին եւ իրենց ջղագրգռութիւնը այն աստիճանի հասած էր որ շատեր թնդանօթի ձայն կը լսէին ատեն ատեն:

Երբ դեսպանատան միջամտութեամբ ժողովուրդը թողուց եկեղեցիները, երբ խանութները վերաբացուեցան եւ երբ առերեւոյթ հանդարտութիւն տիրեց, այն ատեն Դաշնակցական Կոմիտէն սպառնագիրներով պահանջեց որ հայերէն թերթերը ինքնաբերաբար դադրին՝ կառավարութեան դէմ ցոյց մը ըրած ըլլալու համար:

Այսպիսի ցոյց մը թէ՛ անիմաստ ու ապարդիւն պիտի ըլլար եւ թէ միանգամայն այնպիսի տագնապալից ժամանակ մը պիտի վտանգէր թերթերու արտօնատէրներն ու խմբագիրները, որոնք կառավարութեան կողմէ իբրեւ յայտնի յեղափոխականներ ու խռովարարներ պիտի նկատուէին:

(4 – Շար.)

ՀԱՐՍՆԻՔԸ ՇԱՏԱԽԻ ՄԷՋ

Վասպուրական նահանգի գաւառներէն Շատախը կը գտնուէր Վանայ լիճին հարաւը՝ շրջապատուած բարձր լեռներով:

Գաւառի Հայութիւնը հարսնիքին ուրայատուկ նկարագիր մը տուած էր՝ յատկանշական միայն Շատախցիներուն: Ամուսնանալու ճշգրիտ տարիքը տղուն կամ, մանաւանդ, աղջկան համար յստակ ճշդուած չէր: Գոյութիւն ունէր «խօսած աղջիկ» կամ «խօսած տղայ» ըմբռնումը: Ընդհանուր առմամբ ասիկա աղջկան համար կը սկսէր 14–15 տարեկանէն (բացառիկ պարագաներու մէջ՝ աւելի կանուխ), իսկ տղոց համար քիչ մը աւելի ուշ տարիքին: Ամուսնանալու տարիքին հասած տղուն ծնողքը օրեր առաջ հարցափորձով կը գտնէր իր տունին, իր ընտանիքին յարմար աղջիկը: Կը ճշդուէր, օրինակ, թէ որո՞նց աղջիկն էր, ինչո՞վ կը զբաղէին ասոնք, ի՞նչ ազգականներ ունէր, եւայլն: Այս գործողութիւններէն ետք, դարձեալ հարցուփորձելով, կը ստանային աղջկան ծնողքին համաձայնութիւնը եւ անկէ ետք միայն կուգային աղջիկը նշանելու:

Նշանդրէքը Շատախի մէջ գլխաւորաբար կը կատարուէր Շաբաթ օրերը: Այդ օրը տղուն ծնողքը, իրենց պատկառազդու բարեկամներուն հետ, գիւղին քահանային ընկերակցութեամբ, կ'երթային աղջկան տունը: Հիւրերը կ'ընդունուէին յարգանքով՝ սեղանի մը շուրջ: Կողմնակի խօսակցութիւններէ ետք, տղուն խումբին ամէնէն յարգուած կիներէն մէկը կը յայտնէր իրենց գալուն նպատակը: Երկուստեք համաձայնութեան գալով, տղուն կողմի ամէնէն տարէց կիներէն մէկը մատանին կ'անցընէր աղջկան մատին, քահանան կ'օրհնէր նշանը, եւ նշանդրէքը կը համարուէր տեղի ունեցած: Մէկ-երկու շաբաթէն կը սկսէր հարսնիքի պատրաստութիւնը:

Հարսնիքէն մէկ օր առաջ տեղի կ'ունենար տաշտաքերեքի արարողութիւնը, որու էութիւնը հետեւեալն էր. կը հաւաքուէին ամուսնացող տղուն դրացի եւ բարեկամ չամուսնացած աղջիկները՝ հարսանեկան խմորին ալիւր մաղելու համար: Ըստ ընդունուած սովորութեան, ամէն աղջիկ պէտք է մաղէր մէկ մաղ: Տաշտաքերեքը հարսնիքին ամէնէն ուրախ արարողութիւններէն էր: Աղջիկները կը կատակէին, սրամտութիւններ կ'ընէին, երգիծանքի նիւթ կը դարձնէին հարսն ու փեսան, անոնց ազգականներն ու ընտանիքի անդամները: Թաղին տղաքն ալ, իրենց կարգին, լուր առնելով թէ տաշտաքերեքի արարողութիւն կը կատարուի, կը փութային հոն եւ կը փորձէին դուռներէն կամ պատուհաններէն խօսքի բռնուիլ աղջիկներուն հետ:

Տաշտաքերեքին յաջորդ օրը կը սկսէր հարսնիքը: Տղուն տան մէջ կը սարքուէր ճոխ սեղան, կը հաւաքուէին ընտանիքի բոլոր անդամները, հեռու-մօտիկ բարեկամները, ազգականները: Կը հնչէր աւանդական դհոլ-զուռնան: Մինչեւ կէս գիշեր քէֆ ընելէ ետք, կը սկսէր փեսան սանտրելու արարողութիւնը: Ասոր համար յատուկ հրաւիրուած սափրիչը փեսան կը նստեցնէր սենեակին մէջտեղը զետեղուած աթոռին վրայ: Փեսային երկու կողմերը կը նստէին անոր քոյրերը (քոյրեր չունենալու պարագային, այդ դերը կը կատարէին բարեկամուհիները) եւ մէկական մոմ բռնած, գովքը կը հիւսէին իրենց թագաւոր - փեսային, հետեւեալ երգով.

Թագւոր ինչ պիրեմ քի նման,
Քո կանաչ արեւի նման,
Լոյս աղօթրան, որ կը պացուէր,
Պացուէր քու արեւի նման:

Աստուածածնայ դէմ կայնիր ես,
Կանաչ ու կարմիր կապիր ես,
Աստուած քեզ պախի պարգեւս՝
Բարով քո թագուհին վայելես, *եւայլն:*

Սանտրելէն ետք կը սկսէին փեսային հագուստները («խալավօխնեք») հագցնելու արարողութիւնները: Քահանան կրօնական երգեր երգելով, մէկ առ մէկ կ'օրհնէր փեսային հագուստները, իսկ տղուն ընկերները կ'օգնէին անոր հագնելու: Յետոյ կ'երթային հարսը բերելու: Փեսային ծնողքը՝ նախօրօք պատրաստուած խոշոր ափսէն՝ ամէնէն լաւ հագուստներով, ձեռքի հինայով եւ զանազան ուտելիքներով (նուռ, խնձոր) կը յանձնէին նախօրօք ընտրուած երիտասարդներէն մէկուն եւ երգ ու նուագի ընկերակցութեամբ կը ճամբէին հարսին տունը:

Մինչ հարսնեւորները հարսին տան մէջ զբաղած էին ուտել-խմելով, անդին տեղի կ'ունենար հարսը հագցնելու արարողութիւնը: Փեսային եւ հարսին կողմէ ընտրուած աղջիկներ, համապատասխան երգերով, կը սկսէին հագցնել հարսը: Ասոնց կը ղեկավարէր տղուն կողմէ ոեւէ տարէց կին, որ հագցնող աղջիկներուն նուէրներ տալով, ծափերով, երգով եւ նուէրներով հարսը կը բազմեցնէր փեսային կողքին:

Բաւական քէֆ ընելէ ետք, կը սկսէր հարսը տունէն դուրս հանելու արարողութիւնը: Հարսին եղբայրը կամ մօտիկ բարեկամներէն մէկը տան դրան առջեւ կենալով թոյլ չէր տար, որ ան դուրս ելլէր: Որպէսզի թոյլ տար, պէտք էր որ հարսին ծնողքը նուէրներ տար անոր եւ արտօնէր, որ ան համբուրէր փեսային քոյրը:

Ապա հարսնեւորները կ'ուղղուէին դէպի եկեղեցի, որ զարդարուած էր տօնական օրերու նման: Քահանան կ'օրհնէր զոյգը եւ տեղի կ'ունենային զանազան արարողութիւններ: Պսակադրութիւնը աւարտելէ ետք քաւորն ու ազապպաշին (չամուսնացած կիներուն առաջնորդը) եկեղեցիին դրան առջեւ խաչաձեւ կը պարզէին իրենց թուրերը, որոնց տակէն կ'անցնէին հարսն ու փեսան:

Տղուն տան դուռնէն ներս մտնելու ժամանակ նորապսակներուն ոտքերուն տակ կը զետեղէին հողէ պուտուկ մը, որպէսզի կոտրտուէր. ըստ հին աւանդութեան այս ձեւով «չարը կը խափանուէր»: Հարսնիքին մասնակցող երիտասարդներն ալ կը սկսէին պարել եւ երգել փեսային մօրը նուիրուած հետեւեալ երգը.

Դուրս արի, դուրս արի,
Թագւորի մեր, դուրս արի,
Խանում, խաթուն եմ բերել,
Թագւորի մեր դուրս արի,
Մաղ մ'չամիչ առ արի:

Ախ դուրս արի, դուրս արի,
Թագւորի մեր դուրս արի,
Սարի ջէյրան եմ բերել,
Թագւորի մեր դուրս արի... *եւայլն:*

«Թագւորի մայրը» (փեսային մայրը) դիտմամբ ուշ դուրս կուգար. այդ ժամանակ ալ դուրսը պարող երիտասարդները կ'երգէին.

Ախ դուրս արի, դուրս արի,
Թագւորի մեր դուրս արի,
Քեզ գլուխ դմփող եմ բերել
Թագւորի մեր դուրս արի:

Ախ դուրս արի, դուրս արի...
Կադա բալա եմ բերել
Թագւորի մեր դուրս արի *եւայլն:*

Վերջապէս, փեսային մայրը մեծ մաղ մը ձեռքին՝ լեցուած պնդուկով, չամիչով, խնձորով եւ երեք շիշ օղիով, դուրս կ'ելլէր երիտասարդները դիմաւորելու: Պարող երիտասարդները կ'առնէին օղին, իսկ պտուղները կը թափէին պարը դիտողներուն վրայ: Այս անգամ ալ ծայր կուտար նոր երգ մը.

Ախ եկաւ, եկաւ, եկաւ,
Թագւորի մերը եկաւ,
Բեռով - բարխանով եկաւ
Մեր ազիզ խաթունն եկաւ:

Ախ եկաւ, եկաւ, եկաւ,
Թագւորի մերը եկաւ,
Խէրով - խաբարով եկաւ,
Իր տան դովլաթով եկաւ:

Հարսնիքը տեղի կ'ունենար երկու սենեակի մէջ: Մէկուն մէջ տեղ կը գրաւէին այրերը, իսկ միւսին մէջ՝ կիները: Գորգերու վրայ հիւրերը կը նստէին ծալապատիկ («Բաղդաշի»). անոնց առջեւ ցած սեղաններու վրայ կը դրուէր ուտելիքը:

Սենեակին մէկ անկիւնը կ'անջատուէր կարպետով, որ կը կոչուէր «հարսի թախթ»: Հոնկէ հարսը իրեն մօտիկ քանի մը ընկերուհիներով կը հետեւէր հարսնիքին:

Հարսնիքին պաշտօնական արարողութիւնը կը տեւէր մինչեւ առաւօտ, սակայն անկէ ետքն ալ, յաճախ, քանի մը օր շարունակ երկու կողմի ընտանիքներն ու հարազատները կը հաւաքուէին մերթ հարսին եւ մերթ փեսային հօր տուները՝ «կրճօնքի», այսինքն՝ մնացածը ուտելու: Կրճօնքը կրնար տեւել նոյնիսկ շաբաթ մը, երբեմն ալ՝ աւելի: Կրճօնքէն ետքն էր, որ հարսնիքը կը նկատուէր վերջացած: Ահա Շատախի հարսնիքին համառօտ նկարագիրը, որ այսօր, արդէն պատմական յուշ է դարձած:

Գ. ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց եկեղեցու միջ-եկեղեցական յարաբերութիւնների բաժնի հրաւէրով սոյն թուականի Նոյեմբեր 23–28 Ս. Էջմիածին այցելեցին Անգլիկան եկեղեցու արտաքին յարաբերութիւնների դիւանապետ Հայր Մայքըլ Մուրը եւ Ա. Մ. Ն.-ի Եպիսկոպոսական եկեղեցու ներկայացուցիչ Հայր Ռեյմոնդ Օպենհայմը՝ իր տիկնոջ հետ:

Մայր Աթոռի պաշտօնական հիւրերին ընդունեց Նորին Սրբութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Ազգիս Հայրապետը սիրով ընդունելով Նորին Գերազանցութիւն Քենթըրբըրիի Արքեպիսկոպոսի եղբայրական ողջոյնները՝ փոխադարձ եղբայրական ողջոյնի խօսք յղեց նրան:

Հիւրերը Հայաստանեայց եկեղեցու միջ-եկեղեցական յարաբերութիւնների բաժնի ղեկավարների հետ ունեցան պաշտօնական տեսակցութիւն, որի ընթացքում Մայր Աթոռի ներկայացուցիչների եւ յարգարժան հիւրերի միջեւ տեղի ունեցաւ կարծիքների փոխանակում երկու եկեղեցիների միջեւ գոյութիւն ունեցող եղբայրական յարաբերութիւնների, ինչպէս նաեւ Քենթըրբըրիի արքեպիսկոպոսութեան եւ Անգլիայի Հայոց եկեղեցու փոխադարձ կապերի յետագայ զարգացման հեռանկարների շուրջ:

Մեծայարգոյ հիւրերը Հայաստանում գտնուելու օրերին ծանօթացան հայ ժողովրդի հոգեւոր, մշակութային կենտրոններին եւ պատմական յուշարձաններին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

20 Դեկտեմբեր 1973
Ս. Էջմիածին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Շղթայի չղարկին նրան, ու մռայլ արգելարանի երեսը այլեւս չտեսաւ: Բայց նրա ու գնդապետի միջեւ եղած կռիւը ամէն մի հարցաքննութեան էլ աւելի սրուեց: Արթիւր ի զուր էր աղօթում իր խցում, որ երկինքը օգնէր իրեն՝ իր վատ հակումները զսպելու. ի զուր ամբողջ գիշերներով Քրիստոսի խոնարհութեան ու համբերութեան մասին էր մտածում: Հէնց որ նրան կրկին տանում էին այն երկար ու դատարկ սենեակը, մահուդով ծածկած սեղանի առաջ, եւ հէնց որ տեսնում էր նորից գնդապետի փայլեցրած բեխերը, խռովայոյզ ոգին իսկոյն տիրում էր նրան ու ներշնչում զայրացկոտ առարկութիւններ ու արհամարհոտ պատասխաններ: Ձերբակալումից դեռ մի ամիս չէր անցել, երբ երկուսի փոխադարձ գրգռումը այն աստիճանի հասաւ, որ ո՛չ նա, ոչ գնդապետը չէին կարող իրար նայել, առանց իրենց անձնիշխանութիւնը կորցնելու:

Այս երկարատեւ մանր կռիւը թուլացրել էր նրա ջղերը: Գիտնալով, թէ ինչ խստութեամբ հետեւում էին իրեն, եւ լսած լինելով, թէ բանտարկեալներին բելլադոն են խմացնում ու գրի են առնում նրանց զառանցանքը, Արթիւր քիչ-քիչ սկսեց վախենալ ուտելուց ու խմելուց: Երբ գիշերը կողքից մուկ էր վազ տալիս, նա վեր էր թռչում ամբողջովին քրտնաթոր եւ դողում էր այն մտքից, որ սենեակում մարդ կը լինի թաք կացած իր երազներին ականջ դնելու համար: Վարչութիւնը, անշուշտ, թակարդ էր ուզում սարքել՝ Բոլլային մեղադրող մի ցուցում ստանալու համար նրա բերանից: Եւ որչափ մեծ էր իր երկիւղը, թէ մի գուցէ անխոհեմութեամբ ընկնի այդ թակարդը, որը ճշմարիտ դիւրաւ կարող էր պատահել շնորհիւ իր ջղայնութեան: Բոլլայի անունն էր հնչում ականջին գիշեր ու ցերեկ, խառնւում էր աղօթքներին եւ դուրս թռչում իր շրթունքներից՝ փոխանակ Տիրամօր անուան, երբ համրիչ էր շրջում: Ամէնից զարհուրելին այն էր, որ օրից օր հաւատքն էլ էր խոյս տալիս: Նա տենդօրէն փարուել էր այդ վերջին կռուանին, ամէն օր մի քանի ժամ աղօթքի տալով իրեն ու խորհրդածութիւնների: Բայց իր մտքերը միշտ աւելի ու աւելի յաճախ էին վերադառնում Բոլլային, եւ աղօթքը դառնում էր բոլորովին մեքենական:

Նրա միակ մխիթարութիւնը բանտի գլխաւոր պահապանն էր, մի կարճ, հաստ ու փոքրիկ ծերուկ, որ սկզբում ուզում էր շատ խիստ երեւալ: Բայց հետզհետէ իր բնական բարեսրտութիւնը, որ փայլում էր նրա լիքը դէմքի ամէն մի փոսիկից, գերակշռեց իր պաշտօնական ջերմեռանդութեանը, եւ նա սկսեց խուցէ խուց բանտարկեալների յանձնարարութիւնները տանել ու բերել:

Մի անգամ, Մայիսի կէսերին, պահապանը մտաւ խուցը այնպիսի մռայլ ու բարկացոտ դէմքով, որ Արթիւր զարմանքով նայեց նրան:

— Ի՞նչ կայ, Հենրիկօ:

— Ոչինչ, — պատասխանեց ծերը չոր ու մօտենալով անկողնին՝ քաշ տուեց սաւանը:

— Ի՞նչ էք ուզում իրերիցս: Չլինի՞ թէ ինձ մի ուրիշ սենեակ են փոխադրում:

— Ոչ, ձեզ բաց են թողնում:

— Բա՞ց են թողնում, այսօր, բոլորովի՞ն: Հենրիկօ:

Արթիւր ոգեւորուած խլեց պահապանի ձեռքը, բայց վերջինս իսկոյն ետ քաշեց:

—Հենրիկօ, ի՞նչ ունէք: Ինչո՞ւ չէք պատասխանում: Բաց են թողնում մեզ բոլորի՞ս:

Մի արհամարհական մռլտոց եղաւ միակ պատասխանը:

— Ձեզ ի՞նչ է պատահել: — Ու նորից վերցրեց ծերուկի ձեռքը ծիծաղելով: — Ի զուր էք վրաս բարկանում, միեւնոյն է, ես չեմ նեղանայ: Ուզում եմ իմանալ, ի՞նչ եղան միւսները:

— Միւսնե՞րը, — քրթմնջաց Հենրիկօ՝ ցած դնելով շապիկը, որ ծալելու վրայ էր: — Յամենայն դէպս ոչ Բոլլան, կարծում եմ:

— Ե՛ւ Բոլլան, ե՛ւ միւսները. ի հարկէ: Ի՞նչ էք ուզում ասել:

— Նա, նրան այնպէս շուտով բաց չեն թողնի, խե՛ղճը քանի որ ընկերը մատնեց: Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ:

Եւ ծերուկը զզուանքով նորից սկսեց իրերը հաւաքել:

— Մատնեց ընկե՞րը: Սարսափելի է:

Արթիւրի աչքերը լայն բաց եղան զարհուրանքից: Հենրիկօն արագ շուռ եկաւ դէպի նա:

— Միթէ դուք չէի՞ք նրան մատնողը:

— Ե՞ս: Ցնդել է՞ք:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան, Պ. Հրայր Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Շիրվանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սէյրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէյրանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աննա Եսայեան եւ զաւակները (Մոնթարժի), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կաղեան եւ զաւակները (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Օսքար Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օսքար Սերխոշեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աննա Գիզիրեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս եւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գիզիրեան եւ իրենց զաւակները (Վալանս), այրի Տիկին Նազելի Տէրտէրեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Մաքրուհի Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Սէյրանեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան Հայթայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Հայթայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միրիճան Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Շիրվանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Միրեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, տալոջ, հարսին եւ ազգականին՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Սէյրանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 4ին, 61 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի Յունուար 9, ժամը 13.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Կը խնդրուի ոչ ծաղիկ ոչ ծաղկեպսակ ղրկել, այլ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել բարեսիրական կազմակերպութեանց:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Յարութիւն Շիրվանեանի եւ զաւակներուն:

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Սէմէրճեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր եւ Սերժ, Տէր եւ Տիկին Փիլիպպոս Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սէմէրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Եսայեան, այրի Տիկին Ովսաննա Անդեքեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Անդեքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Անդեքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Անդեքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Անդեքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Մալճեան, Տելի Սերոբեան եւ զաւակները, Օհանիկ Քէլէշեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նեվրիկ Մխիթարեան եւ զաւակը, Պ. Յարութիւն Էլմայեան եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԲԻԶԱՆԴ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 2ին, 51 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Յունուար 8, ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Սիրուն Սահակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Սահակեան եւ զաւակները խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ (Դեկտ. 24ին, Մարսէյլ):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան գեղարուեստական երեկոյթը Փետրուար 8ին, Միւզէ Կիմէյի մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Սարգիս Յովսէփեան 30 Ֆր.:

×

Լիոնէն Տիկին Տէր-Յակոբեան 30 Ֆր.:

×

Մարսէյլէն Պ. Ս. Մանուկեան 30 Ֆր.:

×

Ոմն (Սէն-Ժերմէն ան-Լէյ) 30 Ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Ժողովը կը սկսի ճիշդ ժամանակին եւ ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արզումեան խումբի ժողովը Շաբաթ Յունուար 13, ժամը 21ին:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը, Երեքշաբթի Յունուար 8, ժամը 20.30ին:

Այս ժողովները կը գումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, 13 Յունուար — Ը. օր. Ծննդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Այդ օր մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի համար: Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տնօրհնէք կը կատարուի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովին, Կանանց Յանձնախումբին եւ Երիտասարդաց Ակումբին

Շաբաթ, Յունուար 19 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

SPLENDIDE, 19 Bld. d'Athènes

Orchestre « LES ROMANS » Direction Henri ROMAN

ATTRACTION SURPRISE ?

et la participation de la télé-speakrine JACQUELINE DIVERRES

Réservation au siège et auprès des membres

Entrée 50 F., Etudiant 30 F.

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10ԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն ի վեր սպառած այս գիրքին նոր տպագրութեան պատուէրներուն համար դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախորհրդակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի

1974Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գին.— 5 Ֆրանք.

Դիմել՝ Տեղական վարչութիւններուն:

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens

Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No	526	CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
	527	ARMENIE, chants et danses
	516	REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
	199	ARMENIE IMMORTELLE
	596	PROMENADE EN ARMENIE
	517	SOIREE ARMENIENNE
	30152	CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
	30240	LEGENDES D'ARMENIE
	30211	DOUZE DANSES ARMENIENNES
	409	LE THAR (par Garékine)
	182	LE CAUCASE

Musique Religieuse

No	442	MESSE, d'après Ekmalian
	451	MESSE, d'après Komitas
	454	TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
	547	TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 11 (Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176	Quatre pièces symphoniques
714	AU FIL DES SONGES (huit pièces) par l'orchestre des concerts Colonne
790	DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22

Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le catalogue détaillé

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ ընկերներուն յիշատակին նուիրուած հոգեհանգստեան եւ շիրիմներուն այցին առթիւ Տիկին Զապէլ Կարապետեանէ 100 Ֆր.:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. այրի Տիկին Հայկուհի Քէօսէեանէ եւ զաւակներէն, իրենց սիրեցեալ մայրիկին եւ մեծ մայրիկին՝ Փեփրոնէ Պետրոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը իր քառասնամեակի հանդիսաւոր տօնակատարութենէն ի վեր շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Ա. Գեւոնեան, Պ. Ա. Յակոբեան 10ական Ֆր., Տիկին Ս. Մարմարեան, Տէր եւ Տիկ. Թ. Մեծպահքեան, Պ. Ս. Մխիթարեան, Պ. Վ. Եղիշէեան 50ական, Տիկին Գ. Դաւիթեան, Պ. Ա. Բարսեղեան, Պ. Պ. Թուրեան 100ական, Պ. Պ. Ճէզվէճեան 300, Պ. Ա. Մանուկեան (Ամերիկա) 200 տոլար, Պ. Ա. Քաղցրունի 10 տոլ., Կիւլպէնկեան ֆոնտ 1500 Ֆր.:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կապ. Խաչը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 13ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն, հայկ. պարեր, նուէրներ Կաղանդ պապային կողմէ:

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան Վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան - Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը::

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
8
MARDI
8 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար․ 120 Ֆ․	Հատը	0,80 Ֆ․
Արտասահման	Տար․ 135 Ֆ․	Վեցամսեայ	65 Ֆ․

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·906 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.906

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏ

———0———

Հայրենիք ու Սփիւռք համեմատաբար խաղաղ տարի մը բոլորեցին 1973ին։

Ո՛չ մէկ դղրդալից փոփոխութիւն կամ ուշագրաւ դէպք հայրենիքի մէջ, ուր կեանքն ընթացաւ ըստ սովորականին։ Հազարաւոր զբօսաշրջիկներ այցելեցին Հայաստան, խորհրդային `օրէնքի սահմանած երկու շաբթուան կարճ պայմանաժամով, հայրենաբաղձութեամբ կամ ազգականներ ու սիրելիներ տեսնելու անյագ փափաքով։

Երեւանի վարիչները վերջացող տարուան ընթացքին ո՛չ մէկ բացառիկ ճիգ ըրին աւելցնելու համար տարեկան բաժնեչափը հայրենադարձին, որուն վրայ ա՛յնքան յոյսեր են դրուած՝ իբրեւ ամէնէն ազդու միջոցը ապահովելու օտար հարիզոններու տակ ծնած ու սնած մեր զաւակներուն ազգապահպանումը։

Տարեկան հինգ հազար հոգի միայն փոխադրելով հայրենիք, կարելի չէ տասնեակ տարիներու ընթացքին դարման տանիլ մեզ տանջող ցաւին։ Նոր սերունդը մեր անզօր աչքերուն առջեւ կը հալի ու կը կորսուի։ Սփիւռքի քաղաքական, մշակութային, երիտասարդական, բարեսիրական եւ այլ միութիւնները կարելին կ'ընեն ուծացման ու ձուլման անխուսափելի վտանգին առաջքն առնելու համար։ Հայրենիքի պարտականութիւնն է հնարաւոր բոլոր միջոցներով աջակցիլ արտասահմանի Հայութեան այս ուղղութեամբ կատարած հայրենասիրական ճիգերուն ու փորձերուն։

Դժբախտաբար Սփիւռքի հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէն փոխանակ անվերապահ օժանդակութիւն ընծեռելու օտար հողերու վրայ հոսանքն ի վեր թիավարելու փորձ կատարող կազմակերպութեանց, ընդհակառակն իր պաշտօնաթերթին միջոցաւ անընդհատ որոմ ցանեց 1973ի ընթացքին եւս պառակտելու եւ հակամարտ երկու ճակատներու վերածելու համար գաղութը։

Ցաւալի ու դառն իրականութիւն։

Հայկական Դատի հետապնդումը օրակարգի հարց էր դարձեալ վերջացող տարուան ընթացքին։ Անոր ամբողջ ծանրութիւնը իր ուսերուն վրայ էր առած ըսփիւռքի Հայութիւնը, մասնաւորաբար հայ ազգի քաղաքական ու ազգային պահանջներու հարազատ արտայայտիչ Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը։

Հայրենիքի վարիչները իրաւունք չունին Հայկական Դատով հետաքրքրուելու։ Անկախ չէ Հայաստան եւ պարտաւոր է հետեւելու Մոսկուայի քաղաքականութեան՝ ամէն մարզի մէջ։ Եւ այդ քաղաքականութիւնը բոլորովին կը հակասէ հայ ազգի կենսական շահերուն։

Լենինէն մինչեւ Պոդկորնի Թրքասիրական նոյն քաղաքականութեան են հետեւած Կրեմլինի բոլոր վարիչները։ Անվերապահօրէն երաշխաւորուած են Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը։ 1945 Յուլիսին Փոցտամի մէջ Ստալինի զարտուղի — եւ անհետեւանք մնացած — մէկ չեղումը քաւելու եւ Թուրքերէն ներողութիւն խնդրելու համար հանճարափայլի մահէն (1953 Մարտ 5) երեք ամիս վերջ, 1953 Մայիս 30ին Մոլոտով, «յանուն Հայաստանի եւ Վրաստանի», ծանուցագիր մը ուղղեց Անգարայի կառավարութեան՝ յայտնելով որ Խ․ Միութիւնը հողային ո՛չ մէկ պահանջ ունի Թուրքիայէն։ Նոյնը աւելի վերջ կրկնեց Խրուշչեւ՝ Մոսկուա այցելող Թուրք ծերակուտականներու պատուիրակութեան առջեւ, աւելցնելով, որ հող պահանջողը Ստալինն էր։ Հիմա որ չկայ անիկա, հետեւաբար եւ բնականաբար․․․։

Պոդկորնին էր վերջին պետական դէմքը, որ անգամ մը եւս չեշտեց թէ Խ․ Միութիւնը կ'երաշխաւորէ Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան ու սահմաններու անըռնաբարելիութիւնը։ Խ․ Միութեան Գերագոյն Սովետի նախագահին Անգարա այցելութեան օրը, 1972 Ապրիլ 11ին, Հայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբը Փարիզի մէջ կազմակերպեց Բողոքի եւ Հողային Պահանջի հրապարակային ցոյց մը եւ հեռագիրներ ուղղեց շահակից Պետութեանց։

Ցիշեցինք այս պատմական ճշմարտութիւնները, հաստատելու համար թէ ո՛չ մէկ յոյս պէտք է դնել հայրենիքի մեր վարիչներուն վրայ՝ Հայկական Դատ հետապնդելու եւ Թուրքիայէն բռնագրաւեալ մեր հայրենական հողերը պահանջելու համար։

Արտասահմանի հայրենասէր Հայութեան վրայ կը ծանրանայ այդ կենսական, այլ դժուարին պարտականութիւնը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՊԱՀԵՍՏԱՆՈՑ ՄԸ
ԵՒՍ ԿՐԱԿ ԱՌԱՒ

———0———

Կասկած չկայ այլեւս թէ քարիւղի պահեստանոցներու հրդեհները, որ կը ծագին Ֆրանսայի գաւառներուն մէջ, ոճրային բնոյթ ունին։ Քանի մը շաբաթ առաջ, Պելֆորի մէջ 500 խորանարդ մեթր փիւէլ պարպուած էր, կամաւոր կերպով։ Քանի մը օր ետք Պելֆորի շրջանը հրդեհ մը մասամբ փճացուցած էր փայտի եւ այլ նիւթերու պահեստանոցները, Պըզանսոնի արուարձանի մը մէջ, Դեկտ․ 28էն 29ի գիշերը, կրակի տրուած էր 1500 խորանարդ մեթր փիւէլի պահեստանոց մը եւ այս անգամ ալ Մաքոնի մէջ է, որ հրշէջները մեծ դժուարութեամբ եւ քաջութեամբ, հինգ ժամ պայքարելէ ետք է որ կրցած են տէր դառնալ հրդեհի մը, որ ծագած էր 3000 խորանարդ մեթր փիւէլ պարունակող պահեստանոցներու մէջ, ուր կար նաեւ 6000 խորանարդ մեթր սովորական եւ սիւփէր վառելանիւթ։

Առաջին քննութիւնները արդէն փաստեցին թէ հին թուղթերով եւ սղոցուքներով է որ կրակի տրուած են այս հսկայ պահեստանոցները։

Հաստատելով հանդերձ թէ այս բոլոր հրդեհները ոճրային բնոյթ ունին, կարեւոր է նաեւ երեւան հանել թէ որո՞նք են ասոնց հեղինակները։

×

« ՔԱՆԱՐ »Ի ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Լը Փուէն շաբաթաթերթը կը յայտնէ իր վերջին թիւին մէջ թէ քննութիւն մը բացած էր քանի մը շաբաթէ ի վեր գտնելու համար Տէ․ Էս․ Թէ․ի այն գործակալը զոր Քանարի խմբագիրը Քլօտ Անժելի խնդրոյ առարկայ ըրած էր։ Թերթը կ'ըսէ թէ այդ գործակալն էր ժօրժ Լապորտ զոր դռնապանուհին ալ բացարձակապէս ճանչցած է իբրեւ մէկը անոնցմէ որոնք եկած էին երգիծաթերթին նոր շէնքը ենթադրեալ աշխատանքներու համար։

Այս «յայտնութենէն» ետք, կը հաղորդուէր թէ ենթական, Լապորտ անուանարկութեան դատ բացած է շաբաթաթերթին դէմ։ Էքսփրէս շաբաթաթերթն ալ իր կողմէն այլ յայտնութիւն մը կ'ընէ, գրելով թէ Քանարի շէնքին մէջ գտնուած ելեկտրոնիք կազմածներու համար, ապսպրանքի կտրոններ գտնուած են, որոնց մէկ մասը եկած է Բանակներու նախարարութենէն, միւսն ալ՝ Ներքին նախարարութենէն։

ՏԱՅԵԱՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը որոշ լաւատեսութեամբ մեկնեցաւ Ուաշինկթընէ, ուր երկար տեսակցութիւններ ունեցած էր Քիսինկէրի հետ։ Արդէն մեկնումի ատեն նկատել տուաւ, թէ իրենք յստակ առաջարկներ ունին ներկայացնելիք Եգիպտացիներուն՝ Սուէզի ճակատին պարպումին մասին։ Իսրայէլեան թերթերէն «Ետիոթ Ահրոնոթ» առջի օր հրապարակեց «Տայեանի ծրագրին» գլխաւոր կէտերը։ Համաձայն թերթին հրապարակածին, իսրայէլեան ուժերը պիտի հեռանան ճակատէն յաջորդական երեք փուլերով։ Ա) Իսրայէլեան ուժերը կը հեռանան Գահիրէ — Սուէզ ճամբէն եւ կը հաստատուին այսպէս կոչուած «Հոկտեմբեր 22ի» զինադուլի սահմանին վրայ։ Այս ձեւով վերջ կը գտնէ եգիպտական 3րդ բանակին պաշարումը։ Բ) Երկրորդ փուլով Իսրայէլացիք կը քաշուին Սուէզի Ջրանցքի արեւմտեան ափէն, միայն կամրջագլուխ մը պահելով։ Գ) Երրորդ փուլով անոնք կը քաշուին Ջրանցքէն 30 քիլոմեթր արեւելք՝ Միթլա եւ Կիրտի բարձունքները։ Առաջին երկու պարպումներէն անմիջապէս ետք ՄԱԿի ուժերն են, որ տեղ կը գրաւեն պարպուած հողերուն վրայ։ Երրորդ փուլի գործադրութենէն ետք Եգիպտացիք կրնան յառաջանալ տասնեակ մը քիլոմեթր Ջրանցքին արեւելքը, իսկ մնացեալ քսան քիլոմեթրին վրայ, եգիպտական եւ իսրայէլեան բանակներուն միջեւ, ՄԱԿի ուժերը դիրք կը բռնեն։ Փոխարէնը, ըստ Տայեանի ծրագրին, Գահիրէ հրադադարը կը փոխարինէ «ոչ-պատերազմական վիճակի» յայտարարութիւնով մը։ Ապա կը բանայ Ջրանցքը, առանց սակայն յանձնառու ըլլալու դեռ, թէ իսրայէլեան նաւերը կրնան օգտագործել զայն։ Վերջապէս Գահիրէ պէտք է պակսեցնէ զինուորական իր ուժերը Սինայի մէջ, յատկապէս ծանր տեսակի զէնքերը․ պէտք է յանձն առնէ նաեւ օգնել չպահել Ջրանցքին շատ մօտ օդակայաններու մէջ․ սահմանափակումներ պէտք է կատարուին նաեւ հակօդային հրթիռներու Ջրանցքի շրջագիծին մէջ։

Այս ծրագիրը, անշուշտ, նախաքայլ մըն է ընդհանուր համաձայնութեան մը Սինայի ապագային եւ երկու երկիրներու յարաբերութեանց շուրջ։

× Տիկին Կոլտա Մէյր որ 75 տարեկան է, անհանգիստ է բայց եւ այնպէս կրցած է իր տունը ընդունիլ Մօշէ Տայեանը, Ուաշինկթընէն վերադարձին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Օհիրա առջի օր ընդունուեցաւ Մաոյի կողմէ։ Խօսակցութիւնը որակուեցաւ «շատ սիրալիր եւ բարեկամական»։ Փեքին մեծ կարեւորութիւն կուտայ Ճափոնի հետ իր յարաբերութիւններուն եւ ասոր ապացոյցը կը չեշտուի Արտաքին նախարարին տեսակցութեան Չինաստանի նախագահին հետ։ Այս վերջինը ասկէ առաջ միայն երկու անգամ ընդունած էր Արտաքին նախարարներ՝ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Շուման 1972 Յուլիսին եւ Մ․ Նահանգներու Արտաքին նախարարը՝ Քիսինկէր անցեալ Նոյեմբերին։

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ ամիրայութիւններէն Ապու Տհապի, որ միայն 80·000 բնակիչ ունի, ըստ ամերիկեան տեղեկատու մարմիններու, Ֆրանսայէն 32 «Միրաժ» օդանաւեր պիտի գնէ 423 միլիոն Ֆրանք արժողութեամբ։ Ապու Տհաբիի բանակը 8000 զինուոր ունի։ Այս գնումը տարօրինակ կը թուի այսքան փոքր երկրի մը համար․ ամիրայութիւնը սահմանային վէճ ունի Սաուտական Արաբիոյ հետ․ այս վերջինը 7 միլիոն բնակիչ ունի։

ՀԻՒՍ․ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ բողոքական դըլխաւոր քաղաքական կուսակցութեան խորհուրդը մերժեց ընդունիլ Իրլանտայի Խորհուրդին կազմութիւնը։ Դեկտեմբեր 9ի համաձայնութեամբ նման Խորհուրդ մը պիտի կազմուէր, որուն գործը պիտի ըլլար տնտեսական եւ ընկերային կապեր հաստատել Հիւսիսային եւ Հարաւային Իրլանտայի միջեւ։ Միւս կողմէ, ահաբեկչական արարքները կը բազմանան բըրիտանական մայրաքաղաքին մէջ։ Ռումբ մը պայթած է «Մատամ Թիւսօ» նշանաւոր թանգարանը, զգալի կերպով փճացնելով Թրաֆալկարի ճակատամարտի սրահը։

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ նոր գործին հրատարակութիւնը Արեւմուտքի մէջ, մեծ իրարանցում ստեղծած է Մոսկուա։ Հիւլէագէտ Սախարով ինչպէս նաեւ կարգ մը գրագէտներ եւ գիտուններ յայտարարութիւն մը հրապարակած են ի պաշտպանութիւն Սոլժենիցինի, շեշտելով թէ գրագէտը կը հալածուի, պէտք է ազատ ձգել զինքը տրուած ըլլալով որ գրագէտը ազատ պէտք է ըլլայ իր ուզածը գրելու։ Կը կարծուի սակայն թէ խորհրդային իշխանութեանց հալածանքը Սոլժենիցինի դէմ, սահմանուած է առաւելաբար խորհրդային ժողովուրդին, որպէսզի այս վերջինը, որ առիթ չունի Սոլժենիցինի գործը կարդալու, զայն դատապարտէ։ Կրեմլինը Սոլժենիցինը կը ներկայացնէ իբրեւ համակիր մը Նացիներուն։

ԹԱՔՍԻԻ վարորդ մը սպաննուած է առջի օր, Փարիզի Լարիպուազիէր հիւանդանոցին դրան առջեւ, պարզապէս որովհետեւ Թաքսիներու կայքի տեղը գրաւուած էր երիտասարդներու կառքի մը կողմէ։ Երիտասարդները չեն ուզած տեղը տալ եւ բախում մը սկսած է։ Տղոցմէն մէկը ատրճանակն հանած ու տեղն ու տեղը սպաննած է վարորդը։ Քիչ ետք երեք երիտասարդները կը ձերբակալուէին մինչ բուն ոճրագործը ինքնաբերաբար ոստիկանութիւն կը ներկայանար 48 ժամ ետք։ Թաքսիի վարորդները անգամ մը եւս ցոյց ըրած են բայց գոհացում չեն ստանար։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

———0———

(Ծննդեան 100ամեակին առթիւ)

Ա.

Արտաշէս Յարութիւնեան ծնած է Եւրոպական Թուրքիոյ Ադրիանապոլիս նահանգի Մալկարա գիւղաքաղաքը, 1873 Հոկտեմբեր 15ին:

Մալկարա ունէր գեղատեսիլ, հրապուրիչ բնութիւն՝ ծառախիտ բարձունքներ, ծաղկաւէտ ձորեր, այգիներ եւ թթաստաններ: Պատանի Արտաշէս ծննդավայրին եօթնամեայ դպրոցը աւարտելէ ետք ինքնաշխատութեամբ շարունակեց զարգացնել իր մտաւոր պաշարը: Ան քանի մը տարուան ընթացքին գիրքը սորված անթերի ֆրանսերէնը զարգացուց այն աստիճան, որ սկսաւ թարգմանութիւններ կատարել: 16 տարեկան էր, երբ Պոլիս լոյս տեսնող «Բուրաստան մանկանց» պարբերականին մէջ (1889, թիւ 31) լոյս տեսաւ անոր առաջին թարգմանութիւնը՝ «Պատահար մը մեծ ճամբուն վրայ» պատմուածքը:

Անոր առաջին ինքնուրոյն արձակ գրութիւնն եղաւ «Առ վշտակիր Եղիա Տէմիրճիպաշեան՝ հսկման ժամեր» յուզաթաթաւ եւ սրտաբուխ ձօնը, որով իր անհուն սէրն ու հիացումը կը յայտնէր հեղինակաւոր եւ անուանի գրագէտին հանդէպ:

Ա. Յարութիւնեան սկսաւ աշխատակցիլ նաեւ Ա. Արփիարեանի «Հայրենիք» օրաթերթին: 1892ին թերթին մէջ լոյս տեսաւ անոր «Աշնանային արշալոյս» բանաստեղծութիւնը: Սակայն երիտասարդ հեղինակը ինքն ալ զարմացաւ իր ստանաւորին տակ տեսնելով «Կարօ» ստորագրութիւնը: Այս անակնկալը Ա. Արփիարեանի գրական կամաւոր կնքահայրութիւնն էր:

Անոր բանաստեղծութիւնները, քննադատութիւնները, արձակ էջերը, հրապարակագրական յօդուածներն եւ թարգմանութիւնները հետզհետէ տպագրուեցան մամուլի էջերուն մէջ: Ան աշխատակցեցաւ «Հայրենիք», «Արեւելք», «Բիւրակն», «Արեւելեան Մամուլ», «Մասիս», «Ծաղիկ», «Անահիտ», «Բիւզանդիոն», «Ազատամարտ», «Ձայն հայրենեաց», «Հայ գրականութիւն», «Շանթ», «Մեհեան», «Ոստան» պարբերականներուն, ինչպէս նաեւ Թէոդիկի եւ այլ տարեգիրքերու, ապա՝ Փարիզի «Լը Մակազէն ԷնթԷրնասիոնալ» եւ «Լ'Անկլօ» թերթերուն՝ հայ գրականութեան մասին գրած յօդուածներով:

Ա. Յարութիւնեան չամուսնացաւ երբեք: Ան սիրահարեցաւ Մալկարայի Ս. Հռիփսիմեանց դպրոցի ուսուցչուհիներէն մէկուն, սակայն իր ծնողքին արգելքին հանդիպեցաւ եւ հնազանդեցաւ անոնց կամքին: Իսկ ուսուցչուհին՝ տխուր եւ սրտաբեկ հեռացաւ Մալկարայէն: Բանաստեղծը այդ տարաբախտ եւ սրտակեղ սէրը չմոռցաւ երբեք եւ իր բանաստեղծութիւններուն մէջ մորմոքով եւ կարօտով երգեց այդ վիշտը:

1912–1913ի պալքանեան պատերազմին, երբ պուլկար բանակը յաղթական կը յառաջանար, Մալկարացիներու համակրութիւնը Պուլկարներու կողմն եղաւ. զինուած մարտիկներու շարքին մէջ էր նաեւ բանաստեղծը: Վեց ամիս ետք Թուրքերը վերադարձան, իսկ Պուլկարները նահանջեցին: Յարութիւնեան ընտանիքը ստիպուեցաւ հեռանալ Մալկարայէն եւ հաստատուիլ նախ Ադրիանապոլիս, ապա՝ Կ. Պոլիս, ուր Արտաշէս նշանակուեցաւ քննիչ՝ ֆրանսական «Ինիոն տը Փարի» ապահովագրական ընկերութեան մէջ: Կարճ ժամանակ մըն ալ զբաղեցաւ ուսուցչութեամբ:

1915 Ապրիլ 24ի առաջին ձերբակալութիւններէն վերծ մնաց ան եւ իր ծնողքին թախանձանքով պահուըտեցաւ: Բայց Օգոստոսի կէսերուն խուզարկու ձեւով ձերբակալեցին զինքն ալ եւ Իզմիտէն անդին ճամբուն վրայ գազանաբար սպաննեցին:

Ա. Յարութիւնեան հրատարակեց բանաստեղծութիւններու երեք հաւաքածոյ՝ «Լքուած քնար» (1902), «Երկունք» (1906), «Նոր քնար» (1912): Անոր արժէքաւոր արձակ էջերն եւ, մանաւանդ, քննադատական յօդուածները սփռուած են արեւմտահայ մամուլի էջերուն մէջ սպասելով, որ հոգատար ձեռքեր զանոնք կրկին լոյս աշխարհ բերեն: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ Յարութիւնեանի շատ հետաքրքրական եւ բովանդակալից նամակները. ասոնք անոր գրական ժառանգութեան անբաժանելի մասը կը կազմեն եւ երբեք զուրկ չեն շահեկանութենէ:

1890ական թուականներուն, երբ Ա. Յարութիւնեան գրական ասպարէզ իջաւ, արդէն շատոնց լռած էր Պետրոս Դուրեանի կախարդական քնարը: Դեռ հրապարակ չէին իջած Սիամանթօ, Մեծարենց, Վարուժան, Վ. Թէքէեան, Ռ. Սեւակ:

Սիրոյ երգիչը ներկայ է առաւելաբար «Լքուած քնար» եւ «Երկունք» հաւաքածոներուն մէջ: Բանաստեղծին համար սէրը երբեք ապրուած վայելք չէ, այլ բաղձալի երազ, հեռաւոր, անհասելի կարօտ: Յարութիւնեանի սիրոյ երգերուն մէջ անձնական տխուր երանգներէն զատ, հանրային խոր բովանդակութիւն կայ: Ան թախիծով եւ վիշտով երգեց իր մերժուած սիրոյ ցաւը.

Անբիծ, մաքուր ձիւնին վրայ
Եթէ կայլակ մ'արիւն կաթի,
Ձիւնն անբասիր կը սարսռայ,
Ջերմակութեան մէջ իր կաթի:
Ու ծաղիկ մը աստղ կարմիր,
Կը ծլի հոն ներմակին մէջ,
Վիրաւոր է ձիւնն անբասիր
Տաք ու խորունկ վէրքով մ'անշէջ:

Այստեղ Յարութիւնեան կարծէք իր առաջին սիրոյ փոխաբերական պատկերը կուտայ. չէ՞ որ սէրը՝ ձիւնի նման անբասիր իր հոգիին վրայ, մնաց «տաք ու խորունկ» վէրք մը: Վէրք մը, որուն վիշտը դուրեանական շունչով բանաստեղծութիւններու ծնունդ տուաւ.

Հոգւոյս խորը կարօտներ կան,
Որ կը ճանդեն զիս օրէ օր,
Ինչպէս բոցին կարմիր լեզուն —
Մոմի ներմակ մարմինն աղուոր:

Բանաստեղծին քնարին վիշտին լարը չէր կրնար չթրթռալ ի տես իր ազգին տառապանքին եւ զոհերուն: Ուստի խոր յուզումով երգեց.

Սիրտս անբաւ սուգերով է բեռնաւոր
Մինչ հեգնօրէն դեռ պէտք է որ ես
ժպտիմ:

Անընկճելի եւ հպարտ ժողովուրդն է, որ կը խօսի այս տողերուն մէջ, հայ ժողովուրդը, ցաւին մէջ՝ տոկուն, սուգին հանդէպ՝ տոկուն: Ժողովուրդ մը, որ թէ՛ տանջուեցաւ, թէ՛ ջարդուեցաւ, բայց եւ ժպտաց ու երգեց:

Այլ ո՜վ կեանքի ողբերգութիւն
կը ժպտիմ,
Եւ տխուր եմ դեռ միայն,
Չեն թաց աչքերս նախատինքովն
արցունքին
Հոգիս խոցոտ է սակայն:

Զուսպ եւ ժլատ բառերով արտայայտուած այս քանի մը տողերը կ'ամփոփեն սրտաճմլիկ ողբերգութիւն մը եւ ժողովուրդի մը արի ոգին:

Յետագային ան գրեց.

Մերթ մրմնջեց հեծեծագին, ճաղցրօրէն,
Ու մերթ գոռաց բողոքի շեշտը հրեղէն...

եւ կամ՝

Առտուն երգեց, շունչն հատեր էր
իրիկուան:

Ով չի կռահեր, թէ այս տողերը նուիրուած են Պ. Դուրեանի:

Անշուշտ, Ա. Յարութիւնեան, հակառակ իր գեղեցիկ եւ յուսադրիչ նախաքայլերուն, չեղաւ Վարուժան մը, Մեծարենց մը, որոնց ժամանակակիցն ու ջերմ քաջալերողն էր:

Անոր արձակ ժառանգութեան մէջ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն խոհական բնոյթի գրութիւնները, որոնք լոյս տեսան «Թափառումներ», «Մոխիր եւ մախր» եւ «Հակասութիւններ» խորագիրներով:

Ահա այդ գրառումներէն մէկը. «Բայց լսէ ինծի, հոգիս, դուն քեզի լսէ, հոգիս, անկե՞ղծ ես այն բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ, ուր կը փորձես ինքզինքդ ըլլալ, իբր թէ գեղեցկութիւնն ապրելու եւ գեղեցկութիւնն ստեղծելու համար: Կրնա՞ս վստահիլ՝ թէ քու բոլոր շարժումներուդ մէջ ցուցամոլութեան երանգ մը չկայ, որ զքեզ ծիծաղելի պիտի դարձնէր նոյնիսկ քու նկատողութեանդ հանդէպ, լուսաւոր ինքնագիտակցութեան վայրկեանի մը մէջ»:

Ա. Յարութիւնեան, իբրեւ բանաստեղծ եւ արձակագիր, տիրական եւ չեշտուած դէմք չդարձաւ, սակայն իբրեւ գեղագէտ – քննադատ ան ճանչցուած հեղինակութիւն էր:

Օ. ՓԱՆԻԿԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

———0———

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ԺԹ. ընդհանուր ժողովի եւ Բիւրոյի որոշումով, 1972ին սկսաւ հրատարակութիւնը կուսակցութեան արխիւներուն: Առաջին հատորը հրատարակուեցաւ պրակներով, իբրեւ «Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակ»ի յաւելուած, էջերու յաջորդական եւ առանձին համարակալումով: Հրատարակուած պրակները կազմեցին 300 էջերէ բաղկացած գեղակազմ հատոր մը: 1973 Հոկտեմբերին լոյս տեսաւ «Նիւթեր»ու երկրորդ հատորը, 340 էջ: Երկու հատորներն ալ հրատարակութեան պատրաստած եւ խմբագրած է Հրաչ Տասնապետեան:

«Նիւթեր»ու առաջին հատորին մէջ հրատարակուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լեռնավայրի (Կիլիկիա), Կղզի (Կիպրոս), Եգիպտոսի եւ Ռուսհանքի (Իզմիր) գործունէութեանց վերաբերեալ արխիւային նիւթերը: Այս նիւթերը կ'ընդգրկեն 1896էն 1905 երկարող ժամանակաշրջանը: Հատորին մէջ մտած են Մինաս Վերածինի (1920–22), Ստեփան Եսայեանի (1908–1919) եւ Տիգրան Եղուպեանի (1907–1921) թուղթերը, ինչպէս նաեւ փաստաթուղթերու շարք մը Պոլսոյ շրջանի 1890–1914 յեղափոխականկուսակցական գործունէութենէն: Ընդհանուր յաւելուածի մը մէջ կը գտնենք Կիլիկիոյ 1906ի Շրջանային ժողովի ատենագրութիւնը, Մինաս Վերածինէն յաւելեալ թուղթեր եւ Հաճնոյ ութամսեայ գոյամարտը, հանդուցեալ ընկ. Ա. Զալեանի գրչով:

Ա. հատորը լոյս կը սփռէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական յարաբերաբար անծանօթ մնացած շրջաններու եւ գործիչներու գործունէութեանց վրայ: Արդարեւ, համեմատաբար քիչ գրուած է Պոլիսէն, Կովկասէն, Ատրպատականէն, Սասունէն եւ Վասպուրականէն դուրս գտնուող շրջաններու մասին: «Եւ սակայն, — ինչպէս գիտել կը տրուի առաջին գլուխի յառաջաբանին մէջ, — նուիրումի, անձնազոհութեան, քաջութեան, աքսորի եւ նահատակութեան ինչպիսի չքեղ օրինակներ կը գտնենք նաեւ Եգիպտոսէն ու Կիլիկիայէն մինչեւ Իզմիր եւ անկէ անդին՝ մինչեւ Պուլկարիա եւ այլուր»:

Երկրորդ հատորով կը սկսի հրատարակութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընդհանուր եւ ռայոնական ժողովներու արձանագրութիւններուն: Այս հատորը կը պարունակէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր եւ առաջին ընդհանուր ժողովներուն մասին տեղեկութիւններ (արձանագրութիւններ չկան), Հ. Յ. Դ. Բ. եւ Գ. Ընդհանուր Ժողովներու արձանագրութիւնները, Արեւելեան մարմիններու ռայոնական ժողովներու արձանագրութիւնները եւ յարակից փաստաթուղթեր, 1899-1903 շրջանի մասին թուղթեր, ինչպէս նաեւ ցարական լրտեսական սպասարկութեան՝ «Օխրանա»յի Հ. Յ. Դաշնակցութեան միեւնոյն ժամանակաշրջանի գործունէութեան վերաբերող վաւերագրեր:

Այս երկրորդ հատորը կը պարունակէ փաստական կարեւոր նիւթ Հայ Յեղափոխութեան ամէնէն եռուն շրջանին մասին: Հոն կը գտնենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ ծրագիրը, Բ. Ընդհանուր Ժողովին մշակուած կազմակերպական կանոնները, ընկերվարութեան յարելու մասին թեր ու դէմ բուռն վէճերը եւ տրուած որոշումները, որոնք վճռական նշանակութիւն ունեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան ապագայ գործունէութեան համար:

Երկու հատորներու մէջ հրատարակ –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Հայրենիք, Արեւելք եւ Ճէրիտէ Շարքիէ հաւասարապէս ստացան այդ կարմիր կնիքով նամակները: Արեւելք եւ Ճէրիտիէ իրար անցան եւ Զարեհ Եուսուֆեան, Բիւզանդ Քէչեան եւ Տիգրան Ճէվէլէկեան փութացին մեզի մօտ հասկնալու համար թէ մենք ի՛նչ պիտի ընէինք, որպէսզի իրենք ալ մեր օրինակին հետեւէին: Բնականաբար ամէնքն ալ այդպիսի անխորհուրդ ցոյցի մը հակառակ էին եւ կը զգային թէ ի՞նչ փորձանքներ կրնար ստեղծել իրենց գլխուն, բայց միւս կողմէ կարմիր կնիքը կար որ այդ թուականներուն մոգական ազդեցութիւն մը կ'ընէր ամէնուն վրայ:

Յովհաննէս Շահնազար եւ Արփիար Արփիարեան բացարձակ կերպով յայտարարեցին թէ այս սպառնալիքին առջեւ տեղի պիտի չտային եւ Հայրենիքի հրատարակութիւնը պիտի շարունակէին եւ խորհուրդ տուին միւսներուն իրենց օրինակին հետեւելու:

Արփիար արդէն հասկցած էր թէ Դաշնակցական ծրագիրը հայ թերթերը դադրեցնելու մասին, պարզապէս իրեն դէմ ուղղուած միջոց մըն էր եւ եթէ երբեք Դաշնակցութիւնը իր սպառնալիքը ի գործ դնէր՝ մահափորձը միմիայն իր դէմ պիտի կատարուէր: Այս կէտն ալ բացատրեց երկու թերթերու արտօնատէրներուն՝ զանոնք ապահովցնելու համար, որովհետեւ պէտք է ըսել որ չափազանց խռոված էին կարմիր կնիքով նամակէն:

Դաշնակցութիւնը տեսնելով որ իր սպառնալիքը ապարդիւն մնաց եւ իրաւամբ ենթադրելով որ գլխաւոր պատճառը Հայրենիքն էր, երկրորդ անգամ սպառնագրեր ուղղեց ոչ թէ Հայրենիքի տնօրէնութեան՝ այլ անհատապէս Շահնազարին, Արփիարին, Լեւոն Բաշալեանին եւ ինծի:

Ասոր վրայ Շահնազար որոշեց Իւսիւֆեանը տեսնել եւ հետը անձամբ բացատրութիւն մը ունենալ եւ ինծի առաջարկեց որ իրեն ընկերանամ:

Միասին գացինք Թէփէ Պաշի, Թոմայի կաթնավաճառատան դէմ գտնուած Յոյնի մը տունը, ուր Իւսիւֆեան սենեակ մը վարձած էր:

Խօսակցութիւնը բաւական բուռն եղաւ: Իւսիւֆեան կը պնդէր թէ թերթերը հարկ էր դադրեցնել, եթէ ատոր համար նոյնիսկ արտօնատէր ու խմբագիր բանտի ու աքսորի դատապարտուէին: Շահնազար կ'առարկէր թէ Հայրենիք իր հրատարակումով աւելի օգտակար կ'ըլլար յեղափոխութեան՝ քան իր դադարումովը որ որեւէ կերպով չէր կրնար ազդել կառավարութեան վրայ: Խօսակցութիւնը, ինչպէս ըսի, բաւական բուռն էր եւ յաճախ կռիւի ձեւ կ'առնէր ու ես կը ջանայի յաճախ դիւրագրգիռ խօսակիցները հանդարտութեան հրաւիրելու:

Ի վերջոյ անկարելի եղաւ իրարու խօսք հասկնալ եւ Շահնազար՝ բարկացած ոտքի ելաւ ու մեկնեցանք:

Փոխանակուած խօսքերը բառ առ բառ չեմ յիշեր, բայց կրնամ հաստատել թէ երբեք Շահնազար չսպառնաց Իւսիւֆեանի զինքը մատնել, ինչպէս կը պատմէր, տարիներ ետքը, Ամերիկեան հայ թերթ մը Շահնազարը մրոտելու դիտաւորութեամբ:

— Քեզ Պոլսէն հեռացնել կուտամ, ըսաւ Շահնազար միջոց մը:

(5 – Շար.)

ուած նիւթերը խնամքով դասաւորուած են եւ թուագրուած: Հատորներուն կցուած են կուսակցական տեղանուններու, յիշատակուած մարմիններու եւ անձնաւորութիւններու մանրամասն ցուցակնե-րը: Հրատարակութեան տրուած նիւթերուն կցուած են նոթեր, որոնք կը լրացնեն պակսող բառերը, բացատրու-թիւնները, կը ճշդեն ծածկանունները: Տեղ տեղ կատարուած են թուականնե-րու, անձնանուններու ճշդումներ եւ բաղ-դատութիւններ այլ աղբիւրներէ քաղ-ուած տեղեկութիւններու հետ: Իւրա-քանչիւր բաժին կը բացուի ներածակա-նով մը, ուր ամփոփ կերպով կը ներկա-յացուին հրատարակուած փաստաթուղ-թերը, նշելով, ոմանց պարագային, աղ-բիւրը:

«Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատ-մութեան համար» շարքը կոչուած է լոյս սփռելու հայ ժողովուրդի նորագոյն պատմութեան հերոսական շրջանին վրայ: Առաջին անգամ չէ, որ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութիւնը կը ձեռնարկէ արխիւային նիւ-թերու հրատարակութեան: Այն գիտակ-ցութեամբ, որ կազմակերպութեան կեան-քի ամբողջական հրապարակումը, դայն ղեկավարած մարմիններու եւ ընկերնե-րու ծանօթ ու գաղտնի որոշումներուն, անոնց յարաբերութիւններուն հրապա-րակումը անհրաժեշտ է տալու համար իրական պատկերը Հայ Յեղափոխական շարժման: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նիւ-թական եւ բարոյական ծանր յանձնառա-րութեան տակ մտած է, գլուխ հանելու համար «Նիւթեր»ու հրատարակութեան գործը:

Հայկական յեղափոխութիւնը ծնաւ իր-րեւ պատասխան պատմական անհրաժեշ-տութեան մը: Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ գործող ընկերները, դայն ղեկավարողները ամէն բանէ վեր դասե-ցին ժողովուրդն ու ազատութիւնը: Պա-տասխանատու մարմիններու եւ ժողով-ներու երբեմն բուռն վէճերէն ետք ու ա-նոնց ընթացքին Դաշնակցութիւնը միշտ գործեց միակամ, յեղափոխութեան գոր-ծին նուիրաբերելով իր ղեկավարներէն ամէնէն ընտիրները: «Կազմակերպութիւ-նը ժողովուրդին համար է, ոչ ժողովուր-դը՝ կազմակերպութեան», Զաւարեանի բացատրութեամբ: Կազմակերպական մե-քենայի ամբողջական լարումը՝ ժողո-վուրդին համար, դայն դարձուց պատ-մութիւն կերտող, ժողովուրդին կամքին արձագանգող յեղափոխական Դաշնակ-ցութիւն:

Վերջին ութսունամեակի պատմութիւ-նը լուսաբանող անվերջանալի վէճերու նիւթ դարձած է: Յուշերու, անձնական կամ պաշտօնական քմահաճ մեկնաբանու-թիւններու մէջ կը հանդիպինք հակասա-կան տեղեկութիւններու:

«Նիւթեր»ու հրատարակութիւնը կոչ-ուած է վերջակէտ դնելու յաճախ դի-տակցօրէն ստեղծուած շփոթին եւ չահա-գործումներուն: Հանրութեան առջեւ կը բացուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հա-բուստ արխիւները, առիթ տալով հետա-քրքիրներուն, լրագրողներուն եւ մասնա-գէտներուն՝ դիմելու աղբիւրին եւ առար-կայական տուեալներու վրայ հիմնելու հայ յեղափոխութեան պատմութիւնը:

«Նիւթեր»ը պէտք է մասնաւորաբար հետաքրքրեն երիտասարդները: Պատմու-թեամբ հետաքրքրուողները հոն պիտի գտնեն մեր նորագոյն պատմութեան բո-լոր դէպքերուն շարժառիթներուն ու դէպ-քերէն ետք՝ պատասխանատու ժողովնե-րու մէջ անոնց քննարկման մանրամասն արձանագրութիւնները: Յեղափոխական գործելակերպեր փնտռողները պիտի գըտ-նեն փետայական եւ ահաբեկչական պատ-րաստութեան եւ իրագործումին մասին թանկագին ցուցմունքներ: Ընկերային հակադիր տեսակէտներ ուսումնասիրող-ները պիտի գտնեն ընկերվարութեան եւ անոր հայկական միջավայրէ ներս կիրար-կումին մասին բուռն վէճեր եւ խոր վեր-լուծումներ: «Նիւթեր» հատորները հայ ժողովուրդի նորագոյն պատմութեան, ըն-կերային հայեացքներու եւ քաղաքական արարքներու ուսումնասիրութեան համար կարեւոր սկզբնաղբիւրներ են:

Վերջապէս, իր ժողովուրդի կեանքով հետաքրքիր ամէն անհատի համար, «Նիւ-թեր»ը կ'ընծայեն ընթերցումի հարուստ եւ հաճելի էջեր: Անոնց մէջէն կը տողան-ցեն յեղափոխական եւ քաղաքական կեան-քի ամենածանօթ դէպքերը եւ իրենց բո-վանդակ մեծութեամբ կը կանգնին յե-ղափոխութեան շատ ծանօթ եւ քիչ ծա-նօթ, ղեկավար եւ համեստ շարքային բո-լոր սիրելի դէմքերը:

« Նիւթեր »ու հրատարակութեամբ ար-դէն իրագործուած եւ տակաւին իրագոր-ծելի աշխատանքին կարեւորութիւնը շատ անդին կ'անցնի կուսակցութեան մը, որ-քան ալ գործօն, պատմութեան շրջագի-ծէն: «Նիւթեր»ուն պէտք է մօտենալ իր-րեւ Հայոց Պատմութեան նորագոյն շըր-ջանի կարեւորագոյն փաստաթուղթերու հաւաքածոյ:

ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ

Ինչպէս փոխեց իր դիմագիծը

—0—

Փարիզ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ մայրաքաղաքներէն մէկն է: Ան իր այս առաւելութիւնը կը պարտի Ֆրանսայի երկրորդ կայսրութեան օրերուն, Նափո-լէոն երրորդի ժամանակ Փարիզի նահան-գապետ – քաղաքապետ Պառոն Ժորժ Էօ-ժէն Հօսմանի:

Շան դ'Էլիզէի եւ Էթուալի թանգարան-ներն ու հրապարակները, Օփերան, Քար-թիէ Լաթէնը, Պուա տը Պուլոնյը եւ Վէն-սէնի անտառներն ու պարտէզները, Լոն-շանի ձիարձակարանը եւ այլ բազմաթիւ տեսարժան վայրեր ու հաստատութիւն-ներ բոլորն ալ Հօսմանի գործերն են:

Իր առաջադրութեամբ է որ կառուց-ուեցան դարուս ամէնէն հարուստ թան-գարաններէն մէկը եղող Լուվրի Փավի-յոն տը լ'Օրլոժը, Փարիզի շուկան եւ Մոնսոյի դաշտավայրին վրայ նոր թա-ղամասի մը կազմութիւնը:

Փարիզի մէջ, երբեք չէին ձեռնարկուած այսքան մեծ տարածութեան վրայ, այս-քան ընդարձակ պետական գործեր:

Քաղաքապետ Հօսման, երբեք հարիւր նոր ճամբաներ ու պողոտաներ բանալով՝ կրկնապատկեց Փարիզ քաղաքի տարա-ծութիւնը:

Փարիզը զարդարող բոլոր ծառուղինե-րու ծառերը տնկուեցան իր հրամանով:

Քաղաքի ջրարաշխական ցանցի կազ-մութիւնը եւ մայթերու շինութեան ձեւի յատակագիծերը պատրաստուեցան իր եւ իր գլխաւորած ճարտարապետներու խըմ-բակին կողմէ:

Այսպէսով՝ Պառոն Հօսման, Միջնա-դարէն հազիւ դուրս ելած քաղաք մը ստանձնելով՝ դայն վերածեց արդիական մեծ քաղաքի մը:

Բայց ո՞վ էր ստեղծագործ այս մարդը:

Նափոլէոն Գ., 1852ին երբ Ֆրանսայի կայսր հռչակուեցաւ, իր առաջին գործե-րէն մէկը եղաւ գտնել ու Փարիզի նա-հանգապետ ու քաղաքագէտ նշանակել այնպիսի մարդ մը, որ կարենար իրա-գործել իր հօրեղբօր՝ Նափոլէոն Ա.ի Փա-րիզ քաղաքին համար ունեցած փառա-տենչութիւնները:

Նափոլէոն Ա. կ'ըսէր, «Երբ խաղաղու-թիւնը ամրապնդուի եւ կայսութիւնը իր բնականոն հունին մէջ մտնէ, պիտի աշ-խատինք ու Փարիզը պիտի ընենք աշ-խարհի ամէնէն գեղեցիկ քաղաքը»:

Եւ այս պատճառով է որ, Նափոլէոն Գ. իր նախորդին կտակը իրագործելու համար, յարմարագոյն անձը գտաւ Պա-ռոն Ժորժ Հօսմանի մէջ:

Այն ատեն, Փարիզ քաղաքը, առանց յատակագիծի շինուած, հին քաղաքի մը երեւոյթը ունէր: Նեղ ու փտանգաւոր կերպով խաչաձեւուած ճամբաներով, Է-թուալի հրապարակը կը բաղկանար ցած տնակներով բնակարաններէ եւ գինետու-ներէ: Շան դ'Էլիզէն, անծանօթ ու ջրոտ դաշտավայր մըն էր: Պուլոնյի անտառը կատարեալ «ժէօնկլի» մը երեւոյթն ու-նէր: Լուվրի շրջանը՝ փլատակներու կեղ-րոն մըն էր եւ քաղաքին պորտին՝ Նոթր-Տամին կից՝ աղտոտ հիւղակներ կային:

Քաղաքը պէտք է հիմնովին վերանո-րոգուէր, ընդլայնուէր ու զարդարուէր: Յիշատակելի հին վայրերը, դամբարան-ները եւ չիրիմները փրկելու համար, հարկ էր նոր ու լայն պողոտաներ բանալ:

Բաւական դժուար պարտականութիւն մըն էր Պառոն Հօսմանի ստանձնածը եւ իր ծրագիրները իրագործելու եւ ներ-կայացած դժուարութիւնները յաղթա-հարելու համար, պէտք էր առանց վարա-նելու ինքնակամօրէն գործէր:

Պառոն Հօսման իր տրամադրութեան տակ ունէր հնարագէտ ու տնտեսական հարցերու շուրջ հարուստ փորձառութիւն ունեցող գիտնականներու խմբակ մը, ո-րուն ցուցմունքներուն շնորհիւ է որ դի-մագրաւեց բոլոր դժուարութիւնները եւ ի կատար հանեց իր ծրագիրները: Զգձը-գումներու դէմ էր եւ իր տուած հրաման-ները անմիջապէս կը գործադրուէին: Իր այս խիստ ընթացքին համար, Փարիզի ժողովուրդը կատակելով զինք կ'անուա-նէր «Օսման փաշա»:

1853էն Փարիզ քաղաքը սկսաւ արմա-տականօրէն ձեւափոխուիլ:

Նոր Փարիզ մը կառուցանելու համար, նախ պէտք է որ հինը քանդուէր: Այսպէ-սով հազարաւոր աղքատներու եւ հա-րուստներու տուները, անխտիր, սկսան անհետանալ:

Պառոն Հօսման, չտատամսեցաւ քան-դելու նաեւ կայսեր ամէնէն մտերիմ բա-րեկամին՝ Քլարքի տունն ալ:

15 տարուան ընթացքին, 116·533 ըն-տանիքներ լքեցին իրենց նախկին բնա-կարանները եւ տարբեր վայրեր փոխա-դրուիլ պարտաւորուեցան:

Պառոն Հօսմանի այս ինքնակամ ու. բռնի գործերն ու որոշումները, հետզհե-տէ սկսան Փարիզի բնակչութեան մօտ դժգոհութիւններ ու հակազդեցութիւն-ներ յառաջցնել: Ժողովուրդին մէկ մա-սը սկսաւ դատապարտել Հօսմանը ըսելով թէ Փարիզը կործանեց ու բնաջնջեց Միջ-նադարէն մնացած բոլոր յիշատակարան-ները, անոնց տեղ կառուցանելու համար նոր եւ «անախորժ» պետական դատարան-ներու, արհեստակցականներու եւ առեւ-տրական համադաշնակցութեանց կեդրո-նատեղիներ եւ այլ շէնքեր:

Այս բոլոր հակազդեցութեանց հետե-ւանքը այն եղաւ որ, 1870 Յունուար 6ին, կայսերական հրամանագրով՝ Պառոն Հօսման հեռացուեցաւ քաղաքապետի իր պաշտօնէն:

Անշուշտ, Պառոն Հօսմանի ժամանա-կակիցները իրաւունք ունէին բողոքելու կատարուած փոփոխութիւններու դէմ: Սակայն, ներկայ Փարիզի ժողովուրդը, դատելով անցեալին կատարուած գործե-րը, կ'ընդունի թէ՝ Փարիզ քաղաքը, իր ներկայ գեղեցիկ եւ ընդարձակ երեւոյթը ամբողջութեամբ կը պարտի Պառոն Ժորժ Հօսմանի:

Իսկապէս նշանակալից են կատարուած գործերը: Կառուցուած է 845 քիլոմեթր երկարութեամբ ծառուղիներու եւ պողո-տաներու ցանց մը, որուն տեղ 1852ին կային միայն 384 քիլոմեթր երկարու-թեամբ նեղ ճամբաներ:

Պառոն Հօսմանի 17 տարուան քաղաքա-պետութեան շրջանին, քաղաքի կեդրո-նին մէջ 19·722 հին տուներ քանդուեցան եւ անոնց տեղ 43·722 նոր շէնքեր կա-ռուցուեցան: Արուարձաններու մէջ, 7756 հին տուներու փոխարէն շինուեցան 58 հազար 710 նոր բնակարաններ: 1870ին, Փարիզ քաղաքը ունեցաւ 95·577 ծառեր, մինչ 1852ին ունէր միայն 50·466 ծառեր:

Ջրարաշխական խողովակներու ցանցը կրկնապատկուեցաւ, իսկ կոյուղիներու ցանցը հնգապատկուեցաւ:

Սէն գետին վրայ 9 նոր կամուրջներ շինուեցան իսկ բոլոր հինները՝ վերանո-րոգուեցան ու լայնցուեցան:

Այդ թուականին, ելեկտրական հոսանքը տակաւին լուսաւորութեան համար չէր գործածուեր ու Փարիզը լուսաշող քա-ղաքի վերածելու համար, քաղաքի կեդ-րոնին մէջ ու հրապարակներու վրայ 21 հազար օդային կազի նոր լապտերներ ցետեղուեցան:

Այս բոլորը եղան՝ շնորհիւ Պառոն Հօս-մանի, որ իր գործունէութեան տարինե-րուն թէեւ դատապարտուեցաւ որոշ դա-սակարգի մը կողմէ, սակայն այսօր, ամէնքը երախտագիտութեամբ կ'արտա-յայտուին իր մասին եւ Փարիզի ամէնէն մեծ ծառուղիներէն մէկը կը կոչուի Ժորժ Հօսմանի անունով:

Քաղեց՝ Կ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԲՌՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

— Հա՞ յամենայն դէպս նրան այդպէս ասացին երէկ երեկոյեան հարցաքննու-թեանը: Շատ ուրախ եմ, որ դուք չէք, որովհետեւ ես ձեզ ազնիւ մարդ եմ համա-րել: Եկէք յետեւիցս:

Հենրիկօն ելաւ միջանցք, եւ Արթիւր հետեւեց նրան՝ հետզհետէ գլխի ընկնե-լով, թէ բանն ինչումն է:

— Հաւանօրէն Բոլլային ասել են, որ ես նրան մատնեցի: Անպատճառ այդպէս ասած կը լինեն: Զէ՞ որ ինձ էլ ասում էին, որ նա է ինձ մատնել: Երեւի Բոլ-լան այնքան յիմար չի լինի, որ հաւատայ:

— Հա՞: Ուրեմն, ճիշդ որ, սո՞ւտ է:

Հենրիկօն կանգ առաւ սանդուխի մօտ ու հայեացքը յառեց Արթիւրին: Վեր-ջինս միայն ուսերը թափ տուեց:

— Լաւ, ուրախ եմ, որ ասացիք ինձ, ես կը յայտնեմ իրեն: Գիտէ՞ք, նրան ասել են, որ դուք մատնել էք նախանձից, ո-րովհետեւ դուք ու նա միեւնոյն աղջկան էք սիրում:

— Սուտ է: — Ու կրկնեց մի քանի ան-գամ այդ բառը բուռն շշնջիւնով: Յան-կարծական մի սարսափ կաշկանդեց նրա անդամները: — Միեւնոյն աղջի՛կը··· նախա՛նձ··· նրանք ի՞նչպէս են իմացել··· որտեղի՞ց են նրանք իմացել:

— Սպասեցէք: — Եւ Հենրիկօն նորից կանգ առաւ հարցաքննութեան սենեակը տանող միջանցքում ու ասաց մեղմ ձայ-նով.— Ես հաւատում եմ ձեզ, միայն մի բան ասացէք ինձ. գիտեմ, որ կաթոլիկ էք, խոստովանելու ժամանակ ոչինչ չէ՞ք ասել:

— Սուտ է: — Եւ այս անգամ Արթիւ-րի ձայնը հազիւ զսպուած մի աղաղակ էր արդէն:

Հենրիկօ ցնցեց ուսերը ու առաջ անցաւ:

– Դուք գիտէք, ի հարկէ: Բայց առա-ջին պարզամիտը չէք դուք, որ այդ կեր-պով ծուղակն էք ընկնում: Հիմա մաս-նաւորապէս սարսափելի բաներ են պատ-մում Պիզայի մի քահանայի մասին, որին այստեղ երեսեցին ձեր բարեկամներից մի երկուսի հետ: Մինչեւ անգամ ձերոնք թերթիկներ են հրապարակել արդէն, որ նա լրտես է:

Բացաւ սենեակի դուռը, եւ տեսնելով, որ Արթիւր անշարժ կանգնած է, ան-կենդան հայեացքը գետնին յառած, նրան առաջ հրեց թեթեւ:

— Բարեւ ձեզ, պարոն Բերտէն, — ա-սաց գնդապետը ժպտալով ու մտերմօրէն ցոյց տալով ատամները: — Շատ ուրախ եմ, որ կարող եմ ձեզ շնորհաւորել: Ֆլո-րենցիայից եկաւ ձեզ ազատելու հրամա-նը: Բարի եղէք ստորագրել այս թուղթը:

Արթիւր մօտեցաւ սեղանին:

— Կը ցանկայի իմանալ՝ ո՞վ էր ինձ մատնողը, — ասաց նա մի խուլ ձայնով:

Գնդապետը բարձրացրեց ունքերը ժըպ-տալով:

— Զէ՞ք կարող ենթադրել: Մտածեցէք մի վայրկեան:

Արթիւր շարժեց գլուխը բացասաբար: Իսկ գնդապետը պարզեց թեւերը մի քա-ղաքավարի զարմանքով:

— Զէ՞ք ենթադրում. իրա՞ւ: Դուք ինք-ներդ, պարոն Բերտէն: Ուրիշ ո՞վ կարող է ձեր անձնական սրտի գործերը գիտե-նալ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Սէմէրճեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր եւ Սերժ, Տէր եւ Տիկին Փիլիպպոս Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սէմէրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Եսայեան, այրի Տիկին Ովսաննա Անդրէքեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Անդրէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Անդրէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Անդրէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Անդրէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Մալճեան, Տէկի Սերոբեան եւ զաւակները, Օհանիկ Քէլէշեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նեվրիկ Մխիթարեան եւ զաւակը, Պ. Յարութիւն Էլմայեան եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, հօր-եղբօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 2ին, 51 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Յունուար 8, ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան, Պ. Հրայր Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Շիրվանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սէյրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէյրանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աննա Եսայեան եւ զաւակները (Մոնթարժի), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կաղեան եւ զաւակները (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Օսքար Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օսքար Սերխոշեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աննա Գիզիրեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս եւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գիզիրեան եւ իրենց զաւակները (Վալանս), այրի Տիկին Նաղելի Տէրտէրեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Մաքրուհի Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Սէյրանեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Շիրվանեան և զաւակը Սեդրակ (Երևան), Տէր և Տիկ. Նշան Հայթայեան և զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Հայթայեան եւ զաւակները, Տէր և Տիկ. Միրիճան Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Շիրվանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Միրեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, տալոջ, հարսին եւ ազգականին՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Սէյրանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 4ին, 61 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի Յունուար 9, ժամը 13.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Կը խնդրուի ոչ ծաղիկ ոչ ծաղկեպսակ ղրկել, այլ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել բարեսիրական կազմակերպութեանց:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները, ողբ. այրի Տիկին Բարիզ Մեսճեանի մահուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մեսճեան եւ Տէր և Տիկին Պօղոս Պարսամիկեան 50ական, Զարուհի Մեսճեան 30, Փօլ Պէրպէրեան, Զալկըճեան Մարի 20ական, Տէր եւ Տիկին Նազար Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Սիմոնեան, Մինասեան ընտանիք, Տիկին Աճէմեան, Տիկին Ազնաւուրեան, այրի Տիկին Հայկանոյշ Մեսճեան 10ական, եւ դպրոցին՝ Թորոսեան Աւետիս (Թուլուզ), 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Պալեան 30, Պր. Էթիէն Մեսճեան 20 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսկիճեան եւ զաւակը հոգեհանգիստ կատարել կուտան Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ մօր եւ մեծ-մօր ողբացեալ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ԷՍԿԻՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Կազերեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի (13 Յունուար):

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Միսաք Միսաքեան, այրի Տիկին Կարապետ Միսաքեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Միսաքեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Յարութիւն Գարիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Յունուար 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ փեսային՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, այրի Տիկին Կարապետ Միսաքեան եւ զաւակները հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին 500 Ֆր., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 500, Աղքատախնամին 500, Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու Իսիի մասնաճիւղերուն 250ական, Իսիի եկեղեցւոյ 500 (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին՝ 200 Ֆր.:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, 13 Յունուար — Ը. օր. Ծննդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Այդ օր մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցաշէն բարերար՝ Ալեքսանդր Մանթաշեանի համար: Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տնօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱԽՈՒԻ Է
ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Աղքատախնամի վարչութիւնը, ի գիտութիւն մեր հայ հասարակութեան, կը յայտարարէ որ յարկաբաժին մը ծախու է, Ռիւ Լաֆայէթի վրայ Կառ տիւ Նոռին դիմացը 150 ք. մ., երրորդ յարկ, կեդրոնական ջերմութիւն, թէ՛ առեւտրական թէ բնակութեան յարմարութեամբ:

Գինը՝ 450.000 Ֆրանք:

Յարկաբաժինը այցելելու եւ ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել՝ Աղքատախնամի գրասենեակը՝ 77 Ռիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9րդ կամ հեռաձայնել՝ 878-02-99

ԴԻՒԱՆ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
(կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վիվիէ (Առտէշ) նահանգի ծերանոցէն Պր. Ստեփան Էօքսիւզեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի մէջ մահացած իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Լուսնթագ Արսլանեանի թաղման առիթով, փոխան ծաղկեպսակի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի (Յունուար 10) ժամը 20.30ին Տիկին Հայկազեանի տունը՝ 114, Ավընիւ Արիսթիտ Բրիան, Պանեէօ: Կարեւոր օրակարգ պարահանդէսը շուրջ:

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE ::

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala

"TEBROTZASSERE" à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE
Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017
LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009
ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011
TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE
DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5

BELGIQUE
SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES

ANGLETERRE
GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 20րդ թաղամասին վերաշինուած նոր շրջանին մէջ, այրերու եւ կիներու, եւ ամէն տեսակի պատրաստ հագուստի 19 տարուան խանութի մը տէրը կը փնտռէ երիտասարդ մը կամ երիտասարդուհի մը, որ ի հարկին կրնայ գործի ընկեր դառնալ: Ներկայիս խանութը հարկ եղած շահը չի բերեր, տէրը չկարենալով հետեւիլ օրուան նորաձեւութեանց: Եռանդոտ եւ գործէն հասկցող մէկը կրնայ նոր զարկ տալ առեւտուրին: Իրմէ դրամագլուխ չի պահանջուիր:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ 636-55-85:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ (12 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Ժողովը կը սկսի ճիշդ ժամանակին եւ ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱԻԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը Շաբաթ Յունուար 13, ժամը 21ին:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը, Երեքշաբթի Յունուար 8, ժամը 20.30ին:

Այս ժողովները կը գումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 13ին, ժամը 15ին Ազգ. Տան մէջ:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կապ. Խաչը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 13ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն, հայկ. պարեր, նուէրներ Կաղանդ պապային կողմէ:

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան - Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը::

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10ԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071

par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն է ի վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
9
MERCREDI
9 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville, 75010 Paris

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.907 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.907

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ 1973ԻՆ

—o—

Ա.

Աւանդութիւն է ամէն տարեսկիզբի յետադարձ ակնարկով մը անդրադառնալ վերջացող տարուան կարեւոր անցուդարձերուն:

Արդէն օրը օրին լայնօրէն արձագանգ կը հանդիսանանք այս էջերուն մէջ Հայրենիքի յարատեւ նուաճումներուն՝ չի – նարարութեան եւ մշակոյթի զանազան «ընագաւառ»ներուն մէջ, ինչպէս նաեւ սփիւռքի Հայութեան անձնազոհ ու անխոնջ ճիգերուն եւ ձեռք բերած դրական արդիւնքներուն՝ յանուն ազգապահպան – ման:

Հայրենիքի պարագային դժուար է նոյնիսկ ամփոփ գիծերով համադրել 1973ի հաշուեկշիռը:

Փորձե՛նք համառօտակի վերյիշել առհասարակ սփիւռքը, մասնաւորաբար Ֆրանսահայ գաղութը գրաւեցնող կամ հետաքրքրող դէպքերը, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, ժամանակագրական կարգով:

Պոլսոյ Պատրիարքը Յունուար 6ին, Ծնունդի աւանդական ընդունելութեան առթիւ, ներկայացուց իր տարեկան Տեղեկագիրը, որ ի մէջ այլոց ցաւով դիտել կուտար թէ 1972ի ընթացքին եւս Պոլսոյ կուսակալութիւնն ու Անգարայի կառավարութիւնը, բացայայտ չկամութեամբ ո՛չ մէկ դրական հետեւանք են տուած համայնքի տարրական խնդիրներուն մասին իր կրկնակի դիմումներուն:

Գաւառէն Հայ բեկորներու Պոլիս գաղթը թէեւ դանդաղ, բայց անընդհատ շարունակուեր է: Նիւթականի պակասը մեծապէս ծանրացուցեր է այդ դժբախտներու հողատարութեան գործը:

Յունուար 26ին Գուրգէն Եանըքեան Սանթա Պարպարայի (Քալիֆորնիա) Պալթիմոր պանդոկին մէջ սպաննեց Լոս Անճելըսի Թուրք աւագ հիւպատոս Մէհմէտ Պայտարն ու իր օգնականը՝ Պահատըր Տէմիր: Ահաբեկիչը ծնած էր Էրզրում՝ 1896ին: Ճամբորդած էր Իրան, արաբական երկիրներ, Պաղեստին, Ռուսիա եւ ապրած՝ եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ: 1946ին հաստատուած էր Սանթա Պարպարա, ուր ճանչցուած էր իբրեւ վիպասան, թատերագիր եւ փիլիսոփայ: Հեղինակ է կարգ մը գրքերու: Իր արարքին քաղաքական հանգամանքը բացատրող հայերէն ընդարձակ գրութիւն մը ղրկեր էր ամերիկեան կարգ մը թերթերու՝ նոյն օրն իսկ: Եանըքեան, պանդոկի տնօրէնին յայտներ է, որ Թուրքերը 26 հոգի սպաննած են իր ընտանիքէն, անոնց վրէժն է, որ լուծած է:

Այս դէպքը, ինչպէս սպասելի էր, չափազանցեալ արձագանգ գտաւ Թուրք մամուլին մէջ, ուր Հայերու մասին երբեմն փաղաքշիչ, յաճախ սպառնական գրութիւններ լոյս տեսան: Իսկ Ամերիկայի մեր հայրենակիցները առիթէն օգտուե – լով ամերիկեան մամուլին մէջ ոգեկոչեցին Թրքական ցեղասպանութիւնը:

Յուլիս 23ին Եանըքեան ցկեանս բան – տարկութեան դատապարտուեցաւ:

Եանըքեանի արարքին առաջ բերած յուզումն ու իրարանցումը չհանդարտած, Անգարայի կառավարութիւնն ու Թուրք թերթերը նոր պատրուակ մը գտան իրենց հակահայ քարոզչութեան համար: Մար – սիլիոյ Հայոց եկեղեցւոյ Ապրիլեան Յուշարձանին հանդիսաւոր բացումն էր այդ Փետրուար 11ին, նախարար Քոմիթէի եւ քաղաքապետ Տէֆէրի ներկայութեամբ:

Թուրք կառավարութիւնը, շլմորած, ցուցարական ձեւով «խորհրդակցութեան համար» Անգարա կանչեց Փարիզի իր դեսպան Հասան Ըշըքը, որ, արժանա – պատուութիւնը վիրաւորուած զգալով չվերադարձաւ իր պաշտօնին գլուխը:

Անգարայի այս անխելք որոշումը արձագանգ գտաւ Ֆրանսական գրաւոր ու բանաւոր մամուլին մէջ: Փարիզեան կարգ մը կարեւոր թերթեր առիթը օգտագոր – ծեցին վերարծարծելու համար Թրքական ցեղասպանութիւնը: Ու ծաղրեցին Թուրք կառավարութիւնը, որ կը պահանջէր Յուշարձանին վրայէն վերցնել Թուրք ջարդարարներու մասին եղած արձանա – գրութիւնը: Ի՜նչ յաւակնութիւն:

Հայ Դատին համար լաւագոյն քարոզչութիւնն ըրին Թուրքերը: Ֆրանսա տեղի չտուաւ եւ Անգարայի կառավարութիւնը փոխանակ յաղթանակով մը յոխորտա – լու, բոլորովին վարկաբեկուեցաւ: Թուրք երեսփոխան մը առաջարկեց իբրեւ փոխվրէժ քանդել Կէլիպոլուի Ֆրանս. գերեզմանատունը, ուր թաղուած են Տարտանէլի զոհերը: Ուրիշ մը պահանջեց Յուշարձաններ կանգնել Այնթապի, Էրզրումի եւ Վանի մէջ՝ Ֆրանսացիներու եւ Հա – յերու կողմէ ջարդուած Թուրքերուն համար: Վանի շրջանի Զէվէ գիւղի աւե – րակներուն մէջ 1915էն 1918 Հայերը սպաններ են եղեր 2000 Թուրքեր: Հան – րապետութեան յիսնամեակին մեծ շուքով յուշարձանի մը բացումը պիտի կատա – րէին այնտեղ

Իսկ Ղըյասէտտին Ալթընթաշ անուն բժիշկ մըն ալ Պոլսէն նախարար Ժոզէֆ Քոմիթիի ուղղուած 1973 Փետր. 14 թըւակիր «Ֆրանսերէ՛ն» նամակով մը կ'առաջարկէր Ալզաս – Լօրէնը նուիրել «իր սիրելի Հայերուն...»:

Թուրք Հանրապետակա՛ն կառավարութիւնը անզօր կատաղութեամբ չմարսեց իր խայտառակ պարտութիւնը եւ քանի մը ամիս վերջ փորձեց վրէժ լուծել Հայերէն՝ բացէ ի բաց բռնաբարելով Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները Թուր – քիոյ փոքրամասնութեանց մասին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՐԻՒՂ, ՆՈՐԷՆ ՔԱՐԻՒՂ, ՄԻՇՏ ՔԱՐԻՒՂ

Ժընեւի մէջ բացումը կատարուեցաւ քարիւղ արտածող Պետութիւններու կազմակերպութեան ժողովին: Կը մասնակցին քարիւղ արտադրող 13 Պետութիւններու նախարարներ: Ասոնք քննութեան պիտի առնեն քարիւղի գինը: Սակայն հաւանական չի նկատուիր, որ նոր յաւելումներ կատարուին: Արդէն առաջքն առնելու համար նման որոշումի մը՝ Մ. Նահանգ – ներու Պաշտպանութեան նախարարը, ժողովի բացումի նախօրէին, սպառնաց «ուժի դիմել» արաբ Պետութիւններուն դէմ, եթէ այս վերջինները չափազանցութիւններու դիմեն:

Միւս կողմէ լիբանանեան պարբերա – կանի մը համաձայն Ֆրանսա եւ Սաու – տական Արաբիա համաձայնագիր մը կընքած են, որով այս վերջինը 200 միլիոն տակառ քարիւղ պիտի հայթայթէ Ֆրանսայի: Լիբանանեան պարբերաթերթին լուրը հաստատեց Ջաքի Եամանի, Սաուտական Արաբիոյ ներկայացուցիչը ժը – նեւի ժողովին:

Քարիւղի տագնապին անուղղակի հետեւանքն այն եղաւ, որ իէնը (Ճափոնի դրամը) 8 տոկոս արժէզրկուեցաւ մինչ տոլարը կը շարունակէր ամրապնդել իր արժէքը եւ Փարիզի Սակարանը, Երկու – շաբթի օր հասած է 5,5 – 5,15 մրցանիշներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ զուիցերացի փաստա – բանը, որ խորհրդային գրագէտին շահերը կը պաշտպանէ Արեւմուտքի մէջ, յայտարարեց թէ այս անգամ ալ Սոլժենիցին կը մերժէ իր վերջին գործին (Արշիփէլ Կուլակ) հեղինակի իրաւունքները: «Ինչպէս միւս գործերուն համար, դրամը պիտի յատկացուի մարդասիրական նպատակներու» ըսած է Մէթր Հէպ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բեմադիրը՝ Սերժ Պա – րաճանով ձերբակալուած է Դեկտեմբեր 17ին, Կիեւի մէջ, ըստ Մոսկուա հասած լուրերուն, Յունուար 5ին: Իր ձերբակալութեան պատճառները ծանօթ չեն, բայց կ'ըսուի թէ արուեստագէտը ձերբակալուած է կամ արուեստի առարկաներու առուծախի կամ միասեռականութեան համար:

ԼՈՆՏՈՆԻ Հիթրօ օդակայանին մէջ եւ անոր շրջակաները անգլիական իշխանութիւնները ապահովութեան խիստ միջոցներ ձեռք առին. բանակի եւ ոստիկանական ուժեր հրասայլերով դիրք գրաւեցին եւ բոլոր օդանաւերն ու ճամբորդները մանրակրկիտ քննութեանց կ'ենթարկուին: Որոշ աղբիւրներու համաձայն իշխանու – թիւնները տեղեկացած են, թէ արաբ ահաբեկիչներ «Սամ-7» հրթիռներով ահաբեկչական գործողութիւն մը նախատե – սած են օդակայանին մէջ:

«ՍՈՎԵՏԱ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻ ՎԵՐԱՆՇՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԱՒԱՐՏՈՒՄԸ»

—o—

ԽՄԲ. — «Սով. Հայաստան» (Յունուար մէկ) հրապարակած է Թասի հետեւեալ հաղորդագրութիւնը.—

Սովետական Սոցիալիստական Հանրա – պետութիւնների Միութեան կառավարութիւնը եւ Թուրքիայի Հանրապետութեան կառավարութիւնը, առաջնորդուելով խաղաղութեան, բարեկամութեան եւ բարիդրացիութեան աւանդոյթներին համապատասխան երկու երկրների յարաբերու – թիւնները զարգացնելու ցանկութեամբ, համաձայնութեան էին եկել սովետա – թուրքական պետական սահմանը վերա – նշելու շուրջը եւ այդ նպատակով 1967 թուականի Փետրուարի 28ին Անկարայում համապատասխան արձանագրութիւն էին ստորագրել:

Մոսկուայի եւ Կարսի 1921 թուականի պայմանագրերով հաստատուած եւ 1926 թուականին սահմանանշուած սովետա – թուրքական սահմանի վերանշումը ան – հրաժեշտ էր դարձել այն պատճառով, որ այդ ժամանակուանից ի վեր անցած տարիներին որոշ փոփոխութիւններ էին տեղի ունեցել սահմանային գետերի հուների մէջ, ինչպէս նաեւ այն պատճառով, որ 1926 թուականի սահմանանշման փաստաթղթերը չէին համապատասխանում արդի տեխնիկական պահանջներին:

1967 թուականի արձանագրութեանը համապատասխան ստեղծուած պետական սահմանի վերանշման սովետա – թուրքական համատեղ յանձնաժողովը 1969 թըւականին սկսեց եւ 1973 թուականի Դեկտեմբերին աւարտեց իր աշխատանքը: Փոխըմբռնման եւ համագործակցութեան ոգով կատարուած աշխատանքի շնորհիւ, որն աւարտուեց դրական եւ կոնստրուկտիվ արդիւնքներով, 1973 թուականի Դեկտեմբեր 29ին պատուիրակութիւնների նախագահները՝ Սովետական Միութեան կողմից դեսպան Պ. Կ. Երմոշինը եւ Թուրքիայի կողմից դեսպան Մուստաֆա Քենանօղլուն Անկարայում ստորագրեցին հետեւեալ փաստաթղթերը.

1.— Սովետա – թուրքական պետական սահմանագծի նկարագրութիւն – արձա – նագրութիւնը:

2. — Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան եւ Թուրքիայի Հանրապետութեան պետական սահմանի քարտէզը:

3.— Սահմանային նշանների արձանագրութիւնները:

4.— Սահմանային նշանների վերահըսկողութեան, խնամքի, նորոգման ու վերականգնման եւ սահմանային կածաններ պահպանման մասին ՍՍՀ Միութեան կառավարութեան եւ Թուրքիայի Հանրապետութեան կառավարութեան արձանա – գրութիւնը:

Ստորագրման արարողութեանը ներկայ էին սովետական կողմից՝ ՍՍՀՄ Արտ – գործմինիստրութեան գլխաւոր քարտու – ղար Եու. Ն. Ջեռնեակովը, Թուրքիայում ՍՍՀՄ դեսպան Վ. Ֆ. Գրուբեակովը, ՍՍՀՄ զինուած ուժերի գլխաւոր շտաբի պետի տեղակալ, գեներալ – գնդապետ Մ. Մ. Կոզլովը եւ ՍՍՀՄ սահմանապահ զօրքերի պետ, գեներալ – լեյտենանտ Վ. Ա. Մատրոսովը. Թուրքական կողմից՝ Թուրքիայի Արտգործմինիստրութեան գլխաւոր քարտուղար Իսմայիլ Էրեզը, Թուրքիայի Արտգործմինիստրութեան քաղաքական վարչութեան գլխաւոր դիրեկտոր Իսմայիլ Սոյսալը, կորպուսային գեներալ Ռեջայի Էնգինը եւ դիվիզիական գեներալ Ռագիփ Օկուրը:

1926 թուականի սահմանանշումից յետոյ հունի փոփոխութիւններ կրած գետերի հատուածներում սահմանագիծն անցկացնելիս, տերիտորիալ կորուստները բացառելու համար կողմերը աւելի վաղ՝ 1972 թուականի Մարտի 24ին Անկարա – յում արձանագրութիւն էին ստորագրել սահմանային գետերում սովետա – թուրքական պետական սահմանագծի որոշման եւ տերիտորիալ փոխհատուցման մասին:

Բացի դրանից, 1973 թուականի Ապրիլի 17ին Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան կառավա – րութիւնը եւ Թուրքիայի Հանրապետու – թեան կառավարութիւնը արձանագրու – թիւն էին ստորագրել Սեւ ծովով սովե – տական եւ թուրքական տերիտորիալ ջրերի ծովային սահմանագիծը որոշելու մասին:

Կողմերը այն կարծիքին են, որ վերոյիշեալ արձանագրութիւնների ստորա – գրումը առաջադիմութիւն է սովետա – թուրքական յարաբերութիւններում, ո – րոնք զարգանում են անկախութեան, սուվերենութեան, իրաւահաւասարութեան, տերիտորիալ ամբողջականութեան, սահ – մանների անձեռնմխելիութեան, ներքին գործերին չմիջամտելու սկզբունքների հիման վրայ եւ ի շահ երկու երկրների, նոր կարեւոր աւանդ է ներդնում Սովետական Միութեան եւ Թուրքիայի համագործակցութեան ասպարէզում:

ՄՏԱԾԵԼ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

—0—

Եկող – հասնող իւրաքանչիւր Նոր Տարիի դիմաց անպայման պահ մը կ'անշարժանանք եւ կը մտամփոփուինք, մտածելու համար այն տարօրինակ եւ անտեսանելի բանին մասին, որ է ժամանակը: Նոր Տարին գերազանցօրէն այս հանգրուանն է, այսինքն հանգրուանը՝ ժամանակի մասին մտածելու, ժամանակը՝ որ կը սահի ամէն րոպէ գրեթէ ընդհանրապէս առանց մեր ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրելու, առանց աղաղակելու, առանց ողբերգութիւններ ստեղծելու, ժամանակը՝ որ հաւասար կշռոյթով կը հալի ու կ'անհետանայ թէ՛ մեր ամէնէն բազմազբաղ վազվզուքներուն, եւ թէ մեր ամէնէն թոյլ եւ ծոյլ սպասումներուն ընթացքին: Այո, Նոր Տարին մեզի կը բերէ այն վայրկեանը ուր մեր առջեւ պիտի ցցուի ժամանակ կոչուածը: Նոյնիսկ եթէ ամբողջ տարի մը չենք մտածած անոր մասին, եթէ ամբողջ տարի մը լողացած անցած ենք անոր մէջէն որպէս ծովու մը անգոյն եւ անտեսանելի ջուրը, Նոր Տարուայ սեմին ան յանկարծ գոյն եւ երեւոյթ պիտի ստանայ պահիկի մը համար: Ինչ որ հաշուեկշիռ կը կոչենք, այդ է ահաւասիկ: Անիկա երբեմն հաշուեկշիռն է բոլոր այն հարստութիւններուն զորս մեզի բերաւ ժամանակը: Ընդհանրապէս ալ հաշուեկշիռն է բոլոր այն հարստութիւններուն եւ վայելքներուն, զորս մեզմէ տարաւ ժամանակը: Գրեթէ բոլորս ալ այսպէս ենք. ամէն օր օր մը կը կորսնցնենք եւ երբեք չենք խորհիր այդ կորուստին մասին: Բայց տարին անգամ մը կը հասնի այն վայրկեանը ուր կը խորհինք թէ տարի մը կորսնցուցինք: Մանուկին համար կորսուած տարին շահուած տարի մըն է առ հասարակ: Քիչ մըն ալ հասունցաւ, քիչ մըն ալ մեծցաւ, քիչ մըն ալ մօտեցաւ չափահաս մարդու իրաւունքներուն եւ հաճոյքներուն: Ծերունիին համար կորսուած տարին անմխիթարելի կորուստ մըն է: Քիչ մըն ալ մօտեցաւ ոչնչութեան, ոչ-գոյութեան, ահաւոր մահուան: Այսպէս՝ մեզմէ ամէն մէկու համար կորսուած տարին տարբեր նշանակութիւն եւ ծանրութիւն մը ունի անկասկած, տարբեր ելք մը կամ մուտք մը կ'արձանագրէ մեր ապրումի մայր տոմարին մէջ, բայց բոլոր այդ տարբերութիւններուն մէջ կայ կորսուած հասարակաց բան մը, հասարակաց եւ բոլորին ալ հաւասար կշռոյթով տրուած ու ետ առնուած բան մը, որ ժամանակն է, ժամանակը՝ որ մեր մանկութիւններուն եւ ծերութիւններուն, նիւթական բոլոր շահերուն եւ վնասներուն, բոլոր հաճոյքներուն կամ աշխատութիւններուն տակ պառկող, զանոնք շինող եւ կործանող, վերջն ալ անտեսանելի քմծիծաղով մը կարծես մեր քթին խնդացող զօրութիւն մըն է:

Ժամանակը, արդարեւ, բնական զօրութիւն մըն է, էնէրժի մը, զոր ընդհանրապէս կը մոռնանք յիշել բնական զօրութիւններու ցանկին մէջ: Ճիշդ այդ պատճառաւ ալ անիկա մեզի ծանօթ բոլոր էնէրժիներուն մէջ մեր կողմէ ամէնէն անգիտակցաբար մսխուածն է: Միւս էնէրժիները, ինչպէս քարիւղ, պէնզին, ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, միջուկային ուժ, շոգի կամ հանքածուխ, կը յայտնաբերուին, կ'արդիւնաւորուին մեր նմաններուն ձեռքովը եւ մենք զանոնք կը գնենք նիւթական զոհողութիւններու գնով: Անոնք անսպառ ալ չեն երկրագունդին վրայ կամ մայր բնութեան ընդերքին մէջ: Կրնան նուազիլ, նոյնիսկ սպառիլ, խուճապի եւ զանազան տագնապներու մատնել մարդկութիւնը, ինչպէս որ է ներկայիս: Չէ՞ որ 1973ը առաջին անգամ ըլլալով մարդկութեան յիշեցուց թէ ինչ կը նշանակէ բնական զօրութեանց տագնապը: Տասնամեակներէ ի վեր սպառումի քարոզութեան մէջ սուրացող քաղաքակրթութիւնը յանկարծ կոխեց զսպիչներուն վրայ եւ ետ դարձ ըրաւ: Մաքուր օդն անգամ, որ ցարդ մարդոց ձեռքով չարդիւնաբերուած եւ առանց դրամի բաշխուած սակաւաթիւ էնէրժիներէն էր, հետզհետէ սկսաւ սպառիլ եւ այժմ մեծ քաղաքներու մէջ դարձաւ նիւթական լայն կարելիութիւններու տէր մարդոց մենաշնորհը:

Մինչդեռ այս բոլորէն հիմնովին տարբեր, ժամանակը այն միակ էնէրժին է ապահովաբար զոր մեր տուներուն մէջ, մեր գործատեղիներուն մէջ, մեր կեանքով լեցուող ամէն ծակ ու ծուկի մէջ կը գործածենք ազատօրէն եւ շռայլօրէն, առանց երկու կամ երեք ամիսը անգամ մը հաշուեցուցակը վճարելու: Անիկա այն միակ էնէրժին է թերեւս որ անսպառ է երկրագունդին վրայ մարդկութեան համար, միակ էնէրժին՝ որուն բացակայութիւնը աներեւակայելի է աշխարհի վրայ: Մենք պիտի սպառինք, բայց անիկա պիտի մնայ յաւերժօրէն: Ահա թէ ինչու անոր մասին այնքան չենք խորհիր որքան կը խորհինք պէնզինի մասին կամ ելեկտրականութեան:

Այս ձրի եւ յաւերժօրէն անսպառ էնէրժիին համար եթէ փոքրիկ աննիւթական հաշուեցուցակ մը կը ներկայացուի մեզի, այդ ալ Կաղանդ կոչուած փոխանցումի գիշերը կը պատահի: Այդ հաշուեցուցակը քսակ բանալ չի տար մեզի, անոր հաշուեյարդարին համար պահանջուած գինը՝ սրտի ճմլում մըն է պարզապէս: Մեզի պարգեւուած բարիքներէն, մեր սիրած բաները, մեր սիրածէն բաժնուելու ատեն մեր սիրտը ցաւցնող ճմլումին նման ճմլում մը: Բայց ո՞ր քսակն է որ ունի այդ սրտի ճմլումը արգիլելու, ժամանակի կորսուած էնէրժին վերադարձնելու ուժ:

Կաղանդը սրտի ճմլումի մը երեկոն է անպայման, եւ միաժամանակ հրաւէր մը՝ աւելի գիտակցօրէն հսկելու, աւելի գուրգուրանքով հսկելու ժամանակ կոչուած էնէրժիին վրայ:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

—0—

(Ծննդեան 100ամեակին առթիւ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

1900ական թուականներուն արեւմտահայ գրականութիւնը քիչ ունէր բառին լայն իմաստով քննադատ եւ քննադատութիւն: Ինչ որ կը գրուէր թերթերու եւ պարբերականներու մէջ, մեծ մասամբ «աւուր պատշաճի» անդէմ յօդուածներ էին՝ առանց խոր եւ լուրջ վերլուծումներու: Յաճախ դեր կը կատարէին նաեւ անձնական համակրութիւններն ու ծանօթութիւնները կամ քէնն ու հակառակութիւնը: Յարութիւնեան չառաջնորդուեցաւ անձնական տրամադրութիւններով, եւ եղաւ առաջիններէն մէկը անոնցմէ, որոնք քննադատական արուեստը արժանի բարձրութեան հասցուցին: Ան երեւան բերաւ գեղագէտի անվրիճելի ճաշակ, բազմակողմանի ձեւով վերլուծելու ընդունակութիւն: Մ. Մամուրեանի պէս մեծ հեղինակութիւն մը անվերապահ հաճայքով տպագրեց իր շաբաթաթերթին մէջ Ա. Յարութիւնեանի քննադատական յօդուածները: Նոյնը ըրաւ այդ օրերուն հեղինակութիւն վայելող եւ շատ կարդացուող «Բիւզանդիոն» թերթը: «Քննադատի դերն է — գրեց ան Մեծարենցի նուիրուած իր մէկ յօդուածին մէջ — ամէնէն առաջ ճշդել արուեստագէտին անկեղծութեան աստիճանը եւ սահմանել իր տաղանդին անձնական նկարագիրը»:

Այդ ժամանակաշրջանի եւ անկէ առաջուան ընթերցողներուն մեծ մասին գրական ճաշակը միջակէն ցած էր. «Խօրապէս ցաւալի է մանաւանդ, որ միջակութեան կուռքին պաշտամունքը միահեծան կը տիրապետէ»:

Բացի «Գրական դիմաստուերներ» շարքէն, Ա. Յարութիւնեան «Բիւզանդիոն»ի մէջ «Գիրքեր ու դէմքեր» ընդհանուր խորագիրին տակ օրուան լոյս տեսած գիրքերուն մասինստորագրեց քննադատութիւններ: Պաշտպանեց եւ քաջալերեց գրականութեան ասպարէզը մտնող խոստմնալից հեղինակները: «Այս նորեկին մէջ, գրեց ան Միսաք Մեծարենցին առիթով — արտադրաւ ու ջերմաշունչ, տաղանդաւոր քերթող մը կը յայտնուի, որ ապահովապէս գրական խիստ ուշադրաւ ապագայ մը կը խոստանայ: Մ. Մեծարենց յատկապէս կ'անջատուի պատկերաշարին մէջ: Ասիկա ճշմարիտ բանաստեղծ մըն է, խորին եւ մարդկային անկեղծութեամբ մը բաբախուն»:

Այս գնահատականները ան կատարեց 1907ին, անոր անդրանիկ գիրքին «Ծիածան»ին առթիւ:

«Սիամանթօն ամէն ատեն եւ ամէն պարագաներու մէջ պիտի ըլլար այն ինքնատիպ, հզօր, արտասովոր ու նորօրինակ բանաստեղծը որ է, գրեց ան մէկ այլ յօդուածի մը մէջ: Անիկա միայն հայ բանաստեղծ մը չէ, այլ յանուն ազատութեան եւ յանուն մարդկութեան տառապած, մարտիրոսացած եւ հերոսացած Հայութեան մը տրտում, այլ բախտաւոր դիւցազներգակը: Ուժգնօրէն անկախ եւ տարականոն անձնաւորութիւն մըն է ինքը: Սիամանթօ տեսանող մըն է: Տարօրինակ, հզօր, մռայլ պատկերներու կարաւաններ կը յաճախեն իր փոթորկայոյզ երեւակայութեան մէջ»:

Նոյնքան ջերմութեամբ եւ խանդավառութեամբ դիմաւորեց ան Դ. Վարուժանի մուտքը գրականութեան մէջ: Անմահ բանաստեղծին՝ «Անահիտ»ի մէջ լոյս ընծայած «Արմենուհի»ն ան գնահատեց այսպէս. «Անահիտ»ի այս թիւը կը պարունակէ Դ. Վարուժանի «Արմենուհի» հուժկու, զունագեղ, ինքնատիպութեամբ բաբախուն քերթուածը, որ հոյակապ դրուագ մըն է: Մեծապէս ուշադրութեան արժանի բանաստեղծ մը կը նշմարուի Դանիէլ Վարուժան մեզի համար անծանօթ ու նորալուր այդ անուան մէջ»: Իսկ երբ լոյս տեսաւ բանաստեղծին «Ցեղին սիրտը», Յարութիւնեան առաջիններէն եղաւ Վարուժանը ողջունողն եւ գնահատողը. «Թերեւս չափազանցութիւն չէ ըսել, թէ հայ քնարը բաւական ատենէ ի վեր չէր հնչեցուցած այսքան վեհ, այսքան լայնաճախր սաւառնումով հրնչիւն մը: «Ցեղին սիրտը» ապահովաբար մէկն է այն գիրքերէն, որք անմոռանալի կը մնան գրականութեան պատմութեան մէջ: … Քննադատութիւնը իր պաշտօնին նուիրականութեան գիտակից, պարտի զինքը ողջունել անվերապահ խանդավառութեամբ՝ Հայկական Ամենադիցի մեհեանին կամարներուն տակ: Վարուժանի բանաստեղծութեան նկարագիրը շատ ճոխ է: Պայծառ, հզօր, չնորհալի եւ առատօրէն ստեղծագործ երեւակայութիւն մը: … Պիտի ըսէի թէ ոսկիի ճոխ հանք մըն է: Չեմ գիտեր, թէ ինչ թանկագին բաներ պիտի տայ մեզի տակաւին…»:

Միեւնոյն ատեն ան անխնայ հարուածեց անտաղանդ, ճռճռան այն նորերը, որոնցմէ որեւէ շահ եւ ակնկալութիւն չունէր մեր գրականութիւնը. այդպիսիներուն համար ան գրեց. «Մեր նորեկները ընդհանուր գաղափարներու կարգին վերաբերող ոչ մէկ հարցի հետ մօտէն ու մտերմօրէն բարեկամացած ըլլալու նշան մը ցոյց կուտան իրենց գրութիւններուն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Բայց այս սպառնալիքը որ պատասխան մըն էր Իսիւֆեանի «ձեզ կը զարնենք»ին, չէր նշանակեր թէ Շահնազար մտքէն անցուցած էր Իսիւֆեանը մատնելու: Շահնազար պարզապէս սպառնալիքի դէմ սպառնալիք մը կ'ընէր, հասկցնելով որ եթէ Դաշնակցութիւնը ծայրայեղութիւններու դիմէ՝ Հնչակեանները կրնան նոյն կերպով պատասխանել. մանաւանդ որ այդ միջոցին այս վերջին կուսակցութիւնը շատ աւելի զօրաւոր կազմակերպութիւն մը ունէր Պոլսոյ մէջ:

Եւ Շահնազարի խօսքը այդ կերպով ըմբռնեց արդէն Իսիւֆեան:

Այդ տեսակցութենէն ետքը առաջին անգամ ըլլալով Իսիւֆեանը տեսայ Արշարունի Պատրիարքին ընտրութեան օրը Գումգաբուի Մայր եկեղեցին: Կովկասէն կուգար Եւրոպա երթալու համար, ուր ականջի վիրաբուժական գործողութիւն մը պիտի կրէր: Բարեկամաբար տեսնուեցանք իրարու հետ, բայց միջոց չեղաւ իրեն հարցնելու թէ արդեօք ամերիկեան հայ թերթին պատմութիւնը իր գիտակցութեամբ՞ը գրուած է:

Իրողութիւնը խեղաթիւրել մարդ մը ազատելու համար՝ կարծեմ շատ սովորին միջոց մըն է, որ ափսո՜ս, անխղճահարութեամբ ի գործ կը դրուի յաճախ մեր յեղափոխական մամուլին մէջ:

Այդ տեսակցութենէն ետքն էր որ Արփիար դաշունահար եղաւ Թաքսիմի ճամբուն վրայ:

Մեր տունը Բանկալթիի չիտակ ճամբուն վրայ, Տամ տը Սիոնի վարժարանին կից, հազիւ երկու քայլ հեռու էր Արփիարեանի բնակարանէն:

Դեռ սեղանին վրայ էի՝ երբ Արփիարի եղբօրորդին Փիլիկը, այն ատեն տասը տարեկան նիհար ու տժգոյն տղեկ մը, եկաւ իմաց տալու չարաշուք դէպքը:

Իսկոյն վազեցի իրենց տունը: Գետնայարկը երկու սենեակ կար, մին բակին աջ կողմը եւ միւսը դէմը: Աջ կողմի սենեակին մէջ տեսայ Տիգրան Արփիարեանը, որ խրխա մը հագած ու բազմոցին վրայ ծալապատիկ նստած մանկալի մը առջեւ անընդհատ ետեւ առաջ կը շարժէր մրտմտալով: Կարծես թէ ինքն էր վիրաւորեալը:

Իսկ Արփիար դէմի սենեակը, բազմոցին վրայ երկնցած էր անշարժ, Տոքթ. Մախոխեան, զոր կանչած էին Տոքթ. Զօհրապէն յետոյ, սենեակին մէջն էր տակաւին ու զանազան հրահանգներ կուտար տանտիկնոջ՝ Տիկին Փէմպէ Սանճաքեանի՝ որուն վարձակալն էր Արփիար եւ որ աննման անձնուիրութեամբ մը խնամեց վիրաւորը մինչեւ վերջը:

Տոքթորը որ Արփիարի հիացող մըն էր ու մտերիմ բարեկամը, ինչպէս նաեւ Հայրենիքի աշխատակիցը, շատ մտատանջ կը թուէր:

— Կեանքը վտանգի մէ՞ջ է, հարցուցի երբ սենեակէն դուրս ելաւ:

— Ստինքին տակ վէրք մը ունի որ բաւական վտանգաւոր է, պատասխանեց, եթէ տենդ ունենայ կրնայ աղէտաւոր ըլլալ:

— Ինք գիտէ՞ իր վիճակին ծանրութիւնը:

— Յայտնեցի իրեն՝ որովհետեւ գիս ստիպեց ճշմարտութիւնը խօսելու…:

Յետոյ մօտեցայ Արփիարին ու համբուրուեցանք:

Իր գունատ դէմքը ա՛լ աւելի տժգունած էր, բայց աչքերը սովորականին պէս կը պճլտային չարաճճիօրէն:

— Շահնազարը անմիջապէս պէտք է գտնես ու բերես, ըսաւ ինծի… կարելի է կը մեռնիմ, խօսելիքներ ունիմ իրեն:

— Բայց մեռնելու երեւոյթ չունիս, ըսի խնդալով:

— Մախոխեանը տակաւին վստահ չէ, պատասխանեց, եւ ես կ'ուզեմ գործերս կարգադրել, չո՛ւտ գնա զինքը փնտռէ… կամաց մը իմացո՛ւր իրեն զարնուած ըլլալս եւ առ զինքը հոս բեր:

Քառորդ ժամ ետքը Թօքաթլեանին էի ուր վստահ էի թէ պիտի գտնէի Շահնազարը:

Արդարեւ սեղանի մը քով նստած՝ լրագիր կը կարդար: Խնդալով մօտեցայ իրեն:

— Հաւնեցա՞ր Արփիարին ըրածը, ըսի:

— Ի՞նչ, հարցուց:

—Իր վրայ խօսեցնելու համար Դաշնակցականի մը վիրաւորել տուեր է ինքզինքը…

Շահնազար կարեւորութիւն չտուաւ ըսածիս, կարծելով որ կատակ կ'ընեմ:

— Իրաւ կ'ըսեմ, շարունակեցի, դանակի երեք հարուած, որոնց մին բաւական ծանրկեկ, ե՛լ, իրեն երթանք, քեզ կ'ուզէ կոր… կատակը պիտի ընէ:

Շահնազար զգաց որ բաներ մը կայ:

— Զարկի՞ն, գոչեց:

— Այո, պատասխանեցի կամաց մը, բայց շատ թեթեւ է վէրքը:

(6 – Շար.)

մէջ։ Ընդհանուր միջակութիւն մը կը յատկանշէ օրուան գրական յուզումը... Ծոյլ են, չեն աշխատիր, անընդունակ են, չեն կրնար իւրացնել, չունին ինքնուրոյն նկարագիր, չեն կրնար իրաւամբ յայտ-նուիլ։ Ծփացած եւ յաւակնոտ են»։ Կամ՝ «Մեր նորերը թռուցիկ ընթերցումներով միայն կը բաւականանան։ Այդ է պատ-ճառը իրենց մտաւոր աղքատութեան, որ երեւան կուգայ իրենց գրութիւններուն մէջ»։

Յարութիւնեան անհատական շահերէն վեր համարեցաւ ընդհանրական շահերը։ Անոր համար գրականութիւնը ազգերու միջեւ բարեկամութեան միջոց մըն է. «Քաղաքական օգտապաշտութիւնը դի-ւանագիտութեան օձագալար ճամբով յա-րաժամ կը ձգտի իրարմէ հեռացնելու, իրարու թշնամացնելու միայն ցեղերն ու ազգութիւնները։ Մտաւորական օգտա-պաշտութիւնը, գրականութեան ու գե-ղարուեստներու ճամբով, զանոնք կը մեր-ձեցնէ ու կը բարեկամացնէ իրարու»։

Ա. Յարութիւնեանի «Գրական քրոնիկ-ներ»ու յօդուածները նոյնպէս արծար-ծեցին գրական հարցեր կամ պատասխա-նեցին օրուան գրական խնդիրներուն։ Ահա անոր յօդուածներէն քանի մը հա-տին վերնագիրները եւ աշխատակցած թերթերուն անունները. «Վաղուան գրա-կանութիւն («Մասիս» 1900), «Անձնա-ւորութեան վրայ» («Արեւելեան Մա-մուլ», 1901), «Նորավէպին շուրջը» («Բիւրակն», 1901), «Խորհրդածութիւն-ներ օրուան գրականութեան վրայ» («Ծա-ղիկ», 1905), «Անրարոյական գրականու-թիւն» («Արեւելեան Մամուլ», 1908), «Գրական նոր շարժում» («Մեհեան», 1914)։

Հակառակ անոր, որ ան ապրեցաւ գա-ւառը մեկուսացած՝ հետեւեցաւ հայ գրա-կանութեան հոլովոյթին եւ արձագանգեց իւրաքանչիւր հարցին։ Ինքն է, որ գրեց. «Հրապարակագրի մը դիրքը կրաւորական պէտք չէ ըլլայ գինքը շրջապատող հա-սարակութեան հանդէպ»։ Ան «Վաղուան գրականութիւն» տեսութիւնը մէջտեղ դը-նելով, համոզուած էր, որ «ճշմարիտ գրականութեան մը ընդհանուր յատկա-նիշը կը ներկայանայ էապէս իր ժողովըր-դականութեան մէջ»։

Ա. Յարութիւնեան իր տեսադաշտէն հեռու չպահեց նաեւ օտար գրականու-թիւնը։ Քիչ թարգմանեց, բայց բարե-խղճութեամբ և բծախնդրութեամբ թարգ-մանեց։ Արդէն ինքն է, որ գրեց. «Գէշ թարգմանիչ մը, անիրաւող մը, ոճրա-գործ մըն է հեղինակի նկատմամբ»։ Այս սկզբունքով թարգմանեց Օսկար Ուայլտի շատ ծանօթ «Սոխակն ու վարդը», Մաք-սիմ Գորկիի «Իմ ընկերս» պատմուածքը, որ հրատարակուեցաւ 1909ին Պոլսոյ «Ձայն հայրենեաց» պարբերականին մէջ։ Յատկանշական է անոր կարծիքը Գոր-կիի մասին. «Մաքսիմ Գորկին յայտնու-թիւն մը եղած է ռուս գրականութեան մէջ, որովհետեւ Գորկիի վիպակները պարզ ու անկեղծ պատկերացումներ են ժողովուրդի կեանքին ու բարքերուն»։

Որքան բացայայտ է գաղափարական ու քաղաքական հակումը ազատամիտ գրո-ղին, երբ ան «Շահեկան էջեր ռուս յեղա-փոխական պատմութենէն» յօդուածին մէջ դատապարտեց ցարական կառավարու-թեան հակաժողովրդական եւ տմարդի գործունէութիւնը. «Կառավարութիւնը ճնշումի իր հին քաղաքականութեան յա-րեցաւ։ Գործաւորական գաղտնի միու-թիւններ կազմակերպողները միջնադար-եան բարբարոսութիւններով կը չարչըր-կուէին... աւելորդ է ըսել, թէ բոլոր ասոնք (խօսքը կը վերաբերէր ռուս նա-խարարներուն եւ բարձր պաշտօնէու-թեան) բռնապետական ցարի մէյ մէկ սիւներն էին եւ սանձարձակ լրբութեամբ կը հարստահարէին, կը տանջէին եւ կը չահագործէին ազատական անձնաւորու-թիւնները» («Ձայն հայրենեաց», 1910)։

Արտաշէս Յարութիւնեան արեւմտահայ գրականութեան յիշատակելի գրողներէն է։ 1890–1915ի արեւմտահայ պարբերա-կանները ուսումնասիրողը անպայման պիտի հանդիպի կա՛մ բանաստեղծ, կա՛մ քննադատ, կա՛մ արձակագիր, կա՛մ հրա-պարակագիր, կա՛մ թարգմանիչ Ա. Յարու-թիւնեանի անունին ու անոր ծանօթ ծած-կանուններուն։

Օ. ՓԱՆԻԿԵԱՆ

«Սովետական գրականութիւն» ամսաթերթ

(արեւմտահայերէնի վերածուած)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԲԱՌԱՐԱՆ

—0—

ԱՄԱՆՈՐ — Մոռացութեան մատնուած բառ, որ «Հայ–հայերէն» բառարանում թարգմանւում է Նոր Տարի։

ԳԱԻԱԶԱՆ — Քննադատական միջոցա-ռում, տես՝ «Կոտրուիր գաւազան, բայց ո՛չ իմ գլխին»։

ԴՐԱՄ — Կապիտալիստական աշխարհի տէրն ու տիրականը, կարգա հակառակ կողմից ու կը ստացուի սովետական աշ-խարհի տէրն ու տիրականը։

ԵՐԱԶ — Բանաստեղծների ամենասի-րած բառերից մէկը։ Միշտ չէ, որ երազը գեղեցիկ է եւ բանաստեղծական։ Գոյու-թիւն ունի նաեւ այլ տեսակի երազ։ Տես՝ «Հաւը երազում կուտ է ուտում»։

ԶԻԿԶԱԿ — Տես՝ «Մանուկ աղան, դուրս գալով գինետնից, բռնեց տան ճանապարհը...»։

ԸՆՁՈՒՂՏ — Կենդանաբանական այդու հետաքրքիր նմոյշներից մէկը։

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ — Ձկայ մի մարդ, որին պատահած չլինի։ Եթէ գտնուի այդպիսին՝ թիւրիմացութիւն է։

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Այս գործով գե-րազանցապէս զբաղւում են ծերերը... նարդի խաղալու համար։

ԻՐԱՒԱԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒ — Երեք արմա-տից կազմուած բարդ բառ է։ Բարդ գործ։

ԼՈՒՍԻՆ — Միշտ խառն է եղել սիրա-յին գործերում։ Ապագայում՝ սիրահար-ուածների ժամադրավայր։

ԽՈՒՄՓՈՑ — Երաժշտութեան այն տե-սակը, որը լսւում է որոշ, աւելի ճիշդ՝ անորոշ հիմնարկներից։

ԾԻԾԵՌՆԱԿ — Հայկական թռչուն։

ԿԱՐԾԻՔ — Մի բան, որ կարելի է թող-նել տունը, երբ գնում ես ժողով։ Ժողո-վում վերցրու ընդունուած կարծիքը եւ կարծիր։

ՀԱԿԻՐՃ — Ծառերի լաւագոյն տեսակը։

ՁՄԵՌ — Տարուան չորս եղանակներից մէկը։ Ունի իր ուրոյն ուրախութիւնները եւ հաճելի ժամանցները։

ՂՈՎՏ — Բիբլիական քաղաքացի, որի կինը քար դարձաւ ետ նայելիս։ Հետե-ւութիւն. միշտ առաջ նայիր։

ՃԱՐ — Ընդհանրապէս տանում են։ Տես՝ «Սիրեցի, եարս տարան»։

ՆԱԽԱՅԱՐՁԱԿ — Միշտ կատուն է լի-նում նախայարձակ մկան վերաբերմամբ, շունը՝ կատուի, գայլը՝ շան, արջը՝ գայ-լի, վագրը՝ արջի, առիւծը՝ վագրի, իսկ այս ամէնին նախայարձակ՝ քաջ որ-սորդը։

ՇՂԹԱՅ — Լինում է գաղութատիրու-թեան շղթայ, ժամացոյցի շղթայ, ամուս-նական շղթայ, սիրոյ շղթայ... Վերջինն ամէնից նախընտրելին է։

ՈՏՔ — Տրանսպորտի ամենայուսատու միջոցը։

ՉԱԽ–ՉԱԽ — Մի տեսակ թագաւոր։ Բնակւում է Յովհաննէս Թումանեանի հէքեաթներում։

ՊԱՐԱՊԵԼ — Որոշ ուսանողների հա-մար ծագում է «պարապ» արմատից։

ՋԱՆՔ — Միակ բանը, որ պէտք է թա-փել։ Եւ թափածը չի կորչի։

ՌՈՄԷՕ — Շէյքսփիրեան հերոս, սի-րահար։ Մեր օրերում սակաւաթիւ են՝ հակառակ Ժիւլիէթների առատութեան։

ՍԱՀՄԱՆ — Չպէտք է անցնել։ Խօսքը ողելից խմիչքների մասին է։

ՎԱՀԱՆ — Հնադարեան զէնք։ Մեր օրերում՝ ինքնաքննադատութիւն։

ՏՐԱՄՎԱՅ — Փոխադրական միջոց։ Վերջին վանկը կանգառներում կրկնւում է անվերջ։

ՐՈՊԷ — Ռեստորանային տերմին։ Տես՝ «Խս րոպէիս», որը կարող է տեւել մի ժամ։

ՔԱՐՏԱՇ — Երեւանի ամենամեծ բա-նաստեղծը։

ՕԴԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ — Կայան, որն անսխալ գուշակում է, թէ ե՞րբ է սկսուելու Նոր Տարին։

ՓԱՓԱԽ — Հին ժամանակ գլխին էին դնում, մեր օրերում՝ գրպանը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Համազգայինի Կեդր. Վարչութիւնը պաշտօնական հաղորդա-գրութեամբ մը կը ծանուցանէ, թէ «Իգ-միրցի պատուական Հայ մը, որ չի փա-փաքիր իր ինքնութիւնը յայտնել, Հա-մազգայինի Անթիլիասի հողի գնման ֆոն-տին նուիրած է յիսուն հազար տոլար»։ Անթիլիասի շրջանին մէջ Համազգայինը վերջերս գնած է 46.000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ հողամաս մը, որ պի-տի ծառայէ դպրոցաշինական, ընկերա-յին եւ մարզական նպատակներու։ Հա-մազգայինի Կեդր. Վարչութեան մղումով եւ քաջալերանքով նոյն կալուածին շըր-ջապատին մէջ ընդարձակ հողամասեր գնուած են Համազգայինի համակիրնե-րու եւ բարեկամներու կողմէ։

ՄԱԿ-Ի

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹ ՊԻՏԻ ԴԱՐՁՆԷ ԱԶԳ. ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԷ ԹՐՔ. ԱՊՕՐԻ-ՆՈՒԹԵԱՆՑ ՈՒ ՀԱՅԱՀԱԼԱԾ ՔԱՅԼԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԻՐԵՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ՏԵՂԵԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ».— Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի աշխատանքներուն գծով եւ յանուն Ամե-րիկահայութեան Հայ Ազգային Մարմնին կողմէ (Արմէնիըն Նէշընըլ Քոմիթի) ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնա-խումբին յղուած տեղեկագրի մը ի պա-տասխան, ստացուած է հետեւեալ պաշ-տօնական նամակը ուղղուած Մարմնի նա-խագահին։

Սիրելի Պ. Պեկեան,

Հրահանգ ստացած եմ շնորհակալու-թիւն յայտնելու ձեզի, ձեր հաղորդա-գրութեան համար, եւ տեղեկացնելու թէ հետեւեալ եղանակով ընթացք պիտի տըր-ուի անոր։

Ձեր տեղեկագրութեան ամփոփումը պիտի կցուի հաղորդագրութեանց մաս-նաւոր ցանկի մը եւ պիտի ներկայացուի ՄԱԿի Մարդկային Իրաւունքներու Յանձ-նախումբին, անոր յառաջիկայ նիստին առթիւ։

Հաղորդագրութեան մէկ օրինակն ալ պիտի ղրկուի Միացեալ Ազգերու Կազ-մակերպութեան անդամ այն Պետութեան՝ որուն կ՚ակնարկուի որոշապէս։

Խնդրոյ առարկայ հարցին առընչաբար Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մարմիններուն կողմէ ձեւակերպուած ո-րոշմնագրերէն օրինակներ կը ստանաք ներփակ, ի գիտութիւն։

Ձերդ՝ անկեղծօրէն

ՃԵՔԸՊ Թ. ՄԷՕԼԸՐ

Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի Պաշտօնատար

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Արթիւր շուռ եկաւ լուռ։ Պատից քաշ էր արած մի փայտէ խաչելութիւն։ Դան-դաղ դէպի նրան բարձրացան տղայի աչ-քերը. աղօթք չկար այդ հայեացքի մէջ, այլ միայն զարմանք այդ համբերող Աստ-ծու առաջ։ Մի՞թէ չունէր նա չանթեր՝ խոստովանութեան գաղտնիքը քանդող իր պաշտօնեայի գլխին թափելու։

— Ստորագրեցէք, խնդրեմ, որ ձեր թղթերը ետ էք ստացել, — ասաց պնդա-պետը մեղմ, — եւ էլ պէտք չունեմ ձեզ պահելու։ Գիտեմ, որ դուք հիմա տուն էք շտապում, իսկ ես շատ զբաղ-ուած եմ այդ անմիտ պատանու՝ Բոլլա-յի գործով, որ ձեր քրիստոնէական հե-ղութիւնը այս աստիճանի մի խիստ փոր-ձութեան ենթարկեց։ Վախենում եմ, որ Բոլլան տուժելու է լրջօրէն։ Գնացէք բարով։

Արթիւր խորին լռութեամբ ստորագրեց ընկալագիրը, վերցրեց իր թղթերը եւ դուրս ելաւ։ Հետեւեց հենրիկոյին մինչեւ բակի ծանր դռները եւ առանց մնաք բա-րով ասելու՝ իջաւ ցած, դէպի գետը, ուր նաւավարն սպասում էր նրան խրամը անցկացնելու։ Եւ հազիւ էր ոտքը դրել դէպի փողոց հանող քարէ սանդուխին, երբ վրայ վազեց չթէ հագուստով ու ծղօ-տէ գլխարկով մի աղջիկ ու երկու ձեռ-քերը պարզեց դէպի նա.

— Արթիւր, որքա՜ն ուրախ եմ, որ-քա՜ն ուրախ եմ։

Տղան ետ քաշեց ձեռքը՝ ամբողջ մարմ-նով դողահար։

— Ջիմ, — արտասանեց նա մի բոլո-րովին օտար ձայնով, — Ջի՛մ։

Ամբողջ կէս ժամ է այստեղ քեզ եմ սպասում։ Ինձ ասել էին, որ բաց են թող-նելու ժամը չորսին։ Ինչո՞ւ ես այդպէս ինձ նայում, Արթիւր։ Ի՞նչ է պատահել քեզ։ Սպասիր։

Արթիւր շուռ եկաւ ու դանդաղ քայլե-րով գնում էր փողոցով՝ կարծես աշխար-կան բոլորովին մոռացած։ Նրա տեսքից վախեցած՝ աղջիկը վրայ վազեց ու խլեց նրա ձեռքը։

— Արթի՛ւր։

Վերջինս կանգ առաւ ու նայեց մի վայ-րի հայեացքով։ Ջիմ մտաւ տղայի թեւը, ու մի քանի վայրկեան այդպէս լուռ ա-ռաջ գնացին։

— Լսիր, սիրելիս, — ասաց վերջապէս մեղմով։ — Է՛, արդէն շատ ես սրտից առնում։ Գիտեմ, որ սարսափելի է, բայց ամէն մարդ կը հասկանայ բանն ինչումն է։

— Ինչի՞ մասին ես խօսում, — հարցրեց տղան խուլ ձայնով։

— Բոլլայի նամակի մասին։

Այդ անունը լսելիս վշտի մի ամպ ան-ցաւ տղայի դէմքով։

— Ես կարծում էի, որ դու ոչինչ չես իմանայ այդ մասին, բայց երեւի ասել են քեզ, — շարունակեց Ջեմման։ — Բոլլան ուղղակի խելքը կորցրած է լինե-լու, որ այդպէս բան է գրել։

— Ի՞նչ բան։

— Ուրեմն ոչինչ չգիտե՞ս։ Գրել է, որ դու ես պատմել մաքսանենգութեան մա-սին ու նրա ձերբակալման պատճառն էլ դու ես։ Դէ՛, ի հարկէ, ապուշ բան է, ով հասկանում է. վրդովուեցին միայն նրանք, որոնք քեզ չեն ճանաչում։ Եւ ես եկել եմ քեզ ասելու, որ մեր խմբից ոչ ոք հաւատ չի ընծայում։

— Բայց դա ճշմարիտ է, Ջեմմա։

Աղջիկը կամաց ետ քաշուեց նրանից ու կանգ առաւ. լայն բացած աչքերը լի էին սարսափով. դէմքը թւում էր սպիտակ, վզին կապած թաշկինակի նման։ Լռու-թեան մի ահեղ սառն ալիք ընկաւ Ար-թիւրի ու Ջեմմայի վրայ, ու առանձնա-ցրեց նրանց շրջապատի կեանքից ու շար-ժումից։

— Այո, — շշնջաց նա վերջապէս։ — Այո, ես եմ այդ բոլորը պատմել, նրա անունն էլ ես եմ տուել։ Ա՛, Աստուած իմ, Աստուած իմ, ես ի՞նչ անեմ հիմա։ — Բայց յանկարծ ուշքի եկաւ, երբ տե-սաւ աղջկայ դէմքի մահացու սարսափը։ Ա՛, նա հիմա պիտի մտածի...

— Ջեմմա, դու ինձ չես հասկանում, — վրայ տուեց խեղդուն՝ մօտ գալով։

Բայց աղջիկը ետ քաշուեց ու հատու ճչտով.

— Մի դիպչիր ինձ։

Իսկ Արթիւր յանկարծակի խլեց նրա ձեռքը վայրագաբար.

— Լսիր, ի սէր Աստծու։ Ես...

— Գնա, թող իմ ձեռքը... գնա։

Աղջիկը ետ խլեց ձեռքը ու ամուր խը-փեց նրա այտին։ Մի տեսակ մառախուղ իջաւ տղայի շուրջը։ Մի քանի վայրկեան ոչինչ չէր տեսնում, բացի Ջեմմայի գու-նաթափ ու յուսահատ դէմքից ու նրա աջ ձեռքից, որ սրբում էր իր չթէ հագուս-տին։ Յետոյ նորից ողողեց նրան արեւի լոյսը, նայեց շուրջը ու տեսաւ, որ մե-նակ էր։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ԳԱՄԵՐ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Դեկտեմբեր 8ին, Քանի իր բնակարանը։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ, Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած Անկէնի գերեզմանատան ընտանեկան իր դամբարանին մէջ։

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան, Պ. Հրայր Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Շիրվանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սէյրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէյրանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աննա Եսայեան եւ զաւակները (Մոնթարժի), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կռղեան եւ զաւակները (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Օսքար Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օսքար Սերխոշեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աննա Գիգիրեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս եւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գիզիրեան եւ իրենց զաւակները (Վալանս), այրի Տիկին Նազելի Տէրտէրեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Մաքրուհի Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Սէյրանեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Շիրվանեան և զաւակը Սեդրակ (Երևան), Տէր և Տիկ. Նշան Հայթայեան և զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Հայթայեան եւ զաւակները, Տէր և Տիկ. Միրիճան Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Շիրվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Շիրվանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Միրեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, տալոջ, հարսին եւ ազգականին՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Սէյրանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 4ին, 61 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի Յունուար 9, ժամը 13·45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, եւ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի ընթէրքոմիւնալ գերեզմանատունը (ժամը 15·30ին)։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Կը խնդրուի ոչ ծաղիկ ոչ ծաղկեպսակ ղրկել, այլ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել բարեսիրական կազմակերպութեանց։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Յարութիւն Շիրվանեանի իր կնոջ՝ էլմաս Շիրվանեանի մահուան առթիւ։

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Յարութիւն Շիրվանեանի իր կնոջ՝ էլմաս Շիրվանեանի մահուան տխուր առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վարդերեան – Լէնդէլ ընտանիքը 100 Ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին ի յիշատակ իրենց մօրաքրոջ՝ Տիկին Մարի Փիլիպպոսեանի։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Նէտիլեանէ փոխան ծաղկեպսակի, Հեղինէ Ասլանեանի մահուան առթիւ։

ԱՑՏ՝
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը այց մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուները, այս Կիրակի (Յունուար 13)։

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 13·30ին Փլաս Լէոն Պլումէն (Իսիի կայարան)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մոստիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գարնօ Մոստիչեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մոստիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիրան Մոստիչեան, զաւակներն ու թոռները ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագրով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԵՐՈՒԶ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ։

×

Ողբացեալին մահը պատահեցաւ Դեկտեմբեր 21ին եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Դեկտ. 27ին, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատան իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ։

(ԾԱՆՕԹ.— Տօնական օրերու պատճառաւ կարելի չեղաւ մահազդը հրատարակութեան տալ ատենին, հայ մամուլին մէջ)։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վահէ Պալթայեան, Օր. Յասմիկ Թամար Պալթայեան, այրի Տիկին Շնորհիկ Օտապաշեան եւ զաւակը, Պ. Համբարձում Պալթայեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Էօկարեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Քնարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի (Յունուար 13) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՎԱՀԷ ՊԱԼԹԱՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Ժաք Քաթիպեան, Տէր եւ Տիկին Լըֆրան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Յունուար 13) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր՝

ՆՇԱՆ ՔԱԹԻՊԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսկիճեան եւ զաւակը հոգեհանգիստ կատարել կուտան Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ մօր եւ մեծ-մօր ողբացեալ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ԷՍԿԻՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Կազերեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի (13 Յունուար)։

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի (Յունուար 10) ժամը 20·30ին Տիկին Հազիմեանի ունը՝ 114, Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Պանեէօ։ Կարեւոր օրակարգ պարահանդէսը շուրջ։

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ (12 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Յունուար 12ին, Շաբաթ ժամը 15ին Ահարոնեան ակումբը։ Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովին, Կանանց Յանձնախումբին եւ Երիտասարդաց Ակումբին

Շաբաթ, Յունուար 19 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

SPLENDIDE, 19 Bld. d'Athènes

Orchestre « LES ROMANS » Direction Henri ROMAN

ATTRACTION SURPRISE?

et la participation de la télé-speakrine JACQUELINE DIVERRES

Réservation au siège et auprès des membres

Entrée 50 F., Etudiant 30 F.

« ՅԱՌԱՋ »Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վալանսէն, Տիկին Վարդուհի Գալուստեան 30 Ֆր. կը նուիրէ։

×

Կրանժ-լէ-Վալանսէն, Պ. Լեւոն Տէր-Սարգիսեան՝ 30 Ֆր.։

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը։ Ժողովը կը սկսի ճիշդ ժամանակին եւ ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ժողովը Շաբաթ Յունուար 13, ժամը 21ին։

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին։

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին։

Այս ժողովները կըգումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 13, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Լիոնի եկեղեցւոյ Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Փոքրիկներու կողմէ երգ, արտասանութիւն, գեղջկական պարեր, հաճելի անակնկալներ։

Կաղանդ պապան նուէրներ եւ ուտելիքներ պիտի բաժնէ ներկայ բոլոր մանուկներուն։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կապ. Խաչը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 13ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2·30ին Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն, հայկ. պարեր, նուէրներ Կաղանդ պապային կողմէ։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, 13 Յունուար — Ը. օր. Ծնընդեան։ Տօն անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Այդ օր մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի համար։ Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տնօրհնէք կը կատարուի։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՀԱՅ ՏՈՒՆԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դ. ցանկ

Սէն Շամոնէն Տիկ. Տէրղազարօղլու 20, ոման 30, Տիկ. Մ. Սարայտարօղլու, Տիկ. Պուտաքեան, Օր. Գարաօղլանեան 50ական, Քրէտի Ակրիքոլ 50, Տէր-Մելքիսէթէքեան ընտանիք 70, Ա. Պէլկէն ընտ., Ժամկոչեան ընտ., Ոմն, Ա. Վարդանեան ընտ. Ս. Թիւճարեան, Գուր. Սարգիսեան իր կնոջ մահուան տխուր առթիւ 100ական, Ճապուրեան Աստուր եւ Մինաս, ողբ. Մարիամ Պապեանի մահուան տխուր առթիւ, նոյն առթիւ Լիոնէն Օպոզեան ընտ. 150ական։ Ժ. Քուլաքսզեան, Ք. Եղիայեան, Ոմն եւ Գրիգոր Սարգիսեան իր մօր մահուան առթիւ 200ական։ Ոմն եւ Յ. Պապեան իր մօր մահուան առթիւ 300ական։ Վ. Բօշայեան եւ Ճօղիկեան ընտանիքներ 500ական, Ոմն 750։

Սէնթ Էթիէնէն Ոմն 10, Յովհ. Ստեփանեան 20, Գր. Այանեան եւ Ստեփանեան ընտանիքներ 50ական։ Ա. Անթարեան, Քիւլոյեան, Մամասեան 100ական։ Լիոնէն Գր. Զարուքեան 200, Գարաքիւլահեան ընտ., Տիկ. Գալտըրըմճեան, Վ. Միսքճեան 50ական, Պր. Զառլի 20, Մ. Աքելեան ընտ. 500։ Վիէնէն Տիկ. Աննա Բալոյեան 20, Շիրինճեան ընտ. 50, Ալ. Քէլէշեան ընտ. 200, Քէչիշեան ընտ. 100, Կար. Սապունճեան ընտ. 300։ Փարիզէն Տիկ. Ովսաննա Տօնապետեան Մարիամ Պապեանի մահուան առթիւ 50, Երուանդ Պէնլեան 100, Տիքիճեան ընտ. 500։ Ռոանէն Մ. Մառաղեան ընտ. 200, Լօռէթէն Վ. Թիւֆէնքճեան ընտ. 500, Էփինալէն Կ. Պէրպէրեան ընտ. 200։

Գումար 8340

Նախորդ գումար 21·955

Ընդհ. գումար 30·295

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1974 Ի
ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գունաւոր կողքով եւ պատկերազարդ էջերով

Ապսպրանքներու համար դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն կամ հետեւեալ հասցէին.—

G. HOVSEPIAN
51, Bd. des Grands Pins, 13010 MARSEILLE, C.C.P. 2542-89 Marseille

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
10
JEUDI
10 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.908 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.908

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ 1973ԻՆ

—0—

Բ.

Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցւոյ Նահատակաց Յուշարձանի բացումէն ետք Ֆրանսայի Հայերը պատմական օրեր ապրեցան Մայիս 19–20ին, շնորհիւ դէպի Վերոձօն կատարուած հանդիսաւոր ուխտագնացութեան:

Նախաձեռնողն էր նորակազմ «Ֆրանսահայերու Միութիւն»ը, օժանդակութեամբ Հայ Նախկին Կամաւորներու եւ Դիմադրականներու Միութեան:

Մարսիլիոյ յուշարձանին վրայ արձանագրուած էր «Ի յիշատակ 1.500.000 Հայերու՝ զոհ 1915ին թուրք վարիչներու կողմէ կազմակերպուած Ցեղասպանութեան. Ի փառս ազատութեան եւ Ֆրանսայի համար մեռած մարտիկներու եւ դիմադրականներու»: Վերոձօնի ուխտագնացութիւնը տեղի ունեցաւ «Ի յիշատակ Ֆրանսայի համար պատւոյ դաշտին վրայ ինկած Հայերու»:

Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն եկած՝ աւելի քան երկու հազար Հայեր ներկայ գտնուեցան Վերոձօնի երկու օր տեւող ուխտագնացութեան, որուն կը նախագահէր Ալէն Փոհէր, Ծերակոյտի նախագահը, շրջապատուած Ֆրանսայի պետական, զինուորական ու կրօնական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններով: Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը բերաւ իր մասնակցութիւնը: Վերոձօնի մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր հայածէս պատարագ, ներկայութեամբ Վերոձօնի եպիսկոպոս Գերապայծառ Փիէր Պուալոնի եւ Ֆրանսայի ու հայ պաշտօնական անձնաւորութեանց:

Բաղաքապետարանին եւ Տուօմոնի Ոսկրատան մէջ Հայերու եւ Ֆրանսացիներու կողմէ խօսուած ճառերը առիթ ընծայեցին վերարծարծելու Հայկական Դատը:

Տուօմոնի Ոսկրատան արեւմտեան մասին վրայ քանդակուեցաւ — հայերէն եւ ֆրանսերէն տառերով—Արեւմտ. Հայաստանն ու Կիլիկիան խորհրդանշող երկու քաղաքներու անունները, — Վան եւ Սիս:

Մարսէյլէն վերջ Վերոձօնը Ֆրանսայի հանրային կարծիքին աւելի մօտէն ծանօթացուց Հայութիւնը: Ֆրանսական ձայնասփիւռը (Ֆրանս–Քիւլթիւր) եւ հեռատեսիլը իրարմէ տարբեր օրերու յաջորդական երկու կիրակի իրենց «Օրթոտոքսութիւն եւ քրիստոնէութիւն» կոչուած յայտագիրը յատկացուցին Վերոձօնի Հայկական Ուխտագնացութեան:

Լօզանի դաշնագրի յիսնամեակին (24 Յուլիս) առթիւ Ամերիկայի զանազան քաղաքներուն մէջ հայ երիտասարդներ ցոյցեր կազմակերպեցին՝ խանգարելու համար Թուրք դեսպաններու եւ հիւպատոսներու սարքած հանդիսաւոր ընդունելութիւնները:

Սեպտ. 7ին՝ Դպրոցական Վերամուտի նախօրեակին՝ Անգարայի կառավարութիւնը հրատարակեց օրէնք մը, որով փոքրամասնութեանց վարժարանները յաճախող աշակերտները նախապէս արտօնութիւն պէտք է ստանան Կրթական տնօրէնութենէն:

Այս օրէնքը բացայայտ խախտումն էր Լօզանի դաշնագրին 37–44 յօդուածներուն, որոնք ամէն ազատութիւն կ'երաշխաւորեն ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց՝ կրօնքի, լեզուի, կրթութեան եւ մշակոյթի մարզերուն մէջ:

Պատրիարք Շնորհք Արք. բողոքի հեռագիր մը ուղղեց կառավարութեան: Միաժամանակ հրաւիրեց Հայերը, որ իրենց անուններն ու մականունները չթրքացնեն եւ «եան» մասնիկը պահեն: Այլապէս «Թուրք» պիտի նկատուին...:

Էսաեան վարժարանի տնօրէնուհի Օր. Հերմինէ Գալուստեան պաշտօնազրկուեցաւ «առանց արտօնութեան հաւաքոյթ կազմակերպած ըլլալու» սուտ ամբաստանութեամբ, ու այսօր դատի քաշուած է:

Մարսիլիոյ Յուշարձանին վրէժը կ'ուզէին լուծել այսպիսի ապօրէն միջոցներով: Անզօրութեան նշան:

Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը Մ. Նահանգներու ծերակուտականներուն եւ քոնկրէսմէններուն ուղղուած Զեկուցագրով մը բողոքեց Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց կրթական եւ հանրային հաստատութեանց հանդէպ գործադրած ճնշումի քաղաքականութեան դէմ:

Թուրք Հանրապետութեան յիսնամեակի տօնակատարութիւններն ալ տեղ տեղ խանգարուեցան Հայերու կողմէ: Հոկտեմբեր 29ին աւելի քան 150 Հայեր շրջապատած են Օթթավայի (Քանատա) «Աքսլըյն» պանդոկը, ուր Թուրք դեսպանը հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը կու տար: Խաղաղ ցոյցը տեւած է երեք ժամ: Կազմակերպողն էր «Հայ Ազգային Յանձնախումբ»ը, որուն ներկայացուցիչը «Օթթավա Սիթիզըն» թերթի թղթակցին յայտնած է թէ Թուրք կառավարութիւնը 1915ին կոտորեց հայ բնակչութեան մէկ երրորդը:

Քանատայի Հայկական Իրաւանց Յանձնախումբն ալ իր կարգին երկրի պետական անձնաւորութեանց ուղղուած հեռագրով մը բողոքած է Թուրք կառավարութեան կողմէ Լօզանի դաշնագրի տրամադրութեանց բռնաբարման դէմ:

Նոյեմբեր 7ին Լոս Անճելըսի կամուրջներուն վրայ փակցուած են պաստառներ՝ ակնարկելով Թրքական ցեղասպանութեան եւ բողոքելով Թուրքիոյ կողմէ Մ. Նահանգները թմրեցուցիչ ներածման դէմ:

Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբը Նոյեմբեր 3ին խաղաղ ցոյց մը կազմակերպած է Պալթիմորի «Ֆրէնտշիփ» պանդոկին առջեւ, ուր կը տօնուէր Թուրք Հանրապետութեան յիսնամեակը: Աւելի քան հարիւր ոստիկաններ հսկողութեան տակ էին առեր հանդիսասրահի շրջակայ փողոցները: Ուաշինկթընէն ու Ֆիլատելֆիայէն բազմաթիւ Հայեր մասնակցած են ցոյցին եւ թռուցիկներ ցրուած:

Յունահայ Երիտասարդաց Միութիւնն ալ ՄԱԿի կազմութեան 28ամեակին առթիւ դրութիւնով մը բողոքած է Թուրքիոյ ապօրէն ձեռնարկներուն դէմ:

Այս բոլոր ցոյցերը կը փաստեն, որ սփիւռքի երիտասարդութիւնը առաւել քան երբեք կը հետաքրքրուի Հայկական Դատով եւ ամէն առիթ կ'օգտագործէ զայն արծարծելու համար:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՊԻՏԻ ՍՂԷ

ՄԵՂԱՒՈՐՆ Է՝ ՔԱՐԻՒՂԸ
Կ'ԸՍԷ ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ

—0—

Ելմտական եւ Տնտեսական նախարարը չծածկեց Ֆրանսացիներուն թէ օրէ օր ապրուստը պիտի սղէ եւ թէ Յունուարին եւ Փետրուարին նախատեսուած յաւելումն է՝ 1,5էն 2 առ հարիւր ինչ որ բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ: Եթէ պահ մը խորհինք նաեւ թէ նախարարը աւելի հակամէտ է քիչ ըսելու քան շատ, վախ կայ որ բուն յաւելումը, իր նախատեսածէն ալ աւելի ըլլայ: Ժիսքար տ'Էսթէն յայտնեց թէ աշխարհի եւ Ֆրանսայի տնտեսութիւնը խզում մը կրած են ու շեշտեց.— «Կը թողունք շրջան մը, որու ընթացքին կրցանք կազմակերպել Ֆրանսայի տնտեսական զարգացումը ելեկտրուժէն եւ առատ կենսական նիւթերէն մեկնելով եւ ատիկա համեմատաբար չափաւոր գիներով եւ կը մտնենք շրջանի մը մէջ, ուր հարկ պիտի ըլլայ շարունակել Ֆրանսայի տնտեսական զարգացումը, մեկնելով կենսական նիւթերէ եւ ելեկտրուժէ որոնք աւելի հազուագիւտ պիտի ըլլան եւ ամէն պարագայի մէջ աւելի սուղ: Պէտք է դէմ դնենք այս փոփոխութեան համեմատաբար կարճ ժամանակի մը մէջ»:

Պարզելէ ետք կացութիւնը, նախարարը ըսաւ թէ հարկ է նախապատուութիւն տալ արտածումին եւ ապահովութիւն տալու թէ այս բարդ շրջանին Ֆրանսական տնտեսութիւնը լաւ առաջնորդուած պիտի ըլլայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ դահլիճը փոփոխութեան ենթարկուեցաւ: Ասոր նպատակն էր վառելանիւթի – ելեկտրուժի նոր նախարարութիւն մը հաստատել: Այս նոր ճիւղին համար նախարար նշանակուեցաւ Լորտ Քարրինկթըն, որ 1970էն ի վեր Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը կը վարէր: Պաշտպանութեան նոր նախարար նշանակուեցաւ Եան Կիլմուր:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՐԱՃԱՆԵԱՆ

—0—

Մոնտէն առնելով երէկ արձագանգ հանդիսացած էինք Սերժ Պարաճանեանի ձերբակալման լուրին, յիշելով նաեւ տրուած պատճառաբանութիւնները, որոնք աւելի պատրուակի բնոյթ ունենալու տպաւորութիւնը կը թողուն, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի Խորհ. Միութեան:

Պարաճանեան շարժանկարի «արգիլուած» բեմադիր մըն է եւ գիտէինք թէ շատ անձուկ պայմաններու մէջ կ'ապրի, եղբայրական օգնութեամբը մտերիմ բարեկամներու: Մեծ տաղանդ ունի բայց իր տաղանդը «դուր չի գալիս» (ինչպէս կ'ըսեն Արեւելահայերը) Մոսկուայի իշխանութեանց եւ այդ իսկ պատճառով գործադուրկ է տարիներէ ի վեր:

Արգիլուած ժապաւէն մըն է «Նռան գոյնը» (Սայաթ Նովա) որու հեղինակն է, ինչպէս կը յիշէ Մոնտը: Կարգ մը գրոաշրջիկներ առիթն ունեցած էին սակայն տեսնելու այս ֆիլմը եւ ջերմ գնահատանքով կը խօսէին անոր մասին: Ֆիլմին առաջին պատկերը կը ներկայացնէ նուռ մը, որ կը ճեղքուի եւ անկէ կը վազէ առատ արիւն գծելով մեծ Հայաստանի քարտէզը: Խորհրդապաշտ ժապաւէն մը՝ ինքնատիպ բեմադիրի մը:

Մոնտ կ'ըսէր նաեւ թէ տարիներ անգործ մնալէ ետք, Պարաճանոֆ հեռատեսիլի համար կը պատրաստուէր, կարճ ժապաւէններու շարք մը իրագործելու Անտէրսընի հէքեաթներէն առնուած, գրադէտին հարիւրամեակին առթիւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 2–3)

Մ. ՀԵՐԱՑԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի պետական համալսարանի մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը՝ նուիրուած Մխիթար Հերացիի: «Բժշկապետ Մ. Հերացիի Ջերմանց Մխիթարութեան բժշկագիտական արժէքը» նիւթին շուրջ դեկուցում մը կատարած է Տոքթ. Ա. Կծոյեան: Բանասիրական ճիւղի ուսանողուհի Հ. Յարութիւնեան պարզած է միջնադարու բժշկապետին մատուցած ծառայութիւնները ժամանակաշրջանի բժշկագիտութեան:

×

ԱՌԱՋԻՆ ԱՄԱՆՈՐԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԱՐԿԻ ՏԱԿ

272 ընտանիք՝ 1298 Հայ նոր տարին առաջին անգամ ըլլալով դիմաւորեցին իրենց հայրենիքին մէջ:

Տարի մը առաջ անոնք դեռ պանդուխտ էին, հայրենակարօտ, իսկ այժմ անոնք իրենց ապահով եւ վերջնական կայքը հաստատած են Լենինականի, Հրազդանի, Զարենցաւանի, Արովեանի մէջ: Այս ընտանիքներուն մէջ 203 սեւաչեայ մանուկներ կան, որոնք ամանորին մանկապարտէզներու մէջ իրենց տարեկիցներուն հետ ուրախութեամբ թռչկոտեցան տօնածառին շուրջ, եւ կան 236 դպրոցականներ, որոնք Հայոց աշխարհին կը նային պայծառ աչքերով, ապագայի վառ երազներով... Բոլորն ալ «Շնորհաւոր Նոր Տարի» կ'ըսեն հայերէնով իրենց ծնողքին, մօտիկ եւ հեռաւոր հայրենակիցներուն:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան Տան մէջ՝ գրականութեան, արուեստի, ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան 1972ի պետական մրցանակները յանձնուեցան դափնեկիրներուն:

Մրցանակներ ստացան՝ դերասան Գուրգէն Ջանիբեկեան, թաւջութակահարուհի Մեդիա Աբրահամեան, երգահան Ալեքսանդր Յարութիւնեան, արձակագիր Խաժակ Գիւլնազարեան, Նայիրի Զարեան (յետ մահու, անոր մրցանակը յանձնուեցաւ կնոջը): Այս առթիւ խօսք առին Եդ. Թօփչեան (Հայաստանի Գրողներու Միութեան առաջին քարտուղար եւ պետական մրցանակներ շնորհող յանձնախումբի նախագահ), Ռուբէն Պարսամեան (Մշակոյթի նախարար), Եդ. Միրզոյեան (Հայաստանի Երգահաններու Միութեան նախագահ):

×

ԵՐԿՈՒ ՄՐՑԱՆԱԿ ՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒ

Լվովի մէջ տեղի ունեցաւ շարժանկարի համամիութենական փառատօնը, որուն մասնակցեցան նաեւ հայ բեմադիրներ իրենց պատրաստած ժապաւէններով: Անոնք արժանացան երկու մրցանակներու՝ «Ընտանիք» եւ «Քանի այրւում ենք ազատութեամբ» ժապաւէններուն համար: Առաջինին հեղինակն է Ռուբէն Գէորգեանց, իսկ երկրորդինը՝ Լեւոն Գրիգորեան:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ-ՏԻՒՍԱԲ ՍԷՐԸ

— «Եւ ապա ա՛նց, թռի՛ր, ո՛ կոյս,
Ես մնացից յամայութեանս,
Զի անճշան միջատին
Չիք թոյլ յերկնից աստղն թեւել»···

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Եօթանասունհինգ տարի առաջ 3 Յունուարի 1901ին, Պոլսոյ մէջ իր աչքերը կը փակէր ԺԹ. դարու երկրորդ յիսնամեակի կարկառուն կին գրագիտուհին՝ Սրբուհի Տիւսաբ, աղջիկութեան անունով Սրբուհի Վահանեան, ծնած 1842ին, Պոլսահայութեան հանրային եւ մշակութեային օրրաններէն Օրթագիւղ թաղին մէջ, ազնուական գերդաստանէ:

Սրբուհիի մայրը՝ Նազլը Վահանեան, լուսամիտ եւ զարգացած կին, կրթասէր եւ հանրանուէր հայուհի, եղած է խնամակալուհիներէն թաղին «Ս. Հռիփսիմեանց–Նեկտարինեան» Վարժարանին, — յետագային վերակոչուած՝ «Սրբոց Թարգմանչաց» Վարժարան: Եղբայրը, Յովհաննէս–Արզուման Վահանեան, օսմանեան դատական նախարարութեան պաշտօնատարներէն, օրէնսգէտ, ուսած էր Ֆրանսայի մէջ: Ուսանողութեան օրերուն, Փարիզի մէջ մտերմացած էր Նահապետ Ռուսինեանի՝ որուն կողմէ հիմնուած «Արարատեան Ընկերութեան» նախագահութիւնն է վարած 1849–1852:

Եւրոպական զարգացման հետ, զոր տըւած է իր զաւակներուն, մայր Վահանեան նոյնքան նախանձախնդիր է եղած անոնց հայեցի դաստիարակութեան:

Օրթագիւղի մտաւորական, հանրային եւ ամիրայական բարձր դասու ժամադրավայրերէն մէկն է եղած Տիւսաբներու բնակարանը, ուր պարբերաբար կը հաւաքուէին անոնք՝ արծարծելու համար շրջանի ղեկավարութիւնը յուզող խնդիրներ:

Ստեղծուած մտաւորական այս մթնոլորտին մէջ է որ Սրբուհի Վահանեան, մինչ այդ Ֆրանսական կրթութեամբ պատրաստուած, հոգածու իր մօր կարգադրութեամբ՝ գրաբարի, հայ լեզուի եւ գրականութեան մասնաւոր դասերու կը սկսի հետեւեալ տան մէջ (1861), Զարթօնքեան սերունդի առջինեկ քնարակիրներէն Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի ուսուցչութեամբ:

×

Բանաստեղծը 33 տարու էր այդ օրերուն, Սրբուհի՝ 19:

— Կենսալիր, համարձակախօս, վառվռուն ու գեղեցիկ աղջիկ մը՝ որուն հանդէպ Պէշիկթաշլեանի սէրը պատմականօրէն սրտայոյզ դրուագներէն մէկը կը կազմէ վերջին ութ տարիներու իր կեանքին:

Քերթողին համար, որ արդէն թոքախտով էր վարակուած այդ օրերուն, անշուշտ անյոյս սէր մըն էր Սրբուհիի հանդէպ իր խորունկ համակրանքը, անկախաբար անկէ որ տարիքի, ընկերային շրջանակի ու խառնուածքի պատուարներ անկարելի երազի մը կը վերածէին հոգեցունց իր խոռվքը: — Սրբուհի բո՛ց մըն էր. Թռչկոտուն, յարաշարժ, ծաղկէ–ծաղիկ, կենսայորդ: Պէշիկթաշլեան՝ մոխրանալու սահմանուած կէս կրակ կէս ածուխ հոգի մը···Բայց ո՛վ կրցած է տրամաբանութեան ձայնին բանալ սիրտը:

Գիտէ՛ քնարակիրը որ պո՛ւր է «թեւել» լոյսի մը շուրջ՝ որուն հասնելու ուժը չունի ինք այլեւս. «աննշան միջատ»ն է ինք՝ որ սահմանուած է «ամայութեան», մինչ «աստղը»՝ որուն սեւեռած են իր աչքերը՝ անմատչելի՛օրէն հեռու եւ բարձր է իրմէ.

— «··· Եւ ապա ա՛նց, թուի՛ր, ո՛ կոյս.
Ես մնացից յամայութեանս,
Զի անճշան միջատին
Չիք թոյլ յերկնից աստղըն թեւել »,

կ՚ըսէ իր տաղերէն մէկուն մէջ, երբ սիրոյ տենդն ու հիւծախտին սրսփուքը գինք գամած են արդէն անկողնին···

Մանկամարդուհին հիացում ունեցած է իր ուսուցչին տաղանդին հանդէպ, նըւիրում ու յարգանք, բայց ոչ սէր:

Քերթողին ամէնէն տանջահար օրերուն՝ նշանուած է բժիշկի մը հետ, անպատում ցաւի կրակներուն մատնելով զայն:

Քիչ ժամանակ ետք խզուած է սակայն այդ կապը բժիշկին հետ, այս անգամ վերստին յոյսի եւ սփոփանքի թեւերուն նետելով հիւանդը···

Պէշիկթաշլեանի 1861–1868 տարիներու գրեթէ ութամեայ կեանքը, անզուսպ սիրոյ ու նախանձի հետեւանք խորունկ տառապանքի զալարումներով անգիր պատմութիւն է թէեւ՝ սակայն իր որոշ արտայայտութիւններով մաս կը կազմէ քերթողին վերջին օրերու վաստակին:

×

1867ին, իր ողբերգական վայրէջքը կ՚ապրի, գամուած՝ մահուան անկողնին: Սրբուհի անոր սնարին մօտ է ամէն օր. կը սրբէ ճակտին քրտինքը, ընթերցումներ կը կատարէ, նուիրման ու սփոփանքի խօսքեր ունի. կը փորձէ առկայծ պահել անոր կեանքին ճրագը···

Տենդահար ու նուաղուն, Պէշիկթաշլեան հոգեկան տեսիլքով մը կառչած է կեանքին. եւ երբ կը տեսնէ Սրբուհիի արեւը իր մթամած սենեակին մէջ՝ կը չնջայ.

— «Երեւցաւ նա ինձ, ո՛վ Աստուած իմ:
Արդեօք կի՞ն մ՚էր թէ երեւոյթ սքանչելի»:

×

Սրբուհի Տիւսաբի մէջ շատե՛ր գտած են «դիւթիչ» կամ «չքնաղ» կինը: Հայ թէ օտար: Մտաւորական թէ քաղաքագէտ:

Ժամանակակիցներու թէ յետնորդներու վկայութեան համաձայն, իրմէ դէպի խօսակիցը ճառագայթող հրապոյր մը ունեցած է ան, «արեւու լոյսին պէս բան մը»՝ ինչպէս պիտի վկայէր Հրանտ Ասատուր, տարինե՛ր վերջ:

Տեսէ՛ք թէ ինչ կը գրէ ան իր «Դիմաստուերներ» (1921) հատորի 153–168րդ էջերուն վրայ, Տիւսաբի նուիրուած վըկայութիւններու առաջին իսկ տողերուն մէջ.

— « Բերա, Օրմանեաններու մէկ երեկոյթին մէջ, 1880ի վերջերը (*), շուրջպարէ մը ետք, Տիկին Տիւսաբ դաշնակին մօտ թիկնաթոռի մը վրայ կը հանգչէր: Իր շուրջ ոտքի կեցեր եւ կէս շրջանակ մը կազմեր էին Թովմաս Թէրզեան, Գէորգ Ապտուլլահ, Յովսէփ Ազնաւուր եւ Տոքթ. Վիչէն Օրմանեան, որ ներկայացուց զիս իրեն ու ես ալ խառնուեցայ այդ խումբին: Գրագիտուհին կը խօսէր իր սիրելի հարցին՝ կնոջ ազատագրութեան մասին: Քառասուն տարեկանի մօտ էր այն ատեն: Ալ չունէր առաջին երիտասարդութեան թարմութիւնը, բայց զարգացումն ու պերճախօսութիւնը կը գեղեցկացնէին զինք: Իր արագ, կրակոտ, դիւթիչ խօսուածքին մէջ՝ արեւուն լոյսին նմանող բան մը ունէր, որ կը շլացնէր: Էրիկ մարդոց եւ կանանց հաւասարութեան վրայ կը խօսէր անսպառ ոգեւորութեամբ: Այրերէն ոմանք առարկութիւններ կ՚ընէին իր ֆեմինիստ գաղափարներուն դէմ, բայց նրբամիտ ու պատրաստաբան՝ ինք ամէն ընդդիմութեան կը պատասխանէր ճարտարօրէն, ժպիտ մը շրթունքին վրայ: Առաջին անգամն էր որ այնքան ուսեալ հայ կին մը կը տեսնէի»:

×

«Սքանչելի երեւոյթ»ին՝ Տիւսաբի տեսիլքը իր տամկացած աչքերուն մէջ, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան խաղա՛ղօրէն չիջեցաւ ու իր մարմինը հողին տրուեցաւ 1868 Նոյեմբեր 29ին:

Սրբուհի ամուսնացած չէր տակաւին: Երկու տարի ետք միայն, 1871ի Յունուարին, իր կեանքը պիտի կապէր Ֆրանսացի երաժշտագէտի մը՝ Փօլ Տիւսաբի հետ: Դամբանախօսներէն մէկն էր մեծ քերթողին յուղարկաւորութեան եւ պատմական կը մնայ այդ առթիւ գրի առած իր երկարաշունչ մէկ քերթուածը (գրաբար), որուն մէջ արտայայտութիւն է գտած խորունկ հիացումը հանդէպ ուսուցչին:

Կուտանք քանի մը հատուածներ միայն.

— «Ո՛չ եւս է ան, որ իւր քնար ձօնեաց
առ ազգ,
Առ հայրենիս. ո՛չ եւս է նա՝ այր երգ աղու
Զարթուցանէր յաւերժակաց գդիւցազունս
Ի բազմամեայ խորախորհուրդ նիրհմանէ.
Ի տալ նառել զհայրենեաց փառս
ի թատերս,
Ըզտառապանս խորայատակ եւ բիւր վէրս:

···«Ո՛չ եւս է նա, այր մեղեդիք
խանդավառ
Ի ցրտահար վառէին սիրտըս կայծ սիրոյ.
Երգոցն ի լուր՝ ատելութիւն, ոխ շիջանէր.
Աչկունք հրացայտք զորովանօք ժպտէին
Եւ զիրերօք փարէին սիրտք բաժանեալք,
«Եղբայր եմք մեք» խնդաբարբառ ձայնեալ
շուրջս:

«Հանգի՛ր ապա, Պէշիկթաշլեանդ
մեծոգի,
Մինչ մտերիմքդ ըզտապանաւդ լացցեն,
Հանգի՛ր փանդիռն մինչ Թորգոմեան
գերեզմանաւդ
Կախիցէ զիւր սեւահար լարս անմռունչ.
Հանգի՛ր. անուն քո լիցի յօդ միութեան.
Հանգի՛ր ապա, Պէշիկթաշլեանդ
մեծոգի,
Ցորչափ հանճարն պաշտեսցի, հանգի՛ր,
Ոգի՛»:

×

Տիւսաբի գրականութիւնը՝ առհասարակ, ու յատկապէս իր երեք վէպերը («Մայտա»՝ 1883, «Սիրանոյշ»՝ 1884, «Արաքսիա կամ վարժուհին»՝ 1887) *կը յատկանշէն կանխահասօրէն պայքարունակ հայ կին գրագէտը, որ 19րդ դարու երկրորդ կիսուն կուռ յայտարարած է դասակարգային անհաւասարութեան դէմ՝ կնոջ ազատագրութեան ի նպաստ: Ընկերաբանական, իմաստասիրական եւ հոգեբանական խորք ունին իր գործերը՝* ոոմանց տ՚Էնթրիքի, ոոմանց տ՚անալիզի *կամ* ոոմանց ա թէզի *իրենց կառուցուածքով:*

Լայնախոհ ու քաջ կինն է, որ «նամակներ»ու եւ ժխտական թէ դրական տիպարներու ճամբով կը հակադրէ շրջանի հայ կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող նեղմտութիւններն ու ազատամտութիւններն, կնոջ առաքելութիւնը իր բուն իմաստին հասցնելու ազնիւ կիրքով մը: — Հաւասար իրաւունքներ՝ այրերու հետ, ազատութիւն աշխատանքի, զարգացման լայն հնարաւորութիւններ եւ ընկերային ղեկավարութիւն, պայքար՝ պճնասիրութեան դէմ, մայրական պատասխանատուութեանց խոր գիտակցութիւն, ժխտում՝ նիւթական ակնկալութեանց վրայ հիմնուած ամուսնութիւններու եւ պահպանում ազգային բարքերու:

Մ. Թ.

(*) Հրանտ Ասատուր ճանչցաւ Տիւսաբը, երբ ան 38 տարու էր արդէն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Իսկոյն կառք մը նստեցանք ու վերադարձանք Արփիարին քով որ ամենայն հանդարտութեամբ իր «կտակ»ը ըրաւ Շահնազարին. կտակ մը որ կուսակցական կարգ մը տնօրինութիւններէն անդին չէր անցներ:

Մինչեւ առտու իր քովը անցուցինք եւ տեսանք, որմէ կը վախնային բժիշկները, չեկաւ ու հետեւեալ օր վիրաւորը աւելի կազդուրուած էր:

Լեւոն Բաշալեան՝ որ Սկիւտար կը բնակէր, առտուն միայն իմացաւ իրողութիւնը եւ վազն ի վազ փութաց իր սիրականին քով:

Հայրենիք *մահափորձը ծանուց իր Դեկտեմբեր 27 Զորեքշաբթի օրուան թիւին մէջ, Շահնազարի գրչէն ելած հետեւեալ յօդուածով որ պատճառ եղաւ թերթին անպայման խափանման:*

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ

«Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 2ին մօտ, Արփիար Էֆէնտի Արփիարեան Հայրենիքի *խմբագրատունէն մեկնելով իր տունը կ՚երթար Բանկալթի, երբ Թագսիմի զօրանոցին առջին հասնելուն, մարդ մը որ ետեւէն կուգար, մէկ ձեռքը Արփիար Էֆէնտիի ուսին վրայ կը դնէ եւ միւսովը դաշոյն մը կ՚ուղղէ անոր կուրծքին: Արփիարեան Էֆէնտի կը փորձէ ինքզինք ոճրագործին ձեռքէն ազատել, այդ միջոցին երեք հարուած կը ստանայ մինչ իր հովանոցը անոր գլխուն կը զարնէր:*

«Այս մարտնչումը կատարուած ատեն գիմացէն զինուորներ կը հասնին եւ Արփիար Էֆէնտի «բան չկայ» ըսելով կ՚ուղեւորի շիտակ իր տունը, իսկ ոճրագործը դէպի Թագսիմ վազելով աներեւոյթ կ՚ըլլայ:

«Հարուածին երկուքը սրտին ուղղուած էին, բայց վրիպելով բազուկին վերի կողմին հանդիպեր են, իսկ երրորդը տըրուած է աջ ծծին տակը: Իր բազմաթիւ բարեկամները ուրախութեամբ պիտի լսեն թէ կեանքը վտանգէ բոլորովին զերծ է: Յոյս ունինք թէ վէրքերը մէկ քանի օրէն կ՚ապաքինին:

«Այս մարդասպանական գործին չարաժառիթը մեզի գաղտնի կը մնայ: Իրաւ է թէ, վերջերս, ստացանք նամակներ որոնցմով հրաւիրուած էինք մահուան բըսպառնալիքի ներքեւ, այլեւս չհրատարակել պաշտօնական զեկուցումները, բայց որովհետեւ Արփիար Էֆէնտի Հայրենիքի *մէջ խմբագիր մըն է միայն եւ տաճկերէնի ալ բոլորովին անտեղեակ խմբագիր, որովհետեւ միւս կողմէ ալ այդ զեկուցումները Թուրք թերթերու մէջ տըպուելէ, հայ թերթերու մէջ թարգմանուելէ ետքը, 24 ժամ յետոյ* Հայրենիքի *մէջ կը հրատարակուէին՝ լոկ անոր արտօնատէր եւ տնօրէնին պատասխանատուութեան տակ, տեղի կայ գործին այս հանգամանքներէն հետեւցնել թէ նոյն այդ մարդիկը որոնք մեզի անծանօթ չահերնուն մէջ, իրենք զիրենք վնասուած նկատելով* Հայրենիքի *գոյութեամբ, սակէ առաջ մեծ խորհրդաւորութեամբ տունէ տուն, խանէ խան անգիտակից պատանիներ պտըտցուցին Արփիար Էֆէնտիին վրայ սոսկալի զրպարտութիւններ ընելով եւ «*Հայրենիք*» մի՛ կարդաք պատուիրելով, այս անգամ ալ մէկ քարով քանի մը նպատակ մէկանց իրագործելու փափաքով, յանձներ էին խեղճ մարդու մը ձեռքը զէնք մը դնել իրեն կարծեցնել տալով թէ օգտակար ոճիր մը գործած պիտի ըլլայ Արփիար Էֆէնտին մեռցնելով:*

×

«Երկուշաբթի գիշեր Տր. Մախոխեան, Զօհրապ եւ Էյմասեան վիրաւորեալին վէրքերը կապեցին եւ երէկ առտու հիւանդը գտան լաւ վիճակի մէջ:

«Ամէն կողմէ բարեկամներ տունը կը փութան, որոնց առաջիններէն մին եղաւ Բերայի քարոզիչ Տ. Ներսէս Վրդ. Խաբախանեան»:

×

Այդ շրջանին մէջ այսպիսի բան մը գրելու եւ հրատարակելու համար Յովհաննէս Շահնազար մը պէտք էր ըլլալ:

Երկու օր ետքը Հայրենիք *կը խափանուէր անպայման:*

Մահափորձին լուրը հազիւ թէ Պոլսոյ մէջ տարածուած էր, արդարեւ ամէն կողմէ այցելուներ սկսան թափիլ Արփիարի տունը որ կարծես ուխտատեղի մը դարձաւ:

Նոյնիսկ Դաշնակցականներ կուգային այցելութեան եւ անոնց մէջ կը յիշեմ Օնիկ Դերձակեանը (Ա. Վռամեան) որ եկաւ Արփիարեանի ապացուցանելու թէ իր վրայ կատարուած մահափորձը արդարացի գործողութիւն մըն էր:

(7 Շար.)

ՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ԶԵԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ

——0——

Ա.

Անգլիոյ Մաք Միլան հրատարակչատունէն լոյս տեսած է գիրք մը Թուրքիոյ մասին: Պատմական ուսումնասիրութիւն մըն է, առանց ունենալու սակայն գիտական հրատարակութեան մը մասնագիտական լեզուն: Հեղինակը անգլիացի ծանօթ պատմաբան Նոյէլ Պարպըրն է, հեղինակ քանեակ մը հատորներու:

Գիրքին խորագիրն է՝ «Ոսկեղջիւրի Տէրերը. Սուլթանները, իրենց հարէմները եւ կայսրութեան անկումը»: Երեք հարիւր էջերու մէջ, հեղինակը կը ներկայացնէ օսմանեան կայսրութեան պատմութեան մէկ երեսը, 1520էն մինչեւ Մուսթաֆա Քեմալի մահը՝ 1938: Իր աշխատասիրութիւնը կատարելու համար, Նոյէլ Պարպըր ուսումնասիրած է կամ ուսումնասիրել տուած է եւրոպական քաղաքներու մէջ գտնուող վաւերաթուղթերը ու ըրած բազմաթիւ ճամբորդութիւններ Իսթանպուլ՝ 1970–1972: Գիրքին կցուած գլխաւոր եւ օժանդակ մատենագրական ցանկերը ցոյց կուտան, որ գործը հիմնուած է մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան վրայ:

Հեղինակը, գրելով այս գիրքը, աշխատած է ներկայացնել Օսմանեան կայսրութեան անկման շրջանը: «Ասիկա ժողովուրդի մը մասին գիրք է. չի յաւակնիր Օսմանեան կայսրութեան պատմութիւն մը ըլլալ: Ինչ որ փորձած եմ ընել ցոյց տալն է անկումը հզօր եւ զօրաւոր կայսրութեան մը, դայն դիտելով սուլթաններու եւ իրենց հոմանուհիներուն (որոնք երբեմն հսկայ իշխանութիւն կ'ունենային) տեսանկիւնէն, Սիւլէյման Աքանչելագործի ժամանակէն մինչեւ մահը ուրիշ տարօրինակ մարդու մը՝ Քեմալ Աթաթուրք», կը գրէ իր յառաջաբանին մէջ:

Նոյէլ Պարպըրի պատմութիւնը կը յենու առարկայական տուեալներու վրայ: Թուրքիոյ չորս հարիւր տարուան պատմութեան բնութագիրը կուտայ, երեւան կը հանէ սուլթաններու իշխանութեան կամայական բնոյթը եւ եւրոպական տէրութիւններու փոխադարձ անվստահութեան պատճառով անոր գոյատեւումը գոնէ ԺԲ. դարէն սկսեալ:

Խօսելով ԺԷ. դարու Թուրքիոյ մասին, Նոյէլ Պարպըր կը գրէ. — «Բնականաբար, ԺԷ. դարու կեանքի հաճոյքները վայելելու համար Կոստանդնուպոլսոյ մէջ, պէտք էր Թուրք ըլլալ: Հպատակ ժողովուրդներու կեանքը կայսրութեան մէջ, մասնաւորաբար քրիստոնեաներու կեանքը ենթակայ էր բազմաթիւ խիստ սահմանափակումներու: Հայերը պէտք է հագուէին խորունկ բոսոր կօշիկներ, Յոյները՝ սեւ, Հրեաները՝ բաց կապոյտ: Օսմանցի քրիստոնեաները իրենց տուները պէտք է սեւ ներկէին եւ սեւ հագուէին: Անոնք պարտաւոր էին ձիէն իջնել, «երբ խալամի մը հանդիպէին»: Հեղինակը կը նկարագրէ նաեւ կեանքի անապահովութիւնը, քրիստոնեաներու նկատմամբ անոր գական վերաբերմունքը եւ կը նշէ եւրոպացի ճանապարհորդներու բազմաթիւ վկայութիւնները:

Սուլթաններու ուժը հիմնուած էր նուաճուած երկիրներէ բերուած գերիներու զաւակներուն վրայ: Ենիչերիները կը թրքացուէին եւ իրենց մանկութենէն կը վարժեցուէին իբրեւ սուլթանի հաւատարիմ զինուորներ: Անոնք ամուսնանալու իրաւունք չունէին: Բանակը անդադար շարժման մէջ կը մնար. Սիւլէյման Ա., իր նախորդներուն նման, անձնապէս կը վարէր իր բանակը: Նուաճուած քաղաքները կը կողոպտուէին, բնակիչները կը ջարդուէին եւ մնացածները գերիներ կը վերցուէին: Գերուած աղջիկները կը տարուէին սուլթանի եւ պաշտօնեաներու հարեմները: ԺԷ. դարուն այր եւ կին գերիներու վաճառքը ընդհանրացած երեւոյթ էր Պոլսոյ մէջ:

Բոլոր սուլթանները ալ գերիներու զաւակներ էին: Սուլթանները կրնային սպաննել իրենց եղբայրներն ու այդ պատճառով ալ իշխանութեան համար բուռն պայքար կը մղուէր:

Նոյէլ Պարպըր ցոյց կուտայ, որ Օսմանեան կայսրութեան անկումը ժամանակաւորապէս կասեցնող կամ ազատականութիւն ու բարենորոգումներ մտցնող սուլթանները անոնք էին, որոնք «վանդակ»ին (հաւանական բոլոր գահաժառանգներուն արգելարանը) մէջ երկար կեցութիւն չունեցան: Ասոնցմէ են Մուրատ Դ., Մահմուտ Բ.: ԺԷ. դարու առաջին քառորդին արդէն Օսմանեան կայսրութիւնը այնքան տկարացած էր, որ եւրոպական Պետութիւններու յարձակումին չէր կրնար դիմադրել եւ փուլ կուգար: Սակայն, այդ Պետութիւնները զբաղած էին իրենց ներքին հարցերով:

Օսմանեան կայսրութեան եւրոպական նահանգներուն մէջ, ապստամբութիւնները անպակաս էին: Սակայն անոնք կը ճզմուէին ու Թուրքերը կը դիմէին սովորական պատժամիջոցներուն. — Ջարդ, կողոպուտ եւ գերեվարում: Կարելի է ըսել, որ Օսմանեան կայսրութիւնը Եւրոպայի եւ Արեւելքի սարսափն էր մինչեւ 1683 Թուականը: 1683 Դեկտեմբեր 25ին, Վիէննայի առջեւ Թուրքերու կրած պարտութենէն ետք, Օսմանեան կայսրութիւնը պաշտպանողական վիճակի մէջ պիտի ըլլար, մինչեւ իր վերջնական քայքայումը՝ համաշխարհային Ա. պատերազմի աւարտը:

Ռուսական կայսրութիւնն էր, որ ամէնէն աւելի պիտի փորձէր հողեր գրաւել Թուրքիայէն: Սակայն, ամէն անգամ, որ Ռուսերը յաղթանակներ պիտի տանին, իրենց դէմ պիտի գտնեն եւրոպական Պետութիւնները՝ Օսմանեան կայսրութեան պաշտպանի դերին մէջ: Երբ Անգլիա պիտի սկսի հալածել Թուրքերը, այս անգամ Գերմանացիները անոնց պիտի շնորհեն իրենց պաշտպանութիւնը:

Ցարական Ռուսիոյ համար, Օսմանեան կայսրութեան գործերուն միջամտելու պատրուակը քրիստոնեաներու վիճակն էր: Քրիստոնեաներու պաշտպանութիւնը օրինականացնող առաջին վաւերաթուղթը Քայնարճիի դաշնագիրն է՝ Թուրքիոյ պարտադրուած 1774ին, հնգամեայ պատերազմէ մը ետք: «Թուրքիա կը խոստանայ մնայուն կերպով պաշտպանել քրիստոնէական կրօնն ու եկեղեցիները եւ արտօնել Ռուսաստանի ներկայացուցիչներուն միջամտութիւն կատարել՝ ի նպաստ քրիստոնեաներուն»: Այս եւ ասոր յաջորդող բոլոր փաստաթուղթերը մեռեալ տառ մնացին, այլ տէրութիւններու Թուրքիան պաշտպանելուն պատճառով:

Մեծն Կատարինէի Ռուսաստանը իր կարելին կ'ընէր հանգիստ չձգելու համար Թուրքիան, Նափոլէոն Եգիպտոսի վրայ կ'արշաւէր՝ Անգլիոյ առջեւ Հնդկաստանի ճամբան փակելու համար եւ անկէ կը գրէր Տնօրէն Ժողովին. — «Մեզի համար ոչ մէկ շահ կայ Թրքական կայսրութիւնը պահպանելուն մէջ. անոր անկումին վկաները պիտի ըլլանք մեր ապրած ժամանակ»: 1839ին, երբ Մահմուտ Բ. կը մեռնի, Թուրքիան արդէն կորսնցուցած էր Յունաստանը, Եգիպտոսը եւ պատերազմի մէջ էր Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ռուսաստանի հետ:

Արեւելեան հարցը այլեւս եւրոպական դիւանագիտութեան գլխաւոր նիւթն էր: Նիկոլա Ա. ցարը Անգլիոյ կ'առաջարկէ միասնաբար անդամահատել Օսմանեան կայսրութիւնը, անոնց առաջարկելով Եգիպտոսն ու Կրետէ կղզին: Անգլիա, վախնալով Ռուսաստանի արեւմուտք իջնելէն, կը մերժէ գաղտնի համաձայնութիւն կնքել: Ռուսերը, սակայն, անգամ մը եւս «քրիստոնեաներու պաշտպանութիւնը» պատրուակելով, պատերազմի կը պատրաստուին: Խօսքը տանք Նոյէլ Պարպըրի. —

«Աւստրիա եւ Ֆրանսա հաւասարապէս կը վախնային Ռուսաստանէն: Ֆրանսա վտանգ կը տեսնէր Միջերկրականի մէջ իր գերակշռութեան դէմ, եթէ Ռուսերը գրաւէին Կ. Պոլիսը: Աւստրիա յարձակումէ կը վախնար եթէ Ռուսաստանը ամենազօր դառնար: Այդ պատճառով, Եւրոպա վերջին փորձ մը ըրաւ խաղաղութիւնը փրկելու համար: Եւրոպական բոլոր Պետութիւնները, բացի Ռուսաստանէն, հանդիպում ունեցան Վիէննայի մէջ եւ որդեգրեցին տարազ մը՝ Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ կրօնական վէճը լուծելու համար: Առաջարկը տրամաբանական էր եւ կարելիութիւն տուաւ Նիկոլա ցարին պատուաւոր կերպով նահանջելու: Ան ուրախութեամբ ընդունեցաւ առաջարկը: Եւրոպական տէրութիւնները համաձայնութիւն առաջարկեցին Թուրքիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ կառավարութիւնը իր դեսպանին հրահանգեց իր ամբողջ ազդեցութիւնը գործածել սուլթանի համաձայնութիւնը ստանալու համար»: Հակառակ այդ ազդեցութեան կարեւորութեան, սուլթանը մերժեց եւ դուռ բացաւ նոր պատերազմի մը:

1860ական թուականներուն, նոր հարց մը երեւան կուգայ. «Նոր Օսմանցիներու Ընկերութիւնը» կը կազմուի եւ Թուրքերը իրենք բարենորոգումներ կը պահանջեն:

1876 Ապրիլ 21ին Պուլկարները, որոնք շատոնց կը պայքարէին արդէն թրքական իշխանութեան դէմ, կ'ապստամբին: Ապստամբութիւնը կը խեղդուի արեան մէջ: Թուրքերը անխնայ ջարդելով կ'ուզէին Պուլկարիան օրինակ դարձնել ամբողջ կայսրութեան: Եւրոպական հանրային կարծիքը կ'ընդվզի եւ Մաքկահան «Տէյլի Նիուզ»ի թղթակիցը կը գրէ. — «Թուրքերը մարդկութեան մեծագոյն անմարդկային նմոյշներն են»:

Անգամ մը համար, եւրոպական Պետութիւնները համաձայն էին: Երբ իրենց դեսպանները հաւաքուած էին 1876 Դեկտեմբեր 23ին, Թուրքիոյ բարենորոգումներ պարտադրելու համար, Ապտիւլ Համիտ Բ., որ սուլթան հռչակուած էր, Միտհատ փաշայի թելադրանքով սահմանադրութիւն կը հռչակէ: Անշուշտ այս սահմանադրութիւնը եւրոպական միջամտութիւնը հեռացնելու միջոց մըն էր միայն եւ դատապարտուած անհետեւանք մնալու:

Նոյէլ Պարպըր Սուլթան Համիտը կը ներկայացնէ իբրեւ սարսափահար մարդ մը: Ոչ միայն իր ընտրել տուած խորհրդարանին կարեւորութիւն չէր տար, այլ եւ նախարարներուն հետ իսկ չէր խորհրդակցէր: Ռուսաստանի բոլոր միջամտութիւնները մերժումի կը հանդիպէին: 1877 Ապրիլ 24ին, ցարը յայտարարեց, որ իր «համբերութիւնը հատած է» եւ սրբազան պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ դէմ: Արիւնալի պատերազմը տեւեց մինչեւ 1878ի Յունուարը, երբ ռուսական զօրքերը հասան Ադրիանապոլիս, միայն 16 մղոն հեռու՝ Պոլսէն: Զինադուլ կնքուեցաւ Յունուար 31ին: Ռուսական այս յաղթանակին յաջորդեց Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրը, կնքուած 1878 Մարտին: Եւրոպա, մասնաւորաբար Մեծն Բրիտանիա սակայն Սան Սթեֆանոյի դաշնագրի ծանր տրամադրութիւնները փոխեց նոյն տարուան Յունիսին, Պերլինի դաշնագրով: Մեծն Բրիտանիա, իր պաշտպանութեան փոխարէն, գաղտնի համաձայնութեան մը հիման վրայ, ստացաւ Կիպրոս կղզին: Միաժամանակ սկսաւ սերտացումը Թուրք եւ գերման յարաբերութիւններուն, որ պիտի յանգէր Ա. համաշխարհային պատերազմին Թուրքիոյ մասնակցութեան, Գերմանիոյ կողքին:

ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Արդէն բոլորովին մութ էր, երբ Արթիւր քաշեց իրենց ահագին տան զանգը: Յիշում էր, որ երկար թափառել էր փողոցներում, բայց ո՞ւր, ինչո՞ւ եւ որքա՞ն ժամանակ՝ գաղափար անգամ չունէր: Ջուլիայի սենեակի ծառան բացեց դուռը յօրանջելով եւ նշանակալից կերպով ժպտաց՝ նայելով նրա ցրուած-քայքայուած դէմքին: Խիստ ծիծաղաշարժ էր թւում նրան, որ բանտից վերադարձող իր երիտասարդ պարոնը մի հարբած ու կեղտոտ մուրացկանի էր նմանւում: Արթիւր բարձրացաւ սանդուխներից: Վերը հանդիպեց Ջիբբոնսին, որ ցած էր գալիս՝ պարսաւանքի մի լիրբ ու հանդիսաւոր արտայայտութիւն դէմքին: Արթիւր ջանաց արագ անց կենալ նրա մօտով՝ մի «բարի երեկոյ» քրթմնջալով: Բայց իր կամքին հակառակ՝ այդպէս հեշտ չէր նրա ձեռքից օձիք ազատելը:

— Տանը մարդ չկայ — ասաց նա մի քննական հայեացք ձգելով Արթիւրի թափթփած հագուստին ու խճճուած մազերին: — Տեղ են գնացել ու կէս գիշերից առաջ չեն վերադառնայ:

Արթիւր նայեց իր ժամացոյցին: Ինն էր: Ա՛, դեռ ժամանակ ունի, եւ շատ ժամանակ:

— Տիկինը յանձնարարեց ինձ, պարոն, որ ձեզ հարցնեմ, արդեօք ընթրել չէ՞ք ցանկանայ: Նա յոյս ունի, որ դուք կը սպասէք իր վերադարձին, որովհետեւ շատ է ցանկանում խօսել ձեզ հետ այսօր իսկ:

— Ոչինչ չեմ ուզում, շնորհակալ եմ: Տիկնոջը կարող էք յայտնել, որ ես պառկած չեմ լինի:

Ու բարձրացաւ իր սենեակը, ուր իր ձերբակալման օրից յետոյ ոչինչ չէր փոխուած: Մոնտանելլիի նկարը դրուած էր սեղանին, նոյն տեղը, ուր ինքը դրել էր, ու խաչելութիւնն էլ կանգնած էր իր խորշում, ինչպէս առաջ: Մի վայրկեան կանգ առաւ շեմին ու ականջ դրաւ: Տունը լուռ էր բոլորովին: Պարզ էր, որ նրան ոչ ոք չէր խանգարում: Կամաց մտաւ սենեակ ու դուռը փակեց:

Այսպէս ուրեմն, հասել էր վերջը: Էլ տեղիք չկար մտածելու ու վրդովուելու: Պէտք էր միայն ազատուել այդ անպէտք ու անախորժ գիտակցութիւնից ու վերջացաւ գնաց: Բայց դա էլ ինչ-որ շատ էր անմիտ ու աննպատակ:

Անձնասպանութեան մի պարզ որոշում նա չէր կայացրել: Այդ մասին նոյնիսկ մասնաւորապէս չէր էլ մտածում: Այնքան անխուսափելի ու ակնյայտ էր թւում նրան մահը: Բայց ի՞նչ տեսակի մահ, բացարձակապէս ոչ մի գաղափար չունէր: Միայն թէ վերջ տար շուտով, վերջ տար ու ամէն ինչ մոռանար: Սենեակում ոչ մի զէնք չկար, ոչ իսկ հասարակ մի դանակ: Է՛, բոլորը մէկ է. մի չուի կտորն էլ հերիք է, օրինակ, կտոր-կտոր արած սաւանը:

Հէնց պատուհանի ճիշդ գլխին էլ գամուած էր մի մեծ մեխ: Պրծաւ գնաց: Պէտք էր միայն մի լաւ ամրացնել, որ իր մարմնի ծանրութիւնը տանել կարողանար: Բարձրացաւ աթոռին ու ձիգ տուեց մեխը. դուրս եկաւ, որ այնքան էլ ամուր չէր: Իջաւ նորից ու պահարանից հանեց մուրճը: Մեխը պնդացրեց եւ ուզում էր արդէն սաւանը քաշել անկողնից, երբ յանկարծ յիշեց, որ չէր աղօթել: Ի հարկէ, մահից առաջ պէտք էր աղօթել, ինչպէս քրիստոնեայի պարտաւորութիւնն է: Հրաժեշտի յատուկ աղօթքներ կային մինչեւ անգամ:

Մօտեցաւ խորշին ու ծունր իջաւ խաչելութեան առաջ:

— Ամենակարող, ամենազօր Աստուած, — սկսեց նա բարձրաձայն ու յանկարծ կանգ առաւ, ու էլ ոչինչ չաւելացրեց: Կեանքը այժմ նրա համար այնպէս մռայլ էր դառել, որ պէտք չէր զգում ոչինչ խնդրելու, ոչ էլ ոչ մի բանից ազատուելու: Բացի դրանից, մի՞թէ ճանաչում էր Քրիստոսը այս չարչարանքները, նա՛, որ այդ տեսակի բան երբեք իր վրայ չէր փորձած: Նրան մատնել էին միայն, ինչպէս Բոլլային, բայց ոչ թէ խարդախութեամբ մատնութեան վարել:

Արթիւր ոտքի ելաւ՝ երեսը խաչակնքելով ըստ հին սովորութեան: Սեղանին մօտենալով տեսաւ մի նամակ. հասցէի գիրը Մոնտանելլիի ձեռքն էր, նամակն էլ գրուած մատիտով.

«Սիրելի որդիս, ինձ մեծ ցաւ է պատճառում, որ քեզ տեսնել չեմ կարողանալու քո բանտից ելած օրդ. կանչուած եմ հոգեւարքի ու կը դառնամ ուշ գիշերին: Առաւօտեան վաղ եկ ինձ»:

Ստորագրութիւնը՝ Լ. Մ.

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վարդուհի Քելէշեան եւ զաւակները՝ Մարի եւ Քերովբէ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գուլտուճեան եւ զաւակները՝ Թորոսիկ եւ Քաթրին, Մնացական, Զամաստնեան, Ժան Զամաստնեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգե - հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Յունուար 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ փեսային՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՔԵԼԷՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սերաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան վարչութիւնը կուգայ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիներու կողմէ խոր ցաւակցութիւն յայտնել Յարութիւն Շիրվանեանի, իր զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն էլմաս Շիրվանեանի մահուան առթիւ։

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Միրիճան Շիրվանեան կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի 20ական Ֆր. Սերաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Սերաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացի, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան, Իսիի Կապոյտ Խաչի եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սերաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը իր հայրենակից Յարութիւն Շիրվանեանի կնոջ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. Իսիի Խրիմեան դպրոցին 100 Ֆր., Փոնտը-Շէրիւի եկեղեցւոյ շինութեան համար 100։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ սրահի շինութեան համար եղած հետեւեալ նուէրները.— Տիկին Արծրունի 50 Ֆր., Տիկին Ա. Զօքեան 30, Պր. Պ. Հայթայեան, Ռ. Մանուկեան 10ական։ Օր. Մ. Եազըճեան իր ծնողաց հոգեհանգիստին առիթով՝ սրահի շինութեան 450 Ֆր., Նիքոթ Նիքոթեանի տարելիցի հոգեհանգիստին առթիւ սրահի շինութեան 150, Պէզոյեան, Ապաճեան եւ Թաչճեան ընտանիքներու հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Հրաչ Թաչճեան եւ Պր. Պարգեւ Թաչճեան (Ամերիկա) 30 տոլար, Պր. Ղուկասեան 20, Գեղամ Թաչճեանի թաղման առթիւ Օննիկ Արման 50, Սարաֆեան ընտանիք 30, Ս. Մինասեան 20։ Յարութիւն Մինասեանի թաղման առիթով՝ Պոլէնէն և Ավինեոնէն Առաքելեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկին Ե. Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ենովքեան 50ական, Պր. Պ. Մուսայէլեան 40, Պ.Պ. Յ. Մարմարեան, Շ. Սամուէլեան եւ Տիկին Օյնոյեան 20ական։

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Հայր. Միութեան Երիտասարդաց յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ շքեղ պարահանդէս, Փետրուար 9ին, Սփլանտիտի սրահներուն մէջ։

×

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Մարտ 30ին, Սփլանտիտի մէջ։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, 13 Յունուար — Ը. օր. Ծնընդեան։ Տօն անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Այդ օր մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի համար։ Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տնօրհնէք կը կատարուի։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Յունուար 13, Կիրակի օրը Էքս-Ան-Փրովանսի մէջ Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօներուն առթիւ պատարագ կը մատուցանէ այս շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Գարեգին վրդ. Պեքճեան, հովանաւորութեամբ Յակոբ Եպս. Վարդանեանի։

Պատարագը կը մատուցուի Սէնթ-Քաթրին տը Սիէնն, 20, Ռիւ Միճեէ, Քուռ Սէնթ Քաթրին տը Սիէնն, էքս-Ան-Փրովանս։

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սէնթ Անթուանի Քամփ. Ֆրէզ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրաց դասուն եւ Էքս-Ան-Փրովանսի երգեցիկ խումբին մասնակցութեամբ։ Պատարագը կը սկսի առաւօտ ժամը 10ին։

×

ՊԱՏԱՐԱԳ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Յունուար 14 Երկուշաբթի օրը Կարտանի ֆրանսական կաթոլիկէ եկեղեցիին մէջ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօներուն առթիւ պատարագ կը մատուցանէ այս շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Գարեգին վարդապետ Պեքճեան, հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ։

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սէնթ Անթուան Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրաց դասուն կողմէ։ Պատարագը կը սկսի առաւօտ ժամը 9.30ին։

ԱՅՑ՝
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը այց մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուները, այս Կիրակի (Յունուար 13)։

Օթոքառը կը մեկնի ժամը 13.30ին փլաս Լէոն Պլումէն (Իսիի կայարան)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի

1974Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գին.– 5 Ֆրանք.

Դիմել՝ Տեղական վարչութիւններուն։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Տիկին Շալճեան եւ զաւակները խմբագրատուն իրենց այցելութեան առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն։

×

ՔԼԵՐՄՈՆ-ՖԵՐԱՆԷՆ Պ. Սոնեի եւ Տիկինը (ծնեալ Սոնիա Զաքարեան) իրենց հօր՝ Զաֆար Զաֆարեանի մահուան տարելիցին առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի։

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը։ Ժողովը կը սկսի ճիշդ ժամանակին եւ ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ժողովը Շաբաթ Յունուար 13, ժամը 21ին։

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին։

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին։

Այս ժողովները կըգումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի (Յունուար 10) ժամը 20.30ին Տիկին Հազիմեանի ունը՝ 114, Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Պանեէօ։ Կարեւոր օրակարգ պարահանդէսը շուրջ։

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ (12 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Յունուար 12ին, Շաբաթ ժամը 15ին Ահարոնեան ակումբը։ Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿՆՀԼ

Ի նպաստ Իսի–լէ–Մուլինոյի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան, Երկուշաբթի Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին։ Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 13, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Լիոնի եկեղեցւոյ Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Փոքրիկներու կողմէ երգ, արտասանութիւն, դեղջկական պարեր, հաճելի անակնկալներ։

Կաղանդ պապան նուէրներ եւ ուտելիքներ պիտի բաժնէ ներկայ բոլոր մանուկներուն։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կապ. Խաչը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 13ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն, հայկ. պարեր, նուէրներ Կաղանդ պապային կողմէ։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին՝ մանուկներու օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ։

Միջնարարին ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ։

Կաղանդ պապան, հայկական Կաղանդի շունչով եւ հետը բերած նուէրներով, պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուած բոլոր պզտիկները։

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան Վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ.Մ. Ալէմշահ սրահը։։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1974 Ի
ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գունաւոր կողքով եւ պատկերազարդ էջերով

Ապսպրանքներու համար դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն կամ հետեւեալ հասցէին.—

G. HOVSEPIAN

51, Bd. des Grands Pins, 13010 MA RSEILLE, C.C.P. 2542-89 Marseille

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET
DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն ի վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
11
VENDREDI
11 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.909
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.909

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ 1973 ԻՆ

———Օ———

Գ.

Վերջացնելու համար վերաքաղը 1973ի դէպքերուն մասին, յիշենք որ՝

Յունուար 16 Թուակիր կոնդակով Վազգէն Ա. հրաւիրեց սփիւռքի հաւատացեալները, որ տարուան ընթացքին հանդիսաւորապէս ոգեկոչեն յիշատակը Ս. Ներսէս Շնորհալիի, որուն մահուան 800-ամեակը կը լրանար Օգոստոս 13ին: Աւելի ուշ իրեն ձայնակցեցաւ Խորէն Ա.: Սփիւռքի Հայութիւնը ամէն կողմ, արժանի հանդիսաւորութեամբ տօնեց Հռոմկլայի գահակալ մեծ Հայրապետին ութհարիւրամեակը:

Այս առթիւ հաճելի անակնկալ մը բրաւ Վատիկան, Ս. Ներսէս Շնորհալիի յիշատակին հրապարակ հանելով երեք նկա - րազարդ նամականիշներ:

Յունուար 27ին կատարուեցաւ բացումը Ալֆորվիլի Հայկական սրահին: Ապրիլ 15ին բացուեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Մշակոյթի Տունը:

Մայիս 12ին տօնուեցաւ Սիփան-Կոմիտաս Երգչախումբի յիսնամեակը:

Մայիս 25ին Միւթիւալիթէի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի հանդէսը, յատկացուած Հայ Դատին: Հայերու կողքին խօսք առին Ալֆորվիլի քաղաքապետ - երեսփոխան Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, պելժիացի իրաւագէտ Ժիւլ Վոլֆ:

Մայիս 31ին տեղի ունեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի Հայոց եկեղեցիին հիմնարկէքը:

Յուլիս 16-22 Փարիզի մէջ տեղի ու - նեցաւ Արեւելագէտներու 29րդ համագումարը, միաժամանակ Ասիական Ընկերութեան կազմութեան եւ Շամփոլիոնի կողմէ եգիպտական մեհենագրոշմներու բանալին գտնուելու (1823) 150ամեակները: Համագումարի հայկական բաժինը սովորականէն աւելի ճոխ էր: Զանազան երկիրներէ հայ եւ օտար երկսեռ մասնա - գէտներ մասնակցեցան անոր, կարճ մենագրութիւններ ներկայացնելով հայագիտական զանազան նիւթերու մասին:

Մայր Աթոռի գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը 1972 Յուլիս 10 Թուակիր իր հաղորդագրութեամբ կը յայտնէր, որ 1973ի աշնան Էջմիածնի մէջ պիտի գումարուի եպիսկոպոսական ժողով: Չէր ճշդած սակայն թէ ի՛նչ պիտի ըլլար կղերատիրական այս ժողովին օրակարգը: Նախորդ համանուն հաւաքոյթները գրական արդիւնք մը չէին տուած: Սեպտեմբերը եկաւ ու անցաւ: Սակայն Եպիսկոպոսական ժողովը տեղի չունեցաւ: Կը սպասէինք, որ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը բա - ցատրէր թէ ինչո՛ւ որոշեալ թուականին չգումարուեցաւ խոստացուած Եպիսկո - պոսական ժողովը:

Սեպտ.ին սակայն, Շնորհալիի մահուան 800ամեակին առիթով, Ամենայն Հայոց Հայրապետը Էջմիածին հրաւիրեց մեր դոյզ պատրիարքները, Կաթող. պատուիրակներ, թեմակալ առաջնորդներ, արքեպիսկոպոսներ, եպիսկոպոսներ, այլ կրօնաւորներ ու կարգ մը աշխարհականներ, Սեպտեմբեր 27էն Հոկտեմբեր 7 ոգեկոչելու համար Շնորհալիի մահուան 800ամեակը, պատշաճ հանդիսաւորութեամբ: Պոլսոյ Պատրիարքը չկրցաւ երթալ Էջմիածին, ծանօթ պատճառներով:

Ներկայացած առիթէն օգտուելով Վազգէն Կաթողիկոս Սեպտեմբեր 30ին եպիսկոպոս ձեռնադրեց երկու վարդապետներ:

Էջմիածնի գահակալը նաեւ «արք»ու - թիւն շնորհեց Երուսաղէմի միաբան երկու եպիսկոպոսներու (տեսնել Շնորհք պատրիարքի յօդուածաշարքը Յառաջի մէջ, Յունուար 5էն սկսեալ):

Յիշե՛նք նաեւ, որ Հունգարահայերը Յունուար 27ին Պուտափեշթի մէջ տօնեցին իրենց գաղութին ռումանական Մոլտավիայէն հեռանալով հունգարական Թրանսիլվանիա հաստատուելու 300ամեայ յոբելեանը:

Նոյեմբեր 18ի Կիրակի կէսօրէ վերջ բացառիկ հանդիսութեամբ տեղի ունեցաւ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին պաշտօնական բացումը, ձեռամբ Վենետիկի Մխիթարեանց Աբբա - հայր Հ. Պօղոս Անանեանի, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան:

Հիմնարկէքը կը զուգադիպէր վարժարանի Փարիզի մէջ հաստատուելու 125 - ամեակին: Որով օրուան բանախօսները ոգեկոչեցին նաեւ անցեալի յիշատակները եւ չեշտը դրին այն ազգօգուտ դերին վրայ, զոր կը կատարէ Մխիթարեանց մանչերու յատուկ կրթական այս հաստատութիւնը, ամէնօրեայ միակ հայկական երկրորդական վարժարանը Արեւմտեան Եւ - րոպայի մէջ:

Ասո՛նք են ահա գլխաւոր անցուդար - ձերը, որոնք տեղի ունեցան Հայ կեանքի մէջ վերջացող տարուան ընթացքին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆԻ ՀՐԱՒԷՐԸ

ՔԱՐԻՒՂ՝ ԳԻՆԵՐԸ ԱՆՓՈՓՈԽ ՄԻՆՉԵՒ ԱՊՐԻԼ 1,
Կ'ՈՐՈՇԵՆ ԱՐՏԱԴՐՈՂ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

———Օ———

Քարիւղ արտադրող երկիրներու կազմակերպութեան եռօրեայ ժողովը վերջ գտաւ Ժընեւի մէջ: Տրուած որոշումը կը ճշդէ, թէ քարիւղի գինը, որ վերջին երեք ամիսներուն քառապատկուած էր, մինչեւ Ապրիլի սկիզբը ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի կրէ, այլ խօսքով յաւելում պիտի չարձանագրէ. արդարեւ շատեր մտահոգուած էին եւ կը նախատեսէին, որ Ժընեւի մէջ քարիւղ արտադրող երկիրները կրկին բարձրացնեն գինը: Այս նախատեսութեամբ էր, որ Մ. Նահանգներու փոխնախագահը՝ Ճ. Ֆորտ ազդարարութիւն մը ուղղած էր առջի օր արաբ երկիրներուն, թէ եթէ չարունակեն իրենց պոյքոթը, դժուարութիւններ կրնան ունենալ իրենց կարգին ուտեստեղէնի ամերիկեան ներածումներուն մէջ:

Ժընեւի մէջ քարիւղ արտադրող երկիրները բաց դուռ մը ձգեցին ճարտարար - ուեստականացած երկիրներուն առջեւ, քանի որ ժողովին հաղորդագրութեան մէջ ճշդեցին, թէ «միտքերու եւ տեղե - կատուութիւններու փոխանակութիւն մը քարիւղ սպառող երկիրներուն հետ՝ հասարակաց շահերու շուրջ, օգտակար կըրնայ ըլլալ»: Ասիկա կը նշանակէ, թէ անոնք տրամադիր են բանակցելու քարիւղ սպառող երկիրներու հետ:

Միւս կողմէ Ուաշինկթըն կ'ուզէ, որ հասարակաց քաղաքականութիւն որդե - գրուի այս հարցին մէջ: Արդարեւ նա - խագահ Նիքսըն հրաւէրներ ուղղեց Արեւմտեան Եւրոպայի վեց երկիրներու (Գերմանիա, Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Հոլանտա եւ Նորվեկիա), ինչպէս նաեւ Ճափոնի եւ Քանատայի, որպէսզի վերոյիշեալ երկիրներուն Արտաքին նախարար - ները Ուաշինկթըն հաւաքուին Փետրուար 11ին եւ միացեալ ընդհանուր քաղաքա - կանութիւն մը մշակեն քարիւղ արտադրող երկիրներուն հանդէպ: Փարիզ վե - րապահ է եւ բացատրութիւններ ուզած է: Եւրոպական այլ երկիրներ աւելի տրամադիր են (օրինակ՝ Հոլանտա):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կուսակցական պաշտօ - նաթերթ Պրաւդայի քաղաքական խմբագիրը, հեռատեսիլէն տրուած յայտագրի մը ընթացքին յայտնած է թէ խորհրդային իշխանութիւնները պատժական ոչ մէկ հետապնդումի պիտի ձեռնարկեն Սոլժենիցինի դէմ: Յայտագիրը նուիրուած էր «քաղքենի քարոզչութեան» եւ Եուրի Ժուկով աւելցուցած է թէ Սախարով եւ Սոլժենիցին «ներքին արտագաղթողներ» են, «հակախորհրդայնութեան վաճա - ռականներ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ գահլիճի տագնապը դեռ չէ լուծուած: Տէմիրէլ մերժեց վարչա - պետին ալ-կեդրոն համախմբական կա - ռավարութեան մաս մաս կազմելու առաջարկը: Թուրքիոյ հարաւը՝ Ճէյթինլիք քաղաքի կայարանին մէջ երկու կառա - խումբեր բախում ունեցան: 25 մեռեալ - ներ կան, մեծ մասամբ երախայ: Վիրաւորներու թիւը կրնայ վաթսունի հաս - նիլ, ըստ իշխանութիւններուն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Մոսկովսկի Կոմսոմո - լեց» թերթը խստիւ քննադատեց Ֆրան - սայի Ներքին նախարարը ամբաստանե - լով, որ կը հալածէ Ֆրանսայի օտար բանուորները, որովհետեւ ասոնք կ'ուզեն մասնակցիլ երկրին քաղաքական եւ արհեստակցական կեանքին:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ մամուլը կը հաղորդէ, թէ Հոկտեմբերի պատերազմին իսրայէլեան փոքր ռազմանաւ մը ընկղմած է խորհրդային փոխադրանաւ մը՝ «Իլիա Մեչնիկով», սուրիական ջուրերուն մէջ: Նաւուն տարողութիւնը 4000 թոն էր: Իսրայէլեան պաշտօնական աղբիւրներ հաստատեցին մամուլին լուրը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ եօթը ահաբեկիչ - ներ մահուան դատապարտուած են: Ասոնք ծրագրած էին Շահը սպաննել եւ Ֆարա կայսրուհին առեւանգել:

ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ Լիդիա Չուկովսկայա արտաքսուած է Խորհրդային Գրողներու Միութենէն, որովհետեւ Սոլժենիցինի դատը պաշտպանած է:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ կը շարունակէ բուռն պայքար տանիլ Կոմֆուկիոսի դէմ: Մշակութային յեղափոխութեան այս նոր հան - գրուանին նպատակն է դատապարտել վերջնապէս չին մեծ փիլիսոփան:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ պասք անիշխանական երիտասարդ մը, որ ոստիկան մը սպաննած էր, մահուան դատապարտուե - ցաւ:

ՊԵԼԺԻՈՅ վարչապետը Չինաստան պիտի այցելէ Ապրիլին:

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ մէջ, Հարաւ. Ֆրանսա, ամերիկեան 6րդ նաւատորմի պատկանող 800 «մարին»ներ ռազմափորձեր կը կատարեն:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 3-4)

1973Ի ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Հնագիտական պեղումները անցեալ տարի կատարուեցան զանազան վայրերու մէջ: Շարունակուեցան պեղումի աշխատանքները Հրազդանի ձորի քարայրնե - րուն, ուր յայտնաբերուեցան նախնադարեան մարդու պատրաստած գործիքներ: Արարատեան դաշտավայրին մէջ, Էջմիածինին մօտերը, շարունակուեցաւ Խաթունարխի հին քարէ դարու բնակավայրի ուսումնասիրութիւնը եւ յայտնաբերուեցան կարեւոր քանակութեամբ նոր նիւ - թեր. ասոնցմով հաստատուեցաւ, որ քարէ դարուն տեղւոյն բնիկները զբաղած են երկրագործութեամբ եւ անասնապահութեամբ: Հնագիտական պեղումներ ալ կատարուեցան Արարատեան դաշտավայրի, Շիրակի եւ Մեծամօրի կարգ մը յուշարձաններուն մէջ: Ուրարտական Արգիշտիխինիլի եւ Էրեբունի քաղաքներու պեղումներն ալ շարունակուեցան:

×

ՀԱՅ ՍՈՒՍԵՐԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Հայաստանի պատանի սուսերամար - տիկները փայլուն յաղթանակներ տարին Լենինգրադի «Ողիմպիական յոյս» մըր - ցումներու ընթացքին: Հայաստանի խումբը՝ կազմուած հետեւեալներէ՝ Յարու - թիւն Տիգրանեան, Գրիգոր Միքայէլեան, Տիգրան Մարգարեան եւ Գառնիկ Տիգ - րանեան, անպարտելի մնաց եւ արժանացաւ ախոյեանի ոսկէ շքանշանին:

×

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցաւ Վրաստանի, Ազրբէջանի եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիաներու գրականու - թեան հիմնարկութիւններու միացեալ խորհրդաժողովը՝ նուիրուած Անդրկով - կասի ժողովուրդներու գրականութեանց մէջ վիպապաշտական հարցերուն: «ԺԹ. դարու հայկական վիպապաշտութիւնը» նիւթին շուրջ զեկուցում մը կատարեց Տոքթ. Ս. Սարինեան: Ժողովին մասնակցեցան նաեւ տոքթէօրներ Ս. Դարոնեան, Պ. Յակոբեան եւ ուրիշներ:

×

Գ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՊԱԼԷՆ

«Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» հինա - ւուրց ժողովրդական առասպելը, որ մեզի հասած է Մովսէս Խորենացիի շնորհիւ, նիւթ ծառայած է Երեւանցի երգահան Գրիգոր Եղիազարեանի յօրինած համանուն պալէին:

Երաժշտագէտներու կարծիքով ասիկա գունագեղ պալէ մըն է՝ յօրինուած դիւցազնա - քնարական ոճով: Հեռաւոր դարաշրջանը արուեստագէտին կողմէ մարմնաւորուած է այսօրուան երաժշտական լեզուով:

Պալէն պիտի բեմադրուի այս տարի, Երեւանի օփերային մէջ:

Երգահանը ասկէ առաջ յօրինած է «Սեւան» եւ «Անուրջների լիճ» պալէները, որոնք քանի մը տարիէ ի վեր մեծ յաջողութեամբ կը ներկայացուին:

ՔԻՉ ՄԸ ԲՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ

—0—

Ներկայ յօդուածին նպատակն է ճշդել իմաստը բուսաբանութեան վերաբերեալ հայերէն կարգ մը բառերու եթէ այդ բառերը գործածողներ կան անշուշտ:

Տիրան Զրաքեան, որքան հայերէնի հըմուտ գրագէտ, բանաստեղծ, նոյնքան ալ քաջածանօթ էր բնական գիտութեանց եւ իր հայերէնի հմտութեանը շնորհիւ յաջողած էր յղանալ ներդաշնակ բուսաբանական բառեր եւ այդպէս է որ մեզի աւանդած էր բուսաբանութեան տարերքը 1913–1914 տարեշրջանին: Այնպէս որ կրնանք ըսել թէ այս յօդուածին մէջ յիշուած բառերէն անոնք որոնք կարելի չէ բառարաններուն մէջ գտնել, կը պարտինք Զրաքեանի յղացման:

Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին, երբ ես եւ Զրաքեան, զինուորագրուած, կը գտնուէինք Բէնտիկ, օր մը ծովեզերքը նստած մեր խօսակցութեան միջոցին, Զրաքեանի ներկայացուցի մօտս գտնուող բոյս մը հովանոցաբերներու (օմպէլլիֆէր) ընտանիքէն եւ Զրաքեան անմիջապէս տուաւ այդ բոյսին գիտական անունը լատիներէն:

×

Բոյսերը կը բաժնուին երկու մեծ ճիւղերու (ամպրանշման), անոնք որ ծաղիկ ունին եւ անոնք որ անծաղիկ են: Առաջինները կ'ըսուին յայտասերներ (ֆանէրօկամ) եւ միւսները՝ գաղտասերներ (քրիփթօկամ):

Յայտասերներն ալ իրենց կարգին երկու դասերու (գլաս) են բաժնուած, փակասերմներ (անժիօսբէրմ), որոնց սերմը փակուած է ձուարանի մը մէջ, եւ մերկասերմներ (ժիմնօսբէրմ), որոնց սերմը մերկ է, այսինքն բաց է թեփանման տերեւի մը վրայ: Փակասերմ են բոլոր այն բոյսերը, որոնք մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն իրենց երփներանգ ծաղիկներով: Ասոնք ալ բաժնուած են երկու կարգերու (օրտրը), միաբլթակներ (մօնօքօթիլէտօն) եւ երկբլթակներ (տիքօթիլէտօն): Բլթակները (Քօթիլէտօն) բոյսին սաղմնային վիճակին մէջ ունեցած տերեւներն են:

Սուքիասեանի «Հոմանիշներու Բառարան»ին մէջ բլթակին իբր հոմանիշ է տրուած շաքիլ բառը եւ ատոր համեմատ ալ Հայաստանի բուսաբանները ընդունած են միաշաքիլաւոր եւ երկշաքիլաւոր բացատրութիւնները, որպէս հայերէն համապատասխան բառերը մօնօքօթիլէտօն եւ տիքօթիլէտօն բառերուն: Սակայն շաքիլ կարելի չէ հոմանիշ նկատել բլթակի, քանի որ բլթակը, ինչպէս ըսինք, տերեւին մասնաւոր մէկ ձեւն է սաղմին մէջ, մինչ շաքիլի բուն իմաստն է ծիլ, ընձիւղ, որ մեծնալով եւ աճելով, յառաջ կը բերէ ցօղուն մը, իսկ բլթակը բոյսին ծլելէն յետոյ, ընդհանրապէս կը չորնայ եւ կ'անհետի: Շաքիլին բայը շաքլել, ծլիլ, ընձիւղիլ, բուսնիլ ըսել է ըստ բառարաններուն:

Գաղտասերներու դասակարգին կը պատկանին փոշաւոր անծաղիկները (քրիփթօկամ վասքիւլէր), որոնք կը բաժնուին երեք ընտանիքներու՝ պտերները (ֆուժեր), ձիաձետականք (էքուիզէթաւէ) եւ հոտխականք (լիքօբօտիաւէ): Այս երեք ընտանիքները փոշաւոր (վասքիւլէր) բոյսերուն հնագոյն ներկայացուցիչներն են, որոնք երկրաբանական ժամանակներու մէջ յառաջ բերած են այսօր կորսուած կնքածառ (սիժիլլարիա), թեփածառ (լէբիտօտէնտրօն), եղեգնածառ (քալամօտէնտրօն) կոչուած հսկայ ծառերը:

Ձիաձետականք եկած է ձի և ձետ (պոչ) բառերէն, Զրաքեանի ուղիղ թարգմանութեամբ էքուիզէթօմին որ կը նշանակէ ձիու ագի: Իսկ հոտխականք բառը առած է հոտխոյէն, որ Հայկազեան Բառարանի համաձայն «անուն խոտոյ է, որ ըստ Յունաց ասի գայլոտն, լիքօբուս, լիքօբօտիոն, ֆէրասիօն»: Այստեղ տարակոյս չկայ որ բառգիրքին հեղինակները շփոթած են լիքօբօտիօն եւ լիքօբուս անունները, որոնք երկուքն ալ կը նշանակեն գայլի ոտք (բոտիօն, փոքրիկ ոտք), կարծելով թէ առաջինը լատիներէնն է երկրորդին, մինչդեռ իրարմէ շատ հեռու բոյսեր են, լիքօբօտիօնը ըլլալով գաղտասեր, եւ լիքօբուսը յայտասեր, շրթնաւորներու ընտանիքէն, որովհետեւ բառարանը կ'աւելցնէ նաեւ, նօտր գրով, ֆէրասիօն, որ նոյնպէս յայտասեր բոյս մըն է: Իսկ Քաջունի կ'ըսէ որոշ կերպով որ հոտխոյ ոչ թէ լիքօբօտիոմն է, այլ փրասիոն կամ Փրասիոն, որու Ֆրանսացիք կ'ըսեն մարրիւպ եւ ջրային մարրիւպն է լիքոբ: Այս մասին համաձայն է նաեւ Աճառեան, որ կ'ըսէ թէ Տիրացուեան հոտխոյի առթիւ կը յիշէ լիքօբուս եւ մարրուպիոն բոյսերը: Արդ այսօրուան բուսաբանութեան համար բրասիօն, մարրուպիոն եւ լիքօբուս երեք տարբեր բոյսեր են, թէեւ միեւնոյն շրթնաւորներու ընտանիքէն եւ երբ ընդունինք որ հին բժշկարաններու համար հոտխոյն, ըստ ամենայն հաւանականութեան, այս երեք բոյսերուն վերջինը՝ լիքօբուսն է, այն ատեն անհրաժեշտ կ'ըլլայ Զրաքեանի հոտխականքը վերցնելով, անոր տեղը դնել գայլոտնականք:

Ծաղիկները բոյսին տեսակին յաւերժացումը կ'ապահովեն իրենց սեռային գործունէութեամբ: Երբ ծաղիկը ամբողջ է եւ որձէգ (էրմաֆրօտիդ), ան ունի արտաքին շրջանակ մը, որ ընդհանրապէս կ'ըլլայ կանաչ: Ատիկա է բաժակը (քալիս), բաղկացած փերթերէ (սէբալ): Անոր ներքին շրջանակն է չափրակը կամ պսակը (քօրօլ) որ ծաղկին գունաւոր եւ ամէնէն ուշագրաւ մասն է: Աս ալ ամբողջութիւնն է թերթերուն (բէթալ): Ծաղկին երրորդ շրջանակը կը կազմէ արու գործարաններու ամբողջութիւնը, զոր կ'անուանենք որձայ (անտրօսէ), կազմուած առէջներէ (էթամին): Առէջը ունի երկար նուրբ թել մը (ֆիլէ), որուն ծայրը կը գտնուի սրսիկը:

Հոս կ'արժէ որ քիչ մը կանգ առնենք, վասնզի բառարանները համաձայն չեն առէջին նշանակութեանը մասին: Ըստ ոմանց, առէջը էթամինն է, եւ ըստ այլոց՝ էթամինին թելը (ֆիլէ): Սակայն կասկած չկայ որ առէջը որձային բաղկացուցիչ մասերէն մին է, իր ամբողջութեամբ, ֆիլէ եւ անթէր միասին:

Գալով անթէրին, հոս ալ բառարանները կ'անճրկին անոր պատշաճ անուն մը դնելու հայերէն: Մէկը կ'ըսէ փոշանօթ, ուրիշ մը՝ փոշեպարկ: Մեսրոպ Նուպարեան եւ Մալխասեան կը յիշեն սակայն սրսիկ բառը, զոր ընդունած էր նաեւ Զրաքեան: Սրսիկ եկած է սրսկել, սըրսկում բառերէն, որ կը նշանակեն հեղուկի մը փոշիի նման մանր կաթիլներու ձեւով ցրուումը (ասբէրժէ): Արդարեւ սրսիկին մէջը կը գտնուի բեղմնափոշին (կամ բեղնափոշին) (բօլլէն), որ կը կազմուի բեղմնապարկին (սաք բօլլինիք) մէջ: Երբ բեղմնապարկը հասուն է, կը բացուի ճեղքով մը, ուրկէ դուրս կը պոռթկայ բեղնափոշին: Հովը եւ մեղուները երկու գլխաւոր միջոցներն են բեղնափոշիին տարածման եւ ցրուումին: Հովը երբ կը փչէ, շարժման դնելով բոյսը ամբողջութեամբ, իրական սրսկում մըն է որ տեղի կ'ունենայ բեղմնապարկին մէջ կուտակուած բեղմնափոշիին:

Ծաղկին ամէնէն ներքին շրջանակն է իգան (ժինէսէ կամ բիսթիլ), որ բաղկացած է մէկ կամ բազմաթիւ սերմնարաններէ (քարբէլ), կազմուած ձուարանէ մը (օվէր), վրան ունենալով սլաքը (սթիլ), որ կը վերջանայ կնիքով (սթիկմաթ):

Բոյսերը հողէն կը սնանին արմատներու միջոցաւ ծծելով ջուրը եւ հոն լուծուած հանքային աղերը: Այսպէս կը կազմուի հում աւիշը (սէվ պրիւթ), որ ցօղունէն անցնելով կը բարձրանայ մինչեւ տերեւները: Հոս է որ տեղի կ'ունենայ, կանաչանիւթին (քլօրօֆիլ) միջոցաւ, լուսահամադրութիւնը (ֆօթօսէնթէզ), յառաջ բերելով շաքարային նիւթերը: Այսպէս է որ կը կազմուի պատրաստեալ աւիշը (սէվ էլապօրէ), որ կ'իջնէ մինչեւ արմատները, ամբողջ բոյսին սննդառութիւնը ապահովելով: Այս գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ շնորհիւ փառի եւ փայտի փողերուն (վէսօ լիպէրօլինյէս): Փառի փողեր, դարձեալ գեղեցիկ բառ մը, զոր կը պարտինք Զրաքեանի: Փառ, որ կը նշանակէ նուրբ մաշկ, շատ լաւ կը յատկանշէ վէսօ լիպէրիէն կոչուած անօթներուն բնութիւնը:

Հիմա ալ դառնանք ուրիշ նիւթի մը:

Զաֆրանը (սաֆրան) միաբլթակ բոյս մըն է, արմատը սոխով եւ երկար, նեղ տերեւներով, որոնց կեդրոնէն դուրս կուգայ զանգակաձեւ գեղեցիկ ծաղիկ մը: Այս ծաղիկին կեդրոնը կը գտնուի իգան, որ ունի կարճ սլաք մը՝ բաժնուած երեք երկար կնիքներու, եւ ասոնց ամբողջութիւնն է որ կը գործածուի իրեն հաճելի բոյրին եւ դեղին գոյնին համար, ըլլայ բժշկական, ըլլայ խոհանոցային պատրաստութիւններու մէջ:

Զաֆրան արաբերէն բառ մըն է, որ անցած է եւրոպական լեզուներու մէջ (յունարէն քրօքօս), եւ ամէն Պոլսեցի տանտիկին գիտէ որ կաղանդի դեղին «զէրտէ»ն պատրաստելու համար անհրաժեշտ է ունենալ զաֆրանի թելերը (կնիքները):

Անդին ունինք սակայն խորթ զաֆրանը (սաֆրան պաթար) որ քրքումին (քուրքումա) ստորերկրեայ ճողունն է: Աս ալ կուտայ դեղին փոշի մը բայց զուրկ է իրական զաֆրանին բոյրէն:

Զաֆրանին եւ քրքումին երկու տարբեր բոյսեր ըլլալը անգիտանալով, բառարանագիրները այս երկու անունները կը նկատեն հոմանիշ, ինչ որ սխալ է անշուշտ: Սակայն այդ սխալը շատ աւելի մեծ համեմատութիւն մը կը ստանայ, երբ Սուքիասեանի Բառարանին հետեւելով, զաֆրանը եւ քրքումը կը նկատենք խնձորի մէկ տեսակին անունը:

ՅՈՎՍԷՓ ՍՎԱՃԵԱՆ

ՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ՋԵԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ

—0—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ Բ.ի իշխանութեան շրջանին կը զուգադիպին հայկական պահանջները, հետեւողական ջարդերն ու յեղափոխութիւնը: Նոյէլ Պարպըր ընդարձակ տեղ տրամադրած է անոնց: «Թերեւս դաւադրութիւններու վախն էր, որ Ապտիւլ Համիտը մղեց կազմակերպելու եւ ղեկավարելու բնաջնջումի անգութ ծրագիր մը Հայերու դէմ, որ գլեց անցաւ Պուլկարներու դէմ Թրքական ջարդերը», — կը գրէ հեղինակը:

Յայտնելէ ետք, որ «Թուրքիոյէն դուրս ապրող բազմաթիւ Հայեր, — շատերը ազդեցիկ՝ Մ. Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ, — սկսան կեանքի աւելի լաւ պայմաններ պահանջել Օսմանեան կայսրութեան իրենց եղբայրներուն համար: Անոնք ինքնավարութիւն չէին պահանջեր: Թրքահայերէն շատերը գոհ էին ենթակայ մնալով Թրքական կայսրութեան, որուն հիւսիս - արեւելեան անկիւնը իրենց ցեղին բնավայրն էր: Անոնք միայն վարչական բարենորոգումներ կը պահանջէին, ապահովութիւն, յարգանք իրենց կիներուն եւ ստացուածք-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Հնչակեանները՝ բնականաբար՝ խորին յուզումով ու գրգռութեամբ լսեցին իրենց մեծաւորին վիրաւորուիլը: Ամէնքը բուռն կերպով վրէժխնդրութիւն կը պահանջէին, մանաւանդ Վահէ Արզուեան՝ որ կ'ուզէր տէրորի ենթարկել մէկ քանի յայտնի Դաշնակցականներ:

Բարեբախտաբար Արփիարեան քանի մը օր ետքը բոլորովին վտանգը անցուց եւ ապաքինման շրջանին մէջ մտաւ: Ասիկա եղաւ գլխաւոր պատճառը որ Հնչակեան կուսակցութիւնը փոխադարձ մահափորձներով չպատասխանեց իր հակառակորդին: Արդէն Արփիար բացարձակօրէն հակառակ էր փոխադարձ վրէժխնդրութեան եւ բոլոր ուժովը կը մաքառէր Վահէի ու իր գաղափարակիցներուն դէմ:

Այդ միջոցին, իրիկուն մը, Ղալաթիա, թիւնէլ մտած միջոցիս հանդիպեցայ Վահէ Արզուեանի որ մէկէն ի մէկ ըսաւ.

— Այս իրիկուն հարուստներու դէմ ցոյց մը պիտի ընենք:

— Ի՞նչ ցոյց, հարցուցի:

— Տիգրան Գարակէօզեանը տեռորի պիտի ենթարկուի:

— Արփիար գիտէ՞:

— Չէ՛, հիմա իրեն պիտի երթայի իմաց տալու, պատասխանեց Վահէ, բայց քանի որ քեզ տեսայ ա՛լ ես չեմ ուզեր երթալ, որովհետեւ ուրիշ կարեւոր գործեր ունիմ. դուն գնա իրեն իմացուր եւ ըսէ՛ թէ ամէն բան պատրաստ է գործողութիւնը կատարելու համար. տես ի՞նչ կ'ըսէ:

— Բայց եթէ ընդդիմանա՞յ:

— Անմիջապէս եկուր ինծի իմաց տուր, Եանիի գարեջրատունը քեզի կը սպասեմ:

— Հեւ ի հեւ վազեցի Արփիարեանին քով, որ այլեւս անկողինը թողած՝ բազմոցին անկիւնը կը նստէր:

Պատմեցի Վահէի բառերը: Արփիար չափազանց յուզուեցաւ ու խռովեցաւ:

— Վազէ՛, խեղճն զինքը տես, գոչեց, եւ ըսէ որ չըլլայ թէ այդպիսի բան մը ընեն... բացարձակապէս կը հակառակիմ, թող գիտցած ըլլան, շո՛ւտ գնա զինքը գտիր...:

Վերադարձայ Եանիի գարեջրատունը ուր արդարեւ Վահէ նստած էր:

Իրեն կրկնեցի Արփիարին խօսքերը: Ժամացոյցը նայեցաւ եւ պատասխանեց.

— Կարծեմ այլեւս ուշ մնացինք, գործողութիւնը կատարուած ըլլալու է...

— Բայց Արփիարը բացարձակապէս հակառակ է այդ մահափորձին, պնդեցի:

— Երթամ նայիմ, եթէ տակաւին ժամանակը չէ անցած ու կարելի է արգիլել՝ այն ատեն կը յետաձգենք գործողութիւնը, ըսաւ Վահէ ոտքի ելլելով:

Միասին դուրս ելանք եւ ինք բաժնուեցաւ ինէ Կալաթա Սարայի դիմաց եւ ես մտայ Թօքաթլեանի սրճարանը, որ այդ թուականին գրեթէ մեր կեդրոնատեղին էր:

— Տիգրան Գարակէօզեանը զարկեր են...

Առաջին անգամ այս լուրը լսեցի ներս մտնելով:

Ուշ մնացեր էինք...

Ալ չհամարձակեցայ Արփիարին քով վերադառնալ եւ հետեւեալ օր ուրիշներէն իմացայ եղելութիւնը:

Տիգրան Գարակէօզեանի վէրքերը առաջին անգամ թեթեւ կը կարծուէին, բայց խեղճը մէկ երկու օր ետքը մեռաւ:

Իր դէմ եղած գլխաւոր առարկութիւնը այն էր թէ ինք յեղափոխութեան, կամ «Սուրբ Գործ»ին, ինչպէս կ'ըսէին, դրամ չվճարելէ զատ, վճարելու տրամադրութիւն ունեցող հարուստներուն ալ կը խրատէր եւ նոյնիսկ կը ստիպէր դրամ չտալու:

Այդ միջոցին Զէյթունի ապստամբութիւնը տեղի կ'ունենար եւ Հնչակեանները իրենց հաւաքած դրամները կը ղրկէին Լոնտոն՝ Նազարբէկի ու իր կնոջ Մարոյի որպէսզի ապստամբներուն ձեռքը հասցնեն:

Յետոյ յայտնուեցաւ թէ այդ ղրկուած բոլոր դրամները Նազարբէկ ու իր կինը իրենց կոկորդը անցուցած էին, հազիւ ամենաչնչին մաս մը ղրկելով Զէյթուն:

Զէյթունի դէպքերը խանդավառած էին ամբողջ Պոլսոյ Հայութիւնը եւ եթէ հարուստները բռնի դրամ կը վճարէին, ընդհանրական ժողովուրդը սիրայօժար կուտար իր լուման:

Առասպելական բաներ կը պատմուէին ապստամբներու յաջողութեան մասին: Կ'ըսուէր թէ արդէն իսկ հայկական իշխանութիւնը հաստատուած էր, թէ չեմ գիտեր ինչ իշխանի անունով դրամ շրջաբերութեան հանուած էր, թէ Զէյթունէն եկողները հայկական անցագիր ունէին... եւայլն, եւայլն:

Նոյնիսկ կային մարդիկ, որոնք կը հաւատէին թէ Զէյթունցի իշխանին, Պապիկ իշխան կարծեմ, դրամները տեսած էին:

(8 – Շար.)

...ներուն հանդէպ», — կը գրէ Նոյէլ Պարպըր եւ կը նկարագրէ 1894ի եւ 1895ի ջարդերը: «Տարի մը ետք, հայ յեղափոխականներ, որոնք ոչինչ ունէին կորսնցնելիք, փոխադարձեցին՝ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ օսմանեան դրամատան վրայ յարձակումով մը, որ ապշեցուցիչ նմանութիւն ունի մերօրեայ յարձակումներուն հետ»: Հեղինակը ապա կը նկարագրէ Պանք Օթոմանի գրաւումը, անոր յաջորդող ջարդը եւ եւրոպական տէրութիւններու միջամտութիւնը՝ զայն անմիջապէս դադրեցնելու:

Այս դէպքէն ետք, Սուլթանը աւելի սարսափահար կը դառնայ, 1904ին երիտասարդ սպայ մը կը փորձէ դաշունահարել զինք Եըլտըզի անձնական թատրոնին առջեւ: Յաջորդ տարին, կը պայթի Եըլտըզի ռումբը. Հեղինակը, անոր կազմակերպումը կը վերագրէ Երիտասարդ Թուրքերու (Միութեան եւ Յառաջդիմութեան Կոմիտէ) ենթակայ ընթրոս բջիջներու: Ապա կը նկարագրուին 1908ի սահմանադրութիւնը, 1909ի դէպքերը, սուլթանին գահընկէցութիւնը եւ աքսորը:

Օսմանեան կայսրութեան ճակատագիրը վարեցին երեք մարդիկ — Թալէաթ, Ճեմալ եւ Էնվէր «իւրաքանչիւրը ճակատագրուած խոստմնալից արշալոյս մը վերածելու վախազդեցիկ գիշերուան, բըրտութեամբ մեռնելէ առաջ հեռաւոր երկիրներու մէջ»: Երիտասարդ Թուրքերը, Օսմանեան կայսրութեան ազգութիւններու հաւասարութեան եւ եղբայրութեան մասին առաջին ամիսներու ճառերէն ետք, երեւան հանեցին իրենց իսկական նկարագիրը, Թալէաթի բերնով յայտարարելով, որ «հաւասարութեան հարց չի կրնար ըլլալ մինչեւ որ յաջողինք կայսրութիւնը օսմանեան դարձնելու մեր առաքելութեան մէջ»: Օսմանեան դարձնել, կ'աւելցնէ հեղինակը, իրենց համար թըրքացնել կը նշանակէր: Ան կ'անդրադառնայ Ապտիւլ Համիտի օրով սկսած գործակցութեան Գերմանացիներուն հետ, որոնք հիմա օսմանեան բանակը կը մարզեն: Այս գործակցութիւնը պիտի հասնէր մինչեւ Թուրքիոյ մասնակցութեան, Գերմանիոյ կողքին, Համաշխարհային Ա. պատերազմին: Պատերազմը առիթ պիտի ընծայէր Երիտասարդ Թուրքերուն իրագործելու հին երազ մը՝ Հայերու բնաջնջումը: «Ապտիւլ Համիտ փորձած էր, սակայն ան մինչեւ իսկ չէր կրնար մրցիլ Օսմանեան կայսրութեան անյայտ բռնապետի ջարդարար հանճարին հետ»: Այդ հանճարը, ըստ Նոյէլ Պարպըրի, Էնվէրն է:

Հեղինակը կուտայ հայկական մեծ ցեղասպանութեան չարժառիթը: «Փոքր Ասիոյ հիւսիս - արեւելքը, Ռուսիոյ եզերող շրջանին մէջ ապրող Հայերը քրիստոնէական կղզի մը եղած էին իսլամական աշխարհին մէջ՝ 1500 տարի: Հաղաբացիներ, Թաթարներ, Մոնկոլներ, Քիւրտեր եւ վերջապէս Թուրքեր անցած էին ու կրկին ոտնակոխ ըրած «Արեւելքի Պելժիան», որ Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ կապ մըն էր: 1915ի սկիզբը, Թուրքերու եւ Ռուսերու միջեւ վայրագ կռիւներ մղուեցան շրջանին մէջ եւ, շահագործելով այն պատրուակը, որ որոշ Հայեր օգնած են Ռուսերուն, Էնվէր առիթը գտաւ վերացնելու պատերազմէն ետք սեղանի վրայ գալիք «Հայկական Հարց»ի որեւէ կարելիութիւն, ժողովուրդը բնաջնջելու պարզ եղանակով: Մինչեւ իսկ այդպէս կոչուած «լուսամիտ» կառավարութեան մը համար, կը թուի, թէ դժուար էր մոռնալ օսմանեան սովորութիւնները»:

Կը հետեւի ջարդերու եւ տեղահանութեան ամփոփ նկարագրութիւնը: Երեւան կուգայ Թրքական կառավարութեան պատասխանատուութիւնը եւ անոր ղեկավարութեան չնական վերաբերումը ամերիկեան դեսպանի բողոքներուն հանդէպ: Երբ դեսպան Մորկընթաու Էնվէրի կը յայտնէ, որ հաւանաբար իր ստորադասները սխալ հասկցած են ապահովութեան համար ձեռք առնուելիք միջոցները եւ չափազանցութիւններ գործած, Էնվէր կը պատասխանէ.— «Մեծապէս կը սխալիք: Ես բնաւ տրամադիր չեմ յանցանքը մեր ստորադասներուն վրայ նետելու եւ ես ամբողջական կերպով պատասխանատուութիւնը վերցնելու պատրաստ եմ՝ պատահած բոլոր դէպքերուն համար: Դահլիճը հրահանգեց տեղահանութիւնները»:

Պատերազմին հետ վերջ կը գտնէ նաեւ Երիտասարդ Թուրքերու իշխանութիւնը, որ ամէն տեսակէտով կործարար եղաւ Թուրքիոյ համար: Նոթի մը մէջ, Նոյէլ Պարպըր կը յիշատակէ Թալէաթի եւ Ճեմալի ահաբեկումը (Հայերու կողմէ) Պերլինի մէջ եւ Էնվէրի սպանութիւնը՝ Ռուսիա:

Գրքին վերջին գլուխները յատկացուած են պատերազմէն ետք Թուրքիոյ կացութեան, Մուսթաֆա Քեմալի Անատոլուի մէջ կազմակերպած համագումարին, յոյն եւ թուրք պատերազմին եւ Քեմալի իշխանութեան տիրանալուն:

Ամբողջ գլուխ մը յատկացուած է Իզմիրի հրդեհին: Նոյէլ Պարպըր օգտուած է Մարճըրի Յովսէփեանի գիրքէն (Իզմիրի Մոխիրները): Հաստատատելէ ետք Թուրքերու պատասխանատուութիւնը Իզմիրի հայկական եւ յունական թաղամասերու հրդեհումին եւ ջարդի կազմակերպման մէջ, Պարպըր կը յիշատակէ Մուսթաֆա Քեմալի չնական նկատողութիւնը.— «Ասիկա նշան է, որ Թուրքիա կը մաքրուի դաւաճաններէն՝ քրիստոնեաներէն եւ օտարներէն եւ թէ Թուրքիան Թուրքերուն կը պատկանի», — կ'ըսէ Քեմալ կրակը ցոյց տալով:

Ներկայացնելով Մուսթաֆա Քեմալի հակասական նկարագիրը, հեղինակը զայն կը նմանցնէ Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի: Մէկ տարբերութիւն միայն. Մուսթաֆա Քեմալ բազմիցս յայտարարած է, որ «Թուրքիա հողային փառասիրութիւններ չունի»: Ան, ըստ Պարպըրի, հրաժարած է համաթրքական, համօսմանեան եւ համա-իսլամական գաղափարաբանութիւններէն: Պարպըր մոռցած է 1920ի Հայաստանի վրայ արշաւանքը, որ չի յիշատակեր եւ որ համաթուրանական գաղափարախօսութիւններէն թելադրուած էր եւ կը ձգտէր, Արեւելեան Հայաստանի բնաջնջումով, կապ հաստատել Ատրպէյճանի եւ Կեդրոնական Ասիոյ թրքական ցեղերուն հետ:

Արդիական, բարեկարգուած Թուրքիան կրնար անկախ Հանրապետութիւն մը նըկատուիլ, բայց անօթի Հանրապետութիւն էր, որովհետեւ սնունդը հազուագիւտ էր եւ վարկերը անգոյ: «Յոյները եւ Հայերը, որոնք երկրի արդիւնաբերութեան ընկերութիւններուն մեծամասնութիւնը ղեկավարած էին, մեռած էին կամ վտարուած եւ Թուրքերը անճարակ էին մինչեւ իսկ տարրական տնտեսագիտութեան մէջ»:

Քրտական ապստամբութիւնը ճզմելու առեն գործածած միջոցները չէին տարբերեր սուլթաններու եւ Երիտասարդ Թուրքերու միջոցներէն, երբ անոնք կը ջարդէին Պուլկարներն ու Հայերը: Իր հակառակորդներուն դէմ Քեմալի ձեռք առած միջոցները, իր լաւագոյն գործակիցներուն կախաղան բարձրացած օրը իր սարքած ընդունելութիւնը զինք կը դասեն Օսմանեան կայսրութեան արիւնարբու վարիչներու շարքին:

Նոյէլ Պարպըր Թուրքիոյ 400 տարուան պատմութիւնը կը փակէ հետեւեալ յատկանշական տողերով.

«Դժուար է երբեմն, նստած մեծ եւ գեղեցիկ մզկիթներու կամ նոյնինքն Մեծ-Սերային շուքին, մտածել, որ ասիկա առենին սիրտն էր այնքան սարսափազդու բռնակալական կայսրութեան մը, որ Արեւմտեան աշխարհը կը դողացնէր իր հզօրութեամբ. Հակառակ դարերու մեծութեան, յաղթանակներու եւ ճնշումներու, հարեմի «նախասիրուած կիներ»ու դաւերուն, իր միլիոնաւոր հպատակ ժողովուրդներու թշուառութեան, այդ բոլորը միայն գէշ երազ մը եղած կրնան ըլլալ»:

Գէշ երազը կը շարունակուի տակաւին:

ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

ԱԼ ՇԱՏ ՈՒՇ Է...

Քոյրիկ մը եկած էր իրեն: Փողոցը կատուիկի մը հետ խաղացող իր ընկերը տեսնելով ուրախաւիթ լուրը տուաւ անոր.

— Գիտե՞ս, քոյրիկ մը եկաւ ինծի:

— Կը սիրե՞ս...

— Թոքի պէս կաս-կարմիր բան մը... եւ աղջիկ ալ... կ'ուզէի որ ճեփ-ճերմակ աղբարիկ մը ըլլար ան:

— Ատանկ է նէ, մայրիկիդ եւ հայրիկիդ ըսէ, թող փոխեն:

Գիտակից ձեւով մը գլուխը օրօրեց.

— Ալ շատ ուշ է... շաբաթ մը ամբողջ գործածեցինք... ալ ետ չեն առներ որ...:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

—0—

ՎԱԼԱՆՍ (Յառաջ) .— Տեղւոյս եկեղեցւոյ Դաւիթեան դպրոցի տօնածառի հանդէսը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանի թատերասրահը, Դեկտեմբեր 29ին, Շաբաթ երեկոյ: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր ծնողքներով եւ հայ երիտասարդներով:

Ազգային Միութեան նախագահը՝ բըժիշկ Մարդ Գոհարեան, Կրթական Մարմնի անունով բացման խօսքը արտասանեց գնահատելով զաղութին հոգեւոր հովիւ խաչակիր Նարեկ Քհնյ. Վարդանեանի եւ երէցկինի անձնուէր աշխատանքը հայեցի դաստիարակութիւն ջամբելու մարզէն մէջ: 84 աշակերտներ կրօնական եւ հայեցի դաստիարակութիւն կը ստանան շաբաթը մէկ օր, շնորհիւ անոնց:

Միօրեայ դպրոցի նախկին սաներէն Մուշեղ Կեվիկեան օրուան խօսնակի դերը ստանձնեց:

Նոր Տարուան առթիւ ընտրուած էին յարմար երգեր, ոտանաւորներ, առակներ եւ հէքեաթներ՝ բոլորն ալ հայրենասիրական շունչով զեղուն: Կարելի չէ մէկ առ մէկ թուել երգողներու, արտասանողներու անունները. 84 աշակերտներ մէկ առ մէկ ազատ համարձակ, առանց սխալի եւ կակազելու, մաքուր առոգանութեամբ, դէպի յաղթութիւն գացող զինուորի մը պէս բեմ կը մտնէին ու բեմէն դուրս կ'ելլէին՝ ծափերու արժանանալով: Յայտագրին առաջին մասը վերջ գտաւ Ճէյրանեան քոյր եւ եղբօր հայկական հեղաճկուն պարերով, ինչպէս նաեւ քոյր եւ եղբայր Սիրուն - Վարդի եւ Կարապետի դեղջկական պարերով:

Ապա մուտք գործեց Կաղանդ պապուկը՝ կքած ծանրաբեռն կողովին տակ. պատկերազարդ գրքոյկներ, խաղալիքներ, ձայնապնակներ, պտուղներ բաժնեց մանուկներուն:

Վիճակահանութեան 600 տոմսերը սպառեցան. գումարը կը յատկացուի դըպրոցին:

Տօնածառի հանդէսը փակուեցաւ Նարեկ քահանայի արտասանած Տէրունական աղօթքով:

Լ. Տ. Ա.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Հառաչանքով ցած դրաւ նամակը: Ինե՛ղճ փարէ:

Իսկ փողոցում խօսում էին մարդիկ դուարթ ու ծիծաղում: Ամէն ինչ ճիշդ այնպէս էր, ինչպէս այն հին օրերը, երբ ինքը կենդանի էր դեռ: Չէր փոխուել մարդկային ամենաչնչին պիտոյքներից մէկն անգամ, թէ ի՞նչ է՝ սպանել էին մի մարդկային կենդանի հոգի: Առաջուայ նման էր ամէն ինչ: Ջուրը բխում էր աղբիւրից, աղաւնիները քչփչում էին կտուրների տակ, ինչպէս նախորդ օրը: Միայն ինքն էր դիակնացել:

Նստեց մահճակալի եզրին, ձեռքը դրաւ երկաթին ու գլուխը յենեց ձեռքին: Դեռ շա՛տ ժամանակ ունէր, ցաւում էր գլուխը, ուղեղի ճիշդ մէջտեղում: Ի՛նչպէս անմիտ էր ամէն ինչ, ի՛նչ ապուշ ու անիմաստ...:

×

Լսուեց փողոցի դրան ուժեղ զանգը: Արթիւր վեր թռաւ սարսափահար ու երկու ձեռքով բռնեց կոկորդը: Վերադարձել էին: Մինչ ինքը այստեղ նստել էր կիսաքուն ու ձեռքից բաց էր թողել թանկագին ժամանակը: Այժմ նորից պէտք է տեսնէր նրանց դէմքերը ու լսէր նրանց կոշտ խօսքերը, ծաղրն ու դատողութիւնը: Եթէ միայն դանա՛կ լինէր ձեռքի տակ:

Եւ յուսահատ նայեց շուրջը՝ սենեակում: Փոքրիկ պահարանի վրայ դրուած էր մօր աշխատութեան զամբիւղը: Այնտեղ երեւի մկրատ էլ կը լինէր, որ զարկերակը բանար գոնէ: Չէ՛, մեխն ու սաւանը աւելի ապահով էր, միայն թէ ժամանակը բաւէր: Քաշեց սաւանը անկողնից ու կատաղի հապճեպով պատռեց մի շերտ: Սանդուխի վրայ քայլեր լսուեցին: Պատռած կտորը շատ էր լայն, հանգոյց շինել չէր կարելի: Ու աւելի արագ սկսեց աշխատել՝ քայլերի մօտենալը լսելով: Քունքերը զարկում էին ուժգին, ու մի անտանելի աղմուկ հնչում էր ականջների մէջ: Շո՛ւտ, շո՛ւտ, գոնէ դեռ մի հինգ րոպէ էլ...

Բախեցին դուռը: Պատռած կտորն ընկաւ ձեռքից, ու նստեց նա հանդիստ՝ շունչը բռնած: Դրան կանթը շարժեցին, ու լսուեց Եուլիայի ձայնը.

— Արթիւր:

Ելաւ ոտքի՝ հազիւ շնչելով:

— Արթիւր, բաց խնդրեմ. սպասում ենք:

Հաւաքեց սաւանի կտորները, նետեց արկղը ու արագ կարգի բերաւ անկողինը:

— Արթիւր:

Այս անգամ կանչողը Ջեմսն էր, որ միաժամանակ անհամբեր ծեծում էր դուռը:

— Քնե՞լ ես:

Արթիւր աչք ածեց սենեակը, տեսաւ ամէն բան ծածկուած է ու բացաւ դուռը:

— Ես յոյս ունէի, որ դու գոնէ կը կատարես խնդիրքս ու կը սպասես մեզ, — ասաց Եուլիան՝ ներս սահելով կատաղած: Դու բոլորովին բնական ես համարում, որ դրանդ կէս ժամ սպասենք:

— Չորս վայրկեան, անգինս, — հեզութեամբ սրբագրեց նրան Ջեմսը՝ սենեակ մտնելով իր կնոջ վարդագոյն մետաքսէ տուտի յետեւից: — Ի հարկէ, Արթիւր, աւելի վայելուչ կը լինէր, եթէ...

— Ի՞նչ էք կամենում, — ընդհատեց Արթիւր: Կանգնել էր նա՝ դրան կանթը բռնած ու նայելով ներս մտնողներին այնպէս, ինչպէս կը նայեն թակարդն ընկած գազանների վրայ: Բայց Ջեմսը շատ էր բութ, իսկ Եուլիան չափազանց կատաղած՝ նրա տեսքին ուշ դարձնել կարողանալու համար:

Պարոն Բերտէնն աթոռ տուեց իր կնոջը եւ նստեց ինքն էլ՝ հոգածութեամբ վեր քաշելով իր նոր տաբատի ծունկը:

— Եուլիան եւ ես մեր պարտքն ենք համարում քեզ հետ լրջօրէն խօսելու, — սկսեց նա:

— Ես այսօր ձեզ լսելու ընդունակ չեմ: Տկար եմ, ցաւում է գլուխս: Սպասեցէք մինչեւ վաղը:

Արթիւր խօսում էր մի տարօրինակ աղօտ ձայնով, մի տեսակ ճնշուած ու ցրուած: Ջեմսը զարմանքով նայեց նրան:

— Քեզ ի՞նչ է պատահել, — հարցրեց նա անհանգիստ, յանկարծ յիշելով, որ Արթիւր գալիս էր վարակիչ հիւանդութիւնների իսկական բնից: — Յոյս ունեմ, որ չես հիւանդացել: Ջերմ ունեցողի տեսք ունես:

— Պարապ խօսքեր, — ընդհատեց Եուլիան կտրուկ: — Այդ նրա սովորական դերասանութիւնն է: Ամաչում է մեր աչքին երեւալ: Մօտ եկ, Արթիւր ու նստիր:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Կարապետ Մարկարոսեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարկարոսեան, Տէր եւ Տիկին Ջօհրապ Գրիգորեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, (Յունուար 13) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՄԱՐԿԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Միսաք Միսաքեան, այրի Տիկին Կարապետ Միսաքեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Միսաքեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Յարութիւն Գարիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Յունուար 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ փեսային՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Վահէ Պալթայեան, Օր. Ցամիկ Թամար Պալթայեան, այրի Տիկին Շնորհիկ Օտապաշեան եւ զաւակը, Պ. Համբարձում Պալթայեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Էսկարեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Քնարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի (Յունուար 13) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՎԱՀԷ ՊԱԼԹԱՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Ժաք Քաթիպեան, Տէր եւ Տիկին Լըֆրան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Յունուար 13) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր՝

ՆՇԱՆ ՔԱԹԻՊԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Յարութիւն Շիրվանեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն. իրենց կնոջ եւ մօր Էլմաս Շիրվանեանի մահուան առթիւ: Ցաւակցութիւններ նաեւ Տէր եւ Տիկին Փիլիպոս Եսաեանի եւ զաւակներուն, իրենց զաւկին եւ եղբօր Բիւզանդ Սէմէրճեանի (Ալֆորվիլ) մահուան առթիւ եւ այս մահերուն առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեանէ 50 Ֆր. իր դպրոցի ֆոնտին:

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Յարութիւն Շիրվանեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց կնոջ եւ մօր մահուան տխուր առթիւ: Ցաւակցութիւններ նաեւ Պ. Հայկազ Քէֆէլեանի, իր եղբօր մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի այս մահերուն առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ Իսիի Կապոյտ Խաչի Խրիմեան Դպրոցին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկեր Յ. Շիրվանեանի կնոջ մահուան տխուր առթիւ Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Շիրվանեանի եւ այդ առթիւ Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրէ 100 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դպրոցին համար Տիկին Քնարիկ Մուրատեանէ եւ աղջիկներէն, մանչ թոռնիկին ծննդեան առթիւ 50 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Մուրատեան, իրենց մանչ զաւկին ծննդեան առթիւ 200 Ֆր, Պ. Կիրակոս Էօքսիւզեան Նոր տարուան առթիւ 10Ֆր:

Նոր տարուան առթիւ "ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

Տիկին Սարա Մուրատեան – Սիմոն մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ, Ամանորի առթիւ, իր մօր Տիկին Ն. Մուրատեանի: (Սէն-Մարթէն տ'Էռ)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, 13 Յունուար — Ը. օր. Ծննդեան: Տօն անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Այդ օր մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի համար: Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տնօրհնէք կը կատարուի:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ
Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Յունուար 13, Կիրակի օրը Էքս-Ան-Փրովանսի մէջ Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօներուն առթիւ պատարագ կը մատուցանէ այս շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Գարեգին վրդ. Պեքճեան, հովանաւորութեամբ Յակոբ Եպս. Վարդանեանի:

Պատարագը կը մատուցուի Սէնթ-Քաթըրին տը Սիէնն, 20, Ռիւ Մինէ, Քուռ Սէնթ Քաթրին տը Սիէնն, Էքս-Ան-Փրովանս:

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սէնթ Անթուանի Քամփ. Ֆրէզ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրաց դասուն եւ Էքս-Ան-Փրովանսի երգեցիկ խումբին մասնակցութեամբ: Պատարագը կը սկսի առաւօտ ժամը 10ին:

×

ՊԱՏԱՐԱԳ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ
Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Յունուար 14 Երկուշաբթի օրը Կարտանի ֆրանսական կաթոլիկէ եկեղեցիին մէջ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօներուն առթիւ պատարագ կը մատուցանէ այս շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Գարեգին վարդապետ Պեքճեան, հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ:

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սէնթ Անթուան Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրաց դասուն կողմէ: Պատարագը կը սկսի առաւօտ ժամը 9.30ին:

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

•

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԷԼԵՔԹՐՕ-ՄԵՆԱԺԷ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԷՐ
ԿԱՃԷՏ

Ամուսնական նուէրի ցանկ

Նուէր հարսին, ցանկին 5%ի արժէքով

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Ժողովը կը սկսի ճիշդ ժամանակին եւ ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ժողովը Շաբաթ Յունուար 12, ժամը 21ին:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան Ենթակոմիտէին ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ 12 Յունուար, ժամը 8.30ին դպրոցին սրահը:

Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի հերթական ժողովը Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին:

Այս ժողովները կը գումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ (12 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Յունուար 12ին, Շաբաթ ժամը 15ին Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Իսիի Արարատ Ֆութպոլի խումբը որ մինչ աւոյենութեան ա. տեղը կը գրաւէ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ դայն այս Կիրակի խաղալով Պալէնվիլիէի դէմ, Պալէնվիլիէի դաշտին վրայ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆըրանսայի շրջանի

1974ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գին.— 5 Ֆրանք.

Դիմել՝ Տեղական վարչութիւններուն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՏՕՆԱԾԱՌ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 16ին քաղաքապետարանի սրահը, նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին:

Անակնկալներ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 13, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Լիոնի եկեղեցւոյ Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Փոքրիկներու կողմէ երգ, արտասանութիւն, գեղջկական պարեր, հաճելի անակնկալներ:

Կաղանդ պապան նուէրներ եւ ուտելիքներ պիտի բաժնէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կապ. Խաչը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 13ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն, հայկ. պարեր, նուէրներ Կաղանդ պապային կողմէ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին՝ մանուկներու օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռիւ Ժէյի սրահին մէջ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ: Մինչարարին ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Կաղանդ պապան, հայկական Կաղանդի շունչով եւ հետը բերած նուէրներով, պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուած բոլոր պզտիկները:

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ.Մ. Ալէմշահ սրահը:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէ Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 15.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ. 40 ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ:

Գեղարուեստական բաժին աշակերտներու կողմէ, երգ, արտասանութիւն, պար: Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ կը բաշխէ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովին, Կանանց Յանձնախումբին եւ Երիտասարդաց Ակումբին

Շաբաթ, Յունուար 19 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

SPLENDIDE, 19 Bld. d'Athènes
Orchestre « LES ROMANS » Direction Henri ROMAN
ATTRACTION SURPRISE?

et la participation de la télé-spea krine JACQUELINE DIVERRES

Réservation au siège et auprès des membres

Entrée 50 F., Etudiant 30 F.

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
12
SAMEDI
12 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 120 Ֆ· Հատը	0,80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 135 Ֆ· Վեցամսեայ	65 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12·910

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.910

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ ՔԱՐԻՒՂԱՅԻՆ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

———0———

Ինչպէս կը նախատեսուէր շաբաթներէ ի վեր, քարիւղային բոլոր նիւթերը ծանր յաւելումներու ենթարկուեցան աղջի օր: Ցարդ կարելի չէր եղած որոշել վերջնական գինները, որովհետեւ քարիւղ արտադրող երկիրներու ժընեւի վերջին ժողովը չէր վերջացած:

Յաւելումները շատ ծանր են անշուշտ, մանաւանդ ճարտարարուեստին համար, ուր գինը 90 առ հարիւր յաւելում կը կրէ:

Ժողովուրդին համար ամէնէն կարեւորը կը նկատուի կառքերու վառելանիւթի գինը: Յաւելումը բաւական զգալի է քանի որ «հասարակ»ը 1 ֆր· 25էն կը բարձրանայ 1 Ֆ·62ի եւ սիւփէրը, 1 Ֆ· 35էն 1,75ի ինչ որ 29,6 առ հարիւր յաւելում կը նշանակէ: Ասոր հաւանական հետեւանքն այն կ'ըլլայ, որ Ֆրանսացին քանի մը օր կառք չի գործածեր, իր վրդովումը ցոյց տալու համար, ապա, ամէն անգամուան պէս, համակերպած, կ'ենթարկուի եղածին: Գործածական ֆիւէլը 45 առ հարիւր յաւելում կը կրէ 36,80էն հարիւր լիթրը անցնելով 52,90ի մինչ ծանր ֆիւէլը (ճարտարարուեստի) թոնը 137,51էն կ'անցնի 262,90ի: Այս գինները դեռ առանց տուրքի հաշուուած են: Պարզ է այս յաւելումները պատճառ պիտի դառնան բազմաթիւ այլ յաւելումներու, ի շարս որոնց, ամէնէն առաջ ելեկտրականութիւնը:

Արդարեւ, այս վերջինը մեծ քանակութեամբ քարիւղ կը գործածէ եւ չուզեր ինք կրել յաւելումներու հետեւանքները, այլ կրել տալ սպառողներուն: Պիտի բարձրանան անշուշտ բնակարաններու վարձքէ դուրս ծախքերը, տրուած ըլլալով որ բնակարաններու մեծ մասը ջերմութիւնը կ'ապահովէ մազութով:

× Այս յաւելումները պատճառ են նաեւ որ ածուխի հանքերու հեղհեղէ փակուելուն հակառակորդները, լաւ աւիթ - ներ գտան ի նպաստ իրենց դասին: Աշխատանքի Ընդհանուր Համադաշնակցութիւնը (Սէ· Ժէ· Թէ·) որ միշտ դէմ եղած է Պեթանքուռ ծրագրին (երթալով դէպի ածխային արտադրութիւնը) վերսկսած է իր պայքարը եւ կ'ուզէ որ զարկ տրուի ածուխի արտադրութեան:

Աւելցնենք, ինչ որ անշուշտ մխիթարական բան մը չէ, որ Ֆրանսան Եւրոպայի մրցանիշը կը կոտրէ ամէնէն սուղ վառելանիւթն ունենալով:

ՔԻՍԻՆԿԷՐԻ ՆՈՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

———0———

Շրջուն ճամբորդը, որ խաղաղութեան պայուսակը ձեռքը, քաղաքէ քաղաք կ'երթայ մշտական կերպով, ինչպէս պիտի ըներ վաճառորդ մը որ չի յաջողիր իր ապրանքը դիւրաւ տեղաւորել, կրկին Գահիրէ գացած է, ուրկէ պիտի անցնի նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի այլ երկիրները: Մեկնելէն առաջ Քիսինկէր մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ պարզուած է որ իր գլխաւոր մտահոգութիւնն է, Իսրայէլի փաստաբանն ըլլալու տպաւորութիւնը չթողուլ: Ծշգած է թէ յստակ առաջարկներ ունի, զորս պատրաստած են Մոշէ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 4)

ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԸ

Դեկտեմբերին լաւ աշխատեցան Մարտունիի եւ Կարմրաշէնի տեղամասերու բանուորները: Անցեալ տարուան վերջին ամիսը բարձր ցուցանիշերով փակեցին Թիւ 7 փապուղիի բանուորները, որոնք փորեցին 130 մեթր: Լաւ աշխատեցան նաեւ Թիւ 3 փապուղիի բանուորները, որոնք փորեցին 60 մեթր, միաժամանակ կատարելով նաեւ կրաղիւսապատումի առաջադրութիւնները: Թիւ 9 փապուղիի բանուորները քանի մը ամսուան ծանր աշխատանքէ ետք վերջապէս դուրս եկան երկրաբանական դժուար՝ փլուզումի ենթակայ հատուածէն եւ յառաջ անցան 60 մեթր: Թիւ 10 փապուղին փորողները կը շարունակեն լայնցնել ջրատարին նեղ փորուած անցքը՝ 60 մեթր յառաջանալով· կատարեցին նաեւ իրենց միւս աշխատանքները:

Ջրատարը Դեկտեմբերին երկարեցաւ 307 մեթր, իսկ կրաղիւսապատուեցաւ 234 մեթր:

Յունուար մէկին ջրատարին ընդհանուր երկարութիւնը հասաւ 42·205 մեթր, կրաղիւսապատուած մասն ալ՝ 32·353 մեթրի:

×

ԽՄԲ·— «Սով· Հայաստան» (Յունուար 4) ամբողջական պատկերը կուտայ Դեկտեմբերի աշխատանքներուն եւ արդիւնքներուն մասին·— «Հանրապետութեան ժողովրդական կառոյցում Դեկտեմբեր ամսին համեմատաբար լաւ աշխատեցին Մարտունու եւ Կարմրաշէնի տեղամասերի առանձին կոլեկտիվներ: Ջրատարի միւս հատուածներում հիմնական աշխատանքների առաջադրանքները թերակատարուեցին··· Կառոյցում Դեկտեմբերին ջրատարը երկարաձգուեց 307 գծամետրով, բետոնապատուեց 234 գծամետր, ընդ որում եզրափակիչ ամսում (իմա՛ Դեկտեմբեր) հօրատման առաջադրանքները կատարուեցին 62,3, բետոնապատմանը՝ 65,6 տոկոսով:

«Յունուար մէկի դրութեամբ ջրատարի ընդհանուր երկարութիւնը հասել է 42 հազար 205 գծամետրի, բետոնապատուել է 32·353 գծամետր:

«1973 թուականի ընթացքում պլանաւորուած 5·500 գծամետրի դիմաց հօրատուեց 3·087 գծամետր: Գլխաւոր կապալառուն այդ առաջադրանքը կատարեց 62,9, անդրկովկասեան յատուկ շինմարշութիւնը՝ 38,1 տոկոսով·առաջինը4000ի դիմաց հօրատեց 2·515, երկրորդը 1·500ի դիմաց 572 գծամետր: Բետոնապատման առաջադրանքները նրանք կատարեցին համապատասխանաբար 81,4 եւ 55,4 տոկոսով»:

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 7–9)

ԼՈՒՂՈՐԴՈՒՀԻ Հ· ՋԻԼԱՎԵԱՆ

Խորհ· Միութեան անցեալ տարուան տասը լաւագոյն լուղորդներու շարքին մէջ եօթներորդ դասուած է Հռիփսիմէ Ջիլավեան, պրաս ոճի լողորդութեան մէջ: Ան հարիւր մեթրը արձանագրած է մէկ վայրկեան 18,3 երկվայրկեանէն, իսկ 200 մեթրը՝ երկու վայրկեան 46,8 երկվայրկեանէն: Հ· Ջիլավեան անցեալ տարի մաս կազմած է խորհրդային հաւաքական խումբին:

×

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄ «ԱՐԱՐԱՏ»ԻՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուոյ գիրերը յանձնուած են «Արարատ»ի մարզիկներուն, խումբին դոյգ յաղթանակներուն համար անցեալ տարի: Յանձնումը կատարուած է Յունուար 7ին: Պատուագիրներ ստացած են Ս· Բոնդարենկօ, Ս· Գէորգեան, Յ· Զանազանեան, Ա· Յարութիւնեան, Ն· Ղազարեան, Ս· Մարտիրոսեան, Ն· Մեսրոպեան, Ն· Պետրոսեան, Ս· Պօղոսեան, Ա· Սարգսեան, խումբին աւագ մարզիչը Ն· Սիմոնեան, խմբապետը՝ Ռ· Ծաղիկեան, մարզիչներ՝ Յ· Աբրահամեան եւ Յ· Քէհէեան:

×

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Նկարիչ Յակոբ Կոջոյեանի նուիրուած ցուցահանդէսին բացումը կատարուած է Լենինականի «Աւ· Իսահակեան» գրադարանին մէջ՝ «Հայ մշակոյթի երախտաւորներ» անունով:

Ցուցադրութեան դրուած են գիրքեր, թերթերու մէջ լոյս տեսած յօդուածներ նկարիչին մասին: Այսպէս, Օ· Շիշմանեանի «Բնանկարն ու հայ նկարիչները» աշխատութեան մէջ ներկայացուած է նաեւ Յ· Կոջոյեանի բնանկարչական արուեստը:

×

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Հայելեկտրամեքենայ» ձեռնարկութիւնը այս տարուան իր առաջին արտադրութիւնները՝ շարժական ելեկտրակայաններ, հոսանք փոխող սարքեր առաքած է Իրաք, Սուրիա եւ Եգիպտոս:

Պաղատի ելեկտրական գործատունը շինած են Երեւանի հայ մասնագէտները· աւելին՝ մշակած են անոր արտադրութիւնները:

×

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Հայ ժողովուրդի ազատատենչ զաւակներու հերոսամարտերուն նուիրուած բազմաթիւ յուշարձաններ շինուած են հայրենի հողին վրայ:

Հայրենասիրական ազնիւ ձգտումներով յօրինուած նոր նախագիծ մը կը սպասէ, որ իրագործուի: Խօսքը Վասպուրականցիներու 1915ի գարնան մղած հերոսամարտի մասին է, թէ ինչպէս Վանի պաշտպանները Քաղաքամէջին, Այգեստանի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ կենացմահու անհաւասար կռիւ մղեցին թուրք բռնակալներու դէմ՝ Եղեռնէն փրկուելու եւ գոյատեւելու համար: Այդ հերոսամարտին մասին շատ էր լսած իր հօրմէն ու բարեկամներէն ճարտարապետ Ջիմ Թորոսեան, ուստի ան յանձն առաւ մշակել այդ հերոսամարտը յաւերժացնող յուշարձանին նախագիծը:

Կոթողը կը ներկայացնէ Վանի անառիկ բերդին պարիսպները:

Պատը «երկյարկանի» է, երկու մեթր արանքով· հիմին լայնութիւնը 25 մեթր է: Պատը, որ աստիճանաբար կը նեղնայ, 30 մեթր բարձրութիւն ունի եւ կը պսակուի գեղեցիկ ատամնաշարքով մը: Կեդրոնը թառած է Արծիւ Վասպուրականը՝ ժողովուրդին քաջութեան խորհրդանիշը:

Գլխաւոր ճակատին վրայ, ձախ կողմը դուռ մը հաստատուած է, որ կ'առաջնորդէ զոհուած հերոսներու խորհրդանշական տապանատունը: Աջակողմեան ընդարձակ տարածութիւնը պիտի ծածկուի հերոսամարտին վերաբերող վիմագրութիւններով:

Երկու պատերուն մէջտեղ քարէ սանդուխներ պիտի հաստատուին, որոնք այցելուները պիտի առաջնորդեն տարբեր բարձրութիւններ ունեցող հարթակները, ուրկէ պիտի երեւին Արարատեան դաշտի զմայլելի բնապատկերները:

Յուշարձանը նախատեսուած է շինել էջմիածին – Հոկտեմբերեան ճամբու եզրին, դէպի Սարդարապատի յուշարձանը տանող ճամբուն վրայ: Կոթողին ետեւի մասին մէջ սանդուխներով շրջապատուած քառակուսի հրապարակ մը պիտի հաստատուի, որուն կեդրոնը ջրաւազան մը պիտի զետեղուի:

Յուշարձանը պիտի շինուի կարմիր տուֆէ:

Տայեանի հետ երբ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը Ուաշինկթըն էր, անցեալ շաբթու:

× Միացեալ Ազգերու Ընդհ· Քարտուղարը Քուրթ Վալտհայմ լաւատես է Մերձաւոր Արեւելքի մասին եւ կը խորհի թէ Ժընեւի ժողովը կրնայ լաւ արդիւնքներ տալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԽԱՐՈՎ նոր ելոյթ մը ունեցած է ի պաշտպանութիւն Սոլժենիցինի: Մեծ գիտնականը ըսած է թէ «Արշիփէլ Կուլակ»ը բացոյական մեծ նշանակութիւն ունի խորհրդային ժողովուրդին համար: Սախարով գոված է նաեւ Սոլժենիցինի «արժէքն ու տաղանդը»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒ ընդունեցաւ Ալժերիոյ Արտաքին նախարարը եւ տեսակցութիւնը տեւեց ժամուկէս: Դուրս ելած ատեն, Պութեֆլիքա յայտարարեց թէ կը թուի որ Նախագահ Փոնփիտու եւ ֆրանսական կառավարութիւնը իրենց ճիգերը չեն խնայած թոյլ տալու համար ալժերացի կամ ոչ գաղթողներուն, լաւ պայմաններու մէջ աշխատելու Ֆրանսայի մէջ»: Գալով նոր բանուորներ ղրկելու Ֆրանսա, Ալժերիոյ նախարարը չեշտած է·— «Եթէ ապահովութեան եւ արժանաւորութեան պայմանները երաշխաւորուած են մեր հայրենակիցներուն համար, կը խորհինք թէ հարցը պիտի դադրի գոյութիւն ունենալէ: Բայց գիտենք թէ ոչ մէկ բանի կը ծառայէ մեր համաքաղաքացիները ղրկել, կրելու համար աշխատանքի պայմաններ, որոնք թերեւս պատուաբեր չըլլան: Վախի աշխատավարձքը կ'ըլլայ այն ատեն»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բարձրաստիճան զօրավարները հանդիպում մը ունեցած են, Հինգշաբթի օր, անակնկալ կերպով, ցոյց տալու համար զինուորականներու անհամբերութիւնը ի տես քաղաքական տաղնապի շարունակութեան:

ՓԱՐԻԶԻ Ոճրային Ատեանը 15 տարուան արգելափակման դատապարտեց ատաղձագործ Միքայէլ Միլպախեր, որ նախանձաւորութեամբ զարհուրելի ոճիր մը գործած էր, ոչ միայն սիրահարին կինը սպաննելով, այլեւ անոր փոքրիկ մանչուկը, որու գոյութեան մանաւանդ չէր հանդուրժեր: Ան, որ առնուազն բարոյական պատասխանատուութիւն մը ունի այս զզուելի ոճիրին մէջ, զոհին ամուսինը 2 օր խուսափելէ ետք, վերջին օրը ներկայացաւ ատեան, տկար եւ վատ այր մարդու մը պատկերը պարզելով, որ ի վիճակի չըլլալով դիրք ճշդել իր կնոջ եւ հոմանուհիին միջեւ, եղերական վախճանի մը պատճառ դարձած է: Իր փաստաբանն էր՝ Մէթր Նօ, մինչ ոճրագործ կինը կը պաշտպանէր՝ Ռընէ Ֆլորիօ:

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՒՐՃԵԱՆ

—0—

Երգիծարան, բանաստեղծ, արձակագիր եւ Թատերգու Միքայէլ Կիւրճեան աւելի քան 65 տարի գրաղեցաւ գրականու–թեամբ: Ան գրականութեան նուիրուեցաւ նախորդ դարու վերջալոյսին եւ ժամանակակիցն է Տիրան Չրաքեանի, Սուրէն Պարթեւեանի, Վահան Թէքէեանի, Երուանդ Օտեանի:

Քսան տարեկան էր, երբ գրեց «Մարտիկ աղա» երգիծավէպը, որ իր ատենին մեծ ընդունելութիւն գտաւ: Թատերգութիւններէն «Փրկանքը» գրեց Տիգրան Կամսարականի, իսկ «Ֆրանքօ–Թրքական պատերազմը» եւ «Հերոսախաղը» Երուանդ Օտեանի հետ: Իսկական մտաւորական էր Մ. Կիւրճեան եւ, ճիշդ այս խորզութիւնը ընդգծած է Տիրան Չրաքեան նամակի մը մէջ: «... Ինչ որ խորհեցայ այն ատեն, այս է, թէ դուն մտաւորական մըն ալ (որպէս դուն եղած ես) կրնայ եղեր սիրտ չարժել, յուզումնական մը արդիւնքներուն հասնիլ՝ շնորհիւ (ա փոքս տը) ճշգութեան, վարպետութեան: Եւ ով մեր մէջէն կրնայ պահանջել իրեն այդ վարպետ եւրոպական անունը, քան դուն»:

Մ. Կիւրճեան ծնած է 1879ին Սկիւտար: Պէրպէրեան վարժարանի շրջանաւարտներէն է: 1896ին ապաստանեցաւ Եգիպտոս եւ դարձաւ դրամատան, ապա նաեւ՝ «խառն դատարաններ»ու պաշտօնեայ: Աղեքսանդրիա հաստատուելէն անմիջապէս ետք Կիւրճեան Ֆրանսախօս բարեկամներու հետ հրատարակեց «Լ'Էժիփթ է Լ'Օրիան» թերթը, ուր լոյս տեսան երիտասարդ գրագէտին առաջին բանաստեղծութիւններն ու պատմուածքները: Հոն է, որ լոյս տեսաւ նաեւ անոր լաւագոյն պատմուածքներէն մէկը՝ «Քէաթիպին երազը»:

Ժողովուրդը յուսահատական ճիգով կառչած էր կեանքին, տառապանքի եւ մաքառումի ճամբով կը փորձէր գոյատեւել եւ, հակառակ քաղաքական եւ ընկերային աննպաստ պայմաններուն, գրական կեանքը կանգ չէր առներ, քանի որ, ինչպէս Մ. Կիւրճեան կ'ըսէր «... Ազգ մը իրաւ մեռած կ'ըլլայ այն օրը, ուր բանաստեղծի ոչ մէկ ձայն կը բարձրանայ վկայելու համար, որ ան ազգը կ'ապրի տակաւին, ժողովուրդի մը կենդանութեան մեծագոյն ապացոյցները առնելով իր ընդարձակագոյն իմաստովը: Գիրը, բանը կ'ապրեցնէ, կ'անմահացնէ»:

1898ին Լոնտոնի մէջ Լ. Բաշալեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսաւ «Նոր կեանքը», որու էջերուն մէջ թերթօնի ձեւով հրատարակուեցաւ Մ. Կիւրճեանի «Մարտիկ աղա»ն:

Երգիծավէպին առաջին գլուխները լոյս տեսնելէն ետք Մ. Կիւրճեանի եւ Ե. Օտեանի միջեւ ծանօթութիւն մը ստեղծուեցաւ, որ դարձաւ սերտ բարեկամութեան, գրական գործակցութեան մը նախաքայլը: Օտեան դայն հրաւիրեց աշխատակցելու իր «Ազատ բեմ» շաբաթաթերթին: Օտեան իր յուշերուն մէջ կը վկայէ. «... Մնացած ժամանակս կ'անցընէի Կիւրճեանի հաճելի ընկերակցութեամբը: Շատ անգամ ծովեզրը, սրճարան մը նըստած, միասին քրոնիկներ կը գրէինք, զորս կը ստորագրէինք Ե. Մ. Կիւրտօ, այսպէս երկուքնուս անունները իրար խառնելով»:

1904ին Կիւրճեան եւ Թէքէեան միջոցներ փնտռեցին միասնական ուժերով գրական ամսաթերթ մը հրատարակելու: Անոնց ջանքերը յաջողութեամբ պսակուեցան: 1905ին լոյս տեսաւ «Շիրակ» գրական ամսագիրը, որու արտօնատէրն ու խմբագիրները դարձան իրենք: Ամսագիրը դարձաւ արեւմտահայ լաւագոյն գրագէտներու՝ Արփիարեանի, Թէքէեանի, Կիւրճեանի, Ինտրայի եւ այլոց ժամադրավայրը: Անոր էջերուն մէջ հրատարակուեցան Կիւրճեանի բազմաթիւ բանաստեղծագործութիւնները՝ «Տրդատ եւ Տաճատ», «Պարոն կալուածատէրը», «Նոր լաթ» պատմուածքները, «Տուրքը» թատերգութիւնը, «Աչուն», «Միտիք հաչելի», «Լաց» բանաստեղծութիւնները, ինչպէս նաեւ «Խոհեր եւ խորքեր», «Գրական տարին ի Պոլիս», «Քննադատութիւնը եւ անոր պակասը մեր մէջ», «Ամսեակը», «Գիրքեր» երգիծական եւ քննադատական յօդուածները:

1906ին ամսագիրը հրատարակուեցաւ Գահիրէ՝ Արփիարեանի խմբագրութեամբ: Սահմանադրութենէն ետք՝ 1909ին Թէքէեան «Շիրակ»ը փոխադրեց Պոլիս եւ հրատարակեց իբրեւ շաբաթաթերթ:

Կիւրճեան Աղեքսանդրիայէն շարունակեց աշխատակցիլ «Շիրակ»ին, լոյս ընծայելով հոն «Փախած ձիերը», «Քեաթիպին երազը», «Սրճարանը», «Իմաստուն մճիռը» պատմուածքները, «Օղին», «Նարկիլակը», «Հարէմը» բանաստեղծութիւնները, «Ազատութիւնը եւ կարծիքները», «Խոհք եւ խորք», «Հասարակ տեղիք մը» եւ այլ յօդուածներ:

1906ին Աղեքսանդրիոյ մէջ հիմնուեցաւ հրատարակչական ընկերութիւն մը, որուն կազմին մէջ մտաւ նաեւ Կիւրճեան: Ընկերութիւնը առաջադրեց հրատարակել որեւէ կուսակցութեան չյարող, չէզոք օրաթերթ մը: Այսպէս 1908 Մայիսին լոյս տեսաւ «Արեւ» թերթի առաջին թիւը՝ խմբագրութեամբ Օտեանի: Կիւրճեան մինչեւ վերջ աշխատակցեցաւ թերթին:

Մ. Կիւրճեանի գրութիւնները ցրուած են պարբերականներու էջերու մէջ: Առանձին լոյս տեսան «Ֆրանքօ–Թրքական պատերազմը» (1903), «Քսան տարի ետք. զանազան այլ պատմուածքներ» (1960) «Ի խորոց սրտի խօսք ընդ պաշտելւոյն» արձակ բանաստեղծութիւններու եւ «Անունին գիշերը» պատմուածքներու հատորները (1961):

Արձակ բանաստեղծութիւններու հատածոն 1964ին արար գրագէտ Սայիտ Աքլի յառաջաբանով լոյս տեսաւ արաբերէն:

Տարիներու ընթացքին ան Ֆրանսերէնէ հայերէնի թարգմանեց գործեր Ռոնսարէ, Միւսէէ, Վերլէնէ, Հիւկոյէ, Լամարթինէ, Ալֆոնս Տօտէէ:

Անդրադառնալով իր գրական գործունէութեան Մ. Կիւրճեան ըսած է. «Ըրինք, աւելի ճիշդ ըրի ինչ որ կը պահանջուէր եւ ոչ թէ ինչ որ կրնայի»:

Զ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ԵՀՈՄ–Ի ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

ՀԱՄԱԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ

—0—

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի Կայանը, որ կը գտնուի Ֆրանսայի Ժիւրա նահանգին մէջ, Զուիցերիոյ սահմանին մօտ, այլեւս դարձած է սփիւռքի հայ ուսանողութեան գլխաւոր ժամադրավայրերէն մէկը, եթէ ոչ միակը՝ իր տեսակին մէջ: Հոն է որ հինգ տարիներէ ի վեր, Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութիւնը կը կազմակերպէ իր ձմեռնային բանակումները, Նոր Տարուան կամ Զատկուան արձակուրդներուն:

1969ի Ծնունդին, երբ տեղի կ'ունենար ԵՀՈՄի առաջին բանակումը, հազիւ 10–15 հոգի ներկայ կ'ըլլային, գլխաւորաբար Փարիզէն եւ Լիոնէն: Եօթներորդ բանակումը, որ տեղի ունեցաւ 1973 Դեկտեմբեր 25էն 1974 Յունուար 3, արձանագրեց մասնակցութիւնը աւելի քան 140 ուսանող – ուսանողուհիներու, որոնք կու գային աշխարհի չորս ցամաքամասերէն եւ կը կազմէին ներկայացուցչական նմոյշները 13 տարբեր երկիրներու հայկական գաղութներուն — Պարսկաստան (Թեհրան, Իսպահան), Թուրքիա (Իսթանպուլ), Սուրիա (Հալէպ), Լիբանան (Պէյրութ, Այնճար), Եգիպտոս (Գահիրէ), Եթովպիա (Ատտիս Ապապա), Ռումանիա (Սալզպըրկ), Իտալիա (Թորինօ, Միլանօ, Փարմա, Փատովա, Վենետիկ), Ֆրանսա (Փարիզ, Լիոն, Կրընոպլ, Էքս, Մարսէյլ), Զուիցերիա (Ժընեւ, Պեռն), Պելժիա (Պրիւսէլ), Անգլիա (Լոնտոն, Մանչեսթըր), Ամերիկա (Տիթրոյթ): Շատերը Եւրոպա ծնած, ուրիշներ հոն եկած ուսումի, ոմանք պարզ անցորդ: Մեծամասնութեամբ ԵՀՈՄի անդամ կամ համակիր, բայց նաեւ հիւրեր՝ քոյր կազմակերպութիւններէ, ինչպէս Ժընեւի եւ Լոնտոնի Երիտասարդաց միութիւնները:

Մասնակցողներու թիւին այս մօտաւորապէս տասնապատկումը հինգ տարուան ընթացքին եւ ասիկա՝ հակառակ անոր որ որեւէ հրապարակային ծանուցում եղած չէր, ոչ միայն մեծ յաջողութիւն մըն է ԵՀՈՄին համար, այլ նաեւ փաստ մը՝ որ նման հանդիպումներ, որոնք տակաւին եզակի երեւոյթ մը կը կազմեն սփիւռքի հայ կեանքին մէջ, հետզհետէ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն հայ երիտասարդութեան մօտ, որ օրէ օր աւելի կը զգայ պահանջը եւ անհրաժեշտութիւնը միջգաղութային սերտ եւ կենդանի կապերուն:

Ահա այս սերտ եւ կենդանի կապերու հաստատումին ու զարգացումին է որ կը ծառայեն Պէլֆոնթէնի բանակումները, որոնց գլխաւոր յատկանիշը կը կազմէ իրենց համագաղութային նկարագիրը: Պէլֆոնթէնի մէջ միայն կարելի է հանդիպիլ այնքան տարբեր վայրերէ եկող, այնքան տարբեր մտայնութեանց տէր, այնքան տարբեր լեզուներ գործածող եւ այնքան հակոտնեայ գաղափարներ ունեցող երիտասարդ – երիտասարդուհիներու, որոնց միակ հասարակ յայտարարը յաճախ միայն իրենց հայկական ծագումն է: Հակառակ այս այլազանութեան, որ ինքնատպութիւնն իսկ է ԵՀՈՄի բանակումներուն, եւ ասկէ բխող համակեցութեան ու հաղորդակցութեան անխուսափելի դժուարութեանց, առաջին իսկ օրէն եւ առանց նախապատրաստուած յայտագիրի, ինքնաբերաբար կը ստեղծուի այն բացառիկ եւ քիչ մը տարօրինակ մթնոլորտը, որ երբեմն յուզիչ բոյր մըն ալ ունի, երբ Մանչեսթըրի տղան կը փորձէ խօսիլ Միլանոյի աղջկան հետ, կամ թէ Մարսէյլէն եկողը կը ջանայ իր միտքը բացատրել Եթովպիացիին, առանց յիշելու Պարսկահայը, որուն «բարբառ» Լիբանանցին պէտք է երեք անգամ յսէ... հազիւ կէսը կռահելու համար: Սակայն, երբ բաժակները կը բարձրանան «հերոսների կենացը», խմբերգները կը պոռթկան բոլոր սեղաններէն եւ Քոչարին ծայրկուտայ սրահին մէջտեղը՝ այլեւս կ'անհետանան բոլոր խորթ հնչիւնները եւ հայերէնը կը վերագտնէ իր նախապատուութեան իրաւունքը:

Իրարու մօտ գալով, գիրար մօտէն ճանչնալով, մէկը միւսին գաղափարներուն տեղեկանալով եւ ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ իրարմով հաղորդուելով է որ հայ երիտասարդութիւնը, սկզբունքով՝ վաղուան ղեկավար տարրը մեր գաղութներուն, պիտի պատրաստուի — դայն ապրելով խորապէս — մեր ցրոնքը վերածելու կենդանի համաչխարհային, եթէ ոչ աշխարհագրական, գէթ մշակութային եւ քաղաքական ցանցի մը վրայ:

Ջուարճութեանց, խմբական կամ ընդհանուր վիճաբանութեանց ու կարծիքներու փոխանակութեանց կողքին, ԵՀՈՄի տղաքը օգտագործեցին այս բացառիկ հաւաքոյթը նաեւ քննելու համար Միութեան վիճակը, որ չատ տկար է երկու տարիէ ի վեր: Տեղի ունեցան բազմաթիւ խորհրդակցական ժողովներ, որոնց մասնակցեցան բոլոր մասնաճիւղերէն ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Նազարբէկ, Լոնտոնէն, իր գոյնզգոյն «Հնչակ»ներով, որոնց մէջ ապշեցուցիչ թղթակցութիւններ կ'երեւային Զէյթունէն, ամբողջ զօրագունդերու բնաջնջումը ծանուցանող, հետզհետէ կը հրահրէր Պոլսեցիներու խանդավառութիւնը՝ պարզապէս անոնց միամտութիւնը շահագործելու համար, ինչպէս յետոյ յայտնի եղաւ:

Երբ Արփիար բոլորովին ապաքինեցաւ, որոշեց Լոնտոն երթալ, որովհետեւ այլեւս անկարելի էր հոս մնալը:

Դաշնակցութեան մահափորձը ցոյց տուած էր թէ Արփիար Հնչակեան մըն էր, մինչդեռ մինչեւ այն ատեն Նազըմ փաշա կը կարծէր թէ Արփիարեան իր համբաւաւոր մեղայագրէն եւ Մայր եկեղեցիին մէջ ըրած հանդիսաւոր երդումէն ետքը, այլեւս հրաժարած էր յեղափոխութենէ:

Ասկէ զատ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ էր Լոնտոնի մէջ, ուր Նազարբէկի եւ իր կնոջ դէմ դժգոհութիւնը ծայր տուած էր:

Պապը Ալիի ցոյցէն ետքը արդէն Պոլսէն հեռացած էին Լեւոն Մկրտիչեան, Միհրան Տամատեան, Անտոն Ռշտունի եւ Արտաւազդ կամ Արթիւր Օհանջանը:

Այս վերջինը, որ Մազսուտ Սիմոն պէյի դէմ մահափորձը կազմակերպողն էր, նոյն թուականին լիազօր ներկայացուցիչըն էր Նազարբէկի: Վանի կամ Էրզրումի կողմերը իբրեւ հրոսապետ պէն ի ձեռին բռնուելով՝ բերուած էր Պոլիս ու այստեղ բանտարկուած եւ Պապը Ալիի ցոյցէն քիչ առաջ ազատ արձակուած: Ռուսերէնի, անգլիերէնի ու Ֆրանսերէնի հմուտ՝ սիրուն եւ համակրելի երիտասարդ մըն էր: Առանց խանդավառ յեղափոխական մը ըլլալու՝ նետուած էր այդ ասպարէզին մէջ, պարզապէս գոհացում տալու համար իր արկածախնդրական ճաշակին: Միշտ սեւ ըլտէնկօթով, ձեռքը ձեռնոց եւ գլուխն ալ hop–փորմ գլխարկ մը, կատարեալ ճէնթըլմէնի մը երեւոյթը ունէր եւ գինքը չճանչցողը չէր կասկածեր թէ Հայ մըն էր. իսկ յեղափոխակա՞ն, երբե՛ք մտքէն չէր կրնար անցընել:

Արթիւր Օհանջան անձնապէս այնքան համակրանք կը ներշնչէր որ իրեն պատճառաւ շատեր Հնչակեան եղած են, որոնց մէկն էր եղբայրս՝ Հրանտ Օտեան, որ Արթիւրը տակաւին չճանչցած՝ բնաւ յեղափոխական շարժումին հեռուէն կամ մօտէն մասնակցած չէր. եւ որ Թունդ Հնչակեան եւ Վարչութեան անդամ եղաւ մէկէն ի մէկ:

Իր մեկնումը մեծ կորուստ մըն էր ամենուս համար եւ ընդհանուր լքում մը առաջ բերաւ:

Արփիար չատ դիւրաւ կրցաւ փախչիլ Պոլսէն: Ֆրանսական շոգենաւին քով հըսկողութիւն կատարող ոստիկանները տասը ոսկիով կաշառուեցան եւ անարգել թոյլ տուին Արփիարին շոգենաւ մտնելու, ինչպէս նաեւ իրեն ողջերթի գացողներուն, որոնց մին ալ ես էի:

Արփիարին մեկնումէն ետքը՝ Լեւոն Բաշալեան եւս գնաց Սելանիկ եւ հոնկէ Եւրոպա, ալ չվերադառնալու պայմանաւ:

Այսպէս Հայրենիքի խումբը տարտղնած էր: Արշակ Զօպանեան արդէն ամէնէն առաջ գացած էր հաստատուիլ Փարիզ, Վահրամ Սվաճեան ու իր մայրը նոյնպէս մեկնած էին, ամբողջ հին խումբէն Շահնազար ու ես կը մնայինք ու մէկ քանի աշխատակիցներ՝ ինչպէս Տիգրան Երկաթ ու Կուծիկ Արեգան:

Այսուհանդերձ Շահնազար միտքը դըրած էր թերթը շարունակել ու անոր վերաբացման կ'աշխատէր ամէն օր: Վերջապէս հինգամսեայ դադարէ մը ետքը, 1896 Ապրիլի մէջ կարծեմ, ներումի արժանացանք ու «Հայրենիք» վերսկսաւ հրատարակուիլ:

Կ'ենթադրէինք որ մէկ քանի գլխաւոր ուժերու բացակայութիւնը պիտի ազդէր թերթին վրայ ու պիտի չկրնայինք ունենալ մեր հին օրերու յաջողութիւնը: Բայց ընդհակառակն ժողովուրդը խանդավառութեամբ ողջունեց իր սիրելի թերթին վերերեւումը եւ նոյնիսկ սպառումը ալ աւելի շատցաւ:

Բայց մեր քովը հին օրերու խանդը չէր մնացած, շուրջերնիս ամայութիւն կը տիրէր եւ Հայաստանի ջարդերը մեր բոլոր յոյսերն ու կորովը ջլատած էին:

Հազիւ ամիսէ մը ի վեր էր որ Հայրենիքը վերստին կը հրատարակուէր, երբ ցերեկ մը ոստիկանատունէն մէկը եկաւ եւ ըսաւ թէ նախարարը Շահնազար էֆէնտին տեսնել կ'ուզէր անպատճառ:

Հոս չէ՝ եղբօր գայ կը գրկենք, պատասխանեցինք:

Մարդը մեկնեցաւ:

Երբոր Շահնազար եկաւ, լուր տուինք իրեն եւ խսկոյն գնաց Նազըմ փաշային քով:

— Եթէ ուշանամ՝ թո՛ղ Աւորունին գայ ոստիկանատուն լուր առնելու համար, ըսաւ մեկնած պահուն:

(Շար.— 9)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

—0—

Յունուար 6։ Կէսօրէն ետք ժամը մէկէն սկսեալ կուգային հայ ընտանիքներ իրենց զաւակներով, վարժարանի նախկին աշակերտուհիներ՝ այժմ զաւակներու մայր, ստեղծելով հիներու եւ նորերու ներդաշնակ համադրութիւն մը։ Հետզհետէ կեանք կ'առնեն սեղանները ու կը զարդարուին համեղ ճաշերու նոյնքան գեղեցիկ տեսքով, որոնք պատրաստուած են նուիրեալ Հայուհիներու ձեռքով։

Արդէն ժամը 2ին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած է։ Սրահը, տօնական օրերու պատշաճ զարդարանքներով պճնուած է, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին պատերուն վրայ տեղ գտած հայերէն լեզուով պատի թերթերը, որոնք կը ներկայացնէին հայ արժէքներէն եւ անոնց ստեղծագործութիւններէն նմոյշներ։ Աշխատանք մը, զոր պատրաստած էին վարժարանի աշակերտուհիները եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը մկրտած անունով մը՝ Մեսրոպաբոյր, Արարատ, Երեւան, Ծիծեռնակ։

Ժամը 2·30ին կը ժամանէին՝ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք· Մանուկեան, Գիւտ Եպիսկ· Նաղդաշեան, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տեսուչ Հայր Խորէն Վրդ· Տիլլըզեան, փոխ-տեսուչ՝ Հայր Վարդան Վրդ· Քէչիշեան, հիւրաբար քաղաքս գտնուող Ազան Վրդ· Պալիօզեան եւ Փարիզի հայ եկեղեցւոյ վարչութեան ներկայացուցիչները։ Հայերէն երգի եւ երաժշտութեան ձայնասփռումներուն առընթեր տեղի կ'ունենար ճաշը։ Տօն էր հայկական։ Վարժարանի Խնամակալ Մարմնի տիկիններն ու անոնց օժանդակող նուիրեալ հայ կանայք ոչ մէկ ջանք խնայած էին յաջողութեամբ պսակելու համար օրուան տօնակատարութիւնը։

Ժամը 4·30ին կը բացուի վարագոյրը։

Բեմին վրայ կանգնած է վարժարանի աշակերտական երգչախումբը։ Ազգային հպարտութեան, ցեղային ազնիւ նկարագրի, խինդի ու ցնծութեան արտայայտութիւն մը կը կարդացուի Հայուհիներու դէմքին վրայ։ Ուրախ են անոնք, այսօրուան մեր նայիրեան պարմանուհիներն ու վաղուան հայ մայրերը, ի տես բազմութեան որ ակներեւ է սրահին մէջ։ Եկած է Հայութիւնը՝ միասնաբար տօնելու հայկական Ծնունդը, վարժարանի աշակերտուհիներուն հետ։

Գեղարուեստական բաժինը կը սկսի Ծնունդի երգով, զոր կը կատարէ երգչախումբը երկձայն, ձեռնհաս ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըքեանի։ Ապա, աշակերտութեան անունով Նաա Զէյլիքեան բարի գալուստի խօսք ըսելէ ետք ներկաներուն, կը շնորհաւորէ Ամանորի եւ Ս· Ծնունդի տօները ու կ'աւելցնէ· «Քրիստոնէական լոյսի եւ Ամանորի այս զոյգ տօներու առիթով, մենք՝ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի աշակերտուհիներս՝ մեր սրտագին մաղթանքներուն կը միացնենք իբրեւ ընծայ փունջ մը (մատնանշելով պատի թերթերը), կազմուած՝ մայրենի Մեսրոպաբոյր լեզուի հնչիւններով, Ծիծեռնակի տնաշէն ու հայրենակարօտ զգացումներով, դըրախտավայր Հայաստանի քաղաքամայր Երեւանի լոյսերով եւ հայ ժողովուրդի յաւերժութեան խորհրդանիշ Արարատի անսասան հաւատքով։ Մեր հաւատամքն է՝ «Կանք, պիտի լինե՛նք ու դեռ··· շատանանք»։

Արդար էր ներկաներու բուռն ծափահարութիւնը, որով մեր Հայուհիները լինելութեան վճռակամութիւնն էր որ կը դրսեւորէին։ Բանաստեղծ Պարոյր Սեւակի պատգամը քանդակուած էր հայ սերունդին հոգիին մէջ։

Ու թնդաց երգը հայ հոգիներու։ Իմ հեռաւոր հայրենիք··· (երաժշտութիւն Գ· Մ· Ալէմշահի, խօսք՝ Հայր Վահան Յովհաննէսեան)։ Երգը յուզումի ալիքներով կը լեցնէ սրտերը ունկնդիր հասարակութեան։ Աշակերտուհի Լենա Պայընտըրեան կ'արտասանէ Յովհ· Թումանեանի «Հին օրհնութիւն»ը։ Հիները հոգեկան գոհունակութիւն մը կը զգան։ Կատարուած էր բանաստեղծին պատգամը։ Շնորհալի պարմանուհի Անոյշ Զըրբաշեան՝ յաջող մեկնաբանութեամբ մը արտասանեց Յ· Թումանեանի «Շունն ու կատուն», որմէ ետք Մանուշակ Գասպարեան երգեց մօր նուիրուած երգ մը՝ յուզիչ կատարողութեամբ։ «Ո՛վ Մեծասքանչ դու լեզու», հայ լեզուի փառերգը՝ երգչախումբի երկձայն ու տպաւորիչ կատարումով, արժանացաւ արդար գնահատանքի։

Բեմին վրայ է շնորհալի աշակերտուհի մը՝ Տիգրիս Պէզիրճեան։ Կ'արտասանէ Պարոյր Սեւակի «Քիչ ենք, սակայն մեզ Հայ են ասում» քերթուածը։ Տարաբախտ բանաստեղծի պատգամն է որ կը փոխանցէ ներկաներուն։

Գեղարուեստական բաժնի առաջին մասը կ'աւարտի Երեւան – Էրեբունի խմբերգով, որմէ ետք՝ վարժարանի տնօրէնուհին, Օր· Հ· Գարագաշեան, քանի մը խօսքերով կ'անդրադառնայ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի հիմնադրութեան եւ տարիներու ընթացքին կրած հոլովոյթին, շեշտելով անոր դերը՝ հայապահպանման եւ հայեցի դաստիարակութիւն ջամբելու գործին մէջ, եւ կոչ կ'ուղղէ, որպէսզի առաւել ճիգերով զօրավիգ կանգնի մեր ժողովուրդը կրթական այս օջախին կարենալ միշտ պահելու համար վարժարանը իր բարձրութեան վրայ։

Գեղարուեստական բաժնի երկրորդ մասը կ'ընդգրկէր հայկական պարեր։ Վարժարանի աշակերտուհիները՝ հայկական տարազներով, ներկայացուցին խմբական պարեր եւ մենապար մը։

Պէտք էր տեսնել բեմին վրայ՝ 8էն 15 տարեկան մեր հայ աղջիկներու մատներու հեզաճկուն ելեւէջները, որոնք միայն ցնծութեամբ կրնային լեցնել ականատեսի սիրտը։ Մեծապէս գնահատելի է պարուսույց Օր· Մ· Ասլանեան, որ համբերութեամբ եւ բծախնդրութեամբ կրցած է պատրաստել աշակերտական գեղեցիկ պարախումբ մը։

Գեղարուեստական յայտագիրը վերջացած է։ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալ Մարմնի կողմէ խօսք առնելով Պ· Արմենակ Գույումճեան, ըսաւ· «Ե· դարուն, Եղիշէն իր խօսքը ըսաւ հայ տիկիններու նախախնամական դերին մասին, գեղեցիկ պատկերաւորումով մը զանոնք կոչելով՝ Տիկնայք փափկասունք, այնուհետեւ հայ գրիչներ, արուեստագէտներ իրենց ստեղծագործութիւններով շեշտեցին այդ պատկերացումը եւ իրենց արդար գնահատանքը դրսեւորեցին հայ տիկնոջ նուիրումի եւ զոհաբերութեան ոգիին մասին։ Հետեւաբար, մենք ալ, հետեւելով հիներու օրինակին, պէտք է գնահատենք հայ կիներու նշուած աւանդական ոգին եւ քաջալերենք անոնց ազգօգուտ եւ կրթանուէր աշխատանքները։ Նկատի ունենալով որ աղջկանց այս վարժարանը Արեւմտեան Եւրոպայի Հայ իրականութեան մէջ միակ հաստատութիւնն է իր տեսակին մէջ, պէտք է մեր բոլոր գուրգուրանքին առարկան դարձնենք եւ ջանանք միշտ պահել իր բարձրութեան վրայ եւ բարգաւաճ վիճակին մէջ։ Կ· Պոլսոյ մէջ հայ դպրոցները, դժբախտաբար, ներկայ ժամանակաշրջանին նսեմացած են եւ անոնց ապագան անորոշ կը մնայ։ Ուրեմն, ժամանակն է, որպէսզի շարժինք եւ ջանանք փրկել նոր սերունդը Թրքացումի վտանգէն»։ Առ այդ, Պ· Գույումճեան կոչ ըրաւ բոլոր Հայերուն, որպէսզի իրենց բարոյական աջակցութեան միացնեն նաեւ նիւթական օժանդակութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ ոչ միայն նորոգութեան ենթարկել վարժարանի շէնքը, այլեւ բարձրացնել նոր յարկ մը կամ շէնք մը, կարենալ ապահովելու համար աւելի մեծ թիւով հայ աշակերտուհիներ եւ պատրաստելու անոնցմէ՝ ապագայ հայ մայրերը։ Նշելէ ետք թէ վարժարանը ունի նորոգելի չորս մեծ ննջարաններ եւ վեց դասարաններ, իբրեւ առաջին օրինակ՝ յայտարարեց, որ ինք յանձն կ'առնէ դասարանի մը նորոգութեան ծախքը, ի յիշատակ հանգուցեալ զաւկին։ Ապա աւելցուց·— Անոնք որ կը փափաքին յանձն առնել սենեակի մը նորոգութիւնը, իրենց անունը պիտի արձանագրուի սենեակի ճակատին։

Տեղւոյն վրայ, խանդավառ Հայեր կատարեցին նուիրատուութիւններ, որոնց գումարը կը հասնէր շուրջ 3000 ֆրանքի։

Այնուհետեւ հրաւիրուեցաւ Սերովբէ Արք· իր խօսքը ըսելու։ Կաթող· Պատուիրակը նախ շնորհաւորեց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնը, մաղթեց հայ ժողովուրդին արդիւնաւէտ եւ բարգաւաճ տարի մը ու աւելցուց·— «Պէտք է աւելցնել Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ հայկական դպրոցներու թիւը, որովհետեւ, որքան աւելի շատ ըլլան մեր ազգային կրթական հաստատութիւնները, այնքան աւելի ամուր հիմքերով խարսխած կ'ըլլանք հայապահպանութեան գործը, որքան շատ թիւով հայ աշակերտներ ունենանք մեր ազգային կրթական օջախներուն մէջ, այնքան աւելի հիմնաւորած կ'ըլլանք մեր գոյութեան պայքարը։ Հայկական դպրոցներու միջոցով է որ կըրնանք առաւելաբար պահել մեր ազգային դիմագիծը իր հարազատութեամբ եւ կրնանք հաւատարիմ մնալ մեր նախնեաց սրբազան աւանդին ու սրբութիւններուն։ Հետեւաբար, — ըսաւ Սերովբէ Արք — միակ մաղթանքս այն է որ 1974ը ըլլայ դպրոցաշէն տարի մը եւ իւրաքանչիւր Հայ, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ, իր լուման նետէ դպրոցաշէն նպատակի գանձարանին մէջ»։

Տպաւորիչ էր եւ միաժամանակ յուզիչ, հանդիսութեան վերջաւորութիւնը։ Բոլոր ներկաները՝ յոտնկայս, երգեցին Հայր Մերը···։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

մասնաճիւղ չունեցող քաղաքներու ուսանող – ուսանողուհիները, նոր խումբեր կազմելու նպատակով։ Եղան առաջարկներ՝ մասնաճիւղերու եւ կեդրոնական վարչութեան փոխյարաբերութիւնները զօրացնելու ուղղութեամբ։ Որոշուեցաւ Միութեան 7րդ համագումարը կատարել Զատկուան արձակուրդներուն, Լիոնի կամ Միլանոյի մէջ, եւ պարտականութիւն տրուեցաւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ կեդրոնական վարչութեան՝ զայն լուրջ կերպով պատրաստելու։ Գծուեցան Միութեան յառաջիկայ շրջանի գործունէութեան գլխաւոր կէտերը, որոնք պիտի ենթարկուին համագումարի քննութեան եւ վաւերացումին։

Հաճելին օգտակարին միացնելով առանց մէկը միւսին զոհելու՝ ԵՀՈՄի տըղաքը անգամ մը եւս յաջողեցան կազմակերպել ամէն տեսակէտէ գրեթէ անթերի բանակում մը։ Այս յաջողութեան մէջ իրենց կարեւոր դերը ունեցան նաեւ Կապոյտ Խաչի Կայանի այն մեծ յարմարութիւնները, զորս Շրջանային Վարչութիւնը սիրայօժար կերպով եւ ձրի դրած էր ԵՀՈՄի տրամադրութեան տակ։

Մաղթելի է որ այս հանդիպումները միշտ շարունակուին, որովհետեւ իրենց ժողովրդականութիւնը մեծ է եւ օգտակարութիւնը՝ անուրանալի։

Տ· Շ·

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6·

Արթիւր դանդաղ անցաւ սենեակը ու նստեց մահճակալին։

— Ի՞նչ է, — հարցրեց նա յոգնած ձայնով։

Պարոն Բերտէն հազաց, կոկորդը մաքրեց, յարդարեց իր առանց այն էլ անթերի սանրուած մօրուքը եւ սկսեց արդէն վաղօրօք պատրաստած ճառը։

— Ես իմ պարտքն եմ համարում··· իմ ծանր պարտքը՝ քեզ հետ լրջօրէն խօսելու քո անսովոր վարմունքի մասին· այսինքն՝ որ դու կապուել ես··· օրինազանցների ու հրձիգների··· այլեւ ամենազարշելի մարդկանց հետ։ Ես, ի հարկէ, ենթադրում եմ, որ դու աւելի թեթեւամիտ ես եղել, քան յանցաւոր··· եւ···

Կանգ առաւ։

— Է՞, — հարցրեց Արթիւր։

— Զափազանց խիստ լինել չեմ ուզում դէպի քեզ, — շարունակեց Ջէմսը ակամայ մեղմանալով, երբ նկատեց Արթիւրի դէմքի յոգնած ու յուսահատ արտայայտութիւնը։ — Ես ուրախութեամբ հաւատում եմ, որ դու միայն վատ խորհրդատուների ազդեցութեան ես ենթարկուել։ Պատրաստ եմ հաշուի առնելու քո երիտասարդութիւնը, անփորձութիւնը, անխոհեմութիւնը··· եւ··· կրքոտ բնաւորութիւնը, որ մօրից ես ժառանգել։

Արթիւրի աչքերը ծանր բարձրացան մօր նկարին, եւ ոչինչ չասաց։

— Բայց պէտք է հասկանաս, եւ վստահ եմ, որ հասկանում ես, — շարունակեց Ջէմսը, — որ ես բոլորովին անկարող եմ տանս պահելու մի մարդ, որ նախատինք է բերել մերի նման մի մեծայարգ անուան։

— Է՞, — կրկնեց Արթիւր նորից։

— Սա ի՞նչ բան է, — հարցրեց Ճուլիան խիստ, փակելով հովհարը ու նետելով ծնկին։ — «Է»ից ուրիշ մի բան պիտի պատասխանե՞ս մեզ, թէ ոչ, Արթիւր։

— Վարուեցէ՛ք ինչպէս հարկ էք համարում, — պատասխանեց նա դանդաղ եւ առանց շարժուելու։ — Կարեւոր չէ։

— Կարեւոր չէ՞, — կրկնեց Ջէմսը սարսափած, — եւ կինը ծիծաղով բարձրացաւ աթոռից։

— Ա՜յ թէ ինչ· կարեւոր չէ՛։ Է՞, ի՞նչ ես ասում, Ջէ՛մս։ Յոյս ունեմ, որ հիմա հասկանում ես, թէ ի՛նչ երախտագիտութիւն կարելի է այստեղ սպասել։ Ես ասում էի քեզ, թէ ի՞նչ է լինում հետեւանքը, երբ մարդը բարերարութիւն է ուզում անել արկածախնդիր կաթոլիկուհիներին ու իրենց···

— Լռի՛ր ի սէր Աստծու, լռի՛ր, սիրելիս։

— Է, յիմարութիւն է այդ բոլորը, Ջէմս։ Հերիք է այսչափ սենտիմենտալութիւնը։ Ապօրինի երեխան դարձել է ընտանիքի անդամ։ Ժամանակն է, թող հասկանայ, թէ ի՞նչ է եղել իր մայրը։ Ինչի՞ համար ենք սիրտ մաշելու մի կաթոլիկ տէրտէրի տղայի համար։ Ա՛յ, ա՛յ, առ, տես։

Ու հանելով գրպանից մի ճմրթած թղթի կտոր՝ սեղանի վրայից մեկնեց Արթիւրին։ Վերջինս բացաւ թուղթը։ Նամակը գրուած էր նրա ծնունդից չորս ամիս առաջ՝ մօր ձեռքով։ Դա մի խոստովանութիւն էր՝ իր ամուսնուն ուղղուած, ու տակը երկու ստորագրութիւն։

Արթիւրի աչքերը դանդաղ սահեցին ներքեւ, թղթի վրայ իր մօր անուան անհաստատ գրուած տառերի կողքով, եւ տեսաւ նա իրեն ծանօթ ամուր ստորագրութիւնը՝ «Լորենցօ Մոնտանելլի»։ Մի վայրկեան անշարժ նայում էր թղթին. յետոյ առանց մի բառ ասելու ծալեց նորից ու դրաւ տեղը։

Ջէմս ոտքի ելաւ ու բռնեց կնոջ ձեռքից։

— Թո՛ղ, Ճուլիա։ Գնա՛ սենեակդ, արդէն ուշ է։ Իսկ ես դեռ խօսելիք ունեմ Արթիւրի հետ գործի մասին։ Հետաքրքիր չէ քեզ համար։

Կինը նայեց ամուսնուն, յետոյ նորից Արթիւրին, որ նստել էր անխօս՝ հայեացքը գետնին։

— Խելագարի դէմք ունի, — շշնջաց ինքնին։

Երբ կինը հագուստի տուտը բարձրացրեց, ելաւ սենեակից, Ջէմսն ուշադրութեամբ փակեց դուռը ու եկաւ նստեց նորից սեղանի առաջ։ Արթիւր լուռ էր ու անշարժ առաջուայ պէս։

— Արթիւր, — սկսեց Ջէմսը աւելի մեղմ ձայնով, երբ Ճուլիան արդէն հեռու էր բոլորովին։ — Շատ եմ ցաւում, որ այսպէս եղաւ. կարող էիր եւ երբեք չիմանալ։ Վերջապէս, էլ հիմա ոչինչ փոխել կարելի չէ։ Հիմա բաց է ամէն բան. եւ ես ուրախ եմ, որ այդպէս հանդիստ վերաբերուեցիր։ Ճուլիան գրգռուած է քիչ։ Կանանց դա յաճախ է պատահում։ Իսկ ես չեմ ուզում հետդ խիստ լինել։

Է· ՎՈՅՆԻՉ

(Շար·)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Միսաք Միսաքեան, այրի Տիկին Կարապետ Միսաքեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Միսաքեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Յարութիւն Գաբիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Յունուար 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ փեսային՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Ոսկեան Գալայճեանի եւ զաւկին, Օր. Լիտիայի, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր-Վարդանեանի, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ճունկուրտայեանի, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ճերանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բապուճեանի, Օր. Ալիս եւ Անահիտ Տէր-Վարդանեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, զաւկին, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ Վարդուհի Գալայճեանի մահուան տխուր առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ընկեր – ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Սիլվի Օհանեանի, իր մեծ-հօր՝ Օհան Օհանեանի մահուան առթիւ:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն, յանուն բոլոր ընկերներուն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Ոսկեան Գալայճեանի եւ իր զաւակներուն, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր-Վարդանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Լուիզ Բապուճեանի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն եւ Արշալոյս Սարգիսեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, զաւկին, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝ Վարդուհի Գալայճեանի յանկարծական մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աւետիս եւ Յովհաննէս Տօնէլեան իրենց մօր Մարիամ Տօնէլեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ 50 Ֆր. կը նուիրեն Մոնմորանսիի հանգստեան տան, 50 Կապոյտ Խաչի օժանդակ կայանի նոր շէնքին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ի:

Նոր տարուան առթիւ ''ՅԱՌԱՋ,, կը նուիրեն

Պր. Հանրի Պետրոսեան Նոր Տարուան առթիւ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Շահրիկեանի, Փարիզ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բաբարիկեան, Մելիտոսեան, Սեմէր - ճեան եւ Մալէմէզեան ընտանիքները իրեն պարագաներով, կուգան իրենց սրտագին եւ խորին շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր այն ազգական, բարեկամ եւ ծանօթներուն, որոնք իրենց ներկա - յութեամբ, արտայայտած անկեղծ ցա - ւակցութեամբ կամ հեռագրով, ինչպէս նաեւ նուիրատուութիւններով մխիթարեցին զիրենք, իրենց մօր եւ քրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ԲԱԲԱՐԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Տիրուհի Կէլկէլեան իր եղբօր Մարտիկ Տէր-Սահակեանի մահուան 4րդ տարեդարձին յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի եկեղեցիին (ստանալ Յառաջէն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Նետիլեանէ 50 Ֆր. տարաբախտ Հեղինէ Ասլանեանի մահուան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Տօնիկեանէ փոխան ծաղկեպսակի Հեղինէ Ասլանեանի մահ - ուան տխուր առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնոր - հակալութեամբ ստացած է Ծնունդի առթիւ հետեւեալ նուէրները.— Պ. Ա. Օպոզեան 300 Ֆր., Պր. Քէլէկեան, Պ. Պահատուրեան 50ական, Պ. Մասլագեան 100: Տիկ. Եսթերեան իր եղբօր հոգեհանգիստին առթիւ 50 Ֆր.: Պ. Վարդանեան Պատրիկ Վարդանեանի ծննդեան առթիւ 50 Ֆր. (օժանդակ կայանին) :

×

Պ. Վահէ Յակոբեան իր կնոջ ապաքինման ուրախ առթիւ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ վերաբոյժ Տոքթ. Ս. Սիմոնեանի եւ 50ական Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան եւ 30 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE ::

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala

"TEBROTZASSERE" à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE

Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017

LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009

ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011

TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE

DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5

BELGIQUE

SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES

ANGLETERRE

GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովին, Կանանց Յանձնախումբին եւ Երիտասարդաց Ակումբին

Շաբաթ, Յունուար 19 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

SPLENDIDE, 19 Bld. d'Athènes

Orchestre « LES ROMANS » Direction Henri ROMAN

ATTRACTION SURPRISE ?

et la participation de la télé-speakrine JACQUELINE DIVERRES

Réservation au siège et auprès des membres

Entrée 50 F., Etudiant 30 F.

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Ժողովը կը սկսի ճիշդ ժամանակին եւ ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արզումեան խումբի ժողովը Շաբաթ Յունուար 12, ժամը 21ին:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ 12 Յունուար, ժամը 8.30ին դպրոցին սրահը:

Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի հերթական ժողովը Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին:

Այս ժողովները կը գումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Ս. Պալըճեան (Կարտան) եւ Հայկազուն Քէֆէլեան (Փարիզ) կը նուիրեն հանգուցեալ Յարութիւն Քէֆէլեանի մահուան առթիւ.— 50 Ֆր. Սեբաստիոյ Նահանգային Միութեան Ուսումն. Միութեան, 50 Ֆր. Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան, 50 Ֆր. Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, 50 Ֆր. Լիբանանի Այնճար «Յառաջ» Դպրոցին, 50 Ֆր. Իսիի Նորաշէն եկեղեցիին (վերջին 2 գումարները ստանալ «Յառաջ»էն) 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

"ԷՍԱՅԵԱՆԻ ՕՐԸ,,

Էսաեան Սանուց Միութիւնս ամէն տարուան նման այս տարի եւս կը կազմակերպէ «Էսաեանի Օր»ը, Յունուար 20, Կիրակի: Այդ օրը, ըստ սովորութեան, հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ Էսաեանցիներու հոգիներուն ի հանգիստ, Փարիզի Մայր եկեղեցին:

Իսկ ժամը ճիշդ 13.30ին «Բաժակի պահ»ը կը տօնուի ճոխ սեղաններու շուրջ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ: Ճառեր, յիշատակի ոգեկոչում - ներ, գեղարուեստական բաժին, հայկա - կան եւ եւրոպական պարեր:

Կը ցուցադրուին նաեւ Էսաեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսի եւ զբօսապտոյտներու ֆիլմերը (մեկնաբանուած):

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 45 Ֆր.:

«Բաժակի գինի»ն նուիրուած՝ Միու - թեան կողմէ:

Imprimé sur les Presses

du Journal « Haratch »

83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Յունուար 12ին, Շաբաթ ժամը 15ին Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՏՕՆԱԾԱՌ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 16ին քաղաքապետարանի սրահը, նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին:

Անակնկալներ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 13, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Լիոնի եկեղեցւոյ Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Փոքրիկներու կողմէ երգ, արտասանութիւն, գեղջկական պարեր, հաճելի անակնկալ - ներ:

Կաղանդ պապան նուէրներ եւ ուտելիքներ պիտի բաժնէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կապ. Խաչը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 13ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն, հայկ. պարեր, նուէրներ Կաղանդ պապային կողմէ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին՝ մանուկներու օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ:

Միջնարարին ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Կաղանդ պապան, հայկական կաղանդի շունչով եւ հետը բերած նուէրներով, պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուած բոլոր պզտիկները:

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան - Գ.Մ. Ալէմշահ սրահը::

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէ Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 15.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ. 40 Ռիւ Վիքթոր Ֆոժէ:

Գեղարուեստական բաժին աշակերտներու կողմէ, երգ, արտասանութիւն, պար: Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ կը բաշխէ:

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
13
DIMANCHE
13 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.911 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.911

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ 1973 ԻՆ

Ա.

Տերեւաթափը կը շարունակուի։

Մահուան հրեշտակը վերջացող տարուան ընթացքին եւս այցելութեան եկաւ մեր «փոքր ածու»ին Հայրենիքին եւ սփիւռքի մէջ։

Սովետական Հայաստան օրաթերթի չորրորդ էջին վրայ անպակաս եղան մահազդութիւնները, յաճախ կուսակցական ու պետական պատասխանատու դէմքերու հաւաքական ստորագրութեամբ, նուիրապետական կարգով։ Հնարաւոր չէ յիշել բոլորը։ Մտաւորական դէմքերու, գիտնականներու, հանրային, մանաւանդ կուսակցական գործիչներու, կրթական մշակներու կարեւոր թիւ մը հրաժեշտ տուին կեանքին, նօսրացնելով շարքը հայրենիքի ընտրանիին։

Սփիւռքի Հայութիւնը եւս զգալի կորուստներ արձանագրեց 1973ին։

Փորձե՛նք ամփոփ գիծերով եւ ժամանակագրական կարգով թուել անուններն անոնց, որոնք յաւէտ բաժնուեցան մեզմէ անցեալ տարի։

×

Յունուար մէկին Ուաշինկթընի մէջ իր մահկանացուն կնքեց Զաւէն Նալբանդեան (Զարեւանդ)։ Կարինցի հօր եւ Մուսա Տաղցի մօր զաւակ՝ ողբացեալը ծնած էր 1890 Սեպտ. 28ին Անտիոք։ Նախնական կրթութիւնը Այնթապի Անդենական, երկրորդականը՝ ամերիկեան քոլէճին մէջ ստանալէ ետք, 1913ին գացած է Ամերիկա, ուր բարձրագոյն ուսման հետեւած է Քէմպրիճի Հարվըրտ եւ Նիւ Եորքի Քոլոմպիա համալսարաններուն մէջ եւ դարձած պսակաւոր գիտութեանց եւ արուեստի։

Փոքր տարիքէն նուիրուած է յեղափոխական գործի։ Իբրեւ ուսուցիչ, դասախօս, խմբագիր, կազմակերպիչ եւ հանրային գործիչ ծառայած է ազգին։ Իր անունը սիրելի դարձաւ համայն Հայութեան, երբ 1926ին Պոսթընի մէջ լոյս տեսաւ ծանօթ գիրքը՝ «Միացեալ եւ անկախ Թուրանիա կամ ի՞նչ կը ծրագրեն Թուրքերը»։ 1930ին Ալեքսանդր Կէրէնսկիի հովանաւորութեամբ եւ Անդրէ Մանդելշթամի Յառաջաբանով Փարիզի մէջ լոյս տեսաւ այս գրքի ռուսերէնը՝ թարգմանութեամբ Արշամ Խոնդկարեանի եւ մեծ աղմուկ յարոյց Ատրպէյճանցիներու եւ Վրացիներու շրջանակին մէջ։ 1971ին Լայտընի (Հոլանտա) մէջ հրատարակուեցաւ նոյնին անգլերէն թարգմանութիւնը։

Ողբացեալը նախապէս հրատարակած էր գրքոյկ մը՝ «Կրնա՞նք հաշտուիլ Թուրքին հետ» (Պոսթըն, 1926)։

Զարեւանդ անգլերէնի թարգմանած է Սասունցի Դաւիթը եւ հայերէնի՝ Օմար Խայեամի 500 քառեակները՝ պարսկերէն բնագրէն, անտիպ։ Վեց լեզու գիտէր։ Հայացուցած է նաեւ Լոնկֆէլլոյի, Վէրլէնի, Պոլէրի եւ Վէրհարէնի կարգ մը գործերը։ Իրեն օգտակար գործակից մը եղած է կինը՝ Վարդուհի Քալանթար–եանց։

Յունուար 6ին Փարիզի իր բնակարանին մէջ մեռաւ բժիշկ Լեւոն Գրիգորեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։ 1893ին ծնած էր Տրապիզոն՝ Եդոկիացի ծնողէ, յետագային հաստատուած Գոնիա, ուր հայրը՝ Յակոբ՝ պետական ճարտարապետ էր։ Աւարտած էր Սանասարեան վարժարանը, յետոյ՝ Պէյրութի բժշկական համալսարանը՝ առաջին աշխարհամարտի ընթացքին։ Իբրեւ բժիշկ ծառայած է նախ օսմանեան, յետոյ 1918ին գերի իյնալէ վերջ, անգլ. բանակին մէջ, Պաղեստինի ճակատին վրայ։ 1920ին Փարիզ հաստատուած՝ 1926էն 1930 հրատարակեց Բուժանք բժշկական ամսագիրը եւ քանի մը բժշկական գրքեր, որոնցմէ Մարդ մը շինենք (Մարդակազմութիւն)՝ Նարդունիի աշխատակցութեամբ։

Դպրոցական գրասեղաններէն յարած Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Փարիզի մէջ Կոմիտէի անդամ էր 1920ական թուականներուն։ Տարիներով աշխատակցած է Յառաջի, Առողջ Կեանքի եւ Հայ–Բոյժի՝ բժշկական օգտակար գրութիւններով։

Մահէն առաջ, ուզելով յաւերժացնել հօրը յիշատակը, Պէյրութի ճեմարանին բրաւ կարեւոր նուիրատուութիւն մը, դասուելով Համազգայինի բարերարներու կարգը։ Նպաստած է նաեւ բարեսիրական այլ կազմակերպութեանց։

Յունուար 17ին Պոսթընի մէջ վախճանեցաւ Տ. Արսէն Ա. Քահանայ Սիմէոնեանց։ Ծնած էր Թիֆլիզ 1880 Յունուար 19ին։ Ութ տարի ուսած է իր ծննդավայրին մէջ, չորս տարին գիշերօթիկ։ 1899ին ընդունուած է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը, որուն լսարանական բաժինը աւարտած է 1901ին՝ ներկայացնելով իր աւարտական ճառը՝ «Հայոց եկեղեցական դատաստանը ըստ Մխիթար Գօշի»։ Էջմիածին մնացած է մինչեւ 1906, իբրեւ «դասապետ» ճեմարանի։ Քահանայ ձեռնադրուած՝ տարիներով պաշտօնավարած է Մոսկուայի Հայոց եկեղեցիին։ 1917 Մայիսին մասնակցած է Էջմիածնի «Հոգեւորականաց Համագումար»ին՝ իբրեւ պատգամաւոր Մոսկուայի եկեղեցւոյն։ Հայրենասէր եկեղեցական՝ խղճմտօրէն եւ անձնազոհութեամբ ծառայած է ազգին։ Առաջին աշխարհամարտին օժանդակած է Էջմիածնի ձեռագիրներուն Մոսկուա փոխադրութեան, ուր անոնք պահուած են Լազարեան ճեմարանին մէջ։ 1930ին Մոսկուայի մէջ բանտարկուած է Չեկային կողմէ։ Երէցկինը եւ զաւակները սարսափի մատնուած, այրած են Տէրհօր ստացած նամակները Կոմիտաս Վրդ.էն, բանաստեղծ Յովհ. Յովհաննիսեանէ, Պերճ Պռօշեանէ, Ստ. Մալխասեանէ, Մ. Աբեղեանէ եւ Գարեգին Արք. Յովսէփեանէ։ Երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին՝ 1944ին զինքը կը գտնենք Փարիզ, ուր եկած էր իր վերապրող զաւկին՝ Պրոֆ. Արշալոյսի հետ։ Չորս տարի պաշտօնավարեց Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։ 1947ին գնաց Ամերիկա, ուր ապրեցաւ մինչեւ իր մահը եւ տարիներով վարեց Կիլիկեան Թեմի Ազգ. Վարչութեան նախագահութիւնը։ 1969ին հրատարակեց մենագրութիւն մը՝ «Կոմիտաս Վարդապետ»ի մասին, որուն աշակերտած էր Գէորգեան ճեմարանին մէջ՝ 1899–1901։

1970ին Ամերիկահայերը տօնեցին իր յոբելեանը՝ 90ամեակին առթիւ։ Մեծ զարգացումի տէր, նախանձախնդիր հայ եկեղեցականութեան բարոյական վարկին եւ հոգեւոր առաքելութեան՝ 70 տարի ծառայեց ազգին։ Տարիներով աշխատակցեցաւ Հայրենիքին՝ հմտալից գրութիւններով։ Յառաջի ընթերցողներն ալ ծանօթ են իր անունին։

Քանի մը տարի առաջ կորսնցուցեր էր իր մտաւորական զաւակը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, յոյս կայ որ կառավարութեան մը կազմութիւնը կարելի ըլլայ այս օրերս։ Հալքը (ընտրութեանց յաղթականը) եւ Ազգ. Փրկութեան Կոմիտէն յայտարարած են առջի օր, թէ համաձայնելու վրայ են։ Ապահով չէ սակայն թէ Հանրապետութեան նախագահը ընդունի այս կարգադրութիւնը, մանաւանդ որ բանակը շատ լաւ աչքով չի նայիր նման համախմբման մը։ Բանակին գլխաւոր վախն այն է որ Հալքը երբ իշխանութեան գլուխ գայ, ընդհանուր ներում հռչակէ եւ ազատ արձակուին բազմաթիւ ձախեր զորս բանակը ձերբակալել տուած է։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒ Խորհ. Միութիւն պիտի երթայ Փետրուարի սկիզբը (7էն 10) եւ Եալթայի մէջ է որ պիտի ընդունուի Բրեժնեւի կողմէ։

ՖԻԿԱՐՕ հեռաձայնային բարդ խօսակցութիւն մը ունեցած է Մոսկուայի հետ, երբ կը փորձէր Սախարովի հետ յարաբերութեան մէջ մտնել, Սոլժենիցինի բանտի ընկերոջ՝ Պանինի միջոցաւ։ Առաջին փորձ մը ձախողած է, երկրորդ անգամ կարելի եղած է կապ հաստատել եւ Սախարովի զոքանչը կարդացած է խորհրդային գիտունին պատրաստած բնագիրը բայց երբ Սոլժենիցինի անունը արտասանած է, խօսակցութիւնը կտրուած է։ Պատասխանելով Ֆիկարօի կարգ մը հարցումներուն, Սախարով յայտնած է թէ կարելի չէ ճշդել թէ Խորհ. Միութեան մէջ, քանի հոգի համակարծիք են Սոլժենիցինի, քանի որ իր վերջին գիրքը «Կուլակ Արշիպեղագոսը» հրատարակուած չէ երկրին մէջ եւ ուր բանտարկութեան կարելի է դատապարտուիլ եթէ մէկը ձեռք անցընէ եւ կարդայ։

ՔԱՐԻՒՂԻ գինին յաւելումն իբրեւ հետեւանք կ'ունենայ բազմաթիւ անխուսափելի յաւելումներ։ Արդէն իսկ հաւանական է որ ելեկտրականութիւնը 15 առ հարիւրի չափ յաւելում կրէ Փետրուարէն։ Նոր յաւելումներ պիտի կրեն նաեւ ուտեստեղէնի գիները, կազը, եւն.։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ Մ. Նահանգներէն պիտի գնէ ամերիկեան ամէնէն կատարելագործուած օդանաւերէն էֆ–14ը։ Կնքուած պայմանագրով Ամերիկացիք մինչեւ 1976 այդ օդանաւերէն 24, իսկ 1977ին ալ վեց հատ պիտի յանձնեն Պարսկաստանի։ Օդանաւերէն իւրաքանչիւրին գինը մօտաւորապէս 100 միլիոն ֆրանք է։ Այս օդանաւերը պատրաստուած են հալածելու համար խորհրդային Միկ–25երը, որոնք մեծ բարձրութեան վրայ թռիչք կը կատարեն ձայնի արագութենէն երեք անգամ աւելի։ Պարսկաստան էֆ–14եր գնելու որոշումը տուաւ, որովհետեւ Միկ–25 օդանաւեր յաճախ կը բռնաբարեն օդային իր սահմանագիծը։

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ «Ալ Տիար» շաբաթաթերթը հրապարակեց Միջ. Արեւելքի քարիւղի հանքերը գրաւելու «ամերիկեան ծրագիր» մը, որ ըստ շաբաթաթերթին, «պատահմամբ» արաբ դիւանագէտի մը ձեռքն է անցած։ Այս ծրագիրը, որ «Հրաբուխ» անունը կը կրէ, երկու փուլերէ կը բաղկանայ. Ա) Իսրայէլացի վայրաչուներ կը գրաւեն Սաուտական Արաբիոյ քարիւղի շրջանները, իսկ իսրայէլեան նաւատորմն ալ զինուոր ցամաք կը հանէ Պապ էլ–Մանտեպի նեղուցը։ Բ) Ամերիկեան 7րդ նաւատորմը, արաբ–իսրայէլեան պատերազմին վերջ տալու պատրուակով, կը միջամտէ։ «Մարինզ»ները այս ձեւով քարիւղի հանքերը «պաշտպանելու» պարտականութիւնը կը ստանձնեն։ Համաձայն արաբ աղբիւրներու՝ Սաուտական Արաբիա եւ Քուէյթ պայթուցիկներ զետեղած են իրենց հանքերուն շուրջ, որպէսզի օդը հանեն զանոնք անհրաժեշտութեան պարագային։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ լեհ դիւանագէտ մը ձերբակալուեցաւ, իբրեւ լրտես։

ԵՐԱՆԵ՜ԼԻ ԿՂԶԻՆ...

Անգլեւնորման կղզիներու ամէնէն փոքրին՝ Սերքի Ղեկավար Տիկինը, 90 տարեկան եղաւ։ Սիպիլ Հէթէուէյ 47 տարիներէ ի վեր կ'իշխէ հոն։ 1927ին յաջորդեց իր հօր։ Իր հպատակներու թիւն է 500 հոգի։ Ո՛չ մէկ վախ ունի, որ անոնք խնդրոյ առարկայ դարձնեն իր իշխանութիւնը. արդարեւ կղզիին մէջ գոյութիւն չունի որեւէ քաղաքական կուսակցութիւն եւ արհեստակցական ընկերութիւն. Հանրային եւ անհատական կեանքը կղզիին մէջ կը շարունակուի չորս դարերու հնութիւն ունեցող օրէնքներու հիման վրայ։

Սիպիլ Հէթէուէյ, այնուամենայնիւ, Պետութեան առաջնորդներու երիցագոյնն է Հասարակաց Շուկայի երկիրներուն մէջ, քանի որ կղզին փոքր–խորհրդարանը Անգլիոյ գիծով, Հասարակաց Շուկային մաս կազմելու ի նպաստ քուէարկեց՝ պաշտօն յանձնելով Լոնտոնի, որ իր շահերը ներկայացնէ Պրիւքսէլի եւ միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ։

Ս. Հէթէուէյի ծննդեան 90ամեակին առթիւ մեծ հանդիսութիւններ կամ ընդունելութիւններ տեղի չունեցան, ինչպէս եղած էր տասը տարի առաջ, իր 80ամեակին առթիւ, երբ ան իր տունը հրաւիրեց կղզիին ամբողջ բնակչութիւնը։ Չուզեց նաեւ, որ իր տարեդարձին առթիւ նուէրներ ղրկուին իրեն. Թելադրեց, որ հաւաքուած դրամը յանձնուի իր անունը կրող հիմնարկութեան, որ ակռաներու խնամքի եւ երախաներու ակնոցներ հայթայթելու առաքելութեան լծուած է։

Կղզիին Տիկինը փոքր բնակարանի մը մէջ կը բնակի. պարտէզով, զոր կարելի է այցելել շաբաթը մէկ անգամ։ Համեստ պայմաններու մէջ կ'ապրի, երեք կամ չորս սպասաւոր եւ միայն ելեկտրական եռանիւ մը. ասիկա անոր միակ առանձնաշնորհումն է, քանի որ բացի թրաքթէօրներէ, ո՛չ մէկ կառք արտօնուած է կղզիին մէջ։

Ան երբեք չի բացակայիր տեղական Խորհրդարանի նիստերէն, որոնք կրնան գումարուիլ միայն դպրոցական արձակուրդներու շրջանին, քանի որ դպրոցն է հաւաքատեղին երեսփոխաններու ժողովներուն։ Ան չի գոհանար միայն նախագահելով նիստերուն. ընդհակառակն, չի վարանիր վիճելու նիւթերու շուրջ, որոնք կարեւոր են։

Այս մարտունակ ոգին քանի մը ամիս առաջ ընդհանուրին հիացումին արժանացաւ, երբ բուռն կերպով արտայայտուեցաւ ի նպաստ ամուսնացեալ կիներու ազատագրութեան, քանի որ մինչեւ այսօր ալ Սերք կղզիին մէջ կինը սեփականութիւնն է իր ամուսինին։ Տեղական Խորհրդարանը չհետեւեցաւ իրեն. բարեփոխումը քիչ մը յանդուգն նկատեց։

Այս կղզին, որուն տիրակալուհին 90ամեայ կին մըն է, կ'ուզէ հեռու մնալ քաղաքակրթական յառաջդիմութիւններէն. աշխարհի միւս մասերուն փորձը համոզիչ չի թուիր իրեն։

Թ. Ա. Թ.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ով որ օր մը մայրաքաղաքիս հայ հասարակութեան ու Թիֆլիսի Հայոց զարգացման զուգակշիռը ընէ, շահեկան ուսումնասիրութիւն մը ըրած պիտի ըլլայ:

Առանց սպասելու այս բաղդատական հաշուին եզրակացութեանը, հիմակուց ալ ակներեւ է որ կովկասեան ոստանի ազգակիցներուս յառաջդիմութիւնը, մերինէն շատ ուշ սկսած, բայց աւելի զօրաւոր մղումով քալած է միշտ:

Կարելի՞ է ըսել որ գերազանցած ըլլայ մերինը:

Վերջերս նորաձեւութեան կարգ անցաւ մեր մէջ Ռուսահայոց գործունէութիւնը մատնանիշ ընել ու անոր օրինակելի հանգամանքը ներբողել. գրականութեան ու գեղարուեստի անոնց ամէն շարժումներուն անպայման համակրութեամբ ծափահարեցինք, մինչդեռ Կովկասի շովէնները կը մոռնային որ Արեւելքի մէջ Պոլիսն էր կեդրոն հայ մտքի մշակութեան ու ամէն նիւթի վրայ կտրուկ ու խրոխտ վճիռներով, արհամարհանքի խառնուած արգահատանքով մը կը նայէին մեզի:

×

Մամուլը իրենք միայն ունէին. Թատրոնը իրենցմով Թատրոն էր. Գրականութիւնը, նոր գաղափարներով սնած, իրենք ստեղծեր էին. լուրջ ու գիտական մարդիկ այս Ռուսահայերը, որոնք տարուն բարի-լոյս ըսելու համար ճաշցի չափ ստուար հատոր մը կը հրատարակեն ու կ'ապշեցնեն միամիտ Պոլսեցին:

Մինչեւ մօտ ատենները մանկավարժութիւնն ու հոգեբանութիւնն էր միայն իրենց մենաշնորհը. Թիֆլիսէն հոս եկող ամէն ոք իր ուղեւորութեան պայուսակին մէջ երկուքէն ալ կը բերէր մեզի ու առջի տեսակցութենէն կը զարմանար թէ ի՛նչպէս կրնայինք դպրոցներ պահել առանց Ենայի համալսարանին մէջ ուսած մանկավարժներ ունենալու, կամ ի՛նչպէս մարդ մը կ'ապրէր այստեղ առանց հոգեբանութիւն սորված լինելու ի ծնէ:

Այսպէս իրենց գերազանցութեան տակ ճնշելով շարունակ զմեզ, իրենց համալսարանական վարդապետութեանց բարձունքէն չհասկնալով որ Պոլսի հոսհոսները քաղաքակրթութեան մէջ իրենց երէցները ըլլան, Ռուսահայերը կ'ուրանան զմեզ, երբ մենք ա՜յնքան կը համակրինք իրենց:

×

Մեր բոլոր դատաստաններուն մէջ որոնցմով Ռուսահայոց իմացական կեանքը քննած ենք պատահաբար, բարեկամական զգացումն իշխած է ամէն բանէ առաջ:

Ռուսահայի գրչէն ելած ամէնէն ողորմելի արտադրութեանց համար ներողամտութեամբ շարժած ենք միշտ, իրենց քերթողները սիրած ենք մերիններուն չափ, եթէ ոչ անոնցմէ աւելի. ձեւի, չափի, յանգի պակասներուն, որոնք հոս աշակերտի մը պիտի չներուէին, խնդիր չենք յարուցած բնաւ. գաղափարի դատարկութիւնը՝ պարզութիւն անուանելով սքօղած ենք, արուեստի բացակայութիւնը՝ իբրեւ նենգաւոր ու խաբեբայ տարրի մը պակաս, գրեթէ գրուատելու ելած ենք:

Իրենց արձակագիրներուն բարբարոս լեզուն, բիրտ ասացուածքը իբրեւ յորդ ու զեղուն կեանքի մը բացատրութիւնը ընդունած ենք այստեղ: Մէկ բառով, իրենց գեղջուկի գրականութիւնը շատ հեղ վեր դասած ենք մեր քաղաքային զգացմանց արտայայտութենէն:

×

Ռուսահայ գրականութիւնը՝ իր լեռնաբոյս ծաղկի անծանօթ ու թարմ հոտովը բացած է զմեզ հմայելու համար. մերը՝ ջերմոցի մէջ հասած բոյս մըն է, նրբացած, մեղկացած, հիւանդագին բան մը, որուն օդը պակսելով գոյնն ալ նետած ու հոտը մարած է: Կամ ոգեսպառ ու թոքախտաւոր աղջիկ մը՝ որուն դէմքի գծերուն գեղեցկութիւնը ի հաշիւ չառնուիր այլեւս մերձաւոր աղէտին գուշակութեամբ ու աչքերը կը յառին այն գունագեղ, թեւերը սօթթած չինական կնոջ, որ իր առոյգ ու կարմիր իրանը ցոյց կուտայ հեռուէն. դէմքը շնորհազուրկ է անշուշտ, բայց որքա՜ն հոծ ու տրոփող է կեանքն այդ առողջ մարմնին մէջ:

×

Հո՛ն՝ ուր ծիծաղելի կը դառնայ այդ լեռնցի ու խոշորագեղ կինը, հոն է երբ իր թիկնաւէտ լանջը փայտէ տակառի մը մէջ անցուցած, ֆռուէ դրածի ձեւերը կ'առնէ, կը ծեքծեքի կամ վճիռ նետելու կ'ելլէ արդուզարդի վրայ. գոյներու, տարազի ու ճաշակի պատգամները կը սկսի տալ մեզի, կամ լաթ լուալէ, աւելէ բրտացած ձեռքերով Ռէնիէի ձեռնոցներուն չի հանիր. չտեսի փերեւետումներ կ'ընէ, գրական ընդունելութեան օրեր կը սահմանէ, երեկոյթներ կը կազմակերպէ ու ջահերու լոյսովը տաքցած սրահին մէջ մետաքսէ աթոռի մը վրայ ընկողմանած, Շէյքսփիրի, Ռասինի կամ Շիլլէրի վրայ գրական դատաստաններու կը հետամտի. հոս չափը կ'անցընէ ա՛լ. այս նրբութեան շրջանակին մէջ այդ բիրտ մարմինը հրապոյր չադդեր. իր գեղացիի շալվարն ու լաչակը, մազերուն մէջ գետեղուած լերան ծաղիկն հազար անգամ աւելի կը վայլէին իրեն քան այս բոլոր սեթեւեթեալ մթնոլորտը, որուն դէմ՝ իր արտէն-այգիէն եկող կնկան համեմատութիւնները իրաւամբ կը բողոքեն:

×

Դիտաւորութիւննիս տղայական մըրցումի, առաջնութեան ու եսականութեան խնդիր յարուցանել չէ բնաւ. բայց իրաւունք ունինք պահանջելու որ Ռուսահայք քիչ մը աւելի գիտակցութեամբ խօսին մեր վրայ, մանաւանդ թէ պատշաճութիւնները չմոռնան՝ գրական զարգացման մէջ իրենցմէ շատ կանուխ սկսող Հայերու դէմ. իրենց երես առած տղու վարմունքը, իրենց անհաւասարելի հըմտութեան ու լրջութեան առասպելներուն ժամանակն անցած է:

Կը կարծենք որ առանց համեստութեան պայմաններէն շեղելու դեռ կարելի է ըսել որ Պոլսի հայ հասարակութիւնը մտաւորական զարգացման մասին Կովկասէն բան մը չունի սորվելիք, բան մը զոր Պոլսի մէջ ալ կ'անգիտանան շատերը, եթէ անգիտացող չեն ձեւացներ:

Դեռ քանի մը օր առաջ Մասիսը Մուրճի ձեւին վերածուած տեսնելու փափաքներ յայտնուեցան: Պ. Արասխանեանցի հանդէսը իր արժանիքը ունի. բայց ռուսահայ գրիչներու արտադրած մանուածապատ յօդուածները, գլուխներու, հատուածներու բաժնուած միշտ, անոնց ստուարի, խոշորի, հաստի տարապայման սէրը չի փորձեր զմեզ. տարրական հետազօտութեանց նուիրուած Յայսմաւուրքներու փառքին երբեք չի կրնար թեկնածու ըլլալ Մասիս:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

«Մասիս» շաբաթաթերթ

10 Հոկտեմբեր 1892

«ՌՈՒՍԱՀԱՅ», «ԹՐՔԱՀԱՅ»...

—о—

Հինէն ի վեր այս երկու բարդ բառերը տեղագրական հասկացողութիւն էին — Ռուսիոյ մէջ բնակող Հայեր, Թուրքիոյ մէջ բնակող Հայեր — բայց ազգային արժանապատուութիւնը մղեց, եւ ժամանակն ալ օգնեց, որպէսզի Ռուսահայը դառնայ Արեւելահայ եւ Թրքահայն ալ Արեւմտահայ՝ աշխարհագրական յատակ առումէն միանգամ ընդմիշտ դուրս վանելու համար Ռուսիո-Թուրքի հետ խառնուածութեան մը կասկածը:

Այսօր, աշխարհագրական անջրպետը կը մնայ թէեւ, բայց Հայութեան երկու հատուածները աւելի շատ քաղաքական առումով կը բնորոշուին — Հայաստանի Հայութիւն, Սփիւռքի Հայութիւն, փոյթ չէ թէ լեզուական օրէնքին դէմ մեղանչում մը գործուի այդպէս, քանի որ Սփիւռք բառը իր մէջ կը խտացնէ արդէն սփռուածութեան գաղափարին հետ նաեւ Հայութեան իմաստը: Սփիւռք երբ կ'ըսենք՝ տարաշխարհի Հայերը կը հասկընանք ամբողջովին, հետեւաբար աւելորդաբանութիւն մըն է «Սփիւռքի Հայութիւն»: Բայց ոչինչ: Քերականութիւնը, որ լեզուին կարգապահութեան կը հսկէ, կը ներէ նման շեղումներ, նոյնիսկ կը նուիրագործէ սովորութիւն դարձած սխալներ: Բայց անցնինք: Լեզուաբանութիւնը չէ մեր օրուան նիւթը, այլ... լեզուագրութիւնը:

Ի՜նչ վէճեր, ի՜նչ անհամ գըրչապայքարներ, ի՜նչ անախորժ թիւրիմացութիւններ ստեղծուած են ատենին, այս երկու բառերուն անունով — ռուսահայ, թրքահայ: Կարծէք երկու տարբեր ժողովուրդներ ըլլային, գերազանցութեան մրցումի մը մէջ: Ժամանակը ցոյց տուաւ, թէ բացի կենցաղային սովորութիւններէ եւ լեզուական աննշան երանգաւորումներէ, հիմնական ոչ մէկ տարբերութիւն կայ երկու հատուածներուն միջեւ: Աւելին. Լեզուով, կրօնքով, բարքերով հակոտնեայ երկու ազգերու — ռուս եւ թուրք — անմիջական դրացնութեան մէջ ապրելով մէկտեղ, եւ անոնցմէ բնական ազդեցութիւններ կրելով հանդերձ՝ Հայութիւնը միշտ պահեց ներքին կուռ միութիւնը, հոգեբանական եւ զգացական միակտուր ամբողջականութիւնը: Կը բաւէ միայն կարդալ Հայաստանի գրականութեան պարծանքը կազմող եւ արեւելահայ գրականութեան ու լեզուին մէջ այնքան բնականօրէն շաղուած ու չքեղօրէն ուռճացած հեղինակներ՝ Մահարին, Թոթովենցը, Նայիրի Զարեանը, ու դեռ Դաշտենցը, Տարօնցին, Նորենցը՝ եւ ապա յիշել թէ անոնք բոլորն ալ եկած են Արեւմտեան Հայաստանի խորունկներէն, Սասունէն, Խարբերդէն, Վանէն՝ հասկնալու համար թէ որքան մակերեսային, արուեստական էր «ռուսահայ – թրքահայ»ի անջատականութիւնը: Մէկ սերունդը բաւեց — փաստ՝ վերջին մեծ ներգաղթը — որպէսզի Արեւելահայն ու Արեւմտահայը իրարմէ կարելի չըլլայ զանազանել, չհաշուած անշուշտ տեղ – տեղ յամեցող «աղբար – մաղբար» քրթմնջիւնները, որոնք Արեւելահայ – Արեւմտահայի տարբերութենէն չէ որ կուգան, այլ տեղացի-եկուորի բնական վերապահութիւններէ, ինքնին ժամանակաւոր եւ անցողական, մինչդեռ անդին, օրինակ Ֆրանսայի մէջ, տասնեակ սերունդներէ ի վեր Ֆրանսացի Պրըթոնը դեռ հազիւ թէ կը յաջողի գըրա-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Կը կարծէինք թէ խնդիրը անկարեւոր բան մըն էր եւ ես ու Կունծիկ Արեգայ, որ մնայուն խմբագիր եղած էր այլեւս, մեր գործը շարունակեցինք:

Եւ սակայն քանի մը ժամեր անցան եւ Շահնազար երեւան չելաւ:

Իրիկունը Ատրունին լուր բերաւ թէ՝ բանտարկուած էր եւ թէ թերթը պիտի չհրատարակուէր:

Շահնազարի բանտարկութեան անմիջական պատճառը կամ մանաւանդ պատրուակը եղած էր Հայրենիքի նախաձեռնութեամբ Նանսի ղրկուած երկու ուսանողուհիներու վերադարձը, որոնց վրայէն Շահնազարի մէկ քանի նամակները գտնուած էին:

Այդ նամակներուն մէջ Հայրենիքի տընօրէնը երկրին տագնապալից վիճակը նկարագրելով՝ խորհուրդ կուտար ուսանողուհիներուն Նանսի մնալ եւ իրենց ուսումնը շարունակել՝ փոխանակ Պոլիս վերադառնալու, ինչպէս իրենք կը փափաքէին:

Այս նամակները չեմ գիտեր ինչպէս, կարծեմ Պարտիզակցի Վահան վարդապետին ձեռքը անցնելով՝ կը հաղորդուին ոստիկանութեան:

Ոստիկանութիւնը արդէն պատրուակ մը կը փնտռէր Հայրենիքը ջնջելու եւ ասիկա լաւ զէնք մը կը համարուի Նազըմ փաշայի ձեռքը, արտօնատէրը բանտարկելու եւ թերթին հրատարակումը դադրեցնելու համար:

Արփիարի ու Լեւոն Բաշալեանի մեկնելէն ու առաջնոյն Լոնտոն, Հնչակեան կեդրոնը երթալէն ի վեր մեր «գոյնը» արդէն բոլորովին երեւան ելած էր յաչս կառավարութեան եւ եթէ նոյնիսկ նամակներուն պարագան չպատահէր՝ հաւանօրէն ուրիշ առիթ մը պիտի ստեղծէին Հայրենիքը իսպառ դադրեցնելու համար:

Նոյն միջոցին Հնչակեան կուսակցութիւնը գրեթէ կազմալուծուած էր Պոլսոյ մէջ: Գլխաւոր գործիչները Արփիար, Լեւոն Մկրտիչեան, Միհրան Տամատեան, Անտոն Ռշտունի, Արթիւր Օհանջան մեկնած էին: Եղբայրս՝ Հրանդ Օտեան՝ քանի մը ամսուան գործունէութենէ մը ետքը, ստիպուած էր փախչիլ, ուրիշներ՝ Սարգիս Սուին, եւայլն ձերբակալուած ու բանտարկուած էին: Ազատ մնացողները, Վահէ Արզուեան, Գեղամ Պարսամեան եւ ուրիշ քանի մը ընկերներ, ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուէին եւ ստիպուած էին ծածկուած մնալ իրենց մէկ թաքստոցը, որ Բերա, Ապանող փողոցը հելլէնահպատակ կնոջ մը տունն էր:

Միեւնոյն ատեն Վահէ Արզուեան եւ իր ընկերները գժտութեան մէջ էին Երուանդ Զավուշեանի եւ իր ընկերներուն հետ: Եղբայրս որ Պոլսէն յանկարծակի մեկնած էր՝ ժամանակ չէր ունեցած «Հնչակեան կնիքը իր ընկերներուն յանձնելու: Հիմա երկու կողմէն կնիքը ինէ կը պահանջէին՝ կարծելով թէ եղբայրս ինծի տուած է զայն ու ես չեմ ուզեր իրենց յանձնել:

Վերջապէս Աթէնքէն նամակ մը ստացայ, որուն մէջ եղբայրս կնիքին պահուած տեղը ինծ յայտնելով կը յանձնարարէր որ զայն առնեմ ու Վահէին յանձնեմ, ինչ որ կատարեցի՝ հակառակ Երուանդ Զավուշեանի սպառնալիքներուն, որ կ'ուզէր անպատճառ տէր դառնալ Թանկագին առարկային:

Յետոյ, չեմ գիտեր ի՛նչ պատահեցաւ ու Վահէ առանց կնիքի մնաց եւ Աթէնքի ընկերներուն գրեց որ կնիք մը պատրաստեն ու ղրկեն:

Այդ միջոցին Հնչակեան Թղթակցութիւնները կը կատարուէին Շարլէ անուն Զուիցերացի երիտասարդի մը օժանդակութեամբ: Այս օտարականը Արթիւր Օհանջանի բարեկամն էր եւ անոր շնորհիւ յանձնառու եղած էր այս ծառայութիւնը մատուցանելու:

Ինք հաշուակալ ու միանգամայն արկղակալ էր Բերա Բալասի օթէլը եւ թըղթակցութիւնները հոն կուգային, ուրկէ ընդհանրապէս ես կ'երթայի առնել Վահէին յանձնելու համար: Աթէնք ապըսպրուած կնիքն ալ իր միջոցաւ պիտի ըստանայինք եւ Շարլէ գիտէր թէ անհրաժեշտ պէտք ունէինք անոր եւ անհամբեր կը սպասէինք:

Օր մը դարձեալ գացած էի թղթակցութիւնները առնելու՝ երբ Շարլէ շփոթած դէմքով մը ըսաւ.

— Ափսո՜ս, պարոն, սոսկալի դժբախտութիւն մը պատահեցաւ...

— Ի՞նչ դժբախտութիւն, գոչեցի դող ելած:

— Տեսէ՛ք, ըսաւ իր գրասեղանի գզրոցները ցոյց տալով, ամէնքն ալ կոտրեցին ու քիչ ետքը պիտի կնքեն... դժբախտաբար ձեր նամակներու ծրարն ալ մէջն է, ինչպէս նաեւ կնիքը որ այս առտու եկաւ... Աստուա՜ծ իմ, այս ի՛նչ դժբախտութիւն...

Եւ Շարլէ յուսահատօրէն ձեռքը դըրխուն կը զարնէր:

(10 – Շար.)

պել կեդրոնախոյս իր դաւանակարգութիւնը:

Մեր մէջ, վէճը ուրեմն, երկու հատուածներու մէջ չէր որ կը մղուէր, այլ մտաւորական խաւի մը, աւելի ճիշդը՝ երկու քաղաքներու միջեւ — Պոլիս եւ Թիֆլիս: Ֆրանքօ – եւրոպական հովերով թրթռացող Պոլիսը եւ ռուս – գերման ազդեցութեան տակ հեւացող Թիֆլիսը: Լամարթինը եւ Նիցշէն: Հիւկօն եւ Շոփենհաուրը: Յաւելեալ՝ Վենետիկը եւ Դորպատը:

Փոխադարձ վերապահութեան եւ անհասկացողութեան պատճառները շատ են եւ այլազան, բայց միշտ հասարակաց երեւոյթ մը կը բնորոշէ երկու հատուածներն ալ, — մատի վրայ հազիւ թէ համբուող ելոյթներով միայն կը դրսեւորուի «պայքարը», բարեբախտաբար, այն ալ յաճախ ծայրայեղ, չըսելու համար մոլեռանդ գրիչներէ: Տիրվանդադէ մը «պոռնկագիր» պիտի համարէ մեր Վարուժանը, իսկ Օշական՝ «անբանաստեղծութիւն» պիտի որակէ Արեւելահայ բանաստեղծութիւնը: Բայց մենք գիտենք, թէ Տիրվանդադէ, տաղանդաւոր գրագէտ՝ բայց հայ գրող չէր, այլ միայն հայերէնով գրող (ոչ ընտիր հայերէն մը, ի դէպ), իսկ Օշականի դժուարահաճ չափանիշները եւ լայն կարկինները անաչառ դատաւորի դեր մը չէին կրնար տալ իրեն: Մնաց որ, ինչ որ չափազանց է, արդար չի կրնար ըլլալ:

Արդարութիւնը — եւ ճշմարտութիւնը — պէտք է փնտռել դարձեալ... Զօհրապին մօտ: 1892ին, աւելի քան ութսուն տարի առաջ, «Մասիս» շաբաթաթերթին մէջ հոյակապ յօդուած մը ունի Գրիգոր Զօհրապ — «Ռուսահայ գրականութիւնը» — որ հակառակ պարսաւային շեշտին եւ գրգռուած ջղայնութեան, կը յաջողի ճշդրիտ ախտանշումին մէջ:

Շուրջ դար մը ետք, Արեւելահայ – Արեւմտահայ գրականութիւններուն հարցը լուծուած է արդէն: Այսօր, Հայաստանի ժողովուրդը հաւասար սիրով կը կարդայ Արփիարեանը Տիրվանդադէին հետ, ինչպէս մենք կը կարդանք Ակսել Բակունցը Համաստեղին հետ: Գրականութիւններու հարց չկայ ուրեմն: ԿԸ ՄՆԱՅ, ԵՐԿՈՒ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ, ՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՐ ՄԸ ԵՒՍ, ՈՒ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ԱՅԴ ՀԱՐՑՆ ԱԼ, ԵՐԲ ՇՔԵՂ ՄԵՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ ԵՐԹԱՅ ԲԱԶՄԻԼ ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՐԱԲԱՐԻՆ ՄՕՏԻԿԸ ՈՐՊԷՍ... ԹԱԳԱՒՈՐ (*):

Տխուր է, բայց այսպէս է: Կեանքը ճշդած է արդէն Արեւմտահայերէնին ճակատագիրը: Կա՛մ աստիճանաբար Սփիւռքը հայրենիք կը հոսի ու կը խառնուի մայր ծովին ջուրերուն, կա՛մ կը սկսի ցամքիլ, կամաց կամաց, դանդաղ, բայց անխուսափելիօրէն՝ Սփիւռքի Հայերուն լեզուական ուծացումով: Հայրենի հողէն կտրուած զանգուածները կրնան թերեւս շատ աւելի երկար պահել ազգային ՈԳԻՆ օտարութեան մէջ, բայց ԼԵԶՈՒՆ յաւիտենօրէն չի կրնար ապրիլ մայր բունէն անջատ: Յիսո՞ւն, հարի՞ւր, աւելի՞ տարիներ ետք: Պայմանաժամը կրնայ խնդրական ըլլալ, բայց վախճանը որոշ է:

Գալով Զօհրապին, յայտնապէս... բարկացած է: Զսպուած զայրոյթ մը, որուն տաք շունչը կը զգացուի իր ամէն մէկ տողէն, իւրաքանչիւր բառէն: Եւ Զօհրապի մեծութիւնը — աննմանելի արուեստը եւ գերազանց պարկեշտութիւնը մանաւանդ — հո՛ն է արդէն, որ միշտ կը յաջողի մնալ տրամաբանութեան ամուր գետնին վրայ, չափազանցութենէն կը խորշի եւ ամբոխավարութիւնը կ'արհամարհէ: Մնաց որ, ինչպէս պիտի նկատէ ընթերցողը, Զօհրապի վրդովումը կ'երթայ նաեւ Պոլսոյ մէջ որոշ խաւի մը մօտ տեսնուած ստորակայութեան զգացումի մը դէմ, որովհետեւ, պէտք է ընդունիլ որ եթէ Արեւելահայ կարգ մը մտաւորականներ կը մեղանչէին Արեւմտահայուն վրայ անհարկի գերադասութեան կեցուածքով մը, կային նաեւ մեր մէջ — մինչեւ այսօր ալ կա՛ն դեռ — այնպիսիներ, որ ներհակ զգացումէ մը կը տառապին, տեղի-անտեղի:

Յամենայն դէպս, Զօհրապի այս յօդուածը կրկնապէս շահեկան է անով, որ անկախ այնտեղ ծեծուած նիւթէն, իր մէջ կը խտացնէ նաեւ մեծ ոճաբանին գրչի բոլոր յատկութիւնները, ինքնավստահ շեշտին, պատկերաւոր լեզուին, նուրբ հեգնանքին եւ հաղորդական շունչին բոլոր արժանիքներով:

Հայաստանի մէջ հրատարակուեցան Գրիգոր Զօհրապի ամբողջական գործերը, երկու հատորներով, որոնցմէ դուրս ձգուած է այս պզտիկ գլուխ-գործոցը, չես գիտեր, հին մեղքե՞ր ծածկելու թէ նոր թիւրիմացութիւններ չստեղծելու մտածումով: Զուր մտահոգութիւններ: Անցեալը մոռցուած է վաղուց, ոչ ալ վախ կայ նոր վէճերու: Բայց ինչ որ անցուկ չէ, եւ անանց է, տակաւին անմահ Զօհրապին խօսքն է, որ միշտ պէտք է լսուի, իր բառերը քաղցր ըլլան թէ լեղի:

«ՆԱՅԻՐԻ»

Պէյրութ, 1973 Նոյ. 18

(*) «ՅԱՌԱՋ» — Ընդգծումը մեր կողմէ է: Արդարեւ Անդրանիկ Ծառուկեանի «Նայիրի» շաբաթաթերթի 1973, Նոյեմբեր 18ի թիւէն արտատպեցինք այս երկու գրութիւնները (Զօհրապ եւ «Նայիրի») որոնք մատը կը դնեն հին վէրքի մը վրայ: Բայց թող թոյլ տրուի մեզի ըսել թէ անընդունելի եւ վրդովեցուցիչ կը գտնենք այսքան կրաւորական համակերպում Ծառուկեանի կողմէ: Եթէ յանուն իրատեսութեան է որ «Նայիրի»ի խմբագիրը, կը կատարէ այս հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւնը, մենք պիտի նախընտրէինք որ ինք գոնէ մաս չկազմէր յուղարկաւորներու թափօրին: Առաւելաբար մանկութիւն չունեցող մարդոց ճիտին պարտքն է պայքարիլ որպէսզի տոկայ եւ բարգաւաճի արեւմտահայերէնը եւ թանգարանի ապրանք չդառնայ: Սփիւռքի արմատախիլ Հայութիւնը չէ, որ ձեռք պիտի տայ Երեւանի, որպէսզի արեւմտահայերէնի թաղումը ժամ առաջ կատարուի, այլ ընդհակառակն, գոնէ ա՛յս կէտին շուրջ, պէտք է միասնական ճիգերով, պահանջէ Երեւանէն որ Սփիւռքի ժողովուրդին հետ Հայաստան ներգաղթէ նա՛եւ արեւմտահայերէնը: Իսկ եթէ արեւմտահայ գրագէտը, ինք իսկ ժամ առաջ, դասալիք պիտի ըլլայ եւ արեւմտահայերէնի դամբանականը կարդայ, այն ատեն, մենք է որ կը սպաննենք Վարուժանը, կը դաւաճանենք Մեծարենցին եւ կ'ուրանանք Զօհրապը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽՆԱԴԱՐԵԱՆ ՄԱՐԴՈՒՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԺԱՅՌԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Գեղամայ լեռներու վրայ մեր նախնիքները բացօթեայ ինքնատիպ պատկերասրահ մը ձգած են: Հնագէտները վերջերս հոն գտած են ժայռապատկերներու մօտ 100 խումբեր, որոնք 3–7 հազար տարուան պատմութիւն ունին: Նախնադարեան արուեստի այս յուշարձանները զարմանք կը պատճառեն իրենց թեքնիքով եւ ինքնատիպութեամբ: Ժայռանկարներով կարելի է պատկերացնել նախնադարեան մարդուն հոլովոյթը: Անոնք կը ներկայացնեն վիշապներու եւ օձերու հետ մենամարտող մարդը, կրօնական ծէսեր, ծիսական պարեր, զոհաբերութեան տեսարաններ, նկարներ, որոնք նախնադարեան մարդոց գաղափարները կ'արտայայտեն տիեզերքին նկատմամբ: Կան նաեւ կենդանիներ եւ բոյսեր:

Տոքթէօր Յարութիւն Մարտիրոսեանի կարծիքով, նախնադարեան մարդիկ այդ լեռնային սրբավայրերը բարձրացած են ամառը՝ իրենց հօտերով: Հոն՝ անոնք ստեղծած են կրօնական յուշարձաններ եւ մատուցած են զոհեր, ենթադրելով, որ անիկա երջանկութեան դուռ կը բանայ իրենց:

Ժայռապատկերները ներկայիս կ'ուսումնասիրուին նաեւ հնակենդանաբաններու կողմէ, քանի որ ժայռապատկերու մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւեն կենդանիները՝ ընձառիւծներ, վայրի ցուլեր, եղջերուներ, այծեր: Կան նաեւ որսի եւ կենդանիները ընտելացնելու տեսարաններ:

Իսկ ինչո՞ւ հին ժամանակներուն նկարիչը պատկերացուցած է գլխաւորապէս կենդանիներ:

— Մարդը նախնադարեան շրջանին տկար եւ անզօր էր եւ դժուարութեամբ կը պաշտպանուէր գիշատիչներու յարձակումներուն դէմ, կ'ըսէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի կենդանաբանութեան հիմնարկութեան անդամ Սոնիա Մեժլումեան: Ժամանակի ընթացքին ան կատարելագործելով հանդերձ աշխատանքի եւ որսի իր գործիքներն ու զէնքերը միշտ վախ ունեցաւ ճարպիկ եւ խորամանկ գազաններէն: Այս պատճառով է, որ զանոնք դարձուց պաշտամունքի առարկայ:

Ժայռանկարներու մէջ աւելի յաճախ կը հանդիպինք վայրի այծի պատկերներու: Ասոր պատճառն այն է, որ հազարաւոր տարիներ առաջ Հայաստանի լեռնային եւ նախալեռնային շրջաններուն մէջ որսորդներուն գլխաւոր աւարը վայրի այծն էր: Ըստ երեւոյթին, հին ատենները այնքան կարեւոր դեր խաղացած են, որ պաշտամունքի առարկայ դարձած են: Ասոր վկայութիւնը այդ կենդանիներուն պատկերացումն է երկնային նշաններով, հմայումներով:

Նախնադարեան մարդոց կեանքին մէջ կարեւոր տեղ գրաւած է որսորդութիւնը: Հնադարեան մարդը արտակարգ հնարամտութեամբ կրցած է մօտենալ իր որսին եւ սպաննել զայն:

Գեղամայ լեռներու «պատկերասրահ»ին մէջ արտացոլուած են որսորդութեան բազմաթիւ եղանակներ, որոնցմէ շատերուն ծանօթ չէինք ցարդ: Ամէնէն տարածուածը նետով ու աղեղով եւ շունի օգնութեամբ կատարուած որսորդութիւնն է եղած: Նետն ու աղեղը օգտագործուած են նաեւ մեծ կենդանիներու՝ վայրի ցուլերու, եղջերուներու, վայրի այծերու որսին մէջ:

Որսի բազմաթիւ տեսարաններու մէջ ցոյց տրուած են օղակապարաններ. անոնց միջոցով բռնած են կենդանիները՝ կապելով անոնց ոտքերն ու եղջիւրները: Հին ժամանակներու որսորդութեան այդ եղանակը ցարդ յայտնի չէր:

Հնադարեան «նկարիչ»ները գիտցած են, թէ ի՞նչպէս պէտք է պահպանեն իրենց ստեղծագործութիւնները: Նկարելու համար անոնք ընտրած են բարձունքները, ուր օդի փոփոխութեան զօրաւոր ելեւէջներ չեն արձանագրուիր: Անիկա երաշխաւորած է քարապատկերներուն պահպանումը հազարամեակներով: Գրեթէ բոլոր պատկերները կը գտնուին ծովի մակերեսէն 2500 մեթր բարձրութեան վրայ: Պատկերացուած կենդանիներուն եւ թռչուններուն մեծ մասը կրնար ապրիլ միայն անտառապատ վայրերը, չափաւոր կլիմայ ունեցող գօտիներու մէջ: Ուստի կարելի է հետեւցնել, թէ հազարամեակներ առաջ Գեղամայ լեռներու կլիման աւելի տաք եղած է եւ լեռներն ալ անտառներով ծածկուած են:

Գ. ԳԱԼՍՏԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Կանգ առաւ, տեսնելու համար, թէ ինչպէս է վերաբերուելու Արթիւր իր բարի խօսքերին: Բայց նա առաջուայ նման ոչ մի շարժում չարեց:

— Ի հարկէ, այս բոլորը շատ է ցաւալի, — շարունակեց Ջեմսը մի րոպէ յետոյ: — Եւ լաւն այն է, չխօսենք այդ մասին: Հայրս վեհանձն մարդ էր ու հրաժարուեց կնոջից նրա խոստովանելուց յետոյ: Միայն պահանջեց, որ գայթակղեցնողը իսկոյն հեռանայ, եւ ինչպէս գիտես, վերջինս ուղեւորուեց Չինաստան՝ իբրեւ միսիոներ: Ես իմ կողմից ցանկանում էի, որ դու նրա հետ ոչ մի կապ չունենայիր՝ նրա վերադարձից յետոյ: Բայց հայրս համաձայնուեց նրան յանձնել քո կրթութիւնը այն պայմանով, որ նա երբեք չփորձի մօրդ հետ տեսնուելու: Եւ արդար լինելու համար պէտք է ասեմ, որ նրանք մինչեւ վերջը պահեցին այդ պայմանը: Շատ տխուր պատմութիւն է սա, բայց...

Արթիւր բարձրացրեց աչքերը: Դէմքն անկենդանի էր ու զուրկ ամէն արտայայտութիւնից՝ նման մոմէ դիմակի:

— Քե-քեզ չի՞ թւում, — ասաց նա հանդիստ ու տարօրինակ կերպով կակազելով: — Քե-քեզ չի՞ թւում, որ ա-այս բո-լորը շատ ծի-ծի-ծիծաղաշարժ է:

— Ծիծաղաշա՞րժ, — Ջեմսը ետ հրեց աթոռը սեղանից ու ելաւ ոտքի՝ ապշած նրան նայելով: — Արթի՛ւր, խելագարուեցի՞ր:

Արթիւր յանկարծ ետ նետեց գլուխը ու սկսեց մի բուռն յիմար ծիծաղ:

— Արթի՛ւր, — բացագանչեց նաւատէրը՝ իր արժանիքը պահող մի շեշտով: — Քո թեթեւամտութիւնը ինձ ապշեցնում է:

Ծիծաղի մի նոր պոռթկում եղաւ նրա պատասխանը, եւ այնպէս ուժեղ, այնպէս անզուսպ, որ վերջապէս Ջեմսը գլխի ընկաւ, թէ միայն թեթեւամտութիւն չէր դա:

— Իսկը հիստերիկ կին, — քրթմնջաց արհամարհանքով, ուսերը թափ տուեց ու սկսեց անհամբեր գնալ-գալ սենեակում: — Ճշմարիտ, Արթիւր, դու Ջուլիայից էլ վատ ես: Դէ՛, հերիք է ծիծաղես. ես չեմ կարող ամբողջ գիշերն այստեղ մնալ:

Նա նոյն յաջողութեամբ կարող էր պահանջել, որ խաչելութիւնը իր տեղից ցած իջնի: Արթիւր անմատչելի էր ամէն խրատների, ամէն յորդորանքի: Նա ծիծաղում էր միայն, ծիծաղում ու ծիծաղում անվերջ:

— Է՛, անմիտ բան է սա, — ասաց Ջեմսը՝ վերջապէս կանգ առնելով իր երկար ու զայրացկոտ երթեւեկից: — Դու, երեւի շատ ես գրգռուած ու անընդունակ մարդավարի խօսակցութեան: Ես չեմ կարող հետդ գործի մասին խօսել, երբ դու յիմարութիւններ ես անելու: Վաղը առաւօտ եկ ինձ մօտ, նախաճաշից յետոյ, իսկ այժմ աւելի լաւ է պառկես քնես: Գիշեր բարի:

Ու դուրս ելաւ՝ դուռը յետեւից խփելով:

— Դէ՛, հիմա էլ ցածը կը սկսուի հիստերիան, — քրթմնջաց նա՝ ծանրաքայլ ցած իջնելով սանդուխից: — Եւ այնտեղ արդէն անշուշտ արցունքով:

×

Արթիւրի խենթ ծիծաղը կտրուեց իսկոյն: Խլեց սեղանի վրայ ընկած մուրճը ու խփեց խաչելութեանը:

Յաջորդող ճարճատիւնը խելքի բերաւ նրան: Ու տեսաւ, որ կանգնած է պարապ պատուանդանի առաջ, մուրճը ձեռքին, խաչի ջարդուփշուր կտորները շուրջը:

Մուրճը շպրտեց գետին:

— Սա ի՞նչ հեշտ է եղել, — ասաց գլուխը շուռ տալով: — Եւ ի՛նչ տխմարն եմ եղել ես:

Ծանր շնչելով նստեց սեղանի առաջ ու գլուխը յենեց ձեռքին: Յետոյ ելաւ ոտքի, մօտեցաւ լուացարանին, բռնեց գլուխը սառը ջրի տակ եւ, բոլորովին հանդարտած, նստեց նորից սեղանի առաջ:

Ու այդ տեսակ դատարկ բաների համար նա կրել էր ամօթի, տառապանքի ու յուսահատութեան չարչարանքը, այս տեսակ համր ու անկենդան կուռքերի համար, այս տեսակ կեղծ ու սուտ մարդոց համար: Ի՞նչ, կա՞խ տայ իրեն, որ տէրտէրի մէկը խաբեբայ է դուրս եկել: Կարծես նրանք հէնց բոլորն էլ խաբեբայ չեն: Էլ պրծանք, հիմա ինքը խելօք է դարձել: Պէտք է միայն դէն շպրտի վրայից այդ բոլոր անմաքրութիւնը ու սկսի նոր կեանք:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Սէմէրճեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր եւ Սերժ, Տէր եւ Տիկին Փիլիպպոս Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սէմէրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակները, Պ. Եղիա Էլմայեան, այրի Տիկին Ովսաննա Անդեքեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագրով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ԲԻՒԶԱՆԴ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սելթէքեան ընտանիքը եւ իրենց զաւակները ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ընկ. Յարութիւն Շիրվանեանի, իր զաւակներուն եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն Տիկին Էլմաս Շիրվանեանի մահուան տխուր առթիւ, եւ փոխան ծաղկի կը նուիրեն Իսիի Մշակոյթի Տան 20 Ֆր., Փարիզի Մշակոյթի Տան 20 եւ «Յառաջ»ի 20 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Հանգստեան Տան մէջ մատրան մը շինութեան ի նպաստ՝

Պ. Կիւմիւշեան ադիւստ 5000, Վարդանեան (Ժանթիյի) իր հօր՝ Գարեգին Վարդանեանի յիշատակին 1500:

×

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւն Հանգստեան Տուներու պատսպարեալներու տօնածառին համար 1000, Պր. Կարապետ Ազպիզեան, իր ծնողաց յիշատակին տարեվերջի տօներու առթիւ 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեան, Ժէմս Գետերչահի յիշատակին 100, Պր. Հրանդ Նեվրուզ Յովհաննէս Քիաթիպ-եանի յիշատակին (Զուիցերիա վախճանած) 50, Պ. Եկէնեան Օննիկ-Արթին, տօներու առթիւ իր ծնողաց յիշատակին 200, Պ. Կարապետ Յակոբեան, տօներու առթիւ 200, Օր. Օլկա Ճէվահիրճեան Տիկին Մոսոփչեանի յիշատակին 50, Տիկին եւ Պարոն Սաատէթեան (Անկէն լէ Պէն) տօներու առթիւ 200, Տիկին Շահինեան Հայկանոյշ տօներու առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան (Մարսէյլ) Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին Ժան եւ Շորա Արծրունիի մահուան 10րդ տարեդարձին առթիւ 100, Պ. Պ. Միսաք Խաչատուրեան եւ զաւակը (Ամերիկա) Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին, Պէզոյեան, Ապաճեան եւ Թէրզեան ընտանիքներու հոգեհանգիստներուն առթիւ 84 Ֆր.:

×

Կրոյէէն Տագէսեան Պետրոս 50 Ֆր. կը նուիրէ Աղքատախնամին փոխան ծաղկեպսակի հայրենակից՝ Յովհ. Սահակեանի մահուան առթիւ (Մարսէյլ):

×

Տէսինի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Զաթալեանէ եւ իրենց աղջիկէն:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնն ու Տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Աղամեան Տիկին Վ. Զրբաշեանի մահուան Գ. տարելիցին առթիւ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նետիլեան իրենց ողբացեալներուն յիշատակին 100, Տիկին Մ. Ուզունեան իր քրոջ Տիկին Աստղիկ Թորոսեանի յիշատակին 50 Ֆր.:

Ծնունդի առթիւ եղած նուէրներ.—

Տիկին Սահատճեան 2000 Ֆր., Տիկին Թամար Պարպըրօ 1000, Լոնտոնէն Պր. Ս. Մ. Քիւրքճեան 1000, Տէր եւ Տիկին Գավէզեան 1000, Պր. Մ. Ազնաւուր 500, Տիկին Ասլանեան 200, Տիկին Մեսճեան, Տիկին Ե. Իչգալացեան, Տիկին Թ. Մեսրոպեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Զոլաքեան 100ական, Օր. Ե. Օհանեան, Օր. Վարդուհի Հերրոյեան 50ական Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովին, Կանանց Յանձնախումբին եւ Երիտասարդաց Ակումբին

Շաբաթ, Յունուար 19 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

SPLENDIDE, 19 Bld. d'Athènes
Orchestre « LES ROMANS » Direction Henri ROMAN
ATTRACTION SURPRISE?
et la participation de la télé-speakrine JACQUELINE DIVERRES
Réservation au siège et auprès des membres
Entrée 50 F., Etudiant 30 F.

"ԽՍԱՅԵԱՆԻ ՕՐԸ"

Խասեան Սանուց Միութիւնս ամէն տարուան նման այս տարի եւս կը կազմակերպէ «Խասեանի Օր»ը, Յունուար 20, Կիրակի: Այդ օրը, ըստ սովորութեան, հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ խասեանցիներու հոգիներուն ի հանգիստ, Փարիզի Մայր եկեղեցին:

Իսկ ժամը ճիշդ 13.30ին «Բաժակի պահ»ը կը տօնուի ճոխ սեղաններու շուրջ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ: Ճառեր, յիշատակի ոգեկոչումներ, գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Կը ցուցադրուին նաեւ Խասեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսի եւ զբօսապտոյտներու ֆիլմերը (մեկնաբանուած):

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 45 Ֆր.:

«Բաժակի գինի»ն նուիրուած՝ Միութեան կողմէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Գարեգին Զօհրապեանի թաղման առթիւ.— Եկեղեցւոյ՝ այրի Տիկին Հայկուհի Թուլումճեան եւ զաւակները 50, Տօքթ. Ռաքըճեան 30, այրի Տիկին Կոստանեան, Մինասեան եղբարք, Ս. Զէյթունցեան, Ն. Կիրիթլեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Կարապետեան, Յ. Միլէմէճեան, Տէր եւ Տիկին Լ. Այվազեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Մ. Վարդանեան 20 (եւ 20 դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Յ. Կիրակոսեան 10 (եւ 20 դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Ե. Տօրումեան 10 (եւ 20 դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Յ. Մարգարեան 20, Տէր եւ Տիկին Կ. Աճէմեան 10, Յ. Ժամկոչեան 10, Ա. Մանկասարեան 10: Դպրոցին՝ Տէր-Մինասեան ընտանիք 30, Յ. Նէվշէհիրլեան, Գր. Դաւիթեան, Ծ. Մէլէմէճեան 20ական, Յ. Խսկիճեան Ո. Շէրպէթեան, Խ. Գոզայեան 10ական:

×

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ որահի շինութեան համար եղած հետեւեալ նուէրները.—

Մելքոն Պօղոսեանի թաղման առիթով՝ Հ. Բ. Ը. Մ. Մարսէյլի արանց եւ տիկնանց վարչութիւններ, Տէր եւ Տիկին Ք. Թէրզիպաշեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Մ. Քաֆէճեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Բարազամեան, այրի Տիկին Մ. Քունտուրաճեան, Պոլիկեան ընտանիք, Լիոնէն Պաղտասարեան ընտանիք, Մէսրոպեան ընտանիք, Գալուստեան ընտանիք, Պ. Պ. Պ. Պօղոսեան, Ղ. Օտապաշեան, Տ. Խաչիկեան, Յ. Փափազեան, Ա. Տէր-Զաքարեան 50ական, Մ. Աֆրիկեան, Պ. Թուրիկեան, Տիկին Քաֆէճեան, Տիկին Մըխալեան 30ական, Սոլաքեան ընտանիք, Պ. Պ. Թ. Պոշնաքեան, Ն. Թումիկեան, Ա. Թէրզիպաշեան, Փ. Բիէթրի, Կ. Քրաշեան, Մ. Ասլան 20ական, Օ. Զորիկեան 10: Մելքի Պէրպէրեանի թաղման առիթով՝ այրի Տիկին Լ. Պէկթէմուրեան, Տիկին Ա. Նիքոթեան, Օր. Մ. Եազըճեան 50ական: Գէորգ Զիւրիւքտիշեանի թաղման առիթով՝ զաւակը Պր. Ս. Զիւրիւքտիշեան 150, այրին՝ Տիկին Մ. Զիւրիւքտիշեան 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Զրբաշեան, Տիկին Զ. Սիմիթեան, Մ. Ե. Տիկնանց Միութիւն, Հ. Բ. Ը. Մ. Տիկնանց բաժին 50ական Ֆր.:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Հիլտա Հ. Տամլա եւ զաւակները Կարօ եւ Արէտ (Պոլիս) կը նուիրեն 50 Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանը կեդրոնական ջեռուցումով օժտելու նպատակին, փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Բերուզ Գ. Մոսոփչեանի մահուան առթիւ:

Նոյն առիթով եւ նոյն նպատակին համար Տէր եւ Տիկին Ն. Տիքէոս եւ զաւակները կը նուիրեն 150 Ֆր.:

×

Նոր Տարուան առթիւ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն ի նպաստ կը նուիրեն.—

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սթամպուլեան (Կրընոպլը), Պ. Գրիգոր Տոմանեան (Քլամառ) 50ական Ֆր., Տիկին Շաքէ Սարեան 30, Տէր եւ Տիկին Սապոնճեան (Նուազի լը Սէք) 20, Պր. Սերովբէ Գալֆայեան (Անթոնի) 15 Ֆր.:

ԾՆՈՒՆԴ

Աչոտ եւ Շաքէ Շիրվանեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ զաւկին՝

ՌՈՒԲԷՆԻ

ծնունդը, Իսի, 1974 Յունուար 10:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի հերթական ժողովը Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին:

Այս ժողովները կը գումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Սէն-Ժեռոմի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունուար 27ին ժամը 13ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Զուարթ մթնոլորտ, ընտիր ճաշեր պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ
ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝
ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅՆԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Դ. ցանկ

Տէր եւ Տիկին Նաճարեան (Ժաքեան) 1000, Տէր եւ Տիկին Միսաքեան Րաֆֆի 500, Տէր և Տիկ. Տէրտէրեան Ժիրայր 500, Տէր եւ Տիկին Ասլանեան Օսկիան 1000, Տիկ. Սերխոշեան Եղիսաբէթ 1000, Տէր եւ Տիկին Տամլամեան Ստեփան 1000, Տէր եւ Տիկին Ֆասիօ 5000, Տիրուհի Հեքիմեան Սրբուհի 2000, Տիկին Իգնատիոսեան Լուսինէ 5000, Պր. Կազիպեան Աղապէկ, Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան Աղաւնի 500ական, Տոնիքեան Մարի-Թէրէզ 100, Տիկին Տոնիքեան Ժընըվիէվ 200, Տէր եւ Տիկին Ֆուսադ 500 Ֆր.:

Գումար 18.800

Նախկին գումար 37.150

Ընդհ. գումար 55.950

ՃՇԴՈՒՄ.— Նախորդ ցանկին Արթիւր Գօզանճեանը պէտք է ըլլայ՝ Յարութիւն Գալայճեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԻ

յիշատակին հանդիսութիւնը Մայիս 5ին:

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան նախաձեռնութեամբ պարահանդէս՝՝ Մարտ 2ին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին՝ մանուկներու օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ:

Մէջնարարին ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Կաղանդ պապան, հայկական կաղանդի շունչով եւ հետը բերած նուէրներով, պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուած բոլոր պզտիկները:

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան Վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ.Մ. Ալէմշահ սրահը::

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէ Յունուար 20ին, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 15.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ. 40 ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ:

Գեղարուեստական բաժին աշակերտներու կողմէ, երգ, արտասանութիւն, պար: Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ կը բաշխէ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
15
MARDI
15 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.912 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.912

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ 1973ԻՆ

Բ.

Յունուար 20ին Երեւանի մէջ մեռաւ գրագէտ Վաղարշակ Նորենց: Ծնած էր Սասունի Շէնիկ գիւղը 1903ին: Մեծ Եղեռնին կը կորսնցնէ ծնողքը եւ կ'ապաստանի Թիֆլիզ, ուր կ'ուսանի, նախ որբանոցին, յետոյ գիմնազիոնին եւ Ներսիսեան վարժարանին մէջ: Իր առաջին քերթուածը կը հրատարակուի 1917ին Հայաստանի մէջ: Գրական ասպարէզ կ'իջնէ 1922ին: Բանաստեղծութեանց առաջին հատորը՝ Օրերի ճամբին՝ լոյս կը տեսնէ 1926ին: Երկրորդը՝ Երկրորդ գիրք՝ 1930ին: Յետոյ հետզհետէ լոյս կ'ընծայէ Լիրիկական փրոնտը (1932) եւ այլ հատորներ: 1930ին Ալազանի հետ միասին հրատարակեց Արեւմտահայ բանաստեղծները: Գրած է նաեւ վիպերգներ: Թարգմանութիւններ կատարած է Պայրընէ, Շէլլիէ, Հայնէէ, Պուշկինէ, Լերմոնտովէ, Եսէնինէ եւայլն: 1937ին ուրիշ մտաւորականներու հետ Նորենց եւս ճաշակեց աքսորի դառնութիւնները: 1953ի աշնան է միայն, որ վերադարձաւ Երեւան: Հակառակ Փարիզի Տարօն–Տուրուբերանի Հայր. Միութեան պաշտօնական հրաւէրին, խորհրդային իշխանութիւնը միայն մեռասաներորդ ժամուն, երբ այլեւս հիւանդ էր ու չէր կրնար ճամբորդել, արտօնութիւն տուաւ...: Թունդ պաշտպան էր հայ լեզուի մաքրութեան եւ դասական ուղղագրութեան վերականգնումին:

Յունուար 29ին Փարիզի մէջ յանկարծամահ եղաւ Վիկտոր Կարտոն (Վահրամ Կաֆաւեան), ծնած Վան՝ դարուս սկիզբը: Պատանութեան տարիքին ականատես Վասպուրականի հերոսամարտին, 1915ի նահանջին ապաստանած է Կովկաս, ուր անցուցած է առաջին աշխարհամարտի տարիները: Զինադադարին Պոլիս երթալով աւարտած է Կեդր. վարժարանը եւ աշխատակցած տեղւոյն թերթերուն: Վերջնապէս հաստատուած Փարիզ, մասնակցութիւն բերաւ հանրային գործերուն: Վերջին պատերազմին գործեց ֆրանսական դիմադրական ճակատին մէջ: 1929ին Փարիզի մէջ հրատարակեց պատմուածք մը՝ Պողպատէ սերմեր:

Վերջին տարիներուն սկսաւ գրել ֆրանսերէն եւ իրարու ետեւէ լոյս ընծայեց երեք հատորներ, որոնք ինքնակենսագրութեան ձեւին տակ կը նկարագրեն Վանի հերոսամարտը եւ հայկական դողգոթան: Ֆրանսական հեռատեսիլը ներկայացուցեր էր հեղինակն ու գործը՝ Բ. հատորի հրատարակութեան առթիւ:

Փետրուար 5ին Պոլինի մէջ իր մահկանացուն կնքեց Տոքթ. Պետրոս Ֆրունճեան, Յառաջի երկար տարիներու անխոնջ թղթակիցն ու աշխատակիցը: Ծնած էր Ռոտոսթօ 1902ին: Մեծ Եղեռնին ընտանեօք աքսորուած Դամասկոս, 1918ին կը վերադառնայ իր ծննդավայրը: Պոլսոյ մէջ 1922ին կ'աւարտէ Հինդլեան – Մալթեան վարժարանը: Հուսկ ուրեմն իր կրտսեր եղբօր՝ վաղամեռիկ Տիրայրի հետ կը հաստատուի Պերլին, ուր կը յաճախէ Ֆրիտրիխ–Վիլհելմ համալսարանը: 1961ին կը վկայուի «Փիլիսոփայութեան Դոկտոր»ի տիտղոսով: Իր աւարտական ճառի նիւթն էր Հայ Մամուլը, որ լոյս տեսաւ իբրեւ գիրք, — մանրատառ մեքենագիր 230 էջ, գերմաներէն: 1965ին հրատարակեց Հայերէնի կրճատումները՝ նոյնպէս գերմաներէն գրքոյկ մը: 1963էն ի վեր կը վարէր Պերլինի համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնը, որ թափուր կը մնայ իր մահէն ի վեր:

Փետր. 19ին Երեւանի մէջ մեռաւ Գէորգ Քոչար, վաստակաւոր ճարտարապետ:

Փետրուար 28ին Երեւանի մէջ մեռաւ Աշոտ Գրաշի (Գրիգորեան) Ծնած էր 1910ին Բագու, ուր նախնական ու երկրորդական ուսումն առնելէ ետք Երեւանի մէջ հետեւած է բարձրագոյն կրթութեան: 1931ին աւարտած է համալսարանի լեզուաբանութեան ճիւղը: 1934–1946 խմբագիր Բագուի հայերէն Կոմունիստ թերթին: Հեղինակ է բազմաթիւ բանաստեղծական հաւաքածոներու, — Մուտք (1934), Ժողովրդի հետ (1938), Քնարական (1939), Ռազմի քնար (1942), Կռունկ (1946), Իմ գարունը (1946), Յաղթանակի ուղիներով (1947), Եղբայրութեան աստղի տակ (1949), Իմ սիրոյ պոեմը (1954), Ո՞ւր ես սիրոյ մոլորակ, Ծիծաղանի հօքը երգը (1961):

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՐԱԲ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԾՆԱԻ

ԼԻԲԻԱ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ ՄԻԱՑԱՆ

Ո՞ւրկէ ուր: Այս եղաւ առաջին հակազդեցութիւնը, երբ Պուրկիպա եւ Խատաֆի միացեալ զեկոյցով մը յայտարարեցին, ծերպայի իրենց հանդիպումին իբրեւ արդիւնք, թէ իրենց երկիրները կը միանան կազմելու համար Իսլամական Արաբ Հանրապետութիւնը, որ պիտի ունենայ մէկ նախագահ, մէկ դրօշակ, մէկ բանակ, մէկ Սահմանադրութիւն: Միացեալ յայտարարութիւնը կը շեշտէ ի մէջ այլոց.— «Յանուն Աստուծոյ՝ ողորմած եւ անյիշաչար, վճռական ժամու մը, պահու մը, երբ մարտահրաւէրները կը բազմապատկուին, օր մը որու յիշատակը անեղծ պիտի մնայ, գիտակից պատմական պատասխանատուութեանց բեռան, «գերագոյն ռազմիկը», պատասխանելով արաբական միասնականութեան ի շահ եղած կոչին, կոչ՝ այնքան ստիպողական որքան արաբ եւ մահմետական հողերու ազատագրման պայքարին ի նպաստ եղածը, ստորագրեց ընդգալեա Մուամար էլ Խատաֆիի հետ Թունուզի եւ Լիբիոյ միացման հռչակումը, երկու երկիրներու սահմանադրական սկզբունքներու հիման վրայ: Երկու երկիրները կը կազմեն մէկ Հանրապետութիւն, որ «Իսլամական Արաբ Հանրապետութիւն» անունը կ'առնէ: Կ'ունենայ մէկ Սահմանադրութիւն, մէկ դրօշակ, մէկ նախագահ, մէկ բանակ, օրէնսդրական, գործադիր եւ դատական նոյն իշխանութիւնները: Միութեան վրայ հանրաքուէ մը կը կատարուի Յունուար 18ին»:

Կը թուի սակայն թէ այս թուականը շատ մերձաւոր է հանրաքուէ կազմակերպելու համար եւ Պուրկիպա արդէն Մարտ 20ի մասին կը խօսէր:

Արաբ եւ ոչ–արաբ շրջանակները զարմացած կը մնան ի տես այս դէպքերուն անակնկալին: Ճիշդ է որ արաբական առաջին «ամուսնութիւնը» չէ եւ ընդհանրապէս բոլորն ալ կէս ճամբան մնացած են: Բայց այս ամուսնութիւնը մանաւանդ չէր կրնար անշուշտ մեծ անակնկալ մը չըլլալ: Արդարեւ այս երկու ղեկավարները եւ ատկէ՝ երկու երկիրներու վարչակարգերը ոչ մէկ կապ ունին իրարու հետ: Մէկ կողմ՝ Պուրկիպա, որ իր երկրին անկախութիւնն ապահովելէ ետք, դայն տարաւ աւելի դէպի արեւմտեան դրամատիրութիւն քան արաբական ընկերվարութիւն:

Պուրկիպա, 70 տարեկան, առողջութեամբ տկար, արեւմտեան զարգացման տէր (իրաւագիտութիւն ուսած է Փարիզ), « հասած » քաղքենի մըն է, որ պերճ կեանք մը կը վարէ Կարքեդոնի իր շքեղ պալատին մէջ: Ջնջած է կիներու քօղը, պայքարած է նաեւ Ռամատանի ծոմին դէմ որ կը կասեցնէ արտադրութիւնը եւ նպաստած է աշխարհական ուսուցման սկզբունքին:

Խատաֆի, 30 տարեկան, ուղտապանի զաւակ, «գայլ» մըն է, որ ծայրայեղ ընկերվարութեան կ'առաջնորդէ իր երկիրը: Մոլեռանդ է արաբական աշխարհական թէ կրօնական գետնի վրայ: Պետական հարուածով գրաւած է իր աթոռը եւ աշխարհի ուշադրութիւնը իր վրայ կը հրաւիրէ միշտ «հարուածներով»:

Հաւանական կը նկատուի որ այս նոր Հանրապետութեան նախագահն ըլլայ Պուրկիպա: Խատաֆիի կը մնայ «սպասել» եթէ անշուշտ այս ամուսնութիւնը կատարուի: Մինչ այդ Փարիզ, Հռոմ եւ Ալժէ մտահոգ են: Ֆրանսա շահեր ունի Թունուզի մէջ նաեւ վտանգուած է Ֆրանսայի քարիւղային քաղաքականութիւնը:

Թղթատարը Իտալիոյ մէջ կամ Քոմետիա Տէլ Արթէ...

ԽՄԲ.— Ֆիկառօէն թարգմանաբար կուտանք այս գրութիւնը որ կը պարզէ Իտալիոյ թղթատարի վիճակը... ի մխիթարութիւն Ֆրանսայի մեր բաժանորդներուն եւ ի լուսաբանութիւն Իտալիոյ մեր «դժբախտ» բաժանորդներուն որոնց արդար բողոքներուն չենք կրցած գոհացում տալ, մեղաւորը, առաւելութեամբ Իտալիոյ թղթատարն ըլլալով:

Իտալիոյ մէջ է, որ Միջին Դարուն ծընունդ առաւ թղթատարը՝ ձիաքարշ կառքերով տեղափոխելով նամակներն ու ծրարները, ապա զանոնք իրենց հասցէներուն յանձնելով: Թերեւս Իտալիոյ մէջ է, որ վերջ պիտի գտնէ թղթատարը: Միլանոյի, Փալերմայի, Հռոմի եւ ամբողջ թերակղզիին մէջ ամիսներէ ի վեր նոյն լուրջ հարցումին պատասխանը կը փորձեն տալ. ի՞նչպէս գոյատեւել, երբ կարծակի կերպով թերթերը, նամակները, հաշուեցոյցերը կը դադրին իրենց հասցէներուն հասնելէ:

Ի՞նչպէս ստեղծուեցաւ այս կացութիւնը: Նախ այս տարեսկիզբին Իտալիոյ թղթատարը մէկ ամսով գործադուլի դիմեց: Անկէ ետք անիկա երբեք չկրցաւ վերակազմակերպուիլ, որովհետեւ ցրըւիչներու պահանջները բոլորովին չբաւարարուեցան: Ամսականները շատ ցած են՝ մօտաւորապէս ամսական հազար ֆրանք տասը տարուան պաշտօնեայի մը համար: Եւ, որովհետեւ, գործադուլ մը սուղի կը նստի, աւելի լաւ միջոցը գտնուեցաւ՝ աշխատիլ յաջորդական կարգով: Այսպէս, մէկ երրորդը 185.000 իտալացի ցրուիչներուն, կանոնաւոր կերպով կը բացակայի գործէ: Ասիկա այն ատիճանի հասած է, որ Թղթատարի նախարարը ուզեց բժշկական լուրջ քննութիւն մը հաստատել գործէ բացակայող «հիւանդներուն» վրայ: Սակայն որքա՞ն բժիշկ պէտք է, որպէսզի կարելի ըլլայ 75.000 «հիւանդ» ցրուիչներուն այցելել:

Որով նամակները կը դիզուին իրարու վրայ Թղթատարի կեդրոններուն մէջ: Երբեմն, այս հսկայ գործին մէջէն ելլելու միակ ձեւը կ'ըլլայ նամակները այրել: Բայց աւելի յաճախ ժամանակի կը կարօտին դիզուած նամակները, թերթերը, ծրարները ցրուելու համար: Կարելի է հետեւցնել, թէ ի՞նչ վիճակ ստեղծուած է:

Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ մեծ ճարտարարուեստները, որոնք օտար երկիրներու հետ կ'աշխատին, իրենց թղթատարը փոխադրելու համար ինքնաշարժի սպասարկութիւն մը հաստատած են Զուիցերիոյ եւ Ֆրանսայի հետ: Երկրին մնացեալ մասերուն մէջ մարդիկ կը փորձեն թղթարարը փոխարինել հեռաձայնով — որ Ֆրանսայէն աւելի լաւ կ'աշխատի — եւ թելեքսով: Փորձեր կը կատարեն անհատական ձեռնարկներով լուծելու հարցը:

Ասիկա, բնականաբար, չի լուծեր հարցը: Իտալիոյ կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի: Աւելցնել ամսականները, նոր պաշտօնեաներ գործի լծել: Ասոնք ալ անբաւարար են. արդարեւ, տեղ մը կուգայ, երբ կրկնապատկումը անձնակազմին մեծ օգուտ մը չի բերեր: Երեսուն կամ քառասուն մարդիկ չեն կրնար թօն մը կապար վերցնել, որովհետեւ անոր մակերեսը շատ փոքր է եւ տեղ չկայ բոլոր ձեռքերուն բռնելու համար: Ուրեմն անհրաժեշտ է դիմել օժանդակութեանը կռունկին՝ ինքնաշխատ դասաւորող մեքենային. այս «մեքենաները» արդէն կ'աշխատին Մ. Նահանգներու, Ֆրանսայի մէջ: Անոնց զետեղումը տարիներու կը կարօտի:

Ընկերաբան ճարտարագէտ մը գործ մը հրատարակած է, քանի մը օր առաջ, զոր խորագրած է՝ «Վաղը՝ միջին դարը» որու մէջ կը նախատեսէ մերձաւոր տապալումը արեւմտեան քաղաքակրթութեան — Հանրային սպասարկութիւնները, կ'ըսէ — ելեկտրականութիւն, ջերմութիւն, փոխադրութիւն, թղթատար — որոնց վրայ կռթնած է այդ քաղաքակրթութիւնը, ամէն օր այնքան կարեւոր կը դառնան, որ ի մօտոյ, այլեւս կարելի պիտի չըլլար անոնց մատակարարումը: Այն ատեն կը վերադառնանք միջնադարեան փոքրիկ հաւաքականութեան, որ դիւրաւ կրնայ հակակշռուիլ: Անշուշտ ամէնէն յառաջադէմ երկրին մէջ է, Միացեալ Նահանգներու, որ դէպի անցեալ այս վերադարձը պիտի կատարուի:

Հեղինակին անունն է Ռոպերթօ Վաքքա: Իտալացի է: Արդեօ՞ք, անգամ մը համար, մարգարէ պիտի ըլլայ իր երկրին մէջ:

Թ. Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ ձերբակալուած Թուրքերու մէջ (ծանօթ է որ փարիզեան արուարձանի մը մէջ 13 հոգի ձերբակալուեցան իբրեւ պադեստինեան ահաբեկչութեան ի նպաստ աշխատող տարրեր) կայ Տիկին Ճայխան, 28 տարեկան, որ կինն է Մահիր Ճայխանի, մեռած 1972ին եւ հիմնադիրներէն մէկը Թուրքիոյ Ազատագրութեան Ճակատի: Ճայխան Տեվկէնճի ամէնէն ազդեցիկ պարագլուխներէն մէկը կը նկատուէր: Այրին Փարիզ եկած է գիտութեանց տոքթորա մը պատրաստելու համար եւ իբրեւ միջնորդ ծառայած է Վիլլէի բնակարանը վարձելու համար:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ» (*)

—o—

Այս հատորով սեւ ցամաքամասին մէկ անկիւնն է, որ կը ներկայացուի մեզի մէկու մը կողմէ, որ 1960էն ի վեր կ'ապրի Սիէրրա Լէոնէ: Պօղոս Գիւրեղեան 17 պատմուածքներու մէջ «անծանօթ աշխարհ» մըն է, որ երեւան կը հանէ իր ներքին կլիմայով, մթնոլորտով, սեւամորթ մարդերու հոգեբանութեամբ, այլ մանաւանդ անոնց կենցաղով ու բարքերով: Պատմուածքներուն տիպարները այլազան են անշուշտ, եւ այս իսկ պատճառով պատկերացումը ափրիկեան ցամաքամասի կեանքին՝ տարածուն է եւ պէսպիսուն միաժամանակ: Եւ ինչ որ յատկանշական է, հեղինակը զանոնք չէ անջատած իրենց միջավայրէն, այլ ընդհակառակն՝ միշտ փնտռած ու գտած է անոնց կապը իրենց արմատին հետ: Այլապէս, այդ տիպարներուն մեծ մասը իրենց ներքին անդոհանքներով եւ արտաքին կեանքով շատ պիտի չտարբերէին մեր շրջապատի մարդոցմէն, անցուդարձերէն: Գիւրեղեանի տիպարները եթէ մէկ կողմէ ընդհանրական գիծեր ունին աշխարհի որեւէ մէկ այլ ցամաքամասի իրենց նմաններուն հետ, միւս կողմէ, սակայն, իրենց այլապէս առանձնայատուկ միջավայրին, շրջապատին, ցեղային տարանջատ յատկանիշին հետեւանքով, իւրայատուկ դիմագիծերով մարդիկ կը դառնան: Եւ արդէն անոր ափրիկեցի հերոսները հազար ու մէկ թելերով — յաճախ անբացատրելի եւ մանուածապատ — կապուած են Թալուտներուն, այն մթին, արեւչտեսնող «աշխարհ»ին, որ իր կախարդթփիչներով, պոռտու ծէսերով, անվերծանելի խորհրդաւոր միջավայրով իւրայատուկ «աշխարհ» մը կը ներկայացնէ, գուցէ հասկնալի միայն իրենց համար:

Անցեալը իր բարքերով, եւ անոնցմով հիւսուած հոգեխառնութիւնը տիրական է Ափրիկեցիին վրայ. հեղինակը ըմբռնելով այս երեւոյթը՝ ցայտուն կը դարձնէ զայն:

Բայց Ափրիկէն յեղաշրջումի հոլովոյթն ալ ապրած է եւ դեռ կը շարունակէ ապրիլ՝ գաղթատիրական շրջան, ազատութեան եւ պետականութեան շրջան: Այս հոլովոյթն ալ իր իւրայատուկ «կլիման»ն է ստեղծած սեւ ցամաքամասի երկիրներուն մէջ: Տիպարներ կան Գիւրեղեանի պատմուածքներուն մէջ, որոնք երէկուան եւ այսօրուան քաղաքական ու ընկերային զոյավիճակներէն բխած նկարագիրներ են, կրած են կամ դեռ կը կրեն անոնց ազդեցութիւնը:

Սիէրրա Լէոնէ հաստատուած հայ հեղինակին «աչք»ը գիտէ սեւեռիլ նաեւ անոնց վրայ, եւ ի յայտ բերել անոնց ներքին-արտաքին կեանքը:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ Գիւրեղեան իւրայատուկ աշխարհ մը կը ներկայացնէ մեզի՝ խճանկարային այլազանութեամբ: Ափրիկէն է հոս, այս գիրքին մէջ, իր զունազեղ մթնոլորտով, քիչ մը սարսափազդու խորհրդաւորութեամբ, անոտխապաշտութեամբ եւ արդիական կեանքին հետ քայլ նետելու տրամադրութեամբ:

Տիպարներու ներկայացման ճամբուն մէջ միշտ ներկայ է հեղինակը՝ Հայու հոգեխառնութեամբ: Սակայն այդ ներկայութիւնը տեղ-տեղ զինք կը մղէ քիչ մը շատ խորհրդածելու կամ մեկնաբանելու, փոխանակ թոյլ տալու, որ իր գրիչը ի՛նք մեկնաբանէ՝ պատկերացման ճամբով: Բարեբախտաբար քիչ են հեղինակին երկար «խորհրդածական միջամտութիւնները», եւ պատմուածքները իրենց բնական հունով կ'ընթանան ընդհանրապէս:

Ցամենայն դէպս Գիւրեղեան տարիներ ապրելով ափրիկեան միջավայրի մէջ, յաջողած է «դիտել», «զատել» եւ «սիրել» զայն. արդարեւ, բարի, պարզունակ տրամադրութիւնով մը կը մօտենայ ան իր տիպարներուն եւ անոնց շրջապատին:

Հաղորդական շունչ մը կը թեւածէ այս հատորին էջերուն վրայ: Այդ շունչը իր արտայայտութիւնը կը գտնէ սահուն լեզուով մը, որ, դժբախտաբար, երբեմն սայթաքումներ կ'արձանագրէ:

«Ափրիկեան Համանուագ»ը կը հաստատէ, թէ առանց գրականութիւն մշակելու ճիգով չարադրուած գործեր, յաճախ, գրական որոշ մթնոլորտով կ'օժտուին, երբ անոնց էջերուն հեղինակը գրելու «խմոր» ունի:

Հատորը նկարազարդած է Գարոլ Ասի, երիտասարդ Անգլուհի մը. նկարները կը ցոլացնեն հեղինակին տիպարներուն ներքին երեսը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Ափրիկեան Համանուագ», 17 պատմուածքներ, հեղինակ Պօղոս Գիւրեղեան, տպ. «Սեւան», Պէյրութ, 1973:

ԽԱՌՆԱԾԻՆԸ

—o—

Դռնէն ներս իր մուտքը չէր նշմարած: Տուներու հաջոցը լսած էր միայն: Ճաշասենեակիս աջ կողմը գտնուող պատին դիմաց նստած էր, ու խափշիկը կլոր գլուխը ափերուն մէջ սեղմած, ինքնիրեն բաներ մը կը մրթմրթար:

— Պաքըրտ, մի՛ մոռնար թէ Ափրիկեցի սեւ մըն ես, մի՛ մոռնար, մի՛...

Առանց ուսին սովորութիւն դարձած պզտիկ հարուածը տալու, պատին ներքնամասը անցայ ու տղուն այլայլած դէմքը տեսնելէ ետք միայն, գլխու ինկայ թէ ահռելի դէպք մը պատահած էր անոր:

Հոգեբան պառմէճի մը լրջութեամբ, վարժ ձեռքերով զաւաթները լեցուցի եւ անխօս երկարեցի իրեն: Մէկ ումպով կուլ տուաւ. պարունակութիւնը լման խմեց. յետոյ նայուածքը աչքերուս մէջ խրելով զայրացած գոչեց.

— Ինչո՞ւ սպիտակները այսքան վատ են...

Խառնածինի մը բերնին մէջ անհամեմատելիօրէն բարդացող հարցումին չկրցայ պատասխանել: Ինք պէտք է գիտնար պատասխանը: Երկու գոյներն ալ հաւասար չափով կը կրէր ի՛ր երակներուն մէջ: Տասնեակներով «ինչո՛ւ»ներ ի զուր ամէն օր զանկս կը ծեծեն, որոնք գերեզմանէն անդին իսկ պատասխանի պիտի սպասեն:

Խօսքը ինքնիրեն ուղղելով մեքենաբար կը շարունակէր կրկնել նո՛յն բառերը, մինչեւ որ յուզումէն խեղդուէր. «Պաքըրտ, մի՛ մոռնար թէ Ափրիկեցի սեւ մըն ես, մի՛ մոռնար, մի՛...»: Իր ծնած օրէն, խանձարուրին մէջէն իսկ կրակէ տառերով «փիճ» մը փակցուած էր անոր թուխ ճակատին, որ այժմ, քառասուն տարիներ ետք զինք կ'այրէր, կը խորովէր էութեամբ: Հարկ կա՞ր արդեօք յուզումէն արտասուող խառնածինը խօսեցնելու, իմանալու համար եղելութիւնը: Ըսողէն աւելի ըսուածը չէ՞ր կարեւորը: Խաչողներէն աւելի, ինքը՝ խաչը չէ՞ր անարդանքը:

Գործի բերմամբ, տարիներէ ի վեր, երկուստեք կը վայելէինք աշխատանքի ժամերէն դուրս յարատեւող բարեկամութիւն մը: Ան իր կէս սպիտակութեամբ ու անգլիական ուսումով մաս կը կազմէր եւրոպական շրջանակներու: Յարգուած էր իբրեւ անոնցմէ մէկը: Եւ որպէս այդպիսին կրցած էր նուաճել ապահովագրութեան ընկերութեան մը տնօրէնի նախանձելի պաշտօնը: Եւրոպացի պաշտօնակիցները հաւասարէ հաւասար կը վարուէին իր հետ, եւ ինք ջանք չէր խնայեր այդ հաւասարութիւնը զոյավիճակ դարձնելու:

Ծորականութենէ տառապած իր դըլպրոցականի օրերը լաւ կը յիշէր: Սեւերէն կը նկատուէր որպէս «փորթօ-ռիքին»(*): Իսկ մաշի վրայ համբուող ճերմակները զինք բոլորովին կ'անտեսէին: Խորթ էր հաւասարապէս երկու կողմերուն համար:

Սպիտակամորթ հօրը հետքը վաղուց կորսնցուցած ըլլալով, մաղձաշ տարիքին այս աշխարհի կարգերը անարդար թուեցան իրեն: Պահ մը մտածեց գլուխը առնելփախչիլ մարդոցմէ, կորսուիլ կոյս անտառներու խորութիւններուն մէջ: Սակայն այդ օրերուն, եթէ խափշիկ ծնած ըլլալը մէկ ցաւ էր, անյայտ հօրմէ մը խառնածին աշխարհ գալը կրկնակի ամօթ էր: Իրեն կը մնար հակիլ կողմերէն մէկուն, ընդունիլ տալ ինքզինք իբրեւ հարազատ մը: Նախապատուութիւնը կ'ուղղէր դէպի սպիտակութիւնը, տիեզերքին տիրող գոյնը: Փոքր տարիքէն անչափելի զգուանքով լեցուած էր այն յիմար խմանիստներուն ու ընկերաբաններուն դէմ, որոնք կը վարդապետեն գալիք աշխարհին պատկերը կազմել միագոյն խճաքարերով:

Մեծն Բրիտանիան հրապուրեց զինք: Ուզղուեցաւ կայսրութեան մայրաքաղաքը՝ յղկուելու, մշակուելու, անգլիացի մարդուն հնչումն ու շարժուձեւերը իւրացնելու: Խափշիկի իր միամիտ խառնուածքը եւ սպիտակներու խառնուելու մարմաջը, միասեռականներու լպրծուն շրջանակներէ ներս նետեցին իր անփորձ պատանութիւնը: Ո՛չ սեռի, եւ ո՛չ ալ գոյնի խտրականութիւն գտաւ հոն: Անհեղ այդ հոսանքը իր նորակազմ ճաշակը շեղեց հունէն ու տարաւ տարբեր ուղղութեամբ: Երկար տարիներ, անարեւ հորիզոններու տակ առաւելագոյնս սպիտակցաւ: Փոխարէնը, անոր աչքերէն եւ սրտէն անհետացան ափրիկեան արեւին փայլն ու հուրը: Իր անկիւնէն, ապակիէ պաղ աչքերով սկսաւ դիտել աշխարհն ու մարդերը: Ու երբ ապրիլեան օր մը, անկախութեան սեմին, ինքզինք վերստին գտաւ ափրիկեան ափերուն վրայ տարածուող արեւոտ իր ծննդավայրը, չկրցաւ շնչել ազատութեան գարնանային բոյրը անոյշ: Քաղաքը իր ցածլիկ տուներով, կեղտոտ արահետներով, ափրիկեան քրտինքի զզուելի հոտով ու կիսամերկ մարդոց օրօրուն յորձանքով, զզուանքի ալիք մը բարձրացուց իր մէջ: Պահ մը փորձուեցաւ թաշկինակը քիթին սեղմած հեռանալ՝ ճամպրուկները չքակած:

Սակայն այդ քաղաքն ալ ունէր իր գեղեցիկ անկիւնները եւ չահագործողներու աշխարհիկ դաս մը: Վայելքը սիրող ազատամիտ զոյգերու երանգաւոր շրջանակէն ներս, մեծ ժպիտով մը ընդունուեցաւ Ֆրանսիսը (ինք ալ աւազանի անուն մը ունէր): Բերանը ծամածռելով խօսած անգլերէնը հաճելի եկաւ բոլորին, իսկ քիչ մը իգականացած շարժուձեւերը ընդունուեցան որպէս ծայրագոյն յղկուածութեան ապացոյց: Ոչ մէկ երեկոյթ կատարեալ էր առանց իր մասնակցութեան: Եւրոպա ուսած միւս խափշիկներուն նման, ինքն ալ իր սեւ ցեղակիցները խծբծելու, տարրերուն առջեւ սեւցնելու յատկութիւնը զարգացուց իր մէջ, հոն գտնելով իր կէս-ափրիկեցիութիւնը ծածկելու ճարպիկ ձեւ մը:

Այո, ինչո՞ւ չընէր, երբ կուպրի պէս սեւ մորթ կրող սարկամիտները ամէնէն ծայրայեղներն էին, ու առաջինը պիտի ըլլային իրենց գոյնէն հրաժարողը, եթէ կարելի ըլլար օճի պէս իրենց մորթէն դուրս պրծիլ:

Ապահովագրութեան Ընկերութեան տնօրէնի պաշտօնը իրեն շնորհուեցաւ իր ունեցած մարդկային արժանիքներուն չափ ալ որպէս վարձատրութիւն իր նուիրման եւ հաւատարմութեան դէպի գաղթատիրութիւնը:

«Մերիններէն է» փաղաքշական խօսքերով կը ներկայացուէր խառնածինը նորեկներուն: Մեծ նուիրումով ծառայեց

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

— Բայց ի՞նչ պատահեցաւ, պատմեցէք տեսնեմ, հարցուցի:

Վերջապէս իր յուզումը զսպելով՝ ըսաւ.

— Արկղին դրամէն յիսուն ոսկիի չափ ինծի անցած էր՝ կը յուսայի որեւէ կերպով մը այդ գումարը ճարել ու տեղը դնել. բայց ահա յանկարծ գլխաւոր արկղակալը այս առտու քոնթրոլ ըրաւ, պակսած գումարը մէջտեղ ելաւ... ստիպուեցայ ամէն բան խոստովանիլ: Ասոր վրայ արկղակալը արկղին ու գզրոցներուն բանալիները առաւ, ամէն բան կըղպեց եւ ըսաւ որ իրողութիւնը օթէլի տնօրէնութեան իմաց պիտի տայ, որպէսզի հարկ եղածը ընեն...: Աղաչեցի, պաղատեցայ, վերջապէս օր մը պայմանաժամ ուզեցի, որպէսզի յիսուն ոսկին ճարեմ եւ խնդիրը ծածկաբար կարգադրեմ...

բոլոր յոյսս ձեր վրայ է, ըսէ՛ Վահէին որ այդ գումարը անպատճառ հայթայթէ ու ղրկէ, եթէ ոչ պիտի թողում փախչիմ եւ այն ատեն դուք ալ ինծի հետ պիտի վտանգուիք, որովհետեւ թերեւս ոստիկանութիւնն ալ միջամտէ...

Բոլոր այս խօսքերը կասկածելի երեւցան ինծի, բայց ի՞նչ կրնայի ընել: Վերադարձայ Վահէին քով եւ ամէն բան պատմեցի իրեն.

— Այդ տղան քիթերնուս բռնել կ'ուզէ, ըսաւ, որովհետեւ յաճախ իրեն դրամական նուէրներ ըրած ենք ու բաւական ատենէ ի վեր է որ բան մը չենք տուած... որովհետեւ մենք ալ չունինք:

Արդարեւ այդ միջոցին կուսակցութեան հոս մնացող անդամները նիւթական մեծ անձկութեան մատնուած էին, մանաւանդ Վահէ եւ իր ընկերները:

Եւ սակայն, հարկ էր կարգադրութիւն մը ընել:

Մտածեցինք որ թերեւս Տիրան Քէլէկեանը կրնայ բան մը ընել եւ որոշեցինք Շարլիէն տանիլ Քալամիշ, ուր նոյն միջոցին ես կը գտնուէի ծովեզերեայ Պէլվիւ պանդոկը: Այդ գիւղը կը բնակէր նաեւ Տիրան Քէլէկեան ընտանիքով:

Շարլիէ եկաւ պանդոկ, կերաւ խմեց, ուրախ զուարթ ժամանակ անցուց, բայց բան մը չկրցանք ընել: Քէլէկեան ի զուր ջանաց բերնէն ճշմարտութիւնը կորզել, խոստանալով ապագային իր ուզած գումարը յանձնել եթէ թղթակցութիւններն ու կնիքը անմիջապէս տար:

— Անկարելի է, չեմ կրնար, բանալիները գրաւուած են, կը պնդէր Շարլիէ անդրդուելիօրէն:

Հետեւեալ առտու ես ու ինք վար իջանք ու գացինք Բերա Բալաս:

— Եկէ՛ք գլխաւոր արկղակալին հետ դուք ալ տեսնուեցէք, թերեւս կը յաջողիք զինքը համոզել, որպէսզի քանի մը օր սպասէ, ըսաւ ինծի:

Ելանք իր գրասենեակը եւ զիս ներկայացուց երիտասարդի մը, որ իբր թէ գլխաւոր արկղակալն էր, թէեւ աւելի պարզ գրագրի մը երեւոյթը ունէր:

Այս վերջինը սպառնական խօսքեր ըսաւ եւ հազիւ մինչեւ իրիկուն պայմանաժամ տալու հաւանեցաւ, յայտնելով որ, հակառակ պարագային, գզրոցները պիտի բացուէին ի ներկայութեան ոստիկանութեան եւ դեսպանական պաշտօնեայի մը:

Յայտնի էր որ բոլոր ասոնք մեզ վախցնելու համար հնարուած բաներ էին՝ յիսուն ոսկի ձեռք ձգելու նպատակով, բայց եւ այնպէս իրենց խօսքը վերջնական էր: Հարկ էր դրամը ցնծալ եւ կամ սպառնացող վտանգին պատրաստուիլ:

Եկայ կացութիւնը պարզել Վահէին ու Գեղամին, որոնք ինչպէս ըսի, հելլէնահպատակ կնոջ մը տունը ապաստանած էին ու հոն փակուած կը մնային շաբաթներէ ի վեր, որովհետեւ ոստիկանութիւնը ամէն կողմ զիրենք կը փնտռէր:

Կարճ խորհրդակցութենէ մը յետոյ ոտքի ելաւ, անկողնին տակէն երկու ըմփոփէր հանեց, որոնց մին Գեղամին տուաւ:

— Երթանք Շարլիէն տեսնելու, ըսաւ:

Միեւնոյն ատեն ինծի ալ պատուիրեց որ հեռուէն հետեւիմ իրենց, որպէսզի եթէ երբեք ճամբան ձերբակալուին՝ լուր ունենամ:

Կողմնակի փողոցներէ անցնելով՝ անվտանգ հասանք Թէփէ Պաշի, Բերա Բալասի քով: Վահէ ու Գեղամ ներս մտան, մինչ ես դուրսը սկսայ շրջիլ, սրտատրոփ, այս այցելութեան արդիւնքին սպասելով:

Քառորդ ժամ կամ քանի վայրկեան ետքը Վահէ ու Գեղամ երեւցան: Իրենց դէմքէն կռահեցի որ ամէն բան յաջող անցած էր:

Երբ առանց փորձանքի վերադարձանք Ապանող փողոցի տունը, Վահէ պատմեց անցած դարձածը:

Երկու ընկերները կը մտնեն Շարլիէի գրասենեակը, ուր կը գտնուէր նաեւ այն երիտասարդ պարոնը որ իբրեւ գլխաւոր արկղակալ ներկայացուած էր:

(11 – Շար.)

իր սպիտակ տէրերուն՝ շատ անգամ ոտնակոխ ընելով իր ցեղակիցներուն իրաւունքները: Սակայն ժամանակի ընթացքին իր ալ հետաքրքրութիւնները փոխուեցան եւ սկսաւ ատեն–ատեն մատներուն մեղրը լզելու փորձեր կատարել:

Քառասունի սեմին չկոխած, քանիցս փորձեց կեանքը կապել Անգլուհիի մը: Փափուկ սեւին հանդէպ իր անտարբերութիւնը չկարենալով յաղթահարել՝ այդ երազը փափաքի ծիրին մէջ թաղուած մընաց: Մերացող միասեռականի կսկծոտ շրջանը սկսած էր թեւածել իր հոգիին վերեւ: Վրայ հասաւ նաեւ անխուսափելի վէճը իր եւ պաշտօնակիցի մը միջեւ:

Ու հիմա, դիմացս, պառին միւս կողմը նստող բարեկամս, յախուռն ջղագրգռութեամբ՝ բռունցքներով սեղանը կը ծեծէր, հոն գտնուող գաւաթները կը թրթռացնէր: Ու առանց անդրադառնալու, պաշտօնակիցին իր երեսին շպրտած խօսքերը կը կրկնէր·

«Պաստ'րտ, մի' մոռնար թէ Աֆրիկեցի սեւ մըն ես, մի' մոռնար, մի' մոռնար»:

— Պիտի չմոռնամ, մինչեւ մահ պիտի յիշեմ, բնաւ պիտի չմոռնամ. մոռնամ իսկ՝ յիշեցնողներ պիտի գտնուին, վատ եմ, վա'տ, վա'տ...

Ալքոլի ազդեցութեան տակ ջիղերը հետզհետէ հանդարտեցան: Ու իմ տառապող հայ տղու պոռթկումս սփոփեց զինք, կարծէք ամոքեց ցաւերը եւ հոգիին խաղաղութիւն բերաւ:

— Ծայրայեղական կը գտնէի գաղափարներդ, ըսաւ դուրս ելած պահուն, — սակայն այսօր ամբողջ էութեամբս զգացի թէ ինչքան իր վեհութեամբ մաքուր եւ առինքնող է իրական հայրենասիրութիւնը: Դժուարանցանելի ու փշոտ պիտի ըլլայ վերադարձի ճանապարհը դէպի իմ սեւութիւնս: Անյողդողդ պիտի քալեմ ու պիտի չմոռնամ ծագումս...

Հեռացաւ անգլիական ընկերութենէն: Զկնորսական նաւեր գնեց խնայած դումարով: Կիսամերկ նետուեցաւ արեւոտ ծովափները: Ուռկան քաշեց ձկնորսներուն հետ: Անոնց քրտինքին՝ իր քրտինքը խառնեց: Փոխուեցաւ, սեւցաւ մորթին գոյնը: Արեւը անոր մորթէն ներս թափանցեց, տարածեց իր ջերմութիւնը: Աչքերուն մէջ ցոլաց, փրփրեցաւ իր սրտին հուրը, լաւայի պէս:

Ֆրանսիս իր ժողովուրդին հարազատ զաւակը դարձաւ:

Պ. ԳՈՒԲԵԼԵԱՆ
«Աֆրիկեան Համանուագ»

(*) Սպիտակ ձագ. Փորթուկալցիները այդ կողմերը նուաճող առաջին սպիտակները ըլլալով, անոնց ազգանունը հոմանիշ ծառայած է սպիտակ գոյնին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցոլքե՞ր թէ Իրականութիւն

ԱՎԻՈՆԵՈՆ.— Շատ ուրախ եմ որ Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէյլի նման մեծ քաղաքներ, հաստատ հայկ. համայնքներ ունին, ակումբներ, կազմակերպութիւններ, աշխարհական, կրօնական, քաղաքական, բարեսիրական եւ որոնց հասարակաց կոչումն է գիրար գտնել հայրենակից բարեկամներու միջեւ, ինքզինքն իսկ աւելի լաւ գտնելու համար: Հարկ է աւելի զարգացնել բարեկամներու միջեւ այս յատկանիշները որոնք իւրաքանչիւրին եւ ազգի մը ինքնատիպ դիմագիծը կը կազմեն, աւելի զարգացնել այս համախոհութիւնը, որ մեր վերապրումին կենսական պայմաններէն մէկն է:

Բայց ինչ որ ցաւ կը պատճառէ, այն է որ այս ակումբները, այս կազմակերպութիւնները մաս մը ունենալով ընդհանուր պատասխանատուութեան եւ սահմանափակուած չըլլալով փողոցի մը, թաղամասի մը, քաղաքի մը կամ մատրան մը, պէտք է իրենք զիրենք շահակից նկատեն դրացի փոքր համայնքներով, շատ աւելի տկար, ինչպէս պիտի ընէր երէց եղբայր մը՝ իր կրտսերին հանդէպ:

Առնենք Ավինեոնի պարագան: Շուրջ 12 տարի կայ որ երիտասարդական ոչ մէկ կազմակերպութիւն (Նոր Սերունդ, Ժաֆ կամ ուրիշներ) փորձած են յարաբերութեան մէջ մտնել Ավինեոնի երիտասարդներուն հետ:

Ի՞նչ վիճակ կրնան պարզել ուրեմն ծագումով Հայ այս երիտասարդները: Անոնց ծնողքը յաճախ շատ գէշ Ֆրանսերէն խօսելով հանդերձ, միայն այդ լեզուն կը գործածեն: Կան քանի մը երիտասարդներ, որոնք կը կառչին եւ դեռ քիչ մը հայերէն կը խօսին: Կը փորձեն իրարու հանդիպիլ բայց այն տպաւորութիւնը ունին թէ ամբողջական եւ անխուսափելի ձուլման ժամուն հասած են, Ավինեոնի մէջ:

Վեց–եօթը տարի կայ որ այն թեմը, որմէ կախում ունի Ավինեոն, ոչ մէկ քահանայ ղրկած է մինչ հիներն ալ օրէ օր կ'անհետանան գաղութին մէջ: Կը խորհիմ թէ մանաւանդ եկեղեցին պարտականութիւն ունի այս Հայերուն նկատմամբ, որոնց մեծ մասը կառչած է վասն կրօնի եւ հայրենեաց:

Ասոնք բոլորն ալ մեռած պիտի ըլլան, արդէն քիչեր մնացած են եւ ոչ ոք բան մը ըրած պիտի ըլլայ իրենց համար:

Քիչ մը գիտակցինք եւ իրականութիւնները տեսնենք, ու զգանք որ անտարբերութիւնը յանցանք է:

ՏՕՆԻԿ

Գեղեցիկ Աւանդութիւն մը

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Սէն Լու՝ Մարսէյլ այն արուարձաններէն է, ուր Հայութիւնը դեռ համեմատաբար համախմբուած կ'ապրի: Հակառակ այս առաւելութեան չենք կրնար ըսել որ հոն ազգային կեանքը կ'եռայ: Երբեմնի ոգեւորութիւնը, եռանդը, եռուզեռը դադրած է: Պիտի ըսէինք գրեթէ բոլորովին ցամքած է, եթէ չըլլար եկեղեցին, որ այսօր միակ հաստատութիւնն է որ ազգային կեանք եւ շունչ կը սփռէ այս շրջանին վրայ, նախանձախնդրօրէն պահելով մեր գեղեցիկ բարքերն ու աւանդութիւնները:

Այս գեղեցիկ աւանդութիւններու շարքին կրնանք թուել հաւկթախաղը՝ Զատկուան օրը, վիճակախաղը՝ Համբարձման տօնին առթիւ, եւ որուն մասին անդրադարձած ենք այս սիւնակներուն մէջ, եւ Ծնունդի առթիւ՝ «Քրիստոսի ծննդեան աւետումը»:

Արդարեւ, այս տարի եւս, Շաբաթ Յունուար 5էն Կիրակի Յունուար 6 լուսցող գիշերը, գլխաւորութեամբ շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Խաչակիր Քհնյ. Տէտէեանի, եկեղեցւոյ դպրաց դասը առաւելապէս բաղկացած երկսեռ փոքրիկներէ, որոնք մէկ մէկ ջահ բռնած շըրջագայեցան եւ իւրաքանչիւր հայ բնակարանի առջեւ երգեցին «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի...» շարականը, աւետելով ցնծութեամբ եւ ջերմութեամբ Յիսուսի ծնունդը:

Անսովոր է տեսարանը, խորհրդաւոր է շարականը, մանաւանդ երբ երգեցողութիւնը կուգայ հեռուէն, արձագանգի մը նման, նախ հազիւ իմանալի, ապա թախծոտ եւ մեղմ, ու յետոյ հետզհետէ մօտենալով՝ աւելի ուժեղ եւ գրաւիչ: Հայ ընտանիքները, ոմանք արթննալով խոր քունէն, կը բանան իրենց լոյսերը, իրենց դռները եւ յաճախ կը հիւրասիրեն փոքրիկները օշարակներով, ըմպելիներով, շաքարեղէններով եւ անուշեղէններով:

Այսպէս բնակարանէ բնակարան, փողոցէ փողոց, փոքրիկները կուտան Մեծ Աւետիսը ու ապա արդէն իսկ առաւօտեան առաջին ժամերուն, առաջին աքլորի ազաղակին, գրեթէ ձայնասպառ, կէս քունի մէջ, պզտիկ աչքերով, այլեւս դանդաղաքայլ խոշոր վերարկուներու մէջ կըծկուած, բայց գոհ եւ ուրախ կը վերադառնան իրենց տուները հանգչելու ու ննջելու համար «հերոսի քունով»:

Աւելցնենք որ այն «օտար» ընտանիքներուն համար որ հաստատուած են Հայերու մօտ, բնաւ դարմանք չէ, վարժուած են եւ շատ բարեացակամ վերաբերմունք կը ցուցաբերեն:

Զմոռնանք ըսել թէ, անցեալ տարի, Մարսէյլի հեռատեսիլի տեղական կայանը եկաւ ու տեղւոյն վրայ, եկեղեցւոյ մէջ, շրջագայման ընթացքին, հիւրասիրութեան տեսաժապաւէնի առաւ հայկական Ծնունդի այս աւանդական երեւոյթները ու ապա ցոյց տուաւ իր կայանէն, տեղական լուրերու յայտագրին:

Ահաւասիկ գեղեցիկ աւանդութիւն մը որ արժանի էր յիշատակութեան, ինչպէս արժանի են ջերմ գնահատանքներու եւ քաջալերանքներու քահանայ հայրը, փոքրիկներ եւ բոլոր անոնք որ այս շրջանի մէջ եկեղեցւոյ ճամբով կը սատարեն ազգային բարքերու պահպանման ու գոյատեւման:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հայ Արուեստի Զարգացման Միութիւնը «ՔԱԹՐԱ», նկատի ունենալով իր յառաջիկայ տարեշրջանի առաջադրութիւններուն լրիւ իրագործումը եւ չունենալով անդամավճարներէ դատ հասոյթի որեւէ աղբիւր, որոշած է ստեղծել «շըրջուն» հիմնադրամի դրութիւն մը, որ ապահովէ իւրաքանչիւր բնադաւառի տարեկան ծրագիրը:

Այս կերպով նպատակադրուած է քաջալերել սփիւռքի հայ մեծ ու յատկապէս երիտասարդ արուեստագէտները, հեղինակները եւ մենակատարները, ինչպէս նաեւ հայ արուեստի տարածումը ապահովել օտարներու մօտ: Զսահմանափակուելով զուտ երաժշտական գետնի վրայ, ապահովել նաեւ սփիւռքի հայ գրողներու եւ մտաւորականներու աշխատանքներու հրատարակութիւնը:

Արուեստի ճամբով ազգապահպանման դժուարին գործը գլուխ հանել ձգտող այս ձեռնարկը կը յանձնենք գիտակից բարերարներու ուշադրութեան, որոնց անունով պիտի յիշուին հիմնադրամները:

Առաջադրուած հիմնադրամները հետեւեալներն են.—

«Հրատարակչական» հիմնադրամ	30.000
«Ա. ունկնդրութիւններու» հիմնդ.	25.000
«Մեծ եւ երիտասարդ կատարողներու» հիմնադրամ	20.000
«Համերգներու կազմակերպման հիմնադրամ	70.000
«Հայ արուեստի տարածման» հիմնադրամ	20.000
«Քաթրայի տետրակներու» հիմն.	15.000
«Նոր հեղինակութիւններ»ու հիմ.	30.000
«Արուեստագէտներու ճամբորդութեան եւ հիւրընկալման հիմնադրամ	25.000
«Հայ երաժշտ. ստեղծագործութիւններու եւ կերպընկալ արուեստներու քաջալերման» միջազգային հիմնադրամ	35.000

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՔԱԹՐԱՅԻ

Յ. Գ.— Սփիւռքի մամուլէն յատկապէս կը խնդրուի արտատպել սոյն հաղորդագրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Նաւահանգստում նաւեր շատ կան: Կը նստի մէկը, հեշտ է, ու կ'երթայ Քանատա, Աւստրալիա, Հարաւային Աֆրիկա, ուր որ լինի: Միեւնոյն չէ՞, թէ ուր, միայն թէ՝ հեռու: Այնտեղ մի կերպ կը սարքուի: Եթէ մի տեղ դուր չեկաւ, կ'երթայ միւսը:

Հանեց քսակը. մէջը միայն երեսունըհինգ պառլի կար: Բայց ժամացոյցը շատ ընտիրն է. մի ժամանակ հերիք կ'անի: Է՛, բան չունես, տակից դուրս կը գայ: Բայց նրա՞նք բոլոր այս մարդիկ պէտք է սկսեն որոնել, անպատճառ հարցուփորձ են անելու նաւարաններում: Չէ՛, նրանց ծուռ հետքի վրայ պէտք է դնել, պէտք է հաւատացնել, որ ինքը մեռած է: Այն ժամանակ ինքը կը դառնայ ազատ, բոլորովին ազատ... Ու ժպտաց՝ մտածելով, թէ ինչպէս են Բերտէնները իր դիակը որոնելու: Ի՜նչ կոմեդիա:

Վերցրեց մի թղթի կտոր ու գրեց ինչ որ եկաւ:

«Ես հաւատում էի ձեզ, ինչպէս Աստծուն: Աստուած մի իր է ցեխից շինուած, որ ես մուրճիս տակ կարող եմ ջարդել. իսկ դուք ծաղրի առաք ինձ մի ստով»: Ծալեց տոմսակը, գրեց Մոնտանելլիի հասցէն: Ու վերցնելով մի ուրիշ թուղթ՝ գրեց. «Որոնեցէ՛ք դիակս Դարսենում»: Յետոյ դրաւ գլխարկը ու ելաւ սենեակից: Մօր պատկերի առջեւից անցնելիս՝ նայեց նրան ծիծաղով ու թափ տուեց ուսերը: Նա էլ էր ստել:

Զգոյշ անց կացաւ միջանցքով եւ դրան նիգը ետ տանելով ելաւ մութ, մեծ ու խուլ ձայն տուող սանդուխը: Կարծես մի մռայլ հոր էր իջնում:

Զգոյշ քայլերով անցաւ բակը, որ չզարթեցնի ցածում քնած Ջիան Բատիստին: Փայտանոցում մի փոքրիկ վանդակաւոր պատուհան կար, նայում էր Ջրանցքին եւ գետնից հազիւ չորս ոտնաչափ էր բարձր: Յիշեց, որ ժանգոտած վանդակի մի երկաթը կոտրած էր: Կարելի էր մի քիչ էլ խախտել տեղից ու կը բացուէր բաւականաչափ մի անցք՝ փողոց ելնելու:

Վանդակը ամուր էր, եւ Արթիւր աշխատելիս քերծեց ձեռքերը ու պատռեց հագուստի թեւը: Բայց առանց ուշ դարձնելու՝ կռացաւ ու նայեց փողոց: Մարդ չկար, եւ Ջրանցքը մի մռայլ ու անճոռնի չերտի նման բաժանում էր իրարից իր երկու բորբոսնած պատերը: Այն անծանօթ աշխարհը կարելի է խիստ մռայլ էր լինելու, բայց, անշուշտ, չէր կարող աւելի գձուձ ու աւելի ձանձրալի լինել, քան ինչ որ թողնում էր: Ափսոսալու ոչինչ չունէր, ոչինչ չունէր տխրելու: Թողնում էր յետեւը մի մանր, զարշելի աշխարհ՝ լիքը ստոր ստով, անճարակ խաբեբաներով ու զարշահոտ ճահիճներով, որոնք նոյնիսկ այնքան խոր չէին, որ այդ բոլորը խեղդէին ու ծածկէին:

Ջրանցքի եզերքով իջաւ մինչեւ Մեդիչիների պալատի առջեւի փոքրիկ հրապարակը: Այստեղ էր նրա դէմը եկել Ջեմման՝ դէմքը յուզուած, ձեռքերը պարզած: Մի փոքր սանդուխ քարէ խոնաւ աստիճաններով տանում էր ցած, դէպի բերդի խրամը: Այնտեղ ցեխոտ Ջրանցքի միւս կողմում բարձրանում էր բերդը: Առաջ նա չէր էլ նշմարել, թէ ի՜նչ ողորմելի ու կքուած տեսք ունէր այդ շէնքը:

Նեղ փողոցներով գնաց մինչեւ նաւահանգիստը, այնտեղ հանեց գլխարկը ու ջուրը նետեց. Թող գտնեն, երբ իր դիակը փնտռելիս կը լինեն: Յետոյ շարունակեց ճամբան ափն ի վեր՝ մտածելով, թէ հիմա ի՞նչ էր անելու: Պէտք է թաքնուէր մի որեւէ նաւի մէջ, որը դժուար գործ էր սակայն: Վճռեց գնալ ահագին թմբի վրայով, մինչեւ ծայրը, ուր մի գինետուն կար. այնտեղ գուցէ ճարուէր մի նաւաստի, որին կարելի լինէր կաշառել:

Սակայն փակ էր նաւարանները տանող դուռը: Ի՞նչպէս անց կենար մաքսատան պահակի մօտից: Բաւականաչափ փող չունէր մօտը վճարով անցնելու համար, այն էլ դեռ առանց անցագրի: Բացի դրանից՝ կարող էին եւ ճանաչել:

Երբ «Չորս Մաւրերի» բրոնզէ արձանին էր հասել, տեսաւ մի մարդ, որ դուրս գալով նաւահանգստի դէմի հին տանից՝ մօտենում էր կամուրջին: Իսկոյն սպրդեց արձանի յետեւը, թանձր ստուերի մէջ, թաք կացաւ ու զգոյշ դիտել սկսեց պատուանդանի անկիւնից:

Մի աստղազարդ փափուկ ու տաք գարնան գիշեր էր: Ջուրը խփում էր աւազանի քարէ պատերին, եւ աստիճանների մօտ թեթեւ կոհակների ծփծփումը մի մեղմ ծիծաղի էր նմանում:

Մօտիկում ճռնչաց մի շղթայ եւ սկսեց հանդիստ օրօրուել կէս մութի մէջ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Մարգար Ասլանեան իրենց խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց հայրենակից Յարութիւն Շիրվանեանի իր կնոջ մահուան առթիւ եւ այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50ական Ֆր. կը նուիրեն Դաւրայի Հայրենից. Միութեան, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան: Շավիլէն Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Պալեան փոխան ծաղկեպսակի 30 Ֆր. կը նուիրեն Դաւրայի Հայրենից. Միութեան: Կուտարկէն (Կառ) հայրենակից Տէր եւ Տիկին Վահան Ասլանեան փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. 40 Ֆր. Դաւրայի Հայրենից. Միութեան, 30 Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան, 30 Սերաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները.— Այրի Տիկին Նուրիճա Խաչատուրեանէ իր զաւկին Պօղոսի բժշկական գործողութենէ մը բարւոքման առթիւ 100 Ֆր., Ս. Յարութիւնեանի մահուան առթիւ Յարութիւնեանի զաւակները 50, Հ. Յ. Դ. Ս. Ժեռոմի Կոմիտէն 50, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պապայեան, Աւետեան Մասիս 20ական, այրի Տիկին Խսկիճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Խսկիճեան 50, Տիկին Հ. Շալճեան 30, Տէր եւ Տիկին Կ. Յովսէփեան 20, Տէր եւ Տիկին Տօրումեան, Պր. Արտաշէս Սիրունեան, Պ. Յակոբիկ Աւտոյեան 10ական, Տիրամայր Գաղրիկ Տէտէեանի Թաղման առթիւ Գրիգոր Փիլիկեան եւ Զապէլ Թիրէքեան 10ական,: Տիկին Ինճէեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Աստիկ Աչճեան 20, Տիկին Անժէլ Պօյաճեանի հոգեհանգստեան առթիւ Ս. Պօյաճեան 10, Պր. Վարդան Մուրատեան կը նուիրէ 70 Ֆր. ողբացեալ Սահակ Յարութիւնեանի քառասունքի առթիւ, Տէր և Տիկին Աստիկ Աչճեան, Ջէրչեան եղբայրներ 20ական, Օհաննէս Տէրտէրեան 10:

ԿՈՉԸ

Ի նպաստ Իսի–լէ–Մուլինոյի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան, Երկուշաբթի Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ–Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը Փետր. 3ին:

×

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Մարտ 30ին, Սփլանտիտի մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

"ԷՄԱՅԵԱՆԻ ՕՐԸ"

Էսաեան Սանուց Միութիւնս ամէն տարուան նման այս տարի եւս կը կազմակերպէ «Էսաեանի Օր»ը, Յունուար 20, կիրակի: Այդ օրը, ըստ սովորութեան, հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ Էսաեանցիներու հոգիներուն ի հանգիստ, Փարիզի Մայր եկեղեցին:

Իսկ ժամը ճիշդ 13.30ին «Բաժակի պահ»ը կը տօնուի ճոխ սեղաններու շուրջ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ: Ճառեր, յիշատակի ոգեկոչումներ, գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Կը ցուցադրուին նաեւ Էսաեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսի եւ զբօսապտոյտներու ֆիլմերը (մեկնաբանուած):

«ՀԱՐԱՒ – ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ» նուագախումբ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 45 Ֆր.:

«Բաժակի գինի»ն նուիրուած՝ Միութեան կողմէ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան–Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը ժամը 14.30ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ օթոքառը կը մեկնի ժամը 13.30ին Պուլ. Քարնօ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին ընկերուհի Գարասօղլանեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի հերթական ժողովը Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին:

Այս ժողովները կը գումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան

Մասնակցութեամբ

Տիկին Խօշափեան (ջութակ)
Օր. Ն. Տէմիրճեան (դաշնակ)
Օր. Ժ. Տէլէփէր (սրինգ)
Օր. Ս. Պագրճեան (մենապար)
Օր. Է. Սէճառի (երգ)
Պր. Մ. Տէյիրմէնճեան (երգ)

Տոմսերու գին 20 Ֆր., Ուսանողներու 10 Ֆր.

Տոմսերու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—
PALOUYAN, 43 Rue Richer — Tél. 77025-46
MASSIS, 21 Rue Saulnier — Tél. 770-16-88
CAFE ZADIK, Issy les Moulineaux Rue de la Défense 20 — Tél. 642-01-89
CAFE PHILIPPE, Alfortville — Tél. 368-61-35
Mme KERMEZIAN, 15 Rue de Cléry, Paris (2e) — Tél. 236-94-91

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին՝ մանուկներու օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ:

Մինչարարին ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Կաղանդ պապան, հայկական կաղանդի շունչով եւ հետը բերած նուէրներով, պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուած բոլոր պզտիկները:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէ Յունուար 20ին, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 15.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ. 40 ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ:

Գեղարուեստական բաժին աշակերտներու կողմէ, երգ, արտասանութիւն, պար: Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ կը բաշխէ:

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ

հաստատութեան

KOUTAN
GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES
9, rue Victorien-Sardou
PARIS 16
Tél : 288 54 89

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ
ՀԱՒԱՔԱՏԵՂԻԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը հաճոյքն ունի հրաւիրելու իր հին ու նոր սաները, համակիրները իր նոր հաւաքատեղիին բացման, Շաբաթ Յունուար 26, ժամը 17ին, քոքթէյլով:
32, Ռիւ տը Թրէվիզ, Մէթրօ Քատէ

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Սէն-Ժեռոմի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունուար 27ին ժամը 13ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Զուարթ մթնոլորտ, ընտիր ճաշեր պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովին, Կանանց Յանձնախումբին եւ Երիտասարդաց Ակումբին

Շաբաթ, Յունուար 19 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

SPLENDIDE, 19 Bld. d'Athènes
Orchestre « LES ROMANS » Direction Henri ROMAN
ATTRACTION SURPRISE?
et la participation de la télé-speakrine JACQUELINE DIVERRES
Réservation au siège et auprès des membres
Entrée 50 F., Etudiant 30 F.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET
DE L'ACADEMIE FRANÇAISE
Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն է ի վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1974 Ի
ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գունաւոր կողքով եւ պատկերազարդ էջերով

Ապսպրանքներու համար դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն կամ հետեւեալ հասցէին.—

G. HOVSEPIAN
51, Bd. des Grands Pins, 13010 MARSEILLE, C.C.P. 2542-89 Marseille

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
16
MERCREDI
16 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : . 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.913

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.913

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ 1973 ԻՆ

—0—

Գ.

Ապրիլ 7ին Պուքրէշի իր բնակարանին մէջ աչքերը յաւիտենութեան փակեց Յ. Ճ. Սիրունի (Յակոբ Ճօլօլեան), բազմաշնորհ հայ մտաւորականը: Ծնած էր Ատափազար 1890 Ապրիլ 6ին: 1901ին Պոլիս փոխադրուած՝ կը յաճախէ Խասեան եւ Կեդրոնական վարժարանները: Գրական առաջին փորձերը կը սկսի դպրոցական գրասեղաններէն: 1908ին լոյս կ'ընծայէ քերթուածներու գրքոյկ մը՝ Մթնշաղ: Օսմանեան Սահմանադրութենէն վերջ կը նուիրուի լրագրական ասպարէզի, աշխատակցելով Արեւելքի եւ Սուրհանդակի: Յետոյ ամբողջովին կը կապուի Ազատամարտի, որ 1909ի ամառը կը սկսի լոյս տեսնել Պոլսոյ մէջ, իբրեւ պաշտօնաթերթ Հ. Յ. Դ.եան: 1908էն 1914 Պոլսոյ հայ կեանքին կը բերէ իր գործօն մասնակցութիւնը, իբրեւ նախաձեռնարկ եւ ոգեւորիչ տարր բազմաթիւ մշակութային ու երիտասարդական կազմակերպութեանց: 1914ին Դ. Վարուժանի հետ կը հրատարակէ Նաւասարդ տարեգիրքը:

Մեծ Եղեռնէն կ'ազատի Թաքստոցի մէջ պահուելով: 1918ի Զինադադարին կը յաջողի Ազատամարտի տեղ Ճակատամարտը հրատարակելու արտօնութիւն ստանալ:

1923ին վերջնապէս կը հաստատուի Պուքրէշ, ուր ամբողջ կէս դար կը նուիրուի ազգային, հանրային ու մտաւորական գործունէութեան: Կը խմբագրէ Նոր Արշալոյս, յետոյ Նաւասարդ պարբերականը, Արազ տարեգիրքը: Կ'աշխատակցի Յառաջի, Հայրենիքի, Վէմի, Բազմավէպի, Հանդէս Ամսօրեայի, Ասպարէզի, եւայլն: 1934–1943 հրատարակած է ռումաներէն Անի պարբերականը: Հետամուտ բանասիրական աշխատանքներու, թանկագին ծառայութիւն մատուցած է ռումանական Ակադեմիային: Մտերիմ կապեր հաստատեր էր Հայոց մեծ բարեկամ պատմաբան Նիկոլա Եորկայի հետ, որուն կեանքին նուիրեց իր վերջին երկասիրութիւնը, լոյս տեսած Պէյրութի մէջ իր մահուան նախօրեակին:

Համիտեան եւ Իթթիհատեան բանտերէն ետք, Սիրունի պիտի ճաշակէր նաեւ բոլշեւիկեան աքսորի դառնութիւնները՝ 1944էն 1955: Պուքրէշ վերադարձին կրկին փարեցաւ իր պատմական ուսումնասիրութեանց: Հայաստան այցելեց 1965ին, 1966ին, 1968ին: Աշխատակցեցաւ Էջմիածին ամսագրին եւ Երեւանի Պատմա – Բանասիրական Հանդէսին: 1970 Յունիս 14ին Փարիզի մէջ կատարուեցաւ իր յոբելեանը: Այս տարի իր մահուան տարելիցը պիտի ոգեկոչուի Փարիզի մէջ:

Պէյրութի մէջ տպուած, սակայն ցարդ հրապարակ չէ հանուած իր երկարաշունչ երկը՝ Պոլիս եւ իր դերը, Ա. հատոր (1453–1800), 1965, 662 էջ, Բ. հատոր (1800–1900), 1970, 590 էջ: Գ. հատորը կը մնայ անտիպ:

Սիրունի վերջին շառաւիղն էր Ազատամարտի սերունդին:

Ապրիլ 13ին Նիւ Եորքի մէջ մեռաւ Արշաւիր Շիրակեան, Հայութեան վրիժառու բազուկը: Ծնած էր Պոլիս 1900ին: Կանուխէն մտած էր Դաշնակցութեան շարքերը: 1918ի Զինադադարէն ետք, երբ հնչեց հաշուեյարդարի ժամը, օրակարգի վրայ էր դրուած դաւաճաններու եւ ջարդարարներու «մաքրագործում»ի հարցը: Հայրենասիրական նուիրական պարտականութեան լծուեցան ափ մը անձնազոհ Դաշնակցական երիտասարդներ, — Սողոմոն Թեհլիրեան, Միսաք Թորլաքեան, Պեթլիսցի Արշակ (Եղիա), Արամ Երկանեան, Ստեփան Ծաղիկեան: Ամէնէն երիտասարդն էր եւ սնդիկի պէս «անըմբռնելի» Արշաւիր Շիրակեան, որ մեծ ճարպիկութեամբ կը կատարէր զէնքերու փոխադրութիւնը եւ կ'ապահովէր կապը յեղափոխական գործիչներու միջեւ:

Մեր ընթերցողները անցեալ տարի մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացին իր յիշատակները՝ «Կտակն էր նահատակներու..» իբրեւ թերթօն հրատարակուած նախ Հայրենիք օրաթերթի մէջ, յետոյ 1965ին իբրեւ գիրք լոյս տեսած Պէյրութ:

Դաւաճան Վահէ Իհսանի ահաբեկումէն վերջ, Շիրակեան 1921 Հոկտ. 5ին Հռոմի մէջ պիտի սպաննէր Իթթիհատի կառավարութեան մեծ – եպարքոս Եգիպտացի Իշխան Սայիտ Հալիմ փաշան, յետոյ 1922 Ապրիլին Պերլինի մէջ, Արամ Երկանեանի ընկերակցութեամբ պիտի ահաբեկէր յայտնի ջարդարարներ Տոքթ. Պեհաէտտին Շաքիրն ու Տրապիզոնի կուսակալ Ճեմալ Ազմին:

Երկու տարի առաջ Հայաստանի խորհրդային վարիչները մերժեցին վերջացած Հայութեան պատիւը փրկող ազգային հերոսին, որ կը փափաքէր մեռնելէ առաջ անգամ մը եւս համբուրել հայրենի հողը:

Իր յիշատակը անջինջ դրոշմուած կը մնայ հայրենաբաղձ Հայութեան հոգիին մէջ:

Յունիսին Մարսիլիոյ մէջ մեռաւ Ժան Պալար, Քաhիէ տիւ Սիւտի հիմնադիր – խմբագիրը: 80 տարեկան էր: Հանգուցեալը անկեղծ բարեկամ մըն էր Հայութեան: 1954ին Լիւք–Անտրէ Մարսէլի, Նարդունիի եւ Փօլատեանի ընկերակցութեամբ շրջապտոյտ մը կատարեց Մեր – ձաւոր Արեւելք մօտէն ծանօթանալու համար սփիւռքի Հայութեան: Նարեկէն եւ հայ բանաստեղծութիւններէն հատընտիրներ լոյս տեսան իր պարբերաթերթին մէջ, որ փակուեցաւ 1966ին:

Իր մահով Հայութիւնը կորսնցուց ֆրանսացի անկեղծ բարեկամ մը:

Սեպտեմբեր 8ին Պէյրութի մէջ մեռաւ գրագիտուհի Սեզա (Սիրան Զարիֆեան–Քիւփէլեան), քոյրը վաղամեռիկ բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեանի: Երիտասարդ տարիքին նուիրուեցաւ հանրային գործունէութեան: 1952ին հիմնեց Երիտասարդ Հայուհի պարբերականը, զոր հրատարակեց տարիներով: Լոյս ընծայեց նաեւ քանի մը հատորներ, — « Պատնէշը » 1959ին, « Մեղաւորուհին » (1960) եւ « Հէքեաթներ » (1973): 1956ին Լիբանանի ազգային վէճերուն իր գործօն մասնակցութիւնը ուղիղ չէր համեմատեր իր գրական ասպարէզին հետ, որ ամէն բանէ առաջ զերծ պէտք է ըլլար քաղաքական հակումներէ:

Սեպտեմբեր 8ին Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքեց ճարտարապետ Ռափայէլ Իսրայէլեան, ծնած 1908ին Թիֆլիս՝ Ղարաբաղցի ծնողքէ: Միջնակարգ կրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրին, ճարտարապետական մասնագիտութիւնը Լենինգրադի արուեստներու Ակադեմիային մէջ: Մեծ եղած է իր նպաստը Հայաստանի ճարտարապետական կառուցումներուն, գեղարուեստական բարձր ճաշակով: Իր ձեռակերտն են Սարդարապատի հերոսամարտի եւ Էջմիածնի Մեծ Եղեռնի յուշարձանները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ԻՆ՞Չ ԸՍԵԼ Կ'ՈՒԶԷ

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԱՇՏՕՆԷՆ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ

—0—

Անակնկալները իրարու յաջորդեցին 48 ժամուան ընթացքին: Դեռ աշխարհ նոր սկսած էր վարժուիլ Թունուզ – Լիպիա «ամուսնութեան» երբ Թունուզէն կը հասնէր անսպասելի նոր լուր մը՝ Պուրկիպա պաշտօնանկ ըրած էր Արտաքին իր նախարարը Մոհամէտ Մասմուտի: Երբ նկատի առնուի թէ Մասմուտի գլխաւոր պատասխանատուն է Լիպիա – Թունուզ միութեան, առնուազն տարօրինակ կը թուի Պուրկիպայի որոշումը: Առաջին տպաւորութիւնն այն է թէ Պուրկիպա շատ համաձայն չէր այս միութեան եւ Մասմուտի աճապարած ու ձեւով մը կատարուած իրողութեան առջեւ դրած է Թունուզի նախագահը: Այս վերջինը գոհ չէ եւ անկարելի չի նկատուիր որ այս ձուլման գործադրութիւնը օրէ օր ձգձգէ եւ հանրաքուէն ալ բնաւ չկատարէ:

Մասմուտի վարչակարգին «զօրաւոր մարդն» էր եւ իր հեռացումը մեծ զարմանք պատճառած է արաբական աշխարհի մէջ:

Ֆիկառօ, որ հեռաձայնային կապ հաստատած էր պաշտօնանկ նախարարին հետ, քանի մը հարցումներ ըրած է այս առթիւ եւ Մասմուտի պատասխանած է, չեշտելով մանաւանդ թէ Պուրկիպայի վարկին համար, կը մաղթէ որ միտքը չփոխէ: Մասմուտի յայտնած է նաեւ թէ Պուրկիպա առաջարկած է իրեն իր անձնական ներկայացուցիչն ըլլալ, բայց մերժած է:

Թունուզի Արտաքին նոր նախարարն է Շաթի, որ 21 տարեկանին լրագրական ասպարէզ մտած է եւ Պուրկիպայի գրասենեակին պետն է 1972էն ի վեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՍԻՆԿԷՐ կը շարունակէ երթալ–գալ մէկ քաղաքէն միւսը, համաձայնութեան բերելու համար Իսրայէլն ու Եգիպտոսը: Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը յայտարարած է թէ իսրայէլեան ծրագիրը ուժերու հեռացման վերաբերեալ գոհացուցիչ չէ եւ այդ պատճառով, Գահիրէ եգիպտական ծրագիր մը յանձնած է Քիսինկէրի, որ իր կարգին յայտարարած է թէ ճեղքը երթալով կը գեղչուի երկու երկիրներու միջեւ:

ՍՈԼԺԻՆԻՑԻՆԻ և Կրեմլինի միջեւ պայքարը սուր բնոյթ առած է այլեւս: Պրաւդա «Դաւաճանութեան ճամբան» խորագրով շատ բուռն յարձակում մը կ'ընէ եւ յօդուածին մէջ կը յիշէ նաեւ թէ Սոլժենիցին ուրիշ գործ մըն ալ ունի, չափածոյ թատերգութիւն մը, «Յաղթականներու Խրախճանքը», որ Արեւմուտք անցած է եւ դեռ չէ հրատարակուած: «Սոլժենիցին, կը գրէ կուսակցական պաշտօնաթերթը, հոն կը փորձէ սուտերով վարկաբեկել խորհրդային բանակին հերոսները, որոնք իրենց արեան գնով մարդկութիւնը ազատեցին Ֆաշիզմի սպառնալիքէն»: Եւրոպական համայնավար չորս կուսակցութիւններ (Սպանիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Զուիցերիա) դէմ արտայայտուած են որեւէ միջոցառումի Սոլժենիցինի դէմ, Ժընեւի մէջ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին բայց Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը անմիջապէս ճշդում մը ըրած է եւ փափաք յայտնած որ հանդիպումին զեկոյցը ամբողջութեամբ հրատարակուի:

ԼԻՓ նոր ճամբայ մը կը բռնէ տրուած ըլլալով որ Նէօշվանտէրի ծրագիրը ընդունուած է կառավարութեան կողմէ: Ըստ այս նոր կարգադրութեան թէ' ժամացոյցներու եւ թէ զէնքերու գործատուները կրնան բանիլ: Ի հարկէ 50էն 60 միլիոն ֆրանք անհրաժեշտ կը նկատուի, կը կարծուի թէ կարելի կ'ըլլայ անհատական դրամագլուխներ գտնել:

ՄԵԹՐՕՆ գործադուլի շարժումի ձեռնարկեց Երեքշաբթի օր մինչեւ ժամը 3 եւ կարգ մը գիծեր բնաւ չբանեցան: Ասիկա կ'ըլլար բողոքելու համար այն տեւական յարձակումներուն դէմ, որոնց զոհ կ'երթան մեթրոյի բանուորները:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան քարտուղարը՝ Միթերան, մամուլի ասուլիս մը տուաւ առջի օր եւ այդ առթիւ ըսաւ թէ երկրին տնտեսական վիճակը այնքան ալ ծանր չէ բայց կառավարութիւնը դիտումնաւոր կերպով ծանրակշիռ բնոյթ կուտայ որպէսզի ամրապնդէ իր դիրքը:

ԱՆԿԱՐԱՑԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Հալք եւ Ազգ. Փրկութեան կուսակցութիւնը Հանրապետութեան նախագահին արտօնութեան կը սպասեն դահլիճ կազմելու համար: Այս ուղղութեամբ յայտարարութիւն մըն ալ ըրած է Հալքի ղեկավարը՝ Էճեվիտ: Հանրապետութեան նախագահն ալ առանձին առանձին ընդունած է Հալքի եւ Փրկութեան կուսակցութեան ղեկավարները:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՐԱԲ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

ԼԻԲԻԱ

—0—

Երկրին տարածութիւնն է մէկ միլիոն 759 հազար քառակուսի քիլոմեթր: Բնակչութիւնը՝ 2 միլիոն 257 հազար: Գլխաւոր քաղաքներն են.— Տրիպոլիս (մայրաքաղաքը), Պենկազի, Միսուրաթա, Զավիա: Արաբերէնէն զատ, ներկայիս անգլերէնն է որ երկրին երկրորդ լեզուն է, փոխարինելով իտալերէնը: Դրամը՝ տինարը, կ'արժէ շուրջ 15 ֆրանք: Կրօնքը իսլամական է անշուշտ, բայց այլ ծէսեր ալ արտօնուած են: Երկրին գլխաւոր հարստութիւնն է. — քարիւղը (105 միլիոն թոն), որ արտածումներուն 99 առ հարիւրը կը ներկայացնէ: Գիւղատնտեսական արտադրութիւնը շատ կարեւոր չէ եւ ուտեստեղէնը առաւելաբար ներածուած է:

ԹՈՒՆՈՒԶ

—0—

Տարածութիւնն է 155 հազար 830 քառ. քիլոմեթր, բնակչութիւնը՝ հինգ միլիոն 300 հազար: Գլխաւոր քաղաքներն են.— Թունուզ (մայրաքաղաքը), Սուս, Սֆաքս: Լեզուն՝ արաբերէնը (պաշտօնական) եւ ֆրանսերէնը: Դրամը՝ տինարը (Թունուզեան) կ'արժէ 10 ֆր.: Թունուզցիներու մեծ մասը մահմետական է: Երկրին հարստութիւններն են գլխաւորաբար հողագործութիւնը, նարինջ, արմաւ, նաեւ ձէթ, գինի, ծխախոտ, ալֆա: Թունուզ հանքեր ալ ունի՝ ֆոսֆաթ, երկաթ, զինկ: Քարիւղի արտադրութիւնը ներկայիս տարեկան չորսուկէս միլիոն թոն է:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՄԱՐԶԸ

«Սովետական Մանկավարժ»ի 1973 Յունիսի թիւին մէջ, Եու. Ամիրջանեան կ'անդրադառնայ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզին եւ կուտայ հետաքրքրական տեղեկութիւններ: Ստորեւ հիմնական մասերը.—

×

1923 Յուլիս 7ին խորհրդային իշխանութեան կողմէ կը կազմուի Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզը:

Մարզի տարածութիւնը 4.400 քառ. քիլոմեթր է, իսկ բնակչութիւնը, ըստ 1970ի մարդահամարին, 151.400 հոգի, բաժնուած հինգ շրջաններու մէջ (Ստեփանակերտ, Մարտակերտ, Մարտունի, Շուշի, Հադրութ): Ունի երկու քաղաք եւ եօթը քաղաքատիպ աւան, մայրաքաղաքն է Ստեփանակերտը: «Ղարաբաղը վարչականօրէն մտնում է Ադրբեջանական ՍՍՀի մէջ»:

Ղարաբաղը լեռնային հողամաս մըն է, որ կը գրաւէ Փոքր Կովկասի հարաւ-արեւելեան շրջանը: Հողամասի հիւսիսային մասը կը գրաւեն Մռովդաղի լեռնաշղթան եւ անոր ճիւղաւորումները, արեւմտեան եւ հարաւ-արեւմտեան մասերուն վրայ կը գտնուի Ղարաբաղի (Արցախ) լեռնաշղթան, որուն ամէնէն բարձր գագաթն է Մեծ Քիրսը: Ղարաբաղի մարզը ունի պղինձի, արճիճի, զինկի, արծաթի, վիմագրական քարերու, վարդագոյն մարմարի, կրաքարի, կաւի եւ այլ զանազան հանքային հարստութեանց պաշարներ:

Ղարաբաղի կլիման բարեխառն է ու տաք: Ամէնէն ցուրտ շրջանին ջերմաստիճանը նուազ 15–20 է, իսկ ամէնէն տաք շրջանին՝ առաւել 26–39: Անձրեւային ջուրերու տարեկան մակարդակն է 300–800 մ.մ.: Բոլոր գետերը կը պատկանին Կուրի եւ Արաքսի աւազաններուն. ամէնէն մեծ գետն է Թարթառը, ապա՝ Խաչէնը, Կարկառը, Բալուջան, Բադարան Քէօղալանը, Կուր-չայը, եւայլն:

Ղարաբաղի հողերը դորշագոյն, անտառա-տափաստանային են առաւելաբար: Դաշտերը ծածկուած են կիսանապատային բուսատեսակներով, իսկ աւելի բարձրերը կաղնիի եւ բոխի անտառային բուսականութիւն կայ, որուն կը յաջորդեն ալպեան եւ մերձալպեան մարգագետինները: Ղարաբաղի մէջ կան վարազ, վայրի կատու, այծեամ, եղնիկ, բազմատեսակ թռչուններ եւ այլ անասուններ:

Ղարաբաղի պատմական անունը Արցախ է, որ Մեծ Հայքի 15 նահանգներէն մէկն էր: Արցախը ենթարկուած է Հոմայեցիներու, Արաբներու, Թաթար-Մոնկոլներու, Պարսիկներու եւ Թուրքերու ասպատակութիւններուն: Թ. դարուն կը տկարանայ Արաբներու ազդեցութիւնը, սակայն անկէ առաջ ալ Սիւնիքը ինքզինք անկախ յայտարարած էր: Իբրեւ Հայաստանի նահանգներէն մէկը, ԺԳ.–ԺԴ. դարերուն Արցախը կը կրէ Մոնկոլներու ծանր լուծը եւ այդ ժամանակ ալ բռնագրաւողներուն կողմէ Ղարաբաղ կը վերակոչուի: ԺԶ. դարուն Ղարաբաղը կ'իյնայ պարսկական տիրապետութեան տակ, «իսկ ԺԹ. դարում միանում Ռուսաստանին»:

«Մինչեւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը Ղարաբաղի բնակչութիւնը միշտ էլ ճակատագրական, օրհասական վիճակ է ապրել: Պարբերաբար կատարուել է ազգաբնակչութեան արտահոսք: Զաւթիչների հայատեաց քաղաքականութիւնը ստիպում էր բնակչութեանը փրկութեան ելք գտնել...» կը գրէ յօդուածագիրը, ապա կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի մելիքներու տարած ազատագրական աշխատանքներուն, ցարական արքունիքին կատարուած դիմումներուն, բնակչութեան դժուարին դրութեան եւ արտագաղթերուն:

Ներկայիս Ղարաբաղի բնակչութեան միջին խտութիւնը 37 մարդ է՝ իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ: Բնակչութեան տեղաբաշխումը ներդաշնակ չէ, բնական տեղական պայմաններուն բերումով: Հոս յօդուածագիրը կը մանրամասնէ «բնական պայմաներ» բացատրութիւնը, յիշատակելով բարեբեր հողերու եւ ապրուստի համար դիւրութիւն ընձեռող շրջաններու շուրջ բնակչութեան համախմբումը:

Արդիւնաբերութեան աճի հետեւանքով Ղարաբաղի մէջ արագօրէն կը բազմանայ քաղաքային բնակչութիւնը, սակայն, այնուամենայնիւ, գիւղական բնակչութիւնը առայժմ գերակշռող է:

«Ղարաբաղի բնակչութիւնը գրեթէ միատարր է: Այստեղ մեծամասնութիւնը կամ 80 տոկոսից աւելին Հայեր են: Այնուամենայնիւ, երկրում բնակւում են 12ից աւելի ժողովուրդների ներկայացուցիչներ (Ադրբեջանցիներ, Ռուսներ, Ուկրաինացիներ, Բելոռուսներ, Վրացիներ, Լեզգիներ, Հրեաներ, Աբխազներ, Յոյներ եւայլն»):

Ղարաբաղի լեզուն, ինչպէս կը նշէ ակադեմիկոս Ա. Ղարիբեան, հայ գաւառաբարբառներուն ամէնէն տարածուածն է եւ առանձնայատուկը: Այդ բարբառով կը խօսին բոլոր Ղարաբաղցիները, որոնք շատ հինէն գաղթած են եւ կը բնակին Միջին Ասիա, Հիւսիսային Կովկաս, Անդրկովկասի զանազան քաղաքները եւ այլուր: Ցատկանշականը այն է, որ Ղարաբաղցին, ո'ւր ալ գտնուի, հայրենի երկրին մէջ թէ օտար ափերու վրայ, միեւնոյնն է, ան կը գործածէ իր խօսակցական բարբառը, մանաւանդ տան մէջ: Ղարաբաղի բարբառով կը խօսին Ղափանի, Գորիսի, Սիսիանի, Ղազախի, Շամշադինի, Դիլիջանի շրջաններու բնակիչները:

Յօդուածագիրը կը խօսի Ղարաբաղցիի երկարակեցութեան մասին, յայտնելով, թէ իւրաքանչիւր հազար բնակիչին 144ը երկարակեաց են: Այս երկարակեցութիւնը յօդուածագիրը կը բացատրէ նախ «սոցիալիստական» կարգերու բերած բարիքներով, ապա՝ վկայակոչելով քանի մը գիտականներ, կ'աւելցնէ, թէ երկարակեցութեան համար վճռական նշանակութիւն ունին նաեւ աշխարհագրական միջավայրն ու բնական պայմանները, որոնք այդ ուղղութեամբ շատ նպաստաւոր են Ղարաբաղի մէջ: Երկարակեցութեան իբրեւ գործօն կը յիշուին նաեւ սնունդի տեսակները: «Ինչ խօսք, այս ամէնի հետ միասին երկարակեցութեան համար շատ կարեւոր գործօն է յատկապէս ֆիզիքական աշխատանքը: Զարմացնցած չենք լինի, եթէ ասենք, որ Ղարաբաղում ֆիզիքական աշխատանք են կատարում բոլորը՝ ե'ւ փոքրերը, ե'ւ մեծերը: Սա գալիս է դարերի խորքից եւ հաւանաբար դրան նպաստել է լեռնային ռելիէֆը»:

Ղարաբաղը ունի աշխարհահռչակ զօրավարներ:

Անցեալին, Ղարաբաղի միակ քաղաքն էր Շուշին, որ շինուած է 1750–1755 թուականներուն եւ, ունենալով յարմար դիրք, դարձած է ոչ միայն Ղարաբաղի, այլ եւ ամբողջ Հայութեան մշակութային գլխաւոր կեդրոններէն մէկը: «Դեռ շատ վաղուց այստեղ գործել են ռէալական, ռուս-մուսուլմանական, քաղաքային, Ղարաբաղի Հայոց թեմական դպրոցները եւ Մարիամ-Ղուկասեան օրիորդաց գիմնազիան: Շուշին ունեցել է սեփական թատրոն, չորս տպարան, որոնցում ժամանակին հրատարակւում էին հայերէն եւ ռուսերէն թերթեր ու ամսագրեր»: Շուշին եղած է նաեւ տնտեսական եւ առեւտրական գլխաւոր կեդրոն, մանաւանդ Ռուսիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ: Այժմ Շուշին Ղարաբաղի ծաղկող քաղաքներէն մէկն է:

Նոր վերելք արձանագրող քաղաք է Ստեփանակերտը, որ կը գտնուի Ղարաբաղի կեդրոնը, ծովի մակերեւէն 800 մեթր բարձր, ունի մեղմ, առողջարար կլիմա:

«Լենինեան ազգային քաղաքականութեան» եւ այլ... «սոցիալիստական բարիքներ»ու հետեւանքով, արձանագրուած են տնտեսական յաջողութիւններ, որոնց իբրեւ փաստ կը յիշատակուին 1929ին Ստեփանակերտի մէջ հաստատուած հիւսուածեղէնի գործարանը եւ 1926ին կազմակերպուած «մետաքսի տրեստը»: Արագ թափով զարգացած է նաեւ գինեգործութիւնը: Կան նաեւ կարասիի, ելեկտրական, գորգագործական, կարի, կաթի ձեռնարկներ: Ընդհանրապէս աւելի կը զարգանան փայտամշակութեան ու շինանիւթերու արտադրութիւնները:

Յօդուածագիրը այստեղ արագ բաղդատական մը կ'ընէ նախախորհրդային շրջանի եւ ներկայի միջեւ, գտնելով, որ մեծ յառաջդիմութիւններ արձանագրուած են: Կը յայտնէ նաեւ, թէ անհամեմատ վերելքով զարգացած է նաեւ մշակոյթը (կուլտուրան): «Ղարաբաղը ծածկուած է դպրոցների, գրադարանների, կուլտուրայի տների, ակումբների, մանկամսուրների եւ մանկապարտէզների լայն ցանցով: Գործում են 215 տարրական, ութամեայ եւ միջնակարգ ու 22 երեկոյեան (հերթափոխային) դպրոցներ, հինգ միջնակարգ մասնագիտական հաստատութիւն: Ստեփանակերտում ստեղծուած է մանկավարժական ինստիտուտ»:

×

Վերը կատարուած յապաւեալ արտագրումին մէջ, ընդգծեցինք որոշ մասեր, որոնք արժանի են մասնաւոր ուշադրութեան՝ մղուած ազգային մտահոգութիւներէ: Անդրադառնանք միայն կարգ մը ընդգծումներուն:

Կ'ըսուի.— «Ղարաբաղը վարչականօրէն մտնում է Ադրբեջանական ՍՍՀի մէջ»: Յաճախ եւ զանազան յօդուածագիրներ անդրադարձած են այս հարցին, իրաւացիօրէն հարց տալով, թէ ինչո՞ւ Ղարաբաղը մաս չի կազմեր Հայաստանի ՍՍՀին, թէկուզ մնալով ինքնավար մարզ: Միայն հարցադրում մը չէ այս պարագան, այլ եւ պահանջ մը: Ինչո՞ւ: Յօդուածագիր Ամիրջանեան ինք կուտայ պատասխանը յստակ ու մէկին.— «Ղարաբաղի բնակչութիւնը գրեթէ միատարր է: Այստեղ մեծամասնութիւնը կամ 80 տոկոսից աւելին ՀԱՅԵՐ են»: Իսկ մնացեալ 20 տոկոսը՝ «12ից աւելի ժողովուրդների ներկայացուցիչներ»:

Միւս կողմէ, երբ հայաբնակ ու հայաստանապատկան հողաշերտով մը Ադրբեջանէն հեռու հայկական Նախիջեւանը ենթակայ է Ադրբեջանին, ինչո՞ւ, ի՛նչ դրդապատճառներով Հայաստանի կից բացարձակ մեծամասնութեամբ հայաբնակ Ղարաբաղի ինքնավար մարզը վարչականօրէն պիտի մտնէ Ադրբեջանի ՍՍՀի մէջ: «Սոցիալիստական բարիք»ներու շարքին ճիշդ ու արդար պիտի չըլլա՞ր, որ Ղարաբաղը, եթէ ոչ բոլորովին կցուէր Հայաստանի, գոնէ իբրեւ ինքնավար մարզ վարչականօրէն մտնէր Հայաստանի ՍՍՀի մէջ:

Տակաւին, իբրեւ հետեւանք այս անարդարութեան, յօդուածագրին կողմէ արդարօրէն զաւթիչ որակուած այլ ազգերուն պէս, ներկայի «սահմանադրական զաւթիչներու» հայատեաց քաղաքականութիւնը ստիպում է բնակչութեանը փրկութեան ելք գտնել»:

Որովհետեւ՝ «Շուշին ունեցել է սեփական թատրոն, չորս տպարան, որոնցում ժամանակին հրատարակւում էին հայերէն եւ ռուսերէն թերթեր ու ամսագրեր»: Սակայն ի՞նչ կը հրատարակուի Շուշիի մէջ ներկայիս: Այդ մասին ոչինչ կ'ըսուի: Հետեւաբար իրաւունք կ'ունենանք

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Գեղամ դուռը կը գոցէ ու առջեւը կը կենայ. Վահէ քայլ մը առաջ գալով՝ ըէվոլվէրը կը հանէ գրպանէն ու առանց խօսակցութեան մտնելու կը պահանջէ որ իրենց վերաբերեալ նամակներն ու կնիքը յանձնեն անմիջապէս, հակառակ պարագային՝ սպառնալով երկուքն ալ գետին տապալել:

Արդիւնքը վայրկենական կ'ըլլայ. Շարլմէ՝ դողահար՝ կը բանայ գզրոցը եւ ինչ որ կայ կուսակցութեան անունին՝ կը յանձնէ Վահէի, որ Գեղամի հետ կը մեկնի ամենայն հանդարտութեամբ:

Ոմանք կը կարծեն, եւ նոյնիսկ գրած ալ են կարծեմ թէ՝ Վահէ իր ընկերները վտանգի ենթարկած է՝ ինք միշտ զգուշութեամբ խուսափելով: Ես որ մօտէն ճանչցած եմ Վահէն եւ իր մէկ քանի գործերը տեսած՝ չեմ կրնար այդ անիրաւ դատաստանը ընել իր մասին:

Հարկը պահանջած ատեն վտանգէ խոյս չէ տուած եւ իր ընկերներուն մասին ալ միշտ անձնուէր եղած է:

Գուցէ այս պատմութեան ընթացքին առիթը ունենամ այս մասին ուրիշ օրինակներ ալ յիշելու:

Շարլիէի շանթաժը այս կերպ վերջ գտնելէ յետոյ, Վահէ հակառակ իր ճըղնաժամային կացութեան, կը փորձէր վերակազմել Կ. Պոլսոյ Հնչակեան վարչութիւնը, որ բոլորովին կազմալուծուած էր, բացակայութիւններու եւ բանտարկութիւններու երեսէն:

Ինք սենեակին մէջ փակուած՝ բնականաբար կարող չէր այս մասին բանակցութիւնները կատարելու ու ես էի որ տեղին անդին ինկած մարդ կը փնտռէի Հնչակեան օծելու համար:

Մէկ քանի անյաջող դիմումներէ ետքը, յիշեցի արձանագործ եւ ճարտարապետ Արապեանը, եռանդուն եւ համարձակախօս երիտասարդ մը, որ այդ թուականին Փարիզէն նոր դարձած, աշխատանոց մը ունէր Բէյրա, Մեծ Փողոց, Լիւքսէնպուրկի արձարանին մօտերը:

Խօսք բացի իրեն եւ վերջապէս այնքան ստիպեցի որ համոզուեցաւ.

— Ո՞վ են ընկերներս, հարցուց:

Պատասխանը շատ դժուար էր տալ, որովհետեւ մարդ չկար մէջտեղ:

— Ընկերներդ պիտի ճանչնաս երբ վերջնականապէս ընդունիս Վարչութեան անդամակցութիւնը, ըսի խորհրդաւոր կերպով մը:

Եւ յետոյ զինքը առաջնորդեցի Վահէի թաքստոցը, ուր մէկ քանի անգամ եկաւ գնաց խորհրդակցելու համար, բայց տեսնելով որ մէջտեղը ո'չ մարդ կայ, ո'չ կազմակերպութիւն, ոչ ալ իրական ուժ մը, կամաց մը քաշուեցաւ:

Վահէի մեծագոյն մտատանջութիւնն էր բանտարկուած ընկերները, որոնց կարող չէինք որեւէ կերպով օգնութեան հասնիլ:

Մտածեցինք յիշատակագիր մը տալ դեսպաններուն եւ անոնց միջամտութիւնը խնդրել իրենց ի նպաստ բանտարկեալներուն, սպառնական ձեւով մը:

Գացի գտայ մեր անձնական ու պատուական բարեկամը՝ Կարապետ Պիլէզիկճեան (Տիգրան Երկաթ) ու խնդիրը բացատրեցի իրեն, որ խկոյն Ֆրանսերէն լեզուով պատրաստեց յիշատակագիրը, զոր վեց օրինակ գրելէ ետքը՝ Հնչակեան կնիքովը կնքեցինք ու փոքրիկ աղջկան մը ձեռքով դեսպանատուները ձգել տուինք:

Յիշատակագիրը այնքան լաւ Ֆրանսերէնով մը, այնքան յուզիչ ու միանգամայն կորովի ոճով մը խմբագրուած էր որ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց դեսպանական շրջանակներու մէջ եւ ֆրանսական ու անգլիական թերթեր անոր գանազան մասերը հրատարակեցին:

Ալպէր Ռուէ, որ Ֆրանսական դեսպանատան առաջին թարգման Պ. Ռուէի հօրեղբօրորդին էր եւ սերտ յարաբերութիւն ունէր դեսպանատան հետ ու միանգամայն մեր ալ բարեկամն էր, ինծ յայտնեց թէ այդ յիշատակագրէն ետքը՝ դեսպանատուներու մէջ հաւատք գոյացուցած էին, թէ Հնչակեան կուսակցութեան մէջ անպատճառ ծանօթ դիւանագէտներ գտնուելու են:

Հակառակ այս ամէնուն սակայն բանտարկեալները չազատեցան:

Ալպէր Ռուէ, որ վերջերս մեռաւ, այդ թուականներուն եւ անկէ ետքն ալ միշտ մեծ ծառայութիւններ մատուցած է հայ յեղափոխականներուն:

Երբ մէկը ունենայինք Պոլսէն փախցնելու, միշտ իրեն կը դիմէինք եւ ինք միջոցը կը գտնէր շնորհիւ իր յարաբերութիւններուն եւ շատ անգամ ինք իր ձեռքով կ'առաջնորդէր փախստականը մինչեւ շոգենաւ: Արշակ Զօպանեան, Սուրէն Պարթեւեան (կամ բուն անունով Սիսակ Պարտիզպանեան), Սարգիս Սուին եւ ուրիշ շատեր, իր օժանդակութեամբը փախած են Պոլսէն:

Ասկէ զատ ձերբակալման վտանգին ենթարկուած անձեր օրերով իր տունը պահած է, ինչպէս Տիրան Քէլէկեանը, Վահէ Արդուեանը, կարծեմ Սարգիս Սուինն ալ եւ ուրիշներ:

(12 – Շար.)

մտածելու, որ դժբախտաբար ներկայիս Հայերէն ոչինչ կը տպագրուի Հոն, կամ՝ աւելի առաջ երթալով՝ Հայեցիութիւնն ու Հայկականութիւնը տեղատուութեան մէջ են հինաւուրց այս քաղաքին մէջ:

Այս Հաստատումին աւելի եւս Հիմք կը ծառայէ Ամիրջանեանի յօդուածին վեր – ջին բաժինը, ուր կը կատարէ վարժա – րաններու մանրամասն թուումը: Երբ ամբողջ յօդուածը Հարուստ է զանազան մանրամասնութիւններով, երբ վարժա – րաններու թուումը կը կատարուի ճշգրիտ մանրամասնութիւններով տարրականէն մինչեւ մասնագիտական Հաստատութիւն, ինչո՞ւ չըսուիր նաեւ, թէ այդ կրթական Հաստատութիւններուն քանի՞ն Հայկական է, քանի՞ն ռուսական կամ ադրբեջանա – կան:

Անկասկած այս պարագայէն աւելի ցայ– տուն կերպով երեւան պիտի գար Ղարա– բաղի Հայկական դրոշմին նաՀանջը, Հա– կառակ բնակչութեան «80 տոկոսից աւե– լին Հայեր» ըլլալուն:

Անգամ մը եւս Հարց տանք.— Ինչո՞ւ Ղարաբաղը մաս չի կազմեր Հայաստանի: Ո՞վ է պատասխանատուն:

Տիրող կարգե՞րը.

Լենինեան ազգ. քաղաքականութի՞ւնը.

«Սոցիալիստական» բարիքնե՞րը.

Հայաստանի ժողովուրդն ու ղեկավա – րութի՞ւնը.

Ղարաբաղի հայ բնակչութի՞ւնը:

«Սակայն, ինչպէս յիշատակե – ցինք, սովետական ժողովուրդը ի– րականում էթնիկական ընդհանրու – թիւն չէ, այլ բազմազգ հանրու – թիւն, որի ընդերքում տեղի է ունենում սոցիալիստական ազգերի ու ազգութիւն– ների յարաճուն ծաղկումն ու նրանց ան– տիճանական մերձեցումը», կը գրէ պատ– մական գիտութիւնների դոկտոր Արտօ Եղիազարեան, «ազգային Հարցի մարքս– լենինեան ուսմունքի զարգացումը» «Լե– նինեան ուղիով» թիւ 8, 1973 Օգոստոս) յօդուածին մէջ, ընդունելով անջատ, ինք– նուրոյն ազգերու գոյութեան իրաւունքը:

Երբ կայ լենինեան ազգային քաղաքա– կանութիւն, երբ Խորհ. Միութեան մէջ սահմանադրութեամբ ընդունուած է ազ– գային միաւորներու ինքնուրոյն գոյու – թեան ու ինքնորոշման իրաւունքը, ին – չո՞ւ ձայն չբարձրացնել պահանջելու հա– մար 80 տոկոսով հայ բնակչութեամբ Ղա– րաբաղի կցումը Հայաստանի:

Արդար պահանջի այդ ձայնը պէտք է բարձրանայ Սփիւռքէն, Ղարաբաղէն, Հայաստանէն, համայն Հայութենէն, հա– մոզուած ըլլալով պահանջի բացարձակ արդարութեան:

Մնացեալները մանրուքներ են:

Ք.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԻՆ ԾՆՆԴՈՑԸ

―――0―――

Ա.

Անցեալները, Փարիզի մէջ, Նոպէլ– եան մրցանակակիր հեղինակ Ալեք – սանդր Ի. Սոլժենիցին հրատարակեց ռու– սերէն լեզուով ծաւալուն գործ մը, «Կու– լակ Արշիպեղագոս» անունով, որ ու– սումնասիրական վերլուծումը կը կատա– րէ խորհրդային գաղտնի ոստիկանու – թեան, բանտերուն, ճամբարներուն եւ բռնութիւններուն պատմութեան:

260 հազար բառ հաշուող Սոլժենիցինի այս գործը այնքա՛ն պայթուցիկ բնոյթ ունի, որ կրնայ հակադրութիւն մը ստեղ– ծել Կրեմլինի եւ հեղինակին միջեւ: Միւս կողմէ՝ նկատի ունենալով հեղինակին վա– յելած միջազգային համբաւը, կ'ակնկալ– ուի որ այս երեւոյթը լայնօրէն քննար– կումի նիւթ դառնայ Արեւմուտքի մէջ:

«Կուլակ Արշիպեղագոս»ը փաստացի ի– րողութիւններու արձանագրութիւնը կա– տարող գործ մըն է, որ հեղինակին բա– ռերով կը հանդիսանայ «գրական հետա– խուզութեան փորձառութիւն մը»: Ման – րամասնօրէն՝ անիկա կը քննէ բռնութեան եւ ճնշումի խորհրդային վարչամեքենա– յին աշխատանքի բոլոր մարզերն ու ազ– դեցութեան գօտիները, սկսելով 1917 Նո– յեմբերի յեղափոխութենէն եւք այդ վար– չամեքենային Լենինի նախաձեռնութեամբ ստեղծումէն եւ անցնելով յաջորդ յիսուն տարիներու հոլովոյթէն:

Հակառակ անոր որ Սոլժենիցինի այս տեղեկագրումը կ'աւարտի 1956ի կացու– թեան ծանօթացումով, այսուհանդերձ իր յառաջաբանին մէջ հեղինակը կը յայտնէ, որ «եթէ ազատութիւնը երկար ժամանա– կի մը համար դեռ բացակայի իմ երկ – րէն», այդ պարագային իր նոր գործին պարզ ընթերցումը ինքնին «շատ վտան– գաւոր պիտի ըլլայ»:

Անցեալ Օգոստոսին, ընդարձակ յայ – տարարութեամբ մը Սոլժենիցին շեշտած էր որ «չարչարանքն ու բռնութիւնը» ան– բաղդատելի համեմատութեամբ կը շա – րունակուին Խորհրդային Միութեան մէջ: Ան զգուշացուցած էր որ խորհրդային ոս– տիկանական դրութիւնը սպառիչ կերպով քննութեան նիւթ կը դարձնէ իր օրինա– կան ու չազատագրուած գիրքերը, եւ որ խորհրդային գրողներ, բանաստեղծներ, փիլիսոփաներ եւ մաթեմաթիկոսներ, կ'ենթարկուին պարտադիր աշխատանքի, հարցաքննութեան եւ հաւատաքննութեան չարչարանքի, ինչպէս նաեւ 1918ին ստեղ– ծուած վարչամեքենային միւս բոլոր բռ– նութիւններուն:

Սոլժենիցին կ'ընդունէր որ կացութիւնը որոշ չափով մեղմացած էր Նիքիթա Ս. Խրուշչեւի իշխանութեան սկզբնական օ– րերուն, երբ հարիւր հազարաւորներ (ե– թէ ոչ միլիոնաւորներ), ներառեալ ինք, ազատ արձակուած էին ճամբարներէն:

Բայց Սոլժենիցին կ'ընդգծէր որ ոստի– կանական հսկողութեան դրութիւնը ո՛չ միայն մնացած էր անձեռնմխելի, այլեւ այնուհետեւ աւելի ընդարձակուելով ու գերարդիական մեթոտներ որդեգրելով կատարելագործած էր ինքզինք: Մինչեւ իսկ մտային հիւանդանոցներ գործած – ուած էին այն մարդոց համար, որոնց միակ անբնական գիծը եղած էր վարչա– կարգը քննադատելու կամեցողութիւնը:

Սոլժենիցինի այս նոր գործին գոյու – թեան շուրջ տարաձայնութիւններ կա – յին քանի մը տարիներէ ի վեր, բայց հր– րապարակային ոչ մէկ յստակ ծանօթու– թիւն կար անոր իսկական տարողութեան վերաբերեալ:

Գիրքին բնագիրը ունի ծննդոցի իր ու– րոյն պատմութիւնը — այն չափով որ յայտնի է ցարդ, — ուր մեծ ողբերգու– թեան եւ դաւադիր գաղտնապահութեան տուեալները չեն պակսիր:

Իր գիրքը այս օրերուն լոյս ընծայելու որոշումը Սոլժենիցին տուած է խորհըր– դային ոստիկանութեան հետ պատահած դէպքէ մը ետք: Հաստատողներ կան որ խորհրդային ապահովութեան ուժերը տարիներէ ի վեր կ'աշխատէին Սոլժենի– ցինի այս գործին իսկական բնոյթը քո– ղազերծելու նպատակով:

Անցեալ Օգոստոսին, հեղինակին կողմէ հրատարակուած ելոյթի մը համաձայն, ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր Լենին– կրատցի կին մը, Էլիզաւեթա Վորոնեա– նսքայա անունով, որուն Սոլժենիցին յանձնած էր իր «Կուլակ Արշիպեղագոս» գիրքին մէկ նմոյշը՝ պահելու խնդրան – քով: Վորոնեանսքայա հինգ օր շարունակ հարցաքննուած էր՝ հեղինակին նոր գիր– քին մէջ նկարագրուած վայրագութեամբ:

120 ժամ տեւող շարունակական հար – ցաքննութենէ, անքնութենէ, սպառումէ եւ սարսափահար վիճակէ ետք, Վորոն– եանսքայա խոստովանած էր իրեն յանձ – նուած բնագրին պարագաները: Շուտով ան ազատ արձակուած, տուն վերադար– ձած եւ ինքնասպան եղած էր:

Այս դէպքը պատճառ դարձած էր, որ Սոլժենիցին տայ իր որոշումը եւ ար– տօնէ իր գիրքին հրատարակութիւնը Ա– րեւմուտքի մէջ: Գիրքին առաջին օրինակ– ները լոյս տեսան նախանցեալ Ուրբաթ օր, ռուսերէնով, Փարիզի Ե. Մ. Ք. Ը. հրա– տարակչատան կողմէ, որ անցեալին կը գործակցէր Երիտասարդ Մարդոց Քրիս– տոնեայ Ընկերակցութեան, եւ որ ներ – կայիս ստանձնած է ռուսերէն լեզուով գիրքերու հրատարակութեան աշխա – տանքը:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԳԻՐՔԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆ

Յառաջիկայ Ապրիլին, Սոլժենիցինի գիրքը լոյս պիտի տեսնէ Միացեալ Նա– հանգներու մէջ:

Այդ հրատարակութիւնը կրնայ փոր – ձաքարը դառնալ Խորհրդային Միութեան հրատարակչական վերջին յանձնառու – թեան, որ 1973 Մայիս 23էն ասդին Կրեմ– լինի իշխանաւորները կը դնէ ըլ– նագրի եւ հեղինակի միջազգային ի– րաւունքները ճանչնալու եւ յար – գելու պարտաւորութեան տակ: Դիտող – ներ կը խորհին որ Խորհ. Միութիւնը ըն– դունած էր այդ յանձնառութիւնը, որ– պէսզի կարենայ գոնէ մասամբ արգելք հանդիսանալ խորհրդային հեղինակներու այն գործերուն, որոնք պաշտօնական վա– ւերացում չեն ստացած, բայց գաղտնօրէն արտասահման կ'ուղարկուին՝ Արեւմուտ– քի մէջ հրատարակուելու համար:

Սոլժենիցինի ներկայ ուսումնասիրու – թեան մէջ յիշատակուած բազմաթիւ ան– ձեր տակաւին ողջ են: Այս պատճառով ան կը յուսար որ պիտի կարենայ յետա– ձգել գիրքին հրատարակութիւնը քանի մը տարիով, որպէսզի կանխարգիլէ հա– կազդեցութիւններն ու հաւանական պա– տիժները: Սակայն Վորոնեանսքայայի ինքնասպանութիւնը պատճառ դարձած էր որ Սոլժենիցին փոխէ իր այդ ծրա– գիրը: Նկատի ունենալով որ Վորոնեանս– քայայի տրամադրութեան տակ դրուած բնագիրը անցած է խորհրդային իշխանու– թիւններու ձեռքը, Սոլժենիցինի կը մնար մէկ ելք միայն՝ արագացնել հրատարա– կութիւնը (հեղինակին բարեկամ անձնա– ւորութիւններ կը յայտնեն, որ ապահո– վութեան համար Սոլժենիցին իր գործին միայն մէկ մասը յանձնած էր Վորոնեա– նսքայայի):

«Առաջին շրջանակը» եւ «Խլրդաւոր – ներու տաղաւարը» անուն իր վէպերու պարագային, գաղտնի ոստիկանութիւնը կրցած էր ձեռք ձգել անոնց բնագիրը եւ գաղտնօրէն ներքին շրջագայութեան յանձնելէ ետք, տպագրութեան առաջարկ ներկայացուցած էր Արեւմուտքի հրատա– րակչատուներուն, միւս կողմէ՝ այդ բո– լորին համար ամբաստանելով հեղինակը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

―――0―――

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցու – թեան Ընդհ. Ժողովը տեղի ունեցաւ Դեկ– տեմբեր 8ին յետմիջօրէին, Ռէժան սրճա– րանի վերնայարկը: Ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Տիկին Էլիզ Այվազեան, քար– տուղար՝ Կարիկ Պասմաճեան: Վարչու – թեան քարտուղար Եղ. Աղամեան տալէ ետք Ընկերակցութեան անցեալ շրջանի գործունէութեան զեկուցումը, ներկա – յացուց վարչութեան հրաժարականը: Գանձապահ Յ. Վէզիրեան տուաւ նոյն շրջանի նիւթական հաշուետուութիւնը: Ընդհ. Ժողովը գնահատելով Ընկերակ – ցութեան գործունէութիւնը, միաձայնու– թեամբ ընտրեց նոր վարչութիւնը հետեւ– եալ կազմով.— Նախագահ՝ Մառի Աթ– մաճեան, փոխ–Նախագահներ՝ Եղիշէ Այ– վազեան եւ Հրանդ Գույումճեան, քար – տուղարներ՝ Ա. Ալիքսանեան եւ Եղ. Աղամեան, գանձապահ՝ Յ. Վէզիրեան: Անդամներ, Ատրինէ Տատրեան, Ս. Ք. Զանգու եւ Գեղամ Քէրէսթէճեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ (կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Մի աՀագին երկաթէ ծխնելոյզ բար– ձրանում էր վեր՝ բա՛րձր ու տխո՛ւր: Աստղալից երկնքի եւ մարգարտէ ամպերի ֆոնի վրայ աչքի էր ընկնում մութ ար– ձանը՝ իր շղթայուած ու մաքառող գե– րիների կերպարանքով, որոնք ի զո՛ւր վերջին ուժերով դիմադրել էին ուղում անգութ բախտին:

Մարդը գալիս էր ջրի ափով ու անհա– ւասար քայլերով, մի անգլերէն փողո – ցային երգ շրթունքին: Անշուշտ, մի նա– ւաստի էր լինելու, որ վերադառնում էր խմելուց: Չէր երեւում ուրիշ ոչ ոք: Երբ մարդը աւելի մօտեցաւ, Արթիւր դուրս եկաւ իր թաքստոցից ու կանգնեց ճամբի մէջտեղում: Նաւաստին կտրեց երգը հայհոյանքով ու կանգ առաւ:

— Կամենում եմ խօսել ձեզ հետ, — ասաց Արթիւր իտալերէն: — Հասկանո՞ւմ է՞ք ինձ:

Մարդը շարժեց գլուխը:

— Ի զուր է խօսել ինձ հետ ծտի լեզ– ուով, — ասաց նա. յետոյ անցնելով մի վատ Ֆրանսերէնի՝ հարցրեց բարկացած.

— Ի՞նչ էք ուզում, ինչո՞ւ կանգնեցրիք ինձ:

— Եկէք ինձ հետ մի վայրկեան այս– տեղ, ուր լոյսը քիչ է: Ուզում եմ խօսել ձեզ հետ:

— Այ քեզ բա՛ն, ուր լոյսը քիչ է: Մօտ– ներդ դանակ կա՞յ:

— Է՛, չէ: Մի՞թէ չէք տեսնում, որ ես յոյս եմ դրել ձեր օգնութեան վրայ: Եւ կը վճարեմ դրա փոխարէն:

— Այո, սիրուն էլ հագնուած էք:

Նաւաստին նորից անցաւ անգլերէնի: Գնաց Արթիւրի յետեւից եւ յենուեց ար– ձանի վանդակին:

— Հապա, — ասաց նա, — ի՞նչ էք ու– զում:

— Պէտք է, որ ես այստեղից հեռանամ:

— Հը՛, փախչել: Ուրեմն ի՞նչ, ուզում էք ձեզ թաքցնե՞մ: Ի՞նչ օյին էք արել. դանակով մէկի փո՞րը, հա՞: Այստեղ բո– լորդ էլ նոյն տեսակի էք: Հիմա ի՞նչ էք ուզում ինձնից: Ձեզ ոստիկանութեան պահականո՞ցը տանեմ, թէ ինչ:

Պինդ ծիծաղեց հարբած մի ծիծաղով եւ Արթիւրին աչքով անելով:

— Դուք ո՞ր նաւից էք:

— «Կարլոտայից»: Նաւում է Լիվոր – նոյի ու Բուէնոս–Այրէսի միջեւ: Բերում է իւղ ու տանում կաշի: Ա՛յ, այնտեղ է: — Ու ցոյց տուեց նաւահանգստի ուղղու– թեամբ: — Մի զզուելի հին տակառ:

— Բուէնոս–Այրէ՞ս. լաւ: Թաքցրէք ինձ «Կարլոտայի» վրայ մի անկիւնում:

— Որքա՞ն էք տալու:

Շատ չեմ կարող: Ընդամէնը մի քանի պաոլի ունեմ:

— Յիսունից պակաս չեմ կարող: Դա դեռ էժան է ձեզ պէս սիրուն հագնուած մի մարդու համար:

— Ի՞նչն էք անուանում դուք սիրուն: Թէ ձեզ շատ են դուր գալիս շորերս, փո– խենք: Բայց փող՝ ունեցածիցս աւելի չեմ կարող տալ:

— Բայց ունէ՞ք ժամացոյց:

Արթիւր հանեց նուրբ փորագրուած ու էմալով զարդարուած կանացի ոսկէ ժա– մացոյցը, որի կափարիչին փորագրուած էին Գ. Թ. տառերը: Ժամացոյցը մօրն էր. բայց հիմա բոլորը մէկ էր նրա հա– մար:

— Ա՛, — բացականչեց նաւաստին՝ ա– րագ մի հայեացք ձգելով ժամացոյցին: — Ի հարկէ, գողացուած. տեսնեմ:

Արթիւր դէն հրեց նրա ձեռքը:

— Չէ՛, ժամացոյցը կը ստանաք, երբ արդէն նաւի վրայ կը լինենք, ոչ առաջ:

— Հը՛, վերջ ի վերջոյ այնքան էլ յի– մար չէք եղել: Ախր, սա ձեր առաջին օյինն է չէ՞, դրա՛ւ կը դամ:

— Դա արդէն իմ գործն է: Ոստիկա՛ն է գալիս:

Նրանք մտան արձանի յետեւը եւ սպա– սեցին, մինչեւ ոստիկանն անց կացաւ: Յետոյ նաւաստին ելաւ ու պատուիրելով Արթիւրին, որ հետեւի իրեն, ինքը առաջ անցաւ՝ մի յիմար ծիծաղ շրթունքին:

Արթիւր հետեւում էր լուռ:

Նաւաստին ետ տարաւ նրան նորից Մե– դիչիների պալատի հրապարակով, կանգ առաւ մի մութ անկիւնում ու ինչ–որ մրթմրթաց, որը իբրեւ թէ մի գգոյշ փսփսուք էր լինելու:

— Սպասեցէք այստեղ, թէ չէ կը նկատեն:

— Իսկ ի՞նչ էք ուզում անել:

— Ձեզ հագուստ ճարեմ: Ձեզ հօ չե՞մ կարող արիւնոտ թեւով տանել մեզ մօտ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Ոսկիան Գալայճեան,
Այրի Տիկին Լիւսի Տէր–Վարդանեան,
Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ծունկուրտայեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ճերանեան եւ զաւակը,
Օր. Լիտիա Գալայճեան,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բապուճեան,
Օր. Օր. Ալիս եւ Անահիտ Տէր–Վարդանեան,

Եւ համայն ընտանիքը, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր թէ մամուլով մասնակից եղան իրենց խոր սուգին իրենց կնոջ, զաւկին, մօր, մեծ–մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Տէր–Վարդանեան)

յանկարծական մահուան առթիւ:

×

Այս տխուր առթիւ, Պ. Ոսկիան Գալայճեան իր կնոջ յիշատակին կը նուիրէ 500 Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն), 500 Ֆր. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին եւ 1000 Ֆրանք «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Վարդուհի Գալայճեանի մահուան տխուր առթիւ, հետեւեալ նուէրները.— Տիկին Շմաւոնեան (Շաւիլ), Տիկին Աղաւնի Դաւիթեան, Տիկին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան (Նիս), Տէր եւ Տիկին Սարկաւագեան, այրի Տիկին Վարդանոյշ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Զոլաքեան 100ական Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նիւէն Տէր եւ Տիկին Ատալեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) Վարդուհի Գալայճեանի յիշատակին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան–Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը ժամը 14.30ին

Խմբերգ, պար, արտասանութիւն կայանի մանուկներուն կողմէ: Հապիտներ: Գունաւոր ֆիլմ կայանի կեանքէն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ օթոքարը կը մեկնի ժամը 13.30ին Պուլ. Քարնօ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին՝ մանուկներու օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին, Ռիւ Ժէյի սրահին մէջ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ:

Միջնարարին ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Կաղանդ պապան, հայկական կաղանդի շունչով եւ հետը բերած նուէրներով, պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուած բոլոր պզտիկները:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէ Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 15.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ. 40 ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ:

Գեղարուեստական բաժին աշակերտներու կողմէ, երգ, արտասանութիւն, պար: Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ

« ՅԱՌԱՋ »Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հին համակիր մը, Մարսէյլէն, 30 Ֆր.:

×

Վալանսէն՝ Պ. Զաւէն Պալթայեան (Կացինեան) 100 Ֆր. կը նուիրէ Ամանորի առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին ընկերուհի Գարաօղլանեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի հերթական ժողովը Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին:

Այս ժողովները կը գումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Յունուար 19, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ժողովը կը բացուի ճիշդ ժամուն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան
Ուրբաթ, Փետրուար 8 ժամը 21ին
Սալ Կիմէ, 6 փլաս տ'Իէնա

Մասնակցութեամբ

Տիկին Խօշափեան (ջութակ) — Օր. Ս. Պագրեան (մենապար)
Օր. Ն. Տէմիրճեան (դաշնակ) — Օր. Է. Սէճառի (երգ)
Օր. Ժ. Տէլէֆէր (սրինգ) — Պր. Մ. Տէյիրմէնճեան (երգ)

Տոմսերու գին 20 Ֆր., Ուսանողներու 10 Ֆր.

Տոմսերու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—
PALOUYAN, 43 Rue Richer — Tél. 77025-46
MASSIS, 21 Rue Saulnier — Tél. 770-16-88
CAFE ZADIK, Issy les Moulineaux Rue de la Défense 20 — Tél. 642-01-89
CAFE PHILIPPE, Alfortville — Tél. 368-61-35
Mme KERMEZIAN, 15 Rue de Cléry, Paris (2e) — Tél. 236-94-91

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE ::

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala
"TEBROTZASSERE" à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE
Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017
LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009
ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011
TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE
DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5

BELGIQUE
SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES

ANGLETERRE
GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
VICTOR GARDONի
(Վահրամ Կաճաւեան) մահուան տարելիցին առիթով

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 26 Յունուար երեկոյեան ժամը 20.30ին

Խօսք կ'առնեն
RAYMOND ARON
Prof. ARPIARIAN
CARZOU

որ սիրով պիտի ստորագրէ Վիքթոր Կարտօնի գրքի կողքի նկարին վրայ, որուն հեղինակն է

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Բացուած է Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը որ տեղի կ'ունենայ կանոնաւոր կերպով ամէն Չորեքշաբթի ժամը 14էն 16 Մշակոյթի Տան յատուկ դասարանին մէջ, 17 ռիւ Պլէօ:

Ծնողքներ, մի զրկէք ձեր զաւակները իրենց մայրենի լեզուն սորվելէ:

"ԷՍԱՅԵԱՆԻ ՕՐԸ,,

Էսաեան Սանուց Միութիւնս ամէն տարուան նման այս տարի եւս կը կազմակերպէ «Էսաեանի Օր»ը, Յունուար 20, Կիրակի: Այդ օրը, ըստ սովորութեան, հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ Էսաեանցիներու հոգիներուն ի հանգիստ, Փարիզի Մայր եկեղեցին:

Իսկ ժամը ճիշդ 13.30ին «Բաժակի պահ»ը կը տօնուի ճոխ սեղաններու շուրջ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ: Ճառեր, յիշատակի ոգեկոչումներ, գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Կը ցուցադրուին նաեւ Էսաեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսի եւ զբօսապտոյտներու ֆիլմերը (մեկնաբանուած):

«ՀԱՐԱՒ – ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ» նուագախումբ

Անակնկալներ

Ճաշի մասնակցութիւն՝ 45 Ֆր.:

«Բաժակի գինի»ն նուիրուած՝ Միութեան կողմէ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ
ՀԱՒԱՔԱՏԵՂԻԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը հաճոյքն ունի հրաւիրելու իր հին ու նոր սաները, համակիրները իր նոր հաւաքատեղիին բացման, Շաբաթ Յունուար 26, ժամը 17ին, քոքթէյլով:

32, Ռիւ տը Թրէվիզ, Մէթրօ Քատէ

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Սէն–Ժեռմի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունուար 27ին ժամը 13ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Ջուարթ մթնոլորտ, ընտիր ճաշեր պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ

ԾԱԽՈՒ Է
ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Աղքատախնամի վարչութիւնը, ի գիտութիւն մեր հայ հասարակութեան, կը յայտարարէ որ յարկաբաժին մը ծախու է, Ռիւ Լաֆայէթի վրայ Կառ տիւ Նորին դիմացը 150 ք. մ., երրորդ յարկ, կեդրոնական ջերմութիւն, թէ՛ առեւտրական թէ բնակութեան յարմարութեամբ:

Գինը՝ 450.000 Ֆրանք:

Յարկաբաժինը այցելելու եւ ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել՝ Աղքատախնամի գրասենեակը՝ 77 Ռիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9րդ կամ հեռաձայնել՝ 878–02–99

ԴԻՒԱՆ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
(Կնիք)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
17
JEUDI
17 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.914

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.914

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ 1973 ԻՆ

———0———

Դ.

Սեպտեմբեր 9ին Անկուլէմի շրջանին մէջ, ուր հաստատուած էր իբրեւ գեղագործ, յանկարծամահ եղաւ ընկեր Վարդգէս Պարոնվարդեան: Ծնած էր Այգաս՝ Շապին Գարահիսարցի ծնողքէ: 1945ին հիմնադիրներէն մէկն էր եղած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին, որուն զարգացման ու բարգաւաճման նուիրուեցաւ ամբողջ հոգիով: Բացի իր մասնագիտութենէն, — քիմիագիտութիւն — Փարիզի մէջ հետեւած էր համալսարանական բարձրագոյն ուսման: Հմուտ էր քաղաքական գիտութեանց եւ իմաստասիրութեան: Ինքնաշխատութեամբ սորված էր հայերէն եւ դասախօսութիւններով կը դաստիարակէր նոր սերունդը: Օգտակար աշխատանք տարած է ազգապահպանման մարզին մէջ: Սերտ կապեր ունէր Անկուլէմի շրջանի ֆրանսացի մտաւորականներու հետ: Պարբերաբար կը գրէր հայկական հարցերու մասին՝ տեղական թերթերու մէջ: Հաւատաւոր գաւառ բնակելուն՝ ներկայ էր միշտ Փարիզի հայկական գլխաւոր հանդէսներուն: Շատ կանուխ հրաժեշտ տուաւ կեանքին, — հազիւ 50 տարեկան էր:

Սեպտեմբեր 12ին մեռաւ Հայկ Ստեփանեան: Ծնած էր Պոլիս 1886ին: 1905ին իբրեւ մասնակից Եըլտըզի մահափորձին, ձերբակալուած եւ բանտարկուած էր Պոլսոյ հռչակաւոր բերդը, ուկից ազատած էր 1908ին Օսմ. Սահմանադրութեան օրերուն: 1909 Ապրիլին գործօն մասնակցութիւն էր բերած Ատանայի կռիւներուն: Ֆրանսա հաստատուած 1920էն առաջ, պահ մը վարած է գնդապետ Տիգրան Պաղտասարեանի հիմնած Հայ Ռազմիկներու Միութեան քարտուղարի պաշտօնը: Վերջին պատերազմին մասնակցած է դիմադրական ճակատին «Սոֆի» խմբակի պիտակին տակ եւ այդ մասին հրատարակած ֆրանսերէն գիրք մը: Կառավարութիւնը 1953ին «Երախտագիտութեան ֆրանսական շքանշան»ով պարգեւատրեց զինքը:

Սեպտեմբեր 27ին Մի՛ւլպախ ամ Հոխքէօնիկ, Լանտ Զալցպուրկի (Աւստրիա) իր բնակարանին մէջ մեռաւ Պրոֆ. Հայկ (Հայկազուն) Ա. Արամեան (Ուլեհա-Ծովք): Ծնած էր 1885ին Զէյթունի Նարփուզ գիւղը: Որբացած 1895ի Զէյթունի պատերազմին, Հայկազուն ղրկուած էր Երուսաղէմի գերմանական որբանոցը, յետոյ Խարբերդի գերմանական վարժարանը: Ուսումը աւարտելէ վերջ Խարբերդի Թիլկատինցինի վարժարանին մէջ պաշտօնավարած է իբրեւ ուսուցիչ: Ճաշակած է տարագրութեան դառնութիւնները: Շնորհիւ գերմաներէնի հմտութեան, իբրեւ թարգման ծառայած է Հարիւրապետ Ֆոն Բէօլլի մօտ եւ ջարդուելէ փրկուած զուիցերացի երկրաչափ Սիկրեսաի կողմէ Քէլլերի (Ամանոս) մէջ:

1920ին Փարիզի մէջ պահ մը օգնական քարտուղար Ազգային Պատուիրակութեան, վերջնապէս հաստատուած էր Աւստրիա՝ Զալցպուրկի շրջանը, ուր մասնաւոր դասեր կու տար: Կ'աշխատակցէր ամեն ամսվար թերթերուն: Իր յուշերու մէկ մասը հրատարակեց 1970ին՝ Պէյրութ: Խորագիրը՝ «Մեծ Եղեռնի պատգամ՝ Հայոց Տանջ-էակեան»: Կը թողու իր հատոր, ձեռագիր, երկուքը հրատարակելի: Կտակած է Հայաստան փոխադրել իր աճիւնն ու գոյքերը:

Հոկտեմբեր 1ին Պէյրութի մէջ իր աչքերը յաւիտենութեան փակեց ընկեր Վահան Փափազեան (Կոմս, բժիշկ), պատկառելի տարիքի մէջ — 97 տարեկան, — յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջամարտիկ սերունդի վերջին ներկայացուցիչն էր, ամէնէն երկարակեացը:

Ծնած էր Թաւրիզ 1876 Յունիս 19ին՝ Վանեցի ծնողքէ: Հայրը կը սպաննուի 1883ին Սալմաստի մէջ: Որբ մնացած՝ Վահան տասը տարի կը մնայ Թիֆլիզ՝ քրոջը Աշխէնի մօտ, իբրեւ որդեգիր: 1893ին կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը: Կ'անցնի Բաղու, յետոյ Մոսկուա ու Ս. Պետերբուրգ՝ ուսանելու համար: 1902ին Ռուսիայէն հեռանալով կ'երթայ Ժընեւ, ուր կը մնայ մինչեւ Յուլիս 1903, երբ կը վերադառնայ Կովկաս: Բուն յեղափոխական գործունէութեան կը լծուի 1903էն 1905 եւ 1906էն 1908 Վասպուրականի մէջ:

1908ի Օսմ. Սահմանադրութենէն վերջ Վանէն կ'ընտրուի օսմանեան Խորհրդարանի երեսփոխան: 1912ի ընտրութեանց մէջ զինքը կը փոխարինէ Ա. Վռամեան: Հայկական Բարենորոգումներու հարցը դրուած էր օրակարգի վրայ պալքանեան պատերազմի վաղորդայնին: Կոմս 1913 Փետրուարին Պոլսոյ Հայոց «Ապահովութեան Խորհուրդ»ին կողմէ կը ղրկուի Փարիզ՝ բանակցելու Պօղոս Նուպարի հետ: 1914 Օգոստ. 14ին Կովկասի ճամբով կ'անցնի Երկիր, ուր կը ստանձնէ Տարօնի շրջանի ղեկավարութիւնը: 1915ի աղիտալի դէպքերէն վերջ վերադարձ Երեւան եւ Թիֆլիզ: 1916 Մայիսին կ'ընտրուի անդամ Արեւմտահայ Խորհուրդի: Անկախութեան շրջանին Փարիզ կուգայ իբրեւ պատգամաւոր «Ազգ. Համագումար»ին (1919 Փետր. 24 – Ապրիլ 22): 1919 Հոկտ.ին Երեւան վերադառնալով կ'ընտրուի Հ. Հ. Խորհրդարանի անդամ: 1920 Սեպտ.ին Փարիզի մէջ կը մասնակցի Հ. Հ. Պատուիրակութեան քաղաքական աշխատանքներուն: 1919էն մինչեւ 1967 մասնակցած է Հ. Յ. Դ. Ընդհ. Ժողովներուն: Ընտրուած է անդամ Գերագոյն Մարմնի: Փարիզէն փոխադրուեցաւ Պէյրութ, ուր գրեց իր Յուշերը՝ 3 հատոր (1950–1957) եւ «Խոնարհ հերոսներ»ը, 4 պրակ (1949–1966):

Անբասիր յեղափոխական, քաղաքական ու հանրային գործիչ, մտաւորական ղեկավար, ընկեր Կոմս ամբողջ երեք քառորդ դար նուիրուեցաւ հայ ազգի ազատագրական պայքարներուն, եւ ազգապահպանման ճիգերուն մեր պատմութեան ամէնէն բախտորոշ տարիներուն: Յաւէտ անմոռաց պիտի մնայ իր յիշատակը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 11)

ՊԱՏԱՆԻ ՆԿԱՐԻՉԸ

Արթիւր Մարտիրոսեան, որ ինը տարեկան է, իր նկարներուն ցուցահանդէսը կազմակերպած է Երեւանի մանկական պատկերասրահին մէջ: Ան միշտ անբաժան է մատիտէն եւ թուղթէն՝ նկարելով իր շրջապատը՝ գեղեցիկ կանաչ հանրային պարտէզը, իր նորակառոյց տունը, կենցաղային տեսարաններ եւայլն: Ունի մօտ 200 դաւեչտանկարներ, սակայն ամէնէն աւելի՛ կը սիրէ յիշողութեամբ վերարտադրել «մուլտիպլիկացիոն կինո – նկարների իլլիւստրացիաները»:

Նոյն պատկերասրահին մէջ իր 50 գործերը ցուցադրած է Արմէն Սամուէլեան, որ հինգ տարեկան է. ասոնք քանդակներ եւ ջրաներկ նկարներ են:

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊԻՆ ՆՈՐ ՊԱՏՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան բանահաւաք արշաւախումբը աւարտեց իր երկամեայ աշխատանքները, որոնց նպատակն էր ի յայտ բերել եւ գրի առնել «Սասնայ Ծռեր»ու նոր պատումները: Բանահաւաքները այցելեցին 150 վայրեր Հայաստանի մէջ: Այս վայրերը հաստատուած են արեւմտահայ ներգաղթողներ: Բանահաւաքները յաջողեցան գրի առնել դիւցազնավէպին 64 նոր տարբերակներ:

Այս աշխատանքներուն մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ արշաւախումբին ղեկավարը՝ բանասիրական գիտութիւններու տոքթէօր Սարգիս Յարութիւնեան:

— Մեր արշաւախումբը կազմակերպուեցաւ դիւցազնավէպին առաջին արձանագրութեան եւ անոր ուսումնասիրութեան հարիւրամեակին առթիւ: Ճիշդ հարիւր տարի առաջ բանահաւաք եւ ազգագրագէտ Գարեգին Սրուանձտեան Մշոյ Առնիստ գիւղի բնակիչ Կրպոյէն լսեց եւ գրի առաւ «Սասնայ ծռեր» ժողովրդական դիւցազնավէպին առաջին պատումը եւ զայն տարի մը ետք՝ 1874ին Պոլսոյ մէջ լոյս ընծայեց:

Գ. Սրուանձտեանի օրինակով Մանուկ Աբեղեան 1886ին Էջմիածինի Գէորգեան ճեմարանի դռնապան Մոկացի Նահապետէն (Նախօ քեռի) լսեց եւ գրի առաւ վէպին մէկ այլ տարբերակը եւ զայն հրատարակեց Շուշիի մէջ առանձին գիրքով՝ «Դաւիթ եւ Մհեր» խորագիրով:

Այս տարբերակը կարեւոր նշանակութիւն ունէր երկու տեսակէտով: Նախ կը պարզուէր, որ Մշոյ դաշտէն զատ, դիւցազնավէպը տարածուած էր նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի այլ վայրերն ալ. ապա այս մէկը իր նկարագրով տարբեր էր Սրուանձտեանի գրի առածէն: Յետագային յայտնաբերուած եւ գրի առնուած բոլոր տարբերակները կա՛մ առաջին, կամ երկրորդ տեսակին կը պատկանէին, որով կոչուեցան Մուշի եւ Մոկաց տարբերակներ:

Մինչեւ երեք տարի առաջ հայ բանագիտութեան ծանօթ էր վաթսունի մօտ տարբերակներ, որոնցմէ 48ը զետեղուած էր Մ. Աբեղեանի եւ Կարապետ Մելիք-Օհանջանեանի կազմած եւ խմբագրած «Սասնայ ծռեր» եռահատոր հրատարակութեան մէջ (1936, 1944 եւ 1951), իսկ մնացեալները կա՛մ տպագրուած են, կա՛մ ալ կը մնան անտիպ:

Այսօր բանահաւաքները ծանօթ են դիւցազնավէպի մօտ 130 պատումներու:

Արշաւախումբին նպատակներէն էր նաեւ տեսնել, որ արդեօք դիւցազնավէպը դեռ կ'ապրի՞ ժողովուրդին յիշողութեան մէջ, թէ ոչ: Եթէ այո, ապա ո՞ւր, ի՞նչպէս եւ ի՞նչ չափով: Երկու տարի ամբան ամիսներուն բանահաւաքներու խումբը շրջեցաւ երկրին զանազան վայրերը եւ խօսակցութիւններ ունեցաւ տարեց մարդոց հետ: Եւ ահա օր մը անոնք Անի շրջանի Լանջիկ գիւղին մէջ հանդիպեցան 82ամեայ ծերունիի մը՝ Սեդրակ Արաջեան, որմէ գրի առին բոլորովին նոր պատում մը. ասիկա ամէնէն կատարեալն է յայտնաբերուած բոլոր տարբերակներէն:

Սեդրակ Արաջեան ծնած է Ալաշկերտի Խաստուր գիւղը: Զբաղած է հողագործութեամբ, մեղուաբուծութեամբ, եղած է հացթուխ: Ճակատագրի բերումով ապրած է բազմաթիւ գիւղեր եւ քաղաքներ: Ան բազմանդամ գերդաստանի հայր է, խօսիլը սիրող, հէքեաթ պատմող անձ մըն է: Ան դիւցազնավէպը լսած է, երբ պատանի էր, իր ծննդավայրին մէջ, Փրո Աբրէէն (Աբրահամ Տոնոյեան):

Սեդրակ Արաջեան 40 տարի ոչ մէկու պատմած էր դիւցազնավէպը: Եւ երբ բանահաւաքները առաջարկեցին իրեն որ պատմէ, ծերունին մէկ գիշերուան պայմանաժամ ուզեց, որպէսզի վերյիշէ: Եւ այդ գիշեր իր շուրջը հաւաքելով թոռները՝ ոգեւորութեամբ պատմեց վերյիշելով մոռցած, յատկապէս չափածոյ հատուածները: Տարի մը ետք Սեդրակ կրկին պատմեց դիւցազնավէպը բանահաւաքներուն՝ հիացում պատճառելով իր յիշողութեամբ: Այդ պատումը կը պատկանի Մշոյ տարբերակներու խումբին եւ բաղկացած է չորս ճիւղէ: Բանահաւաքները պարզեցին նաեւ, որ Ալաշկերտի Խաստուր գիւղը ունեցած է վիպասանական աւանդական դպրոց մը՝ բաղկացած վարպետ վիպասաններէ: Սեդրակ Արաջեան կը պատկանի այդ գիւղի վիպասաններուն չորրորդ սերունդին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հողագործութեան նախարարը ձախողեցաւ Պրիւսէլի Իններու ժողովին: Արդարեւ Շիրաք կ'ուզէր համոզել Եւրոպայի իր ընկերները, որ եղան մսի գիները անմիջական յաւելում կրեն, բայց չյաջողեցաւ, գլխաւորաբար գերմանական ընդդիմութեան պատճառով: Շիրաք ժողովը ձգած ելած է, դուռը զարնելով: Թէեւ սոխպուած նորէն Պրիւսէլ պիտի երթայ Երկուշաբթի նոր նիստի մը: Քիչ անդին Արտաքին նախարարներու ժողովին ալ ժուպէր Ֆրանսայի վերապահութիւնը յայտնած է Նիքսընի հրաւէրին նկատմամբ:

ԼԻԲԻԱ – ԹՈՒՆՈՒԶ ամուսնութիւնը տակաւին բաւական ջուր կը վերցնէ, ինչպէս կ'ըսուի ժողովրդական լեզուով: Թունուզ բնաւ տրամադիր չէ ժամ առաջ հանրաքուէն կատարելու եւ Թունուզի Սահմանադրութեան բարեփոխման մասին կը խօսի նախ:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ հակայարձակման ձեռնարկած է եւ Մոսկուայի արեւմտեան լրագրողներուն գիր մը հասցուցած է, ուր կը բողոքէ Լիտիա Զուկովսկայայի արտաքսման դէմ, Գրողներու Միութենէն: Խորհրդային իշխանութիւնները գրագէտ Ալեքսանդր Գալիչի մերժած են ելքի վիզան «գաղափարական դրդապատճառներով»: Գրագէտը Ֆրանսա հրաւիրուած էր Փէն Քլէօպի կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը Հալքի պարագլուխ՝ Էճէվիթի յանձնեց դահլիճին կազմութիւնը: Հալք եւ Ազգ. Փրկութեան կուսակցութիւնը համաձայնած են խառն կառավարութիւն մը կազմելու, ուր Հալք 18 նախարարութիւն կը պահէ եւ եօթը հատ ալ Ազգ. Փրկութեան կուսակ։

ԼԻՓ գործատան հարցը կարգադրուած չէ ինչպէս կը կարծուէր սկիզբը: Նախարարապետ՝ Մէսմէր զօրավիգ չի կենար իր նախարարին (Շարպոնէլ) եւ զայն կը մեղադրէ ալ, որ շատ առաջ գացած է:

ՔԱՆԱՐ-ԱՆՇԷՆԻ երեւան կը հանէ թէ միքրօներ դրուած են նաեւ Միթերանի տունը:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

●

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ՈՒ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ՀՆԱԳՈՅՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—0—

Նախաքրիստոնէական դարերու մշակութային մեր վաստակին մասին շատ քիչ բան գիտենք առհասարակ, որովհետեւ հայ գրերու գիւտէն ետք պատմագրային աշխատանքի լծուող հոգեւորական դասը մեզ եւ «պղծութիւն» կը համարէր հեթանոսական կեանքի անցեալին սեւեռելու ամէն փորձ:

Այսուհանդերձ, չորրորդ եւ հինգերորդ դարերու մեր պատմիչներուն ճամբով մասնակի վկայութիւններ, անուղղակի ակնարկումներ ու մանաւանդ վիպասանական արուեստի կարատ նմոյշներ հասած են մեզի՝ իբրեւ մեկնակէտ ծառայելու համար հայ ժողովրդային բանահիւսութեան նախապատմական սեռերու քննական ուսումնասիրութեան:

Հնագոյն հայ երաժշտութեան մասին յստակ վկայութիւններ կարելի է գտնել Ագաթանգեղոսի, Փաւստոս Բիւզանդացիի, Մովսէս Խորենացիի, Ղազար Փարպեցիի եւ Եղիշէի նման մատենագիրներու գործերուն մէջ: — «Պիղծ» ու «լկտի» նկատելով հանդերձ հեթանոսական արուեստի առընչուող գրեթէ բոլոր ստեղծումները, սովորոյթներն ու բարքերը, անոնք սակայն վաւերական տուեալներ կ'ընծայեն գոյութեան մասին աշխարհիկ թէ հոգեւոր երաժշտութեան, յատկանշական կարգ մը յիշատակութիւններով:

Ագաթանգեղոսի համաձայն՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կեսարիոյ մէջ դիմաւորուած է «սաղմոսիւք եւ երգովք հոգեւորօք». իսկ հայրենիք վերադարձին՝ իրեն հետ նաեւ հոգեւոր այդ երգերը մուտք գործած են Հայ. Եկեղեցի:

Շատ աւելի ուշագրաւ են իր վկայութիւնները հեթանոսական դարերէ փոխանցուած աշխարհիկ երգերու մասին, երբ կը գրէ. «Առհասարակ մարդիկն՝ ոմանք յարտաքս ապարանիցն, կէսք ի փողոցս ի ներքսագոյնսն, առհասարակ երգս առեալ բարբառեցան կայթիւք վազելով, ցուց բարձեալ մարդկանն, կէսք ի բերդամիջին եւ կէսք զքաղաքամէջն լցին խնջոյիւք առհասարակ, համարէին հարսանեացն զպարսն պարել եւ զկաքաւսն յորդորել»:

Մովսէս Խորենացի, որուն կը պարտինք առաւելապէս հայ վիպասանական արուեստի նմոյշներուն փոխանցումը գրական մեր պատմութեան, յիշատակելէ ետք Արտաշէսի ու Արտաւազդի, Տիգրանի ու Աժդահակի, ինչպէս նաեւ Վահագնի առասպելներն ու անոնց կեանքի դրուագներուն շուրջ հիւսուած դիւցազներգական եւ քնարա-պատմական «վէպ»երը (երգերը), կը վկայէ.

— «... Յայտնին զայս եշմարտապէս եւ թուելեաց երգք, զոր պահեցին ախորժելով, որպէս լսեմ, մարդիկ կողմանն գինաւէտ գաւառին Գողթան, յորս շարին բանք երգոցն զԱրտաշիսէ եւ զորդոց նորա»:

Վիշապաքաղ Վահագնի ծնունդը պատկերացնող ծանօթ «վէպը» (երգը) մէջբերելէ ետք իր վկայութեանց շարքին, նաեւ կը հաստատէ.

— «... Զայս երգելով ոմանց բամբռամբ, լուաք իսկ ականջօք մերովք: Յետ որոյ եւ ընդ վիշապաց աւէին յերգն կռուիլ նմա եւ յաղթել, եւ կարի իմն նմանագոյնս զՀերակլեայ նահատակութեանցն նմա երգէին»:

Փաւստոս Բիւզանդացի, իր «Հայոց Պատմութիւն» գործի երրորդ դպրութեան մէջ խօսելով Յուսիկի երկու որդիներուն՝ Պապի եւ Աթանագինէսի մասին, կը նկարագրէ անոնց խրախճանական վինարուքները Աշտիշատի մէջ, — «ընպէին գինի՝ բոզօք, վարձակօք, գուսանօք եւ կատակօք», այսինքն՝ կիներու, պարուհիներու, երգիչներու եւ ծաղրածուներու հետ. ինչ որ կը նշանակէ թէ նման խընջոյքներու մէջ պարը, երգը եւ երաժըշտութիւնը ընթացիկ երեւոյթներ էին:

Նոյնքան յստակ վկայութիւններ կան Փարպեցիի եւ Եղիշէի գործերուն մէջ: Այս վերջինը, օրինակ, խօսելով Վասակ Սիւնեցիի մասին, կը չեշտէ թէ խնջոյքներու ընթացքին հեթանոսական երգեր լսելի կը դառնային. «Եւ երկարէր զնուագսն ուրախութեան, մաշելով զերկայնութիւն գիշերացն յերգս արբեցութեան եւ ի կաքաւս լկտութեան, քաղցրացուցանէր ոմանց զկարգս երաժշտական եւ զերգս հեթանոսական»:

Աշխարհաշունչ հնագոյն բանահիւսական յօրինումները, որոնց բառային կառոյցին կ'ընկերանար միշտ երաժշտութիւնն ու նուագը (բամբիռ, փանդիռ, փին, եւայլն), ըստ սեռի, կ'ունենային պատմական, դիւցազներգական, քնարական, եղերաշունչ կամ խրախճանական բնոյթ: Պատմաշունչ ստեղծագործութիւնները կը կոչուէին Թուելեաց երգեր, քնարական ու պարային երգերը՝ Ցուցքի երգեր, քնարային-սիրայինները՝ Գեղօններ, ողբաշունչ ու եղերերգական ստեղծումները՝ Մրմունջներ, եւայլն:

Առանձին խմբաւորումի մը տակ կ'իյնան ժողովրդականնկարագիր ունեցող երգերը, որոնց պատմական ոստանը եղաւ Սիւնեաց աշխարհի Գողթն գաւառը (Ագուլիս) եւ որուն անունով հին գուսանները կոչուեցան Գողթան երգիչներ:

Այս վկայութիւններէն, ինչպէս նաեւ նոյնքան փաստական այլ տուեալներէ մեկնելով, սխալ պիտի չըլլայ եզրակացնել թէ Քրիստոսէ ետք չորրորդ ու հինգերորդ դարերուն՝ յունական, ասորական, եբրայական ու չափով մը նաեւ արաբական «երգեցողական արուեստ»ի եւ խազագրութեան ազդեցութեան տակ զարգացած է հայ հոգեւոր երաժշտութիւնը (որ կը սահմանափակուէր առաւելապէս «սաղմոսերգութեան» մէջ), ինչպէս նաեւ իր վերջալոյսը ապրած է հեթանոսական դարերու աշխարհաշունչ երգը:

Մ. Թ.

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԻՆ ԾՆՆԴՈՑԸ

—0—

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Կուլակ Արշիպեղագոս»ի (որ ռուսերէնով պարտադիր աշխատանքի ճամբարներուն համապատասխանող անունն է) պարագային, Սոլժենիցին արդէն իսկ առած էր անհրաժեշտ նախազգուշութիւնները: Ոչ մէկ ձեւով կարելի է գիտնալ թէ բնագիրը ինչպէս դուրս բերուած է Խորհրդային Միութենէն:

Բայց որպէսզի գիրքին հրատարակութիւնը չխանգարուի եւ խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան միջամտութիւնները չկարենան խեղաթիւրել զայն, Սոլժենիցին հարկ տեսած է Արեւմուտքի իր ծանօթներէն մէկուն մօտ ապահովութեան համար պահ դնել ամբողջական բնագրէն նմոյշ մը: Սոլժենիցին այս կարգադրութեան ակնարկած էր արդէն անցեալ Օգոստոսին, երբ մամլոյ ասուլիսի ընթացքին յայտնած էր որ իր կեանքին սպառնացող բացիկներ կը ստանայ խորհրդային փոստի ճամբով: Այս գծով ան յայտարարած էր, թէ «իմ մահս պիտի չուրախացնէ անոնք որոնք կ'ապաւինին մահուանս վրայ, որպէսզի դադրի գրական գործունէութիւնս: Անմիջապէս որ մեռնիմ, կամ անհետանամ եւ կամ կորսնցնեմ ազատութիւնս, գրական իմ կըտակս ու վերջին վկայութիւնս շուտով լոյս աշխարհ պիտի գան: Այդ ատեն հրատարակութեան պիտի յանձնուին իմ վաւերական կարեւորագոյն գործերը, որոնք տարիներով հրատարակութենէ հեռու պահած եմ»:

Սոլժենիցինի այս ազդարարութեան հետեւանքով, խորհրդային գաղտնի սպասարկութիւնները ձեռնարկեցին նոր գործի բնագրին փնտռտուքին եւ խստացուցին իրենց հետապնդումները:

«Կուլակ Արշիպեղագոս»ի յառաջաբանին մէջ Սոլժենիցին կը նշէ որ այս գործը հաւաքական աշխատանքի մը ծնունդն է, այն իմաստով որ նուազագոյնը 227 ուրիշներ, խորհրդային բռնութեանց նախկին զոհեր մասնակցած են անոր նիւթերու մեկտեղումին: Սոլժենիցին կը յայտնէ նաեւ որ չատերուն անունը գաղտնի կը պահէ, որպէսզի չվտանգուի անոնց ապահովութիւնը:

Գիրքը կը նկարագրէ անհաւատալի ցանցը գաղտնի ոստիկանութեան սարքաւորումներու, ճամբարներու, բանտերու, փոխադրութեանց կեդրոններու, հաղորդակցութեան միջոցներու եւ լրտեսական կազմակերպութիւններու, որոնք փետթակներու նման տարածուած են Խորհ. Միութեան մէջ: Խորհրդային քաղաքացիները առանց բացառութեան ենթակայ են այս ցանցին հասողութեան: Հակառակ անոր որ խորհրդային բռնատիրական դրութեան մասին բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ լոյս տեսած են ցարդ, այսուհանդերձ ոչ մէկ գործ այսքան մանրամասնօրէն եւ փաստացի տուեալներով կը պատկերացնէ տառապալի կացութիւնը: Գիրքը կը ներկայացնէ սարսափի եւ չարչարանքի այնպիսի պարագաներ, որոնց մօտ Սպանական Հարցաքննութեան դասական բռնութիւնները համեմատաբար տհաս կը թուին ըլլալ, եւ որոնք ցոյց կուտան մարդուն կողմէ մարդուն հանդէպ ցուցաբերուած անմարդկային կեցուածքը:

Սոլժենիցին կը յայտնէ որ ոչ մէկ հողամասի վրայ ժողովուրդ մը այնքա՛ն տառապած ու չարչարուած է, որքան խորհրդային վարչակարգին տակ գտնուող աշխարհամասի ժողովուրդը: Թէեւ Սոլժենիցին վարչակարգը տապալելու կոչ չուղղեր, այսուհանդերձ ան կ'ընդգծէ որ առանց այս բռնատիրական վարչամեքենան փոխելու՝ չի կրնար վերջ գտնել խորհրդային ժողովուրդի չարչարանքը:

Վիճակագրական մանրամասնուած տուեալներով, Սոլժենիցին բաղդատական մը կը կատարէ ցարական եւ խորհրդային վարչակարգերուն միջեւ: Բռնութեանց գրեթէ բոլոր մարզերուն մէջ — ձերբակալութիւն, բանտարկութեան ժամանակաշրջան, պատիժներ — հեղինակը կը գտնէ որ խորհրդային վարչակարգը գերազանցած է ցարականը մէկի դէմ տասէն մինչեւ մէկի դէմ հազար համեմատութեամբ: Հիթլէրի իշխանութեան գործած աւերներուն հետ բաղդատական մը կատարելով, Սոլժենիցին կը գտնէ որ յիսուն տարիներու ընթացքին խորհրդային բռնատիրական վարչամեքենայի գործած ոճիրներուն մօտ նացիմը կ'ուրուագծուի դաժանի համեմատութեամբ:

Սոլժենիցին, որ հրետանիի նախկին գնդապետ մըն է, ինք եւս անձնապէս ձերբակալուած էր 1945ի ձմրան: Ան ինը տարի մնաց ճամբարներու մէջ, եւ ապա քանի մը տարիով աքսորուեցաւ դէպի Կեդրոնական Ասիա: «Կուլակ Արշիպեղագոս» ոչ միայն կը մանրամասնէ խորհրդային սարսափի վարչամեքենային բնութագրումը, այլեւ կը պատկերացնէ նոյնինքն Սոլժենիցինի սեփական փորձառութիւնը: Այս իմաստով գիրքը հոգեվերլուծում է խորհրդային անձնուէր քաղաքացիի մը համար ոստիկանական հետապնդումներէն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Իր ծառայութիւնները ասոնցմով չէին վերջանար, Ալպէր Ռուէ բարեկամ մնաց հայ յեղափոխականներուն:

Շահնազարի բանտարկութեան առթիւ ալ իր ծառայութիւնները չմերժեց, բայց դժբախտաբար կարելի չեղաւ զայն ազատել:

Ֆրանսական դեսպանատան պաշտօնեաներէն մին՝ պարոն Քուինէ, որ յանձն առած էր Շահնազարի մասին միջամտել Ոստիկանութեան նախարարին մօտ, մէկ քանի դիմումներէ ետքը յայտարարեց թէ անկարելի էր զինքը ազատել եւ թէ իր խնդիրը դատարանին պիտի ներկայացուէր: Այդ առթիւ օր մը ինծի ալ յայտարարեց.

— Դուք ալ լաւ կ'ընէք աւելի երկար ատեն հոս չմնալով, որովհետեւ մալ նօթէ եղած էք եւ ի վերջոյ ձեզ ալ պիտի ձերբակալեն:

— Բայց ես յեղափոխական չեմ, յայտարարեցի, ինչ որ բացարձակ ճշմարտութիւն էր, որովհետեւ կեանքիս մէջ ո՛չ Հնչակեան եւ ոչ ալ Դաշնակցական եղած եմ:

— Ձեր անունը իբրեւ կասկածելի արտասանուեցաւ նախարարին կողմէ, պնդեց Պ. Քուինէ, կը խրատեմ որ հոս չմնաք:

Այս ազդարարութիւնը բնականաբար բաւական լուրջ էր եւ ես որ արդէն Պոլսէն հեռանալու միտք ունէի փութացի պատրաստուիլ:

Գիտէի որ քիչ ատենէն Դաշնակցական ցոյց մը տեղի պիտի ունենար եւ անկէ ետքը ապահովաբար գլս ալ ծակը պիտի նետէին, եթէ երբեք մինչեւ այն ատեն սպասելու յանդգնութիւնը ունենայի:

Դաշնակցական ցոյցը ամէնուն բերանն էր, գիտէինք որ ռումբեր պիտի գործածուէին՝ բայց որոշապէս չէինք գիտեր թէ ի՛նչ կերպով պիտի կատարուէր:

Հիանալի էր այդ թուականին եռանդն ու խանդավառութիւնը: Պապը Ալիի ցոյցին անյաջողութիւնը փոխանակ վհատութիւն ձեռք բերելու՝ աւելի ոգեւորած էր Պոլսոյ երիտասարդ Հայութիւնը, որ նոր կռիւի մը կը պատրաստուէր տենդային գործունէութեամբ մը:

Հայ աղջիկներ ռումպա կը պատրաստէին Սկիւտարի, Սամաթիոյ, Պալաթի եւ ուրիշ թաղերու մէջ:

Օր մը, Տիկին Գայեանէ Մատաքեան, որ իբրեւ Մանկապարտէզներու վերին հսկող, թաղէ թաղ կը շրջէր, գիս բռնի Սկիւտար տարաւ ցոյց տալու համար «ռումպա շինող աղջիկները», որոնց մէջ վարժուհիներէ սկսեալ մինչեւ փոքրիկ մանկուհիներ կային:

Այդ աղջիկները, Հնչակեան ու Դաշնակցական, քով քովի եկած կ'աշխատէին միաբանութեամբ մը, որուն հիմա դըժուարաւ կարելի է հաւատալ:

Պոլսոյ յեղափոխական առաջին Հայուհիներէն մին եղած է կարծեմ Բերայի Արհեստանոցի աշակերտուհիներէն Օր. Մարի Պէյլէրեան (այժմ Տիկին Պէյլէրեան՝ տեսչուհի Իզմիրի վարժարանին), որ իբրեւ առաջնակարգ գրագիտուհի ալ այսօր ծանօթ է գրական աշխարհին եւ որ Եգիպտոսի մէջ հիմնած է առաջին հայ Ֆէմինիսթ հանդէսը:

Օր. Մարի Պէյլէրեան իր երկու ընկերուհիներով մասնակցած էր Պապը Ալիի ցոյցին եւ ոստիկաններու ու զինուորներու ներկայութեան՝ յեղափոխական յայտարարութիւն մը կարդացած ժողովուրդին:

Իր այս յանդուգն արարքէն ետքը յաջողած էր օձիքը ձեռք չտալու եւ ինքն ալ, Վահէի ու իր ընկերներուն պէս, ծածկուած մնաց ամիսներով, խուսափելու համար ոստիկանական հետապնդումներէն:

Յիշեմ նաեւ որ Հնչակեան օրիորդներու պետն էր Սարգիս Սուին, որուն իր ընկերները ֆըզլար աղասը անունը կուտային հեգնաբար:

Օրիորդ Պէյլէրեան, Պանքայի ցոյցէն ետքը, յաջողեցաւ Պոլսէն փախչիլ առանց ձերբակալուելու եւ հաստատուեցաւ Եգիպտոս, ուր մնաց երկար տարիներ իբրեւ ուսուցչուհի Աղեքսանդրիոյ՝ Պօղոսեան եւ Գահիրէի՝ Գալուստեան վարժարաններու:

Սահմանադրութեան հռչակումէն քանի մը չաբաթ առաջ Պոլսոյ թերթերուն մէջ կարդացինք թէ Մարի Պէյլէրեան Եղեռնադատ Ատեանին կողմէ մահուան դատապարտուած էր ի բացակայութեան:

Տասներկու տարի առաջուան իր յանդգնութեան պատիժն էր որ կը կրէր վերջապէս:

Եւ կան մարդիկ, որոնք կ'ըսեն թէ Թուրքիոյ մէջ Արդարութիւնը արագ չի գործեր:

Ուրիշ Հնչակուհի մը, Հնդկաստանէն եկող Ջուղայեցի կնոջ մը աղջիկը, հազիւ 10–12 տարեկան, այն որուն Տիգրան Երկաթի գրութեան դեսպանատուները ձգելը յիշեցի, հակառակ իր փոքրիկ տարիքին, շատ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէր:

(13 – Շար.)

Ընկեր Վահան Համբարձումեանի Յիշատակին

Մեր ողբացեալ ընկերոջ՝ Վահան Համբարձումեանի աղջիկը կը տեղեկացնէր մեզի վերջերս, թէ ծրագրած է փարիզեան գերեզմանատուն մը փոխադրել իր հօր մարմինը, որ կը հանգչի Քազապլանքայի մէջ։ Առիթ եղաւ, որ վերյիշենք զինքը, անդրադառնանք մանաւանդ որ կան Վահան Համբարձումեանի նման նուիրեալներ, որոնց յիշատակը հարկ է երբեմն ոգեկոչել։

Ուրեմն հետաքրքրուեցայ իր անցեալով, քաղեցի մանրամասն տեղեկութիւններ, ժամանակին իրեն հետ մտերմօրէն գործակցող զանազան ընկերներէ եւ հաստատեցի որ ան եղած է Փրանսահայ գաղութի լաւագոյն Հայերէն մին, որ ցոյց տուած է ազգանուէր գործունէութիւն եւ նուիրում։

Ընկեր Վահան Համբարձումեան ծնած է Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղը 1895ին։ Եղած է Մուրատի հայրենակից որու միջոցաւ յաճախած է էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը 1912էն սկսեալ զոր աւարտած է եւ յետոյ կամաւոր արձանագրուած՝ հայկական բանակին երզրումի մէջ։

Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ պաշտօն ստացած է եւ ղրկուած Փարիզ, իբր սուրհանդակ, բերած է կառավարութեան հրահանգները Հ. Հ. Պատուիրակութեան եւ հաստատուած է Փարիզ։

Հետեւած է իրաւաբանական վարժարանի դասընթացքին եւ աւարտած գայն 1923ին Իրաւաբանութեան լիսանսով, ու իբրեւ իրաւագէտ – խորհրդական, գրասենեակ մը բացած էր Իսի – Պլիյանքուրի մէջ, ուր կը զբաղէր իրաւաբանական խնդիրներով, այս առթիւ բազմաթիւ ծառայութիւններ մատուցած է իր հայրենակիցներուն անձնուիրութեամբ։

1920ի աշնան ընտրուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէի անդամ, ընկերներ՝ Միսաք Ղազարեանի, բժիշկ Լեւոն Գրիգորեանի, Սեդրակ Սասունիի եւ Հրանդ Սամուէլի հետ։

Բազմիցս եղած է Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամ, պահ մը նաեւ Կ. Կոմիտէի գործավար։

Ժամանակ մը եղած է «Յառաջ»ի տողաչար եւ գրած է նաեւ խմբագրականներ 1932–1933 Թուականներուն։

1927ին հրատարակած է «Գիւղաշխարհ, պատմութիւն Սեբաստիոյ եւ շրջանի» հատորը։

Անտիպ, հրատարակելի գործեր ունի նաեւ «Մխիթար Գօշի Դատաստանագիրքին» եւ «Հայ կնոջ դերը պատմութեան ընթացքին» գիրքերը։

Վ. Համբարձումեան եղած է պարկեշտ, ուղղամիտ, ծառայասէր, եւ հաւատացեալ Դաշնակցական մը։

1933ին, անդամակցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընկերվարական Միջազգայինի Յանձնախումբին, գործակցելով ընկ. Հրանտ Սամուէլեանի։

Աշխատակցած է ոչ միայն «Յառաջ»ի այլեւ «Դրօշակ»ին։

Պատերազմի նախօրեակին մեկնած է Ալժերիա, իբրեւ տնօրէն կարգ մը հայ առեւտրական տուներու եւ մեծ յաջողութիւն արձանագրած։

Պատերազմէն վերջ անցած է Քազապլանքա առեւտրական գործերով ուր աւանդեց իր հոգին 1964 Թուականին։

Իր մահուան մօտալուտ տասնամեակին առթիւ, այս մի քանի տողերը, ընկերական յարգանք մը Թող նկատուի իր յիշատակին։

Պ. ԶՊՐՈՒՔՃԵԱՆ

վրայ բռնութեանց վարչամեքենային ունեցած անդրադարձներուն։ Ան ատիճան առ ատիճան կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս հեռացած է համայնավար վարդապետութենէն եւ Լենինի մտածումներէն, եւ թէ ինչպէս տեւական յուսախաբութիւնները զինք տարած են այն համոզումին, որ խորհրդային բռնատիրութիւնը կարելի չէ փոխել առանց անոր հիմնաքարը կազմող փիլիսոփայական սկզբունքներու արմատական վերաքննութեան։

Սոլժենիցին սկսած էր իր այս գործին անմիջապէս որ ձերբակալուեցաւ։ Անոր նպատակը եղած էր քննել թէ ի՛նչպէս կը բանի խորհրդային սարսափի վարչամեքենան։ Շարունակ խօսելով իր ընկերակից բանտարկեալներուն եւ բախտակից հալածեալներուն հետ, ան կազմած էր « Կուլակ Արշիպեղագոս »ի խայտաբղէտ պատկերը։ Սկզբնական շրջանին օրատետրի ձեւով իր ամբարած նիւթերը պահելէ ետք, անոնց ունեցած վտանգին անդրադառնալով, օգտագործած է մաթեմաթիկոսի իր սուր յիշողութիւնը եւ բաւարարուած է այդ ձեւով՝ իր նիւթերը մէկտեղելու գործին մէջ։

Բանտէն եւ աքսորէն ազատ արձակուելէ ետք ան շարունակած է իր աշխատանքը, խօսելով նոյնպէս ազատ արձակուած անձերու հետ։ 1962ին, ճամբարներու կեանքին շուրջ իր վիպական գործը՝ «Օր մը Իվան Տենիսովիչի կեանքէն» անուն հատորը հրատարակելէ ետք, Սոլժենիցինի աշխատանքները նոր թափ առացած էին։ Հազարաւոր ընթերցողներ կարդացած էին իր գիրքը եւ իրենց անձնական փորձառութենէն վկայութիւններ ղրկած էին հեղինակին։

ՀԱՐԻՍԸՆ Ե. ՍԱԼԶՊԸՐԻ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

"ԱՆՈՅՇ„Ի ԵՐԵԿՈՅ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Զուիցերիոյ հայ կեանքին մէջ աչքառու բացառիկ երեւոյթ մը հանդիսացաւ «Անոյշի երեկոյ»ն զոր սարքած էր Զուիցերահայ Երիտասարդաց Միութիւնը, Ժընեւի մէջ, Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 15, ի ներկայութեան հայ թէ օտար ստուար հանդիսականներու։

Նպատակը՝ «Անոյշ» հայկական օփերան վայելել տալ էր, այնքան սիրուած ու ժողովրդական, ծանօթացնելով միաժամանակ «Անոյշ»ի զոյգ հեղինակները՝ Յովհ. Թումանեան եւ երգահան Արմէն Տիգրանեան։

Ցայտագիրը՝ գեղեցիկ եւ ճոխ՝ կը ներկայացնէր կողքին վրայ երեք հայ պարուհիներ, իսկ բովանդակութիւնը՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն կենսագրականները Թումանեանի եւ Տիգրանեանի, Անոյշի պատմուածքին ամփոփումը, խենթութեան պատկերը ամբողջութեամբ սակայն։

Երիտասարդացի ատենապետ՝ Պ. Հանրի Ղազարեանի բացման խօսքէն յետոյ, չահեկան ուղերձ մը կարդաց երեկոյթին նախագահը՝ Փրոֆ. Նուպար Արփիարեան՝ Մառի – Նուպար հայ ուսանողական տան տնօրէնը, ուղերձ ֆրանսերէն եւ հայերէն վերջաբանով որ տպաւորիչ կոչ մըն էր որ Երիտասարդացը լաւագոյնս շարունակէ իր սկսած հայրենանուէր աշխատանքը։

Ապա հանդէս եկաւ Տիկին Աստղիկ Տէտէեան, ծանօթ երգչուհին ,որ կատարեց, դաշնակահար Գէորգ Խմիեանի նուագակցութեամբ, Աբրահամեանի «Յիշում եմ աչքերը քո»ն, Կանաչեանի «Օրօր»ը, Մելիքեանի «Վարդն ու պսակ-պսակ եւ Կլոր պար»ը եւ «Երեւան-Էրեբունի»ն, խանդավառութիւն ստեղծելով։

Օրուան երիտասարդ բանախօսը՝ Պր. Զաւէն Եկաւեան, տուաւ Ա. Տիգրանեանի եւ Յ. Թումանեանի կեանքն ու ստեղծագործական ուղին, ամփոփ բայց ամբողջական պատկերացումով։ Հայերէն քանի մը խօսք ետք, դասախօսութիւնը եղաւ Ֆրանսերէն՝ օտար հիւրերուն ի պատիւ։

Ամէն ոք առաւելապէս անհամբեր կը սպասէր յայտագրի երկրորդ բաժինին՝ ներկայացուելիք «Անոյշ» օփերային՝ մէկ գերակատարով...։

«Անոյշ«ի նախերգանքը՝ ձայնագրուած, հնչել սկսաւ, մինչ բարձրախօսէն Օր. Սիրվարդ Գազանճեան հարազատ ապրումներով կը կարդար համապատասխան՝ Յ. Թումանեանի Ֆրանսերէն Թարգմանութիւնը, ամփոփուած։ Միեւնոյն ժամանակ, պաստառի մը վրայ կը լուսարձակուէին «տխափողիթիվ»ով, հայրենական բարձր սարերու յուզիչ տեսարաններ տրուած նիւթին առընչութեամբ, եւ պատկերներ Մարսէյլի խումբին Փարիզ ներկայացուցած Անոյշ օփերայէն։

Հնչեց ապա, միշտ ալ ձայնագրուած, Սարոյի երգը։ Ու Անոյշ բեմ եկաւ իր հայկական տարազով, Անոյշ՝ այսինքն Ա. Տէտէեան, յուզական խաղարկութեամբ, եւ երգեց իր բաժինը՝ ի պատասխան Սարոյի, որուն յաջորդեց մօր երգը։

Ու տեսանք աղջիկները որ գացին «աղբիւր պաղ ջուր բերելու, ջան գիւլում ասելու», որ Անոյշ գանգատեցաւ ուռենիին տակ, ուռենիի իր երգով, որ «Համբարձումն եկաւ, եայլա ջան եայլա, խումբ-խումբ աղջիկներ սարերը ելան ծաղիկ քաղելու, աշխոյժ երգելու», որ ձմրան մի օր, հարսանիք էր գիւղում, Սարօն ու Մօսին կռուի դուրս եկան ու Սարօն յաղթեց անպարտ Մօսին... ու Մօսին երգեց բորբոքած ցաւով, ու վրէժ լուծեց «անարդար տղից»։

«Ընկաւ մեր Սարօն սարերի գրկում, որբ Թողեց իր մօր ու իր Անոյշին...»։

... Ու Անոյշն ընկաւ սարեր ու ձորեր, Սարոյին փնտռեց անհուն կարօտով։ Բայց ի զուր էր դա, նա խելագարուած Դեբեդ գետն ընկաւ Սարոյին գրկում...։

Եւ այսպէսով ամբողջական «Անոյշ»ի երեկոյթ մը՝ բեմով, երգով, արտասանութեամբ ու պարի պատկերներով։

Գաղութիս մէջ առաջին անգամ մեզի կ՚ընծայուէր նոյնանման յաջող կազմակերպութեան մը ներկայ ըլլալու առիթը։

Ու Աստղիկ Տէտէեան ալ, այդ գիշեր փաստեց որ իր ձայնական արուեստէն զատ ճոխ բեմական տուեալներ եւս ունի։

Յաւարտ հանդէսին, ներկաները իրենց կարծիքները կը փոխանակէին գոհունակ տրամադրութեան մէջ, վայելելով Երիտասարդացին հրամցուցած զովացուցիչները եւ կարելիութիւնը ունեցան նաեւ ճոխացնելու իրենց գրադարանը ու ձայնապնակներու հաւաքածոն, վաճառքի դրուած Յ. Թումանեանի գործերու Ֆրանսերէն Թարգմանութեան գիրքով եւ Անոյշ օփերայի, ինչպէս եւ քանի մը այլ հայկական երաժշտութեան ձայնապնակներով։

ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍ ՄԸ

ԼՐԱՏՈՒ

Կալիմարի «Սեւ Շարք»ին մէջ, զոր կը գլխաւորէ Մարսէլ Տիւհամէլ, լոյս տեսած է Ալեքս Վարուի (Ժան Ալիքսանեան) ոստիկանական երկրորդ վէպը՝ «O', fontaine de Marie», որ արդէն իսկ գնահատական տողերու կ՚արժանանայ տեղական մամուլի քննադատներու կողմէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Արթիւր նայեց թեւին, որ վանդակի երկաթը պատռել էր։ Ձեռքի քերծուելուց մի քանի արեան կաթիլ էր ընկել վրան։ Մարդը, ինչպէս երեւում էր, նրան մարդասպանի տեղ էր դնում։ Է՛, աս՛նք, միեւնոյն չէ՞ր, թէ մարդիկ ի՞նչ էին մըտածում։ Քիչ յետոյ նաւաստին վերադարձաւ յաղթական մի կապոց թեւի տակ։

— Փոխեցէք չորերդ, շտապեցէք։ Պէտք է շուտով վերադառնամ, իսկ այդ ծեր ջհուդը ամբողջ կէս ժամ սակարկեց հետս։

Արթիւր հնազանդուեց՝ խեղդելով իր ակամայ զզուանքը, որ զգաց, երբ դիպաւ հին հագուստին։ Բարեբախտաբար, շորերը թէեւ կոպիտ ու անճոռնի, բայց կեղտոտ չէին։ Երբ իր նոր հագուստով լոյսը ելաւ, նաւաստին նայեց նրան հանդիսաւոր կերպով ու գլխով հաւանութեան նշան արաւ։

— Լաւ, — ասաց նա։ — Այժմ եկէք յետեւիցս. միայն կամաց։

Արթիւր, հանած շորերը ձեռքին, հետեւեց նրան, օձապտոյտ ջրանցքների ու մութ, նեղ անցքերի մի ամբողջ լաբիրինթով։ Գնում էին այն թաղով, որ միջնադարեան մի արուարձան էր եղած եւ որ Լիվորնոցիք «Նոր Վենետիկ» են անուանում։ Տեղ-տեղ մռայլ, հին պալատներ, իրենց շրջապատող ողորմելի տների ու կեղտոտ բակերի միջից, միայնակ վեր էին բարձրանում տխուր ու վհատ մի տեսքով այդ աղմկոտ ծակ ու ծուկերի կողքին. կարծես ջանալով, որ պահեն իրենց հին արժանաւորութիւնը, թէեւ լաւ գիտեն, որ ի զուր է իրենց ջանքը։ Նրանց անցած փողոցներից մի քանիսը գողերի, աւազակների ու մաքսանենգների յայտնի որջեր էին, միւսների մէջ ապրում էր քաղաքի աղքատ դասակարգը։

Փոքրիկ կամուրջներից մէկի մօտ նաւաստին կանգ առաւ. համոզուելով, որ ոչ ոք չի հետեւում իրենց, իջաւ ցած սանդուխի քարէ աստիճաններով դէպի նեղ նաւամատոյցը։ Կամուրջի տակ կար մի հին, խարխուլ, կեղտոտ նաւակ։ Հրամայելով Արթիւրին, որ ցատկի մէջը ու պառկի յատակին, ինքը նաւաստին նստեց ու սկսեց թիավարել դէպի նաւահանգիստ։ Արթիւր անշարժ պառկել էր խոնաւ ու լպրծուն տախտակների վրայ՝ ծածկուած իր շորերի տակ, որ նաւաստին գցել էր վրան, եւ որոնց տակից նայում էր ծանօթ փողոցներին ու շէնքերին։

Շուտով անցան մի ուրիշ կամուրջի տակից ու մտան ջրանցքի այն մասը, որ բերդի խրամն էր կազմում։ Ամուր պատերը բարձրանում էին ջրից, հիմքի մօտ լայն, ու քանի վեր, այնքան նեղ, կազմելով ժանտադէմ բուրգեր։ Ի՛նչ սարսափելի ու ի՛նչպէս սպառնալից էին թւում նրանք դեռ մի երկու ժամ առաջ, իսկ այժմ... Նա կամաց ժպտաց՝ պառկած նաւակի յատակին։

— Սը՛ս, — շշնջաց նաւաստին, — ծածկեցէք ձեր գլուխը. մօտենում ենք մաքսատանը։

Արթիւր ծածկեց գլուխը շորերի տակ։ Նաւակը կանգ առաւ շուտով մի քանի ցցերի առաջ, որոնք ջրանցքի լայնքով, շղթաներով իրար միացած, փակում էին մաքսատան ու բերդի պատի մէջ եղած նեղ անցքը։

Մաքսատան քնկոտ պաշտօնեան դուրս եկաւ յորանջելով ու կռացաւ ջրի վրայ՝ լապտերը ձեռքին։

— Անցագի՛րը։

Նաւաստին տուեց իր թղթերը։ Արթիւր իր շորերի տակ կիսահեղձ, շունչը պահած՝ ականջ դրեց։

— Կէս գիշերին ժամանա՞կ գտար նաւ գառնալու, — մրթմրթաց պաշտօնեան։ — Քէֆի՞ էիր, ի՞նչ է։ Իսկ այդ ի՞նչ է նաւակի յատակին։

— Հին շորեր, էժան գնեցի։

Վերցնելով բաճկոնը՝ ցոյց տուեց։ Պաշտօնեան իջեցրեց լապտերը՝ աչք ձգելով։

— լաւ, անցիր։

Բացաւ անցքը, ու նաւակը դանդաղ առաջ շարժուեց մութ ու աղմկոտ ջրի վրայով։ Քիչ յետոյ Արթիւր նստեց նաւակի մէջ ու վրայից թափ տուեց շորերը։

— Ա՛յ քեզ, «Կարլոտան», — ասաց նաւաստին քիչ յետոյ։ — Զայներդ քաշեցէք ու եկէք յետեւիցս։

Մագլցեց մի ահագին սեւ հրէշի կողքն ի վեր, հայհոյելով կամաց իր ընկերոջ անշնորհքութիւնը, թէեւ Արթիւրի բնական ճարպկութիւնը նրան աւելի գիւրաշարժ էր դարձնում, քան մէկ ուրիշը նրա դիրքում։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Խոսրովուհի Գույումճեան իր շատ սիրելի «Յառաջ»ի, ի յիշատակ անոր անմոռանալի հիմնադրին 100 Ֆր. կը նուիրէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Քէպէլեանէ 50 Ֆր. Լիմանցա Ասլանեանի եւ 40 Ֆր. Սիրուն Մարգարեանի մահուան յիշատակին, Նետիլեան եղբայրներէ 400 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Տիկ. Վարդուհի Գալայճեանի մահուան առիթով, Զաւէն Օհաննէսեան ընտանիքէ Օր. Հ. Ասլանեանի մահուան առիթով 100 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի:

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ե. Մանուկեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայթայեանէ (Շաւիլ) 100 Ֆր. ողբացեալ Եղիա Շիրվանեանի մահուան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Յակոբ Ալեքսանեանէ (Քլամար) 100 Ֆր. իր ապաքինման առթիւ:

×

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար փոխան ծաղկեպսակի կամ այլ նուէրներ՝ հետեւեալ ազգայիններէ.—

Տէր եւ Տիկին Ա. Պապայեան 500 Ֆր., Պ. Ա. Յակոբեան 300, Օր. Թ. Խաղնէճեան 100, Տիկին Արծրունի 50, Պ. Յ. Աւետիքեան, Պ. Թ. Պապանեան 10ական: Ազատի Աֆարեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Յ. Աֆարեան 150, Ն. Մինասեան ընտանիք 150, Տէր եւ Տիկին Խ. Տէկիրմէնճեան, Ռ. եւ Յ. Դանիէլեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Վ. Գամպերեան 30: Արմաւենի Մէրճեանի թաղման առթիւ ամուսինը Պ. Հ. Մէրճեան եւ զաւակներ 200, Պ. Մ. Տուրնայեան 20: Պօղոս Պօղոսեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Միւղիքեան 200, Տիկին Պ. Ճէրահեան, Միսաքեան ընտանիք, Մարգարեան ընտանիք, Մաքէնէճեան ընտանիք (Էքս) 50ական, Տէր եւ Տիկին Հ. Միւղիքեան 30, Տիկին Մէսճեան 10: Աննիկ Զառանցեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Տիւրնայեան 100, Տէր եւ Տիկին Զէրչեան 50, Ս. Ենովքեան 30 Ֆր.:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Սեդրակ Դաւուտեանէ 100 Ֆր. ի յիշատակ իր ողբացեալ կնոջ, ընկերուհի Անճիկ Դաւուտեանի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Իսիի Ֆութպոլի Արարատ խումբը մէկի դէմ 5 կէտով պարտութեան մատնած է Պալէնվիլէի խումբը, անցեալ Կիրակի: Այս Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 15ին, հանդիպում Իսիի Ռապըլէ դաշտին վրայ, Ֆրանքեւհելլէններու դէմ:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի հերթական ժողովը Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, Ուրբաթ Յունուար 25, ժամը 20.30ին: Կարեւոր օրակարգ:

Այս ժողովները կըգումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի բոլոր ընկերները Շաբաթ Յունուար 19, Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Յունուար 19, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ժողովը կը բացուի ճիշդ ժամուն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի Յունուար 17, ժամը 21ին ընկերուհի Գարաօղլանեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան-Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը ժամը 14.30ին

Խմբերգ, պար, արտասանութիւն կայանի մանուկներուն կողմէ: Հապիտներ: Գունաւոր ֆիլմ կայանի կեանքէն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ օթոքառը կը մեկնի ժամը 13.30ին Պուլ. Քարնօ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԷՆ ժամը 13.30ին, եկեղեցւոյ առջեւ, Ռիւ Սէն Ժիւսթ:

×

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին՝ մանուկներու օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին, Ռիւ Ժէյի սրահին մէջ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ:

Միջնարարին ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Կաղանդ պապան, հայկական կաղանդի շունչով եւ հետը բերած նուէրներով, պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուած բոլոր պզտիկները:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէ Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 15.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ. 40 ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ:

Գեղարուեստական բաժին աշակերտներու կողմէ, երգ, արտասանութիւն, պար: Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ

"ԽՍԱՅԱՆԻ ՕՐԸ"

Խասեան Սանուց Միութիւնս ամէն տարուան նման այս տարի եւս կը կազմակերպէ «Խասեանի Օր»ը, Յունուար 20, Կիրակի: Այդ օրը, ըստ սովորութեան, հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ խասեանցիներու հոգիներուն ի հանգիստ, Փարիզի Մայր եկեղեցին:

Իսկ ժամը ճիշդ 13.30ին «Բաժակի պահ»ը կը տօնուի ճոխ սեղաններու շուրջ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ: Ճառեր, յիշատակի ոգեկոչումներ, գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Կը ցուցադրուին նաեւ Խասեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսի եւ զբօսապտոյտներու ֆիլմերը (մեկնաբանուած):

«ՀԱՐԱՒ – ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ» նուագախումբ

Անակնկալներ

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 45 Ֆր.:

«Բաժակի գինի»ն նուիրուած՝ Միութեան կողմէ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Բացուած է Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը որ տեղի կ'ունենայ կանոնաւոր կերպով ամէն Չորեքշաբթի ժամը 14էն 16 Մշակոյթի Տան յատուկ դասարանին մէջ, 17 ռիւ Պլէօ:

Ծնողքներ, մի զրկէք ձեր զաւակները իրենց մայրենի լեզուն սորվելէ:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ծամբորդական գրասենեակի մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուին մեքենագիրհաշուապահ մը (տաքթիլօ–քոնթապլը) եւ քարտուղարուհի մը: Այս վերջինը պէտք է հայերէն գիտնայ:

Անձամբ ներկայանալ «Յառաջ»ի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովին, Կանանց Յանձնախումբին եւ Երիտասարդաց Ակումբին

Շաբաթ, Յունուար 19 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

SPLENDIDE, 19 Bld. d'Athènes
Orchestre « LES ROMANS » Direction Henri ROMAN
ATTRACTION SURPRISE ?
et la participation de la télé-speakrine JACQUELINE DIVERRES
Réservation au siège et auprès des membres

Entrée 50 F., Etudiant 30 F.

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ
ՁՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝
ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

ԾԱԽՈՒ Է
Անհատէ անհատ

Ալֆորվիլի մէջ, ծախու է վեց գլխաւոր սենեակներով յարկաբաժին մը, խոհանոց, բաղնիք, երկու արտաքնոց, հեռաձայն, կառատուն եւ փարքինկ:

Դիմել՝

LIONEL CALI
62, Ave. de la Grande Armée,
Paris (17e)
Tél. : 754-71-78

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ–Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը Փետր. 3ին:

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

•

ELECTRICITE
ELECTRO-MENAGER
LUSTRERIE
CADEAUX
GADGETS
LISTE DE MARIAGE
Cadeau à la mariée
d'une valeur de 5 % de la liste

Imprimé sur les Presses
du JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
18
VENDREDI
18 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.915

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.915

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ 1973 ԻՆ

Ե.

Տխուր ամիս մը եղաւ Հոկտեմբերը: Ընկեր Կոմսէն վերջ կորսնցուցինք երեք ուրիշ վեթերան ընկերներ:

Հոկտեմբեր 13ին Պոսթընի մէջ իր մահկանացուն կնքեց ընկեր Յակոբ (Ճէյմս) Մանտալեան: Ծնած էր Օվաճըք 1898ին եւ մանուկ տարիքէն փոխադրուած Միացեալ Նահանգներ, ուր ստացած էր իր միջնակարգ եւ համալսարանական ուսումը: Վկայուած էր իբրեւ պատմաբան: Քաջ ծանօթ անգլերէնի, ըլլալով չուրջ չորս տասնեակ տարի խմբագրեց Հայրենիք Ուիքլին, պաշտօնաթերթ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան, որուն առաջին քարտուղարներէն մէկն եղաւ: Խմբագրեց նաեւ Արմինիըն Րըվիւ անգլ. պարբերականը: Անգլերէնի թարգմանեց Րուբէնի յուշերը — մէկ հատորով — եւ բազմաթիւ այլ նիւթեր: Մեծապէս սատարեց Ամերիկահայ նոր սերունդի ազգապահպանման: Իբրեւ խմբագիր 36 հատոր Ուիքլիի եւ Րըվիուի, Մանտալեան մնայուն ժառանգութիւն մըն է ձգած մեր լրագրութեան եւ գրականութեան պատմութեան: 1954ին Պոսթընի մէջ հրատարակեց՝ հայերէն՝ «Վարդանանց պատերազմը, Եղիշէի եւ Փարպեցիի համադրութիւնը», 289 էջ:

Հոկտեմբեր 27ին Յառաջ միաժամանակ գուժեց ընկեր Արշալոյս Աստուածատուրեանի (Պելկրատ) եւ բժիշկ Աբրահամ Աբրահամեանի (Սելանիկ) մահը:

Արշալոյս Աստուածատուրեան ծնած էր Քանաքեռ 1883ին: Շրջանաւարտ Երեւանի Վարժապետանոցէն եւ Թիֆլիսի Մանկավարժական Ճեմարանէն, ըլլալով տարիներով նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզին գաւառական դպրոցներու մէջ (Վայոց Ձոր, Կողբ, Աշտարակ, Ղարաբաղ, Ալեքսանդրապոլ): Կանուխէն մտած Դաշնակցութեան շարքերը՝ պատասխանատու պաշտօններ վարած է իր պաշտօնավարած բոլոր շրջաններուն մէջ, իբրեւ Շրջանային Կոմիտէի անդամ, յետոյ Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ Շուշիի: Հայաստանի անկախութեան շրջանին, երբ Բիւրօն Թիֆլիզէն Երեւան փոխադրուեցաւ, Կեդր. Կոմիտէի կողմէ մասնակցած է անոր նիստերուն: Զինուորական պաշտօններ վարած է ռուսական յեղափոխութեան օրերուն: Յետոյ ընտրուած է Երեւանի Հայոց Ազգ. Խորհուրդի անդամ եւ քաղաքի դպրոցներու տեսուչ: Գործակցած է Արամի հետ իբրեւ անդամ Ազգ. Խորհուրդի Յատուկ Կոմիտէին եւ նախարար Հանրային Կրթութեան: 1919ին փոխքաղաքագլուխ Երեւանի, 1920ին՝ քաղաքագլուխ: Փետրուարեան ապստամբութեան առեն դարձեալ քաղաքապետ, մինչեւ Երկրէն հեռանալը: Աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր կ'ապրէր Պելկրատ, անխոնջ աշխատակցելով Հայրենիք ամսագրին, Յուսաբերին եւ մեր կուսակցական այլ թերթերուն: Մեծ արժէք կը ներկայացնեն իր Յուշերը մեր ժամանակակից պատմութեան համար:

Տոքթ. Աբրահամ Աբրահամեան ծնած էր Քէօթահիա՝ 1889ին: Աւարտելով Պոլսոյ բժշկական վարժարանը, նուիրուած է բժշկութեան Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ: Իզմիրի աղէտէն ետք Սելանիկ հաստատուած, ըլլալով բժիշկը նախանամութիւն մըն էր եղած տեղւոյն հայ գաղութին համար, ձրի բժշկելով աղքատները, յաճախ դեղեր ալ հայթայթելով անոնց: Հաւատաւոր դաշնակցական, հոգեւին նուիրուած է ազգային – հանրային գործերուն, յանձն առնելով նիւթական ու բարոյական ամէն զոհողութիւն: Վարած է կուսակցական պատասխանատու պաշտօններ եւ մասնակցած ընդհ. ժողովներու: Յունաստանի Հայութիւնը կորսնցուց իր յարգուած նահապետը:

Հոկտեմբեր 28ին Երեւանի մէջ մեռաւ երաժշտագէտ Միհրան Թումաճեան, մէկը Կոմիտաս վարդապետի հինգ աշակերտներէն: Ծնած էր Կիւրին՝ 1890ին: Աւարտած էր Մարզուանի ամերիկեան քոլէճը եւ Պոլսոյ իրաւաբանականը (1914ին): Մեծ պատերազմին օսմանեան բանակէն փախստական՝ ապաստանած է Եգիպտոս: Համերգներ տուած է Գահիրէ, Աղեքսանդրիա, Ատանա եւ Իզմիր: 1920ին իր ընկերներուն հետ Փարիզ գալով կատարելագործած է երաժշտական իր ուսումը: Յետոյ Ամերիկա հաստատուելով նուիրուած է հայ երգի տարածման: Մարզած է բազմաթիւ աշակերտներ: Մանաւանդ համբերատար եւ անխոնջ աշխատանքով ամբողջ քառասուն տարի հաւաքած է ժողովրդային երգերու բեկորները: 1967ին կառավարութեան կողմէ Հայաստան հրաւիրուած, Թումաճեան նուիրուեցաւ հայ գեղջուկ երգերու քննական ուսումնասիրութեան, ամփոփուած հինգ հատորներու մէջ՝ «Հայրենի երգ ու բան» խորագրին տակ: Լեզուին արեւելահայերէնի վերածումը յապաղեցուց հրատարակութիւնը այս արժէքաւոր գործին, որուն առաջին հատորը միայն լոյս տեսաւ 1972ին: Անակնկալ մահը թոյլ չտուաւ ըլլալու երաժիշտին հսկելու միւս հատորներու հրատարակութեան վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՎ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄ՝ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆ

ՄԱՐԴԿԱՅՆԱԿԱՆԱՑՈՒՄ՝ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անշուշտ չորս տարիէն առաջ չի կրնար կատարուիլ պաշոյի բարեփոխումը, զոր որոշեց Ֆրանսական կառավարութիւնը:

Այս բարեփոխման առաջին նպատակն այն է որ պաշօն դադրի «Սեզամ, բացուէ» մը ըլլալէ համալսարաններու մուտքին համար: Նպատակն է նաեւ զեղչել աշակերտներու աշխատանքի ժամանակը ու նաեւ կամաւորական ուղղութիւն մը թոյլ տալ ուսանողին: Նախարարապետը, նախապէս այն տպաւորութիւնը տուած էր թէ պաշօն կրնայ ջնջուիլ մինչ այս բարեփոխումը բոլորովին տարբեր բնոյթ կուտայ անոր: Երբ բարեփոխումը գործադրուի, պաշոյի միջինն ունեցողը այլեւս ապահովութիւն պիտի չունենայ բարձրագոյն ուսման հետեւելու այլ իր ունեցածն է միայն՝ Երկրորդական ուսման վկայական մը: Այս ձեւով Լուսաւորութեան նախարարը կ'ուզէ առաջքն առնել համալսարանական ձախողութեանց: Արդարեւ ներկայիս համալսարաններու ուսանողներու հարիւրին 40էն 50ը կէս ճամբան կը մնայ: Նաեւ պաշոյի քննութիւնը պիտի «ապամասնագիտանայ»: Ներկայ 26 ձեւաւորումները հինգի պիտի իջնեն:

Գլխաւոր նորութիւնն այն է նաեւ որ դասարան կրկնելու դրութիւնը պիտի ջնջուի:

Ինչ կը վերաբերի պաշոյի բարեփոխման, ոչ մէկ բան պիտի ըլլայ անշուշտ 1978էն առաջ բայց այլ բարեփոխումներ պիտի գործադրուին այս վերամուտին իսկ:

×

Առողջապահութեան նախարարն ալ — Փոնիաթովսկի — մեծ ծրագիրներ ունի հիւանդանոցներու դրութեան վերաբերեալ: Նախարարին նպատակն է հիւանդանոցը վերածել առաջնակարգ պանդոկի մը եւ մանաւանդ մարդկային դիմագիծ տալ անոր: Այս առընչութեամբ նախարարը կ'ուզէ նաեւ վերջ տալ հաւաքական սրահներու, ուր դեռ մինչեւ այսօր 30–40 հիւանդ կայ: Առանձին, երկու հոգինոց եւ առաւելագոյն չորս հոգինոց սենեակներ պիտի ունենան յետ այսօրիկ հիւանդանոցները: Մուտքի ձեւակերպութիւնները պիտի զեղչուին եւ հիւանդը տեղեակ պիտի պահուի իր կացութեան: Այցելութեան ժամերն ալ երթալով պիտի փոխուին չխանգարելու համար այցելուներու աշխատանքի ժամերը: Հաւանաբար երթալով փոխուին նաեւ ճաշի ժամերը հիմնական տարբերութիւններու չենթարկելու համար հիւանդ մը, որ հիւանդանոց կը մտնէ: Կարելի պիտի ըլլայ նաեւ հիւանդին թղթածրարը օգտագործել հիւանդանոցէն դուրս ալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐՈՒ կարգին հարկ է աւելցնել ֆրանսական անցագիրներու գինները որոնք 50էն 60 Ֆր.ի կը բարձրանան եւ անձնագիրը որ 10էն 12 ֆրանքի կը բարձրանայ: Գալով կազին եւ ելեկտրականութեան, ասոնց ուզած յաւելումները շատ աւելի ծանր են: Ելեկտրականութիւնը հարիւրէն 20 յաւելում ընել կ'ուզէ, իսկ կազը՝ 20 առ հարիւր տնականը, 45 առ հարիւր ջերմութեան կազը եւ 91 առ հարիւր ճարտարարուեստի կազը:

ԽՈՐՀ. ՌՈՒՍԻՈՅ Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Սերգէյ Միխալկով առաջարկեց, որ Սոլժենիցին հեռանայ երկրէն: Առաջարկը ձայնասփռուեցաւ Մոսկուայի ձայնասփիւռէն: Խորհրդային գրագէտը միշտ մերժած է օտար երկիր երթալ վախնալով, որ թոյլ չեն տար իրեն վերադառնալ. 1970ին մերժեց հեռանալ երկրէն Նոպէլի գրականութեան մրցանակը ստանալու համար:

ՓԵՔԻՆ խօսակցութիւններ կը վարէ ամերիկեան ընկերութեան մը հետ՝ թռաններ գնելու համար: Ուաշինկթըն արգելք չի դներ:

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետին Ինտոնեզիա այցելութիւնը արիւնալի ցոյցերու առիթ տուաւ: Աւելի քան 10.000 ցուցարարներ, մեծ մասամբ ուսանողներ, Ճաքարթայի ճափոն ընկերութիւններու կեդրոնատեղիներու, խանութներու վրայ յարձակեցան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 14)

ՊԱԼԷԻ ԲԵՄԱԴԻՐ Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մոսկուայի պետական պարարուեստի ուսումնարանի 200ամեակին առթիւ «Ժողովրդական արտիստ»ի կոչում ստացած է Մաքսիմ Մարտիրոսեան, որ ուսումնարանի դեղարուեստական բաժնի ղեկավարին պաշտօնակատարն է: Մ. Մարտիրոսեան Երեւանի պարարուեստի ուսումնարանի սաներէն է: Երկար տարիներ աշխատած է Երեւանի օփերային մէջ եւ իբրեւ մենակատար մեծ յաջողութիւններ արձանագրած է: Յետագային դարձած է պալէի բեմադիր. ներկայացուցած է, օրինակ, Էդգար Յովհաննիսեանի «Անտունի»ն: Երկու տարիներէ ի վեր կ'աշխատի Մոսկուայի պարարուեստի ուսումնարանը:

×

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

Որոշուեցաւ Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան հարիւրամեակը տօնել 1975 Հոկտեմբերին: Այս կապակցութեամբ կազմուեցաւ յոբելենական յանձնախումբ մը՝ Անտոն Քոչինեանի գլխաւորութեամբ: Փոխ – նախագահներն են Լարիսա Ստեփանեան եւ Եդուարդ Թօփչեան: Յանձ – նախումբի մաս կը կազմեն անուանի գրողներ, արուեստագէտներ, նախարար – ներ եւայլն:

ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 800ԱՄԵԱԿԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ՝ Կարդինալ Ժան Վիլ – պրանտի, Քրիստոնեաներու Միութեան ընդհ. քարտուղար եւ ի ներկայութեան Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարք՝ Իգնատիոս – Պետրոս ԺԶ.ի, Հռոմի մէջ Շաբաթ կէսօրէ ետք կ'ոգեկոչուի Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակը:

Հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Լաթերանենսէ դահլիճին մէջ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 27ի մեր թիւով եւ համաձայն Փարիզեան Սենտիքայի հաղորդագրութեան, յայտնած էինք թէ ինչպէս տեղական օրաթերթերը, «Յառաջ» 70էն 80 սանթիմի կը ստիպուի բարձրացնել իր գինը: Բացառաբար սակայն մինչեւ Փետրուար մէկ, անփոփոխ կը պահէինք բաժանորդագրութեան մեր սակերը, դիւրացնելու համար մեր բաժանորդներու տարեգլխու վճարումները:

Ուրեմն Փետրուար մէկէն սկսեալ «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	150 ֆր.
Վեցամսեայ	80 ֆր.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Տարեկան	175 ֆր.
Վեցամսեայ	95 ֆր.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ

Զարգացած երկիրներու վերջին տասնամեակի պատմութիւնը, քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային նուաճումներու կողքին, կը յատկանշուի նաեւ երիտասարդական շարժումներու զարգացումով: Պատմութեան մէջ ցարդ ոչ մէկ դարաշրջան կրցած է գերազանցել քսաներորդ դարուն անցնող եօթանասուներեք տարիները՝ յատկանշական մարզերուն մէջ: Համաշխարհային 2 պատերազմներու ընթացքին զոհ գացին միլիոնաւոր մարդիկ, իսկ ժողովուրդներու հոգեբանութեան, մտածելակերպին ու տրամաբանութեան մէջ զգալի կերպով իրենց դրոշմը դրին պատերազմներու ահաւոր սարսափն ու հետեւանքները:

Միջազգային գետնի վրայ տեղի ունեցան ու կ'ունենան տակաւին փարչակարգերու եւ Պետութիւններու տապալում: Գիտական ու տնտեսական հսկայական նուաճումները կը խոովեն ժողովուրդներու մտային անդորրութիւնը: Մշակութային, մտաւոր եւ ստեղծագործական արժէքները կ'ապրին անհեթեթի շրջան մը: Անշուշտ այս բոլոր երեւոյթները անջնջելի հետքեր կը ձգէին երիտասարդութեան հոգեկան, զգացական ու մտային աշխարհներուն մէջ: Երիտասարդներուն համար մանաւանդ, ինչպէս նաեւ ժողովուրդներու միւս հատուածներուն, կեանքը ունեցաւ տարբեր իմաստ եւ դուրս եկաւ աւանդական իր նախկին ուղիէն: Երիտասարդութեան մէջ յատկանշական դարձաւ անորոշութեան, անհեթեթութեան եւ ընկերութենէն հեռու մնալու եւ ապրելու գաղափարը: Վերջինը իր ամբողջական ու հարազատ արտայայտութիւնը կը գտնէ գեղարուեստական գրականութեան, նկարչութեան, երաժշտութեան, շարժանկարի եւ այլ արուեստներու մէջ:

Աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր, զարգացած երկիրներու ընկերաբանները, հոգեբանները եւ մշակոյթի մասնագէտները փորձի կը դնեն իրենց տեսութիւնները, հետախուզական աշխատանքներ կը տանին, վիճակագրական տախտակներ կը պատրաստեն եւ, վերջապէս, իրենց կարելին կ'ընեն վերլուծելու եւ հասկնալու համար երիտասարդութեան զգացումները եւ փարուելակերպերը, ինչպէս նաեւ այս բոլորին տուն տուող պատճառները: Բայց անոնց աշխատանքները, եթէ ոչ ամբողջութեամբ ապարդիւն, գոնէ անորոշ ու հակասական եզրակացութիւններու յանգած են, որովհետեւ երիտասարդութիւնը յստակ կերպով չի գիտեր, թէ ի՞նչ կը հետապնդէ, ի՞նչ կ'ուզէ, ո՞ւր կ'երթայ: Բայց այս անորոշ հոգեվիճակն ալ բաւական պիտի ըլլար խնդիրին մեծութիւնն ու բարդութիւնը ցոյց տալու համար:

Երիտասարդական շարժումներուն յարուցած զանազան խնդիրները մաս կը կազմեն այլեւս հանրութեան մտահոգութիւններուն: «Երիտասարդական հարցը», «այժմու կամ արդի երիտասարդութիւնը», «մտահոգուած երիտասարդութիւնը», «ուսանողական խլրտումները» կը հետաքրքրեն գրեթէ բոլոր ժողովուրդները: Ահա թէ ինչու, կարգ մը քաղաքագէտներու եւ ընկերաբաններու համար 1970ի երիտասարդական եւ ուսանողական բողոքի զանազան արտայայտութիւնները — քաղաքներու գլխաւոր պողոտաներուն մէջ ցոյց, կրթական ու պետական շէնքերու գրաւում, զինուորներու եւ ոստիկաններու հետ բախում, եւայլն նկատուեցան տարուան ամէնէն կարեւոր դէպքերը: Այս հաստատումը կրնայ ծայրայեղ նկատուիլ որոշ խմբակցութիւններու համար, բայց անվարան ցոյց կուտայ խնդիրին բարդութիւնը:

Քսաներորդ դարու հսկայական յառաջդիմութիւնները ստնակոխած են այն բոլոր, զոր դարերու ընթացքին ժողովուրդներու պատմութիւնը արձանագրած է իբրեւ աւանդութիւն: Արդարեւ, երիտասարդութեան համար մանաւանդ, հին ու ժամանակավրէպ կը նկատուի ամէն իրողութիւն, որ կը պատկանի հեռաւոր կամ անմիջական անցեալին: Երիտասարդութեան այս մօտեցումը անցեալի մէջ ստեղծուած արժէքներու նկատմամբ պատճառ կը հանդիսանայ, որ երիտասարդները տարբեր սահմանում մը ունենան յեղափոխութեան նկատմամբ եւ ըմբոստանան Պետութիւններու եւ կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններու գրեթէ բոլոր որոշումներուն դէմ: Անոնց համար յեղափոխութիւնը եւ ըմբոստութիւնը կը շփոթուին անիշխանականութեան հետ:

Այսուհանդերձ, անարդար եւ անիմաստ պիտի ըլլար տհասութեան միայն անիրապաշտութեան, խակութեան կամ վիպապաշտութեան վերագրել այս կեցուածքը, որովհետեւ այժմու երիտասարդական շարժումները կը ղեկավարուին գիտական ճիւղերու հետեւող եւ որոշ պատրաստութեան տէր երիտասարդներու կողմէ: Իսկ այսօր, գիտութիւնը աներեւակայելի ոստումներով կը յառաջդիմէ:

Երբ կը խօսինք երիտասարդական շարժումին մասին, սխալ պիտի ըլլար ըսել, թէ այս շարժումը միջազգային գետնի վրայ մէկ է եւ միացեալ, որովհետեւ տարբեր երկիրներու մէջ հակազդողներն ու տարակարծիք գտնուողները նոյն մեկնակէտը չունին: Երիտասարդական շարժումը կը տարուբերի երկու ծայրայեղութիւններու միջեւ՝ քաղաքական արմատականացում եւ տարասերում:

Ընկերաբաններուն եւ հոգեբաններուն հետախուզական արդիւնքները ցոյց կուտան, թէ այս ծայրայեղութիւններու մէջ գտնուող երիտասարդները ունին հիմնականօրէն տարբեր նկարագիր եւ տարբեր անհատականութիւն, հարցերուն մօտենալու տարբեր ոճ, ինչպէս նաեւ հակասական ենթահող: Յարատեւ ու խուլ հակամարտութիւն մը զգալի է այս ծայրայեղ թեւերուն միջեւ: Ահա թէ ինչո՛ւ հարցերը լուծելու համար կը դիմեն տարբեր միջոցներու, ինչպէս՝ թմրեցուցիչներու գործածութիւն, ցոյց, նոր քաղաքականութեան հետապնդում, եւայլն:

Ցարդ կը խօսէինք զարգացած երկիրներու երիտասարդական շարժումներուն մասին:

Խնդիրը լիովին կը փոխուի, երբ կը խօսինք տնտեսական ու քաղաքական գետնի վրայ թերաճ երկիրներու մասին, որոնք ունին տարբեր մտահոգութիւններ ու խնդիրներ: Որեւէ շարժում կ'ազդուի իրեն յատուկ երկրին պատմական, կլիմայական, տնտեսական ու պետական կառոյցի հիմքերէն: Երիտասարդական շարժումն ալ, հետեւաբար, կը տարբերի զանազան երկիրներու երիտասարդական եւ ուսանողական շարժումներէն: Այս տարբերութիւնը, արդարեւ, իւրայատուկ դիմագիծ մը կուտայ զանազան երկիրներու երիտասարդական շարժումներուն, երբ կը խօսինք Միացեալ Նահանգներու, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ այլ երկիրներու երիտասարդական եւ ուսանողական շարժումներու մասին: Ասիկա կը նշանակէ, թէ երիտասարդական շարժումը ստացած է ազգային տարբեր դիմագիծ, որ երբեք չի ժխտեր այն իրողութիւնը, թէ երիտասարդութիւնը հոգեբանական ու փոխանցման շրջան մըն է, որ կը յատկանշուի աւելի կոչումի փրնտռտուքով, քան ստեղծագործելու եւ արտադրելու տրամադրութեամբ:

Թերաճ երկիրներու մէջ երիտասարդական շարժումները պատշաճեցումներն են առաւելաբար միջազգային գետնի վրայ գործող երիտասարդական շարժումներուն: Եւ օրէ օր տեղի ունեցող բողոքի զանազան արտայայտութիւնները ձեւական են երբեմն, որովհետեւ չեն համապատասխաներ երկրին պահանջներուն:

Տարբեր երկիրներու մէջ ծնունդ առած այդ շարժումները իրենց ազդեցութիւնը ունեցած են նաեւ հայ ուսանող եւ աշխատաւոր երիտասարդութեան վրայ: Բայց այդ ազդեցութիւնը աւելի ժխտական է, քան դրական, որովհետեւ այդ շարժումներուն հիմ ծառայող պատճառները եւ հետապնդած նպատակները լիովին չեն համապատասխաներ սփիւռքի Հայութեան մտահոգութիւններուն: Սփիւռքի Հայութիւնը որոշ չափով կը տարբերի միւս ժողովուրդներէն: Տեղական կարգ մը պատկանելիութիւններու կողքին, ան ունի նաեւ հայկական պատկանելիութիւն: Այս երեւոյթը ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կ'ազդէ սփիւռքի Հայութեան մտածելակերպին ու տրամաբանութեան վրայ:

Մեր կեանքը կը յատկանշուի հացի վազքով մը: Մեր երիտասարդութիւնը կ'ուզէ պատուաւոր դիրք մը ունենալ ընկերութեան մէջ: Ապագայի ապահովութիւնը աւելի քան պատճառ մը կը հանդիսանայ հեռանալու համար Հայութեան հետապնդած նպատակներէն եւ ամփոփուելու իր սեփական ծրագիրներու գործադրութեան շրջագիծին մէջ: Բարոյական ու մշակութային արժէքներու տեղքայլ մը կայ սփիւռքի Հայութեան մէջ եւ, եթէ նկատի ունենանք մեր կողքին ապրող օտար արժէքներու օրէ օր արձանագրած յառաջդիմութիւններն ու նուաճումները առանց տատամսելու կրնանք եզրակացնել, թէ այդ տեղքայլը կը ստանայ նահանջի բնոյթ:

Ներկայիս, աւելի քան երբեք, զգալի է երիտասարդական շարժումի մը անհրաժեշտութիւնը սփիւռքի Հայութեան մէջ: Շարժում մը, որ պիտի հրահրէ մեր այն երիտասարդները, որոնք անտարբեր են Հայութեան մտահոգութիւններուն, Հայութեան հետապնդած նպատակներուն հանդէպ, շարժում մը, որ ոգի ի բռին պիտի աշխատի կազմակերպել սփիւռքի Հայութիւնը, պիտի քաղաքականացնէ Հայ Դատը եւ պայքարի վերջնական ու բարւոք լուծումի ի խնդիր:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐ

Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնարաններուն մեծ մասը Երեւանի Միասնիկեան շրջանը կը գտնուի: Այդ ուսումնարանները կը յաճախեն շուրջ 42.000 երկու սեռէ երիտասարդներ, իսկ դասախօսներու թիւն է 3.600: Շրջանի ուսումնարանները մասնագէտներ կը պատրաստեն 190 ճիւղերու մէջ: Ասոնց թիւը միշտ կ'ընդլայնի՝ նոր պահանջներու գոհացում տալու համար:

Յունուարին գումարուած է Միասնիկեանի «շրջանային կուսակցական կոնֆերանս»ը, որու ընթացքին զեկուցած է Ժ. Մուրադեան, շրջանի կուսակցական մարմնի առաջին քարտուղարը: Զեկուցաբերը հաստատած է, թէ զգալի կերպով աճած ու ամրապնդուած է մասնագէտներ պատրաստող մեծ դարբնոցը՝ պետական համալսարանը, իսկ մեծ չափով ալ ընդարձակուած է Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութիւնը: Ընդարձակուած եւ օրակեալ մասնագէտ պատրաստելու կեդրոններ դարձած են բժշկական, գիւղատնտեսական, անասնաբուծական – անասնաբուժական, գեղարուեստա – թատերական հիմնարկութիւններն, պետական

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Այս փոքրիկ աղջիկը, որուն Հնչակուհի մը ըլլալը մեր տունէն իմացուած էր, ամէն անգամ որ կուգար գլս տեսնելու Վահէի կողմէ, սարսափ կը սփռէր ամէն կողմ:

Մայրս ու մեծ մայրս զինքը փողոցին մէջ նշմարելնուն պէս՝ լեղապատառ՝ տան եւեւի սենեակը կ'ապաստանէին, սպասուհին հացխ. դուռը բացած՝ կը թողուր կը փախչէր: Ոչ ոք կը համարձակէր հետը խօսելու կամ իրեն մօտենալու, այնքան երկիւղ կ'ազդէր այդ փոքրիկ յեղափոխուհին:

Ի վերջոյ ստիպուեցայ ըսել Վահէի որ՝ այդ տէրորիստը մեր տունը չղրկէ:

Պոլսոյ յեղափոխական Հայուհիներուն ամէնքն ալ Մարի Պէյլէրեանի բախտը չունեցան ու իրենցմէ ոմանք բանտի ճաշակը առին աննկուն կորովով մը առանց երբեք տկարանալու:

Այս վերջիններուն մէջ կը յիշեմ Դաշնակցական Մինասեան քոյրերը, զորս Աղեքսանդրիոյ մէջ ճանչնալու առիթը ունեցայ:

Այսպէս ուրեմն ամբողջ Պոլսական յեղափոխականութիւնը գործի վրայ էր 96ի ամառը եւ մէկ օրէն միւսը մեծ ցոյցի մը կը սպասուէր:

Ես վերջնականապէս որոշած էի հեռանալ առաջին առթիւ, բայց գլխաւոր բանը, դրամը, կը պակսէր: Այն ատեն տոանց դրամի ճամբորդելու մասին փորձառութիւն չունէի՝ ինչ որ յետոյ պիտի սորվէի:

Հօրաքրոջս որդին, Արտաւան Հովուեան, որ Հանրային Պարտուց Վարչութեան մէջ պաշտօնեայ էր եւ իբրեւ Հընչակեան բանտարկուելէ ետքը՝ ազատ թողուած էր ու ապահովութեան համար Շիշլիի Ֆրանսական Լա Փէ հիւանդանոցը դրուած, որովհետեւ կը վախցուէր թէ կրկին պիտի բանտարկուի, նոյն միջոցին վարչութենէն տասը ոսկիի պարգեւի մը արժանացած էր:

Այդ պարգեւէն ութ ոսկի ինձ տալ որոշեց, որպէսզի կարենամ Պոլսէն հեռանալ:

Միայն թէ խնդիր մը կար, այդ գումարը ստանալու համար, հարկ էր հիւանդանոցէն ելլել եւ վարչութեան պաշտօնատեղին երթալ եւ Արտաւան իր ծնողքին կողմէ յանձնուած էր հիւանդանոցի մայրապետներուն այն պայմանով որ առանց իրենց արտօնութեան երբեք պիտի չկարենայ հեռանալ հիւանդանոցէն:

Այսպէս ուրեմն հարկ եղաւ նախ զինքը փախցնել հիւանդանոցէն, ինչ որ բաւական կնճռոտ խնդիր մըն էր:

Օր մը գացի զինքը տեսնելու հիւանդանոց, ուր մասնաւոր սենեակ մը ունէր: Պահ մը օգտուելով մայրապետներու բացակայութենէն. սենեակէն դուրս ելանք, արագօրէն տամալէն անցանք ու պարտէզ իջնելով գացինք որ յարմար առիթը ներկայանայ դռնէն դուրս նետուելու:

Բայց, ափսո՛ս, ծերունի դռնապան մը ու մայրապետ մը դրան քով իրենց աթոռները դրած՝ երբեք տեղերնէն շարժելու երեւոյթ չունէին:

Այս յուսահատական վիճակը մեզի մըղեց վճռական միջոցներու դիմել: Ախոռին մէջ կապուած կովերէն մէկուն կռնակը ելլելով՝ ինքզինքնիս փոքրիկ լուսամուտէ մը դուրս նետեցինք ու փողն ի փող հեռացանք հիւանդանոցէն՝ բանտէ փախչողներու պէս:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պանճայի ցոյցը. — Խուժանը. — «Սիտոն»ի մէջ. — Սօփաճիները կ'ուզեն շոգենաւին վրայ յարձակիլ. — Զարդի տեսարաններ. — Մղձաւանջի գիշերը. — Դիակներու կողոպուտը. — Աքսորեալի հինգշաբթին. — Օտար թարգմանները այցելութիւն. — Հիւանդ ուղեւորը. — «Սիտոն»էն «Ժիռոնտ»ի մէջ կը փոխադրուիմ. — Շոգենաւը ճամբայ կ'ելլէ. — Մօտայի առջեւ. — Պանքան մտնող Դաշնակցականները շոգենաւ կը բերուին. — Հրաչ եւ Արմէն Կարօ. — Արգելք Դաշնակցականներուն մօտենալու. — Իզմիրի մէջ. — Երգ ու գինի. — «Ժիռոնտ» Բիրէ կը հասնի. — Վաղանցուկ հերոսութիւն:

Միւս առտու ազգականս գանձեց իրեն յատկացուած նուէրը եւ ութ ոսկին յանձնեց ինծի:

Օգոստոս 13, Երեքշաբթի օր մըն էր: Որոշեցի հետեւեալ օրն իսկ մեկնիլ:

Երեքշաբթի առտու բստ սովորականին, մեկնեցայ տունէն, ըսելով որ իրիկունը պիտի չգայի ու Այ–Ստեֆանօ պիտի երթայի՝ մօրեղբօրս՝ Գէորգ Ասլանեանի տունը: Արդէն իմացուած էր որ նոյն օրը տեղի պիտի ունենար սպասուած մեծ ցոյցը, ուստի տունէն մեկնելէս առաջ հօրս ըսի որ Բ. Դուռ չերթար:

— Ի՞նչ կայ, հարցուց:

— Կարծեմ ցոյց պիտի ըլլայ:

— Պարապ խօսք, պատասխանեց:

— Պարապ կամ լեցուն՝ լաւագոյն է որ այսօր տունը մնաս, ըսի:

Յետոյ իմացայ որ հայրս հետեւած էր իմ խորհուրդիս:

(14 – Շար.)

երաժշտանոցը: Վերջին երեք տարիներուն կառուցուած են ուսումնարաններ եւ հանրակացարաններ: Բարձրագոյն ուսումնարաններուն մէջ հաստատուած են նոր մասնագիտութիւններու ամպիոններ, տարրալուծարաններ, մեծ թիւով աւելցած են դասախօսները:

Ուսումնադաստիարակչական աշխատանքներուն տարբեր կատարուած են գիտահետազօտական լուրջ ուսումնասիրութիւններ բնագիտութեան, ուսողագիտութեան, կենսաբանութեան, բժշկութեան եւ հայագիտութեան զարգացման ուղղութեամբ:

Ձեկուցարերը, ինչպէս նաեւ ժողովականները նկատել տուած են, որ շրջանի բարձրագոյն ուսումնարաններուն մէջ երիտասարդ ուսանողներուն մէկ կարեւոր թիւին ուսման յառաջդիմութիւնը ցած է: Անցեալ ուսումնական տարեվերջին գրեթէ ամէն չորս ուսանողներէն մէկը վերաքննութեան ենթարկուած է, իսկ քննութիւններու յաջողածներուն մեծամասնութիւնը միջակ թիւեր ստացած է: Անհանդուրժելի նկատուած է այն փաստը, որ վերջին երեք տարիներուն միայն Բազմարուեստից հիմնարկութենէն 2.802 ուսանողներ հեռացուած են, իբրեւ «անբաւարար սովորողներ»: Ժողովին մէջ բռուած է, որ ասոր գլխաւոր պատասխանատուն նախ իրենք՝ հեռացուածներն են, քանի որ լուրջ մօտեցում չեն ցուցաբերած դասընթացքներուն հանդէպ: Միւս կողմէ կարգապահութիւնն ալ խախտած է ուսումնարաններու մէջ. ուսանողներու բացակայութիւնը յաճախակի է:

Լուրջ թերութիւններ կան դասաւանդութեանց կազմակերպման գործին մէջ: Խօսք առնողները շեշտած են, թէ անհրաժեշտ է բարձրացնել դասախօսական աշխատանքին մակարդակը: Ուսման ցած յառաջդիմութեան մեղքին կարեւոր բաժինը դասախօսներուն ուսերուն կը ծանրանայ: Կարգ մը բարձրագոյն ուսումնարաններու մէջ դասախօսի պաշտօն կը վարեն մանկավարժական փորձառութիւն եւ գիտական անհրաժեշտ պատրաստութիւն չունեցող ուսուցիչներ, իսկ գիտական խորհուրդներն ու ամպիոնները հարկ եղած կարգադրութիւնները չեն ըներ բարելաւելու համար անոնց աշխատանքը:

Ուսման յառաջդիմութիւնը ցած է յատկապէս առաջին դասարաններու մէջ: Անցեալ ուսումնական տարեվերջին Բազմարուեստից, անասնաբուծական – անասնաբուժական հիմնարկութիւններու, պետական Երաժշտանոցի առաջին դասարաններու ուսանողներուն 50էն 65 տոկոսը քիչ յառաջդիմութիւն ունեցած է:

Խոր գիտելիքներ ձեռք ձգելու համար մեծ դեր վերապահուած է մայրենի լեզուով պատրաստուած դասագիրքերուն, մինչդեռ հայերէն դասագիրքեր կը պակսին շարք մը նիւթերու շուրջ կարգ մը բարձրագոյն ուսումնարաններու մէջ (գիւղատնտեսական, անասնաբուծական – անասնաբուժական):

Ժողովը ապա քննած է ուսանողութեան շրջանակին մէջ տարուող քաղաքական – գաղափարական աշխատանքը, որ ընդհանուր ձեւով գոհացուցիչ գտնուած է. «կուսակցական կազմակերպութիւնները իրենց ժողովներում, բիւրոյի նիստերում անդրադառնում են ուսանողների քաղաքական – գաղափարական դաստիարակութեան հարցերին, ծրագրուած աշխատանք են կատարում ուսանողութիւնը մարքսիզմ – լենինիզմին, կուսակցութեան գործին նուիրուածութեան, ինտերնացիոնալիզմի ոգով դաստիարակելու ուղղութեամբ»: Միւս կողմէ՝ «Անբաւարար համարուեց սովորողների շրջանում տարուող գիտա – աթէիստական պրոպագանդայի վիճակը՝ յատկապէս հանրակացարաններում ապրող ուսանողների շրջանում»:

×

« ՈՂԲ ԵԴԵՍԻՈՅ »

ՔՆՆԱԿԱՆ ԲՆԱԳԻՐԸ

Գրականութեան հիմնարկութիւնը լոյս ընծայած է Ն. Շնորհալիի «Ողբ Եդեսիոյ» քերթուածին քննական բնագիրը: Զայն կազմած եւ ծանօթագրած է բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Մանիկ Մկրտչեան (պատասխանատու խմբագիր՝ Փ. Անթաբեան):

«Ողբ Եդեսիոյ» քերթուածը իր գրական բարձր արժանիքներուն եւ հայրենասիրական բովանդակութեան համար միջնադարուն սիրուած եւ տարածուած գործ մը եղած է: Շնորհալիի այս գեղեցիկ քերթուածը մեզի հասած է աղարտած վիճակի մէջ: Ծանօթ է, որ միջնադարեան (մանաւանդ անոր սկզբնական շրջանի) գրական ստեղծագործութիւնները բազմիցս տպագրուած են եւ ձեռագրէ ձեռագիր բաւական աղճատուած են: Միայն Երեւանի Մատենադարանը այս քերթուածին 55 ձեռագիրները ունի (թերի եւ ամբողջական): Ասոնցմէ 15 լաւագոյն ձեռագիրներուն եւ քերթուածին վեց հրատարակութիւններէն երեքին օգտագործումով Մ. Մկրտչեան կազմած է բնագիր մը: Քննական բարեխիղճ աշխատանքին ապացոյցն է էջերուն տակը ներկայացուած հարուստ ծանօթագրութիւնը՝ բառերու եւ տողերու այլ յիշատակութիւններով, յաւելումներով:

Ծանօթագրութիւններէն զատ, հեղինակը բնագիրին կցած է բանասիրական նոթեր, որոնցմով բնութագրած է իր կատարած բնագիտական աշխատանքը, ճըշդելով նաեւ քերթուածին զանազան ձեռագիրները: Ներկայացուած է Մատենադարանի մէջ գտնուող քերթուածին բոլոր ձեռագիրներուն ցանկը՝ համառօտ նկարագրութեամբ:

Գիրքը ունի նաեւ յառաջաբան մը, որուն հեղինակն է բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Պ. Խաչատրեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, ուր այցելութեան գացած էր իր ծերունի մօր, յանկարծամահ եղած է Կարպիս Ղազարեան, բնիկ Պոլսեցի, որ տարիներէ ի վեր հաստատուած էր Ժընեւ: Ողբացեալը, որ մեռած է Ծնունդի գիշերը, լայն գործունէութիւն ունեցած էր Պոլսոյ մէջ, նախքան Զուիցերիա հաստատուիլը: 1950էն ասդին մանաւանդ, եղած էր անդամ Գալաֆեան վարչութեան, ատենապետ Կեդրոնականի եւ Ղալաթիոյ Խնամակալութեանց, գործօն տարրերէն Կեդրոնականի Սանուց Միութեան եւ Դպրեվանքի Խնամակալութեան: Իր բարեսիրական գործունէութեան ի գնահատութիւն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իրեն շնորհած էր Ս. Գրիգոր–Լուսաւորչի շքանշանը: Առեւտրական ձիրքերէն զատ, ողբացեալը լաւ արուեստագէտ էր եւ բազմաթիւ ցուցահանդէսներ տուած է Ժընեւ, Պոլիս եւ Երեւան: Պատրիարքին կարգադրութեամբ ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուած է Յունուար 10ին, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 19ին, տեղի ունեցած է Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակին նուիրուած դասախօսական երեկոյ մը՝ նախաձեռնութեամբ Պէյրութի հայագիտական ուսմանց չորս կեդրոններուն: Բացումը կատարած է Հայկազեան Քոլէժի հայագիտական ամպիոնի տնօրէնը՝ Վահէ Օշական: Դասախօսներէն առաջինը՝ Կոանեան Վրդ. ներկայացուցած է Շնորհալին իբրեւ Հայրապետ: Ան անդրադարձած է Շնորհալի Հայրապետի գործերուն: Հայ – բիւզանդական եկեղեցական կապերու մէջ Շնորհալիի կատարած դերը մատնանշած է երկրորդ դասախօսը՝ Վեր. Մ. Ճինպաշեան: Ապա Քէշիշեան Վրդ. ներկայացնելով աստուածաբան Շնորհալին, շեշտած է, թէ անով աւելի զարգացած է հայ աստուածաբանութիւնը եւ հայ դաւանաբանական դիմագիծը ստացած է էքիւմէնիք ոգի, առանց կորսնցնելու իր առանձնայատկութիւնը: Վահէ–Վահեան ներկայացուցած է Շնորհալի բանաստեղծը, թուելով անոր բանաստեղծական գործերը եւ անդրադառնալով անոնց բովանդակութեան:

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը Հայոց Ակումբին մէջ ընդունելութիւն մը կազմակերպած է Լիբանանի Զբօսաշրջիկութեան նախարար Սուրէն Խանամիրեանի ի պատիւ: Նախարարը Դեկտեմբերին պաշտօնական այցելութեամբ Թեհրան ժամանած էր: Ընդունելութեան ներկայ գտնուած են Պարսկաստանի վարչապետին օգնականը եւ Զբօսաշրջիկութեան կազմակերպութեան նախագահը, Լիբանանի դեսպանը, պետական այլ անձնաւորութիւններ եւ Ազգ. իշխանութեանց ներկայացուցիչներ:

ԹԵՀՐԱՆԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան նախաձեռնութեամբ, «Քուչեչ Դաւթեան» դպրոցին մէջ տեղի ունեցած է հայկական վանքերու, կոթողներու եւ յուշարձաններու լուսապատկերներու ցուցադրութիւնը: Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան նախագահուհի Տիկին Ս. Ասրեանի բացման խօսքէն ետք, ճարտարապետ Հ. Յակոբեան շուրջ ժամ մը ցուցադրած է Հայաստանի եւ արտասահմանի պատմական վանքերը, յուշարձանները, եւայլն:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԼՈՐԻՍ ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆ

ՍԵՊՈՒՀ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

ԵՒ ԱԼԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄԵՐ ՄԷՋ

—o—

Քաքրայի Ուրբաթներու շարքին մէջ Յունուար 25ի երեկոն յատկացուած է Հայ Սենեակի Երաժշտութեան եւ երգի ռէսիթալի մը: Այս երաժշտահանդէսի ընթացքին պիտի կատարուին երկու համաշխարհային առաջին ունկնդրութիւններ: Նախ Կիպրահայ երգահան Սեպուհ Աբգարեանի հնգեակը՝ ձօնուած Րաֆֆի Պետրոսեանի, յետոյ Պարսկահայ երաժիշտ Լորիս Ճգնաւորեանի ութեակը՝ ձօնուած Քաքրայի: Այս առթիւ երկու երգահաններն ալ Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան հրաւէրով Փարիզ կը ժամանեն: Սոյն համերգին ութեակի ղեկավարութիւնը պիտի ստանձնէ նոյնինքն Լորիս Ճգնաւորեան: Իր առաջին երեւումն է Փարիզի բեմին վրայ: Նուագի այս բաժինին կը մասնակցին հայ եւ օտար լաւագոյն կատարողներ, յանձին դաշնակահարուհի Անի Ղազարեանի, ալտիստ Սեդրակ Քուլաքսըզեանի, թաւջութակահար Մանֆրէտ Շթիլցի եւ անուանի տաւղահար Տանիէլ Տուէի:

Իսկ նոյն գիշերուան երգի ռէսիթալի բաժինին մէջ կարելի պիտի ըլլայ առաջին անգամ Փարիզի մէջ լսել քոլոռաթուր սոփրանօ Ալիս Մանուկեանը՝ Պոլսոյ օփերայէն: Պիտի մեկնաբանէ դասական երգացանկին տարբեր Կոմիտասէ, Կանաչեանէ, Զուխաճեանէ գործեր: Նաեւ երկու երգ՝ Պոլսահայ երգահան Սիրվարդ Գարամանուկեանէ, դարձեալ առաջին ունկնդրութիւն Փարիզի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6.

Յաջող հասնելով տախտակամածին՝ զգոյշ անցան անիւների ու մեքենաների մութ կոյտերի միջից, մինչեւ որ եկան մի փոքրիկ սանդուխի կափարիչի վրայ, որը նաւաստին կամաց բաց արաւ:

— Իջէք ցած, — շշնջաց նա: — Ես իսկոյն կը վերադառնամ:

Ծակը, որի առաջ Արթիւր կանգնած էր, ոչ միայն խոնաւ էր ու մութ, այլեւ այնտեղից սոսկալի նեխահոտ էր գալիս: Նա ակամայ ետ քաշուեց՝ խեղդուելով թաց կաշու եւ թթուած իւղի հոտից: Բայց յիշեց իսկոյն բանտի արգելարանը եւ ուսերը ցնցելով իջաւ սանդուխներից: Նրան թւում էր, թէ կեանքը ամէն տեղ նոյն հրէշութիւնն է, նոյն նեխն ու ցեխը, նոյն խայտառակ գաղտնիքներն ու մութ անկիւնները: Բայց կեանքը կեանք է միշտ, ու մարդ պէտք է յարմարուի:

Մի քանի վայրկեանից նաւաստին վերադարձաւ՝ ձեռքին մի բան բռնած, որ Արթիւրը որոշել չկարողացաւ որոշել մութի մէջ:

— Դէ՛, հիմա տուէք ինձ փողն ու ժամացոյցը: Միայն շուտ:

Մութից օգտուելով՝ Արթիւրին յաջողուեց մի քիչ փող թաքցնել:

— Ուտելու մի բան տուէք ինձ. — ասաց նա: — Քաղցից մեռնում եմ:

— Ա՛յ, բերել եմ: — Նաւաստին տուեց նրան մի կուժ, մի քանի չոր հացիկ ու մի կտոր աղած միս: — Դէ՛, չմոռանաք, որ պէտք է թաք կենաք, երբ վաղ առաւօտ մաքսատան պաշտօնեաները նայելու գան: Հանգիստ մնացէք, մուկի նման, մինչեւ դուրս գանք ծովը: Ես ձեզ իմաց կը տամ, երբ կարելի է դուրս գալ: Մէկ էլ տեսէք, որ նաւապետի աչքովը չընկնէք: Ուրիշ ոչինչ: Առէք ձեր ջուրը: Գիշեր բարի:

Կափարիչը փակուեց, եւ Արթիւր մի ապահով տեղ դնելով իր խմիչքը, բարձրացաւ իւղի մի դատարկ տակառի վրայ եւ սկսեց իր չոր հացն ու աղած միսն ուտել: Յետոյ պառկեց կեղտոտ յատակին եւ իր երեխայութիւնից ի վեր առաջին անգամ քնեց առանց աղօթքի: Մկները վազվզում էին մութի մէջ նրա շուրջը, բայց ոչ նրանց աներես ծեծոցը, ոչ նաւի ճօճքը, ոչ ճարպի սոսկալի հոտը, ոչ էլ նոյնիսկ առաջիկայ ծովային հիւանդութեան վախը չէին խանգարում նրա քունը: Նա չէր մտածում այդ բոլորի մասին, ինչպէս եւ չէր մտածում այն բոլոր ջարդուած ու խայտառակուած կուռքերի մասին, որոնք դեռ մի օր առաջ նրա երկրպագութեան առարկան էին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

1.

1846 թուի յուլիսեան երեկոյ պրոֆեսոր Ֆաբրիցիի մը քանի ծանօթները հաւաքուել էին նրա մօտ՝ խօսակցելու իրենց ապագայ քաղաքական գործունէութեան ծրագրի մասին:

Ներկաներից ոմանք պատկանում էին Մաձձինիի կուսակցութեանը եւ կտրուկ պաշտպանում էին Իտալիայի միութիւնն ու պահանջում էին ժողովրդական հասարակապետութիւն: Միւսները կողմնակից էին սահմանադրական միապետութեան, կամ զանազան երանգի ազատականներ էին: Մի կէտում միայն համաձայն էին ամէնքը. եւ այդ կէտն էր բոլորի դժգոհութիւնը տոսկանական գրաքննութիւնից: Եւ ահա ամէնքից սիրուած պրոֆեսորը կանչել էր իր ընկերակիցներին, յուսալով, որ գոնէ այս հարցում կարող էին խօսել միմեանց հետ զանազան ընդդիմադիր կուսակցութիւնների ներկայացուցիչները առանց անհրաժեշտ վէճերի:

Հազիւ երկու շաբաթ էր անցել միայն Պիոս Թ.ի այն նշանաւոր ընդհանուր ներումից, որ տուել էր նա գահ բարձրանալիս Պապական նահանգի բոլոր քաղաքական յանցաւորներին: Բայց դրա առաջացրած ազատամիտ ոգեւորութեան ալիքը ողողել էր արդէն ամբողջ Իտալիան:

Տոսկանայում նոյնիսկ կառավարութիւնը յուզման մէջ էր այդ անսովոր դէպքի պատճառով: Պրոֆեսոր Ֆաբրիցիին ու այդ մի քանի ուրիշ Ֆլորենտացիներին շատ յարմար էր թւում վայրկեանը մի յանդուգն փորձ անելու՝ տպագրական օրէնքների փոփոխումը ձեռք բերելու նպատակով:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՔԱՆԷՆ՝ Տիկին Շ. Վահանեան խմբագրատան իր այցելութեան առթիւ 50 Փր. կը նուիրէ։

ԼԻՈՆԷՆ Տիկին Առաքելեան 30 Փր. կը նուիրէ։

ԼԱ ԿԱՎՈԹԷՆ, Մ. Նաճարեան 30 Փր.,

ՎԻԷՆԷՆ Զաքար Խուկոյեան 10 Փր.։

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Թաղականութիւնը, Նոր Տարուան առթիւ՝ 100 Փր.։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Եոփքարտաշեան 100, Աշոտ Մալաքեան 200, Լեւոն Տօնիկեան 100, Տիկին Տէրոյեան 100։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Փր. Տիկին Հեղինէ Թորոսեանէ իր ամուսնոյն՝ Ս. Թորոսեանի մահուան 10րդ տարելիցին ի յիշատակ։

×

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ձեռամբ Պ. Վ. Մուրատեանի 50 Փր. Փ. Գարապաքեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի։

×

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար փոխան ծաղկեպսակի կամ այլ նուէրներ՝ հետեւեալ ազգայիններէ.—

Կարպիս Յարութիւնեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա. Պապայեան, Պր. Ե. Թորոսեան ընտանիք 100ական, Պոլսահայերու Մշակ. Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Մ. Եավէր, Պր. Ա. Ղեւոնդեան 50ական, Տիկին Ա. Շահում, Տիկին Կիւզէլ, Պր. Յ. Զաքարեան, Պ. Կ. Տէլիպօյաճեան 30ական, Մինասեան եղբայրներ եւ ոմն 20ական։ Զարուհի Բաբարիկեանի թաղման առթիւ Տէր Ս. Բաբարիկեան 100 Փր., Օր. Մ. Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Այվազեան 50ական, Նորոյեան ընտանիք 30, Պր. Պ. Սէմէրճեան 50, Տէր եւ Տիկին Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Սրապեան, Մարկոսեան ընտանիք 20ական։ Վիքթորիա Իսրայէլեանի թաղման առթիւ Տիկին Մ. Բէշքէշեան 50։ Գեղամ Թաշճեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Վ. Թաշճեան, Ն. Պօյաճեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Էլմէզեցն 20, Շ. Թատրեան եւ Պ. Թաշճեան 10ական Փր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

19 տարեկան երիտասարդ ուսանողի մը համար վարձու սենեակ մը Փարիզի մէջ։

Գրել՝

ԴԱՒԻԹ ԷՐԻՄՆԷԶ
6, Rue des Lilas
92370 Chaville

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ նոր ընտրեալ ժողովրդապետը

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ Կիրակի Յունուար 20 ժամը 10ին, 92 Ռիւ տ'Օպանեը։

Կը քարոզէ

ՆԻԿՈՂՈՍ Թ. Վ. ՔԷՀՆԱՅԵԱՆ

Կը հրաւիրուին բարեպաշտ հաւատացեալները։

"ԽԱՅԵԱՆԻ ՕՐԸ"

Խասեան Սանուց Միութիւնս ամէն տարուան նման այս տարի եւս կը կազմակերպէ «Խասեանի Օր»ը, Յունուար 20, Կիրակի։ Այդ օրը, ըստ սովորութեան, հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ խասեանցիներու հոգիներուն ի հանգիստ, Փարիզի Մայր եկեղեցին։

Իսկ ժամը ճիշդ 13.30ին «Բաժակի պահ»ը կը տօնուի ճոխ սեղաններու շուրջ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ։ Ճառեր, յիշատակի ոգեկոչումներ, գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Կը ցուցադրուին նաեւ Խասեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսի եւ զբօսապտոյտներու ֆիլմերը (մեկնաբանուած)։

«ՀԱՐԱՒ – ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ» նուագախումբ

Անակնկալներ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 45 Փր.։ «Բաժակի գինի»ն նուիրուած՝ Միութեան կողմէ։

Հ. Յ. Դ.

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 21ին։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, Ուրբաթ Յունուար 25, ժամը 20.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովները կըգումարուին սովորական հաւաքատեղին եւ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի բոլոր ընկերները Շաբաթ Յունուար 19, Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Յունուար 19, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ժողովը կը բացուի ճիշդ ժամուն։Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՃՇԴՈՒՄ

«Յառաջ»ի Յունուար 15ի թիւին 4րդ էջ, Ա. սիւնակ, փոխան ծաղկեպսակի ազդին՝ Տէր եւ Տիկին Մարգար Ասլանեան պէտք է ըլլայ Տէր եւ Տիկին Մարգար ՏԵՐՈՒԿԵԱՆ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

—0—

Հայ Արուեստի Զարգացման Միութիւնը «ՔԱԹՐԱ», նկատի ունենալով իր յառաջիկայ տարեշրջանի առաջադրութիւններուն լրիւ իրագործումը եւ չունենալով անդամավճարներէ դատ հասոյթի որեւէ աղբիւր, որոշած է ստեղծել «շըրջուն» հիմնադրամի դրութիւն մը, որ ապահովէ իւրաքանչիւր ընդդաւառի տարեկան ծրագիրը։

Այս կերպով նպատակադրուած է քաջալերել սփիւռքի հայ մեծ ու յառաջաւոր երիտասարդ արուեստագէտները, հեղինակները եւ մենակատարները, ինչպէս նաեւ հայ արուեստի տարածումը ապահովել օտարներու մօտ։ Զօրահմանափակելով դուստ երաժշտական գետնի վրայ, ապահովել նաեւ սփիւռքի հայ գրողներու եւ մտաւորականներու աշխատանքներու հրատարակութիւնը։

Արուեստի ճամբով ազգապահպանման դժուարին գործը գլուխ հանել ձգտող այս ձեռնարկը կը յանձնենք գիտակից բարերարներու ուշադրութեան, որոնց անունով պիտի յիշուին հիմնադրամները։

Առաջադրուած հիմնադրամները հետեւեալներն են.—

	Ֆր. Ֆ.
«Հրատարակչական» հիմնադրամ	30.000
«Ա. ունկնդրութիւններու» հիմնդ.	25.000
«Մեծ եւ երիտասարդ կատարողներու» հիմնադրամ	20.000
«Համերգներու կազմակերպման հիմնադրամ	70.000
«Հայ արուեստի տարածման» հիմնադրամ	20.000
«Թատրայի տեարակներու» հիմն.	15.000
«Նոր հեղինակութիւններ»ու հիմ.	30.000
«Արուեստագէտներու ճամբորդութեան եւ հիւրընկալման հիմնադրամ	25.000
«Հայ երաժշտ. ստեղծագործութիւններու եւ կերպընկալ արուեստներու քաջալերման» միջազգային հիմնադրամ	35.000

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՔԱԹՐԱՅԻ

Յ. Գ.— Սփիւռքի մամուլէն յատկապէս կը խնդրուի արտատպել սոյն հաղորդագրութիւնը։

Հասցէ.—

Mlle Basmadjian
3, Square Claude Debussy
75017 PARIS

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան-Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը ժամը 14.30ին

Խմբերգ, պար, արտասանութիւն կայանի մանուկներուն կողմէ։ Հայլիկներ։ Գունաւոր ֆիլմ կայանի կեանքէն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ օթոքարը կը մեկնի ժամը 13.30ին Պոլ. Քարնօ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԷՆ ժամը 13.30ին, եկեղեցւոյ առջեւ, Ռիւ Սէն Ժիւսթ։

Սարսէլ կը հանդիպի՝ Փլաս տիւ 11 Նովամպր։

ԻՍԻԷՆ օթոքարը կը մեկնի ժամը 14.30ին Մշակոյթի Տան առջեւէն։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին՝ մանուկներու օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին, Ռիւ Ժէլի սրահին մէջ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ։

Միջնարարին ճոխ պիւֆէ, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ։

Կաղանդ պապան, հայկական Կաղանդի չունչով եւ հետը բերած նուէրներով, պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուած բոլոր պզտիկները։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէ Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 15.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ. 40 ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ։

Գեղարուեստական բաժին աշակերտներու կողմէ, երգ, արտասանութիւն, պար։ Կաղանդ պապան փոքրիկներուն նուէրներ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Մարտ 30ին, Սփլանտիտի մէջ։

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծընողաց Միութեան նախաձեռնութեամբ պարահանդէս`` Մարտ 2ին։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ Ն

Ծամբորդական գրասենեակի մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուին մեքենագիր-հաշուապահ մը (տաքթիլօ-քոնթապլը) եւ քարտուղարուհի մը։ Այս վերջինը պէտք է հայերէն գիտնայ։

Անձամբ ներկայանալ «Յառաջ»ի։

ԾԱԽՈՒ Է

ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Աղքատախնամի վարչութիւնը, ի գիտութիւն մեր հայ հասարակութեան, կը յայտարարէ որ յարկաբաժին մը ծախու է, Ռիւ Լաֆայէթի վրայ Կառ տիւ Նորին դիմացը 150 ք. մ., երրորդ յարկ, կեդրոնական ջերմութիւն, թէ' առեւտրական թէ բնակութեան յարմարութեամբ։

Գինը՝ 450.000 ֆրանք։

Յարկաբաժինը այցելելու եւ ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել՝ Աղքատախնամի գրասենեակը՝ 77 Ռիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9րդ կամ հեռաձայնել՝ 878–02–99

ԴԻՒԱՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

(կնիք)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաժողովին, կանանց Յանձնախումբին եւ Երիտասարդաց Ակումբին

Շաբաթ, Յունուար 19 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

SPLENDIDE, 19 Bld. d'Athènes
Orchestre « LES ROMANS » Direction Henri ROMAN
ATTRACTION SURPRISE?
et la participation de la télé-speakrine JACQUELINE DIVERRES
Réservation au siège et auprès des membres
Entrée 50 F., Etudiant 30 F.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ մեծարանքի երեկոյ մը

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

նուիրուած՝

Ուրբաթ Յունուար 25, ժամը 21ին

Սփլանտիտ պանդոկը

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
19
SAMEDI
19 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 120 Ֆ· Հատը 0,80 Ֆ·
Արտասահման Տար· 135 Ֆ· Վեցամսեայ 65 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·916 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.916

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ 1973 ԻՆ

—0—

Զ· եւ վերջ

Նոյեմբեր 11ին Փարիզի մէջ իր մահկանացուն կնքեց ընկեր Երուանդ Ճանիկեօզեան: Ծնած էր Մէջափիղ՝ 1895ին: Իր ծննդավայրի նախակրթարանէն վերջ աւարտած էր Պարտիզակի ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը: Տարագրութեան դառնութիւնները ճաշակած՝ Զինադադարին կը վերադառնար Պոլիս, ուր պահ մը անգլերէնի ուսուցիչ Կեդրոնականի մէջ: Իզմիրի աղէտէն ետք կը հաստատուէր Ֆրանսա, նախ՝ Լիոն, յետոյ Փարիզ: Հաւատաւոր Դաշնակցական, պատասխանատու պաշտօններ վարեց կուսակցութեան մէջ, դառնալով նաեւ Կեդր· Կոմիտէի անդամ:

Նոյեմբերին Պըրքլիի մէջ իր մահկանացուն կնքեց Պրոֆ· Պօղոս Խաչալեան (Փօլ Էսսայալ): Ծնած էր Անգարա եւ ուսած Վիէննա, ուր մաս կը կազմէր Մխիթարեան Միաբանութեան: Հմուտ աստուածաբան ու լեզուագէտ, կը դասախօսէր Վիէննայի աւստր· համալսարանին մէջ: Վերջին պատերազմին վանքէն հեռանալով կ'ապրէր Փարիզ: Յետագային ստանձնեց Քալիֆորնիոյ Պըրքլիի համալսարանի հայագիտութեան բաժնի վարիչ – դասախօսի պաշտօնը, հասցնելով բազմաթիւ աշակերտներ: Լոյս ընծայած է հայերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն պատմա–բանասիրական հատորներ, Մխիթարեանց տպարանէն:

Նոյեմբեր 29ին Երեւանի մէջ մեռաւ վաստակաւոր երաժիշտ – խմբավար Թաթուլ Ալթունեան: Ծնած էր Ատանա՝ 1901 Հոկտ· մէկին: Հայաստան փոխադրուած պատանի տարիքին, մինչեւ 1921 պատսպարուած էր որբանոցի մը մէջ: 1928ին աւարտած է Երեւանի Երաժշտանոցը, յետոյ հետեւած Լենինգրադի Երաժշտանոցի խմբավարական դասընթացքներուն 1935էն սկսեալ երգչախումբի վարիչ Հայաստանի մէջ՝ շուրջ 5000 համերգներ տուած է մինչեւ մահը, այցելելով նաեւ Մերձաւոր Արեւելք, ուր իր խումբը մեծ խանդավառութիւն է ստեղծած: Մեծապէս սատարած է հայ ժողովրդական երգերու տարածման:

Յունուար 3ին, կորսնցուցինք նաեւ Խորէն Գաբիկեան, որու վաստակին պիտի անդրադառնանք առանձին:

Երկար է շարքը հողմրտիքի: Կարելի չէ յիշել բոլորը: Անցողակի արձանագրենք նաեւ, որ 1973ին կորսնցուցինք նոյնպէս համեստ ու ազգանուէր հայրենակիցներ, որոնք իւրովսանն մասնակցութիւն են բերած մեր հանրային կեանքին:

Յունուար 28ին իր մահկանացուն կնքեց Օր· Ազաւնի Փիրփիրեան, Դպրոցասէրի բազմամեայ վաստակաւոր հաշուապահն ու Տիկին Մուրատի աջ բազուկը: Ծնած էր Մեծ Նոր Գիւղ: Տարագրուած: Որբ մնացած: Դպրոցասէրի Պոլսոյ վարժարանը պատսպարուած, մինչեւ վերջին շունչը ծառայած է աղջկանց կրթական հաստատութեան՝ Սելանիկէն Մարսէյլ ու Փարիզ:

Յունուարին կորսնցուցինք հաւատաւոր ընկերներ Ոսկիան Լուսարեւեան (Վիէն), Սեբաստիոյ Գարակէօզ գիւղէն: Միսաք Մելքոնեան (Հալէպ), ծնած Վան 1884ին, որբահաւաք, սպաննիչ ջարդարար Շաքիրի, Ուրֆայի մէջ: Յովհաննէս Հացագործեան (Մարսէյլ), 1896ին ծնած Վան· տարիներով քարտուղար Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան եւ Պօմոնի Եկեղեց· Վարչութեան: Մարտ 19ին մեռաւ ընկ· Արմենակ Գույումճեան (Սէն Շամոն), ծնած Մարզուան 1900ին, հիմնադիրներէն Վարուժան կոմիտէին: Յունիս 25ին Պոլսոյ մէջ մահկանացուն կնքեց բժիշկ Հայրօ Հայրապետեան, Պարտիզակցի, 89 տարեկան: 1953–1965 բժշկապետ Ս· Փրկիչ հիւանդանոցի:

Հոկտեմբերին Փարիզի մէջ մեռաւ Յարութիւն Սարաֆեան: 1912ին աւարտած Պոլսոյ Պէրպէրեան վարժարանը, Փարիզ էր եկած բարձրագոյն ուսման հետեւելու: 1914ին կամաւոր Ֆրանս· բանակի, մասնակցած է Հիւս· Ափրիկէի, Մակեդոնիոյ եւ Արեւելեան Լեգէոնի (Կիպրոս, Կիլիկիա) կռիւներուն: 1922ին ուսուցիչ Պոլսոյ Կեդրոնական եւ Պէրպէրեան վարժարաններուն: Գործօն մասնակից Փարիզի Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութեան:

Յուլիս 19ին մեռաւ ընկեր Յովհաննէս Կիրակոսեան (Փիւժէ–սիւր–Արժանս), ծնած էր Վան 1898ին, մասնակից Վասպուրականի կռիւներուն: Նուիրատու Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆր· Կապոյտ Խաչի: Օգոստ· 13ին Լիոնի մէջ իր մահկանացուն կնքեց Գրիգոր Թովմասեան, Արսլանպէկցի: Մեկենաս Արսլանպէկի Պատմութեան:

Վերջապէս յիշենք, որ Հոկտեմբերի սկիզբը Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Մարգար Սեդրակեան, ծնած Վանի Խարականիս գիւղը 1907ին: Մեծ մասնագէտ քոնեաքի եւ գինիի, տարիներով դասաւանդած է գինեգործութեան մասին եւ աշակերտներ հասցուցած:

Դեկտ· 22ին, Քանի մէջ ուր քաշուած էր վերջին տարիները, մեռած է Գամէր Պաղտատլեան, ընիկ Սկիւտարցի, շրջանաւարտ Պէրպէրեան վարժարանի, որ 1920էն ետք Փարիզ հաստատուած էր եւ եղած Փարիզի Կրօն· Ընկերակցութեան նախագահ:

Լրիւ չէ անշուշտ այս ցանկը: Կան մոռցուածներ, մանաւորապէս սփիւռքի միւս գաղութներէն:

Մաղթե՛նք որ 1974ին մահուան հրաժեշտը նուազ փոսեր բանայ մեր «փոքր ածու»ին մէջ:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԻՍԻՆԿԷՐ ՅԱՋՈՂԵՑԱՒ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ԿԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵՆ

—0—

Ասուանէն Թել Ավիվ, ամբողջ շաբաթ մը երթալ–գալէ ետք, առաւն Եգիպտացիին, իրիկունը Իսրայէլացիին խօսք հասկցնելու համար, Քիսինկէրի առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակուեցաւ: Արդարեւ Մոսկուա, Ուաշինկթըն, Գահիրէ եւ Թել Ավիվ միաժամանակ հաղորդեցին, թէ զինուորական ուժերու հեռացման շուրջ համաձայնութիւն գոյացած է Իսրայէլի եւ Եգիպտոսի միջեւ: Պաշտօնական հաղորդագրութիւնը կը ճշդէ, թէ «Ժընեւի խորհրդաժողովին որոշումին համաձայն, Իսրայէլի եւ Եգիպտոսի կառավարութիւնները, Մ· Նահանգներու կառավարութեան օժանդակութեամբ, կրցան համաձայնութիւն գոյացնել իրենց ուժերու բաժանման եւ հեռացման շուրջ»:

Նկատելի է, որ պաշտօնական զեկոյցին մէջ չեն ճշդուած համաձայնագրին կէտերը: Սակայն անոնք ծանօթ են իրենց գլխաւոր գիծերով: Իսրայէլացիք պիտի պարպեն իրենց հաստատած կամրջագլուխը Սուէզի արեւմուտքը եւ իրենց ուժերը պիտի քաշեն ջրանցքէն շուրջ 30 քիլոմեթր արեւելք, այսպէս կոչուած բարձունքներու սահմանագիծը: Եգիպտացիք պիտի գրաւեն քսան քիլոմեթր խորք ունեցող հողամաս մը ջրանցքին արեւելքը, այսինքն Սինայի մէջ: Երկու բանակներուն միջեւ շուրջ տասը քիլոմեթր տարածութեան վրայ ՄԱԿի ուժերը պիտի հաստատուին: Եգիպտացիք Սինայէն պիտի պարպեն իրենց հրթիռներուն, ծանր հրետանիներուն եւ հրասայլերուն կարեւոր մասը: Կ'ըսուի նաեւ, թէ Եգիպտոս յանձն կ'առնէ Սուէզի ջրանցքը բանալ եւ արգելք չհանդիսանալ Իսրայէլը պարենաւորող նաւերու անցքին:

Ուրբաթ կէսօրին էր, որ Սուէզ – Գահիրէ ճամբուն 101րդ քիլոմեթրին վրայ, Իսրայէլի եւ Եգիպտոսի սպայակոյտի պետերը, կը ստորագրէին համաձայնագիրը:

Այս համաձայնագիրը դժգոհութիւն ստեղծեց Դամասկոսի մէջ, ըստ որոշ աղբիւրներու: Յամենայն դէպս համաձայնագրին կնքումը կարեւոր կը նկատուի· արդէն նախագահ Նիքսըն ինք հաղորդեց լուրը Ամերիկացիներուն՝ հեռատեսիլէն:

Քանի մը տողով

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օրուան փոթորիկը աւեր գործած է Ֆրանսայի հիւսիսային շրջանը ուր մեռեալներու թիւը 45ի կը հասնէր, իսկ նիւթական վնասները միլիոններու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ 1973ին 981 մեռեալ պակաս եղած է բաղդատմամբ 1972ի: Կը կարծուի թէ ապահովութեան գօտին եւ արագութեան սահմանափակումը դեր կատարած են:

ՃԱՓՈՆ եւ Իրաք կարեւոր համաձայնագիր մը կնքեցին: Ճափոն մէկ միլիառ տոլարի օժանդակութիւն պիտի կատարէ, որպէսզի Իրաք իրագործէ կարգ մը ծրագիրներ քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ: Փոխարէնը Պաղտատ Ճափոնի պիտի հայթայթէ քարիւղ, հեղուկ կազ եւայլն:

ՍԱՆԹԻԱԿՕՅԻ Ֆրանսական դեսպանատունը ապաստանած 80 անձեր արտօնութիւն ստացան մեկնելու Չիլիէն եւ հաստատուելու Ֆրանսա:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վառելանիւթ ծախողներու կէսէն աւելին գործադուլի մէջ են, իրենց շահաբաժինը քիչ կը գտնեն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գիտնականը՝ Սախարով նոր կոչ մը ըրաւ Արեւմուտքի ի նպաստ Ալեքսանդր Կալիչի, որու արգիլուած է Ամերիկա երթալ խնամուելու համար: Սախարով կ'ըսէ թէ Կալիչ, որ երկու տարի առաջ արտաքսուած էր Գրողներու Միութենէն «գաղափարական դրդապատճառներով» սրտի խանգարումներէ կը տառապի եւ իրեն միայն 60 ռուբլի (360 Ֆր·) կը տրուի ամսական ապրելու համար:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պահանջեց, որ Մ· Նահանգները փակեն իրենց հիւլէական այն կայանները, որոնք կը սպառնան իր երկրին: Ուաշինկթըն «անընդունելի» գտաւ Մոսկուայի պահանջը:

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ շաբաթաթերթ մը կ'ամբաստանէ խորհրդային վարիչները, թէ իրենք են, որ կը քաջալերեն Սոլժենիցինի նոր գործին տարածումը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 14–15)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ 12ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

Լոյս տեսաւ խորհրդային մեծ Հանրագիտարանի 12րդ հատորը, որ նոյնպէս նիւթեր ունի Հայաստանի եւ Հայերու մասին:

Ներկայացուած անձերուն մէջ են չարժանկարի բեմադիր Ստեփան Կեվորկով, ծաղրածու Լէոնիդ Ենգիբարեան, Կոմիտաս, եւայլն:

Հանրագիտարանը «Կիլիկեան դպրոց» խորագրին տակ տեղեկութիւններ կուտայ հայկական մանրանկարչութեան Կիլիկեան դպրոցին (ԺԲ· դարու երկրորդ կէսէն մինչեւ ԺԴ· դար) մասին· կը յիշատակէ այդ դպրոցին գլխաւոր կեդրոնները· ներկայացուած են երկու էջերու մանրանկարներ:

Առանձին յօդուածներ կան Կիլիկեան հայկական Թագաւորութեան եւ Կիլիկիոյ մասին:

Գլուխ մը կայ Կիրովականի մասին, որ մինչեւ 1935 կը կոչուէր Ղարաքիլիսա եւ անկէ ետք Սերգէյ Կիրովի ի պատիւ կոչուեցաւ Կիրովական: Քաղաքը կը գտնուի Բազում եւ Փամբակի լեռներու հովիտին մէջ, ծովի մակերեսէն 1350 մեթր բարձրութեան վրայ· 1972ի տուեալներով քաղաքի բնակչութեան թիւն է 114·000 (1939ին՝ 18·000 էր):

Ժամանակակից Կիրովականը արդիւնաբերական մեծ կեդրոն է, ուր առաջնակարգ դերը վերապահուած է քիմիական արդիւնաբերութեան եւ մեքենաշինութեան: Քաղաքը ունի մանկավարժական հիմնարկութիւն, Բազմարուեստից հիմնարկութեան մասնաճիւղ, տռամաթիք թատրոն:

Կիրովականեան բլրակը կը պատկանի անապագլինձի դարաշրջանին: 1948ին ուսումնասիրած է Բորիս Պիոտրովսկի: Յայտնաբերուած են Ք· Ա· 2րդ հազարամեակին պատկանող դամբարաններ, գտնուած են ոսկիէ եւ արծաթէ իրեր:

×

ՅԱՂԹԵՑԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ

Աշխաբադի մէջ (Թուրքմենիայի մայրաքաղաքը) տեղի ունեցած է ոտնագնդակի պատանեկան մրցաշարքը, որուն մասնակցած են Թուրքմենիայի, Կիրգիզիայի, Մոլտավիոյ, Հայաստանի, Լենինգրադի, Ուկրանիոյ, Էստոնիոյ, Լատվիայի եւ Ազրբէջանի պատանեկան խումբերը: Առաջին տեղը գրաւած է Հայաստանի խումբը:

×

ԱՐՏԱՇԱՏԻ ԳԻՆԻՆ

Արտաշատի գինիի գործատունը օրական 10·000 լիթր գինի կ'արտադրէ եւ զայն կը ղրկէ Խորհ· Ռուսիոյ Հանրապետութեան առեւտրական մօտ 800 կազմակերպութիւններու: Ասոնք ամէն տարի Արտաշատի գործատունէն կը ստանան 14 միլիոն 300·000 լիթր գինի:

×

ՀԱՄԵՐԳ ԱՐԵՒՄՏ· ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Արեւմտ· Պերլինի Ֆիլհարմոնիի սրահին մէջ նուագահանդէս մը տեղի ունեցած է՝ Արամ Խաչատրեանի գործերէ կազմուած յայտագրով մը: Արամ Խաչատրեանի ղեկավարութեամբ Արեւմտեան Պերլինի ձայնասփիւռի նուագախումբը ներկայացուցած է անոր առաջին Սենֆոնին, ինչպէս նաեւ հատուածներ անոր «Սպարտակ» պալէէն: Դաշնակահար Ն· Պետրով նուագախումբին հետ նուագած է Խաչատրեանի Քոնչերթօ-ափոտին:

ԿԻԵՒԻ ՀԱՅ ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

—0—

Կիեւ քաղաքին մէջ փոքրաթիւ գաղութ մը գոյութիւն ունեցած է Ժ.–ԺԱ. դարերուն: Հայ գաղութին կազմութիւնը մասամբ վերագրուած է Վլադիմիր Սվեատոսլավիչի (978–1015) ամուսնութեան Հայուհի Աննայի հետ: Գաղութը կազմուած է զինուորականներէ, արհեստաւորներէ եւ առեւտրականներէ: Դժբախտաբար կցկտուր տեղեկութիւններ միայն մնացած են այդ ժամանակաշրջանի այդ գաղութի մասին: Ռուսական «Հարանց վարք» կոչուած հաւաքածոյին մէջ տեղեկութիւններ մնացած են միայն հայ «վարպետ բժիշկներ»ու մասին: Անոնցմէ մէկուն համար հետեւեալը ըսուած է. «Այն ժամանակ Կիեւի մէջ կ՚ապրէր բժիշկ մը, ազգութեամբ եւ հաւատքով Հայ, որ հմուտ էր բժշկութեան մէջ. անանկ մասնագէտ առաջ չկար»:

Կիեւի Սոֆիա նշանաւոր տաճարին մէջ գտնուող Եարոսլաւ Իմաստունի դամբանին երկթեք զարդաքանդակ խուփին վրայ, հիւսիսային կողմը պարզ կը կարդացուին՝ հայկական հինգ տառեր «Ա», «Գ», «Ն» եւ «Պ»: Տառաձեւերուն նայելով, կարելի է զանոնք նկատել ԺԱ.–ԺԲ. դարերու տառեր: Անտարակոյս դամբանը շինողները հայ վարպետներ եղած են:

ԺԳ.–ԺԴ. դարերուն Կիեւի փոքրաթիւ հայ գաղութը ստուարացած է Խրիմէն, Կիլիկեան Հայաստանէն, Պալքաններէն եւ այլ վայրերէ եկած նոր գաղթականներով, որոնք դուրս ելած են քաղաքին անձուկ սահմաններէն: Շուտով այնքան հայ բնակչութիւն հաւաքուած է Ուկրանիոյ մէջ, որ անհրաժեշտ դարձած է ինքնուրոյն թեմ մը հաստատել՝ թեմական առաջնորդի կեդրոն ընտրելով Կիեւը:

Կաթողիկէ պատմաբան Պիղու (ԺԷ. դարու երկրորդ կէսը) իր «Կարճառօտ տեղեկութիւնք զարդի վիճակէ, զսկզբանէ եւ ծաւալմանէ առաքելական քարոզութեանն առ Հայս Լեհաստանի, Վալախիոյ եւ մերձակայ աշխարհաց» խորագիրով աշխատութեան մէջ, անդրադառնալով Կիեւի երբեմնի հայ հոծ գաղութին, գրած է. «զԿիեւ առին լինել նախկին աթոռանիստ քաղաք արքեպիսկոպոսին Հայոց, ուրանօր պատրիարք կոչէր արքեպիսկոպոսն եւ էր ընդ իշխանութեամբ կաթողիկոսին Էջմիածնի... իրաւունս ունէր ձեռնադրելոյ եպիսկոպոսունս»:

Մոնկոլ արշաւանքներու (ԺԴ. դարու կէսերուն) հետեւանքով շրջանի հայ գաղթականութիւնը տեղափոխուած է Արեւմուտք՝ Բուկովինա եւ Գալիցիա, իսկ ԺԴ. դարու վաթսունական թուականներուն, երբ Գալիցիա Լեհերու գերիշխանութեան տակ անցած է, տեղւոյն հայ համայնքները Լեհաստանի հայ գաղութին կորիզը կազմած են:

Ուկրանիոյ մէջ յետագայ դարերուն քիչ թէ շատ աչքի զարնող հայ գաղութներ չեն կազմուած: Տեղեկութիւններ կան, թէ ԺԷ. դարուն գոյութիւն ունեցած է հայկական փոքր համայնք մը:

Ս. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՄԵԾՆ ՊԵՏՐՈՍ ՑԱՐԻ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԻՐԱՆԱԼԸ

—0—

Տասը տարեկան էր Պետրոս երբ մեռաւ մեծ եղբայրը Ֆէտոր, ձգելով գահը իր երկու եղբայրներուն Իվանի եւ Պետրոսի: Իվան կիսախելագար էր:

Սոֆի անոնց մեծ քոյրը օգտուելով առիթէն եւ տիրելու համար գահին 1682 Մայիս 15ին ջարդել տուաւ Պետրոսի կուսակիցները իր հրաձիգ զինուորներու միջոցով, ինչպէս կը գրէ Ռէյմոն Քառթիէ: Պետրոս եւ մայրը՝ կայսրուհի Նաթալի հեռացան Կրեմլինէն եւ բնակեցան Մոսկուայի մօտերը Փրէօպրաժէնսքոյէ որ Ալեքսիս ցարին նախկին բնակավայրն էր:

Պետրոս մեծցաւ ազատ օդին մէջ, թրխամորթ, կորիճ, առոյգ եւ ուժեղ պատանի մը դարձաւ: Երկու մեթր հասակ ունէր: Կը խնդար եւ կուլար հաւասար դիւրութեամբ: Եւ երբ բարկանար կը կոտրէր, կը թափէր ամէն բան: Մութէն շատ կը վախնար, քնանալու ատեն երկու ձեռքերը կը դնէր ծառային ուսերուն: Աղմուկէ մը վեր կը ցատկէր եւ ջղային տագնապներ կ՚ունենար:

Երբեմն դարբինի մը խանութը կը մըտնէր, մուրճը կ՚առնէր եւ կը զարնէր երկաթին վրայ: Նմանապէս կօշկակարին խանութը կը մտնէր, կօշիկները կը հանէր եւ կը կարկտէր:

Չէր գիտեր թէ ցա՞ր է՞ր թէ չէր: Երբեմն հեռուներէն ոսկեզօծ կառք մը կուգար, սոխի եւ խունկի ազգային հոտերով հագուստներու մէջ կը փաթթէին զայն ու Մոսկուա կը տանէին, գլուխը թագ մը կը դնէին, ձեռքը արքայական մական մը, գահին վրայ կը նստեցնէին իր եղբօրը քով:

Սոֆի իբրեւ խնամակալուհի իր ետեւը կը կենար եւ անոր ետեւն ալ իր սիրականը՝ Պազիլ Կալիցինը: Դեսպանները կուգային եւ կը ծնրադրէին: Պետրոս կը կրկնէր այն խօսքերը զորս Սոֆի կ՚արտասանէր ետեւէն:

Յաջորդ օրը նորէն թափառաշրջիկն էր: Կը սիրէր կեանքը:

Թէեւ Ալեքսիս ցարին պալատը փլփլած էր, սակայն ծառաները եւ անոնց զաւակները կը մնային հոն տակաւին:

Օր մը Պետրոս անոնց ամէն մէկուն հարցուց.

— Ի՞նչ կ՚ըլլաս:

— Ոչի՛նչ:

— Եւ դո՞ւն:

— Ոչի՛նչ:

Եւ այսպէս բազմութիւններու որոնք անգործ էին:

— Լաւ ուրեմն, բաս, դուք իմ զինուորներս պիտի ըլլաք:

Այսպէս կազմուեցաւ զինուորական գունդ մը, որուն թիւը հասաւ մինչեւ 400ի: Իբրեւ առաջնորդ Պետրոս ընտրեց Փրիսիացի գնդապետ Ֆոն Մէօկտէնը:

Զինուորական այս գունդի կազմութիւնը Սոֆիի ականջը հասաւ: Արքունի խնամակալուհին ուսերը թօթուեց: Ան կ՚ուզէր ցարուհի ըլլալ եւ քովը նստեցնել սիրականը, որովհետեւ Պետրոս չափահասութեան հասնելու համար դեռ քանի մը տարի կ՚ուզէր:

Տասնըեօթը տարեկանին Սլոբոտա գընաց: Գեղեցիկ տուներուն մէջ կը շողշողային բիւրեղները եւ դաշնակի ձայներ կը լսուէին: Տակաւին քաղքենիներ չէր ճանչնար, իր բարեկամները հիւսներ, դարբիններ, կօշկակարներ եւ աղտոտ ձեռքերով բանուորներ էին: Եթէ Կրեմլին մնացած ըլլար գերի պիտի դառնար կարգուսարքի: Սկսաւ յաճախել դառնալ իր փախուստները տունէն: Մայրը՝ Նաթալի կը մտածէր թէ Պետրոսի միակ փրկութիւնը ամուսնութիւնն էր, որով ամուսնացուցին գեղեցիկ Էվտոքսի Լափուհինի հետ:

Բայց Պետրոս շուտով վերադարձաւ իր հին սովորութիւններուն, փախելով տունէն:

Օր մըն ալ տեսան որ բանակ մը դէպի Խրիմ կը քալէր առաջնորդութեամբ Պազիլ Կալիցինի: Սոֆին էր որ մղած էր զայն, որովհետեւ կ՚ուզէր իր սիրականին զինուորական փառքը ապահովել: Երկու անգամ իր սիրականը դէպի հարաւ ղրկած էր կռուելու համար Ռուսիոյ թշնամիներուն դէմ, բայց միշտ ալ պարտուած վերադարձած էր:

Սոֆի թէեւ Կրեմլինի ամէնէն մեծ զանգակը հնչեցնել կուտար, սակայն այս անգամ ալ յաղթած էին Թաթարները եւ Սաեպը: Բայց Սոֆի յաղթական կը հռչակէր իր սիրականը, որովհետեւ ողջ առողջ վերադարձած էր: Ան կ՚ուզէր որ Պոյարները Մոսկուայի դուռները սպասէին եւ պատրիարքը բռնէր ձիուն սանձը. եւ տակաւին կ՚ուզէր որ երկու ցարերը հանդիսաւոր ընդունելութեան ընդունէին Կալիցինը եւ արքայական շնորհաւորութիւններ յայտնէին:

Իվան կ՚ընդունի, Պետրոս կը մերժէ եւ կը վիրաւորէ կնոջ մը հպարտութիւնը:

Պետրոսի բանակը կը մեծնար հետզհետէ: Օր մըն ալ պահակը հեռուէն լոյսեր կը տեսնէ եւ զինուորներ որ դէպի Պետրոսի պալատը կը յառաջանային «Սուրբ Աստուածածին» կ՚ըսէ ու կը խաչակնքէ: Պահակը կը խաչաձեւէ իր գէնքերը եւ կը պոռայ.

— Կեցէ՛ք, եթէ ոչ կը կրակեմ:

— Զգէ՛, որ անցնինք, պէտք է որ տեսնենք ցարը: Եթէ թոյլ չտաս ժամէ մը պիտի մեռնի ցարը: Խօսողը Պորիս Կալիցինն էր, Սոֆիի սիրականին զարմիկը, որ Պետրոսի սիրելի բարեկամն էր:

— Վեց հարիւր հրաձիգ զինուոր կը յառաջանայ Փրէօպրաժէնսքոյի վրայ: Մենք կանխեցինք, որովհետեւ կ՚ուզենք ազատել ցարը:

— Ցար, ցար, կը պոռան:

Պետրոս կ՚արթննայ, վեց հարիւր հրաձիգ զինուո՞ր:

— Ձի մը, կը պոռայ եւ առանց հագուելու, բոպիկ ու շապիկով կը նետուի ձիուն վրայ եւ կը թռի: Քանի մը հոգի միայն կրնան ետեւէն հասնիլ մութ գիշերին:

Ո՛չ մայրը, ոչ ալ իր յղի կինը Եւտոքսին տեղեակ էին եւ կը քնանային խաղաղօրէն: Առաջին անգամն էր որ երիտասարդ հսկան կը դիմագրաւէր վտանգը, եւ կը սուրար հեւհեւալով:

Առտուան ժամը 10ին կը հասնի Թոյնիթէ վանքը, Մոսկուայէն տասը մղոն հեռու:

— Բացէք դուռը, ցարն եմ, կը պոռայ: Ցա՞րը, այդ մերկ մա՞րդը:

Վանքը գրեթէ քաղաք մըն էր, կամ աւելի ճիշդ Կրեմլին մը: Ցարը հոն պալատ մը ունէր եկեղեցիներով, բարձր աշտարակով մը: Հազարաւոր վանականներ կ՚ապրէին հոն: Տասնեակ հազարաւոր ուխտաւորներ հոն կ՚երթային ամէն տարի, որովհետեւ Ռուսիոյ ամէնէն կարեւոր սրբավայրն էր: Հոն կ՚երթային նաեւ արքայական փախստականները:

Պետրոս անկողինի մը վրայ նետուեցաւ հեւհեւալով: Վանական մը ներս մտաւ եւ թեթեւ մը զարկաւ Պետրոսի ուսին: Վանահայրն էր, Պետրոս գիրկը նետուեցաւ:

— Ինչէ՞ն կը վախնաս, ըսաւ վանահայրը, մի՞թէ ապահով չե՞ս զգար հոս:

— Բայց կուգա՛ն:

— Թող գան, չե՞ս գիտեր որ ոչ ոք կրնայ Թոյնիթէ մտնել առանց իմ հրամանիս:

— Քոյրս, Սոֆին է որ զանոնք հոս կը ղրկէ:

— Վեց տարի առաջ քոյրդ՝ Սոֆին եկաւ ապաստան խնդրելու ինծմէ Հովանուքին ապստամբներուն դէմ: Պաշտպանեցի զայն, որովհետեւ խնամակալուհին էր: Ես քեզ կ՚ընդունիմ եւ եթէ պէտք ըլլայ, կը պաշտպանեմ անոր դէմ, որովհետեւ դուն ցարն ես:

Վանական մը ներս մտաւ եւ վանահօր ըսաւ թէ Պորիս Կալիցինը եւ Պութուրլինը եկած են ցարին կուսակիցներու խումբով մը: Պետրոսի զինուորները ճամբայ ելած են թնդանօթները միասին բերելով:

— Հապա մա՞յրս, կի՞նս:

Պորիս Կալիցին պատմեց պալատին անցուդարձը: Երբ հաստատած են թէ ցարը փախած է, ձգած գացած են հրաձիգ զինուորները:

Պետրոս առաւօտուն փախստական մըն էր

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Տունէն ելլելով՝ գացի գտայ Արտաւանը, որուն հետ իջանք Կալաթա: Քոմիսիոն խանի առջեւ հանդիպեցայ Տիգրան Երկաթին, որուն նոյնպէս իմացուցի թէ ցոյց մը պիտի ըլլար եւ խրատեցի իր տունը երթալու, միեւնոյն ատեն յայտնեցի իրեն որ ես կը մեկնէի:

Որոշապէս չէի գիտեր թէ ցոյցը ի՛նչ ձեւով եւ ո՛ւրտեղ տեղի պիտի ունենար, սակայն գիտէի որ պոմպա պիտի գործածուէր: Արտաւանին հետ քարափին վրայ գտնուած գարեջրատուն մը ճաշելէ ետքը, միասին սկսանք ժուռ գալ ծովեզրը:

Ինչպէ՞ս պիտի կրնայի ինքզինքս շոգենաւ մը նետել կամ շոգենաւ մը պիտի կրնայի՞ գտնել, որովհետեւ այդ թուականին գրեթէ միայն Մէսաժըրիի շոգենաւերն էին որ քարափին կը մօտչէին եւ մինչեւ ցերեկ այդ ընկերութեան ո՛չ մէկ շոգենաւը կ՚երեւար դեռ:

Գացի ընկերութեան գրասենեակը, ուր իմացայ թէ իրիկուան դէմ Սամսոնէն «Սիտօն» անուն շոգենաւը պիտի հասնէր եւ հետեւեալ օրը պիտի մեկնէր Մարսիլիա՝ Սելանիկ ու Սիրա հանդիպելով:

Գրասենեակէն դուրս ելլելով հանդիպեցայ պարոն Սպանդարեանի, որ նոյն թրքականներուն ուսուցչութիւն կ՚ընէր Պոլսոյ մէջ եւ յեղափոխական կը կարծուէր: Ժպտելով քովս մօտեցաւ.

— Այսօր ցոյցը պիտի կատարուի, ըսաւ:

— Գիտեմ... բայց ո՞ւր:

— Սամաթիոյ մէջ.. եւ ուրիշ թաղեր ալ, բայց նախ Սամաթիայէն պիտի սկսի.. հինգ հարիւր պոմպա ունինք:

Ու հեռացաւ արագ, քայլերով:

Հազիւ քանի մը վայրկեան անցած էր երբ ահեղ պայթիւն մը լսեցաւ՝ որուն յաջորդեց ուրիշ մը եւ յետոյ ուրիշ մը...

Ձայնը Կալաթայի կողմէն ու շատ մօտէն կուգար:

Քարափին վրայ ամէնքը շուարած իրարու կը նայէին առանց կարենալ մեկնութիւն մը տալու:

Այս շարժումը տասը վայրկեանի չափ տեւեց: Պայթիւնները դադրած էին երբ յանկարծ խելայեղ բազմութիւն մը սկսաւ քարափին վրայ բացուած փողոցներէն դէպի ծովեզրը խուժել:

Հասնողները նաւակներու մէջ կը նետուէին, առանց աղաղակ մը արձակելու, առանց խօսք մը արտասանելու եւ նաւավարին կը հրամայէին հեռանալ դէպի ծովուն բացը: Քանի մը վայրկեանէն ծովը նաւակներով լեցուեցաւ: Ես ու ազգականս ալ, առանց անցած դարձածէն տեղեկութիւն մը ունենալու, հետեւեցանք ամէնուն օրինակին ու յոյնի մը նաւակը մըտանք: Ծովուն վրայ ամէնքը սկսան զիրար հարցուփորձել: Ո՛չ ոք գիտեր թէ ինչո՞ւ փախած ու նաւակ մը ապաստանած էր:

Բայց, կամաց կամաց, կէտի մը վրայ ամէնքը համաձայնեցան:

— Պանքային դէմ բան մը տեղի ունեցած էր..

Ի՞նչ բան սակայն:

— Կրետացիները պանքային վրայ յարձակեր են, կ՚ըսէին ոմանք:

— Կրետացիները չ՛է, այլ Մակեդոնացիները, կ՚ուզէին ուրիշներ:

— Ո՛չ կ՚ըսէին ուրիշներ, կառավարական պաշտօնեաներ ամսական չառնելնուն համար բողոքի ցոյց մը ըրեր են պանքային դէմ:

Ի վերջոյ ճշմարտութիւնը լսեցինք:

— Հայ յեղափոխականները պանքան կոխեր են:

Եւ սակայն ժամանակը կ՚անցնէր: «Սիտօն» արդէն եկած էր Սեւ ծովէն ու քարափին մօտեցած, միւս կողմէ մեր ծերուկ յոյն նաւավարը կը տրտնջար, կ՚ուզէր մեզի ցամաք հանել ըսելով թէ ինք չէր կրնար աւելի երկար մնալ եւ թէ Ֆէնէր ընտանիքին քովը պիտի երթար: Շատեր արդէն ետեւէ ետեւ ցամաք կ՚ելլէին:

Մեր նաւակն ալ մօտեցաւ քարափին:

Արտաւան սեւ մօրուքով մէկը ցոյց տալով ըսաւ ինծի.

— Սա մարդը ոստիկանութեան պաշտօնեայ ու լրտես է, բանտին մէջ ճանչցած եմ զինքը, որոշ տեղեկութիւն ունենալու է, անոր հարցնենք:

- Եւ նաւակին մէջէն սկսաւ պոռալ.

— Ահմէ՛տ էֆէնտի՛, Ահմէտ էֆէնտի՛...

Մօրուօք մարդը դարձաւ դէպի մեզ ու բարեւեց:

— Ի՞նչ պատահեցաւ, հարցուց ազգականս:

— Եւ ո՛չ մէկ բան, պատասխանեց մարդը ամենայն պաղարիւնով:

— Հապա այս իրարանցո՞ւմը ...:

— էֆէնտիմ հարաֆէթի արզ օլտու կէչտի (երկրաշարժ եղաւ ու անցաւ), պատասխանեց նոյն հանդարտութեամբ:

Յետոյ խրատեց մեզի որ նաւակէ դուրս ելլենք ու տեղերնիս երթանք:

(15 – Շար.)

կէսօրին՝ տէրը կացութեան: Ան լուր ղրկեց Սոֆիին որ արդարացնէ իր արարքը:

Հրամայեց զինուորներուն որպէսզի ամէն մէկ զօրագունդ, գնդապետ եւ տասը հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկուի Թունիթժէ, ցարին կամքը ստանալու համար:

Այդ գիշեր քնացաւ խաղաղ, առտուն հարցուց թէ ի՞նչ կ'ընէ Սոֆի:

— Կ'արգիլէ, որ Պոյարները, պաշտօնատարները եւ զինուորականները քովդ գան:

Զօրավար Կորտոնին ըսաւ թէ Թող ներս գան քու բերած պատուիրակներդ: Ներս մտան տասը հոգի, բոլորն ալ Եւրոպայի զանազան ազգութեանց կը պատկանէին եւ կ'աշխատէին միմիայն դրամի համար:

Յաջորդ օրը Սուհարոֆի հրաձիգ զինուորները պատուիրակութիւն մը ղրկեցին յայտնելով թէ ցարին կողմն են:

Սոֆի կատաղութենէն կը խեղդուէր: Դարձեալ հրամայեց փակել Թունիթժէի ճամբան: Երդում ըրաւ պատժել բոլոր անոնք որ իր եղբօրը կողմը պիտի անցնէին, թէեւ հաւատք չունէր իր ուժերուն վրայ եւ չէր ալ հասկցած թէ իր կառավարութիւնը բոլորովին կորսնցուցած էր ժողովրդականութիւնը: Այն քանի մը հրաձիգները որ իր քով կը մնային, անոնք ալ հեռացան երբ հասկցան թէ ցարեւնան կորսուած էր: Մեծ հարուած մը եղաւ նաեւ Սոֆիին երբ իմացաւ թէ իր սիրական Կալիցինն ալ ծունկի եկած էր ցարին առջեւ: Թէեւ Պետրոս աքսորեց զայն:

Սոֆի հասկցաւ թէ այլեւս տեղի պէտք էր տալ: Քոյրը՝ Մառիան ցարին ղրկեց հաշտուելու համար պայմանները: Պետրոս մերժեց ընդունիլ Մառիան:

Կրեմլին պարպուեցաւ բոլորովին: Մոսկուայի մէջ բոլորը միացան ցարին:

Սոֆի կառքը լծել տուաւ եւ մէջը նըստաւ երթալու դէպի Թունիթժէի վանքը: Բայց ձիաւորներու ջոկատ մը կեցուց կառքը: Իշխան Պուեթուրլին բացաւ դուռը եւ բարեւելով Սոֆին ռուսական ձեւով ըսաւ.

— Ցարեւնա՛, աւելի հեռու պիտի չերթաս:

— Բայց եղբօրս կ'երթամ:

— Ցարը ինքն իսկ հրամայեց որ ձեզ ձերբակալեմ:

Սոֆի հասկցաւ թէ կորսուած էր: Կը յուսար թէ՝ եթէ տեսակցութիւն մը ունենար երիտասարդ դահակալին հետ, ան թոյլ պիտի տար որ ապահովուէր քանի մը տարի իր իշխանութիւնը եւ իր սէրը:

— Եղբայրս զէթ պէտք է հաւանի յայտնել ինծի թէ ի՞նչ կը սպասէ ինձմէ:

— Կը սպասէ որ անունը տաս այն վանքին ուր կը փափաքիս քաշուիլ:

Սոֆի լացաւ տեսնելով որ իր երազը չիրականացաւ:

Քանի մը օր ետք 60·000 հոգիի ընկերակցութեամբ Պետրոս ցարը Մոսկուա կը մտնէ:

Մ. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ 1973ԻՆ

—0—

Հայաստանի մամուլին մէջ լոյս տեսած բազմաթիւ յօդուածներու (*), տեղեկութիւններու նիւթերուն վրայ հիմնուելով հետեւեալ պատկերը կարելի է կազմել Հանրապետութեան մարզական կեանքին մասին, անցեալ տարի:

— Հայաստանի մէջ մարմնամարզութեան եւ սպորտի կը հետեւին 337·500 մարզիկներ. քաղաքներու, աւաններու եւ գիւղերու մէջ կան վոլէյպոլի 1200, պասքէթպոլի 830, ոտնագնդակի 360 խաղադաշտեր, ինչպէս նաեւ 17 մարզադաշտ եւ 747 մարզասրահ:

1973ին բազմաթիւ հայ մարզիկներ եւ հայկական խումբեր փայլուն արդիւնքներ արձանագրեցին համամիութենական եւ միջազգային մրցաշարքերու մէջ: Ամէնէն առաջ յիշատակելի է մարզական տարուան իսկական հերոսը՝ «Արարատ» ոտնագնդակի խումբը: Արարատցիները հայկական ոտնագնդակի պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով նուաճեցին Խորհ. Միութեան մարզական երկու բարձրագոյն մրցանակները՝ երկրին ախոյեանութեան ոսկէ շքանշանը եւ բիւրեղապակեայ բաժակը: Խումբը ստացաւ նաեւ բազմաթիւ այլ մրցանակներ, ինչպէս, օրինակ, մրցումներու ընթացքին ամէնէն շատ կոլ արձանագրողներունը, բոլոր խումբերէն աւելի յաղթանակներ ապահովողինը եւայլն: Խորհ. Միութեան առաջին հաւաքականին մաս կազմեցին հինգ Երեւանցիներ՝ Ա. Աբրահամեան, Ա. Սարգսեան, Յ. Զանազանեան, Ա. Անդրէասեան եւ Լ. Իշտոյեան: Ախոյենութեան մրցաշարքի 33 լաւագոյն խաղացողներու մէջ դասուեցան Ա. Աբրահամեան, Ս. Մարտիրոսեան, Ա. Կովալենկօ, Ն. Մեսրոպեան, Յ. Զանազանեան, Ա. Անդրէասեան, Լ. Իշտոյեան եւ Ե. Մարգարով: Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի լաւագոյն մարզիկներու եռեակին մէջ երկրորդ տեղը գրաւեց Ա. Անդրէասեան:

Նոր մրցանիշեր հաստատեց ողիմպիականի եւ Եւրոպայի ախոյենուհի Ֆայինա Մելնիկ: Ան երեք անգամ բարելաւեց սկաւառակի համաշխարհային մրցանիշը՝ զայն հասցնելով 69 մեթր 48 սանթիմեթրի, ղառնալով նաեւ ախոյենուհի միջազգային ուսանողական խաղերու:

Երեք անգամ միջազգային մրցանիշ հաստատեց նաեւ Եւրոպայի ախոյեան Շաւարշ Կարապետեան՝ 400 մեթր ջուրին տակէն լողալու մրցաշարքին մէջ: Ան նուաճեց Խորհ. Միութեան գաւաթը այդ մարզին մէջ:

Երեւանցի Զինայիդա Սիմոնեան Եւրոպայի ախոյենուհի դարձաւ եւ աշխարհի մրցանիշը հաստատեց օդամղիչ զէնքի հրաձգութեան մէջ:

Սուսերամարտիկ Աշոտ Կարագեան երրորդ տեղը ապահովեց աշխարհի ախոյենութեան շարքին մէջ: Ախոյեան դարձաւ համամիութենական երիտասարդական մարզախաղերուն ընթացքին:

Խորհ. Միութեան ախոյեան դարձան կռփամարտիկներ Սուրէն Դուրեան եւ Դաւիթ Թորոսեան: Այս վերջինը ոսկէ շքանշանին հետ ստացաւ նաեւ լաւագոյն թեքնիքը ցուցադրած կռփամարտի համար սահմանուած յատուկ մրցանակը:

Նախանցեալ տարուան նման ամէնէն զօրաւոր ըմբիշը դարձաւ (թեթեւ ծանրութիւն) Խորհ. Միութեան մէջ Երեւանցի Վալերի Յարութիւնեան:

Բագրատ Բունիաթեան, Գեղամ Վարդանեան եւ Եդուարդ Զաքարեան եռեակը նուաճեց Խորհ. Միութեան փինկ-փոնկի բաժակը: Ռիտա Պօղոսեան եւ Էլմիրա Անտոնեան նոր մրցանակներ ապահովեցին փինկ-փոնկի ճիւղին մէջ:

Դժբախտաբար, անցեալ տարի, Հայաստան տժգոյն պատկեր մը պարզեց մարզախաղերու մարզին մէջ: Համամիութենական երիտասարդական մարզախաղերուն, որոնք տեղի ունեցան անցեալ Յուլիսին Դոնի-Ռոստովի մէջ, Հայաստանի մարզիկները 14րդ տեղը գրաւեցին խմբական դասաւորումով 17 հաւաքականներու մէջ (15 Հանրապետութիւններ, առաւել Մոսկուա եւ Լենինկրադ): Իսկ թեթեւ աթլեթիզմի մարզին մէջ Հայաստանի խումբը 29 կէտով խմբական դասաւորումով վերջին տեղը գրաւեց: Նոյնիսկ այնպիսի խումբեր, ինչպէս Ազրբէջանի, Ուզբեկիստանի, Լատվիայի, Կիրգիզիայի ազգային հաւաքականները, որոնք գլխաւոր մրցակիցներն եղած են միշտ Հայաստանի, այս մրցաշարքին հաւիւրէ աւելի կէտեր ապահովեցին:

Փայլուն պատկեր չպարզեց նաեւ թեթեւ աթլեթիզմի ախոյենական մրցաշարքը Երեւանի մէջ, ուր միայն մէկ մրցանիշ հաստատուեցաւ (Ռոբերդ Յարութիւնեան, երեք քայլ հեռացատկ՝ 7 մեթր 69 սանթիմեթր):

(*) «Սով. Հայաստան», 1973 Օգոստոս 1, Հոկտեմբեր 13 եւ Դեկտեմբեր 31:

1974՝ Դպրոցաշէն Տարի...

—0—

Կարդացինք «Յառաջ»ի ընթացիկ տարուան Յունուար 12ի թիւին մէջ՝ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ տեղի ունեցած Հայկական Ծնունդի տօնակատարութեան նկարագրութիւնը, որուն վերջաւորութեան դրուած էր Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի արտասանած խօսքը օրուան առթիւ:

Արդարեւ Ֆրանսայի մեր գաղութի կեանքին համար ամէնէն խօսուն մաղթանքն էր զոր կատարած էր Սերովբէ Արք. իր խօսքին մէջ: Ահա թէ ինչ էր այդ՝ «Միակ մաղթանքս այն է որ 1974ը ըլլայ դպրոցաշէն տարի մը»: Թէեւ իրաքանչիւր Ֆրանսահայի միտքը չարչըրկող եւ ամէնօրեայ պահանջը եղող հարցն է եղած հայկական դպրոցներու ցանցով մը օժտելը մեր գաղութը, այդուհանդերձ, երբ առաջադրութիւնը կուգայ այս անգամ վերէն, ուրախութեամբ կը լեցուի մեր սիրտը ու կը մաղթենք՝ մեր կարգին, որ խօսքին յաջորդէ նաեւ իրագործումը այս յոյժ կարեւոր գործին:

Դպրոցաշէ՛ն տարի...

Ի՜նչ գեղեցիկ որակում մը, արդարեւ: Բայց ի՞նչպէս, պիտի հարցնեն շատեր: Կը յիշեմ այս պահուն թէ ինչպէս հարիւր յիսուն տարի առաջ, Թիֆլիսի ժամանակի առաջնորդ Ներսէս Աշտարակեցի, կը մտածէր հայկական դպրոց մը հիմնելու մասին. իր ծրագրի իրականացման համար նախատեսած էր հաշիւ մը, որուն համաձայն, եթէ իր թեմին մէջ ապրող 12·000 հայ ընտանիքներէն իւրաքանչիւրը մէկ մանէթ նուիրէր, դպրոցը իրականութիւն կը դառնար: Եւ Թիֆլիսի Առաջնորդը՝ վստահելով հայ ժողովուրդի նուիրաբերող ոգիին՝ դիմեց գործնական քայլի ու Ներսիսեան վարժարանը մարմին առաւ 1824 Թուականին: Այս տարի 150ամեակն է Ներսիսեան դպրոցի: Ի՜նչ գեղեցիկ բարեբախտութիւն մը պիտի ըլլար եթէ Ֆրանսայի մեր գաղութն ալ գործնականօրէն ծրագրէր դպրոցաշինութեան արշաւ մը: Եւ եթէ Սերովբէ Արք. ձեռնարկէ անմիջական աշխատանքի եւ առաջին դպրոցը իրականութիւն դառնայ 1975ին, խորհրդանշական եւ պատմական երեւոյթ մը կրնայ դառնալ Ֆրանսայի հայ գաղութի մեր կեանքին մէջ մասնաւորապէս եւ հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, ընդհանրապէս, տրուած ըլլալով որ 1975ը կը հանդիսանայ Կիլիկիոյ հայկական վերջին թագաւորութեան անկումին 600ամեակը:

Ժամանակը հասած է այլեւս, որպէսզի մեր գաղութը՝ սկսեալ եկեղեցիէն մինչեւ ազգային կեանքի ղեկավարութիւնը ստանձնած բոլոր ազգային, քաղաքական, բարեսիրական եւ մշակութային կազմակերպութիւնները, ծրագրեալ եւ յարատեւ աշխատանքներով կազմակերպեն Դպրոցաշինութեան արշաւ մը եւ գործնական քայլեր առնեն այդ ուղղութեամբ, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէր Սերովբէ Արք. «որքան աւելի շատ ըլլան մեր ազգային կրթական հաստատութիւնները, այնքան աւելի ամուր հիմքերով խարսխած կ'ըլլանք հայապահպանութեան գործը, որքան շատ թիւով հայ աշակերտներ ունենանք մեր ազգային կրթական օջախներուն մէջ, այն քան աւելի հիմնաւորած կ'ըլլանք մեր գոյութեան պայքարը»:

Ո՞վ պիտի առնէ առաջին քայլը: Ահա առաջադրուած հարցումը: Ներսէս Աշտարակեցիի օրինակը խօսուն է:

Հրամմեցէ՛ք...:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

1.

— Ի հարկէ, ասել էր Թատերգու Լեգան, երբ առաջին անգամ նրան խօսել էին այդ առթիւ: — Անկարելի է լրագիր հրատարակելու ձեռնարկել, մինչեւ որ չփոխեն տպագրական օրէնքները: Մի համար անգամ չի կարելի հրատարակել: Բայց մենք արդէ գրաքննական պայմաններում իսկ կարող ենք տպագրել առանձին գրքոյկներ, եւ քանի շուտ սկսենք, այնքան շուտ կը հասնենք բարենորոգումների:

Եւ նա բացատրում էր Հիմա Ֆարրիցիի աշխատանոցում, թէ ի՛նչ դիրք էին բռնելու ազատամիտ գրագէտները:

— Կասկած չկայ, — խօսքի մէջ մտաւ ներկայ եղողներից մէկը. մի ալեւոր փաստաբան՝ իր ձիգ տուող խօսուածքով, — կասկած չկայ, որ մենք այս կամ այն ձեւով պէտք է օգտուենք վայրկեանից: Մենք դժուար կը ճարենք մի ուրիշ այսպէս յարմար բոպէ՝ լուրջ բարենորոգումներ մտցնելու համար: Միայն ես չեմ հաւատում պամֆլէտների բերած օգուտին, նրանք գրգռում ու վախեցնում են կառավարութեանը, փոխանակ մեր կողմը հակելու, իսկ մենք, ինկապէս ասած, չէ՞ որ միայն դրան ենք ձգտում: Հէնց որ կառավարութիւնը նկատի մեզ իբրեւ վտանգաւոր խռովարարներ, մենք այլեւս չենք կարող յոյս դնել նրա օժանդակութեան վրայ:

— Ուրեմն ի՞նչ պէտք է անենք ձեր կարծիքով:

— Մի ուղերձ տանք:

— Մեծ դքսի՞ն:

— Այո, խնդրենք նրանից մամուլի լայն ազատութիւն:

Սուր հայեացքով ու թխահեր մի մարդ, որ նստած էր լուսամուտի մօտ, ծիծաղելով դարձաւ խօսողներին.

— Շատ բան կը ստանաք ձեր ուղերձով: Ռենցիի գործի ելքը գոնէ պէտք է բուժէր մեզ այդ տեսակ երազներից:

— Ես նոյնքան եմ ցաւում, որքան եւ դուք, պարոն, որ չկարողացաք Ռենցիի յանձնումը արգելել: Անախորժ բաներ ասել չեմ ուզում, բայց եւ այնպէս անկարող եմ չխորհել, որ մեր անյաջողութեան պատճառը մեր մի քանի անդամների անհամբեր ու տաքարիւն լինելն էր: Ես, ի հարկէ, վճռականութիւն չէի ունենայ...

— Բոլոր Պիէմոնտցիք երբեք ոչ մի վճռականութիւն չունեն, — սուր ընդհատեց նրան թխահերը: — Զգիտեմ ի՞նչն էք դուք տաքարիւն անուանում ու անհամբեր: Մեր ուղարկած խոհեմ ուղերձների չա՞րքը: Տոսկանայում ու Պիէմոնտում դա կարելի է անհամբերութիւն է համարւում, սակայն մենք՝ Նեապոլցիքս, այլ կերպ ենք դատում:

— Բարեբախտաբար, — նկատեց Պիէմոնտցին, — Նէապոլցիների գործունէութիւնը Նէապոլումն է միայն:

— Թողէք, պարոններ, թողէք խնդրեմ, — միջամտեց պրոֆեսէորը: — Նէապոլեան բարքերը ինքնին շատ լաւ են, այնպէս, ինչպէս եւ Պիէմոնտինը: Բայց մենք այժմ Տոսկանայումն ենք, իսկ Տոսկանայում սիրում են գործի էութեամբ ըզբաղուել: Գրասսինին ուղերձի կողմնակից է, Գալլին՝ ընդհակառակը: Իսկ ի՞նչ է ձեր կարծիքը, դոկտոր Ռիկարդօ:

— Ես ուղերձ տալու մէջ ոչ մի վնաս չեմ տեսնում եւ կը ստորագրեմ ամէն ուղերձի տակ, ինչ Գրասսինին տալ ուզէ: Բայց ենթադրում եմ, որ միայն ուղերձներով ոչինչ դուրս չի գայ: Կարելի չէ՞ միթէ միաժամանակ թէ՛ ուղերձ, թէ պամֆլէտ:

— Ի հարկէ, միայն նրա համար, որ պամֆլէտները գրգռեն կառավարութեանը եւ չթողնեն կատարելու, ինչ որ խընդրւում է ուղերձներով, — ասաց Գրասսինին:

— Միեւնոյն է, առանց դրան էլ չեն կատարելու:

Նէապոլցին ելաւ ու մօտեցաւ սեղանին:

— Պարոններ, սխալ ճամբով էք գնում: Կառավարութեան հետ խաղի ելնելով՝ ոչինչի չենք հասնի: Պէտք է ժողովրդական մասսան հանենք ոտքի:

— Ասելը հեշտ է, քան անելը: Ինչի՞ց կը սկսէիք, օրինակ:

— Դեռ վաղ է այդ տեսակ հարցեր տալը, Գալլի: Ի հարկէ, կը սկսուի նրանից, որ գրաքննիչի գլխին կը բամփեն:

— Ամենեւին, — պատասխանեց Գալլին զայրացկոտ: — Դուք միշտ կարծում էք, որ հարաւայիններս դանակից զատ ոչ մի բանի չենք հաւատում:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ նոր ընտրեալ ժողովրդապետը

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

հանդիսաւոր ճայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ Կիրակի Յունուար 20 ժամը 10ին, 92 Ռիւ տ'Օպանեը։

Կը քարոզէ

ՆԻԿՈՂՈՍ Թ. Վ. ՔԷՀԵԱՅԵԱՆ

Կը հրաւիրուին բարեպաշտ հաւատացեալները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Յարութիւն Շիրվանեանի, իր կնոջ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Մօրիսի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է բարեսէրի մը կողմէ 100 Ֆր. եւ փոքրիկներու նուէրներ ի նպաստ դպրոցի նոր տարուան առթիւ։ Նոյնպէս 350 Ֆր. Օր. Մարի Ճելոյեանի կողմէ՝ նուէր մասնաճիւղին։

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Եսայեանէ 150 պարգեւներ իր դպրոցի տօնածառին իբրեւ նուէր։

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի բոլոր ընկերները Շաբաթ Յունուար 19, Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Յունուար 19, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ժողովը կը բացուի ճիշդ ժամուն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերուն, Յունուար 20ին, Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան–Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը ժամը 14.30ին

Խմբերգ, պար, արտասանութիւն կայանի մանուկներուն կողմէ։ Հրավիրաններ։ Գունաւոր ֆիլմ կայանի կեանքէն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ օթօքարը կը մեկնի ժամը 13.30ին Պոլ. Քարնօ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԷՆ ժամը 13.30ին, եկեղեցւոյ առջեւ, Ռիւ Սէն Ժիւստ։

Սարսէլ կը հանդիպի՝ Փլաս տիւ 11 Նովամպր։

ԻՍԻԷՆ օթօքարը կը մեկնի ժամը 14.30ին Մշակոյթի Տան առջեւէն։

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՎԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

"ԽՍԱՅԱՆԻ ՕՐԸ"

Խասեան Սանուց Միութիւնս ամէն տարուան նման այս տարի եւս կը կազմակերպէ «Խասեանի Օր»ը, Յունուար 20, Կիրակի։ Այդ օրը, ըստ սովորութեան, հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ խասեանցիներու հոգիներուն ի հանգիստ, Փարիզի Մայր եկեղեցին։

Իսկ ժամը ճիշդ 13.30ին «Բաժակի պահ»ը կը տօնուի ճոխ սեղաններու շուրջ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ։ Ճառեր, յիշատակի ոգեկոչումներ, գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Կը ցուցադրուին նաեւ Խասեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսի եւ գրօսապտոյտներու ֆիլմերը (մեկնաբանուած)։

«ՀԱՐԱՒ – ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ» նուագախումբ

Անակնկալներ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 45 Ֆր.։ «Բաժակի գինի»ն նուիրուած՝ Միութեան կողմէ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ատմինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ։

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին։

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ԲՈՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Յունուար 26, ժամը ճիշդ 16–18, Ռիւ Պլէօի գրասենեակին մէջ։ Օրակարգի վրայ է ընտրութիւն վարչութեան։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԳԱՐՈՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը

— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ։

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԿԱԼԱ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 ԺԱՄԸ 16ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

SALLE DES FÊTES DE SARCELLES PLACE DU 11 NOVEMBRE

Նախաձեռնութեամբ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԻՆ,

Մասնակցութեամբ

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

NOMBREUSES ATTRACTIONS
MENU SOIGNÉ AMBIANCE AGRÉABLE

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
VICTOR GARDONի
(Վահրամ Կաճաւեան) մահուան տարելիցին առիթով

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 26 Յունուար երեկոյեան ժամը 20.30ին

Խօսք կ'առնեն
RAYMOND ARON
Prof. ARPIARIAN
CARZOU

որ սիրով պիտի ստորագրէ Վիքթոր Կարտօնի գրքի կողքի նկարին վրայ, որուն հեղինակն է

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է — Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
20
DIMANCHE
20 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.917
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.917

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Մահուան տարելիցին առթիւ)

—0—

1973ի մեր կորուստներու շարքին մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Խորէն Գաբիկեան, ներհուն այլ համեստ կրթական մշակ մը, բազմակողմանի զարգացումի տէր մտաւորական մը, որուն ամբողջ կեանքը անձնազոհ նուիրում մը եղաւ ազգային, հանրային, մշակութային գործին:

Հերոսական Շապին Գարահիսարի զաւակ՝ ծնած էր 1891ին: Զորս տարեկանին որբացած, 1903ին կ'ընդունուի Սեբաստիոյ որբանոցը, զոր կ'աւարտէ 1909ին: Օսմ. Սահմանադրութենէն վերջ Պոլիս երթալով կը մտնէ Գատըգիւղի Մխիթարեան վարժարանը (1910–1911), յետոյ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան (1911–1914): Պատերազմի տարիներուն կը հետեւի Ֆրիպուրկի (Զուիցերիա) համալսարանի դպրութեանց բաժնին: Զինադադարին՝ ուսուցիչ Պոլսոյ Եէտի-Գուլէի վարժարանին, ապա՝ 1920–21ի տարեշրջանին՝ ուսուցիչ եւ ընդհ. հսկիչ Կեդրոնական վարժարանին: 1921ի աշնան կը վերադառնայ Վենետիկ, ուր մինչեւ 1928 կը վարէ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի ուսուցչի եւ հսկիչի կրկնակ պաշտօնները: Կ'աւանդէ պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն:

1928ին կը հրաւիրուի Հալէպ, իբրեւ տնօրէն ազգային Հայկազեան վարժարանի, պաշտօն՝ զոր կը վարէ մինչեւ 1932: Իբրեւ աշակերտ ունեցած է հոգելոյս Զարեհ Կաթողիկոսը: Հալէպէն վերջ՝ 1932–1934՝ երկու տարի տնօրէն Ատիս Աբաբայի նորակառոյց «Գէորգոֆ վարժարան»ին:

1934ի աշնան եկաւ Փարիզ, ուր երկու տարի հետեւեցաւ Սորպոնի եւ Քոլէժ տը Ֆրանսի դասընթացքներուն, միաժամանակ կանոնաւորաբար աշխատակցելով «Յառաջ»ին՝ Հէքում ծածկանունով (1935–36):

1936ին վերադարձ Հալէպ, նախ՝ փոխտեսուչ նորաբաց Մխիթարեան վարժարանին (1936–1938), յետոյ կրկին տնօրէն Ազգային Հայկազեան վարժարանին (1938–1940):

1940ի աշնան, իր յիսնամեակի նախօրեակին, ողբացեալ Գաբիկեան իբրեւ վերջնական հանգրուան ընտրեց Անթիլիասի Կաթողիկոսարանը, ուր ապրեցաւ իբրեւ աշխարհական վանական մը՝ մինչեւ վերջին շունչը, համեստ ու անպաճոյճ խցիկի մը մէջ: 1940–1952 դիւանապետ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին, 1941–1956՝ պատասխանատու վարիչ վանքի Մատենադարանին, ու նաեւ մինչեւ 1970՝ ամբողջ 30 տարի ուսուցիչ դպրեվանքին, մեծ ձեռնհասութիւն ցոյց տուաւ իր ստանձնած բոլոր պարտականութեանց մէջ:

1970ին, տարիքի բերումով, քաշուեցաւ ուսուցչական պաշտօնէն եւ ամբողջ երկու տարի զբաղեցաւ դասաւորելու համար Շաւարշ Նարդունիի մատենադարանին շուրջ քսան հազար հատորները, նուիրուած Կիլիկեան Աթոռին:

1940–1960՝ քսան տարի վարած է Լիբանանի Հայոց Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետութիւնը, անձնուիրաբար:

Մասնաւորաբար կ'ուսումնասիրէր Հայկական Հարցին հետ աղերս ունեցող պատմական խնդիրները: Տարիներով Պէյրութի Այգ օրաթերթին աշխատակցեցաւ պատմական – բանասիրական գրութիւններով, որոնցմէ շատեր արտատպուեցան Յառաջի մէջ:

1962ին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի տպարանէն լոյս ընծայեց հատոր մը՝ «Հայկական Հարցը Արեւելեան Հարցի մէջ» (1860–1880) խորագրով, 367 էջ: Անտիպ կը մնան՝

1. «Հայկական Հարցին հոլովոյթը» (1880–1890): 2. «Արեւելեան տագնապը» (1908–1914): 3. «Օտեան պատմութեան առջեւ»: 4. «Ազգերու պայքարը Միջերկրականի շուրջ»:

Իր այս աշխատութեանց ձեռագիրներն ու տարիներու խնայողութիւնը օրինաւոր կտակով տրամադրած է Վեհ. Խորէն Ա.ի՝ ապահովելու համար իր երկերուն հրատարակութիւնը: Յաւելեալ գումարը պիտի յատկացուի կրթական գործերու տպագրութեան:

Աշխարհիկ կեանքէ հեռու, ապրեցաւ ժուժկալ, ճգնաւորի պէս, առանձնացած վանքի իր նեղ սենեակին մէջ, ընթերցանութեան եւ գրելու մէջ փնտռելով իր գլխաւոր հաճոյքը: Ազնիւ բնաւորութեան տէր, կը սիրէր պատմել իր յիշատակները, մանաւանդ Եթովպիոյ մէջ իր տեսածներէն տարօրինակ դրուագներ:

Իբրեւ ուսուցիչ հասցուցած է հազարաւոր աշակերտներ՝ Պոլսէն Վենետիկ, Ատիս-Աբաբայէն Հալէպ ու Անթիլիաս:

Մեռաւ Կիլիկեան մայրավանքի իր առանձնարանին մէջ, 1973 Յունուար 2ի կէս գիշերին, լրիւ տալէ վերջ իր տուրքը այս անցաւոր աշխարհին:

Կը թողու բարի յիշատակ մը, զոր պիտի չմոռնան երբեք զինքը ճանչցողները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՃՇԴՈՒԻՆ

—0—

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՏԱԹ ԵՒ ՔԻՍԻՆԿԸՐ ԴԱՄԱՍԿՈՍ Կ'ԵՐԹԱՆ

—0—

Իսրայէլեան եւ եգիպտական բանակներու սպայակոյտերու պետերը՝ զօրավարներ Էլազար եւ Կամասի, ստորագրելէ ետք զինուորական ուժերու հեռացման համաձայնագիրը, Սուէզ – Գահիրէ ճամբու 101րդ քիլոմեթրին վրայ, յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին յաջորդական հանդիպումներով պիտի քննեն համաձայնագրին իրագործման կէտերն ու միջոցները: Արդէն կը ճշդուի, թէ մօտ մէկուկէս ամիս ժամանակ պէտք է, որպէսզի ՄԱԿի ուժերու հսկողութեան տակ Եգիպտացիք եւ Իսրայէլացիք գործադրեն իրենց յանձնառութիւնները:

Գահիրէի եւ Թել Ավիվի պաշտօնական շրջանակները գոհ են համաձայնագիրին կնքումէն: Նախագահ Սատաթի համար համաձայնագիրին կնքումը «վճռական անկիւնադարձ» մը կը կազմէ, իսկ Տիկին Կոլտա Մէյր ունի այն յոյսը, թէ «այս շաբաթ Պատմութիւնը ստեղծեցինք»:

Իսրայէլի մէջ սակայն հանրային կարծիքին մէկ մասը դժգոհ է, որովհետեւ, ինչպէս կը ճշդէ Լիքուտ կուսակցութեան (աջակողմեան) առաջնորդը Պեկէն, իսրայէլեան կառավարութիւնը զինուորական յաղթանակէ մը ետք տեղի տուած է Արաբներուն առջեւ. այս վերջինները, ըստ Պեկէնի, տէր պիտի չկանգնին իրենց խօսքին: Բողոքելու համար համաձայնագրին դէմ՝ աջակողմեան տարրերը մեծ ցոյց մը կը նախատեսեն կազմակերպել Թել Ավիվի մէջ: Յամենայն դէպս Զօր. Շարոն, որուն յաջող ռազմավարութեան կը վերագրուի իսրայէլեան կամրջագլուխին հաստատումը Սուէզի ջրանցքին արեւմուտքը, հեռացաւ բանակէն, որովհետեւ «Իսրայէլ տեղի տուած է»:

Քիսինկէր այժմ լծուած է իր առաքելութեան երկրորդ փուլին իրագործման, այլ խօսքով, պիտի փորձէ համաձայնութեան եզրեր գտնել Դամասկոսի եւ Թել Ավիվի պայմաններուն միջեւ, որպէսզի այս երկու մայրաքաղաքներն ալ համաձայնագիր մը կնքեն: Այս առաքելութեամբ Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարը Կիրակի օր կը պատրաստուէր Դամասկոս այցելել: Իսկ առաջ, Շաբաթ օր արդէն, Եգիպտոսի Նախագահը Սուրիոյ մայրաքաղաքը կը ժամանէր տեսակցելու համար Զօր. Ասատի հետ:

Դէտերու կարծիքով Սատաթի եւ Քիսինկէրի նպատակներն են, որ Սուրիացիք ընդունին համաձայնագիր մը կնքել Իսրայէլացիներուն հետ: Ոմանց տեսակէտով, դիւրին իրականանալի պիտի չըլլայ:

Քանի մը տողով

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Արեւմտեան մամուլի թղթակիցներուն յանձնուած երկար յայտարարութեամբ մը՝ Սոլժենիցին, իրեն դէմ շղթայազերծուած ամբաստանութիւններուն անդրադառնալով զանոնք սուտ որակեց: «Քարոզչական մարմիններուն որդեգրած գիծը անսահման վախի արտայայտութիւն է օրուան լոյսին առջեւ». այդ է պատճառը, որ անոնք կ'արգիլեն գիրքին որեւէ մէկ տողին մուտքը Խորհ. Միութենէն ներս. «Անոնք կ'ուզեն անպայման պարկի մը մէջ բանտարկել իրենց արիւնալի անցեալը եւ դէպի ապագայի ճամբուն վրայ զայն քաշել իրենց ետեւէն, առանց որեւէ խօսք, որեւէ վճիռ, որեւէ բարոյական դատապարտութիւն կատարելու դահիճներուն, քննիչներուն եւ լրտեսներուն դէմ»: Անդրադառնալով խորհրդային մամուլի յերիւրանքներուն, գրագէտը կ'ըսէ. «Պրաւդա» կը գրէ, թէ իմ գիրքիս մէջ ես հիթլերականները ներկայացուցած եմ իբրեւ սիրալիր եւ ներողամիտ մարդիկ՝ իրենց ստրկացուցած ժողովուրդներու հանդէպ, թէ Սթալինկրատի ճակատամարտը շահած են տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած աքսորականներէ կազմուած ջոկատները. «Պրաւդա»յի ընկերներ, կը ստէք. կ'ուզեմ, որ ցոյց տաք գիրքիս այդ էջերը (պիտի տեսնէք, որ պիտի չընեն)»:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ելմտական նախարարը Հռոմի մէջ յայտարարեց, թէ քարիւղի գինին վերջին յաւելումները «անտանելի» են յատկապէս թերաճ երկիրներու համար: Քարիւղ արտադրող երկիրներէն ոմանք անմիջապէս պատասխանեցին ամերիկացի նախարարին: Իրաքի նախարարը յայտարարեց, թէ քարիւղի գինը իջեցնելու հարց չի կրնար ծագիլ: Ալժերիոյ Ելմտական նախարարին համաձայն՝ քարիւղի գինին յաւելումները բնական եւ արդարանալի են:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ եւ Դաշնակցային Գերմանիա տնտեսական համագործակցութեան կարեւոր համաձայնագիր մը ստորագրեցին Պոնի մէջ: Երկու երկիրներու միջեւ համագործակցութիւն պիտի ստեղծուի ելեկտրուժի, թեքնոլոժիի եւ բնական աղբիւրներու շահագործման մէջ: Գերմանիա Պարսկաստանէն քարիւղ կ'ուզէ ստանալ Խորհ. Միութեան ճամբով: Այս առընչութեամբ Դաշնակցային Գերմանիոյ Տնտեսութեան Նախարարը պիտի տեսակցի պարսիկ իր պաշտօնակցին հետ:

ԼԻԲԻՈՅ մէջ Յունուար 18ին տեղի չունեցաւ որոշուած հանրաքուէն՝ Լիպիա – Թունուզ միութեան շուրջ:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԼԱՍՏԻՎԵՐՏՑԻԻ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

—0—

Պրիւսէլի մէջ ֆրանսերէն լոյս տեսած է միջնադարեան հայ մատենագրութեան ականաւոր դէմքերէն Արիստակէս Լաստիվերտցիի (ԺԱ. դար) «Պատմութիւնը»: Զայն ռուսերէնէ թարգմանած է ֆրանսացի արեւելագէտ Մարիուս Քանար, իսկ գրաբար բնագիրին հետ համեմատած է Հայկ Պէրպէրեան: Գիրքին ռուսերէն թարգմանութիւնը անցեալին կատարած էր Կարէն Եուզբաշեան, որ Լենինկրատ կը բնակի:

Լաստիվերտցիի գործը լոյս տեսած է քանի մը անգամ օտար լեզուներով: 1884ին Վենետիկի Մխիթարեանները հրատարակած են «Պատմութեան» բնագիրը՝ ԺԲ.-ԺԹ. դարերու ձեռագիր ընդօրինակութիւններու հիման վրայ: Նոյն բնագիրը 1901ին վերստին հրատարակուած է Վենետիկի, իսկ այնուհետեւ Թիֆլիսի մէջ: 1893ին Մինաս քահանայ Տէր-Պետրոսեանց առաջին անգամ ըլլալով աշխարհաբարի վերածած է Լաստիվերտցիի աշխատութիւնը: Միջնադարեան հայ հեղինակին ստեղծագործութիւնը լոյս տեսած է նաեւ ֆրանսերէն եւ անգլերէն: Սակայն այս հրատարակութիւնները զերծ չեն մնացած թերութիւններէ:

1963ին Կարէն Եուզբաշեան Երեւանի Մատենադարանի ինը եւ Լենինկրատի մէկ ձեռագիրներուն հիման վրայ կազմած եւ լոյս ընծայած է Արիստակէս Լաստիվերտցիի «Պատմութեան» գիտական – համեմատական բնագիրը: Հինգ տարի ետքն ալ անոր թարգմանութեամբ Մոսկուայի «Նաուկա» («Գիտութիւն») հրատարակչութիւնը «Արեւելքի գրչութեան յուշարձաններ» մատենաշարով լոյս ընծայած է «Պատմութեան» ռուսերէն հատորը: Այս գիրքն է, որ ֆրանսերէնի թարգմանուելով անցեալ տարի լոյս տեսած է Պրիւսէլ, այս անգամ իբրեւ հինգերորդ պրակը «Միջազգային Բիւզանդագիտական հանդէս»ին:

Շնորհիւ իր բովանդակութեան, նկարագրուած իրադարձութիւններու պատմական ճշգրտութեան, Լաստիվերտցիի «Պատմութիւն»ը կարելի է դասել հայ միջնադարեան պատմագրութեան լաւագոյն գործերու շարքը: Հեղինակը խորապէս ապրած է իր դարաշրջանի իրադարձութիւնները եւ գրական կարելի բոլոր միջոցներով աշխատած է իր խոհերն ու տրամադրութիւնները փոխանցել ընթերցողին:

Բարդ եւ հակասական եղած է ԺԱ. դարը Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան համար: Դժբախտաբար, հեղինակին կենսագրական գիծերը կցկտուր են: Ձեռագրական տեղեկութիւններէն պարզուած է, որ ան ԺԱ. դարու աչքի զարնող պատմագիրներէն մէկը եղած է: Ան այդ դարաշրջանի միակ ականատես պատմագիրն եղած է: Պատմական իրադարձութիւններու հետաքրքրական պատկերասրահ մըն է այդ աշխատութիւնը:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ ԵՒ ՔՐՈՆԻԿ ՄԸ

—0—

Յուշարձանները արձանացած էջերն են քաղաքակրթութեան պատմութեան: Աշխարհի անհամար յուշարձանները կ'անմահացնեն մտքի, մշակոյթի եւ բարոյականի ծառայող իմաստուն եւ պատուաւոր մարդոց յիշատակը: Պատահած է որ արիւնարբու բռնակալներ իրենց արձանը կանգնեցնեն, որոնք սակայն քանդած եւ փոշիի վերածած են իրենց թաւալգլոր անկումին օրն իսկ, ու անոնց անունը պատմութեան անցած է սեւ գիրերով:

Այս երկուքէն բոլորովին տարբեր, ինքնուրոյն եւ յատկանշական յուշարձան մը կանգնեցուցեր են Թուրքերը Պոլսոյ մէջ, իրենց յատուկ նկարագրով մը, որ կը պատկանի այն մարդուն, որ երբ 1915ի Պողազլեանի կառավարիչ (*) խժդժօրէն անճիտելէ վերջ իր գաւառին Հայութիւնը, յետագային մահուամբ պատժուեցաւ օսմանեան դատարանին կողմէ: Հիմա այդ մարդուն յուշարձանն է որ կը կանգնեն նոր եւ քաղաքակրթուած (՛) Թուրքերը իբր երախտագիտութիւն:

Եթէ կրնայինք հաստափոր գիրքեր գրել, պիտի չկրնայինք այդ յուշարձանէն աւելի խօսուն իմաստով մը պատկերացնել Թուրք ժողովուրդին հոգեբանութիւնը եւ պիտի չկրնայինք նաեւ ապացուցանել թէ, քսաներորդ դարու քէմալական Թուրքին մտայնութիւնը ոչինչով կը տարբերի եաթաղանով զինուած օսմանցի Թուրքէն: Ուստի այդ արարքով իրենք իսկ կ'ըսեն այն՝ ինչ որ ուրիշներ պիտի ուզէին ըսել: Պատմութեան եւ աշխարհի մէջ չկայ յուշարձան մը, որ նուիրուած ըլլայ ցեղասպանի մը յիշատակը յաւերժացնելու:

Կը կանգնեն այդ յուշարձանը, որովհետեւ Թուրքին համար անըմբռնելի է թէ, Թուրք մը կարելի է պատժել, նոյնիսկ եթէ ան ըլլայ ամէնէն խուժդուժ եւ գարշելի ոճրագործ մը: Այսպիսի մարդ մը, իրենց համար յաւերժօրէն այնքան մեծ հերոս մըն է, որքան շատ ոչ-Թուրք սպաննած է, ինչ ազգի կ'ուզէ պատկանի: Այս մտայնութիւնը Թուրքին յատուկ այնպիսի նկարագիր մը եղած է, որ չենք կրնար ըմբռնել թէ այդ յուշարձանը պատմութեան համար աւելի իմաստալից եւ աւելի խօսուն է, քան թէ Երեւանի, Մարսիլիոյ կամ այլուր մեր կողմէ կանգնուած յուշարձանները:

Եթէ Պողազլեանի խժդուժ պաշտօնատարին համար յուշարձան մը կանգնել Թուրքերուն համար անխուսափելի բարոյական պարտականութիւն մըն է, ի՞նչ պէտք է ընեն Հայերը, իրենց խժդժօրէն անճիտուած մէկուկէս միլիոն զաւակներուն եւ երկու միլիոն անապատները աքսորուած ազգակիցներուն համար: Ո՛չ մենք, ոչ ալ հարիւրաւոր միլիոննոց ժողովուրդ մը արժանաւոր յուշարձան մը կրնանք կանգնել մեր նմանը չտեսնուած եղեռնին, եթէ ոչ Պողազլեանի գլխաւոր նկարագրով պաշտօնատարին համար կանգնող այդ յուշարձանը, որուն տակ կ'առաջարկեմ որ արձանագրեն.

— Մեծ հերոսը, որ անխիղճ օրէնքով մը մահուան դատապարտուեցաւ, մէկուկէս միլիոն Հայու ջարդը եւ երկու միլիոն Հայու տարագրութիւնը, յանուն թուրք պատուական ժողովուրդին, մեծ եռանդով եւ խանդավառութեամբ իրագործողներէն եղած ըլլալուն համար:

Այս մակագրութիւնը ամէն բանէ աւելի հասկնալի ձեւով մը քաղաքակրթութեան պատմութեան պիտի փոխանցէ Թուրք ժողովուրդին իսկական հոգեբանութիւնն ու մտայնութիւնը:

Եւ ըսել թէ, Սելջուք անունով քրոնիկագիր մը, ողբերգ մը ստորագրած է այս առթիւ Պոլսոյ Ճիւմհուրիէթ թերթին մէջ, որ ռամկավարութեան, մարդկային իրաւունքներու եւ բարոյականի պաշտպանի անունով կը պարծենայ: Այդ քրոնիկը սակայն շօշափելի ապացոյց մը կ'ըլլայ թէ ռամկավարութիւն, մարդկային իրաւունք եւ բարոյական, որքան ատեն որ Թուրքին շահ մը չեն ապահովեր, իմաստէ զուրկ խօսքեր են միայն, ու ոեւէ Թուրք որքան որ ուսում ստացած ըլլայ, չի կրնար տարբեր ձեւով խորհիլ, զգալ եւ շարժիլ Թալաաթէ մը, Աթիլլայէ մը կամ Թիմուր Լէնկէ մը, որուն համար պատմութիւնը բաց է:

— Իր կոխած տեղը խոտ իսկ չի բուսնիր:

ՏՈՔԹ. ՀԱՅԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

(*) Քէմալ Պէյ:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

—0—

ԽՄԲ.— Երեւանի Միասնիկեան շրջանը ո՛չ միայն բարձրագոյն ուսումնարաններու կեդրոն է, այլ նաեւ գիտական հիմնարկութիւններու: Շրջանին մէջ կ'աշխատին 7000 գիտնականներ եւ դասախօսներ: Ս. Սափարեան «Գարուն» ամսագրին մէջ՝ հիմնուելով ընկերաբանական բնոյթի հետազօտութիւններու վրայ, կարգ մը հարցեր շօշափած է՝ գիտական աշխատանքներու եւ երիտասարդ մասնագէտներու պատրաստութեան առընչութեամբ:

Գիտութեան մարզերու մէջ աշխատողներու թիւը Միասնիկեան շրջանին մէջ, վերջին 7–8 տարիներուն, կրկնապատկուած է գլխաւորաբար երիտասարդ տարրերով: Գիտական անձնակազմի այս արագ աճը կը բացատրուի առաջին առթիւ՝ գիտութեան յարաճուն պահանջներով:

Երիտասարդութիւնը ո՛չ միայն քանակը կ'ապահովէ, այլեւ անոր որակը: Պատմութենէն յայտնի է, որ գրեթէ բոլոր մեծ գիւտերը կատարուած են երիտասարդ գիտնականներու կողմէ: Օրինակ, Նեւթըն, Լոբաչեւսկի, Այնշթայն եւ շատ ուրիշներ իրենց յայտնագործութիւնները կատարած են 23էն 30 տարեկան հասակնուն: Անկասկած, երիտասարդ հետազօտողը թարմ, խորաթափանց աչքով կը դիտէ աւանդական բաները: Ահա թէ ինչո՛ւ մեծ գիտնականներու աւագ սերունդը իր ընդունակ աշակերտներէն միշտ ակնկալած է, որ անոնք թարմ միտքով, ինքնատիպ մօտեցումով, յանդգնութեամբ, նորութիւն մտցնելու տրամադրութեամբ աշխատին: Ասիկա երիտասարդներուն մեծ արժանիքն է, առանց որուն անկարելի է պատկերացնել գիտական յառաջդիմութիւնը:

Բայց ասիկա երբեք չի նշանակեր, թէ յառաջդիմութեան ներկայ փուլին մէջ, երբ գիտութեան մէջ աշխատողներու բանակը խտացած է միլիոնաւոր երիտասարդներով, բոլորն ալ պէտք է մեծ գիւտեր ընեն եւ ինքնատիպ գաղափարներ առաջարկեն: Այնուամենայնիւ, անոնց կարծիքով գիտնականը պէտք է անպայման տաղանդաւոր ըլլայ:

Այն պատկերացումը, թէ ստեղծագործական աշխատանքը կ'իշխէ գիտութեան մէջ, միշտ չէ, որ կը համապատասխանէ իրականութեան: Որոշ գիտարաններու համոզումով՝ մէկ գիտնականի մը տեսական հետազօտութիւնը ընդհանրացնելու համար պէտք է նախապատրաստական աշխատանք կատարուի փորձեր կատարող եւ անհրաժեշտ տուեալները հաւաքող հարիւրաւոր անձերու կողմէ: Անոնց կարծիքով գիտաշխատողներուն մեծ մասը զբաղած է ոչ-ստեղծագործական աշխատանքներով: Գործունէութեան այս տեսակին արդիւնքը կ'ըլլայ այն, որ Ճ. Պեռնալի արտայայտութեամբ, կը ստեղծուի «անարժէք եւ երեւակայութենէ զուրկ գիտնականներու բանակ մը»: Ըստ անոր, արդի գիտութեան համար այդ բանակին գոյութիւնը անհրաժեշտութիւն է, որովհետեւ կ'ապահովէ հետազօտութիւններու անհրաժեշտ թափը:

Ներկայիս կարեւոր նշանակութիւն ըստացած է մասնագէտներ պատրաստելու հարցը: Վիճակագրական տուեալներ ցոյց կու տան, որ Միասնիկեան շրջանի մէջ մասնագէտներու առաջին կարգը՝ գիտութեան տոքթէօրներու կեդրոնացումի մակարդակը կարելի չէ բաւարար նկատել հետեւեալ պատճառներով: Նախ, ըստ վերջին տուեալներուն, իւրաքանչիւր տոքթէօրի դիմաց 25–30 գիտաշխատող կայ. երկրորդ՝ գիտութեան տոքթէօրի աստիճան ունեցող ղեկավարներու թիւը ոչ թէ կ'աւելնայ, այլ կը նուազի: Այժմ, գիտական ստորաբաժանումներու ղեկավարներու 11 տոկոսը գիտական աստիճան կամ կոչում չունի: Մտահոգութիւն կը պատճառէ այն, որ նոր հիմնարկութիւններու յետագայ աճով եւ գիտութեան տոքթէօրներ պատրաստելու ներկայ թափով, թերեւս վաղը հիմնարկութիւններու ղեկավար կազմին որակի մակարդակը հիմնովին ետ մնայ ժամանակակից գիտական յառաջդիմութեան պահանջներէն:

Գիտական հիմնարկութիւններու արդիւնաւէտ գործունէութեան համար կարեւոր նշանակութիւն ունի գիտնական մասնագէտներու տարիքը: Վերլուծումները ցոյց տուած են, որ ստեղծագործութեան ամէնէն արդիւնաբեր տարիքը 26-40 է: Այս տարիքը ունեցող գիտնականներն են, որ աւելի յաճախ ինքնատիպ գաղափարներ կը յղանան եւ մեծ յայտնագործութիւններ կ'ընեն: Թէեւ շրջանի գիտաշխատողներուն կէսէն աւելին դեռ 40ը չլրացուցած մարդիկ են, սակայն, գիտութիւններու թեկնածուի միջին տարիքը 47–48 տարեկան է, տոքթէօրինը՝ 57–58: Իսկ կարգ մը գիտահետազօտական հիմնարկութիւններու մէջ ամէնէն երիտասարդ փրոֆեսէօրը 60 տարեկան է:

Ինչպէս կը տեսնուի, գիտահետազօտական հիմնարկութիւնները ստեղծագործական լաւագոյն տարիքն ունեցող բարձրորակ մասնագէտներու սուր պակաս կը զգան: Պատճառներէն մէկն այն է, որ ներկայացողները իրենց աւարտաճառերը կը պաշտպանեն 30 տարեկանէն ետք, իսկ թեկնածուի կարգէն մինչեւ տոքթէօրի աստիճան ստանալու ժամանակաշրջանը 12–13 տարի է: Ցած է գիտական ղեկավարներու կողմէ գիտական մասնագէտներ պատրաստելու ցուցանիշը: Վերջին երեք տարիներուն գիտութեան տոքթէօրներու 70 տոկոսը այդ ուղղութեամբ արդիւնաւէտ աշխատանք չէ կատարած: Եւ ասիկա զարմանալի չէ, երբ նկատի առնենք, որ իւրաքանչիւր չորս տոքթէօրներէն մէկը առհասարակ իր գործով չի զբաղիր:

Քննութիւններէն կը պարզուի, որ գիտաշխատողներուն ընդհանուր արդիւնաբերութիւնը կը նուազի: Այսպէս, 1971ին գիտութեան թեկնածուներու աւելի քան 40 տոկոսը ոչ մէկ արդիւնաւէտ աշխատանք կատարած է, ոչ մէկ հրապարակում ըրած է: Պատկերը չի փոխուիր (եւ նոյնիսկ աւելի կը վատթարանայ), երբ հրապարակումներու թիւը կը դիտենք ըստ պաշտօնական աստիճանի: Վերջին երեք տարիներուն բաժնի պաշտօնական վարիչներու 17 եւ տարրալուծարաններու ղեկավարներու 14 տոկոսը ոչ մէկ աշխատանք հրապարակած է: Աւելին՝ 1971ին աւագ գիտաշխատողներու կէսը ոչ մէկ յօդուած գրած է:

Ասիկա թուական կողմն է: Շատ աւելի կարեւոր է որակին պատկերը: Յայտնի է, որ գիտական ամէն աշխատանք հանրութեան համար արժէք կը ներկայացնէ, երբ անիկա յստակ գիտական արդիւնքներ կը պարունակէ, այլապէս կը դառնայ «տեղեկատուութեան աղմուկ»:

Այս առումով մտահոգիչ է այն երեւոյթը, որ գիտութեան տոքթէօրներու մշակումներուն կէսը եւ գիտութեան թեկնածուներու ու աւագ գիտաշխատողներու

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Քարափին վրայ, ուր վերջապէս ելանք, ոստիկան մը քանի մը հոգիի կը պատմէր պատահածը:

— Էֆէնտիմ, քանի մը սրիկաներ պանքան մտնել փորձեր են, ու անմիջապէս ձերբակալուեր են...:

— Քանի՞ հոգի:

— Երկու կամ երեք հոգի:

— Հապա պայթիւնը ի՞նչ էր...

— Պայթիւն չկայ, միայն մէկ քանի ռէվոլվէր պարպուած է...

Կարծես այս բացատրութեան հերքում մը տալու համար երկու ուժգին պայթիւններ կրկին լսուեցան:

Ոստիկանն ու լրտեսը շուտով հեռացան:

Քարափին վրայ գտնուողներն ալ հետզհետէ կը մեկնէին: Արտաւանին ըսի որ ինքն ալ այլեւս չմնար հոն եւ կառք մը նստելով վերադառնար Բերա:

Մնաս բարով ըսինք իրարու եւ ես առանձին սկսայ շրջիլ քարափին վրայ:

«Սիտոն»ի ճամբորդները պարպուած էին. մաքսատան մէջէն անցնելով մօտեցայ շոգենաւին, բայց տեսայ որ անկարելի էր ներս մտնել, որովհետեւ սանդուխին ոտքը երկու ոստիկաններ նստած էին:

Նորէն սկսայ ժուռ գալ քարափին վրայ, յուսալով որ գոնէ րոպէ մը ոստիկանները պիտի հեռանային ու պիտի կարենայի ինքզինքս շոգենաւ նետել:

Մութը կը սկսէր կոխել եւ քարափը կ'ամայանար հետզհետէ:

Միջոց մը տեսայ որ գրեթէ առանձին մնացած էի, միայն մէկ քանի աղտոտ սրճարաններու Թուրք բեռնակիրներ ու նաւավարներ նստած էին:

Ոստիկանները չէին հեռանար «Սիտոն»ի քովէն:

Դէպի կամուրջը ուղղուեցայ հոնկէ նաւակ մը նստելու եւ ծովուն բացը կեցող շոգենաւ մը մտնել փորձելու համար:

Հազիւ թէ քանի մը քայլ ըրած էի՝ երբ ահռելի աղաղակներ ու հայհուչներ լսեցի, որոնք կամուրջին կողմէն կու գային:

Առաջին անգամ տեսայ Հայ բեռնակիր մը եւ սեւեր հագած մարդ մը, — որուն հայ ոսկերիչ մը ըլլալը հասկցայ ետքէն, —որոնք խելայեղօրէն կը վազէին դէպի ինծի:

Վայրկեան մը ետքը երկու մարդիկը քովս հասած էին, մինչ իրենց ետեւէն յիսուն քայլի չափ հեռուէն մոլեգին ամբոխ մը, քառասուն յիսուն հոգիէ բաղկացած ու սոփաներով զինուած, կը վազէր վայրագ աղաղակներ արձակելով:

Մինչեւ այդ րոպէին տակաւին գաղափար չունէի սպառնացող վտանգին վրայ: Հեռուէն տեսած բազմութիւնս ու պոռչտուքները բեռնակիրներու կամ նաւավարներու կռուի մը արդիւնքը կը կարծէի, բայց յանկարծ զգացի թէ ի՞նչ սոսկալի կացութեան մը մատնուած էի ու ես ալ ետ դառնալով սկսայ վազել Հայ բեռնակիրին ու չուկայի ծերունիին հետ:

Երբ այսպէս վազն ի վազ սրճարանի մը առջեւէն կ'անցնէինք՝ նստող ծերունի Թուրք մը, պատկառելի սպիտակ մօրուքով, ոտքի ելաւ եւ իր փոքրիկ քառակուսի աթոռը առնելով՝ նետեց մեր ոտքերուն:

Աթոռը եկաւ բեռնակիրին սրունքներուն մէջ եւ խեղճ մարդը թաւալգլոր գետին տարածուեցաւ:

Ետեւէնս վազող խուժանը, որ արդէն բաւական մօտեցած էր մեզի, հասաւ բեռնակիրին՝ քով երբ տակաւին ան ոտքի չէր կրցած ելլել վազքը շարունակելու համար եւ սոփայի հարուածները սկսան անխնայ իջնել խեղճին գլխուն, որ՝ սարսափահար՝ նոյնիսկ աղաղակելու կարողութիւն չունէր:

Այդ չարաչար սպանութիւնը պահ մը գրաւեց խուժանը եւ ես ու միւս ծերուկը կրցանք ճամբանիս շարունակել եւ ինքզինքնիս նետել մաքսատան դռնէն ներս, ուր այդ ժամուն գրեթէ ամայութիւն կը տիրէր:

Վազելով անցանք մաքսատունէն եւ ելանք քարափը, մինչ սոփաճիներէն մեծ մաս մը մեր ետեւէն վազելով՝ հասած էին մաքսատան առջեւ:

«Սիտոն» կը սպասէր քարափին կառչած, մինչ երկու ոստիկաններ միշտ նստած էին սանդուխին գլուխը:

Խելայեղօրէն վազեցի դէպի շոգենաւին սանդուխը:

Ոստիկաններէն մին ոտքի ելաւ եւ գոչեց.

— Եասա՛ք տըր...

Բայց ա՛լ որեւէ իշխանութեան հպատակելու տրամադրութիւն չունէի: Բոլոր ուժովս մէկ կողմ հրեցի ոստիկանը եւ սանդուխէն վեր մագլցեցայ շնչասպառ:

(16 – Շար.)

գործերուն աւելի քան 60 տոկոսը գործնական կիրարկում չեն գտներ :

Ժամանակի կորուստը՝ մանր մունր գործերու վրայ, բացասական արդիւնք կուտայ : Այսպէս գիտաշխատողներուն 80 տոկոսը նման գործերու վրայ կը կորսնցնէ օրական մէկէն երեք ժամ : Գիտութեան թեկնածուներու եւ տոքթէօրներու աւելի քան 70 տոկոսը եւ տարրալուծարաններու ղեկավարներու աւելի քան 90 տոկոսը կը վատնէ 2–4 ժամ : Ասիկա կը բացատրուի առաջին հերթին անով, որ բարձր որակ ունեցող գիտաշխատողները ապահովուած չեն անհրաժեշտ թիւով գիտա–օժանդակ անձնակազմով :

Նուազ կարեւորութիւն չի ներկայացներ գիտական տեղեկատուութեան հարցը, քանի որ տեղեկատուութիւնը ընթացք թափով կը յառաջանայ՝ տասը տարին անգամ մը կրկնապատկուելով : Ասիկա կը նշանակէ, թէ մասնագիտական մակարդակը պահպանելու համար գիտաշխատողը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին պէտք է սորվի : Եթէ օրինակ գիտաշխատողը հինգ տարի կանոնաւորաբար չհետեւի գիտական տեղեկատուութեան, անոր մասնագիտութեան մակարդակը կ'իջնէ եւ ան մասնագիտական առումով «կը ծերանայ» :

Ներկայիս 60 լեզուով աւելի քան 100 հազար ամսագիր կը հրատարակուի, տարեկան շուրջ 700·000 գիտական հաշուետուութիւն կը հրապարակուի, կը ներկայացուի աւելի քան 700·000 գիւտ : Որքան ալ տարօրինակ թուի, տեղեկատուութեան առատութիւնը, գիտարաններու վըկայութեամբ, օգտակար ազդեցութիւն չունենար գիտութեան եւ թեքնիքի յառաջդիմութեան վրայ : Գիտութիւնը տարուէ տարի աւելի ու աւելի գիտելիքներ կը կուտակէ բնութեան եւ հասարակութեան մասին, իսկ ասոնց օգտագործումը երթալով կը դժուարանայ :

Երթալով աւելի յաճախակի կը դառնան գիտական յայտնագործութիւններու եւ գիւտերու կրկնութիւնը : Եւ ի զուր չէ, որ գիտական աշխարհի մէջ վերջերս այն տեսակէտն է արմատացած, թէ աւելի դիւրին է կրկնել գիւտը, քան տեղեկատուութեան ովկիանոսին մէջ գտնել արդէն կատարուած աշխատանքը : Արեւմըտեան որոշ ընկերութիւններ, օրինակ, կը նախընտրեն նիւթական ծախքեր ընել հետազօտութեան մը վրայ, որ արդէն կատարուած է տեղ մը, քան թէ ժամանակ յատկացնել փնտռելու հրապարակումները անոր արդիւնքներուն մասին : Իսկ Խորհ. Միութեան գիւտերու եւ յայտնագործութիւններու կոմիտէի 1969ի նիւթերէն կը պարզուի, որ ներկայացուած գիւտերուն մէկ հինգերորդը մերժուած է նախնական ստուգումներու փուլին մէջ, եւ գրեթէ երեք քառորդն ալ գիւտ չէ նկատուած, որովհետեւ անոնք նորութիւններ չէին պարունակեր : Իսկ ասիկա կը նշանակէ, որ հազարաւոր խումբեր աշխատած են ապարդիւն, այսինքն մարդկային հսկայ ուժ մը եւ նիւթական լայն միջոցներ վատնուած են անօգուտ կերպով : Եղրակացութիւնն այն է, որ տեղեկատուութեան շատ ճիւղեր դեռ արդիւնաւէտ ձեւով չեն օգտագործուիր : Շատ մասնագէտներ ծանօթ չեն տեղեկութիւնները գտնելու եւ օգտագործելու ժամանակակից եղանակներուն եւ ձեւերուն :

Լեզուական պատնէշն ալ կը խանգարէ տեղեկատուութեան օգտագործման աշխատանքը : Գիտաշխատողներու մօտ 80 տոկոսը ոչ մէկ օտար լեզու գիտէ, որով հարց կը ծագի, թէ ի՞նչ լուրջ հետազօտութիւն կրնան կատարել, երբ անոնց համար անմատչելի կը մնայ օտար երկիրներու ծով գրականութիւնը :

Մեր շատ մը հիմնարկութիւններու գըրադարաններուն մէջ օտար լեզուով հրատարակուած հետազօտութիւնները տարիներով չեն օգտագործուիր : Երեւանի պետական գրադարանի արտասահմանեան ամսագիրներու աւելի քան 70 տոկոսը տարուան մը ընթացքին ոչ մէկ անգամ պահանջուած է, իսկ պահանջուածներուն աւելի քան կէսն ալ՝ մէկ–երկու անգամ միայն : Ի դէպ, խորհրդային ամսագիրներն ալ շատ չեն օգտագործուիր : Այն տպաւորութիւնը կը ստեղծուի, որ յօդուածները աւելի շատ կը տպագրուին, քան կը կարդացուին :

Կայ նաեւ այլ հարց մը : Գիտական յօդուածներն ու հիմնական աշխատութիւնները Հայաստանի խմբագրութիւններուն եւ հրատարակչութիւններուն մօտ յաճախ այնքան երկար ժամանակով կը մնան, որ լոյս տեսնելէ ետք անոնք արդէն կորսնցուցած կ'ըլլան իրենց գիտական արժէքը : Օրինակ, Ջրային հարցերու հիմնարկութեան Նոր հաւաքածոն, որ լոյս տեսաւ 1972ին, մեծ հետաքրքրութիւն չստեղծեց, քանի որ անիկա պատրաստուած էր 1966ին, իսկ լոյս տեսած է 1972ին : Որո՞ւ պէտք է վեց տարի ուշացումով լոյս տեսած հաւաքածոն, երբ գիտութեան զարգացման ժամանակակից պայմաններուն մէջ մէկուկէս – երկու տարուան ընթացքին լոյս տեսնող գիտական տեղեկատուութեան արժէքը կը նուազի 70 տոկոս : Իսկ վեց տարի ուշացումով լոյս տեսած գիրք մը կը կորսնցնէ իր «կենսունակութիւնը» :

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՆՈՐ ԱՒԱՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը Յունուար 8ի հրամանագրով շինանիւթերու Արդիւնաբերութեան նախարարութեան գործատուներուն կողքին ստեղծուած Արովեան շրջանի բնակավայրը անուանած է Բիւրեղաւան եւ զայն դասած է Հայաստանի քաղաքատիպ աւաններու շարքը :

ԴԻԼԻՋԱՆԻ ՁՈՐԸ

Բնութիւնը իր գեղեցկութիւնները շըռայլած է Դիլիջանի ձորին : Հոս շատ են արեւի ճառագայթումները : Ձորը լայն ըլլալով՝ արեւին ճառագայթները կը լուսաւորեն ամբողջ տարածութիւնը գրեթէ առաւօտէն երեկոյ : Ամպոտ օրերու միջինը տարեկան 46–55, իսկ պարզ օրերունը՝ 96 է : Համեմատաբար քիչ են մառախլապատ օրերը :

Դիլիջանի ձորը լեռնային առաջնակարգ առողջարան է : Նոյնիսկ ձմրան եղանակին շատ են արեւոտ օրերը : Ձորը լաւ պաշտպանուած է հովերէն : Հոս տարեկան միջին ջերմաստիճանը հաւասար է 8,6ի, առաւելագոյնը՝ 14,1ի, իսկ նուազագոյնը՝ 3,3 աստիճանի :

Յարաբերական խոնաւութիւնը հաւասար է 60–70 աստիճանի, որ շատ բարենպաստ է մարդուն առողջութեան համար : Անձրեւներու քանակը 520 միլիմեթրէն աւելի չէ : Ամէնէն անձրեւոտ ամիսը Մայիսն է, իսկ ձիւնը կը սկսի Փետրուարին : Անձրեւները յորդառատ են, բայց կարճատեւ եւ անմիջապէս կը ծծուին հողին կողմէ :

Դիլիջանի ձորը Հայաստանի բնութեան մարգարիտներէն է : Անտառոտ լեռները, պաղ աղբիւրները, արեւոտ օրերը, ձորին մէջէն անցնող փրփրոտ գետը, թթուածինով հարուստ օդը, այս գեղատեսիլ ձորը կը դարձնեն առաջնակարգ առողջարան մը : Առողջարանները կը գտնուին ծովի մակերեսէն 1·280 մեթր բարձրութեան վրայ :

Դիլիջանի բնութեան սքանչելի յուշարձանն է կարմրածառի պուրակը, որ մեզի ժառանգութիւն կը մնայ երկրաբանութեան չորրորդ ժամանակաշրջանէն : Մըշտադալար կարմրածառը բարձրարժէք բնափայտ ունեցող ծառ մըն է : Ք. Ա. 2000ին Եգիպտոսի եւ Հռոմի մէջ կարմրածառէն արժէքաւոր կահ–կարասիներ կը պատրաստուէին, իսկ Հայաստանի մէջ՝ հայկական աղեղներ :

Գեղատեսիլ ձորին զարդն է Պարզ Լիճը, որ կը գտնուի քաղաքէն մօտ եօթը քիլոմեթր հեռու, կոյս անտառներով ծածկուած 1400 մեթր բարձրութեան վըրայ : Դիլիջանի ձորին գեղեցկութիւնն են Բլթանի հանքային աղբիւրները, որոնք իրենց ջուրին որակով հազուադէպ են Խորհ. Միութեան մէջ : Այդ ջուրերը իրենց բուժիչ յատկութիւններով մօտ են Վիշիի հանքաջուրերուն :

Դիլիջանի ձորը եւ անոր շրջակայքը հարուստ են պատմական յուշարձաններով : Անտառապատ լեռներու Տանձուտ կոչուած վայրին մէջ, ծովի մակերեսէն 1·250 մեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի Նոր Գետիկ վանքը, ուր ստեղծագործած է սատուածարան – իրաւարան Մխիթար Գօշ իր ծանօթ Դատաստանագիրքը :

Անուանի են Հաղարծին, Ջուխտակ վանքերը, որ ԺԳ. դարերու հոյակապ յուշարձաններ են :

Հայրենի բնութեան այս նկարչագեղ ձորը զարգանալու լայն հեռանկարներ ունի : Դիլիջանի ձորին մէջ արդէն մեծ քաղաք մը մէջտեղ եկած է, որ քանի մը տասնեակ հազար բնակչութիւն ունի՝ կարգ մը ձեռնարկութիւններով :

Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Պատրիարքին հովանաւորութեամբ շքեղ հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Ներսէս Շնորհալի հայրապետի վախճանման 800ամեակին առթիւ, Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 12ին : Պատշաճ ուղերձով մը երեկոյթին բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը Երուանդ Սեւան : Վահէ Սէֆէրեան ամփոփ ուսումնասիրութեամբ մը ներկայացուցած է եկեղեցական միութեան հարցը եւ շեշտած է, թէ Շնորհալի կարեւոր դեր կատարած է այդ նպատակին իրագործումին համար : Յակոբ Սըվազլեան ներկայացուցած է Շնորհալիին ժամանակաշրջանը, հայրապետը անուանելով «Այր լի շնորհօք եւ իմաստութեամբ» : Գործադրուած է գեղարուեստական գեղեցիկ յայտագիր մը՝ Շնոր հալիի գործերու մեկնաբանութեամբ :

ԹԵՀՐԱՆԻ « Արարատ » սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20ին, տեղի ունեցած է Ներսէս Շնորհալիի նուիրուած ոգեկոչումի երեկոյթ մը Արտակ Արք. Մանուկեանի նախագահութեամբ եւ Թեմական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ : Բացման խօսքը արտասանած է Օննիկ Սահակեան, իսկ բանախօսած է Արտակ Արք. : Այս առթիւ պատրաստուած է նաեւ պրակ մը՝ Ներսէս Շնորհալիի մասին : Թեհրանի ազգային վարժարաններու մէջ, աշակերտութեան համար, դասախօսութեան ձեւով ներկայացուած է Շնորհալիի կեանքն ու գործը :

ՊՈՍԹԸՆԻ Շերըթըն պանդոկի դահլիճին մէջ Ստեփան Մուկար, Պոսթընի Միջազգային Հիմնարկութեան «Ոսկի Դուռ» մրցանակին արժանացած է, 850 հանդիսականներու ներկայութեան : Ստեփան Մուկար «Սթար Մարքէթ» դեր–շուկաներու ցանցին հիմնադիրն ու սեփականատէրն է եւ ծանօթ է իր բարերարութիւններով : Ս. Մուկար այս մրցանակին արժանացած է իբրեւ մէկը, որ «նշանակալից եւ ուշագրաւ ծառայութիւններ» մատուցած է ամերիկեան կեանքին եւ մշակոյթին :

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

1.

— Հապա ի՞նչ էք առաջարկում ուրեմն : Սը՛ս : Ականջ դրէք, պարոններ, Գալլին ինչ որ առաջարկել է ուզում :

Ամբողջ բազմութիւնը, որ մի քանի մանր խմբերի բաժանուած վիճում էին առանձին – առանձին, հաւաքուեցին սեղանի շուրջը : Գալլին բարձրացրեց ձեռքը բողոքող մի շարժումով :

— Ոչ, պարոններ, ես ոչինչ չեմ առաջարկում, միայն մի ենթադրութիւն եմ ուզում անել : Ինձ թւում է, որ խիստ վտանգաւոր բան է մեր նոր պապով այսպէս ուրախանալը : Ամէնքը մտածում են, թէ քանի որ նա մի անգամ նոր ճամբով գնաց ու ընդհանուր ներում շնորհեց, ուստի մենք բոլորս, բոլոր Իտալիան պէտք է նետուենք նրա գիրկը, եւ նա մեզ կը տանի աւետեաց երկիրը : Ես, անշուշտ, միւսներից պակաս չեմ ուրախանում պապի վարմունքից : Ներումը մի գեղեցիկ գործ էր :

— Ի՛նչ պատիւ նորին սրբութեան, — նկատեց Գրասսինին ծաղրով :

— Հերիք է, Գրասսինի, թողէք, որ խօսի, — ընդհատեց Ռիկարդօն միւս կողմից : — Զարմանալի բան է, դուք երկուսդ չէք կարող մի տեղ պատահել՝ առանց շուն ու կատուի պէս իրար դպչելու : Շարունակեցէք, Գալլի :

— Ա՛յ, ինչ էի ուզում ասել : Սուրբ հայրը, անշուշտ, լաւագոյն դիտաւորութիւններ ունի, բայց արդեօք պիտի յաջողուի՞, ինչ որ ուզում է, դա արդէն այլ հարց է : Առայժմ ամէն բան հիանալի է գնում, եւ ի հարկէ, ընդդիմադիրները մի քանի ամիս կը լռեն, մինչեւ որ ներման առաջացրած բերկրանքը նստի : Բայց ոչ ոք երբեք չի զիջի իր իշխանութիւնը, առանց կռուի : Համոզուած եմ, դեռ ձըմեռուայ կէսին չհասած բոլոր ճեզվիտները, գրիգորեանները, սանֆեդիստներն ու ամբողջ բանակը ձեռնարկելու են նորից իրենց սովորական դաւերին ու խարդաւանքներին, եւ թունաւորելու են նրանց, ում կաշառել չի կարելի :

— Շատ հաւանական է :

— Ա՛յ, տեսնո՞ւմ էք, ուրեմն էլ ինչո՞ւ սպասենք ու խաղաղասէր ուղերձներ ուղարկենք, մինչեւ որ Լամբրուչինին եւ նրա արբանեակները համոզեն հերցոգին ու մեզ ճիզվիտների խնամակալութեան տակ դնեն, գուցէ եւ աւստրիական հիւսարների : Աւելի լաւ չէ՞ կանխենք եւ, օգտուելով հակառակորդների ժամանակաւոր պարտութիւնից, հասցնենք առաջին հարուածը :

— Ասացէք, ինչո՞ւմն է կայանում այդ առաջին հարուածը :

— Կ'առաջարկէի կազմակերպուած պըրոպագանդա ու յուզում՝ ճիզվիտների դէմ :

— Ուրիշ խօսքով՝ գրչակռիւ :

— Այո : Մերկացնենք նրանց նենգութիւնները, բաց անենք նրանց գաղտնիքները եւ գրգռենք ժողովուրդը նրանց դէմ :

— Բայց այստեղ ճիզվիտ չկայ, որ մերկացնենք :

— Չկա՞յ : Սպասեցէք մի երեք ամիս ու կը տեսնէք, թէ որքան կը լինի : Միայն թէ շատ ուշ կը լինի արդէն նրանց ուժը կոտրելու համար :

— Բայց ժողովուրդը գրգռելու համար պէտք է ազատ խօսք : Ի՞նչպէս խուսափենք գրաքննիչի ձեռքից :

— Ես չէի խուսափի, կը կանչէի կռուի :

— Մտածում էք պամֆլէտները գաղտնի՞ տպել : Հիանալի է, բայց մենք բոլորս էլ գաղտնի տպարանների հետ գործ ունեցել ենք եւ գիտենք, թէ…

— Իմ ասածը այդ չէ : Ես կ'առաջարկէի տպել պամֆլէտները մեր անունով ու հասցէով, եւ թող հալածեն մեզ, եթէ կը համարձակուեն :

— Կատարեալ դժութիւն, — բացագանչեց Գալլին : — Միեւնոյն է, թէ գլուխդ դնես առիւծի ռեխը՝ զուտ թեթեւամտութիւնից :

— Է՛, մի վախենաք, — ընդհատեց Գալլին կծու, — չենք խնդրում ձեզ, որ բանտ գնաք մեր պամֆլէտների սիրոյն :

— Թողէք, Գալլի, — ասաց Ռիկարդօն : — Երկչոտի մասին խօսք չկայ : Մենք ամէնքս, ինչպէս եւ դուք, պատրաստ ենք բանտ գնալու, եթէ դրանից մի բան դուրս կը գայ : Բայց անմիտ բան է վտանգի ենթարկուել առանց որեւէ օգուտի : Ինչ վերաբերում է ինձ, ես մի քանի փոփոխութիւն կ'առաջարկէի ձեր յատակագծին :

— Ո՞րն է :

— Ես կարծում եմ, որոշ աստիճանի խոհեմութիւն բանեցնելով՝ կարող ենք մենք ճիզվիտների հետ կռուի մտնել, առանց գրաքննութեան հետ բախում ունենալու :

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1300 Ֆր. նուէր՝ Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութենէն, 100 Ֆր. Տիկին Արաքսի Մալաքեանէ:

×

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Պր. Ժան Թէրզեան, իր մօր Զարուհի Թէրզեանի մահուան քառասունքին առթիւ 200 Ֆր.: Տիկին Սառա Ազըլեան, իր ամուսնոյն Կիրակոս Ազըլեանի մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ 100: Տիկ. Լուսաբեր Մանուկեան, իր ամուսնոյն Մանուկ Մանուկեանի մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ 200 եւ Տիկ. Վերժին Տիւյմէճեան 20: Տիկ. Լուսաբեր Թօփալեան, իր ամուսնոյն Յովհաննէս Թօփալեանի մահուան քառասունքին առթիւ դպրոցին եւ Ազքատախնամին 50ական: Կրէկուար Ազըլեան դպրոցին 200: Տիկ. Թ. Բազումեան 20: Տիկ. Մաքրուհի Քէչիչեան Օր. Քլօտ Պասմաճեանի «Էնթէռնա»յի քննութեան յաջողութեան առթիւ դպրոցին 100:

Մատաղի համար.— Պր. Արման Պահատուրեան 200, Տէր եւ Տիկ. Մնայեան, Պ. Յակոբ Թորիկեան 100ական, Տիկ. Աղաւնի Մարտիրոսեան, Տիկ. Թէրվիզ Կարապետեան 50ական, Տիկ. Մելինէ Թագւորեան 40, Տիկ. Արաքսի Զաքոյեան 30, Տիկ. Վալանթին Գազազեան, Տիկ. Տիւրկէրեան, Տիկ. Լուսիկ Գասպարեան, Տիկ. Վերոնիք Շահպազեան, Տիկ. Հռիփսիմէ Աղապալեան, Տիկ. Յովակիմեան 20ական, Տիկ. Սիւզմէճեան, Տիկ. Թագուհի Բեդրաքեան, Տիկ. Ազապի Տէր-Մարտիրոսեան, Տիկ. Աղաւնի Զուքումեան, Տիկ. Հռիփսիմէ Սուքիասեան, Տիկ. Տիգրանուհի Նորոյեան, Տիկ. Մարիամ Մարգարեան, Տիկ. Մարի Տէտէեան եւ բարեպաշտուհի մը 10ական:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.—

Յարութիւն Խաչատուրեանի յուղարկաւորութեան առիթով Տէր եւ Տիկ. Արսէն Տէր-Սարգիսեան 20 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ստեփանեան 50, Վալանսի Հոգաբարձութեան կողմէ 200, Մօրենէկի Ուսումնասիրացի կողմէ 50:

×

Սեւրանէն ընկերուհի մը 50 Ֆր. կը նուիրէ Կաղանդի առթիւ, Սեւրանի Կապ. Խաչի դպրոցին:

Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Փարիզի շրջանի (Մոնմորանսի եւ Անտիյի) Հանգստեան Տուներու, ինչպէս նաեւ Սէն Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան գործօն յանձնախումբը գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ, յետ այսօրիկ ընդունիլ Պատսպարեալներու պարագաները լսելու համար իրենց թելադրութիւններն ու ցանկութիւնները, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ տալու ապագայ թեկնածուներու կատարելիք ձեռնարկներու մասին:

Յանձնախումբի անդամները ժողովուրդին տրամադրութեան տակ պիտի մնան մշտակնօրէն, ամէն ամսուան վերջին Երկուշաբթին ժամը 14էն – 16, Ազքատախնամի գրասենեակը

77, Ռիւ Լաֆայէթ – Փարիզ 9
(Երկրորդ յարկ)

Ընդունելութիւնները կը սկսին Երկուշաբթի Յունուար 28ին:

Դիւան Ազքատանամի

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 25 Janvier à 21 heures

Musique de Chambre Arménienne

Deux Créations Mondiales

Quintette de Sébouh APKARIAN
Octette de Loris TJEKNAVORIAN
sous la direction du compositeur

et le Récital de
la soprano colarature

Alice MANOUKIAN

de l'Opéra d'Istanbul

Schubert — Rubinstein — Verdi — Komitas — Karamanoug

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԿԱՆԱ (ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԿԱԼԱ)

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 ԺԱՄԸ 16ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

SALLE DES FÊTES DE SARCELLES PLACE DU 11 NOVEMBRE

Նախաձեռնութեամբ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌԱՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԻՆ,

Մասնակցութեամբ

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

NOMBREUSES ATTRACTIONS

MENU SOIGNÉ AMBIANCE AGRÉABLE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Յունուար 26, ժամը ճիշդ 16–18, Ռիւ Պլէօի գրասենեակին մէջ: Օրակարգի վրայ է ընտրութիւն վարչութեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Սէն–Ժեռմէի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունուար 27ին ժամը 13ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Ջուարթ մթնոլորտ, ընտիր ճաշեր պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԾԱԽՈՒԻ Է
ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Ազքատախնամի վարչութիւնը, ի գիտութիւն մեր հայ հասարակութեան, կը յայտարարէ որ յարկաբաժին մը ծախու է, Ռիւ Լաֆայէթի վրայ Կառ տիւ Նորի դիմացը 150 ք. մ., երրորդ յարկ, կեդրոնական ջերմութիւն, թէ՛ առեւտրական թէ բնակութեան յարմարութեամբ:

Գինը՝ 450.000 ֆրանք:

Յարկաբաժինը այցելելու եւ ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ազքատախնամի գրասենեակը՝ 77 Ռիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9րդ կամ հեռաձայնել՝ 878-02-99

ԴԻՒԱՆ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

(Կճիք)

ԿԱԼԱ

Ի նպաստ Իսի–լէ–Մուլինոյի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան, Երկուշաբթի Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE ::

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala

"TEBROTZASSERE" à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE
Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017
LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009
ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011
TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE
DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5
BELGIQUE
SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES
ANGLETERRE
GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
VICTOR GARDONի
(Վահրամ Կաճաւեան) մահուան տարելիցին առիթով

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 26 Յունուար երեկոյեան ժամը 20.30ին

Խօսք կ'առնեն
RAYMOND ARON
Prof. ARPIARIAN
CARZOU

որ սիրով պիտի ստորագրէ Վիքթոր Կարտօնի գրքի կողքի նկարին վրայ, որուն հեղինակն է

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ադմինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին:

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
22
MARDI
22 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.918

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.918

ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Եւ դու Հռոմ
Մայր քաղաքաց
Գերապայծառ եւ պատուելի
Մեծին Աթոռդ Պետրոսի՝
Առաքելոց գլխաւորի,
Եկեղեցիդ անշարժելի՝
Ի կեփայեան շինեալ վիմի,
Դըրանց դըժոխոց անյաղթելի,
Եւ կնիք երկնիցըն բացողի:

Ն. Շ.

Պատմութեան մայրաքաղաքին վրայ տժգոյն արեւ մը, արդէն գարուն կ'աւետէ: Ծանրաշուք Հռոմը, իր խաղաղ յաւիտենականութեամբ, կը փորձէ անտեսել ներկան, խօսիլ միայն անցեալէն: Շաբաթ, Յունուար 19, համալսարանական դահլիճի մը մէջ հաւաքուած, բարձրաստիճան եկեղեցականներ, ութ հարիւր տարի ետ երթալով, կ'ոգեկոչեն Ներսէս Շնորհալին: Հայոց հայրապետը աւելի քան երբեք կ'ապրի այսօ՛ր, Ընդհանրական Եկեղեցւոյ օրրանին մէջ, իբրեւ յառաջապահ ախոյեան Եկեղեցւոյ միութեան: Զաւակ՝ փոքր ժողովուրդի մը, ան այսօր մեծ պատգամներ կուտայ, դարերու մէջէն ու միութեան կոչ կը կարդայ: Ինք ըսեր է, աւելի քան 8 դար առաջ, ինչ որ ուրիշներ կ'ըսեն այսօր, ու այդ իսկ պատճառով Էջմիածինէն մինչեւ Վատիկան, կը մնայ խորհրդանիշ էքիւմէնիզմի:

Կէսօրէ ետք ժամը 5ին, շուրջ 400 հոգի, հաւաքուած են Լաթերանենսէի համալսարանի սրահը: Հայերը քիչ են եւ լաւ է որ այդպէս է: Մենք մեզ շատ ենք լսեր: Այսօր, թող ուրիշներ ծանօթանան այս փոքր ժողովուրդին մեծ պատմութեան, ու լսեն խօսքը անոր՝ որ Հռոմկլայէն երգեց Հայոց «Առաւօտ լուսոյ»ն:

Բեմը տեղ գրաւած են Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարքը, որ օրուան բանախօսն է, Կարդինալ Յովհ. Վիլպրանտս, որ կը նախագահէ հանդիսութեան, ինչպէս նաեւ Կարդինալ Ֆիլիփ, նախագահ Արեւելեան Եկեղեցիներու Ս. Ժողովին, Կարդինալ Մաքսիմիլէն տը Ֆիւրսթընպերկ, նախագահ Ս. Տարուան հանդիսութեանց յանձնախումբին, Կարդինալ Անտոն Սամորէ, նախագահ Ս. Խորհրդոյ Ժողովին, Գէորգ Արք. Լայեւլքեան, առաջնորդ Հալէպի, Ջգօն Եպիսկ. առաջնորդ Միլանոյի Հայ. Թեմին: Ներկայ են նաեւ Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի, Իգնատիոս Արք. Մանուրաթի (ատենական Պատրիարքութեան գործակատարը Հռոմի մէջ), բազմաթիւ եկեղեցականներ, Լեւոնեան եւ Մխիթարեան ժառանգաւորներ, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրեր եւ բազմաթիւ ազգայիններ Միլանոյէն:

Հանդիսութիւնը կը բանայ Եկեղեցիներու Միութեան քարտուղարը՝ Կարդ. Վիլպրանտս, որ կը յիշէ թէ երբ վերջերս Պոլիս կը գտնուէր Յունաց Ս. Անդրէասի տօնակատարութեանց, այցելած է Շնորհք Պատրիարքին ու տեղեկացած թէ նոյն օրերուն, Հայերը կ'ոգեկոչեն Ներսէս Շնորհալին: Յայտնած է Պատրիարքին թէ Հռոմի մէջ ալ պատրաստութիւններ կը տեսնուին ոգեկոչելու համար Շնորհալին որ մեծ դէմք մըն է թէ՛ Հայ Առաքելական եւ թէ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ համար: Հպանցիկ ակնարկով մը, ծիրանաւոր Վիլպրանտս կը յիշէ Շնորհալիի դէմքը զոր պատրիարքներու ամէնէն մեծը կը նկատէ, ու կ'ըսէ թէ ան է՛ Հայ Եկեղեցւոյ համար, ինչ որ է Ս. Եփրեմ ասորական Եկեղեցւոյ համար: Շեշտը կը դնէ մանաւա՛նդ Շնորհալիի տուած կարեւորութեան միութենական հարցին ու կը յիշէ թէ ան միշտ փնտռած է շփումներ հաստատել ըլլայ Հռոմի, ըլլայ Յոյներու, ըլլայ Ասորիներու հետ: Ու եզրակացնելով եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք ներկայ բարձրաստիճան եկեղեցականներուն եւ Ջգօն Եպսկ.ի, կը կարդայ Շնորհալիի Զատկուան յարութեան շարականը (Թարգմանութիւն՝ Հ. Մեսրոպ Ճանաշեանի):

Իր երկար ու մանրամասն բանախօսութեան առաջին մասին մէջ, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքը՝ Իգնատիոս – Պետրոս ԺԶ. կը ծանրանայ գլխաւորաբար Շնորհալիի կեանքին ու գործին վրայ: Ապա երգչախումբը կ'երգէ Շնորհալիի շարականներէն (դաշնաւորում՝ Մայէսթրօ Վիթալինի):

Կաթողիկոս – Պատրիարքը իր բանախօսութեան երկրորդ մասը նուիրած է Շնորհալիի միութենական գործունէութեան ու կը վերլուծէ Հայ Եկեղեցւոյ բաժանումը, որու պատճառները աւելի քաղաքական կը նկատէ քան կրօնական, ծանրանալու համար գլխաւորաբար Ներսէս Շնորհալիի էքիւմէնիք ոգիին եւ ըմբռնումին վրայ:

Փակման խօսքին մէջ, Կարդինալ Վիլպրանտս կ'ըսէ թէ այն երեւոյթը թէ այսօր ամէն կողմ, հայ ժողովուրդը կ'ոգեկոչէ Շնորհալին, նշան է թէ ան հաւատարիմ մնացած է Ս. Ներսէսի կտակին: Ասոր համար է որ դարերու ընթացքին ձգուած հաւատքը հայրապետներու միջոցաւ տարածուեցաւ Եկեղեցւոյ մէջ: Եւ եթէ այսօր, Ս. Ներսէս անձնական դրոշմ մը տուաւ Հայ Եկեղեցւոյ, հայ ժողովուրդն ալ իրեն յատուկ մակդիր մը տըւաւ, զինքը կոչելով՝ Շնորհալի: Կարդինալը կը յիշէ թէ առիթն ունեցած է ծանօթանալու հայ ժողովուրդին եւ նաեւ քանի մը անգամ եղած է Էջմիածին, ու կ'աւելցնէ. «Պէտք է ըսել թէ Ս. Ներսէսի այս նկարագիրը որ է շնորհալիութիւնը, ժառանգած է նաեւ ժողովուրդը»: Ժառանգութիւնը, սակայն, կ'ըսէ ծիրանաւորը, նաեւ ծանր պատասխանատուութիւն է: Շնորհալի ճանչցաւ միութիւնը Հայ Եկեղեցւոյ ընդհանրական Եկեղեցւոյ հետ: Այս հաղորդութիւնը, որ կը կայանայ հաւատքի աւանդութեան միութեան մէջ Ս. Խորհուրդներու, գրեթէ միշտ կատարեալ եղած է: Եթէ մեզի կը պակսին դեռ քանի մը տարրեր, Շնորհալիի ձգած ժառանգութիւնը ծանր է, որովհետեւ մեզի կ'ըսէ թէ պէտք է փնտռենք միջոցները եւ կատարենք մարդկային բոլոր ջանքերը վերահաստատելու համար միութիւնը իր ամբողջութեան մէջ: Ուղղափառութիւն եւ կաթողիկէութիւն, կ'եզրակացնէ Կարդ. Վիլպրանտս, երկու հակոտնեայ տարրեր չեն, ճշմարիտ կաթողիկէութիւնը չի կրնար չըլլալ ուղղափառ ինչպէս ճշմարիտ ուղղափառութիւնը չի կրնար չըլլալ՝ կաթողիկէ: Ու իր խօսքը կը վերջացնէ Շնորհալիի մէկ աղօթքով:

×

Նոյն օրը (Յունուար 19) Վատիկանի պաշտօնաթերթը՝ Օսսէռվաթօռէ Ռոմանօ, ամբողջ էջ մը նուիրած էր Ներսէս Շնորհալիի — առաքեալը միութեան — մանրամասնօրէն տալով անոր ամբողջ կեանքն ու գործը:

×

Այսպէս, Վենետիկէն ետք, Հռոմ իր կարգին կ'ոգեկոչէ դէմքը անոր՝ որ այլեւս խորհրդանիշ է Եկեղեցւոյ միութեան ու ընդհանրական այս քաղաքին մէջ, Շնորհալի նաեւ՝ ընդհանրական դիմագիծ կ'առնէ:

×

«Եւ դու Հռոմ մայր քաղաքաց»...: Բայց այսօր Կիրակի է: Ու Փարիզէն եկողին համար, քաղաքը աւելի քան երբեք անցեալ է քան թէ ներկայ: Ոչ մէկ կառք փողոցներու մէջ (բացի անշուշտ թաքսիներէ եւ հանրակառքերէ) ու ժողովուրդ մը ամբողջ... քալել կը սորվի: Աւելի երիտասարդներ հեծանիւով կը պտըտին մինչ՝ անկիւնը կառապանը, ձիով կառքը կը քշէ, հեղնական ժպիտ մը դէմքին, ի տես ամբոխի մը որ կ'երկրպագէ նոր արքայի մը՝ քարիւղ արքային, այս լուռ ու հանդարտ քաղաքին մէջ, որ ի՛նչ արքաներ տեսած է:

«Եւ դու Հռոմ, մայր քաղաքաց»..., այսօ՛ր, մռայլ ու մութ: Երեկոն իջած է արդէն, լոյսեր չեն վառիր: Այլեւս տըխուր բան մը կայ տիրող սեւ լռութեան մէջ, բայց մենք, մեր սրտերուն խորը՝ դեռ «Առաւօտ Լուսոյ» կ'երգենք:

Ա. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԸ ԱՅԼԵՒՍ ԿԸ ՏԱՏԱՆԻ

ԱՅՍ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ՆՊԱՍՏԷ ԱՐՏԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ

—o—

Շաբաթ իրիկուն, Ելմտական նախարարը կը յայտարարէր թէ կառավարութիւնը, նոյն օրը, ծանր որոշում մը տուած է: Արդարեւ, վեց ամսուան շրջանի մը համար, Ֆրանքը կը կորսնցնէ իր մնայուն սակը եւ կը տատանի, ինչ որ կը նշանակէ թէ Պանք տը Ֆրանսը այլեւս չի միջամտեր դրամական շուկաներուն վրայ պահպանելու համար որոշեալ սակը այլ կը թողու, որ Ֆրանքը իր սակը գտնէ ըստ դիմումի եւ առաջարկի: Կառավարութիւնը այս որոշումը տուած է քանի որ ժամանակէ մը ի վեր Ֆրանքի մնայուն սակը այլեւս չէր համապատասխաներ իրականութեան եւ կը կարծուի թէ տատանելով ան պիտի գտնէ իր բուն արժէքը, կորսնցնելով հինգ առ հարիւր այսինքն հինգ առ հարիւր արժեզրկուելով:

Այս որոշումով կառավարութիւնը կ'ուզէ զարկ տալ արտածումի առեւտուրին եւ առաջքն առնել անգործութեան ներքին ճակատի վրայ: Ընդդիմութեան համար սակայն կը նշանակէ որ կառավարութիւնը տեղի կուտայ խուճապին առջեւ մինչ մեծամասնութիւնը իմաստուն եւ ճարպիկ որոշում մը կը նկատէ: Երեքշաբթի օր, Խորհրդարանը (Ազգ. Ժողով եւ Ծերակոյտ) բացառիկ նիստի հրաւիրուած է:

Այս որոշումը սակայն կը խախտէ նաեւ եւրոպական միասնականութիւնը դրամական ճակատին վրայ քանի որ Ֆրանսա առանձին կուտայ որոշում մը, որ կապ ունի սակայն իր ութ ընկերներու հետ եւ այս ընելով կը դրժէ նաեւ իր յանձնառութիւնները:

Մամուլը կը հակազդէ ըստ իր հոսանքին եւ յատկանշական է սակայն Ֆիկառօ, որ իր առաջին էջի աջ եւ ձախ սիւնակներու վրայ հրատարակած է երկու յօդուած այս մասին, որու առաջինին խորագիրն է՝ Ցաւալի բայց՝ անխուսափելի *եւ երկրորդին՝* Ճարպիկ բայց ոչ բաւարար: Իմանիթէ *կը գրէ թէ սակայն ուրիշ բան չէ եթէ ոչ քօղարկուած արժեզրկում մը, որ առիթ պիտի տայ նոր յաւելումներու մինչ* Օռօռ *կը խորհի թէ կարելի չէր պահպանել Ֆրանքի կեղծ սակ մը եւ օրէ օր սպառել դրամական պահեստները, տեւական միջամտութիւններով:*

Յիշենք նաեւ որ այս նոր կացութեան հետեւանքներէն է նաեւ աւելի խիստ հակակշիռ մը դրամական փոխանակութեան:

Գերմանիա փորձած է ամէն ինչ ընել որպէսզի Ֆրանսա այս որոշումը չտայ, նոյնիսկ առաջարկած է երեք միլիառ տոլարի «օգնութիւն» մը բայց հարցը քննելէ ետք Ժիսքար տ'Էսթէն մերժած է:

Կարեւորը անշուշտ տատանիլը չէ այլ՝ չընկղմիլը, բայց Փարիզ իր հաստատուն նշանաբանն ունի «կը տատանի բայց չընկղմիր» (ֆլուքթուաթ նէք մերժիթուր):

Քանի մը տողով

ՊԵԼԺԻԱ հաւանաբար նոր ընտրութիւններու դիմէ կառավարական տագնապէն ետք, որ ծայր տուաւ առջի օր, երբ վարչապետը Թագաւորին ներկայացուց իր համախմբական դահլիճին հրաժարականը: Վերջերս Պարսկաստան խզած էր իր պայմանագրութիւնը, ըստ որուն իր մասնակցութիւնը կը բերէր 200 միլիոն տոլար արժող քարիւղի զտարանի մը շինութեան Լիէժի մէջ: Ընդդիմութիւնը մեղադրած էր կառավարութիւնը որ պատճառ դարձած է այս խզումին, նոր առաջարկներ ներկայացնելով Թեհրանի մինչ կառավարութիւնը կը ճշդէ թէ Թեհրան անկէ առաջ արդէն խզած էր:

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ խորհրդային Արտաքին նախարարը Գրոմիկօ հաղորդեց, թէ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն համաձայնած են, որ նախագահ Նիքսըն երկրորդ այցելութիւն մը կատարէ Խորհ. Միութիւն: Գրոմիկօ չճշդեց թուականը:

ՉԻՆ եւ Հար. Վիէթնամի ուժեր՝ ծովի եւ ցամաքի վրայ, բախումներ ունեցան շաբաթավերջին: Փարասիլի կղզեխումբը, ուր տեղի ունեցան բախումները, Չինաստանի եւ Վիէթնամի ափերէն 300 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի եւ կը բաղկանայ երկու տասնեակ կղզիներէ: Երկու երկիրներն ալ իրենց կը նկատեն Փարասելի կղզեխումբը: Չինացիք Յունուար 11ին իրենց դրօշը պարզած էին կղզիներուն վրայ, իսկ Հարաւ. Վիէթնամցիք զինուորներ ցամաք հանած էին: Այս ձեւով է, որ ծայր տուած են կռիւները: Երկու կողմերն ալ ռազմանաւեր կորսնցուցած են եւ քանի մը հարիւր մեռեալներ ունեցած են: Կիրակի օր Չինացիք տէր դարձած էին կղզեխումբին:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՀԻՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

—0—

Պատմական աղբիւրներու մէջ Կիպրոս ապրող Հայերու մասին յիշատակութիւններ կան Ք. Ա. 4–5րդ դարերէն սկսեալ: Սակայն այդ յիշատակութիւնները կը վերաբերին առանձին անհատներու՝ հայ առեւտրականներու, բիւզանդական արքունիքի կողմէ աքսորուած հայ պաշտօնեաներու եւ զինուորականներու: Առաջին զանգուածային գաղթը դէպի Կիպրոս կղզին տեղի կ'ունենայ 578ին եւ կապ ունի վատահամբաւ Մորիկի անունին հետ: Կայսր դառնալէ առաջ, երբ ան կը գլխաւորէր Արեւելք իբրեւ զօրավար, Հայերու ազատագրական շարժումները ճնշելու նպատակով, Աղձնիքէն եւ Եփրատի շրջակայքի գաւառներէն, մեծ թիւով Հայեր տեղափոխեց Կիպրոս:

Կիպրոս քշուած Հայերէ կազմուած առաջին գաղութը կը սկսի թօշնիլ արաբ խալիֆայութեան տիրապետութեան տարիներուն (648–958): Գաղութը որոշ չափով կ'աշխուժանայ 868–874ին, երբ բիւզանդական բանակը, Ալեքսիոս հայ զօրավարին հրամանատարութեամբ կը նուաճէ կղզին: Ալեքսիոս եօթը տարի կը կառավարէ կղզին. անկէ ետք Արաբները վերստին կը գրաւեն զայն եւ Հայերը նորէն ծանր կացութեան կը մատնուին:

Հայ գաղութին գոյավիճակը հիմնովին կը փոխուի 958ին, երբ Բիւզանդիոն կրկին տէր կը դառնայ կղզիին: Ըստ տեղեկութիւններուն, Ժ. դարուն Կիպրոսի քանի մը կառավարիչներ Հայեր եղած են: Այսպէս, 958ին կառավարիչ կը նշանակուի կղզին նուաճող բիւզանդական բանակին հրամանատարը՝ Վասիլ Հայկազ: 965ին իբրեւ կառավարիչ կը յիշուի Վահրամը (Վրախամեան), որ «Դուքս» տիտղոսը ունեցած է: Դար մը ետք կրկին Հայու մը անունը՝ Վահրամ, կը յիշատակուի:

ԺԲ. դարուն բաւական թիւով Հայեր կը կեդրոնանան հոն: Ասոնք այնքան կարեւոր թիւ կը կազմեն, որ անհրաժեշտ կը նկատուի Կիպրոսի մէջ առանձին թեմ մը հիմնել: Տեղեկութիւններ կան, որ թեմին պաշտօնական ներկայացուցիչը՝ Թադէոս Եպս. կը մասնակցի 1179ի Հռոմկլայի եկեղեցական ժողովին:

Կիպրոսի եւ Կիլիկեան Հայաստանի միջեւ տնտեսական եւ քաղաքական սերտ յարաբերութիւններ կը ստեղծուին Լուսինեաններու տիրապետութեան շրջանին կղզիին վրայ: Կիպրոսի Լուսինեաններու եւ Կիլիկիոյ հայ թագաւորներու միջեւ խնամիական կապեր կը հաստատուին. ծանօթ է, օրինակ, Լեւոն Բ.ի ամուսնութիւնը Ամօր Լուսինեանի աղջկան հետ, Լեւոն Գ.ի աղջկան ամուսնութիւնը Հենրի Բ.ի եղբօր հետ եւայլն: Կիպրոսի Լուսինեաններէն ոմանք նոյնիսկ գահ կը բարձրանան Կիլիկիոյ մէջ (Լեւոն Լուսինեան, Պետրոս Ա. եւ ուրիշներ):

ԺԲ. դարու վերջին քառորդէն մինչեւ ԺԴ. դարու վերջերը հայ գաղութը կ'արձանագրէ բարգաւաճում: Պատմական աղբիւրներու մէջ կը յիշատակուին հայկական գիւղեր եւ աւաններ, քաղաքներու մէջ՝ հայկական անուններով փողոցներ, յուշարձաններ եւայլն: Հայեր պետական եւ զինուորական բարձր պաշտօններ կը վարեն: Ժամանակագիրի մը վկայութեամբ հայկական զօրագունդ մը տեղացիներու կողքին կը կռուի Ճենովացիներու դէմ, երբ անոնք կղզին վրայ կը յարձակին 1369ին: Հայկական գունդը կը պաշտպանէ «Հայոց դուռներ» կոչուած շրջանը:

1335ին, երբ Եգիպտացիք կը մտնեն Կիլիկիա, մեծ թիւով Հայեր կը գաղթեն Կիպրոս եւ կը հաստատուին Ֆամակուստա քաղաքը: 1346ին Կիլիկիայէն Կիպրոս կը փոխադրուին 1500 Հայեր: 1375ին, Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան անկումէն ետք, հայ գաղթականութեան հոսանքը դէպի Կիպրոս աւելի կը զօրանայ: Մեծ գաղթականութիւն մը կը հաստատուի հոն 1404ին: Գաղթականութեան թիւը ցոյց կը տրուի 30.000 հոգի, որ անշուշտ չափազանցուած է: Այս գաղթին կը յաջորդէ երկրորդ մեծ գաղթ մը Կիլիկիայէն դէպի Կիպրոս 1423–1424ին: Ըստ պատմական տեղեկութեան, Կոստանդին Կիլիկիոյ մէջ 48 տարի թագաւորելէ ետք, իրեն հետ ունենալով «բազում իշխանք՝ իւրաքանչիւր տոհմականաւք հանդերձ», ի վիճակի չըլլալով դիմադրել սուլթան Մուսաֆերի եգիպտական ուժերուն, 30 հազար տուն գաղթականութեամբ կ'անցնի «յայնկոյս ծովուն»՝ այսինքն Կիպրոս:

Ուշադրութեան արժանի է այն, որ Կիպրոսի թագաւորները, Կիլիկիոյ հայ պետականութեան անկումէն ետք, տէր կը դառնան հայկական թագաւորութեան ժառանգական իրաւունքին եւ կը յիշուին իբրեւ «Թագաւոր Հայոց»: Ասոնցմէ կ'ըլլայ Կիպրոսի Եանուս թագաւորը, որ Ֆամակուստայի մէջ նոյնիսկ կ'օծուի հայկական ծէսով իբրեւ «Թագաւոր Հայոց»: Հայ գրիչներէն մէկը՝ Եսայի, 1394ի յիշատակարանով կ'արձանագրէ, թէ «Գրեցաւ ձեռագիրս... ի թագաւորութեան Կիպրոսի Ճագերի, որ եւ ի վերայ Հայոց այլ օրհնեցաւ եւ անուանեցաւ թագաւոր»:

1426ին կղզին կ'ենթարկուի եգիպտական զօրքերու յարձակումին. Եգիպտացիք կը գրաւեն կղզին եւ կ'աւերեն ու կը ջարդեն ժողովուրդը: Հայ յիշատակագիրներէն մէկը, որ ականատես եղած է իրադարձութիւններուն, հետեւեալը կը գրէ. «Ի յայս ժամանակի ի թուականութեանս ՊՀԵ (1426), ի Վարդավառին Կիրակի, Մսրայ սուլթանն Կիպրոս էառ եւ գրաղում քրիստոնեային գերի էառ, որ էին ոգիք Ր (5000) գլխաւորեալին ո՞ թուէ, ոհ, վայ է զիս»: Եգիպտական այս արշաւանքին ժամանակ անշուշտ կարեւոր թիւով ալ Հայեր կը սպաննուին: Հաւանական է, որ արշաւանքէն ետք Կիպրոսի Հայերէն շատեր կը տեղափոխուին ուրիշ երկիրներ:

1489ին, երբ Վենետիկցիները կը հաստատուին հոն՝ կը ճանչնան տեղացի Հայերու իրաւունքը. Վենետիկի ծերակոյտը նոյնիսկ յատուկ որոշումով մը յանձնառու կը դառնայ վճարել Կիպրոսի մէջ ծառայող Հայերու նախապէս սահմանուած թոշակը:

Վենետիկեան տիրապետութեան 80 տարիներուն բաւական Հայեր դեռ կ'ապրէին կղզիին մէջ: Ըստ Մարտին Կրիւզ յոյն հեղինակին (1526–1607) տեղեկութեան, Կիպրոսի մէջ տարածուած էր հինգ լեզու՝ յունարէն, ասորերէն, հայերէն, ալպաներէն եւ իտալերէն: Նոյնը կ'ըսէ ժամանակակից մատենագիր Ստեփան Լուսինեան (1537–1590): Ըստ նոյն պատմագրին՝ Կիպրոսի հայ գաղութը այդ շրջանին ունէր երկու եպիսկոպոս, մէկը Նիկոսիոյ, միւսը՝ Ֆամակուստայի մէջ:

Թուրքերը կղզին կը գրաւեն 1570ին: Ասոր նկարագրութիւնը կ'ընէ հայ տաղերգու մը՝ Նիկողայոս Ստամբոլցի, չափածոյ տաղով մը՝ «Ողբ Ղպրկօզի (Կիպրոս) կղզոյն ասացեալ է» խորագրով:

Տաղերգուն կը նկարագրէ մեծ նաւատորմով թուրք բանակին յարձակումը, Կիպրացիներուն հերոսական դիմադրութիւնը («քառասուն օր կռիւ արին»), կղզիին գրաւումը եւ Թուրքերու վայրագութիւնները:

Թուրքերը սկզբնական շրջանին կ'աշխատին սիրաշահիլ կիպրացի Հայերը, բայց յետոյ կը գործադրեն իրենց սովորական ճնշումները, որու հետեւանքով Կիպրոսի հայ գաղութը կը սկսի ցրուիլ:

Կղզիին հայկական ճարտարապետական աչքառու կոթողներէն է Ս. Մակար տաճարը (Կապոյտ վանքը), Նիկոսիայէն հիւսիս-արեւմուտք: Շինուած է 560ին:

Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. Մ ՀԻՒՍԵԱՆ

—0—

Լրացաւ գրականագէտ եւ մանկավարժ, Փրոֆ. Մինաս Հիւսեանի ծննդեան 70 եւ գիտամանկավարժական գործունէութեան 35ամեակը: Մեծ է անոր ծառայութիւնը հայ գրականագիտութեան՝ յատկապէս արեւմտահայ բաժնի զարգացման գործին մէջ: Անոր գրչին կը պատկանին Պ. Դուրեանի, Գ. Զօհրապի, Մ. Մեծարենցի, Դ. Վարուժանի, Սիամանթոյի, Յ. Պարոնեանի եւ այլ գրագէտներու մասին բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ:

Առանձնապէս արժէքաւոր է Գր. Զօհրապի կեանքին եւ ստեղծագործութեան նուիրուած ծաւալուն մենագրութիւնը, որ լոյս տեսաւ 1957ին: Քննադատի հմտութեամբ, վերլուծական արուեստի խորքով եւ ճաշակով այդ աշխատութիւնը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ սփիւռքի մամուլին մէջ:

Փրոֆ. Մ. Հիւսեան զգալի աշխատանք կատարեց նաեւ Գ. Զօհրապի գործերու հրատարակութեան, անոր ստեղծագործութեան գեղարուեստական վարպետութեան եւ ոճին ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ: 1964ին տպուեցաւ «Զօհրապի արուեստը» իր ձեւին մէջ եզակի աշխատութիւնը: Վերջերս լոյս ընծայուեցաւ «Գ. Զօհրապը գրականութեան մասին» գիրքը, որուն յառաջաբանին մէջ («Գ. Զօհրապի գեղագիտական հայեացքները») Մ. Հիւսեան ցոյց կուտայ, որ գրագէտը քննադատական իրապաշտութեան լաւագոյն աւանդութիւնները զարգացուցած է թէ՛ գործնական, թէ՛ տեսական երեսներով:

Նշանակալի է անոր վաստակը Գ. Զօհրապի ստեղծագործութիւնները ծանօթացնելու գործին մէջ: Ան իր եռանդուն մասնակցութիւնը բերաւ մեծ գրագէտին ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան՝ Հայաստանի մամուլին մէջ յօդուածներով եւ ուսումնասիրութիւններով լուսաբանելով զօհրապագիտութեան հարցեր:

Մ. Հիւսեան ռուս գրականութեան մասին ալ գրեց: Այս բնագաւառին մէջ անոր լաւագոյն աշխատութիւններէն է Պուշկինի մասին գրած ամփոփ ուսումնասիրութիւնը:

Մ. Հիւսեան զբաղեցաւ նաեւ բնագրաբանութեամբ. անոր մասնակցութեամբ պատրաստուեցան Յ. Թումանեանի երկերուն ակադեմական հրատարակութեան 4րդ, 5րդ եւ 6րդ հատորները:

Փրոֆեսորին գրադատական աշխատութիւնները իրենց տեսական մակարդակով, նիւթին խոր ըմբռնումով, վերլուծական հմտութեամբ եւ մշակուած լեզուով նշանակելի կերպով նպաստեցին Հայաստանի գրականագիտութեան զարգացումին:

Մ. Հիւսեան նշանակելի վաստակ ունի նաեւ իբրեւ մանկավարժ: Ան Հայաստանի ճանչցուած դասախօսներէն է եւ 1937էն ի վեր կը դասախօսէ բարձրագոյն ուսումնարաններու մէջ: Ան դասախօսութիւններ կատարեց Հայոց լեզուի քերականութեան հիմունքներու, գրաբարի, հայ գրականութեան, ռուս եւ եւրոպական գրականութեան մասին:

Փրոֆեսորը դեռ կը շարունակէ իր արդիւնաւէտ աշխատանքները, եւ անտարակոյս նոր, արժէքաւոր մենագրութիւններ հրապարակ պիտի հանէ:

Հ. ՌՇՏՈՒՆԻ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ծերունի շուկային որ ետեւէս կը վազէր հեւ ի հեւ, յոգնութենէն եւ յուզումէն, սանդուխին ոտքը մարեցաւ ինկաւ:

Անգամ մը որ շոգենաւին մէջ մտայ՝ զգացի թէ փրկուած էի:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց նաւաստի մը:

— Նաւապետը տեսնել կ'ուզեմ, պատասխանեցի:

— Ահաւասիկ նաւապետը վերն է, ըսաւ մօրուսաւոր մարդ մը ցոյց տալով:

Մօտեցայ իրեն եւ ըսի.

— Հայ խմբագիր մըն եմ ու եկայ ձեր շոգենաւը ապաստանելու, որովհետեւ խուժանը զիս պիտի սպաննէր:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, պատասխանեց մարդը, հոս կը մնաք որչափ որ ուզէք:

– Շնորհակալ եմ:

Նոյն միջոցին շոգենաւին պաշտօնեաները նշմարած էին սանդուխին ոտքին առջեւ տարածուած Հայը որ միշտ նուաղած կը մնար: Իսկոյն երկու նաւաստի զայն վեր բերելու համար, ուր քիչ ետքը, տրուած խնամքներուն շնորհիւ, խելքը գլուխը եկաւ:

Սիտոնի մէջ ապաստանելէս քիչ մը ետքը մէկ քանի Ֆրանսացի քահանաներ ու մայրապետ մըն ալ եկան շոգենաւը եւ իրենցմէ իմացանք որ Ղալաթիոյ մէջ ջարդը սկսած էր:

Քարափին վրայ կատարեալ ամայութիւն կը տիրէր գրեթէ, նոյնպէս ո՛չ ոք կ'երեւար կամուրջին վրայ:

Հազիւ թէ կէս ժամէ ի վեր շոգենաւը կը գտնուէի՝ երբ քօմիսէր մը եւ ոստիկան մը, — այն ոստիկանը որ շոգենաւի սանդուխին ոտքը կեցած էր, — եկան Սիտոնի մէջ եւ շոգենաւին Թարգմանը փնտռեցին նաւապետին հետ խօսելու համար:

— Այս շոգենաւը երկու մարդ մտած է քիչ մը առաջ, որոնք անցագիր չունէին ու փախչելով եկած են հոս, պէտք է որ այդ մարդիկը մեզի յանձնէք:

— Այստեղ Ֆրանսական հող է, պատասխանեց նաւապետը, մարդ չենք կրնար յանձնել ձեզի:

— Բայց այդ մարդիկը ոստիկաններուն դիմադրելով ներս մտած են:

– Այդ մեր գիտնալիք բանը չէ:

Քօմիսէրը դարձեալ պնդեց: Մարդը կը վախնար թէ երկու հայ պակաս պիտի ջարդուէր:

Նաւապետը ի վերջոյ բարկացած պոչեց.

— Դո՛ւրս հանեցէք այս մարդիկը:

Թարգմանը բացատրեց քօմիսէրին որ այլեւս աւելորդ էր պնդելը եւ թէ լաւագոյն էր հեռանալ իսկոյն՝ առանց տեղի տալու բանի միջոցներու:

Քօմիսէր ու ոստիկան հեռացան դժգոհ կերպարանքով:

Բայց ահա՛ քիչ ետքը բո՛ւն իսկ մարդասպան խուժանը եկաւ շարուեցաւ շոգենաւին առջեւ, — ո՛վ գիտէ, թերեւս քօմիսէրին դրդումով, — ու պահանջեց որ շոգենաւին մէջ գտնուող Հայերը իրեն յանձնուին:

Ութսուն հոգիի չափ բազմութիւն մը այսպէս կը պոռար կը կանչէր քարափին վրայ, նոյնիսկ վեր ելլելու սպառնալիքներ ընելով:

Այն ատեն նաւապետը Ֆրանսական դրօշակ մը բերել տուաւ ու հրամայեց որ զայն տարածեն սանդուխին վրայ վերէն մինչեւ վար, յետոյ ռէվոլվէրով զինուած երկու նաւաստի կայնեցուց սանդուխին գլուխը եւ թարգմանին միջոցաւ վարը կեցող խուժանին հասկցուց թէ ո՛վ որ դրօշակին վրայ կոխելով համարձակի վեր ելլել, իսկոյն ռէվոլվէրի հարուածը պիտի ընդունի:

Այս ազդարարութեան հմայքը վայրկենական եղաւ: Սօֆաճիները մէկիկ մէկիկ մաքսատունէն անցան ու աներեւոյթ եղան:

Ալ անկէ ետքը շոգենաւին մօտեցող չեղաւ: Բայց նաւապետը զգուշութեան համար շոգենաւը մէկ մեթրոյի չափ հեռացուց քարափէն անակնկալ յարձակումի մը չենթարկուելու մտածումով:

Մէսաժըրի ընկերութեան գործակատարը եկած էր շոգենաւ, որմէ իմացանք թէ ի՛նչ ահռելի բաներ տեղի կ'ունենային դուրսը:

Նաւապետը զիս ներկայացուց անոր ըսելով.

— Ահաւասիկ հայ խմբագիր մը, որ հազիւ ազատեցաւ խուժանին ձեռքէն հոս ապաստանելով:

— Շատ լաւ, պատասխանեց գործակատարը, որ դեղին մօրուքով անձ մըն էր, կը խրատեմ որ դուրս չելլէք ըսաւ:

— Արդէն դիտաւորութիւն ունիմ այս շոգենաւով Պոլսէն մեկնելու, ըսի:

— Ձեզ մինչեւ Մարսէյլ ձրիաբար կը տանինք եթէ երբեք դրամ չունիք վրանիդ, առաջարկեց գործակատարը:

— Ոչ, դրամ ունիմ եւ կ'ուզեմ վճարել, ըսի, ու Մարսէյլ պիտի չերթամ՝ այլ Բիրէ:

— Աւելի լաւ ուրեմն:

Եւ իսկոյն երկրորդ կարգի տոմսակ մը առի Բիրէի համար:

(17 Տար.)

ԱՌ ՀԱՐԿԻ ԽՕՍՔ

Ֆրանսայի հայ իրականութեան մէջ միութիւններ, կազմակերպութիւններ շատ են, ի մասնաւորի Փարիզ, և օր ըստ օրէ կ'աւելնայ անոնց թիւը: Բնականաբար իւրաքանչիւրն ալ նպատակի մը կը ձգտի, հեռաւոր թէ մօտաւոր ժամանակով իրագործելի: Որքան բաղձալի պիտի ըլլար եւ որքան օգտաշատ, եթէ աւելի կամ պակաս նոյնանպատակ միութիւններու միջեւ համագործակցութեան ակըղբունքը գործօն հանգամանք ունենար: Պարզ է որ մեկտեղուիլ, համախմբուիլ, զօրանալ կը նշանակէ, ինչ ուղղութեամբ որ ալ ըլլայ. սակայն ցաւ ի սիրտ Հայը իր պատմական վերիվայրումներու բերումով՝ ընդհանրապէս ժխտական դիրքաւորումով կը մօտենայ սիրտ սրտի, ձեռք ձեռքի որեւէ հանրային աշխատանք կատարելու: Իրերահասկացողութեան եւ զիջումի ոգիին պակասը յաճախ պատճառ կը դառնայ ազգային ձեռնարկներու իրականացման մէջ՝ կարեւորը, կենսականը անկարեւորին զոհել: Անշուշտ, վերին հեղինակաւոր մարմինի մը գոյութիւնը փըրկարար դեր մը պիտի կատարէր միասնականութեան, կեդրոնացումի մթնոլորտ մը ստեղծելու եւ չէզոքացնելու ինքնովին, անհակակշիռ միութենական գործունէութիւնները: Թէեւ քանիցս ձեռնարկներ եղան կեդրոնական վարիչ մարմինի մը հիմքը դնելու, սակայն եղած փորձերը ապարդիւն անցան եւ ցանուցիր կացութիւնը կը շարունակուի:

Վեց տարի առաջ մի քանի տիկիններ համախորհուրդ՝ ի տես կարգ մը ուսանողներու բարոյական եւ նիւթական նկուն վիճակին՝ սկիզբը դրին «Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան»: Այլեւս սովորականութիւն էր մօտիկէն հետաքրքրուիլ աննեցուկ ուսանողներով եւ անոնց հանդէպ հոգածութիւն ու գուրգուրանք ցոյց տալ: Այսօր Միութիւնը իր 7րդ տարեշրջանը թեւակոխած է եւ շատ են այն ուսանողները, որոնք Միութեան համեստ օժանդակութեան շնորհիւ տարիներ շարունակ յաջողած են աւարտել իրենց ուսման շրջանը, եւ ներկայիս ուրիշներ ալ կը շարունակեն ուսանիլ:

Եւ սակայն, հարկ է անդրադառնալ, որ Միութիւնը ամէն տարի դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուի իր մուտքի եւ ելքի հաւասարակշռութիւնը իրագործելու՝ չունենալով նիւթական կայուն խարիսխ մը: Իւրաքանչիւր ուսումնական տարեշրջանի՝ Միութիւնը 15–20 ուսանողներու օգնելու յանձնառութեան տակ կը մտնէ եւ այդ յանձնառութիւնները դիմաւորելու համար կ'ապաւինի իր բարերարներու սրտաբուխ նուիրատուութիւններուն, ինչպէս եւ իր անդամներու վճարումներուն: Բայց, թող թոյլ տրուի ըսել, որ ծանր է Միութեան ստանձնած բեռը եւ Ֆրանսայի հայ գաղութին ընձեռած աջակցութիւնն ալ շատ սակաւ: Ինչո՞ւ: Միթէ՞ ազգային պարտաւորութիւն չէ հոգատար ըլլալ եւ թիկունք հանդիսանալ սորվելու կամքով տոգորուած հայ երիտասարդի մը: Միթէ՞ արդի պայմաններու տակ՝ ձուլման եւ օտարացումի վտանգը դիմագրաւելու ձեռնարկ մը չէ ըստ իր տարողութեան:

Որքան դպրոցաշինութիւնը հրամայական կը նկատենք հայկականութիւն ներարկելու մանուկին եւ պատանիին, նոյնքան ներելի չէ անտարբեր գտնուիլ դըպրոցին շարունակութիւնը եղող բարձրագոյն կրթութեան թեկնածուներու հանդէպ, մանաւանդ երբ ան զուրկ է օտարութեան մէջ իրմով հետաքրքրուող անմիջական նեցուկներէ:

Տարիներու փորձառութիւնը մեզի ներշնչած է այն համոզումը, թէ «Ուս. Օգնութեան Միութիւնը» իր կոչումով ազգային պահանջ մըն է եւ անխափան պէտք է շարունակէ իր գործունէութիւնը ի գին ամէն զոհողութեան: Բայց գիւրին ալ չէ յաջորդական դիմումներով սրտաբուխ ազգայիններու խղճի ձայնին դիմել՝ կոչերով մամուլի սիւնակներ լեցնել թմբիրէն արթնցնելու համար մեր ձայնը չլսողները:

Ուսանողները ինչ մարզերու ալ հետեւին, անոնք են որ դարձեալ հայ ժողովուրդի իմացական գալիքը պիտի դարբնեն. անոնք են որ սպասուած բարձրութեան պիտի հասցնեն մեր մշակոյթի մակարդակը իր ամէն երեսակներով՝ ըլլայ իբրեւ անհատ, իրենց ունեցած արժէքով եւ կամ ազգային թէ ընկերային իրականացումներու մէջ իրենց յայտնաբերած արժանիքներով, հոգ չէ թէ նոյնիսկ մայրենի լեզուն պակսի իրենց. բաւական է որ Հայութեան գիտակցութիւնը անվթար մնայ եւ դերծ ըլլան մոլորանքէ:

Նշենք որ Միութեան գործունէութիւնը իր կարեւորութեամբ արձագանգ գտած է այսօր երիտասարդներու մօտ եւ անոնք պատրաստակամ գտնուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու վարչական կազմին, սկսեալ առենապետէն:

Մաղթելի է որ Ֆրանսայի հայ համայնքն ալ իր կարգին խրախոյս հանդիսանայ այս նոր վարչութեան՝ անոր թափած ջանքերը լաւագոյնս արդիւնաւորելու:

Հայ հանրութենէն կը խնդրուի Միութեան ձեռներէցութեամբ կազմակերպուած թատերական եւ երաժշտական ելոյթներուն՝ իրենց ներկայութիւնով սրահը լեցնել եւ խանդավառել մեր նորահաս արուեստագէտները:

Գիտնանք վստահիլ մեր երիտասարդներուն եւ վաղուան ուժն ու զօրութիւնը տեսնենք անոնց մէջ:

ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ

Եղանակի խաղի մը բանջարեղեն

Կարմիր ճակնդեղը չափազանց սննդարար եւ զօրացուցիչ է շնորհիւ իր քաղցր հիւթին եւ մակնեզիումի պարունակութեան: Անոր պարունակած ֆոսֆորը եւ կենսանիւթը (վիթամին) Պ. կը վերանորոգեն ջիղերու ներքին նիւթը եւ հանդարտեցուցիչ ազդեցութիւն մը ունին ջղային դրութեան վրայ: Եփած կարմիր ճակնդեղը մեծ մասամբ կը կորսնցնէ իր թանկագին յատկութիւնները: Յանձնարարելի է զայն սպառել քերթուած եւ կարելի եղածին չափ հում վիճակի մէջ կամ խառնելով ուրիշ սննդեղէններու հետ: Բամիչէ մը անցընելով, ստացուած հիւթը ուժեղ բուժիչ մըն է, իբրեւ դեղաչափ օրական մէկ գաւաթ սպառելով, 3–4 շաբաթ տեւողութեամբ:

Բողկը յայտնի բնական դեղ մըն է սքորպիւթի դէմ, շնորհիւ իր հարուստ կենսանիւթին (վիթամին Ս): Միաժամանակ ան կը կանոնաւորէ վահանագեղձին (կըլանտ թիրոիտ) պաշտօնը՝ պարունակած մեծ քանակութեամբ իոտին պատճառով: Ան կը պարունակէ նաեւ հանքային նիւթեր՝ մասնաւորապէս ծծումբ եւ մակնեզիում, ինչպէս եւ ծծմբային թանկագին էութիւն մը, որ անոր կուտայ հականեխիչ, եւ ախորժակ բացող յատկութիւնները: Ըլլալով լեարդի հակաթունաւորիչ եւ երիկամները մաքրող, բողկը կը յանձնարարուի մասնաւորաբար դալուկի (իքթէր), քրոնիկ յօդաբորբի, զստացաւի, ջղաբորբի եւ շնչառական ուղիներու փակման դէմ: Բոլոր այս յատկութիւնները կը պատկանին թէ՛ կարմիր եւ թէ սեւ բողկերուն, սակայն սեւ բողկերը օժտուած են առաւելապէս, որոնցմէ պատրաստուած օշարակը ըստ կամս կարելի է օգտագործել հարբուխի, ցնցղատապի բուժման համար:

Ծներեկը (աբերժ) կը յանձնարարուի իր միզաբեր յատկութիւններուն համար, ոստային ծաղումով ջրգողութեան (հիտրոփիզի), երիկամային քարախտի, յօդակաթուածի (կութ) եւ ռիւմաթիզմի պարագաներուն (ջրգողութիւն կը նշանակէ ախտային հեղուկի կուտակում օրկանիզմի զանազան մասերուն մէջ, մասնաւորաբար արգանդին մէջ):

Ծներեկը (աբերժ) կը նպաստէ չաքարախտաւորներու քաղցրամիզութեան նուազումին եւ կը ներծծէ այն նիւթերը, որոնք կը փակեն փայծաղը: Անոր մակնեզիումի եւ կենսանիւթի (վիթամին Ա) պարունակութիւնը լաւ մաքրագործում մը կը կատարէ մաղձային ամանին եւ կազդուրիչ ազդեցութիւն մը՝ մորթին եւ երիկամներուն վրայ: Շնորհիւ իր պարունակած ազբորակին (սուրֆեթր) ծներեկը կը մաքրէ արիւնը, լաւ արդիւնքներով մորթախտի եւ սիֆիլիզի պարագաներուն:

Ծներեկը պէտք է եփել քիչ ջուրի մէջ, չկորսնցնելու համար իր թանկագին աղերը: Յանձնարարելի է հում վիճակի մէջ քերթել եւ աւելցնել նոյնպէս հում բանջարեղէններ: Լաւ եւ օգտակար է ծներեկի քամուած հիւթը կէս գաւաթ ըմպել ամիսը մէկ շաբաթ, ամէն օր:

Ա. Լ.

ՁԵՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Ազգային Տան ընդարձակ սրահը շատ նեղ եկաւ Կիրակի, Յունուար 13ին. արդարեւ ազգայիններու մեծ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ՝ քաջալերելու համար Կապոյտ Խաչի մանուկներու օրուան հանդիսութիւնը եւ, միաժամանակ, լսելու իրենց զաւակներուն եւ թոռնիկներուն արտասանած մայրենի բարբառը:

Ժամը 16.30ին հանդէսին պաշտօնական բացումը կատարեց Հայկազեան վարժարանի անխոնջ ուսուցչուհին՝ Տիկին Գ. Գայթանճեան, որ այս առթիւ նկատել տուաւ, թէ Կապոյտ Խաչի աշխատանքին նպատակն է, որ ազգային ոգին միշտ վառ մնայ մեր մանուկներու սիրտին մէջ:

Ապա Օր. Ստեփանեան՝ փոքրիկներու դասարանին ղեկավարը, իր աշակերտներով բեմ ներկայացաւ. մանուկները խմբերգներով եւ արտասանութիւններով մանկական մթնոլորտ ստեղծեցին:

Ասոնց յաջորդեցին բարձրագոյն դասարանի աշակերտները՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Գայթանճեանի. եղան արտասանութիւններ, երգեր, խմբերգներ եւ, մանաւանդ, հայկական պարեր: Բոլորն ալ գնահատուեցան:

Գեղարուեստական բաժնի գործադրութենէն ետք խօսք առաւ Էջմիածինէն վերադարձած Պալիօզեան Վրդ., որ իր հրճուանքը յայտնեց ի տես ներկայացուած գեղեցիկ պատկերին, երբ մատղաշ շրթունքներ մեսրոպեան լեզուով կը բարբառէին: «Հայրենի ափերու վրայ հայերէնի ուսումը դժուար գործ չէ, սակայն այս ափերուն վրայ հրաշքի համազօր է, երբ կարելի կը դառնայ հայկական ոգի ներշնչել նորահասներուն: Հայ ժողովուրդին հազարամեակներու կեանքին մէջ հայ մայրն է եղած առաւելաբար, որ անհուն զոհողութիւններով աշխատած է իր զաւակները հայ մեծցնել: Բոլոր կազմակերպութիւններուն նշանաբանը պէտք է մնայ՝ հայապահպանումի աշխատանք այս ափերուն վրայ»:

Ապա մօտ 120 փոքրիկներ սեղաններու շուրջ բոլորուած ճաշակեցին Խաչուհիներու պատրաստած կարկանդակները:

Նուէրներէ գոյացաւ 1560 ֆրանք:

Խաղալիքներ բաժնուեցան երախաներուն:

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԲՈՒ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

1.

— Ճշմարիտ, չեմ հասկանում, ի՞նչպէս էք սարքելու:

— Ինձ թւում է, թէ միշտ կարելի է այնպէս արտայայտել ասելիքդ, այնպէս այլաբանական մի ձեւով, որ...

— Որ գրաքննիչը չհասկանայ: Եւ դուք կարծում էք, որ ամէն գործաւոր ու գիւղացի կը հասկանա՞յ գրաքննիչի չհասկացածը՝ շնորհիւ իր տգիտութեան ու պարզութեան: Ո՛չ, անիմաստ բան է:

— Մարտի՛նի, ի՞նչ է ձեր կարծիքը, — հարցրեց պրոֆեսորը՝ դառնալով իր մօտ նստած մեծ ու չէկ մօրուքով մարդուն:

— Ես չեմ կարող ձեզ կարծիք յայտնել, նախքան աւելի որոշ փաստեր հաւաքելս: Պէտք է փորձենք, տեսնենք ի՞նչ դուրս կը գայ:

— Իսկ դո՞ւք, Սակկոնի:

— Ես կ'ուզէի իմանալ՝ ի՞նչ կ'ասէր Տիկին Բոլլան: Նրա կարծիքը միշտ ծանրակշիռ է լինում:

Ամէնքը դարձան սենեակում գտնուող միակ կնոջը: Նա լուռ, գլուխը ձեռքին յենած, նստել էր ու ականջ էր դնում խօսողներին:

— Մի աշխոյժ խաղաց նրա մութ, խոր ու լուրջ աչքերի մէջ, երբ նա հայեացքը բարձրացրեց:

— Պէտք է խոստովանեմ, — ասաց նա, — որ ես ոչ մէկի հետ էլ համաձայն չեմ:

— Ինչպէս միշտ. եւ ցաւն այն է, որ իրաւունքը միշտ ձեր կողմն է, — կցեց Ռիկարդօն:

— Անշուշտ, անհրաժեշտ է, որ ճիզվիտների դէմ կռուենք, եւ եթէ մի զէնքով չեղաւ, պիտի գործադրենք միւսը: Բայց միայն խօսքով կռիւը թոյլ զէնք է ու ծոմուելը չափազանց տաղտկալի: Իսկ ինչ ուղերձին է վերաբերում, պարզապէս երեխայի խաղալիք է:

— Յոյս ունեմ, — տիկին, — առարկեց Գրասսինին յաղթական դէմքով, — որ դուք մեզ ցոյց տալու չէք մի այդ տեսակի միջոց, ինչպիսի է սպանութիւնը:

Մարտինին ձգեց իր երկար բեխերը, իսկ Գալլին ժպտաց արհամարհոտ: Նոյնիսկ երիտասարդ լուրջ կինը չկարողացաւ զսպել իր ժպիտը:

— Հաւատացէք, — ասաց նա, — որ եթէ ես այդ տեսակ բաների մասին մտածելու չափ խստասիրտ էլ լինէի, յամենայն դէպս երեխայի պէս չէի խօսի դրա մասին: Բայց ամէնից մահացու զէնքը, որ ես ճանաչում եմ, ծաղրն է: Եթէ յաջողենք ճիզվիտներին ծիծաղելի դարձնել, եթէ ծիծաղելի դարձնենք նրանց ու իրենց պահանջները, մենք կը տանենք յաղթանակը՝ առանց մի կաթիլ արիւն թափելու:

— Ճիշդ է բոլորովին, — ասաց Ֆաբրիցին, — միայն չգիտեմ ի'նչպէս պէտք է իրագործել ձեր առաջարկը:

— Դա այնքան էլ դժուար չէ, — ասաց Մարտինին: — Երգիծաբանութիւնը միշտ աւելի հեշտ է գրաքննիչից անց կենում, քան լուրջ երկերը: Եւ եթէ դրուած է ակնարկներով, սովորական ընթերցողը անհամեմատ աւելի հեշտ է ըմբռնում կատակի տակ թաքնուած իմաստը, քան թէ մի գիտական կամ տնտեսագիտական ուսումնասիրութեան գաղափարը:

— Ուրեմն, տիկին, դուք կարծում էք, որ լաւ է հրատարակենք երգիծաբանական պամֆլէտներ կամ փորձենք մի զաւեշտի թե՞րթ հրատարակել: Վերջինս, ի հարկէ, թոյլ չի տայ գրաքննիչը:

— Իմ ասածը դա չէ, բոլորովին: Իմ կարծիքով ամէնից լաւ է հրատարակենք մի ամբողջ շարք փոքրիկ երգիծաբանական թերթեր, ոտանաւոր կամ արձակ, ու ծախենք փողոցներում շատ էժան, նոյնիսկ ձրի: Կարելի է նոյնպէս թերթերը դարձնել պատկերազարդ, եթէ խնդրի հոգին թափանցող մի նկարիչ ճարուի:

— Ա՛յ, սքանչելի գաղափար, եթէ իրացնել կարողանանք: Միայն դրա համար առաջնակարգ ուժեր են հարկաւոր: Որտեղի՞ց ճարենք մի իսկական երգիծաբան:

— Ինքներդ էլ գիտէք, — աւելացրեց Լեգան, — որ մեծ մասը մեզնից գրում է լուրջ տոնով: Ոչ ոքի վիրաւորել չուզենալով պէտք է ասեմ, որ զաւեշտօրէն գրելու մեր ընդհանուր ճիգը փղի տարանտելլա պարելն է յիշեցնելու...

— Ես ամենեւին չեմ առաջարկում, որ մենք բոլորս մեր ընդունակութիւնից դուրս գործով զբաղուենք: Պէտք է միայն գտնել իսկական տաղանդաւոր երգիծաբանի, որ երեւի կայ Իտալիայում, եւ տալ նրան անհրաժեշտ միջոցներ: Ի հարկէ, պէտք է, որ քիչ-քիչ ճանաչենք այդ մարդուն եւ վստահ լինենք, որ մեզ հետ նոյն ուղղութեամբ է գնալու:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Ալթունեան ընտանիքը եւ պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի Յունուար 27, Վիէնի Սէնթ-Անտրէ լը Հօ եկեղեցին, առաւօտեան ժամը 9էն 11:

Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ Տէր Յովհաննէս Կարապետեան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Բերսաբ Մոսոխչեանի մահուան տխուր առիթով ռմն իր ընտանեկան պարագաներէն, կը նուիրէ 200 Ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանը կեդրոնական ջեռուցումով օժտելու նպատակին:

Աւետիս եւ Յովհաննէս Տօնէլեան եղբայրներ կը նուիրեն 50 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կար. Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, իրենց մօր Մարիամ Տօնէլեանի յիշատակին, մահուան տարեդարձին առիթով: Այրի Տիկին Սաթենիկ Սաթըրեան կը նուիրէ 50 Ֆր., օգափոխութեան կայանը կեդրոնական ջեռուցումով օժտելու նպատակին, փոխան ծաղկեպսակի, Ա. րուսեակ Սուրայեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Յունուար 26, ժամը ճիշդ 16–18, Ռիւ Պլէօի դրասենեակին մէջ: Օրակարգի վրայ է ընտրութիւն վարչութեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Եսթեր Էսկիճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Երուանդ Տօրումեան 20 եւ Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբ 10 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ի տեղեկութիւն շրջանի հայրենակիցներուն կը յայտարարէ թէ Յունուար 25ին Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին Շաւիլի կաթողիկէ եկեղեցւոյ «էքիւմէնիք» շաբթուան առթիւ իր մասնակցութիւնը կը բերէ մեր եկեղեցւոյ դպրաց դասը տասը հայ եկեղեցական երգերով: Յետոյ Փետր. 3ի Կիրակի օրուան մեր պատարագի արարողութեան ներկայ պիտի գտնուի մեր շրջանի կաթողիկէ համայնքը:

Կը խնդրուի մեր ժողովուրդէն ներկայ գտնուիլ բազմութեամբ այս երկու օրերու արարողութիւններուն:

Հ. Մ. Ը. Մ. -- ԱՐԾԻՒ
ՄԱՐՍԷՅԼ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Յունուար 26 ժամը 22էն առաւօտ

HOTEL SPLENDID

31, Bld. d'Athènes

Orchestre :

André AUZIAS

Réservation : Comptoir du Musée, 3 Bd. Garibaldi — Tél. : 48-55-74

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 25 Janvier à 21 heures

Musique de Chambre Arménienne

Deux Créations Mondiales

Quintette de Sébouh APKARIAN

Octette de Loris TJEKNAVORIAN

sous la direction du compositeur

et le Récital de

la soprano colarature

Alice MANOUKIAN

de l'Opéra d'Istanbul

Schubert — Rubinstein — Verdi — Komitas — Karamanoug

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »

MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)

SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ԾԱԽՈՒ Է
ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Ազգատախնամի վարչութիւնը, ի գիտութիւն մեր հայ հասարակութեան, կը յայտարարէ որ յարկաբաժին մը ծախու է, Ռիւ Լաֆայէթի վրայ Կառ տիւ Նորին դիմացը 150 ք. մ., երրորդ յարկ, կեդրոնական ջերմութիւն, թէ՛ առեւտրական թէ բնակութեան յարմարութեամբ:

Գինը՝ 450.000 Ֆրանք:

Յարկաբաժինը այցելելու եւ ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ազգատախնամի դրասենեակը՝ 77 Ռիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9րդ կամ հեռաձայնել՝ 878-02-99

ԴԻՒԱՆ

ԱԶԳԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

(Կնիք)

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Սէն-Ժեռմէի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունուար 27ին ժամը 13ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Զուարթ մթնոլորտ, ընտիր ճաշեր պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ

Imprimé sur les Presses
du JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած

VICTOR GARDONի

(Վահրամ Կաճաւեանի) մահուան տարելիցին առիթով

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 26 Յունուար երեկոյեան ժամը 20.30ին

Խօսք կ'առնեն

RAYMOND ARON

Prof. ARPIARIAN

CARZOU

որ սիրով պիտի ստորագրէ Վիքթոր Կարտօնի գրքի կողքի նկարին վրայ, որուն հեղինակն է

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux

rue Charles-Michels Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Դասախօս Սեւրի Մխիթարեան վարժարանի)

Կը կատարուին ընթերցումներ հեղինակներէն

Տեղի կ'ունենայ Յունուար 26, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին

Շաւարշ Միսաքեան սրահին մէջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԿԱԼԱ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 ԺԱՄԸ 16ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

SALLE DES FÊTES DE SARCELLES — PLACE DU 11 NOVEMBRE

Նախաձեռնութեամբ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԻՆ,

Մասնակցութեամբ

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

NOMBREUSES ATTRACTIONS

MENU SOIGNÉ — AMBIANCE AGRÉABLE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան

Ուրբաթ, Փետրուար 8 ժամը 21ին

Սալ Կիմէ, 6 Փլաս տ'Իէնա

Մասնակցութեամբ

Տիկին Խօշաֆեան (ջութակ)	Օր. Ս. Պագրեան (մենապար)
Օր. Ն. Տէմիրճեան (դաշնակ)	Օր. Է. Սէնառի (երգ)
Օր. Ժ. Տէլէֆէր (սրինգ)	Պր. Մ. Տէյիրմէնճեան (երգ)

Տոմսերու գին 20 ֆր., Ուսանողներու 10 ֆր.

Տոմսերու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

PALOUYAN, 43 Rue Richer — Tél. 77025-46

MASSIS, 21 Rue Saulnier — Tél. 770-16-88

CAFE ZADIK, Issy les Moulineaux Rue de la Défense 20 — Tél. 642-01-89

CAFE PHILIPPE, Alfortville — Tél. 368-61-35

Mme KERMEZIAN, 15 Rue de Cléry, Paris (2e) — Tél. 236-94-91

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
23
MERCREDI
23 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.919

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.919

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ 1973 ԻՆ

Պատրիարքին Տեղեկագիրը

—o—

Ա.

Յունուար 6ի Կիրակի օր Ս. Ծնունդի աւանդական ընդունելութիւնը տեղի ունեցած է Գումգարուի Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ: Ճեղում մը կատարելով ընկալեալ սովորութեան, Շնորհք Պատրիարք այս անգամ բացառաբար համայնքային ներկայացուցիչներուն առջեւ չէ կարդացած իր տարեկան Տեղեկագիրը, այլ զայն ամփոփ գիծերով հրատարակած է Պոլսոյ զոյգ օրաթերթերուն մէջ:

Տեղեկագիրը տխուր գոյներով կը ներկայացնէ Թուրքիոյ Հայերուն վիճակուած կացութիւնը վերջացող տարուան ընթացքին, առանց ծանրանալու պատճառներուն վրայ, որոնք բացատրութեան չեն կարօտիր անշուշտ:

Պատրիարքը ցաւով կ'արձանագրէ, որ 1973ին եւս շարունակուած են «այն կարգ մը սեղմումներն ու սահմանափակումները, որոնք սկսած էին Կիպրոսի դէպքերէն ասդին»: Այսինքն՝ 1954էն՝ շուրջ տասը տարիէ ի վեր: Իսկ «վերջերս անոնք աւելի սաստկացան» կրթական տեսչութեան ծանօթ քմահաճ կարգադրութեան հետեւանքով: Մեր ընթերցողները ծանօթ են այդ նոր սեղմումներուն, որոնք բացէ ի բաց կը հակասեն Լօզանի դաշնագրին տրամադրութեանց: Հայկական վարժարան արձանագրուելիք աշակերտը պարտաւոր է նախապէս արտօնութիւն ստանալ կրթական տնօրէնութենէն, լրացնելով զանազան բարդ ձեւակերպութիւններ: Պոլիս ծնած աշակերտները կրցեր են հաստատել իրենց Հայ ըլլալը: Մինչ գաւառացի ընտանիքներու զաւակները, կամ ուղղակի գաւառէն Պոլիս եկած աշակերտներ հանդիպած են երկար յապաղումներու, տեղական իշխանութեանց բացայայտ չկամութեան պատճառաւ: Ոմանք շաբաթներ կամ ամիսներ ետք կրցեր են արտօնութիւն ստանալ: Ուրիշներ դարդ չեն ստացած: Ոմանք ալ բոլորովին մերժուած են փցուն պատճառաբանութիւններով, որոնց մանրամասնութիւնները կուտայ Պատրիարքին Տեղեկագիրը:

«Մերժուած աշակերտներէն ոմանք, որ գաւառէն եկած էին, ետ դարձած են իրենց գիւղերը, որոնցմէ ոմանց մէջ պետական վարժարան ալ չկայ. իսկ ուրիշներ մնացին Իսթանպուլ, իրենց ազգականներուն քով, առանց դպրոցի»: Կարգ մը ծնողքներ դատարան դիմեր են իրենց հայկական ինքնութիւնը հաստատելու համար, ինչ որ երկար ժամանակի եւ ծախքի կը կարօտի. ոմանք ալ այդ ծախքն ընելու նիւթական կարողութենէ զուրկ ըլլալով, որեւէ ձեռնարկ չեն ըրած:

Կը տեսնուի, որ անհետեւանք է մնացած Սեպտեմբեր 8ի օրէնքին դէմ բողոքելու համար Պատրիարքին ուղղած հեռագիրը պետական բարձրագոյն իշխանութեանց: Նոյնիսկ իր պաշտօնին մէջ չէ վերահաստատուած Էսայեան վարժարանի տնօրէնուհի Փրոֆ. Հերմինէ Գալուստեան, որ անիրաւ կերպով պաշտօնազուրկ էր եղած:

Կրթականէն ետք կրօնական գործերն ալ փայլուն չեն եղած: Նոր կրօնական ժողովի ընտրութեան համար Պատրիարքին տարիներէ ի վեր կատարած դիմումներուն 1973ին եւս պատասխան չէ տրուած: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ «վերջին տարիներուն մէկը միւսին յաջորդող առժամեայ կառավարութիւններ նման հարցերով զբաղելու ժամանակ չունեցան»: Հիանալի՛ չքմեղանք:

Գաւառի Հայութեան հոգեւոր մատակարարութիւնը կը կատարուի իրեն մնացյուն քահանաներով եւ պարբերաբար այցելու հովիւներով: Ներքին գաւառներէն հայ բեկորները կը շարունակեն գաղթել դէպի Պոլիս եւ Անգարա. «այսուհանդերձ տակաւին բազմաթիւ բնտանիքներ կան ցրուած Անատոլուի գրեթէ ամէն կողմերը. անոնցմէ ալ նիւթապէս ի վիճակի եղողներ կը շարունակեն գաղթել Իսթանպուլ»:

Իսկ ի՞նչ պիտի ըլլան նիւթականէ, հոգեւոր մխիթարութենէ եւ ընտանեկան հոգածութենէ զուրկ բեկորները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՈՍԿԻՆ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

—o—

Կառավարութեան որոշումէն ետք, արդէն Երկուշաբթի օր ոսկին սկսաւ բարձր յաւելումներ կրել մինչ «տատանող» ֆրանքը, նոյն օրը կը կորսնցնէր իր արժէքին 5 առ հարիւրը:

Զոյլ ոսկին 24,4 առ հարիւր կը բարձրանար 26.100ի: Արտասահմանեան կարգ մը երկիրներ խոհեմութիւն նկատած էին փակել դրամական փոխանակութեանց շուկան, առաջքն առնելու համար չահագործումներու: Այսպէս Թոքիօ, Գերմանիա, Դանիա, Պենելիւքս ինչպէս նաեւ Յունաստան եւ Շուէտ փակած էին տարադրամի իրենց սակարանները:

× Ընդհանուր ձեւով ֆրանքի տատանումը մեծապէս կը մտահոգէ ճարտարարուեստի եւ առեւտրական շրջանակները: Քաղաքական շրջանակներն ալ բաւական գործունեայ են: Միացեալ ձախը աւելի քան երբեք կ'ուզէ հաստատել հասարակաց ծրագրին արժէքը եւ ի զօրու ըլլալը: Ժողովի մը ընթացքին ուր հաւաքուած էին Ձախի երեք կուսակցութեանց պարագլուխները, միացեալ զեկոյցով մը, Ձախը կը յայտնէ թէ Ֆրանսա նոր չէ որ տագնապի մէջ է եւ Ձախի Հասարակաց ծրագիրը միակ ելքն է կացութիւնը փրկելու համար:

Քանի մը տողով

ՓԵՔԻՆ խորհրդային երեք դիւանագէտներ եւ երկու կիներ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ արտաքսեց երկրէն, իբրեւ «անըղձալի անձ»եր: Արտաքսուած անձերը Փեքինի խորհրդային դեսպանատան անձնակազմին կը պատկանէին: Ի փոխադարձութիւն ասոր, Մոսկուա չինացի երիտասարդ դիւանագէտ մը նոյն իմաստ ամբաստանութեամբ արտաքսեց երկրէն:

ՔՈՒԷՅԹԻ Արտաքին նախարարին համար դեռ ժամանակը չէ եկած վերջ տալու քարիւղի արտածման արգելքին. նման քայլ մը կ'առնուի, երբ Իսրայէլացիք քաշուին իրենց գրաւած բոլոր հողերէն: Նախարարը այս յայտարարութիւնը կատարեց, որովհետեւ քաղաքական շրջանակներ այժմ նման կարելիութեան մը մասին կ'արտայայտուին, քանի որ Եգիպտոս եւ Իսրայէլ համաձայնութիւն կնքած են:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախագահը՝ Փերոն «ամբողջական պատերազմ» յայտարարեց ահաբեկչութեան դէմ, երբ առջի օր մարքսիստ արձակազէններ յարձակեցան զինուորական բանակատեղիի մը վրայ եւ սպաննեցին հրամանատարը, անոր կինը եւ պահակ մը:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ ձիւն տեղացած է: Որքան կը յիշուի, առաջին անգամ է, որ ձիւն կը տեղայ Եգիպտոսի վրայ:

ՉԻԼԻԻ զինուորականները դեռ անհրաժեշտ կը գտնեն ապահովութեան խիստ միջոցներ կիրարկելու, որովհետեւ, ըստ իրենց, «դեռ տարրեր կան, որ կը պահուըտին եւ գիշերուան մութին կը հարուածեն»:

ԻՏԱԼԻՈՅ բնակչութեան աճի տոկոսը նուազած է անցեալ տարի: 1973ի առաջին ինը ամիսներուն 263.320 հոգի աւելցած է, մինչդեռ 293.391 հոգի աւելցած էր նախանցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին:

ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ քարիւղի արտադրութիւնը 1973ին 13 տոկոս աւելցած է, հակառակ վերջին եռամսեայի քարիւղի արտադրութեան կրճատումին արաբ երկիրներու կողմէ:

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ Ժիւրայի մէջ, օթոքառ մը անդունդն ինկած է: Ութ մեռեալ եւ 21 վիրաւոր կայ:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ կը շարունակէ իր ելոյթները: Պատասխանելով ամերիկեան Թայմ պարբերականի եւ մամուլի գործակալութեանց հարցումներուն, ըսած է թէ ամէն ոք պէտք է պայքարի ստութին դէմ եւ թէ եթէ «երիտասարդութիւնը չհակադէ, այն ատեն, արժանի կ'ըլլանք մեր ողորմելի ճակատագրին եւ ստրուկի պայմաններուն»:

ԼԵՆԻՆԻ մահուան 50ամեակին առթիւ, Բրեժնեւի, Կոսիգինի եւ Պոդգորնիի գլխաւորութեամբ խումբ մը ղեկավարներ ծաղկեպսակ մը զետեղած են իր դամբարանին վրայ: Պրաւդա ալ տեսակցութիւն մը հրատարակած է Ժաք Տիւքլոյի հետ, ուր Ֆրանսացի պարագլուխը կ'արտայայտուի Լենինի մասին:

ԱՆԳԼԻԱ անցեալ տարի երկու միլիառ սթերլինէ աւելի բաց մը արձանագրած է արտաքին առեւտուրի մէջ: Երկրին արտածումը թէեւ 26 տոկոս աւելցած է 1973ին, բայց ներածումին յաւելումն ալ 41 տոկոս եղած է:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆ

Խոր ցաւով կը տեղեկանանք թէ Երկուշաբթի առտու Յունուար 21ին, Ֆոշ հիւանդանոցին մէջ, ուր փոխադրուած էր քանի մը օր առաջ սրտի տագնապի հետեւանքով, իր մահկանացուն կնքած է Նահապետ Ալալէմճեան:

Մեր ողբացեալ բարեկամը, ծնած էր Պոլիս 1918ին եւ շրաջնաւարտ էր Ռոպէրթ Քոլէճէն: Շատ կանուխէն նուիրուած էր երաժշտութեան, աշակերտելով Մինասեանի: 4-5 տարեկանին արդէն սկսած էր թաւջութակ նուագել եւ Փարիզ հաստատուելէն ետք (1945ին) կատարելագործելով իր ուսումը Էքօլ Նորմալ Տը Միւզիք, կը ստանար Լիսանս տէ Քոնսէրի վկայականը: Նահապետ Ալալէմճեան կ'արժանանար նաեւ բազմաթիւ մրցանակներու (Ալֆրէտ Քորթօ, Լէօփոլտ Պելան): Նախ գանձապահ, ապա ընդհ. քարտուղար Ռընէ-Փիէր Շուէթոյի նուագախումբին, երկար տարիներ բացառիկ նուիրումով ծառայեց այդ նուագախումբին, որ ներկայիս ծանօթ է Իլ տը Ֆրանսի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբ անունով: Իր անձնական գործին առընթեր, Նահապետ Ալալէմճեան, որ մեծատաղանդ երաժիշտ մըն էր, մինչեւ վերջ արտակարգ սիրով վարած է նաեւ իր երաժշտական գործունէութիւնը: Մասնակցած է գրեթէ բոլոր մեծ նուագախումբերուն, Շուէթօ, Լամուրէօ, Օփերա, Օփերա-Քոմիք: Վերջին անգամ, մաս կը կազմէր հեռատեսիլի Կռանտ Էշիքիէի յայտագրին նուախումբին (Նուիրուած Սերժ Ռեճիանիի): Շնորհիւ իր ընդհ. քարտուղարի հանգամանքին Շուէթոյի նուագախումբին մէջ, օժանդակած է նաեւ բազմաթիւ հայ արուեստագէտներու նուագահանդէսներու, ըլլայ իբրեւ սոլիստ ըլլայ իբրեւ ղեկավար, վերոյիշեալ նուագախումբին: Ինք էր նաեւ որ կազմակերպած էր Վերաչօնի ուխտագնացութեան երաժշտական երեկոն, անցեալ Մայիսին:

Անվերապահ սիրոյ եւ համակրանքի արժանացած էր այն բոլոր շրջանակներուն մէջ, հայ թէ օտար, ուր իր մասնակցութիւնը բերած էր: Սրտին շատ մօտ էր նաեւ Կոմիտասի քառեակը, զոր նուագած էր Ժառիի հետ, ձայնապնակի համար:

Քաղցր ու հաղորդական բնաւորութեան տէր, Նահապետ Ալալէմճեան, սրտի տէր անձ մըն էր, որուն վաղահաս կորուստը կը զգան այսօր ոչ միայն իր հարազատները, այլեւ իր բոլոր բարեկամները: Ազնիւ հոգի մը, բառին իսկական իմաստով ու տաղանդաւոր երաժիշտ մըն է, որ այսօր կ'անհետանայ:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր այրիին, զաւակներուն, եղբօր եւ քոյրերուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Առատ ձիւն ամենուրեք

—o—

Յունուարի առաջին տասը օրերուն օդի պաղ հոսանք մը թափանցած է Անդրկովկաս՝ Խորհ. Միութեան հիւսիսային - արեւելեան շրջաններէն, որու հետեւանքով շատ ց ո ւ ր տ ըրած է Հայաստանի մէջ: Գիշերուան ժամերուն զէրոյէ վար հետեւեալ ջերմաստիճանները արձանագրուած են.— Ղուկասեան՝ 32, Լենինական՝ 28, Վարդենիս՝ 26, Ապարան՝ 24, Արտաշատ եւ Արարատ՝ 23, Երեւան՝ 16: Այս աստիճանի ցուրտը կը վնասէ պտղատու ծառերուն եւ խաղողի բաց վազերուն:

Համեմատաբար տաք եղած է հիւսիս-արեւելեան շրջաններու եւ Ղափանի մէջ. հոս ցերեկուան ժամերուն ջերմութիւնը հասած է Իջեւան՝ 11, Ղափան՝ 8, Դիլիջան՝ 6:

Բոլորովին այլ պատկեր պարզած է Յունուարին երկրորդ տասնօրեակը: Միջերկրականէն եւ Փոքր Ասիայէն տաք եւ խոնաւ օդ մը թափանցելով՝ ցուրտը բաւական մեղմացած է:

Յունուար 14ի ցերեկը եւ 15ի գիշերը ամենուրեք առատ ձիւն տեղացած է, որու հետեւանքով Հայաստանի մէջ ձիւնի շերտը ստուած է (10-30 սանթիմեթր): Որոշ շրջաններու մէջ աւելի է՝ Հրազդան՝ 52, Ապարան՝ 47, Ամասիա՝ 42, Կրասնոսելսկ՝ 39 սանթիմեթր: Ձիւնի այս թանձր շերտը աշնանացան մշակութիւնները կը պաշտպանէ սառնամանիքէ:

ԱՆԱՂԱՐՏ ՊԱՀԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

Ա.

ԽՄԲ. — Ակադ. Ս. Մկրտչեան, Հայաստանի բնութեան պահպանութեան ընկերութեան նախագահ, «Սով. Գրականութիւն» ամսագրին մէջ «Պահպանել ու խնայել մեր հայրենիքի հիանալի բնութիւնը» խորագրով շահեկան յօդուածով մը կ՚արծարծէ բոլոր երկիրներուն համար այլեւս հրատապ եւ այժմէական դարձած հարց մը՝ բնութեան անաղարտ պահպանումը: Ստորեւ յօդուածին գլխաւոր մասերը:

... Գեղեցիկ է հայկական բնաշխարհը: Հանրապետութեան աշխատաւորութիւնը, քաջ գիտակցելով նրա պահպանման անհրաժեշտութիւնը, ակտիւօրէն մասնակցում է այդ ուղղութեամբ ձեռնարկւող միջոցառումներին: Հայաստանի շրջաններում ու քաղաքներում ստեղծուած են բնութեան պահպանութեան ընկերութեան 3.200 սկզբնական կազմակերպութիւններ, որոնք ընդգրկում են մօտ 500.000 անդամներ, կամ Հանրապետութեան ողջ բնակչութեան մօտ 20 տոկոսը:

Ընկերութեան քաղաքային ու շրջանային խորհուրդների մեծ մասին առընթեր գործում են լեկտորիումներ: Այս տարուայ (1973) Ապրիլից Երեւանում սկսել է գործել «Հայաստանի բնութիւնը» համալսարանը: Ընկերութիւնը սիստեմատիկաբար իրականացնում է կազմակերպչական–մասսայական միջոցառումներ, անցկացնում «Անտառի շաբաթ», «Թռչունի օր», «Ծաղկի ցուցահանդէս–տօն»:

Ընկերութեան սկզբնական կազմակերպութիւններում եւ շրջանային խորհուրդներում գործում են տեսչութիւններ, որոնցում ընդգրկուած 1.400 բնասէրները աշխատանքներ են կատարում բնութեան պահպանութեան օրէնքի կենսագործման ուղղութեամբ: Արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների արտադրամասերում ստեղծուած են օդի եւ ջրի մաքրութեանը հետեւող հսկիչ կէտեր: Դպրոցներում կազմակերպուել են պատանի բնասէրների «Կանաչ պարեկներ» կոչուող 1.750 խմբեր, որոնք յաջողութեամբ հետեւում են դպրոցում եւ նրա շուրջը գտնուող կանաչի պահպանմանը:

Առանձնապէս պէտք է նշել բնութեան պահպանութեան ընկերութեան Անիի, Գուգարքի, Արարատի, Վարդենիսի, Արտաշատի, Հոկտեմբերեանի, Շահումեանի, Կալինինոյի շրջանային եւ Լենինականի քաղաքային խորհուրդների լաւ աշխատանքը:

Սակայն բնութեան պահպանութեան գործը միայն այս միջոցառումներով չի սահմանափակւում: Մենք անելիքներ շատ ունենք, առանձնապէս հողի ու ջրի պահպանման, նպատակայարմար օգտագործման ասպարէզում: Բնական ռեսուրսների շարքում արտակարգ կարեւորութիւն ունի հողը, առանձնապէս մեր Հանրապետութիւնում, ուր բնակչութեան մէկ շնչին ընկնում է ընդամէնը 0,57 հեկտար հողատարածութիւն, այդ թւում 0,19 հեկտար վարելահող: Այսպիսի սակաւահողութիւնը մեզ պարտաւորեցնում է բարեխղճութեամբ, մեր քաղաքացիական պարտքի խոր գիտակցումով վերաբերուել մարդու գոյութեան հիմնական միջոցի՝ հողի նկատմամբ:

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմը եւ Հանրապետութեան Մինիստրների սովետը վերջին տարիներս մի շարք կարեւորագոյն որոշումներ են ընդունել հողային ֆոնդի պահպանման ու ռացիոնալ օգտագործման, մելիորացիայի եւ գիւղատնտեսական շրջանառութեան մէջ նորանոր հողատարածութիւնները ներգրաւելու մասին: Տեղական կազմակերպութիւնները, առանձնապէս «Հայգիւղտնտեխնիկա» հանրապետական միաւորման մելիորատիվ ջոկատները քայլ առ քայլ նուաճում են նախկինում ոչ պիտանի հողատարածութիւնները՝ դրանք մաքրում քարերից, համահարթում եւ յանձնում կոլտնտեսութիւններին ու սովխոզներին: Անցեալներում չօգտագործուած շատ հողատարածութիւններ գիւղատնտեսական շրջանառութեան մէջ են դրւում խոշոր ջրանցքների եւ հզօր պոմպակայանների օգնութեամբ ոռոգելի դարձնելու միջոցով: Այդպիսի կառուցուածքներ շատ են ստեղծուել վերջին տասնամեակներում, առանձնապէս վերջին մի քանի տարում:

Չնայած այս միջոցառումներին, գիւղատնտեսութեան համար պիտանի հողատարածութիւնները մեզ մօտ դեռեւս քիչ են: Հանրապետութիւնում վարելահողերը սիստեմատիկաբար կրճատւում են ջրային էռոզիայի դէմ անբաւարար պայքարելու պատճառով: Ջրային էռոզիան գիւղատնտեսութեան համար մեծ չարիք է, դրա դէմ պէտք է պայքարել ամենավճռական միջոցներով:

Իսկ ի՞նչ է ջրային էռոզիան:

Ինչպէս շատ այլ երկրներում, այնպէս էլ, յատկապէս, Հայաստանում տեղանքի անհարթութեան պատճառով ջրերը փափուկ հողը քշում տանում են, տեղ–տեղ տարածութիւնները դարձնում գիւղատնտեսութեան համար ոչ պիտանի: Այդ երեւոյթի դէմ յատուկ միջոցառումներ են մշակւում, բայց, ցաւօք, նախատեսուած միջոցառումները անհրաժեշտ չափով չեն իրականացւում: Այս տեսակէտից մեծ թերութիւն է գիտական հիմնարկների եւ տեղական մարմինների՝ գիւղսովետների եւ շրջսովետների գործկոմների փոխադարձ թոյլ կապը: Մենք պէտք է հասնենք այն բանին, որ նրանք պայքարը ջրային էռոզիայի դէմ համաձայնեցուած տանեն:

Պիտանի հողերը շրջանառութիւնից դուրս գալու միւս պատճառն է ջրերի կորուստները ոռոգման ցանցերում: Այստեղ էլ կոլտնտեսութիւններն ու սովխոզները թոյլ են պայքարում: Անուշադրութեան հետեւանքով յաճախ ջուրը ոռոգման ջրանցքից եւ առուներից դուրս է հոսում, ճահճուտների վերածում դրալի տարածութիւններ: Դա առանձնապէս վերաբերում է տեղական անտեսութիւնների տնօրինութեան տակ գտնուող ոռոգման ցանցին:

Հնուց ի վեր կենարար ջուրը եղել է մարդկանց ուշադրութեան կենտրոնում: Այն առանձնապէս մեծ նշանակութիւն է ստանում այժմ, քանի որ ջուրը ոչնչով չի կարելի փոխարինել, ուստի եւ պէտք է ծախսել խնայողաբար: Սա մեր առաջնահերթ պարտականութիւնն է, մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք, որ բնակչութեան խտութեան եւ գիւղատնտեսութեան զարգացման կապակցութեամբ ջրի պահանջը շարունակ մեծանում է:

ԼԻՈՆԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

—0—

Լիոնի Թղթատարին հարցը կը հանդիսանայ պատմութեան ամէնէն խորհրդաւոր դէպքերէն մէկը: Անոր ողբերգական հոլովոյթը ուշադրութիւնը գրաւած է մեծագոյն պատմաբաններուն, վիպասաններուն, թատերագիրներուն եւ շարժապատկերի բեմադրիչներուն, որոնք ուժ տալով իրենց երեւակայութեան՝ փորձած են տրամաբանական լուծում մը գտնել այս կնճռոտ հարցին, որ պատճառ դարձաւ վերջին դարերու ամէնէն դղայացունց եւ սահմռկեցուցիչ անարդարութեան:

Դէպքը կը սկսի ուէսթըրն ժապաւէնի մը պէս:

1796 Ապրիլ 28ի կէս գիշերին, Մըլէօն քաղաքի կառատան պատասխանատուն, դրան առջեւ կանգնած, անձկութեամբ կը սպասէր Փարիզէն Լիոն տանող ճամբուն վրայ: Թղթատար կառքը երկու ժամ ուշացում ունէր, թէեւ ստացուած տեղեկութիւնները կը յայտնէին թէ անիկա ճիշդ ժամուն ճամբայ ելած էր Փարիզէն:

Ճիշդ է որ յեղափոխութեան յաջորդող նոր կառավարութիւնը կը ջանար անդորրութիւն հաստատել երկրին մէջ, սակայն աւազակներու ստուարաթիւ խումբեր կը գործէին քիչ մը ամէն տեղ, եւ մանաւարար մեծ քաղաքները իրարու միացնող ճամբաներուն վրայ: Մութը հալիւ կոխած գիւղացիները կ՚ապաստանէին իրենց տուներուն մէջ ու կը կղպէին դուռ ու պատուհան:

Կառատան պատասխանատուն, բաւական սպասելէ ետք, կանչեց ձիաւոր Քարոնը եւ անկէ խնդրեց որ ձի մը թամբէ եւ մեկնի մինչեւ Լիէօսէն գիւղաքաղաքը, տեսնելու համար թէ ի՛նչ տեղի կ՚ունենա-նար հոն:

Առտուան ժամը երկուքն էր, երբ Քարոն ելաւ կառատունէն: Օդը պայծառ էր եւ լուսինին սկաւառակը կլոր լամբի մը պէս կաթնաթոյր լոյս մը կը սփռէր ամէն կողմ: Քաղաքէն քանի մը քիլոմեթր անդին, Քարոն հասաւ պզտիկ կամուրջ մը եւ նշմարեց պայտերու խառնիխուռն հետքեր: Քիչ մը անդին նկատեց անիւներու բացած զուգահեռ ակօսներ, որոնք գլխաւոր ճամբէն շեղելով կ՚ուղղուէին դէպի ցորենի դաշտերը: Քարոն զգուշութեամբ հետեւեցաւ անիւի հետքերուն ու շատ չանցած գտնուեցաւ ահաւոր տեսարանի մը առջեւ: Արահետին մէջտեղը թղթատար կառքը կանգ առած էր: Անոր երկու ձիերը կապուած էին ծառի մը բունին, իսկ ցեխին վրայ պառկած էր դիակ մը:

Քարոն խթանեց ձին ու քառասմբակ ուղղուեցաւ դէպի Լիէօսէն գիւղաքաղաքը, որ Մըլէօնէն աւելի մօտ էր: Առտուան ժամը երեքին բախեց Լիէօսէնի կառատան դուռը: Պատասխանատուն արթնցաւ եւ յայտնեց թէ Թղթատարը անցած էր սովորական ժամուն, այսինքն 8.30ին, եւ տեղեակ էր անոր պարունակութենէն: Անմիջապէս արթնցուց իր տղան եւ զայն ղրկեց Փարիզ, որպէսզի տեղեկութիւն տայ պատկան իշխանութիւններուն:

Այգարացին, հարցաքննիչ դատաւոր մը եւ երկու ոստիկաններ արդէն կը գտնուէին ոճիրի վայրին վրայ: Նախ քննեցին կառքը, որուն ամբողջ պարունակութիւնը ցիրուցան նետուածէր հողին վրայ: Դիակին վրայ տեսան սուրի խորունկ վէրքեր, իսկ անկէ քիչ անդին, ցորենի դաշտին մէջ գտան Թղթատարապետին դիակը՝ դաշոյնի բազմաթիւ վէրքերով: Նկատեցին մանաւանդ որ կառքին երրորդ ձին անհետացած էր: Գետինը ցրուած առարկաներուն մէջ գտան կոտրուած սուր մը, պատեան մը, արծաթէ խթան մը եւ արբյակ մը թղթադրամ արիւնով արատաւորուած: Իսկ քիչ մը անդին գտան ոճիրին շարժառիթը՝ տասը ջախջախուած ու պարապ արկղեր, որոնք կը պարունակէին եօթը միլիոն ֆրանք արժողութեամբ թղթադրամ եւ 13.000 ոսկի ֆրանք:

Հարցաքննութիւնը սկսաւ անմիջապէս:

Ձիաւոր մը, որ Մըլէօն քաղաքէն Լիէօսէն կուգար, ճամբուն վրայ տեսած էր չորս ձիաւորներ: Ժամ մը ետք, երբ կը վերադառնար Մըլէօն, ձիաւորները միշտ կը գտնուէին նոյն տեղը: Շրջիկ վաճառական մը պատմեց թէ երբ կը ճաշէր «Որսորդներու ճաշարան«ին մէջ, չորս ձիաւորներ ներս մտած էին և հարցուցած Թղթատար կառքին անցնելու ժամը: Անոնցմէ մէկը կը կրէր արծաթէ խթաններ: Ուրիշ վկաներ գրեթէ նոյն բաները պատմեցին, մէկ տարբերակով միայն. ձիաւորներուն թիւը երբեմն երեք էր, երբեմն երկու եւ երբեմն՝ հինգ:

Սակայն կը մնար լուսաբանուելիք կա-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ոսկերիչ ծերունին մեծ մտատանջութեան մատնուած էր, խեղճ մարդը իր կինն ու զաւակները կը մտածէր եւ հակառակ իր անցուցած վտանգին՝ կը խորհէր դուրս ելլել ու Բանկալթի իր տունը երթալ: Հազիւ կրցանք զինքը համոզել որ մնար գոնէ մինչեւ առտու, մանաւանդ կը յուսայինք թէ ա՛լ հետեւեալ օրը ամէն բան պիտի հանդարտէր:

Քարափին վրայ որեւէ ձայն չէր լսուեր այլեւս եւ ամէն բան խաղաղած կը թուէր, միայն ատեն ատեն հրացանի ձայներ կը լսուէին հեռուէն:

Ամէնքս ականջ դրած մտիկ կ՚ընէինք՝ առանց որոշապէս գիտնալու թէ ի՛նչ կ՚անցնէր կը դառնար դուրսը:

Շոգենաւին մէջ նոր մարդիկ ապաստանած էին, երեք կին եւ երիտասարդ մը, ամէնքն ալ Ֆրանսացի: Անոնցմէ զատ կար նաեւ ծերունի Ռուս մը իր աղջկան հետ, որոնք արդէն շոգենաւին մէջ կը գտնուէին: Մօտեցայ իրենց, ամէնքն ալ յուզուած ու շփոթած կը խօսէին:

Ոչ ոք ստոյգ բան մը գիտէր անցած դարձածէն: Հրացանի եւ ռումբի ձայներ լսած էին, յետոյ տեսած էին որ խանութները բոլորը կը գոցէին ու ամէն մարդ կը փախչէր, իրենք ալ, քարափին մօտերը գտնուած ըլլալով՝ շոգենաւը ապաստանած էին:

Յանկարծ կը տեսնեմ որ շոգենաւին մարդիկը եւ հոն ապաստանած Ֆրանսացի նորեկները աճմկալից կը վազեն կամրջակին վրայ, դէպի ցամաքին կողմը:

Ի՞նչ կայ արդեօք:

Սրտատրոփ ես ալ դուրս կ՚ելլեմ քէօշկէն, ուր կը գտնուէի նոյն վայրկեանին:

Սոսկալի տեսարան:

Քարափին վրայ, ճիշդ Սիտոնի գիմացը, քանի չափ մարդիկ հաստ բիրերով զինուած, կը ծեծեն չորս հայ բեռնակիր:

Բեռնակիրները արդէն գետին ինկած են: Որեւէ աղաղակ չի լսուիր իրենց կողմէ, միայն խուժանին պոռչտուքը կը խառնուի բիրերու իրար զարնուելու չոր ձայնին: Քանի մը վայրկեանէն հարուածները կը դադրին, ոճրագործները կը յարձակին դիակներուն վրայ, անոնց գրպանները կը պրպտեն: Քիչ մը ետքը, բիրերը ուսերնին զարկած, ոճրագործները յաղթական կը մեկնին եւ անհետեւոյթ կ՚ըլլան քարափին վրայ բացուած փողոցներէն մէկուն մէջ:

Կը տեսնենք շարք մը հեծեալ զինուորներ, որոնք անտարբեր հանդարտութեամբ հանդիսատես կ՚ըլլան եւ կը պահպանեն այն փողոցին մուտքը, ուր այդ ոճիրը տեղի կ՚ունենար:

Չորս հայ բեռնակիրներուն մարմինները կծկուած, քուրջ դարձած կը մնան գետնին վրայ:

Շոգենաւին մէջ ամէնքս յուզմունքէն կը դողանք: Կիները կը սկսին լալ:

Նոյն միջոցին երկու ոստիկան կ՚երեւան փողոցին մէջ, արագ արագ կը մօտենան դիակներուն եւ ոտքով կը զարնեն բեռնակիրներու գլխին: Մին որ դեռ չէր մեռած՝ խեղդուկ ճիչ մը կ՚արձակէ եւ թեւը՝ որ պարզած էր՝ կը ջանայ գլխին տանիլ:

Այն ատեն ահռելի բան մը կը տեսնենք:

Ոստիկաններէն մէկը մէջքէն դաշոյն մը կը հանէ եւ հեղհեղէ վեց հարուած կուտայ մահամերձին կողերուն: Արիւնը կը տարածուի քարափին վրայ:

— Ա՜հ սրիկաներ, ա՜հ թշուառականներ, կը գոչեն նաւուն պաշտօնեաները, ոտքերնին գետին զարնելով:

Եւ մին, Սիտոնի մատակարարը, ըէվոլվէրը կը հանէ գրպանէն.

— Ո՛չ, ալ չեմ կրնար հանդուրժել, պոռալով:

Նաւապետը, տեսնելով մատակարարին շարժումը, քովը կը վազէ եւ թեւերէն կը բռնէ.

— Ի՞նչ կ՚ընէք, խենթեցա՞ք, չէ՞ք գիտեր թէ ի՛նչ մեծ պատասխանատուութիւն կը բերէք վրանիդ:

Եւ ըէվոլվէրը ձեռքէն առնելով կը պահէ:

Քիչ մը ետք նորէն աղմուկ կը լսուի գիմացի փողոցին ծայրէն, կը տեսնենք հայ բեռնակիր մը, որ խենթի պէս վազելով դէպի քարափ կուգայ, մինչդեռ քիչ մը առաջուան բիրերով զինուած մարդասպանները իր ետեւէն ինկած են:

Շոգենաւին մարդիկը կը սկսին թեւերնին շարժել եւ նշան ընել մարդուն որ պէտքի հոն գայ: Խեղճը կը տեսնէ ու կը լսէ մեր շարժումները եւ հրաւէրը, սիրտ կ՚առնէ ու աւելի արագ կը սկսի վազել: Կը հասնի քարափին վրայ ու յանկարծ կը տեսնէ իր հայրենակիցներուն չորս դիակները...:

(18 – Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

բեւոր կէտ մը. ո՞ւր էր սակայն կառքին երրորդ ձին:

Հարցաքննութիւնը տեղափոխուեցաւ Փարիզ: Թղթատար կառքը ճամբայ ելած էր իրիկուան ժամը հինգին: Ճամբորդ մը հասած էր վերջին վայրկեանին ու տեղ առած էր կառքին մէջ: Կը կրէր սուր մը միայն, եւ չունէր ոչ մէկ պայուսակ կամ ծրար: Տոմսակ մը ապահոված էր Փարիզէն մինչեւ Լիոն, բայց անհետացած էր Լիէօսէնի մօտերը, այսինքն ոճիրին ճիշդ վայրը: Այդ ճամբորդը կը հանդիսանար առեղծուածին առաջին օղակը:

Փարիզի ոստիկանութիւնը անմիջապէս գործի անցաւ եւ շատ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ձեռք անցուց կարեւոր արդիւնքներ: Թղթատար կառքին երրորդ ձին գտնուեցաւ Լուվրի պալատին մօտակայ թաղերէն մէկուն մէջ: Ուրեմն այդ խորհրդաւոր ճամբորդը մասնակցած էր ոճիրին իր ձիաւոր ընկերներուն հետ, եւ Փարիզ վերադարձած էր կառքին երրորդ ձիով: Նոյն առթիւ կարգ մը տեղեկատուներ ոստիկանութեան իմացուցին որ Իթիէն Քուրիոլ անունով գինիի վաճառական մը չորս հատ ձի յանձնած էր ախոռապանի մը:

Ոստիկանները անմիջապէս տափ առին Քուրիոլի տունը եւ դրացիներէն իմացան, որ գինիի վաճառականը եւ հոմանուհին գիշերած էին իրենց բարեկամ Ռիշարին տունը եւ անկէ մեկնած էին Շաթօ Թիէրի:

Շաթօ Թիէրի պզտիկ քաղաք մըն է, Փարիզէն 69 քիլոմեթր հեռու, դէպի արեւելք, եւ կը հանդիսանայ հռչակաւոր առակագիր Լա Ֆոնթէնի ծննդավայրը:

Գիշերուան ժամը 11ին, ոստիկանները բախեցին Քուրիոլի սենեակին դուռը, խուզարկեցին անոր հագուստները և դրամապանակին մէջ գտան 1.200.000 ֆրանք արժողութեամբ թղթադրամ: Հինգ չափ չանցած հինգ կասկածելիներ ինկան ոստիկանութեան ձեռքը: Բայց հարցաքննութիւններէն երեւան կուգար որ անոնց երեքը ոչ մէկ մասնակցութիւն բերած էին ոճիրին: Կալանքի տակ առնուեցան երկու հոգի միայն. Քուրիոլ՝ գինիի վաճառականը, եւ Ռիշար՝ որուն ամբաստանեալին հետ ունեցած կապերը կասկած կ'արթնցնէին:

Հարցաքննութեան օրը, Տօպանթօն դատաւորի գրասենեակին մէջ կը գտնուէին Քուրիոլ եւ Ռիշար, որոնց վրայ կը ծանրանային մեծ կասկածներ: Զմոռնանք ըսելու որ Շաթօ Թիէրիի տանտէրը՝ Կրնօ, որ ապաստան տուած էր Քուրիոլի, ոչ մէկ խստութեան ենթարկուած էր: Ոստիկանապետը բաւականացած էր անոր անձնաթուղթը գրաւելով: Թուղթերը իրեն պիտի յանձնուէին տասնըհինգ օր ետք, դատաւոր Տօպանթօնի ձեռքով:

Եւ ահա այդ աննշան դէպքն է որ պիտի շղթայազերծէր այն արտասովոր ողբերգութիւնը որ ճանչցուած է Լիոնի թղթատարին հարցը անունով:

ՆՈՒԲԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Շար. - 1)

ՆԻՒԹԵՐ
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

—0—

ԽՄԲ. — Մայր Աթոռէն, հրատարակութեան խնդրանօք ստացանք հետեւեալ հաղորդագրութիւնը, որ լոյս տեսած է Էջմիածին ամսագրի Նոյեմբերի թիւին մէջ:

×

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՆԱՄԱԿԸ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԱՑ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ
Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻՆ՝
ԱՄՆ.Ի ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ԵՒ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՄԻՋԵՒ
ՆԻՒ ԵՈՐՔՈՒՄ ԿԱՅԱՑԱԾ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Էկումենիկ շարժման հետեւանքով ստեղծուած մթնոլորտի մէջ ԱՄՆի Հայոց արեւելեան թեմում 1970–1971 թուականներին տեղի են ունեցել ոչ պաշտօնական բնոյթ կրող մի շարք հանդիպումներ՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու եւ Հայ Աւետարանական համայնքների ներկայացուցիչների միջեւ՝ քննարկելու եւ յստակեցնելու համար հնարաւորութիւններ հայ աւետարանական համայնքների առաւել մերձեցման եւ գործակցութեան եւ եթէ հնար է՝ միութեան, հայ առաքելական մայր եկեղեցու հետ:

Սոյն հանդիպման մասնակցել են՝
ԱՄՆ–ի Հայոց առաջնորդարանի կողմից՝
Տ. Տիրան Արք. Ներսոյեանը, Տ. Առնակ Քհնյ. Գասպարեանը, Տ. Մամբրէ Քհնյ. Գուգուեանը, Տ. Տաճատ Քհնյ. Դաւթեանը, Դոկտ. Յակոբ Էթմէճեանը, Տիար Պետրոս Նորհատը:
ԱՄՆ–ի հայ աւետարանական համայնքների անունից՝
Վեր. Ս. Գ. Սիւլահեանը, Վեր. Կիրակոս Զօփուրեանը, Տիար Յովհ. Բէքիշեանը, Վեր. Դոկտ. Տիգրան Քասունին, Վեր. Վահան Թութիկեանը, Տիար Ճորճ Փիլիպպոսեանը, Տիար Ստեփան Մարտիկեանը:

Սոյն հանդիպման մասնակիցները 1972 թուականի Փետրուար 15 թուակիր գրութեամբ իրենց գործունէութեան 11 էջերից բաղկացած մեքենագրուած Տեղեկագիրն են կազմել եւ ուղարկել ԱՄՆ–ի Հայոց արեւելեան թեմի առաջնորդ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանին, որը հարկ է համարել իր հերթին, որպէս Ամենայն Հայոց Հայրապետի ներկայացուցիչ, սոյն Տեղեկագիրը ուղարկել Մայր Աթոռ՝ Նորին Ս. Օծութեանը՝ ի գիտութիւն:

Ամենայն Հայոց Հայրապետը, հանգամանօրէն ծանօթանալով այդ Տեղեկագրի բովանդակութեանը, Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանին գրած է 1972 թուականի Դեկտեմբեր 30 թուակիր նամակով իր մտածումներն է յայտնում, որ «Տեղեկագիրը պէտք է հասկնալ էկումենիկ յարաբերութեանց լոյսին տակ, առանց տպաւորութիւնը թողնելու թէ համաձայնութիւն մը կնքուի եւ կամ յարաբերութեանց յատուկ կարգ մը կը հաստատուի աւետարանական եկեղեցւոյ հետ»:

Հայրապետն իր սոյն նամակում թելադրում է նաեւ, որ այդ Տեղեկագիրը առ այժմ չհրատարակուի՝ դուռ չբանալու համար սխալ մեկնութիւնների, թիւրիմացութիւնների եւ չնախատեսուած բարդութիւնների, բայց միաժամանակ իր բարեհաճ համաձայնութիւնն էր յայտնում, որ Դեկտեմբեր 30 թուակիր իր նամակի բովանդակութիւնը յանձնուի հանդիպման մասնակիցների եւ այդ Տեղեկագիրը պատրաստող անձնաւորութիւնների ուշադրութեանը:

Խմբագրութիւնս, սակայն, վերջերս տեղեակ լինելով, որ ԱՄՆ–ի հայ մամուլում այնուամենայնիւ հրատարակուել է ԱՄՆ–ի Հայոց առաջնորդարանի եւ ԱՄՆ–ի հայ աւետարանական համայնքի ներկայացուցիչների հանդիպման ընթացքում պատրաստուած 1972 թուականի Փետր. 15 թուակիր վերոյիշեալ Տեղեկագիրը, անհրաժեշտ է գտնում հրապարակումը նաեւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի 1972 թուականի Դեկտեմբեր 30 թուակիր՝ Տ. Թորգոմ Արքեպ. Մանուկեանին ուղղուած սոյն նամակի՝ ի լուսաբանումն հայ եկեղեցու հոգեւոր դասի եւ հաւատացեալ մեր ժողովրդի:

«Էջմիածին» Ամսագրի
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Յաջորդով
Վազգէն Կաթողիկոսի նամակը)

ՁԱՅՆԵՐ ԳՈՒՌՈՒԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

—0—

Տասնամեակներէ ի վեր Կապ. Խաչի կողմէ հաստատուած՝ տեղւոյս մասնաճիւղն ալ կազմակերպած էր Մանուկներու Օրը, մասնակցութեամբ դպրոցին աշակերտութեան, որ տեղի ունեցաւ Յունուար 13 Կիրակի կէսօրէ ետքը, տեղւոյն քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ:

Պատահական չէ որ Մանուկներու Օրը կը զուգադիպի Կաղանդի եւ Յիսուսի ծննդեան թուականներուն: Այդ ընտրութիւնը կատարուած է անշուշտ պիտակ–ցարար, օգտագործելով աւանդական այդ մեծ թուականներու առթած խնդութիւնն ու բարերար ներգործութիւնը մեծին ու փոքրին տրամադրութեանց վրայ:

Մանուկներու Օրը բոլորին համակրանքին արժանացած է, որովհետեւ զուրգուրանքի առարկան մեր զաւակներն են. մեր թոռները. այսինքն մանուկ Արքան. որուն հարց չի մնար հրէի ու հեթանոսի: Ատոր ապացոյցը ահա սրահին մէջ սեղաններու շուրջ բոլորուած բազմութիւնն է, զաղութիս բոլոր խաւերէն եւ առանց դաւանանքի ու գաղափարի խտրութեան: Կուգան՝ իրենց բարոյական ու նիւթական պարտքը հատուցանելու հայկական դըպրոցին հանդէպ: Նաեւ ոգեւորուելու աշակերտներու մայրենի լեզուի մէջ արձանագրած յառաջդիմութիւններով:

Տօնածառը, իր բազմերանգ լապտերներով ու զարդերով կը խորհրդանշէր հաւաքոյթին իմաստը: Իսկ սեղանները զարդարուած էին ըմպելիներով ու քաղցրաւենիներով:

Ժամը 3ն է արդէն եւ Կապ. Խաչի մասնաճիւղի կողմէ Տիկ. Մարի Կարապետեան հանդէսին բացումը կը կատարէ աւուր պատշաճի գրութեամբ մը: Անոր կը յաջորդէ դպրոցին ուսուցիչը՝ Հայր Մաշթոց, Կիլիկիոյ Միաբանութենէն, հայերէնի դասախօս Լիոնի համալսարանի, որ հակառակ իր խճողուած զբաղումներուն, սիրայօժար յանձն առած է դէթ առժամեայ կերպով տանիլ նաեւ Տէսինի դըպրոցին ուսուցչութիւնը: Հայր Մաշթոց իր գեկուցումով գրուատեց Կապ. Խաչի գործունէութիւնը կրթական մարզի մէջ, ինչպէս նաեւ Խաչուհիներու նուիրումը, որուն շնորհիւ կը պահուի դպրոցը: Մայրենի լեզուի ուսուցումը, ըսաւ, եթէ նըկատի առնուի ապրուստը շահելու իրրեւ ջոց, անշուշտ անհրաժեշտ չի նկատուիր: Սակայն իբրեւ Հայ, եթէ կ'ուզենք որ մեր փոքրերը կապուին մեր ազգային հաւաքականութեան, ազգի մը՝ որ ունի իր դարաւոր մշակոյթը՝ գիր, գրականութիւն, պատմութիւն ու արուեստ, պէտք է անոնց սորվեցնել մեր քաղցր լեզուն, ներշնչել անոնց ազգային ոգի: Բոլոր այն կազմակերպութիւններն ու մարմինները որոնց ջանքերով կը պահուին հայեցի կրթութեան վառարաններ, արժանի են ամէն գնահատանքի:

Եւ ահա աշակերտները բեմին վրայ: Դժբախտաբար ամէն տարի անոնց թուական նուազումը ակներեւ կը դառնայ: Որո՞նք են յանցաւորները այս տխուր վիճակին: Թերեւս ներկայ դժնդակ պայմանները: Բայց, պատասխանատուութեան բոլոր բաժինը կ'իյնայ ծնողքներուն վրայ, իրենց անհոգութեան պատճառաւ:

Աշակերտներու կողմէ յաջորդական խմբերգներ, շատ ներդաշնակ ու յաջող, կը ստեղծէին խանդավառ տրամադրութիւն մը: Յետոյ, արտասանութիւններ, յաճախ երկշատ, նաեւ յանդուգն ու սահուն: Խօսք կը տրուի եկեղեցւոյ վարչութեան քարտուղար Պր. Մեսրոպ Պայընտրեանի, որ սրտցաւ խօսքերով կը պարզէ սփիւռքի Հայութեան գոյատեւման սպառնացող վտանգը ու կը շեշտէ մայրենի կրթութեան անհրաժեշտութիւնը: Նաեւ մեր բոլորին պարտականութիւնները նորագոյն սերունդին հանդէպ, պէտք չէ մոռացութեան տրուին: Պր. Պայընտրեան իր կարգին կը ջատագովէ Կապ. Խաչի կրթական ազգանուէր գործը եւ ուսուցիչին զոհաբերութիւնն ու նուիրումը:

Օր. Արմինէ Կարապետեան, ինչպէս միշտ, խոր զգացումով կ'արտասանէ «Հայրենի տունը» ջերմօրէն գնահատուելով:

Դպրոցին պարախումբը գեղջուկ տարազներով յաջողաբար կատարեց յաջող պարեր, շնորհալի նազանքով ու համաչափութեամբ ծափերու արժանանալով: Իսկ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պարախումբը իր պարով նոյնպէս գնահատուեցաւ: Զգայնութեամբ արտասանեց նաեւ Օր. Ասատուրեան: Ի վերջոյ, Կաղանդ պապան (Պր. Համազասպ Նաճարեան) այցելեց փոքրերուն, բարեմաղթութիւններով ու նուէրներով, որուն իրենց բաղձանքները յայտնեցին փոքրիկները:

Միջնարարին կատարուեցան նուիրատուութիւններ դպրոցին՝ ներկաներու կողմէ: Կարճ ժամանակի մը ընթացքին գումարը բարձրացաւ 3000 ֆրանքի:

Հանդէսի փակումին՝ կազմակերպողներ թէ հանդիսականներ հոգեկան գոհունակութեամբ մեկնեցան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

1.

— Բայց որտեղի՞ց: Կարող եմ բոլոր նշանաւոր երգիծաթերթերին մատներիս վրայ հաշուել, ոչ մէկն էլ մեր գործին չի գայ: Զուատին՝ առանց գրան էլ խիստ է գրաղուած. Լոմբարդիայում կան մի թէ երկու յարմար գրագէտներ, նրանք էլ գրում են Միլանի բարբառով:

— Եւ բացի գրանից, — ասաց Գրասսինին, — տոսկանական ժողովրդին աւելի բարձր միջոցներով էլ կարելի է ազդել: Իմ համոզումով, առնուազն քաղաքական տակտի պակաս կը լինէր, եթէ կրօնական ու քաղաքական ազատութեան շուրջ խնդրին նայենք, ինչպէս կատակի նիւթի վրայ: Ֆլորենցիան Լոնդոնի նման մի առուծախի ու փողի վայրենի քաղաք չէ, ոչ էլ Փարիզի պէս անգործ շռայլութեան մի վայր: Մեծ անցեալ ունեցող մի քաղաք է սա:

— Աթէնքն էլ էր այդպէս, — ընդհատեց աղջիկն Բոլլան ժպտալով, — բայց Աթենացիք չափազանց թուլամորթ էին եւ պէտք եղաւ մի բոռ, որ նրանց խայթի:

Ռիկարդօ ձեռքը սեղանին խփեց:

— Իրաւ, ի՞նչպէս է որ Բոռին չյիշեցինք: Ա՛յ, խակը մեր ուզած մարդը:

— Ի՞նչ է որ:

— Բոռը՝ Ֆելիչէ Ռիվարեց: Չէ՞ք յիշում: Մուրատորիի խմբի մէջ էր, երբ երեք տարի առաջ իջան Ապենիններից:

— Հա՛, դուք ծանօթ էիք այդ խմբին: Միտքս է, միասին էլ մեկնեցիք, երբ նա Փարիզ էր գնում:

— Այո, Լիվորնոյումն էի եւ ուղեկցում էի Ռիվարեցին: Տոսկանայում մնալ չէր ուզում. ասում էր, ապստամբութեան անյաջողութիւնից յետոյ այստեղ ծիծաղելուց զատ անելու բան չի մնում, ու գերադասեց գնալ ուղղակի Փարիզ: Նա էլ, անշուշտ, պարոն Գրասսինիի նման կարծում էր, որ Տոսկանայում պէտք չէ ծիծաղել: Վստահ եմ, սակայն, որ նա եա կը գայ, եթէ կանչենք. չէ՞ որ հիմա Իտալիայում անելու գործ կայ:

— Անունը ի՞նչպէս էր:

— Ռիվարեց: Կարծեմ Բրազիլիացի է, յամենայն դէպս գիտեմ, որ ապրած է Բրազիլիա: Դրա պէս սրախօս մարդ ես չեմ տեսել: Ի՞նչպէս տխուր էինք մենք այն չարաթ Լիվորնոյում, մարդու սիրտը սեղմւում էր անբախտ Լամբերտինի տեսքից. բայց եւ այնպէս անկարող էինք ծիծաղներս զսպել, երբ գալիս էր Ռիվարեցը: Նրա խօսակցութիւնը կատակների մի անընդհատ հրախաղութիւն էր: Դէմքին մի ահագին սպի ունէր սրի հարուածից: Մի տարօրինակ էակ էր, բայց իր կատակներով շատերին էր պահում բոլորովին կոտրուելուց:

— Սա նա՞ է, որ քաղաքական հանաքներ է տպում ֆրանսերէն թերթերում «Լը Թաօն» ստորագրութեամբ:

— Այո, մեծ մասով կարճ գիտողութիւններ ու երգիծաբանական թերթօններ: Ապենինների մաքսանենգները նրան «Բոռ» էին անուանել իր սուր լեզուի համար. դա էլ չինեց կեղծանուն:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Այրի Տիկին Այտա Ալալէմճեան,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ալալէմճեան,
Տէր եւ Տիկին Պերճ Ալալէմճեան,
Փաթրիք Ալալէմճեան,
Եօժէնի Ալալէմճեան,
Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Սեւյօնքեան եւ զաւակները (Լօզան),
Այրի Տիկին Շաղ Վիրթնէր եւ զաւակները (Լօզան),
Տէր եւ Տիկին Արամ Ալալէմճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զամչիք զաւակներն ու թոռները,
Արթօ Միւհէնտիսեան

Սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց շատ սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆ-Ի

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 21ին, սրտի տագնապի հետեւանքով:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 24, առաւօտեան ժամը 10·30ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ի տեղեկութիւն շրջանի հայրենակիցներուն կը յայտարարէ թէ Յունուար 25ին Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին Շաւիլի կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Էքիւմէնիք» շաբթուան առթիւ իր մասնակցութիւնը կը բերէ մեր եկեղեցւոյ դպրաց դասը տալը հայ եկեղեցական երգերով: Յետոյ Փետր· 3ի Կիրակի օրուան մեր պատարագի արարողութեան ներկայ պիտի գտնուի մեր շրջանի կաթողիկէ համայնքը:

Կը խնդրուի մեր ժողովուրդէն ներկայ գտնուիլ բազմութեամբ այս երկու օրերու արարողութիւններուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն· Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Պր· Ժ· Մանասեան 1000 Ֆր·, Պր· Ռ· Աղամեան 100, Պր· Ա· Աչճեան 100, Տիկ· Ս· Տէյիրմէնճեան 100, մի ոմն 500, Շահպէնտէրեան եւ Ձերքէզեան ընտանիք (Մանչեսթըր) 230, Պր· Յ· Թէրզեան 50, Տիկ· Շ· Վահանեան 50, Տիկ· Շ· Ստեփանեան 30, Տիկ· Շ· Առաքելեան 30, Տիկ· Ք· Քեհեաեան 30, Պր· Յ· Պայրամեան 20, Պր· Փեշտիմալճեան (Լիոն) 30:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնն ու տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուէրները Հայկական ծնունդի առթիւ· Տոքթ· Տէր-Դաւթեան 1000 Ֆր·, Պարոն Քըրըքճեան 1000 Ֆր·, Տիկին Զէօրէքճեան (Մարսէյլէն) 1000 Ֆր·, Տիկին Զեյվէյան 100 Ֆր·: Ալֆորվիլէն Տէր եւ Տիկին Ժ· Գարաճեան 100 Ֆրանք, ողբացեալ Բ· Գիպիրեանի մահուան տխուր առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Իզմիրլեան իր ամուսնոյն մահուան 7րդ· տարեդարձին առթիւ 100 Ֆրանք կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Սեւրանի դպրոցին, 100 Ֆր· «Հայաստան» թերթին (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր· «Յառաջ»ի:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Թաթուլ Ինճէեան իրենց ծնողաց յիշատակին 50 Ֆր· կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղին եւ 50 Ֆր· Կարմիր Խաչին (Ստանալ «Յառաջ»էն)

×

Անդրանիկ Տէփոյեան (Կրընոպլէն) իր հօր՝ Կարապետ Տէփոյեանի ապաքինման առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ·— 100 Ֆր· Սամուէլ-Մուրատեան Վարժարանին, 100 Ֆր· Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 100 Ֆր· Կարմիր Խաչին, 100 Ֆր· Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին, 100 Ֆր· Սէն-Շամոնի Հայ Տան շինութեան, 100 Ֆր· Լիոնի Հայկազեան վարժարանին, (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100՝ «Յառաջ»ի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ· ժողովը Շաբաթ Յունուար 26, ժամը ճիշդ 16-18, Ռիւ Պլէօի դրասենեակին մէջ: Օրակարգի վրայ է ընտրութիւն վարչութեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· անդամական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերուհիները Յունուար 27, Կիրակի ժամը 14·30ին, դպրոցի սրահը: Զեկուցում Շրջ· ժողովի մասին եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

Հ· ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ· ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Դասախօս Սեւրի Մխիթարեան վարժարանի)

Նիւթ՝

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՆ ՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Կը կատարուին ընթերցումներ հեղինակներէն

Տեղի կ'ունենայ Յունուար 26, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին

Շաւարշ Միսաքեան սրահին մէջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 25 Janvier à 21 heures

Musique de Chambre Arménienne

Deux Créations Mondiales

Quintette de Sébouh APKARIAN
Octette de Loris TJEKNAVORIAN
sous la direction du compositeur

et le Récital de
la soprano colarature

Alice MANOUKIAN

de l'Opéra d'Istanbul

Schubert — Rubinstein — Verdi — Komitas — Karamanoug

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԿԱԼԱ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 ԺԱՄԸ 16ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

SALLE DES FÊTES DE SARCELLES PLACE DU 11 NOVEMBRE

Նախաձեռնութեամբ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ Հ· Յ· Դ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԻՆ,

Մասնակցութեամբ

Հ· Յ· Դ· ՎԱՐԴԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

NOMBREUSES ATTRACTIONS
MENU SOIGNÉ AMBIANCE AGRÉABLE

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ մեծարանքի երեկոյ մը

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

նուիրուած՝

Ուրբաթ Յունուար 25, ժամը 21ին

Սփլանտիտ պանդոկը

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապ· Խաչի Սէն-Ժեռոմի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունուար 27ին ժամը 13ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Զուարթ մթնոլորտ, ընտիր ճաշեր պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ· Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Մարտ 17ին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16-23 մասնակցութեամբ Հ· Յ· Դ· տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի ճքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ատմինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին:

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 *ՖՐ·*

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
VICTOR GARDONի
(Վահրամ Կաֆաւեան) մահուան տարելիցին առիթով

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 26 Յունուար երեկոյեան ժամը 20·30ին

Խօսք կ'առնեն

RAYMOND ARON
Prof. ARPIARIAN
CARZOU

որ սիրով պիտի ստորագրէ Վիքթոր Կարտոնի գրքի կողքի նկարին վրայ, որուն հեղինակն է

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Հ. Մ. Ը. Մ. -- ԱՐԾԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Յունուար 26 ժամը 22էն առաւօտ

HOTEL SPLENDID
31, Bld. d'Athènes

Orchestre :

André AUZIAS

Réservation : Comptoir du Musée, 3 Bd. Garibaldi — Tél. : 48-55-74

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
24
JEUDI
24 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.920
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.920

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ 1973 ԻՆ

Պատրիարքին Տեղեկագիրը

—O—

Բ.

Նոր վարչական կազմերով օժտուեր են Պոլսոյ համայնքային (ազգային) հինգ հաստատութիւնները, որոնք են՝ Ս. Փրկիչ Ազգ. Հիւանդանոցը, Ս. Խաչ Դպրեվանքը, Գալֆայեան եւ Գարակէօզեան Որբանոցները ու Կեդրոնական վարժարանը:

ա) Ասոնցմէ մեծագոյնն ու հնագոյնն է Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցը, 293 հոգինոց անձնակազմով: Ունի հիւանդներու 257, պատսպարեալներու 350 անկողիններ: Կիւլպէնկեան հիմնարկի նուիրած քառասուն հազար տոլարով գնուած են զանազան գիտական գործիքներ: Նախատեսուած 500.000 լիրայի տարեկան իր պիւտճէն աւելիով իրականացուցած է:

բ) Ս. Խաչ Դպրեվանքը բարձրագոյն վարժարան է 140 գիշերօթիկ աշակերտներով: Գարեգին Պատրիարքի կողմէ հիմնուած կրթական այս հաստատութեան քանամեակը տօնուած է հանդէսով մը եւ գրքոյկի մը հրատարակութեամբ:

գ) Գալֆայեան Որբանոցի շէնքն ու մատուռը հիմնովին քանդուած են: Պետութիւնը յարդ. չարտօներ նոր շէնքի մը կառուցումը: Որբանոցը անցեալ տարի փոխադրուեր էր Սկիւտարի իր ամարանոցը, առժամեայ հիւղակներու մէջ: Աշակերտուհիներու թիւը նախկինի կէսէն պակաս իջեր է, տեղի անբաւարարութեան պատճառով: Ննջարանի համար շէնք մը վարձուեր է: Փլցուած կալուածներուն փոխարժէքը դրամատան մէջ կը մնայ. վարչութեան ձեռքը չէ անցած:

Նոյն վիճակին ենթարկուած են Խասգիւղի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին եւ Ներսէսեան գիշերօթիկ վարժարանը: Ասոնց շէնքերն ալ փլցուած են, սակայն ապաստեփականացման փոխարժէքը չէ վճարուած ցարդ:

Դ եւ Ե) Գարակէօզեան որբանոցն ու Կեդրոնական վարժարանը շարունակած են իրենց գործունէութիւնը «տրուած պայմաններու ներքեւ»:

Բերայի Ս. Երրորդութիւն եւ Եշիլ-գիւղի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցիները բարեզարդուած են: Պատրիարքարանի շէնքն ալ, որ տարիներէ ի վեր ներկ չէր տեսած արտաքնապէս, վայելչապէս ներկուեր է:

Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը կարեւոր յատկացումներ ըրած է դարձեալ ազգային հիմնարկութեանց « Ճինիշեան Կտակ»ը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Ամերիկա, ինչպէս Միջին Արեւելքի զանազան երկիրներու հայ կարօտեալներուն, նոյնպէս Թրքահայ համայնքի կարգ մը աղքատներուն կ'օգնէ երկու տարիէ ի վեր:

Պատրիարքը բարւոք յարաբերութիւններ ունեցեր է թէ՛ Թուրք պետական իշխանութեանց եւ թէ Պոլսոյ քոյր եկեղեցիներու հետ: Վատիկանէն Կարդինալ Վիլպրանտս, Ճիպրալթարի անգլիական եպիսկոպոսը, Անգարայի պապական նուիրակը եւ այլ բազմաթիւ հայ եւ օտար հոգեւորականներ այցելած են Պատրիարքարան: Քոյր եկեղեցիներու մասնակցութեամբ հաւաքական պաշտամունքներ կատարուած են «Քրիստոնէական աղօթքի շաբթուն» եւ այլ առիթներով:

Պոլսոյ Համայնքը հանդիսութիւններով նշեր է երկու դարադարձներ, — Պետրոս Դուրեանի մահուան 100ամեակն ու Ս. Ներսէս Շնորհալիի վախճանման 800-ամեակը: Այս վերջինին ներկայ գտնուեր է նաեւ Կարդինալ Վիլպրանտս:

Պոլսոյ մէջ ներկայիս կան 34 հայկական եկեղեցիներ, որոնց հոգեւոր մատակարարման գործերը առաջ կը տարուին մէկ եպիսկոպոսով, մէկ վարդապետով եւ 32 քահանայ հայրերով:

Վերջացող տարուան ընթացքին 34 եկեղեցիներուն մէջ ունեցեր են 714 մկրտութիւն, 526 պսակ եւ 784 յուղարկաւորութիւն: Մահերը 70 աւելի են եղած ծնունդներէն:

×

Ինչպէս կը տեսնուի Պատրիարքի Տեղեկագրէն, 1973ին Թուրքիոյ Հայոց «համայնքային» (այսինքն նախկին սովորական բացատրութեամբ «ազգային») առկախ խնդիրներէն ո՛չ մէկը կարգադրուեր է, հակառակ տարիներէ ի վեր եկող-գացող կառավարութեանց կողմէ անձամբ Շնորհք Պատրիարքին տրուած խոստումներուն եւ Պոլսոյ կուսակալին քանիցս կրկնուած հաւաստիքներուն:

Ո՛չ արտօնութիւն տրուած է ընտրելու նոր Կրօնական ժողով մը, որուն անդամներու թիւը հինգի իջած է եւ որ «իր գոյութիւնը կը քաշկռտէ»: Ո՛չ միայն արտօնութիւն չէ տրուած Խասգիւղի Գալֆայեան Որբանոցի քանդուած շէնքին ու մատուռին տեղ նորը կառուցանելու, այլ եւ նոյնիսկ փլցուած կալուածներու փոխարժէքը չէ յանձնուած Որբանոցի վարչութեան: Նոյն պետական չկամութիւնը — տարիներէ ի վեր — Խասգիւղի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ եւ Ներսէսեան վարժարանին մասին, որոնք փլցուած են, որովհետեւ կը գտնուէին Ոսկեղջիւրի վրայ նետուած նոր կամուրջին ճամբուն վրայ:

Երկրորդական կարեւորութիւն ներկայացնող այս պարզ խնդիրները չլուծուած, 1973ի աշնան՝ դպրոցական վերամուտի նախօրեակին՝ շատ աւելի կարեւոր խոչընդոտ մը ստեղծեց Թուրք կրթական տեսչութիւնը՝ դժուարացնելով հայ աշակերտներու հայկական դպրոցներ մուտքը:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս բոլորը:

Ո՛չ միայն չկամութիւն, այլ նաեւ՝ յետին միտք: Թրքացման, ձուլման քաղաքականութիւն: Դաշնագիրներու տառին ու ոգիին բռնաբարում: Եւ ըսե՛լ թէ Թուրքիա հանրապետակա՛ն, ժողովրդավարակա՛ն, քաղաքակի՛րթ երկիր է յիսուն տարիէ ի վեր:

Բառե՛ր, բառե՛ր, պարզապէս փոշի փչելու համար միամիտ Արեւմուտքի աչքին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրուած էր Երեքշաբթի օր լսելու համար Նախարարապետին եւ Ելմտական նախարարին ճառերը, ծնած դրամական տագնապին առթիւ: Մինչ Ազգ. Ժողովին մէջ, Փ. Մէսմէռ իր յայտարարութիւնը կը կարդար, ըստ աւանդութեան Ծերակոյտին մէջ Արդարութեան նախարարն է — Ժան Թեթէնժէն է—որ կը կարդար Նախարարապետին յայտարարութիւնը եւ Ալէն Փէյրըֆիթ ալ ծերակուտականներուն կը հաղորդէր Ժիսքար տ'Էսթէնի զեկուցումը:

Նախարարապետը իր ելոյթով աւելի քան երբեք ուզեց հաստատել թէ ինք է կառավարութեան պետը եւ ինք է որ կուտայ կարեւոր որոշումները: Իր ճառին սկիզբին իսկ, Մէսմէռ յայտնեց թէ առաջարկելով Հանրապետութեան նախագահին, որ արտակարգ նիստի հրաւիրէ Խորհրդարանը, ուզած է ցոյց տալ թէ կը փափաքի կառավարութեան որոշումներուն հաղորդակից պահել Ազգային Ներկայացուցչութիւնը եւ անոր միջոցով ամբողջ հանրային կարծիքը:

Ապա, Նախարարապետը կը պարզէ երկրին վիճակը, եւ Ելմտական նախարարին տուած որոշումին պատճառները: Մէսմէռի համար, կառավարութեան տարած քաղաքականութիւնը կամաւորապաշտ քաղաքականութիւն մըն է, որ կը մերժէ տիրապետուիլ դէպքերու կողմէ եւ կ'ուզէ ընդհակառակն դէպքերը կանխել առաջքն առնելու համար անհրաժեշտութեան ստիպողականութեան տակ որոշումներ տալու հարկադրանքին: Եւ Նախարարապետը կ'աւելցնէ. «Անոնց որոնք մեզ կրնան մեղադրել այս իմաստուն եւ խոհեմ քայլին համար, կը հարցնեմ թէ ի՞նչ պիտի ըլլային իրենց հակազդեցութիւններն ու քննադատութիւնները, եթէ ձեր առջեւ ներկայանայինք անօգուտ կերպով մսխած ըլլալէ ետք Ֆրանսայի ոսկիի պահեստը: Ծովայինները գիտեն թէ խոհեմութիւնը և արդիւնաւորութիւնը կը հրամայեն որ նաւուն առագաստները պէտք է փոթորիկէն առաջ կարգադրել եւ ոչ թէ փոթորիկին ատեն»:

Մէսմէռ ցաւ կը յայտնէ անշուշտ որ նման որոշում մը միացեալ Եւրոպան չէ որ տուած է բայց հակառակ Ֆրանսայի ջանքերուն, տնտեսական եւ դրամական միութիւնը դեռ իր սկզբնական շրջանը կ'ապրի:

Նախարարապետին կը յաջորդէ Ելմտական նախարարը, որուն պաշտօնը շատ դիւրին չէ: Եթէ կ'ըսուի թէ Ֆրանսացին լաւ յիշողութիւն չունի, ծանօթ է նաեւ թէ քաղաքականութեան մէջ, ընդդիմադիրը շատ լաւ յիշողութիւն ունի եւ «բարեկամները» շատ են որոնք կրնան յիշեցնել Ժիսքար տ'Էսթէնի թէ 1973 Մարտ 9ին, Փարիզի դրամական ժողովին կ'ըսէր.— «Երկին խնդրոյ առարկայ ընել կայուն սակերու սկզբունքն իսկ, մեծ յաղթանակ մը կ'ըլլար շահագործումներու համար»: Աւելի մօտ, անցեալ Դեկտ. 19ին, Ազգ. Ժողովի մէջ, կ'ըսէր. «Մեր դրամին սակին փոփոխութեան վարկածն իսկ անհեթեթ է: Աւելի պիտի չպնդեմ, որովհետեւ պնդել անհեթեթութեան վրայ, զայն գրեթէ նկատի առնել կը նշանակէ»:

Այս ելոյթներէն ետք, Ժիսքար տ'Էսթէն պարտի պաշտպանել իր «պարտութիւնը» եւ զայն իբր յաղթանակ ներկայացնել: «Տնտեսական նոր կացութիւն մը ստեղծուած է, կ'ըսէ նախարարը, աշխարհի մէջ: Ամէն երկիր դժուար հարցերու առջեւ կը դնէ: Ֆրանսան ալ դժուար հարցերու առջեւ կը դնէ»: Ու Ժիսքար տ'Էսթէն կը բացատրէ պատճառները որոնք պարտադրած են ֆրանքին տատանման որոշումը:

Իր երկար ելոյթի մէջ, Ժիսքար տ'Էսթէն յայտնեց նաեւ թէ կառավարութեան գործունէութիւնը պիտի զարգանայ չորս առանցքներու վրայ.— Արտածման զանազուածային ճիգ մը, դրամական եւ պիւտճէի խստութիւն պաշտպանելու համար մեր դրամը, պայքար գիներու յաւելման դէմ եւ վերջապէս տնտեսական աճ դրամագլուխներու զետեղումով:

Ընդդիմութեան ձայնը կը բարձրանար Միթերանով, որ կը շեշտէր թէ իր կարծիքով կառավարութիւնը չահերու փոքրամասնութիւն մը միայն կը ներկայացնէ: Ուրիշ քաղաքականութիւն մը կարելի է, Ձախի պարագլուխին համար, վասնզի կ'ըսէ մեծամասնութեան «Դուք, առանձին Ֆրանսան չէք, Ֆրանսան, մենք բոլորս ենք»:

Խօսք կ'առնէ նաեւ Մ. Տըպրէ:

Նախարարապետը չէ ուզած վստահութեան քուէի դնել կառավարութիւնը, ծուղակ մը լարելով ընդդիմութեան համար, որու կը մնար որոշել թէ արդեօք բանաձեւ մը պիտի ներկայացնէ՞ թէ ոչ: Պարզ է որ եթէ ներկայացնէ, պիտի փաստէ նաեւ ընդդիմութեան թուական փոքրամասնութիւնը Ազգ. Ժողովին մէջ:

Քանի մը տողով

ՓԱՐԻԶ – ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ երկաթուղիի գիծին վրայ ծանր արկած մը պատահած է առջի գիշեր երբ փապուղիին մէջ 16 զինուորներու գունդ մը, որ չես գիտեր ինչու հոգկէ կ'անցնէր, գիշերային առգմափորձերու ատեն, յափշտակուած է կառախումբի մը կողմէ: Ութ հոգի տեղն ու տեղը մեռած են, հինգ վիրաւոր կայ, բաւական ծանր:

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԲՈՒԺԱՐԱՆՆԵՐԸ (քլինիք) չորս օրուան գործադուլ մը սկսան Յունուար 23, կէս գիշերէն սկսեալ: Գիներու յաւելում ընելու արտօնութիւն կ'ուզեն: Պիտի ընդունին միայն ծննդաբերութեան կամ խիստ ստիպողական վիճակի մէջ եղող հիւանդները:

ԿԱՌՔԻ տուգանքները այլեւս կարելի պիտի ըլլայ զանձել ուղղակի դրամատուներու հաշիւներէն, Հանրային Գանձին կողմէ: Նաեւ փոստի հաշիւներէն:

ԹՈՒՐՔ զինուորական ատեան մը վեց տարի եւ ութ ամսուան բանտարկութեան դատապարտեց Փրոֆ. Մումթազ Սօյսալը, նախկին տեսուչ Անգարայի Քաղաքական Գիտութիւններու լսարանին, որովհետեւ «համայնավար քարոզչութիւն» ըրած է իր գիրքին մէջ՝ «Ներածութիւն սահմանադրական օրէնքի»: Այս գիրքը միշտ կը գործածուի քաղաքական գիտութիւններու համալսարանին մէջ: Փրոֆեսէօրը, որ 45 տարեկան է, միջազգային հռչակ վայելող անուանի իրաւագէտ մըն է: 1971էն ի վեր վեցերորդ անգամ է, որ դատի կը քաշուի: Չորս անգամ բեկանիչ ատեանը ջնջած էր դատավճիռները:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ եւ Քաթանէի մէջ բաւական բուռն բախումներ տեղի ունեցած են աջ եւ ձախ ծայրայեղներու միջեւ: Միլանոյի մէջ վեց երիտասարդ հիւանդանոց փոխադրուած է:

ՏՈՒՊՉԷՔ Փրակա մեկնած է Յունուար 20ին՝ ցաւակցութիւն յայտնելու համար Սմրկովսկիի այրիին, իր ամուսնոյն մահուան առթիւ: Տուպչէք չէ կրցած ներկայ գտնուիլ իր մօտակայ գործակցին թաղումին, որովհետեւ անոր մահը պուժող եւ թաղման թուականը ճշգող հեռագիրը իրեն հասած է 24 ժամ յապաղումով:

ԱՆԱՂԱՐՏ ՊԱՀԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մարդկութիւնը կոչուած է պահպանելու ոչ միայն ջուրն ու հողը: Մեր հիասքանչ բնութեան բաղկացուցիչ մասն են կազմում նաեւ անտառները, որոնք գրաւում են Հայաստանի տերիտորիայի 9,8 տոկոսը: Հայաստանի անտառային տնտեսութեան պետական կոմիտէն վերջին տարիներս մեծ աշխատանք է կատարել անտառների բարելաւման, վերականգնման, դրանց օգտագործումը կարգաւորելու ուղղութեամբ: Բայց Հանրապետութիւնում զգալի տարածութիւններ են գրաւում կոլտնտեսային ու սովխոզային անտառներն ու թփուտները (66 հազար հեկտար): Ափսոսանքով պէտք է ասել, որ այդ տնտեսութիւնները անտառի պահպանութեամբ չեն զբաղւում: Ինքնագլուխ անտառահատման փաստերի վերլուծութիւնը ցոյց է տալիս, որ հիմնականում ոչնչացւում են մատաղ ծառերը, ուստի եւ հնարաւոր չի լինում վերականգնել անտառները:

Արդիւնաբերութեան, տրանսպորտի բուռն զարգացման կապակցութեամբ մեր Հանրապետութիւնում տնտեսական եւ սոցիալական խոշոր խնդիր է դարձել օդի եւ ջրաւազանների մաքրութեան պահպանումը: Այդ ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները բաւարար համարել չի կարելի: Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմը եւ Հանրապետութեան Մինիստրների սովետը բազմիցս քննարկել են օդը եւ ջրային ռեսուրսները աղտոտումից պաշտպանելու հարցերը, ընդունել համապատասխան որոշումներ, առանձին մինիստրութիւնների եւ գերատեսչութիւնների յանձնարարել իրականացնել կոնկրետ միջոցառումներ, նոյնիսկ նշելով ժամկէտները: Սակայն մի շարք մինիստրութիւններ եւ գերատեսչութիւններ անբաւարար են կատարում այդ որոշումները: Հետեւանքն այն է, որ անթոյլատրելի չափերով աղտոտւում է Երեւանի, Կիրովականի, Ալավերդու, Արարատի, Ղափանի, Հրազդանի եւ այլ բնակավայրերի օդը:

Ալավերդու պղնձաքիմիական կոմբինատը մթնոլորտ է արձակում ծծմբային անհիդրիդ եւ ծծմբաթթուի գոլորշիներ: Աղտոտւում է ոչ միայն քաղաքի, այլեւ մերձաւոր գիւղերի օդը: Օդի աղտոտուածութիւնը ծծմբաթթուի գոլորշիներով նախատեսուած նորման գերազանցում է:

Նոյնը պէտք է ասել գետերի եւ ջրամբարների մասին: Քիմիական նիւթերով եւ միացութիւններով զգալիօրէն աղտոտուել են Դեբեդ, Հրազդան, Օխչի գետերը, որի հետեւանքով վատացել է ոռոգման ջրի որակը:

Ամէն տարի Հանրապետութեան ջրամբարներն են թափւում աւելի քան 250 միլիոն խորանարդ մետր կեղտաջրեր, որի պատճառով շատ ջրամբարներ դառնում են հակասանիտարական, վարակիչ հիւանդութիւնների տարածման օջախներ: Խիստ աղտոտուած գետերից մէկն է Հրազդանը, որտեղ ամէն տարի թափւում է աւելի քան հարիւր միլիոն խորանարդ մետր կեղտաջուր: Արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններից, քաղաքներից եւ աւաններից ամէն տարի Դեբեդ գետն է թափւում օրգանական եւ անօրգանական նիւթեր պարունակող չզտուած, չվնասազերծուած 60–70 միլիոն խորանարդ մետր կեղտաջուր:

Ոռոգման ջրերի որակի վատացումը զգալի վնաս է հասցնում գիւղատնտեսական կուլտուրաների բերքատւութեանը, վատացնում է ջրվող հողերի կառուցուածքը: Թումանեանի, Գուգարքի եւ Նոյեմբերեանի շրջաններում Փամբակի եւ Դեբեդի ջրերով ոռոգուող այգիներն ու ցանքատարածութիւնները շարքից դուրս են գալիս: Կիրովականից մինչեւ Այրում ընկած հատուածում անտառը չորանում, հեռանում է Դեբեդ գետի ափերից: Միայն Թումանեանի շրջանում օդի եւ ջրի աղտոտումից գիւղատնտեսութեանը հասցուած վնասը գերազանցում է 1,3 միլիոն ռուբլուց:

Այսպիսի վիճակի հիմնական պատճառն այն է, որ մթնոլորտի, օդի, արդիւնաբերական, կոմունալ – կենցաղային կեղտաջրերի զտման ուղղութեամբ Հանրապետութիւնում կատարուող աշխատանքները անբաւարար են, չեն համապատասխանում արդիւնաբերութեան, քաղաքաշինութեան բուռն աճին, գիւղատնտեսութեան արագ զարգացմանը:

Բնակավայրերի եւ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների թուի մեծացման, ինչպէս նաեւ առողջարանների արագ շինարարութեան կապակցութեամբ առանձնայատուկ նշանակութիւն է ստանում Սեւանայ լճի պահպանումը աղտոտումից: Մեզ թւում է, որ անհրաժեշտ է Հանրապետութեան պետշինին եւ Առողջապահութեան մինիստրութեանը յանձնարարել մշակել Սեւանայ ջրի մաքրութիւնը պահպանելու յատուկ կանոնադրութիւն եւ գործնական միջոցառումների հեռանկարային պլան:

Մեր բնաշխարհին մեծ վնաս են հասցնում բնութեան պահպանութեան եւ հողօգտագործման օրէնքը խախտողները եւ որսագողները: Վերջին տարիներս արձանագրուել են որսի ժամկէտների խախտման 757 դէպք, յայտնաբերուել են ինքնագլուխ հատուած 245.000 ծառ: Ինձ թւում է, ժամանակն է ինչպէս առանձին քաղաքացիների, այնպէս էլ ձեռնարկութիւնների, տնտեսութիւնների ու կազմակերպութիւնների ղեկավարների կողմից բնութեան պահպանութեան կանոնների խախտումը որակել որպէս յանցագործութիւն եւ նրանց նկատմամբ կիրառել ամենախիստ պատիժները:

Գիտատեխնիկական առաջադիմութիւնը, մարդկութեանը մեծագոյն բարիքներ բերելով, միաժամանակ նրա առջեւ դրել է լուրջ խնդիր՝ աչքի լոյսի պէս պահպանել մեր հիանալի բնաշխարհը: Մեր կարծիքով, խիստ անհրաժեշտութիւն է դարձել Հանրապետութեան Մինիստրների սովետին առընթեր բնութեան պահպանութեան պետական կոմիտէի ստեղծումը: Հայաստանում իրենց բնոյթով եւ գործունէութեամբ տարբեր բազմաթիւ մինիստրութիւնների ու գերատեսչութիւնների ձեռնարկութիւնները մեծ վնաս են հասցնում բնութեանը, բայց Հանրապետութիւնում չկայ պետական օրգանի մակարդակի որեւէ գերատեսչութիւն, որը պաշտպանի բնութիւնը: Այդպիսի կոմիտէներ արդէն ստեղծուած են երկրի մի շարք Հանրապետութիւններում՝ Ուկրաինայում, Բելոռուսիայում եւայլն: Մեր սակաւահող ու սակաւաջուր Հայաստանում նման գերատեսչութեան առկայութիւնն առաւել անհրաժեշտ է:

Ակադ. Ս. ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

—0—

Բ.

Ուրեմն, Յունիսի պայծառ ու հաճելի առաւօտ մը, Կընօ դանդաղ քայլերով կ՚ուղղուէր դէպի դատաւորին գրասենեակը, իր ինքնութեան թուղթերուն տիրանալու համար: Ռոպէսփիէրի անկումէն ետք, սարսափահար ժողովուրդը սկսած էր շնչել եւ կիյոթինի չարագուշակ տեսքը չէր խռովեր խեղճ քաղաքացիներուն երազները: Փարիզ կամաց-կամաց կը գտնէր ինքզինք եւ մարդոց դէմքերուն վրայ սկսած էր յայտնուիլ թեթեւ ժպիտ մը:

Նոյն օրը, Սէն Էօսթաշ եկեղեցիի մօտ գտնուող Մոնթօրկէօյ փողոցի իր տան մէջ, Ժոզէֆ Լըպիւրք, նախաճաշ ընելէ ետք, համբուրեց իր կինը եւ երեք զաւակները, ու գլխարկը առնելով դուրս ելաւ ճեմելու համար թաղին մէջ, ինչպէս կ՚ընէր սովորաբար:

Տարի մը առաջ ան ընտանեօք փոխադրուած էր իր ծննդավայր Տուէ քաղաքէն, ուր գործերը լաւ չէին ընթանար, ու եկած հաստատուած էր Փարիզ:

Ժոզէֆ Լըպիւրք խարտեաշ մազերով եւ կապոյտ աչքերով, բարձրահասակ, միջին տարիքով տղամարդ մըն էր: Հանդարտ քայլերով կտրեց Հալի հրապարակին հիւսիսային անկիւնը, եւ Սէն Տընի փողոցի ցուցափեղկերը դիտելով սկսաւ իջնել դէպի Շաթլէի հրապարակը: Տարիէ մը ի վեր կ՚ապրէր իր խնայողութիւններով, բայց վստահ էր որ քաղաքական անդորրութեան վերահաստատումով, մօտ ատենէն պիտի տիրանար յարմար պաշտօնի մը եւ աւելի լաւ ապրուստ մը պիտի ապահովէր իր ընտանիքին:

Հասած էր Սրբոց Մանկանց աղբիւրին մօտերը, երբ յանկարծ ծանօթ ձայն մը կանչեց իր անունը: Լըպիւրք գլուխը վեր առաւ եւ ճանչցաւ իր բարեկամ Կընօն: Լըպիւրք չէր գիտեր թէ Կընօ պիտի դառնար իր սեւ հրեշտակը:

— Ի՞նչ կ՚ընես այս կողմերը, հարցուց Կընօ:

— Պէտք ունէի մաքուր օդ շնչելու: Քիչ մը պիտի ճեմեմ գետի ափին:

— Հիանալի գաղափար, ես ալ այսօր ազատ եմ: Եթէ կ՚ուզես, սրճարան մը երթանք ու խօսինք հին օրերու մասին: Եթէ ձանձրոյթ չըլլար, վայրկեան մը մտնենք արդարութեան պալատը, որպէսզի ինքնութեան թուղթերս առնեմ:

Կընօ եւ Լըպիւրք մտան հարցաքննիչ դատաւոր Տօպանթօնի նախասենեակը ու տեղ առին նստարանի մը վրայ: Ճիշդ այդ վայրկեանին, ներս մտաւ գիւղական հագուստով երիտասարդ կին մը ու բարապանին ըսաւ.

— Ես Մոնժըրոն գիւղի «Որսորդներու ճաշարան»ին սպասուհին եմ ու կ՚ուզեմ տեսակցութիւն մը ունենալ դատաւորին հետ, շատ կարեւոր հարցի մը շուրջ:

— Շատ լաւ, վայրկեան մը սպասէ: Քու ընկերուհիներէդ մէկը ներկայիս կը գտնուի դատաւորին գրասենեակը:

Սպասուհին տեղ առաւ դիմացի նստարանին վրայ եւ սկսաւ ուշի ուշով դիտել երկու անծանօթները: Շատ չանցած բարապանը նշան մը ըրաւ եւ սպասուհին ներս անցաւ:

— Պարոն դատաւոր, ըսաւ գիւղացուհին, ներս մտնելու ատեն ձեր նախասենեակին մէջ տեսայ երկու մարդիկ, որոնք մեր ճաշարանը եկած էին իրենց միւս ընկերներով, Թղթատար կառքի կողոպուտին օրը:

— Շատ լաւ, ըսաւ դատաւորը, աս քովի սենեակը մտիր եւ հոն սպասէ՝ մինչեւ որ քեզ կանչեմ:

Դատաւորը նախ ընդունեց Կընօն, բայց անոր չվերադարձուց ինքնութեան թուղթերը, այլ հրահանգեց որ պահակները զայն արգելափակեն քովընտի սենեակներէն մէկուն մէջ:

Յետոյ կարգը եկաւ կապոյտ աչքերով ու խարտեաշ մազերով մարդուն: Լըպիւրք մեծ պարզմտութեամբ մտաւ դատաւորին գրասենեակը, պատասխանեց անոր հարցումներուն եւ բացատրեց իր ներկայութեան պատճառը տեղ մը, ուր մտած էր գիպուածով:

— Ռիշար անունով մէկը կը ճանչնա՞ս, հարցուց դատաւորը:

— Այո, նոյն քաղաքը ծնած ենք, բայց երկար ատենէ ի վեր զիրար չենք տեսած: Վերջերս Կընօ եւ ես ճաշի հրաւիրուեցանք անոր տունը:

— Կը ճանչնա՞ս Քուրիօլ անունով մէկը:

— Այդ անունը առաջին անգամն է որ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Րոպէ մը կը վարանի, մենք կը կրկնապատկենք մեր շարժումները եւ աղաղակները, բայց շոգենաւ գալու համար ստիպուած է բաւական երկար շրջան մը ընել, որովհետեւ քարափին այդ մասը փայտորմերով բաժնուած է: Այսուհանդերձ մարդը կը վազէ յուսահատօրէն, մանաւանդ որ մարդասպանները իրմէ բաւական հեռու են: Նաւապետը հրաման կ՚ընէ որ երկու նաւաստի սանդուխին գլուխը սպասեն, որպէսզի մարդը հասնելուն պէս ներս առնեն:

Ամէնքս լուռ ու բուռն յուզմունքի մը մատնուած զինքը կը դիտենք:

Նոյն միջոցին փայտ մը կը նետեն բեռնակիրին ոտքերուն մէջ: Մարդը գետին կը գլտորի: Մարդասպանները կը մօտենան աղմկալից հայհոյանքներ եւ ուրախութեան պոռչտուքներ արձակելով: Իրեն հասնելու վրայ են, երբ նորէն ոտքի կ՚ելլէ ու կը սկսի վազել: Դահիճներէն մին իր հաստ դաւազանը կը նետէ ետեւէն, բայց հարուածը կը վրիպի, ետեւէն ուրիշ դաւազան մը կը հասնի եւ այս անգամ բեռնակիրը նորէն կ՚իյնայ գետին:

Անկարելի է նկարագրել մեր յուզումը ու կատաղութիւնը:

Վերջապէս ոճրագործները կը հասնին եւ կը սկսին իրենց գործը:

Զարմանալի՛ բան, մարդուն կողմէ բնաւ ճիչ կամ աղաղակ չի լսուիր: Կ՚երեւայ թէ վախէն լեզուն բռնուած էր: Միմիայն բիրերուն չոր չոր ձայները կ՚իմանանք ու ահա մարդը կը մեռնի:

Հիմա հինգ դիակ կար աչքերնուս առջեւ:

Ոստիկաններէն մին որ կը հսկէր այդ սպանութիւններուն՝ դէպի Թօփհանէի կողմը կ՚երթայ եւ քիչ մը ետքը կը վերադառնայ մուհաճիրի սայլակով: Սայլորդին հետ մէկիկ մէկիկ դիակները կը ժողվեն ու կը լեցնեն սայլակին մէջ, յետոյ հին աղտոտ լաթ մը կը ծածկեն վրան, ոստիկանը կը նստի սայլորդին քով եւ ճամբայ կ՚ելլեն դէպի կամուրջ:

Տեսակ մը թեթեւացում կը զգանք երբ դիակները կը հեռանան մեր աչքերուն առջեւէն:

Կիները կը դադրեցնեն իրենց լացը եւ շոգենաւին պաշտօնեաները այլեւս չեն հայհոյեր:

Ա՛լ իրիկուն եղած էր: Քարափին վրայ նոր զոհեր չէին բերեր մեռցնելու, սակայն Ղալաթիոյ մէջ միշտ կը լսուէին հրացանի ձայները:

Օտարազգիներու պատկանող բոլոր շէնքերուն վրայ կը ծածանէր անգլիական, ֆրանսական, իտալական կամ յունական դրօշակը եւ կը տեսնէինք այդ դրօշակաւոր տուներու տանիքներու վրայ խումբ խումբ մարդիկ ու կիներ, որոնք շուարած կ՚երթային կուգային:

Նոյն միջոցին Մէսաժըրի Մառիթիմ ընկերութեան գործակատարը, զոր արդէն Սիտոնի ապաստանելէս քիչ յետոյ տեսած էի, շոգենաւ եկաւ եւ ֆրանսական հիւպատոսարանին կողմէ պատուէր բերաւ որ շոգենաւը ծովեզրէն քանի մը մեթր հեռացնեն ու սանդուխը վեր քաշեն: Աւելցուց նաեւ որ նաւուն վրայ յարձակում եղած ժամանակ կրակ ընեն յարձակողներուն վրայ եւ ոեւէ Թուրքի թոյլ չտան նաւը մտնելու:

Իր ներկայութենէն օգուտ քաղեցինք տեղեկութիւններ առնելու համար դուրսը անցած դարձածէն:

— Ամբողջ քաղաքը կոխի մէջ է, ըսաւ, հայ յեղափոխականներ Օսմանեան պանքան մտան ու տիրած են պանքային եւ ռումբերով կը կռուին պաշարող զինուորներուն դէմ: Ամէն փողոցի մէջ մարդ կը սպաննեն, դեսպանատուները լեցուած են փախստականներով: Վախն ու սոսկումը կը տիրէ ամէն կողմ:

— Դեսպանները ի՞նչ կը խորհին ընել, հարցուցինք:

— Ո՛հ, ազդու միջոցներ ձեռք պիտի առնեն: Հրահանգ տրուեցաւ պահակ շոգենաւերուն որպէսզի Քարաքէօյի առջեւը գան շարուին, քանի մը ժամէն կը հասնին: Հիմակուհիմա դեսպաններու միակ զբաղումն է յեղափոխականները պանքայէն դուրս հանել:

Մոռցայ յիշելու որ Սիտոնին հետ գրեթէ միեւնոյն ատեն Մէսաժըրիի Ժիռոնտ շոգենաւն ալ հասած ու քարափին կառչած էր: Ժիռոնտ մեզմէ քիչ մը վեր կամուրջին աւելի մօտ կեցած էր:

Տնօրէնին մեկնումէն ետքը, Ժիռոնտ եւ Սիտոն քիչ մը հեռացան ցամաքէն ու ելնարանները վեր քաշեցին:

Դուրսի հետ յարաբերութիւններէն զրկուած էինք հիմա:

Ճաշի ժամը հասաւ եւ հրաւէրի առաջին զանգակը հնչեց:

(Շար. – 19)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՆԻՒԹԵՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

—0—

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՆԱՄԱԿԸ

ԳԵՐՇ. Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԻՒՍԻՍ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ

Նիւ Եորք

Սիրելի Սրբազան,

Այսու Մեր գրով կը հաստատենք թէ ստացած ենք Ձեր 1972 Ապրիլ 24 թուակիր նամակը, յաւօք սրտի մեծ ուշացումով, այսինքն անցեալ Սեպտեմբերին, որուն պատճառաւ ուշացաւ նաեւ մեր պատասխանը: Ձեր այս գրութեամբ Մեզի ուղարկած էիք Տեղեկագիր անուան տակ նախագիծ մը «Հայ առաքելական եւ հայ աւետարանական եկեղեցիներու մերձեցման Ամերիկայի յանձնաժողովի» կողմէ:

Ծանօթանալով Տեղեկագրի բովանդակութեան, անհրաժեշտ կը նկատենք Ձեզի յայտնել Մեր եզրակացութիւնները, որոնք հետեւեալներն են՝

1. Պէտք է նկատել թէ Տեղեկագիրը խմբագրուած է հոգեւոր ու ազգային գովելի մտահոգութիւններով, սակայն իր բովանդակութեամբ՝ բաւարար չափով չի համապատասխաներ Եպիսկոպոսաց ժողովի եւ Մեր անմիջական առաջադրանքին: Յիրաւի, մեր առաջ դրուած հիմնական հարցն էր՝ ճշդել թէ ի՞նչ հնարաւորութիւններ կան հայ աւետարանական եկեղեցւոյ կողմէ մերձեցման եւ միութեան առաջարկը կենսագործելու: Բնականաբար, հնարաւորութիւններ ըսելով կը խորհինք թէ պէտք է հասկնանք այժմէն իսկ ճշդումը՝ թէ աւետարանական մեր եղբայրները ի՞նչ չափով եւ ի՞նչ կերպիւ տրամադիր պիտի ըլլան ընդունելու հայ առաքելական եկեղեցւոյ հիմնական հաւատալիքները, դաւանաբանական կեցուածքը, նուիրապետական կարգն ու կառոյցը, սուրբերու պաշտամունքը եւ ծէսերը: Քանի որ մեր եղբայրները իրապէս գովելի իղձը ունին մերձենալու եւ կը խորհին վերադառնալու Մայր եկեղեցւոյ գիրկը, շատ բնական է եւ անհրաժեշտ, որ այժմէն դրուին այս հարցերը գէթ սկզբունքի ձեւի տակ՝ յայտնելու համար տրամադրութիւնները եւ հնարաւորութիւնները: Թէեւ յանձնաժողովը իր օրակարգի մէջ կը նախատեսէ այդ հարցը Զ. կէտին տակ, սակայն Տեղեկագիրը այս հիմնական սկզբունքի հարցի նկատառումը կը թողու հեռաւոր, անորոշ ապագայի մը եւ կը զբաղի միմիայն գործնական մերձեցման եւ գործակցութեան հարցերով:

2. Տեղեկագրի գործնական առաջադրանքները կարելի է հասկնալ միայն իբրեւ դրսեւորում ժամանակակից էկումենիկ ոգիի, եւ որպէս այդպիսին մերժելի չէ անշուշտ, քանի որ մեր եկեղեցին եւս կը մասնակցի էկումենիկ շարժումին, փոխադարձ եղբայրական սիրոյ, փոխադարձ մերձեցման ու հնարաւոր չափով գործակցութեան յարաբերութիւններ մշակելու իղձով բոլոր քոյր եկեղեցիներու հետ, այսպիսով հետզհետէ առաւել ուժգնութեամբ վկայութիւնը արտայայտելու համար քրիստոնէական տիեզերական եղբայրութեան:

Մեր կարծիքով ուրեմն, Տեղեկագիրը պէտք է հասկնալ էկումենիկ յարաբերութեանց լոյսին ներքեւ, առանց տպաւորութիւնը թողելու թէ համաձայնութիւն մը կը կնքուի, եւ կամ յարաբերութեանց յատուկ կարգ մը կը հաստատուի աւետարանական եկեղեցւոյ հետ: Նման տպաւորութիւն պէտք չէ թողուի, նոյնիսկ ի շահ մերձեցման գործին: Շատեր կրնան սխալ մեկնութիւններ տալ, կրնան թիւրիմացութիւններ ստեղծուիլ եւ նոյնիսկ չնախատեսուած բարդութիւններ: Նման Տեղեկագիր կամ գործակցութեան ծրագիր լաւ է որ պաշտօնական բնոյթ չստանայ եւ ոչ ալ հրապարակուի:

Ձեր թեմի յատուկ պայմաններու մէջ, հնարաւոր կը գտնենք որ ներքին կարգադրութիւններով երկու կողմերու միջեւ եղբայրական սիրոյ յարաբերութիւններու զարգացում եւ գործակցութիւն տեղի ունենան էկումենիկ ոգիով, բացառիկ առիթներով եւ թեմակալ առաջնորդի հաւանութեամբ, միատեղ աղօթքի հանդիպումներու, կրօնական – մշակութային եւ դաստիարակչական նիւթերու սերտման համար ասուլիսներու, համազգային բընոյթ կրող մշակութային – հայրենասիրական հանդիսութիւններու համատեղ կազմակերպմամբ:

3. Մասնաւոր գնահատանքի արժանի կը գտնենք եւ ուսանելի՝ Տեղեկագրի ներածական մասը եւ յատկապէս «մէկ հայ ժողովուրդ, մէկ հայ եկեղեցի» գաղափարի բանաձեւումը, ըստ որում «ազգ մը բնական, ուստի եւ Աստուծոյ կամքին համաձայն ընկերային միաւոր մըն է» եւ հետեւաբար «առաջին հերթին կարեւոր է որ մէկ եկեղեցիի մէջ միանան ազգային նոյն ընտանիքին պատկանող քրիստոնեայ հաւատացեալները»: Ընդունելի կը գտնենք նաեւ մեկնութիւնը որ կը տրուի 1846ին Կ. Պոլսոյ Տ. Մատթէոս Պատրիարքի ծանօթ բանադրանքին, որպէս «տեղւոյն եւ ժամանակին» վերաբերող պարագայ:

4. Անկեղծօրէն զգացուած ըլլալով եւ խոստումնալից նկատելով աւետարանական մեր եղբայրներու վերջին տարիներու ընթացքին բազմիցս եւ պաշտօնապէս արտայայտած տրամադրութիւնները, հովանիին տակ գալու եւ միանալու Հայոց Մայր եկեղեցիին, Մենք պիտի թելադրէինք որ գոյութիւն առած յանձնախումբը փորձէր ճշդել այն ինչ որ ընդգծեցինք վերոյիշեալ 1 կէտին մէջ եւ ինչ որ գըլխաւոր առաջադրանքն ու սպասումն է Մեր եւ Եպիսկոպոսաց ժողովին:

Մենք, յուսացեալ սրտով, հայ քրիստոնեայի ոգիով եւ հայրաբար կը փափաքինք միութեան հրաւէր կարդալ մեր աւետարանական զաւակներուն եւ անոնց բարի ուշադրութեան յանձնել՝

ա. Որ մեր ժամանակներու էկումենիկ ոգին ցոյց կուտայ մեզի միութեան ճանապարհը միեւնոյն ազգին պատկանող բաժանեալ զաւակներուն, որ սքանչելի կերպով բանաձեւուած է արդէն Տեղեկագրին մէջ:

բ. Որ մեր օրերուն երբ կրօնական հաւատքը կ'անցնի տագնապի շրջանէ մը, պարտինք միացեալ ուժերով կազմակերպել պաշտպանութիւնը մեր հայրերու լոյս հաւատքին:

գ. Որ այդ նպատակին առաւել արդիւնաւէտութեամբ հասնելու համար, պէտք է առաւել ամուր կերպով կառչինք մեր Մայր եկեղեցւոյ կանոնական ու աւանդական, պատմութեան փորձով նուիրագործուած ու սրբացած սկզբունքներուն, հաւկացողութիւններուն եւ նուիրապետական կառոյցին, որովհետեւ միմիայն անոնք կը հանդիսանան գերագոյն գրաւականները հայ քրիստոնէութեան ինքնուրոյն գոյատեւման, հայ եկեղեցւոյ մէկութեան եւ ինքնագլխութեան եւ հայ հաւատացեալ ժողովուրդի հոգեւոր, մշակութային եւ ազգային միասնութեան: Այլապէս հայ եկեղեցին կարճ ժամանակի ընթացքին փշուր փշուր կրնայ ըլլալ եւ կորսնցնել իր ուրոյն գոյութեան իմաստն ու հնարաւորութիւնը: Հայ քրիստոնեայի խղճի պարտքը պէտք է նկատենք հաստատել թէ հայ բողոքականութեան մէկուկէս դարու պատմութիւնը եւ մանաւանդ արդի վիճակը ապացոյց է մեր մտահոգութեանց ճշմարտութեան, տրըւած ըլլալով որ քանի մը տասնեակ հազարի հասնող հայ բողոքականութեան զանգուածը ինքն իր մէջ բաժնուած է տարբեր յարանուանութիւններու, առաւել կամ նուազ չափով ենթակայութեան ներքեւ գտնուելով բողոքական այլազգի մեծ կազմակերպութիւններու կամ միութիւններու:

դ. Որ Հայոց պատմութեան այս ժամանակաշրջանին երբ մեր ժողովուրդի կէսէն աւելին կը գտնուի մայր երկրի սահմաններէն դուրս, աւելի քան երբեք հրամայական կը դառնայ ամրապնդել եւ անխորտակելի միաձոյլ ժայռի մը վերածել հայ քրիստոնէութիւնը իր մէկ ու անբաժան Մայր եկեղեցիով, որ առաւել արդիւնաւէտութեամբ պիտի կարողանայ շարունակել հոգեւոր շինութեան եւ ազգապահպանման իր պատմական առաքելութիւնը:

ե. Որ խոր տագնապի մէջ է այսօր կրօնական հաւատքը գրեթէ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ, տագնապի մէջ է Հայաստանեայց Եկեղեցին նաեւ ներքին պատճառներով, վտանգի տակ է Հայութեան գոյութիւնն իսկ սփիւռքի տարածքի վրայ: Այս պայմաններու մէջ անարդար պիտի ըլլար մեղադրել մեր Մայր եկեղեցին ազգայնականութեան մէջ: Հայ ազգը ինք եւս, այս արեւին տակ իրաւունքը եւ պարտականութիւնը ունի ապրելու այնպէս ինչպէս Աստուած է զայն ստեղծած եւ պատմութիւնն է զայն կերտած՝ իբրեւ ինքնատիպ եւ ինքնակամ ազգութիւն, իբրեւ քրիստոնէական հաւատքը ստեղծագործ կերպով բիւրեղացուցած ժողովուրդ, իբրեւ ինքնագլուխ ուղղափառ եկեղեցի, մէկ ու անբաժան:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան այս ճակատագրական պահուն հարց կը դրուի թէ Մեր բաժանեալ զաւակները՝ կաթողիկէ թէ բողոքական, պատրա՞ստ են լսելու սիրոյ հրաւէրը Հայոց Մայր եկեղեցւոյ:

Հայաստանեայց Մայր եկեղեցին մերձենալու՝ Ամերիկայի աւետարանական համայնքներու առաջադրանքները, մղեցին Մեզ սոյն խոհերն ու իղձերը այս թուղթին յանձնել ու յղել Ձեզի և Ձեր միջոցաւ մեր աւետարանական եղբայրներուն:

«Հսկեցէք, հաստատուն կացէք ի հաւատս, զօրացարուք, զօրացարուք: Ամենայն ինչ ձեր սիրով եղիցի» (Ա. Կորնթ. ԺԶ. 14):

Միշտ նոյն սիրով եւ գնահատանքով, մնամք աղօթող Ձեր հոգեշէն գործոց լիակատար յաջողութեան եւ Ձեր արեւշատութեան համար:

Հայրական օրհնութեամբ՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Ծայր. Պատրիարք եւ Կաթողիկոս
Ամենայն Հայոց

30 Դեկտ. 1972 թ.
Ս. Էջմիածին

կը լսեմ:

— Վերջերս Փարիզէն դուրս ճամբորդա՞ծ ես: Ձե՞ս գտնուած Մըլէօն քաղաքին մօտերը:

— Երբեք: Տարիէ մը ի վեր, բնակած թաղէս դուրս չեմ ելած, որովհետեւ, ինչպէս ըսի, ինքնութեան թուղթ չունիմ:

— Երբ Ռիշարին տունը կը ճաշէիք, ուրիշ ո՞վ կար իբրեւ հիւր:

— Էթիէն կոչուած Մարսիլիացի մը եւ անոր կողակիցը:

Հարցաքննութեան միջոցին, երկու ոստիկանները հրահանգ ստացած էին գրան ճեղքէն դիտելու անծանօթը: Դատաւորը Լըսիւրքը յանձնեց պահակներուն, ու ներս առաւ երկու ոստիկանները:

— Լաւ խորհեցէք, ըսաւ, եւ յետոյ ինծի ըսէք թէ ասկէ առաջ ուրեւէ տեղ տեսա՞ծ էք այս մարդը:

— Այո, ըսին ոստիկանները միաձայն, այս մարդը կը գտնուէր «Ոսկորդներու ճաշարան»ը, այն նոյն գիշերը՝ երբ կողոպտուեցաւ Լիոնի Թղթատար կառքը...

Դատաւորը անմիջապէս ձերբակալման հրահանգ ստորագրեց Կընոյի եւ Լըսիւրքի համար:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Շար. – 2)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

1.

— Ես էլ եմ լսել այդ պարոնի մասին, — ասաց Գրասինին՝ միջամտելով խօսակցութեանը մի ծանր ու հեգնոտ հանդիսաւոր տոնով: — Բայց ինչ որ լսել եմ, հազիւ թէ իր օգտին լինի: Նա արտաքին, աչքի ընկնող խելքի տէր մարդ է, թէեւ ինձ թւում է, որ նրա տաղանդը չափազանցում են: Կարելի է նոյնպէս, որ քաջ էլ մարդ է, միայն Փարիզում ու Վիէննայում այնքան էլ անպարսաւելի համբաւ չի թողել կարծեմ: Շատ արկածներ է անցել գլխով եւ շատ էլ մութ բաներ կան նրա անցեալում: Ասում են, որ Դիւբրէսի ուսումնախումբը հանդիպել է նրան Հարաւային Ամերիկայի թաւուտներում եւ խղճալով հետն է վերցրել: Այնպէս անբացատրելի վայրենի դրութեան մէջ է եղել եւ չի էլ կարողացել բացատրել, թէ ի՛նչպէս է, որ հասել է այդ դրութեան: Իսկ ինչ վերաբերում է Ապենինների ապստամբութեանը, այդ գործում խառն էր ամէն տեսակ սինլքոր: Բոլոնիայում գլխատուածները ամենահասարակ սրիկաներ էին: Նոյնպէս շատ վատ համբաւ են թողել փախչողները: Թէեւ, ի հարկէ, մասնակիցներից մի քանիսը խիստ բարձր կանգնած մարդիկ էին:

— Նրանցից մի քանիսը խիստ մօտ բարեկամ էին այստեղ ներկայ եղողներին, — ընդհատեց Ռիկարդօ գայրացկոտ: — Ընտրող ու խիստ լինելը լաւ բան է, Գրասինի, բայց մի մոռանաք, որ այդ «հասարակ սրիկաները» մեռան իրենց համոզմի համար, իսկ դա մի շատ աւելի բարձր բան է, քան ինչ որ արել ենք ես ու դուք մինչեւ այժմ:

— Իսկ ուրիշ անգամ, երբ ձեզ պատմելու լինեն այդ տեսակ փարիզեան բամբասանքներ, — նկատեց Գալլին, կարող էք ասել իմ անունից, որ այդ բոլորը ցընդաբանութիւն է: Ես ծանօթ եմ Դիւբրեսի աժիւտանտին՝ Մարտելին, եւ այդ պատմութիւնը լսած եմ անձամբ իր բերանից: Որ նրանք գտել են Ռիվարեցին՝ ճիշդ է. Արժենտինայի հասարակապետութեան համար կռուելիս գերի է ընկնում, փախչում ու թափառում դէս ու դէն՝ Բուէնոս-Այրէս հասնելու ջանքով: Իսկ թէ վերցրել են նրան իբրեւ թէ խղճալով, սուտ է բոլորովին: Հիւանդանում է իրենց թարգմանը եւ ստիպում են դառնալու, նոյնպէս Ֆրանսիացիներից եւ ոչ մէկը չի իմանում տեղական լեզուներ: Այն ժամանակ առաջարկում են Ռիվարեցին նրա պաշտօնը, եւ նա ամբողջ երեք տարի անց է կացնում խմբի հետ՝ ուսումնասիրելով Ամազոն գետի վտակները: Մարտելն ասել է ինձ, որ նրանք առանց Ռիվարեցի չէին կարողանալու իրենց հետազօտութիւնն աւարտել:

— Այսպէս թէ այնպէս, — ասաց Ֆարբիցին, — այդ մարդը աչքի ընկնող մի բան պիտի ունենար, որ կարողացել է Մարտէլի ու Դիւբրէսի պէս հին զինուորականների համակրութիւնը գրաւել: Ի՞նչ կ'ասէիք, տիկին:

— Ոչինչ չգիտեմ ես այդ բոլորից: Ես Անգլիա էի, երբ փախստականները Տոսկանայով անց էին կենում, բայց կարծում եմ, եթէ ուսումնախմբի իր երեք տարուայ ընկերները, վերջն էլ իր ապստամբակիցները լաւ կարծիքի են նրա մասին, դա արդէն բաւականին հակակշիռ է փողոցային բամբասանքներին:

— Բոլոր ընկերները շատ լաւ են նրա հետ՝ սկսած Մուրատորից, Զամբեկարից, մինչեւ ամենակոպիտ Սարեցիները: Բացի դրանից, Օրսինիի էլ անձնական բարեկամն է: Ճիշդ է, որ միւս կողմից ինչեր ասես պատմում են նրա մասին Փարիզում. բայց եթէ մարդ վախենում է թշնամի ունենալուց, չպէտք է երգիծաբան դառնայ:

— Լաւ չեմ յիշում, — ասաց Լեղան, — միայն կարծես թէ տեսել եմ նրան մի անգամ ուրիշ գաղթականների հետ միասին: Նա կո՞ւզ է թէ ինչ, մի բան կայ:

Պրոֆեսորը բացաւ իր գրասեղանի գզրոցը ու սկսեց մի բան որոնել թղթերի մէջ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Այտա Ալալէմճեան,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ալալէմճեան,
Տէր եւ Տիկին Պերճ Ալալէմճեան,
Փաթթիք Ալալէմճեան,
Լօժէնի Ալալէմճեան,
Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Սեւյօնքեան եւ զաւակները (Լօզան),
Այրի Տիկին Շաղ Վիրթնէր եւ զաւակները (Լօզան),
Տէր եւ Տիկին Արամ Ալալէմճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զամչիք զաւակներն ու թոռները,
Արթօ Միհէնտիսեան

Սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց շատ սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆ-ի

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 21ին, սրտի տագնապի հետեւանքով:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 24, առաւօտեան ժամը 10·30ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին:

Թաղումը կը կատարուի Անիէռի հին գերեզմանատունը, 50 *Րիւ տը լ'Ալմա*:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր· Նուէր Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Սպանդար Սարաֆեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին իրենց եղբօր՝

ԱՐՇԱՒԻՐ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Անտոնեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց եղբօր՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Անդրանիկ Պուտաքեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՈՒՏԱՔԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՎԻԷՆ.— Ալթունեան ընտանիքը եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի Յունուար 27, Վիէնի Սէնթ-Անտրէ լը Հօ *եկեղեցին, առաւօտեան ժամը ·9էն 11:*

Կը պատարագէ Հոգեւոր Հովիւ Տէր Յովհաննէս Կարապետեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Բերուզ Մոստիչեանի *մահուան տխուր առթիւ, Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Մոստիչեան եղբայրներուն եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն:*

×

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր· վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Թօրիկեան, Համբարձումեան, Նուբիկեան, Թադոսեան եւ Պարոնեան ընտանիքներուն, հայրենակից Մարտիրոս Թօրիկեանի *ցաւալի մահուան առթիւ:*

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ի տեղեկութիւն շրջանի հայրենակիցներուն կը յայտարարէ թէ Յունուար 25ին Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին Շաւիլի կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Էքիւմէնիք» շաբթուան առթիւ իր մասնակցութիւնը կը բերէ մեր եկեղեցւոյ դպրաց դասը տասը հայ եկեղեցական երգերով: Յետոյ Փետր· 3ի Կիրակի օրուան մեր պատարագի արարողութեան ներկայ պիտի գտնուի մեր շրջանի կաթողիկէ համայնքը:

Կը խնդրուի մեր ժողովուրդէն ներկայ գտնուիլ բազմութեամբ այս երկու օրերու արարողութիւններուն:

●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
VICTOR GARDONի
(Վահրամ Կաճաւեան) մահուան տարելիցին առիթով

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 26 Յունուար երեկոյեան ժամը 20·30ին

Խօսք կ'առնեն
RAYMOND ARON
Prof. ARPIARIAN
CARZOU

որ սիրով պիտի ստորագրէ Վիքթոր Կարտոնի գրքի կողքի նկարին վրայ, որուն հեղինակն է

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — *Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իսի լէ Մուլինոյէն Տէր եւ Տիկին Փ· Եսայեան կը նուիրեն՝ Բիւզանդ Սեմէրճեանի յիշատակին.— Ս· Պօղոս-Պետրոս Ալֆորվիլի եկեղեցիին 50 Ֆր·, Ալֆորվիլի Կապ· Խաչին 25, Իսիի Կապ· Խաչին 25, Իսիի դպրոցին 25 եւ «Յառաջ»ին 25 ֆրանք ձեռամբ Կապ· Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին:

×

Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան իրենց հօր՝ Սարգիս Թորոսեանի *մահուան 10րդ տարելիցին ի յիշատակ 50 Ֆր· կը նուիրեն Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր· «Յառաջ»ի:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժէռմի Ս· Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ողբացեալ Գարեգին Ջօհրապեանի մահուան առթիւ·

Այրի Տիկին Հայկուհի Թուլումճեան եւ զաւակները 50 Ֆր, Տօքթ· Ռաքէճեան 30, Նշան Կիրիտլեան, Սարգիս Չէյթունցեան, այրի Տիկին Կոտւճեան, Մինասեան եղբարք, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միլէմէնճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Այվազեան 20ական, Արշամ Մանկասարեան, Կարպիս Աճէմեան, Յովհաննէս Ժամկոչեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Վարդանեան 20 (եւ 20 դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիրակոսեան, Երուանդ Տօրումեան 10ական (եւ 20ական դպրոցին), Տէր-Մինասեան ընտանիք դպրոցին 30, Յարութիւն Նէվշէհիրլեան, Գրիգոր Դաւիթեան, Ծերոն Մելէմէնճեան 20ական, Ոսկեան Շէրպէթեան, Խաչիկ Քօքայեան եւ Յակոբ Էսկիճեան 10ական: Այս տխուր առթիւ Թաղականութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Գարեգին Ջօհրապեանի ընտանեկան պարագաներուն եւ շնորհակալութիւն բոլոր նուիրատուներուն:

ՆՈՒԷՐ

Նուրհան Գարամաճեան իր կնոջ Արտեմիս Գարամաճեանի մահուան 24րդ տարեդարձին առթիւ 50 Ֆր· կը նուիրէ Մոնմորանսիի հանգստեան տան:

Տիկին Սալմալեան իր աղջկան Տիկին Ժանին Գարամաճեանի ապաքինման առթիւ 100 Ֆր· կը նուիրէ Մոնմորանսիի հանգստեան տան (ստանալ «Յառաջ»էն):

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՎԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Շ· Նարդունիի նուիրուած յուշի երեկոն, որ տեղի պիտի ունենար, այս Ուրբաթ, Մարսէյլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ· ժողովը Շաբաթ Յունուար 26, ժամը ճիշդ 16–18, Րիւ Պլէօի դրասենեակին մէջ: Օրակարգի վրայ է ընտրութիւն վարչութեան: *Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· անդամական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերուհիները Յունուար 27, Կիրակի ժամը 14·30ին, դպրոցի սրահը: Զեկուցում Շրջ· ժողովի մասին եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԿԱԼԱ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 ԺԱՄԸ 16ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

SALLE DES FÊTES DE SARCELLES — PLACE DU 11 NOVEMBRE

Նախաձեռնութեամբ
ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ Հ· Յ· Դ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԻՆ,
Մասնակցութեամբ
Հ· Յ· Դ· ՎԱՐԴԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

NOMBREUSES ATTRACTIONS
MENU SOIGNÉ — AMBIANCE AGRÉABLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Շրջ· վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 Ֆր· Տիկին Նատիրեանէ փոխան ծաղիկի Գէորգ Քէշիշեանի մահուան առթիւ:

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապ· Խաչի Սէն-Ժեռմի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունուար 27ին ժամը 13ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Ջուարթ մթնոլորտ, ընտիր ճաշեր պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ

ԿԱԼԱ

Ի նպաստ Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան, Երկուշաբթի Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ
ՀԱՒԱՔԱՏԵՂԻԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը հաճոյքն ունի հրաւիրելու իր հին ու նոր սաները, համակիրները իր նոր հաւաքատեղիին բացման, Շաբաթ Յունուար 26, ժամը 17ին, քոքթէյլով: 32, Րիւ տը Թրէվիզ, Մէթրօ Քատէ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի
Հ· ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ· ԱՆՏՈՆԵԱՆ
(Դասախօս Սեւրի Մխիթարեան վարժարանի)

Նիւթ՝
ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՆ ՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ
Կը կատարուին ընթերցումներ հեղինակներէն
Տեղի կ'ունենայ Յունուար 26, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին
Շաւարշ Միսաքեան սրահին մէջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
25
VENDREDI
25 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար · 120 Ֆ · Հատը	0,80 Ֆ ·
Արտասահման	Տար · 135 Ֆ · Վեցամսեայ	65 Ֆ ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·921

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.921

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԴԷՄ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

—0—

Անգարայի վարիչները տակաւին չեն կրցած մարսել Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցւոյ Նահատակաց Յուշարձանին ապտակը։ Փաստ՝ Շնորհք Պատրիարքի տարեկան տեղեկագիրը։

Պետական իշխանութիւնները — Պոլիս ու Անգարա ո՛չ միայն գոհացում չեն տուած Թրքահայ համայնքի տարրական պահանջներուն, այլ. վերջացող տարուան ընթացքին զանազան նոր սեղմումներ պարտադրած են հայկական վարժարան – ներ յաճախող աշակերտ – աշակերտուհիներուն։ Ասպարէզը բաց ու անպաշտպան գտած են եւ սանձարձակ ու անպատիժ կը բանաբարեն իրենց խսկ ստորագրութիւնը կրող միջազգային դաշնագիրները։

Իրենց գոյրոյթին գրական ու պերճախօս ուրիշ մէկ արտայայտութիւնն է յուշարձանը, զոր Թուրքերը կանգնեցուցեր են Պոլսոյ մէջ՝ իբր երախտագիտութիւն Պօղպլեանի քայմաքամ եւ Եոզղատի փոխ–միւթէսարրըֆ յայտնի ջարդարար ապիկարրու Քէմալ Պէյի (Յառաջ, Յունուար 20)։

Յուշարձանի դէմ, յուշարձան։ Ինչո՞ւ չէ։

Անցեալ տարի Թուրք պատասխանատու դէմքերն ու մամուլը մրցումի էին ելեր իրարու հետ առաջարկելու համար, որ իրենք ալ յուշարձաններ կանգնեցնեն առաջին աշխարհամարտին Հայերու եւ Ֆրանսացիներու կողմէ «ջարդուած» Թուրքերու յիշատակին՝ զանազան քաղաքնե – րու մէջ, — Այնթապ, Էրզրում, Վան, եւայլն։

Ձենք գիտեր թէ իրագործեցի՞ն իրենց սպառնալիքը, աւելի ճիշդ՝ շանթաժը։ Ամէն պարագայի Թուրքերը կէս ճամբան մնացողներ չեն։ Աւելի կտրուկ միջոցի մը դիմեր են։ Յուշարձան կանգներ են հազարաւոր Հայերու արիւնը խմող եւ օսմանեան դատարանին կողմէ մահուան դատապարտուելով 1919 Ապրիլ 8ին Պոլսոյ Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան հանուած հրէշի մը յիշատակին։

Հայակեր հրէշածին Թալէաթէն վերջ Պօղպլեանի դահիճ – կառավարիչը երկրորդ պսակաւոր ջարդարարն է, որ կ'արժանանայ «ազգային նահատակ»ի դափ – նեպսակին։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս։

Ա՛յն՝ որ Մեծ Եղեռնէն չուրջ վեց տասնեակ տարիներ վերջ ալ ցեղասպաններու ժառանգորդները — հանրապետակա՛ն ու ժողովրդավա՛ր — ո՛չ միայն զղջում չեն յայտներ իրենց հայրերու գործած ոճիրներուն համար, այլ ընդհակառակն կ'իւրացնեն ու կը փառաբանեն զանոնք, փառքի ու պատիւի դերագոյն աստիճանին բարձրացնելով անոնց գարշելի հեղինակները, — սատրապամ Թալէաթ եւ ճայմաճամ Քէմալ։ Մէկը դիւային ծրագիրը յղացողը, միւսը՝ զայն անխղճօրէն գործադրողը։

Ասիկա կը նշանակէ նաեւ, որ Թուրքը նոյն Թուրքն է ամէն վարչաձեւի տակ, — սուլթանական ըլլայ այն թէ սահմանադրական կամ հանրապետական։ Ո՛չ մէկ տարբերութիւն «քաղաքակիրթ», մտաւորական, համալսարան տեսած Թուրքին եւ Անատոլուի երիցս ագէտ, անուս, մոլեռանդ ու ոամիկ գիւղացիի մտայնութեան եւ հոգեբանութեան մէջ։ Ժամանակը ան-զոր է փոփոխութիւն մտցնելու Թուրքի ուղեղին մէջ։

Ձենք գիտեր թէ Ճումհուրիյէթի մէջ ի՞նչ է գրած քրոնիկագիր Սելչուք Պօղպլեանի ջարդարար Քէմալին մասին։ Թերթը չունինք ձեռքի տակ։

Սակայն կը կարծենք թէ անիկա չատ տարբեր պէտք չէ ըլլայ տարիներ առաջ Թուրք պատմաբան Իսմայիլ Համի Տանիշմէնտի գրածէն, որուն կ'արժէ ծանօթանալ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

—0—

Ընդդիմութիւնը որոշած էր ի վերջոյ արգելքի բանաձեւ մը ներկայացնել թէեւ պարզ է որ որեւէ հաւանականութիւն չկայ որ ան մեծամասնութիւն (246 ձայն) ապահովէ։ Բանաձեւը զոր պատրաստած են ընկերվարական եւ համայնավար խումբերը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընեն Հասարակաց Ծրագրին։ Այս ձեւով կ'ուզեն ապահովել Բարեփոխողներու ձայ – ները, թէեւ անոնք ալ չեն բաւեր։

Նախքան այս բանաձեւին քուէարկու – թիւնը, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Զորեքշաբթի օր խօսք առած է Սերվան-Շրէպէր, որ չեշտը դնելով գիներու յաւելման վրայ, ըսած է թէ որեւէ ժողովրդապետութիւն կրնայ տոկալ նման կացութեան մը։ Տ'Օրնանոյի համար, որ անկախ հանրապետական է, կառավա – րութեան տուած որոշումը պատեհ է եւ յարմար, մինչ համայնավար Պալանժէ, ելոյթին սկիզբն իսկ կը յայտարարէ․— Ձեր նպատակն է Ազգ· Ժողովի կողմէ վաւերացնել կառավարական որոշումները առանց իսկ ձեր մեծամասնութեան քուէն ուզելու»։ Իրականին մէջ, կ'ըսէ Պալանժէ ժողովուրդին քիթին կը խնդաք եւ դրամը տատանեցնել ուրիշ բան չի նշանակեր եթէ ոչ արժեզրկել։

Լըքանիւէ կը յայտնէ թէ եղածը ձախողութեան փաստն է, մինչ Սուսթէլ կը չեշտէ թէ այս ամբողջը աննախատեսութեան եւ պատրանքներու արդիւնքն է։ Ի վերջոյ Ժիսքար տ'Էսթէն կ'ուզէ ապահովութիւն տալ թէ Պետական Գանձը պարապ չէ։

Քանի մը տողով

ՓԱՐԻԶԻ մէջ չորս հրդեհներ ծագած են Զորեքշաբթի օր, զանազան Մոնոփրիներու մէջ։ Ամէնէն ծանրը եղած է Ավընիւ տը լ'Օփերայի մեծաքանակի վաճառատան հրդեհը, թէեւ ոչ մէկ զոհ կայ բայց վնասները եւ հրդեհին առած ծաւալը չատ մեծ են։ Հոս ինչպէս եւ միւս նոյնանման վաճառատուներու մէջ հրդեհը ծայր տուած է ճերմակեղէնի յարկին մէջ։ Կասկած չկայ թէ ոճրային արարքներու արդիւնք են։

ՊԵԼԺԻՈՅ, Հոլանտայի սահմանակից մէկ փոքր քաղաքին մէջ — Օյչէն — գիշերօթիկ վարժարան մը կրակ առած է առջի գիշեր, 23 երախայ մեռած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արեւելեան շրջանին մէջ ցուրտը աննախընթաց աստիճանի հասած է։ Կիւմաշ քաղաքի մօտերը 80 հոգի չորս օր ձիւներու մէջ մնացած են եւ կրցած են ազատիլ չնորհիւ հասած օգնութեան, իշխանութիւններու կողմէ։ Զոհերու թիւը բաւական մեծ է, ճամբաները կտրուած են եւ կառախումբեր կէս ճամբան մնացած։ Ըստ կարգ մը աղբիւրներու Թուրքիա նման ձիւն չէր տեսած։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Քնեսէթի մէջ (Իսրայէլի Խորհրդարան) նկատել տուաւ, թէ «ստորակայութեան կամ զինուորա – կան անհրաժեշտութեան պատճառներով չէր որ ստորագրեցինք զինուորական ուժերու հեռացման համաձայնագիրը· Մենք ստորագրեցինք, որպէսզի նոր պատերազմի մը առաջքն առնենք եւ մնայուն խաղաղութեան մը հասնինք»։ Տիկին Կոլտա Մէյրի համար այս համաձայնագիրը պըտուղն է իրենց յաղթանակին, սակայն «չենք կրնար անտեսել նաեւ, որ անիկա կ'արտայայտէ Եգիպտոսի յաջողութիւնները կռիւներու առաջին օրերուն»։ Խորհրդարանը վաւերացուց համաձայնա – գիրը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը Ալժէի մէջ յայտարարեց, թէ «առանց Պաղեստինցիներու մասնակցութեան բանակցութիւններ տեղի չեն կրնար ունենալ Ժընեւի մէջ»։ Սաատաթ համաձայն Ուաշինկթընի, որ մինչեւ երեք ամիս առաջ Իսրայէլի ի նպաստ քաղաքականութիւն կը վարէր, այժմ «նոր քաղաքականութեան որդեգրած է, իրենց կողմէ յատկանշական, բայց ոչ ամբողջական փոփոխութիւն կայ»։ Սատաթ, որ յաջորդաբար Ռիատ, Դա – մասկոս, Քուէյթ, Մանամա, Տոհա, Ապու Տըհապի, Ալժէ եւ Ռապաթ այցելած էր, վերջացուց իր շրջապտոյտը Գահիրէ վերադառնալով։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 16)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 6ին Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը՝ Գ· Ար – զումանեան ընդունած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·ի այցելութիւնը։ Ընդունելութեան ներկայ գտնուած են Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի գործերու կառավարիչ Հ· Վարդանեան եւ Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին առընթեր հայ եկեղեցւոյ գործերու Խորհուրդի նախագահ Ս· Գասպարեան։

×

ԵՐՐՈՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Յունուար 15ին տեղի ունեցած է արտասահմանեան երկիրներու հետ բարե – կամութեան եւ մշակութային կապի Հայկական Ընկերութեան երրորդ խորհրդա – ժողովը, որուն ընթացքին քննութեան առնուած են Ընկերութեան եօթը տարիներու գործունէութեան արդիւնքները։ Զեկուցումը կատարած է Ընկերութեան նախագահը՝ Ռաֆայէլ Սամսոնեան։ Ընտրուած է նոր վարչութիւն։

Նոյն օրը տեղի ունեցած է Ընկերու – թեան վարչութեան նախագահութեան նիստը։ Նախագահ ընտրուած է Ռ· Սամսոնեան, նախագահի տեղակալ՝ Ն· Յա – կոբեան։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Ազդակէն կ'իմանանք թէ Պէյրութի մէջ, Յունուար 13ին իր մահկանացուն կնքած է ընկ· Եդուարդ Տասնապետեան, 74 տարեկանին։

Բնիկ Պանտըրմացի, ողբացեալը վաստակաւոր կրթական մշակ, Պոլսէն սկսեալ նուիրուած էր ուսուցչական ասպարէզի։ 1924ին փոխադրուած էր Հալէպ, ուր տասնեակ տարիներ պաշտօնավարած է Հայկազեան եւ Սահակեան վարժարան – ներու մէջ, իբրեւ ուսուցիչ եւ տնօրէն, միաժամանակ ունենալով հանրային եւ գրական բեղուն գործունէութիւն։ Գլխաւոր հիմնադիրներէն եղած է նաեւ Հալէպի Քարէն Եփփէ ճեմարանին։ 1958ին փոխադրուած էր Պէյրութ, ուր Հայոց պատմութիւն եւ գրականութիւն կը դասաւանդէր Անթիլիասի դպրեվանքին մէջ։ Ի գնահատութիւն իր քառասնամեայ գործունէութեան, քանի մը տարի առաջ, Խորէն Կաթողիկոս իրեն չնորհած էր Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանը։

Ե· Տասնապետեանի ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունուար 14ին, Անթիլիասի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ։ Արարողութեան նախագահած է լիբանանահայ թեմի առաջնորդը՝ Տաճատ Արք· Ուրֆալեան։ Դամբանական խօսած են Տաճատ Արք·, ապա յանուն Դպրեվանքի աշակերտնե – րուն՝ Կորիւն Վրդ· Պապեան եւ Երուանդ Տէմիրճեան, յանուն Լիբանանահայ Ուսուցչական Միութեան։

Վ· ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՆԴԱՄ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահը Վ· Համբարձումեան Նիւ Եորքի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատուոյ անդամ ընտրուած է։ Ակադեմականը աւելի առաջ անդամ ընտրուած էր Մ· Նահանգներու Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի (Ուաշինկթըն) եւ դարձած էր պատուոյ անդամ Պոսթընի Գիտութիւններու եւ Գեղարուեստի ամերիկեան ակադեմիայի։

Անուանի աստղագէտը անդամ է ընտրուած նաեւ Շուէտի Գիտութիւններու Թագաւորական ակադեմիայի։ Կոպեռնիկոսի 500ամեակին առթիւ արժանացած է լեհ մեծ գիտնականին անունը կրող համալսարանի պատուոյ տոքթէօրի կոչումին։ Վ· Համբարձումեան օտար երկիրներու 31 ակադեմիաներու, գիտական ընկերութիւններու եւ համալսարաններու պատուոյ անդամ է։

ՎԻՔԹՈՐ ԿԱՐՏՈՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ֆիկառօ եւ տեղական այլ թերթեր արձագանգ կը հանդիսանան Վիքթոր Կար – տոնի նուիրուած երեկոյին, որ կը կատարուի այս Շաբաթ իրիկուն եւ այս առթիւ Ֆիկառօ կը գրէր Զորեքշաբթի օր թէ խօսք առնողները պիտի ոգեկոչէին հայ գրագէտը, որ Ֆրանսա գաղթած էր հայկական ողբերգութենէն ետք, գործօն մասնակցութիւն բերած էր դիմադրու – թեան եւ իր գրական գործը նուիրած էր իր հայրենիքին պատմական դժբախտութեանց։ Թերթը կը թուէ Կարտոնի վէպերը, լոյս տեսած ֆրանսերէն։

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Ա.

ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆ

1942 Յունուար: Սաստիկ ձմեռ էր:

Ձիւն կը տեղար առատ, Փարիզի վրայ: Ճերմկցած էին փողոցները: Մռայլ էր բնութիւնը, սգաւոր երեւոյթ ունէր նաեւ մեր եկեղեցին, կեդրոնի ջահով հազիւ թէ աղօտ լոյս մը կը սփռէր:

Այս տխուր պատկերին առընթեր՝ մեռելակառք մը կանգ առաւ, ուրկէ հանեցին երկու դագաղներ եւ զետեղեցին եկեղեցւոյ կեդրոնը:

Մէկուն մէջ կը հանգչէր երգահան Վահրամ Սվաճեան, քովն ալ իր կինը, ազնուասիրտ Ամերիկուհի մը:

Անձնասպան եղած էին:

Քիչերու ծանօթ է երաժիշտ Վահրամ Սվաճեանի անունը որ ազնուական նկարագրով, համակրելի արտաքինով ինքնատիպ երգահան մը եղած է, միանգամայն բանաստեղծ:

Կը բնակէր Փարիզի 14րդ թաղամասին մէջ, համեստ կեանք մը վարելով իր կնոջ հետ:

Լռութեամբ, անվերջ կը յօրինէր երաժշտական ամէն սեռի պատկանող գործեր, ինքնատիպ ներշնչումով, արդիական թեքնիք դաշնաւորումով եւ բարձրորակ արուեստով:

Իր գործերը բազմակողմանի եւ զարմանալիօրէն հետաքրքրական են:

Հակառակ իր ինքնամփոփ եւ լռակեաց նկարագրին՝ հեղինակութիւնները սակայն ունին վառ գոյն, զուարթ տրամադրութեամբ օժտուած:

Գլխաւոր գործերն են դաշնակի համար քառեակներ, ամփոփուած «Լը Տիատէմ» անուն հատորի մը մէջ:

Համանուագային կալուածին մէջ ունի Վիքթոր Հիւկոյի Լը Փարատի է լա Ֆէ անուն հեղինակութեան վրայ հիւսուած ստուար գործ մը, տպագրուած եւ մանաւանդ երջանիկ օր մը՝ նուագուած Փարիզի Քոնսէր Քոլոնի նուագախումբին կողմէ:

Այս պարագան շատ մեծ գոհունակութիւն պատճառած էր իրեն, եւ բնական հպարտութեամբ կը պատմէր: Իսկապէս այդ գործը փարթամ նուագախմբագրութեամբ, երկարաշունչ հեղինակութիւն մըն է եւ կը կարծենք թէ Վ. Հիւկօ գոհ պիտի մնար անոր երաժշտական վերարտադրութենէն:

Վահրամ Սվաճեան սաստիկ կը տառապէր յօդացաւէ, եղած էր յոռետես, եւ երբեք չէր երեւար ընկերութեան մէջ, սակայն լիւ տեղեակ էր հայկական անցուդարձին, քաջածանօթ հայ բանաստեղծութեան եւ արուեստին:

Ամէն անգամ երբ այցելութիւնը կ'ընդունէր արուեստասէր անձի մը, զայն կը պահէր իր մօտ, երկարօրէն խօսելով երաժշտական զանազան նիւթերու շուրջ, ժամերով կը նուագէր իր գործերը բացատրութիւններ տալով, տակաւ առ տակաւ կը խանդավառուէր եւ կը խանդավառէր ունկնդիրը:

Օր մը այցելեցինք իրեն, ես եւ երաժշտասէր բարեկամս Նուպար Ալեքսանեան, որդին՝ դերասանուհի Սիրանոյշ Ալեքսանեանի:

Առիթը յարմար գտանք այդ շրջանին մեր կողմէ կազմակերպուած նուագահանդէսի մը յայտագրին մէջ զետեղել նաեւ իր գործերէն «Նաւերգ»ը, զոր նուագեց ջութակով Գէորգ Սինանեան, 1935 Դեկտեմբեր 15ին, Էրար սրահին մէջ:

Հրաւիրած էինք զինքը: Տղու մը պէս ուրախացաւ իրեն ընծայուած այս հաճոյքէն եւ պատիւէն, նուագը աւարտելուն՝ համբուրեց Գէորգ Սինանեանը եւ ժպտադէմ պատասխանեց իրեն ուղղուած ծափահարութեանց:

Հազուադիւտօրէն շրջապատուած էր իր հայրենակիցներէն, դադարի պահուն նըշմարեցինք որ արտասուած էր:

Այնուհետեւ բոլորովին առանձնացաւ:

Եկան պատերազմի տարիները: Ամերիկայէն ստացուած ապրուստի միջոցները դադրած էին:

1942ի ձմեռը խիստ էր: Առաւօտ մը լսեցինք որ Վահրամ Սվաճեան եւ կինը մեռած էին:

Յայտնապէս յուսահատ՝ անխուսափելի մօտալուտ չքաւորութենէ, յոռետես վայրկեանի մը ազդեցութեան տակ վերջ տուած էին իրենց կեանքին, փոխադարձ համաձայնութեամբ, կազի ծորակը բանալով:

Ոստիկանութիւնը գտաւ դիակները: Խոհանոցին մէջ կինը աթոռի մը վրայ գլխահակ, Վահրամ զգետնուած դէմքը քարերուն հպած:

Սեղանի վրայ զետեղած էին շատ չնչին գումար մը՝ քանի մը անարժէք զոհարեղէններով, յայտնապէս թաղման ծախքերուն համար:

Արշակ Չօպանեան դժուարութեամբ կրցաւ արտօնութիւն առնել ոստիկանութենէն, կնքուած բնակարանէն ներս կանգնելու համար երաժիշտին ձեռագիրներուն, փոխադրելու համար Բարեգործականի գրասենեակը, ուրկէ յետոյ՝ ղըրկուեցան հայրենիք:

Յունուար ամսուն, ձիւնապատ օդով մը տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը: Հայերէն օրաթերթ չկար այն ատեն որպէսզի գրուէր այս մասին: Բերնէ բերան հազիւ լուր տրուեցաւ կարգ մը անձերու ապահովելու համար գոնէ քանի-երեսուն հոգիի ներկայութիւնը:

Անսովոր բան մըն էր տեսնել երկու դագաղ քով քովի, այր եւ կին: Մէկ քահանայով, քանի մը դպիրով եւ երգեհոնով վերջին յարգանքը տրուեցաւ իրենց: Այն ատենուան հոգաբարձութիւնն ալ չկրցաւ անդրադառնալ ենթականերուն հանգամանքին եւ չէին վառուած գոնէ եկեղեցւոյ բոլոր ջահերը:

Ձիւներու տակ թաղուեցան անոնք: Այսօր հաւանաբար անյայտ են նաեւ իրենց գերեզմաններն ալ:

Վահրամ Սվաճեանի գործերուն հրատարակիչը եղած է Փարիզեան Համէլ հաստատութիւնը:

Որքա՜ն փափաքելի է անոնց ունկնդրութիւնը:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

"ՓՐԱԿԱՅԻ ԳԱՐՆԱՆ" ՀԱՒԱՏԱՒՈՐ ՁԱՅՆԸ ՄԱՐԵՑԱՒ

ԽՄԲ.— Փրակայի հիւանդանոցի մը մէջ, Յունուար 14էն 15 լուսնալիք գիշերը, 63 տարեկանին, մեռաւ «Փրակայի գարնան» մեծ դէմքերէն մէկը՝ Ժոզէֆ Սմրկովսկի: Ստորեւ իր կենսագրութեան գլխաւոր գիծերը, քաղուած *Մոնտ*էն, վերոյիշեալ խորագրին տակ:

Գիւղացի համեստ ընտանիքի մը զաւակ՝ Սմրկովսկի ծնած է 1911 Փետրուար 26ին Վալենքա, Պոհեմիոյ մէջ: Հացագործի աշկերտ էր, երբ 1930ին անդամակցեցաւ Համայնավար կուսակցութեան, որուն միշտ հաւատարիմ մնաց: 1937ին ան արդէն քարտուղարներէն մէկն էր կուսակցութեան: Երբ պատերազմը ծայր տուաւ, ուրիշներու նման ո՛չ Մոսկուա, ո՛չ Փարիզ եւ ոչ ալ Լոնտոն ապաստանեցաւ: Մնաց իր երկիրը եւ 1944էն ետք մղիչ ուժը դարձաւ կուսակցութեան չորրորդ Կեդր. Կոմիտէին, որ կը գործէր գաղտնի: 1945 Մայիսին ղեկավարեց Փրակայի ըմբոստութիւնը, իբրեւ փոխնախագահը Չեխ Ազգային Խորհուրդին (Նախագահութիւնը ռազմագիտական նըկատումներով յանձնուած էր ոչ համայնավարի մը): Սմրկովսկին է, որ 1945 Մայիս 7ին մերժեց Զօր. Փաթթընի առաջարկը՝ Չեխ Ազգային Խորհուրդին պահանջով ամերիկեան հրասայլերը Փրակա մտցնել Մայիս 8ի արշալոյսին: Այսպէս է, որ Կոնիեւի խորհրդային ուժերուն վիճակուեցաւ ազատագրել Փրական Մայիս 9ի առաւօտեան:

Փոխ-հրամանատար բանուորական միլիսներու՝ ան նպաստեց համայնավարներու իշխանութեան տիրանալուն 1948 Փետրուարին: Սակայն բոլոր ներքին դիմադրականներու նման, ան եւս կամաց-կամաց հրապարակէն քշուեցաւ «Մոսկուացիներ»ու կողմէ: Գիւղատնտեսութեան նախարարի պաշտօնէն մինչեւ 1950 Մարտին դարձաւ ընդհ. տնօրէն պետական ագարակներու: Ապա կորսնցուց իր աթոռը կուսակցութեան նախագահութեան մէջ: Ձերբակալուեցաւ ամիս մը ետք, եւ ուրիշներու հետ ամբաստանուեցաւ երեւակայական ոճիրներով: Բանտը մնաց չորս տարի: Ազատ արձակուելէ ետք ութ տարի համագործակցական ագարակ մը վարեց: Վերապատուուելով 1963ին, երկու տարի ետք՝ Փրակայի ըմբոստութեան քսաներորդ տարեդարձին առթիւ, յիշատակի շքանշան մը ստացաւ եւ, 1965 Նոյեմբերին, Ջրային կոմիտէի նախագահ դարձաւ: Կուսակցութեան 13րդ համագումարը 1966ին զինքը Կեդր. Կոմիտէի անդամ դարձուց, իսկ 1967 Յունուարին Անտառի եւ Ջուրի նախարար նշանակուեցաւ:

Իր իսկական մուտքը քաղաքական կեանքէն ներս կատարուեցաւ 1967ի վերջերը, երբ Նովոթնիի վարչակարգին տապալումը ծայր տուաւ: Անորոք ամբաստանագրով մը պահանջեց կուսակցութեան առաջնորդէն, որ հրաժարի: Յաջորդող ամիսներուն, այս կարգապահ կուսակցականը վերանորոգման շարժումին ղեկավարը դարձաւ: Այս շարժումը, ինչպէս ծանօթ է, Չեխոսլովաքիան առաջնորդեց դէպի «մարդկային դիմագիծով ընկերվարութիւն»ը, որ, աւա՜ղ շատ կարճ տեւեց եւ իր լրումին չհասաւ:

Սմրկովսկի կուսակցութեան նախագահութեան անդամ դարձաւ, սակայն երբ պէտք եղաւ ընտրել Հանրապետութեան նախագահը, իրեն տեղ նախընտրեցին ծեր զօրավար Սվոպոտան: Այսուհանդերձ թեկնածու եղաւ Ազգային Ժողովի նախագահութեան եւ, առաջին անգամն ըլլալով ընկերվարական Չեխոսլովաքիոյ պատմութեան մէջ, միաձայնութեամբ նախագահ չընտրուեցաւ (իրեն ի նպաստ քուէարկեցին 188 հոգի, իսկ դէմ՝ 68 հոգի): Ուրախ եղաւ այս երեւոյթին ի տես, որովհետեւ, ըստ իրեն, խօսքի, արտայայտութեան եւ տեղեկատուութեան ազատութիւնները մաս կը կազմեն «ընթացիկ հոլովոյթին ամէնէն կարեւոր արգիւնքներուն», որոցմով կ'ապահովուի «ժողովրդավար ընկերվարութեան զարգացումը»: Ան յիշեցուց նոյնիսկ, թէ երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք է «անցեալէն աւելի գործնական ձեւով օգտագործէ Չեխոսլովաքիոյ տեսակէտներուն կարելիութիւնները այնպիսի հարցերու շուրջ, որոնք կարեւոր են համաշխարհային քաղաքականութեան համար»:

Այս յայտարարութենէն ետք ան զգետնելի մարդը դարձաւ Չեխոսլովաքիոյ դաշնակից «հսկիչներուն» համար:

Չեխոսլովաքիոյ գրաւումէն ետք 1968 Օգոստոսին, Մոսկուայի մամուլը յարձակում գործեց: 1969 Փետրուարին, Դաշնակցութեան հռչակումին, նախագահ չընտրուեցաւ նոր Դաշնակցային Խորհրդարանին, բան մը որ բնական էր որ ըլլար: Հուսակ, «իրապաշտ»ը, պարտականութիւն ստանձնեց պահանջելու, որ Սմրկովսկի փաք մը ըլլայ նոր վարչապետը, քանի որ երկրին նախագահը Չեխ մըն է:

1969 Մարտի միջադէպերը՝ չեխ մարզիկներու երկու յաղթանակներէն ետք

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Կ'ուզեմ բացարձակապէս անկեղծ ըլլալ այս պատմութեանս մէջ, ուստի կը խոստովանիմ որ հակառակ այն սոսկալի տեսարաններուն որոնց հանդիսատես եղած էի, մեծ ախորժակ մը ունէի այդ միջոցին: Նոյնիսկ կարծեմ բոլոր այն յուզումները որոնցմէ անցած էի վեց ժամէ ի վեր, գրգռած էին ախորժակս, ստամոքս զալարելով:

Սեղանին վրայ, բնականաբար, խօսակցութիւնը օրուան դէպքերուն վրայ անցաւ: Ինծ զատ միայն ծերունի Ռուսը եւ իր աղջիկը կային ուղեւոր, միւս սեղանակիցները բոլոր Սիտոնի պաշտօնեաներն էին: Ամէնքս ալ միաբերան կատարուած վայրագութիւններուն դէմ խօսեցանք: Խօսեցանք նաեւ եւրոպական Պետութիւններու թոյլ ընթացքին վրայ, որոնք իրենց անձնական շահերուն եւ հակառակութիւններուն կը զոհէին մարդասիրական պարտականութիւնները:

— Զզուելի բան է դիւանագիտութեան ընթացքը, կ'ըսէր մին գինիի գաւաթը պարպելով:

— Մարդ ամօթ կը զգայ Եւրոպացի կոչուելու, կ'ըսէր ուրիշ մը:

— Ա՞յս է Ֆրանսական յեղափոխութեան արդիւնքը, կ'աւելցնէր նաւուն բժիշկը:

— Անշուշտ այս անգամ դեսպանները վերջ պիտի տան այս կացութեան:

Այս անմեղ խորհրդածութիւններուն վըրայ, սպասաւորը ներս մտաւ գոչելով.

— Դարձեալ մարդ կը մեռցնեն կոր քարափին վրայ:

Պատառնիս կիսատ ձգելով ամէնքս սանդուխէն վեր խուժեցինք:

Բիրերով զինուած նոյն ամբոխն էր որ կատաղօրէն ինկած էր երեք հայ բեռնակիրներու վրայ:

Հարուածները անընդհատ կ'իջնեն ամէն կողմէ:

Յետոյ կը տեսնենք որ սպաննիչները կը ծռին դիակներուն վրայ եւ կը սկսին զանոնք կողոպտել:

Այս անգամ երեք ոստիկաններ ալ կը մասնակցէին կողոպուտին:

Զարկողները կը մեկնին արիւնոտ բիրերը ուսերնին զարկած, իսկ երեք ոստիկանները կը նստին մօտակայ սրճարանը եւ երեք խահուէ ու երեք նարկիլէ կ'ապսպրեն:

Վար կ'իջնենք ճաշերնիս աւարտելու:

Երբ սուրճը խմելէ ետք նորէն կամրջակին վրայ կ'ելլենք, մութը բոլորովին կոխած է ու կազերը վառուած: Երեք դիակները կեցած են իրենց տեղը եւ ոստիկանները իրենց նարկիլէնին կը քաշեն:

Թօփհանէի կողմէն երեք սայլակ կը յառաջանան: Երբ առաջին սայլակը կը հասնի դիակներուն մօտ, ոստիկաններէն մին կը կեցնէ զայն ու կը պոռայ սայլապանին՝ երեք հայ բեռնակիրներու դիակը ցոյց տալով.

— Ասոնք ալ մէջը դիր:

— Իմ կառքիս մէջ տեղ չկայ, կը գոչէ սայլապանը, թող միւսները առնեն:

Ետեւէն եկող սայլապանը կը լսէ այս խօսքերը ու կը պոռայ.

— Ութ հատ ունիմ. կառքիս մէջ տեղ չկայ, ձիուն հոգին ելաւ արդէն, երրորդ անգամն է որ կուգամ կ'երթամ կոր:

Ոստիկանները տեսնելով որ սայլապաններուն հետ վիճաբանիլը աւելորդ յոգնութիւն է, կը ծռին ու դիակներէն երկուքը կը նետեն առաջին սայլակին մէջ:

Սայլապանը կը բարկանայ ու նստած տեղէն վար ցատկելով դիակներէն մէկուն ոտքէն կը քաշէ ու գետին կը նետէ:

— Թող հոս մնան, կրկին անցնելուս կ'առնեմ:

— Չէ՛, կը գոչէ ոստիկանը, հիմա պէտք է որ առնէք տանիք:

Երրորդ սայլապանը խնդիրը անոյշ տեղը կապելու համար կը գոչէ.

— Մէկը ինծի տուէք, ես կը տանիմ:

Այն ատեն ոստիկաններէն մին գետինը գտնուած դիակներէն մէկուն ոտքէն քաշքշելով կը տանի մինչեւ երրորդ սայլակը:

Ասոր վրայ միւս սայլապաններն ալ կը ստիպուին մէյ մէկ դիակ առնել ու կառքերը ճամբայ կ'ելլեն դէպի կամուրջ:

Մթութեան մէջ կատարուած այդ գործողութեան պէս չարաշուք բան մը անկարելի է երեւակայել: Ամէնէն աւելի սոսկալի էր այն պաղարիւնութիւնը որով այդ բանակցութիւնը տեղի կ'ունենար:

Դիակներով լեցուն սայլակները կը յաջորդեն իրարու: Մինչեւ կէս գիշեր տասներեք հատ կը համրեմ: Ամէնքն ալ Թոփհանէի կողմէն կուգան եւ կ'ուղղուին դէպի կամուրջ:

Կէս գիշերէն յետոյ խցիկս կը մտնեմ ու կը փորձեմ քնանալ, բայց երեւակայութիւնս այն աստիճան գրգռուած է որ անկարելի կ'ըլլայ աչքս փակել: Ցերեկուան տեսարանները մղձաւանջի մը պէս աչքիս առջեւ կուգան, եւ յետոյ ատեն ատեն կը լսեմ հրացանի ձայներ, որոնք միշտ կը շարունակուին ցամաքին կողմէ: Կը հագուիմ ու նորէն կ'ելլեմ կամրջակին վրայ:

(20 – Շար.)

խորհրդայիններու վրայ հոքէյի աշխարհի ախոյեանական մրցաշարքին, պատրուակ ծառայեցին, որպէսզի հեռացնեն զինքը նախագահութենէն: Զէ՞ որ, սուտ ամբաստանութեամբ պնդեցին, թէ ան մաս կազմած է ցուցարարներուն: Ան ընդունեցաւ խոստովանիլ Ռուտէ Պրավօ թերթին միջոցով (Ապրիլ 16), թէ ինք սխալած էր մտածելով, որ հիմնական վտանգը կուգայ վարդապետականներէն, ինչպէս նաեւ սխալած էր ստորագնահատելով այն վտանգը, որ միւս ճակատի ծայրայեղներէն կուգայ: Յաջորդ օրը դուրս հանուեցաւ կուսակցութեան վերին մարմինէն. ի դէպ կեդր. Կոմիտէի այդ նիստին է, որ Հուսակ Տուպչէկի տեղը գրաւեց: Քանի մը ամիս ետք ան «հրաժարեցաւ» Խորհրդարանի իր պաշտօնէն եւ քիչ ետք արտաքսուեցաւ կուսակցութենէն: Արդարեւ, Մոսկուա չէր ներած իրեն, որ ժողովուրդին հասկցուցած էր, թէ «Մոսկուայի համաձայնագիր»ները ստորագրուած էր սրտի ճմլումով: Այդ համաձայնագիրներով Մոսկուա կը պաշտօնականացնէր Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը:

Ի տես «ընականոնացում»ի, տեղի նկարագրին՝ հարկ համարեցաւ 1971 Սեպտեմբերին յայտարարել, թէ «Չեխոսլովաք ժողովուրդը երբեք պիտի չընդունի իր երկրին գրաւումը»: Այս յայտարարութիւնը ան ըրաւ իտալական շաբաթաթերթի մը՝ Վիէ Նուովէ Ճիորնիի, որուն խմբագրապետը անդամ է Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի: Համարձակ կերպով ան հերքեց պաշտօնական արդարացումները Չեխոսլովաքիոյ վրայ կատարուած յարձակումին եւ երկրին գրաւումին. ան նկատել տուաւ յատկապէս, թէ պէտք է օր մը գտնել «կարգադրութիւն մը, վերահաստատութիւն մը, ուր ոչ յաղթականներ եւ ոչ ալ պարտեալներ գտնուին. ստեղծուի միջոցը, որով Չեխոսլովաքիոյ ժողովուրդը գերիշխան ժողովուրդի մը վերաբերումին ենթարկուի՝ վայելելով այն իրաւունքները, զորս կը վայելեն ուրիշ ժողովուրդներ, առանց հարկադրուելու ընդունելու «հակա – յեղափոխութեան» 1968ի մեկնաբանութիւնը. նման հակայեղափոխութիւն երբեք գոյութիւն չունեցաւ: Ան որ կը կարծէ, թէ անիկա պատրանք մըն է՝ հրաժարած կ'ըլլայ կարելիութենէն հաստատելու իրապէս համայնավարական յարաբերութիւններ՝ ընկերվարական Պետութիւններու եւ կուսակցութիւններու միջեւ...»:

Աւա՜ղ, այս ճշմարտութիւնը ցայսօր չլսեց ո՛չ Մոսկուա եւ ո՛չ ալ Փրակա:

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՈԼԷՆԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՅՍՕՐ

—0—

Մեր օրերուն, երբ շատ մը գաղութներ դիմագիծ կը փոխեն եւ ամէն օր քիչ մը աւելի իրենց գոյութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ, անդին, հեռաւոր եւ աննշան շրջաններու մէջ հայ ժողովուրդի զաւակները ոգեւորիչ եւ յանկարծական վերերեւումով մը կը թօթափեն տասնամեակներու իրենց վրայ ծանրացած անտարբերութիւնն ու անփութութիւնը, ու ներքին խանդավառիչ մղումով կ'ուզեն վերադառնալ գիրենք ծնող ժողովուրդին, հիմը դնելով նոր գաղութներու:

Այսպիսի նորաստեղծ գաղութներէն մէկն է ահա Պոլէնի հայ գաղութը, որ շնորհիւ գիտակից ու անշահախնդիր կարգ մը անձերու, կարճ ժամանակուան ընթացքին արդէն իսկ սկսած է իր գոյութիւնը զգացնել ու խօսիլ տալ իր մասին:

Պարագայական կարիքի մը կամ անհրաժեշտութեան մը արդիւնք չէ Պոլէնի Հայութեան կազմութիւնը այս օրերուն գոնէ, ոչ երբեք. պարագայական կարիքէն ու անհրաժեշտութենէն անդին ու վեր որպէս Հայ եւ հայ ժողովուրդի զաւակներ ըլլալու ու մնալու անտեղիտալի ու անխորտակ կամքն ու հաւատքն է եղած մղիչ ուժը այդ բոլորին, որ խորախոր – հուրդ ոգիով մը որոշած է ճամբայ հարթել անակնկալ խոչընդոտներու եւ դժուարութեանց առջեւ: Խօսքէն աւելի գործն է իրենց կեանքի հանգանակը: Գործ՝ ապագայ փայլուն հեռանկարնեու տեսիլքով: Արդէն իսկ կազմուած է վերին մարմին մը եւ շնորհիւ Վալանսի հոգեւոր հովիւ Նարեկ Քհնյ. Վարդանեանի, աւելի քան քսան աշակերտներով սկսած են հայերէնի շաբթօրեայ կանոնաւոր դասընթացքներուն, քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած ընդարձակ սրահի մը մէջ: Աւելին, այս տարուան դաշտահանդէսը, աներկրայօրէն, կուգայ լաւագոյն ապացոյցը կազմելու մեր խօսքերուն: Դաշտահանդէս մը, որ իր փայլուն յաջողութեամբ շնորհիւ Պոլէնի հայ Առաքելեան պատուական եւ ազնիւ գերդաստանի զաւակներուն եւ Վալանսի հայ ազգայիններուն, վստահօրէն ամրացուց հոգեկան կապը մեր ժողովուրդի աւանդական զաւակներուն եւ դարձաւ ու պիտի դառնայ ամէնէն զօրաւոր ազդակներէն մէկը եւ գիրար չաղկապող չաղախը երկու գաղութներուն:

Վանականի համեստ խուցիս մէջ, անհուն ուրախութեամբ եւ հոգեկան ցնծութեամբ հարազատէ մը զրկուած նամակէն իմացայ Պոլէնի հայ գաղութի կազմութեան եւ կազմակերպած ու մեծ յաջողութիւն գտած տարեկան դաշտագնացութեան լուրը: Հայ ըլլալ ու չուրախանա՜լ, Հայ ըլլալ եւ չհրճուի՜լ, Հայ ըլլալ ու չաքանչանա՜լ կատարուածի համար, որ խմս եղաւ նաեւ:

Ու ահա այսօր, տարեսկիզբի այս օրերուն երբ առիթն ու պատեհութիւնը տրուեցաւ ինծի անձամբ այցելելու Պոլէն, գրուած ու լսուած խօսքերը գիր ու խօսք ըլլալէ անդին, մարմին ու կեանք գտեան մէջս, ու ես հայերէնի դասընթացքի պահուն խոկումի ու մտամփոփումի վայրկեան մը ապրեցայ, լեցուն պահ մը, ու մտածեցի եւ հիացայ այն ոգիին համար որ Հայունն է, Պոլէնի Հայութեանն է: Հայու ոգին՝ անմեռ, անմահ:

ՍԱՐԳԻՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը ու այդ ճամբով հայապահպանման սրբազան պայքարին նպաստումը հաւատամքն է Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալ Մարմնիս: Այդ ուղղութեամբ՝ Խնամակալութիւնս, հետեւելով նախկին նուիրեալ տիկնանց բարի օրինակին, բարոյական, եւ, ի հարկին, նիւթական ոչ մէկ ջանք կը խնայէ, որպէսզի Հայուհիներու այս ուսումնական եւ կրթական վառարանը մնայ միշտ բոցավառ եւ ջերմացնէ հոգիները մեր հայ աշակերտուհիներու Մեսրոպի շունչով, Վարդանի հոգիով եւ Արարատի հաւատքով:

Մեր հաւատամքի իրականացումը սակայն անկարելի պիտի ըլլար առանց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեանը այն բոլոր ազնուասիրտ եւ մեր հաւատամքը բաժնող հայկական կազմակերպութիւններուն եւ անհատ բարերար – նուիրատուներուն, որոնք յաճախ քաջալերած են մեր քայլերը:

Յունուար 6ի հայկական Ծնունդի տօնակատարութիւնը Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրահին մէջ լաւագոյն եւ խօսուն ապացոյցը հանդիսացաւ այս իրողութեան: Ուստի, վարժարանի Խնամակալ Մարմինս, սրտի պարտք կը զգայ խոնարհելու յիշատակին առջեւ եւ երախտագիտական զգացումները յայտնելու՝ վարժարանիս հանգուցեալ բարերարնեուն, Օր. Փիրփիրեանի, որ իր ունեցած կալուածն ու խնայած նիւթական չոչափելի գումարը ամբողջութեամբ նուիրած է վարժարանին. պարոններ՝ Փիրկիլեանի եւ Տիրկէրեանի, որոնք իրենց նիւթական խնայողութիւնը նուիրած են վարժարանին: Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք նաեւ վարժարանիս մէջ սան պահող՝ Գ. Կիւլպէնկեան Հաստատութեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան, Փափազեան եւ Պէնլեան կտակներուն, Փարիզի Տիկնանց Միութեան, Անվերսի Տիկնանց Միութեան, Տիկին Տիարպէքիրեանի, Պարոններ՝ Մուշեղ Ճիէրճեանի, Երուանդ Հիւսիսեանի, Կարպիս Ճընկէօզեանի, Պապայեանի, Դերձակեանի եւ Իչգալացեան, Զրպաչեան, Պադըրճեան, Մոմճեան ընտանիքներուն, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ այլ նուիրատու ազնիւ անձերուն, որոնք իրենց նիւթական նուէրներով եւ բարոյական աջակցութեամբ սատարած են Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի բարեզարդման եւ գոյատեւման գործին: Մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնենք շնորհալի երգչուհի Տիկին Լիզ Սարեանի, որ Պոպինօի մէջ իր տուած Կալայի ամբողջ հասոյթը (40.000 ֆրանք) նուիրեց վարժարանին:

Կատարուած նուիրատուութիւնները քաջալերած են նաեւ մեզ, որ ձեռնարկենք անհրաժեշտ աշխատանքներու, որոնց շարքին կարեւոր տեղ կը գրաւէր շէնքի նորոգութեան կենսական հարցը: Իրագործուած ձեռնարկներուն մէջ պէտք է յիշել, որ վերջին ամսուան ընթացքին հիմնովին նորոգուած եւ ներկայանալի վիճակի մէջ է դրուած վարժարանի աշակերտութեան ճաշարանը, որուն ծախքերը հոգացուած են Տիկիններ՝ Թամար Պարպերոյի եւ Սիլվա Գույումճեանի, Տէր եւ Տիկին Աղամեանի, Պ. Մոմճեանի եւ այլ նուիրատուներու կողմէ: Այս առթիւ, յատուկ շնորհակալութիւն կը յայտնենք նաեւ հայազգի տաղանդաւոր արուեստագէտ նկարիչ Գառզուի, որ կատարուած ազգօգուտ աշխատանքները իր սրտին մօտ զգալով՝ ազնուաբար վարժարանին նուիրեց իր գործերէն եօթը լիթոկրաֆի եւ երկու կրավիւր:

Յունուար 6ի հայկական Ծնունդի տօնակատարութեան օրը, պարզուած հոգեպարար երեւոյթէն խանդավառ ազգայիններ կատարեցին նուիրատուութիւն, որուն ցանկը տպուեցաւ Յառաջ օրաթերթին մէջ:

Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր այն ազնուափայլ տիկիններուն, որոնք ինքնաբուխ կերպով հայթայթեցին ճաշի համեղ ուտելիքներն ու կարկանդակները:

Կատարուած նուիրատուութիւնները բնականօրէն կը սատարեն մեր գործին յաջողութեան, սակայն անոնք տակաւին հեռու են ամբողջովին իրականացնելէ Խնամակալութեանս ծրագիրները: Վարժարանը պէտք ունի նիւթական օժանդակութեան:

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալ Մարմինս, վստահելով հայ ժողովուրդի զոհաբերող ոգիին եւ ազգօգուտ ձեռնարկներու յաջողութեան համար անսակարկ կերպով տալու սատարութեան՝ վճռած է ընթանալ միշտ դէպի յառաջ:

Մեր ծրագրի յաջորդ հանգրուանն է՝

Նորոգել վարժարանի չորս մեծ ննջարանները ու վեց դասարանները եւ տալ՝ բարձրացնել նոր շէնք մը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

Բ Ո Ռ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

1.

— Յիշում եմ, որ ես ունէի նրա արտաքին նկարագիրը: Յիշո՞ւմ էք, երբ նրանք փախել էին ու թաք կացել սարերում, ամէն տեղ կախ էր արած նրանց նկարները, եւ կարգինալ... ի՞նչպէս էր այդ զարշելի մարդու անունը, հա՛, Սպինոլան պարգեւ էր խոստանում նրանց գլուխը բերողին:

— Ի միջի այլոց՝ մի հրաշալի պատմութիւն կայ Ռիվարեցի ու այդ նկարագրի մասին: Նա ծպտել էր մի հին գինուորի համազգեստով ու ման էր գալիս ամբողջ Իտալիան, իբրեւ իրեն նշանակուած գիրքի վրայ վիրաւորուած մի զինուոր, որ այժմ իր գունդն էր որոնում: Եւ յաջողւում է սպրդել Սպինոլայի ուղարկած լրտեսների մի խմբի մէջ եւ ամբողջ մի օր գնում է նրանց հետ՝ նրանց սայլով՝ պատմելով նրանց սարսափելի բաներ, թէ ինչպէս ապստամբները իրեն գերի են վերցնում, տանում են սարերը, իրենց թաքստոցները եւ թէ ի՛նչ սարսափելի տանջանքների է ենթարկւում: Լրտեսները ցոյց են տալիս նրան իր իսկ նշաններն ու նկարագիրը, եւ նա պատմում է ամէն տեսակի ցնդաբանութիւններ այն անիծծի մասին, որին Բոռ են անուանում: Յետոյ, գիշերը, երբ ամէնքը քնում են, մի դոյլ ջուր է ածում նրանց վառօդի վրայ, գրպանները լցնում է ուտելիքով ու զինամթերքով եւ փախչում:

— Ահա ձեզ եւ նրա նկարագիրը, — ընդհատեց Ֆաբրիցին, — «Ֆելիչէ Ռիվարեց՝ «Բոռ» կոչուած, տարիքը մօտ երեսուն, ծննդեան տեղն ու ծագումը անյայտ, հաւանօրէն Հարաւային Ամերիկա, պաշտօնը՝ հրապարակագիր, կարճահասակ, սեւ մազեր, սեւ մօրուս, թուխ դէմք, աչքերը կապոյտ, լայն ճակատ. քիթը, բերանը, ծնօտը». ահա եւ մասնաւոր նշաններ. «Աջ ոտքից կաղում է, ձախ թեւը կարճ է աջից, ձախ թաթից պակաս է երկու մատ, դէռ բոլորովին չփակուած մի սպի ունի երեսին, կակազում է»: Վերջն էլ դեռ մի նկատողութիւն. «Հիանալի նշան բռնող. ձերբակալելիս զգոյշ լինել»:

— Զարմանալի է, թէ ինչպէս կարողացել է խաբել լրտեսներին, երբ այսքան առատ մասնաւոր նշաններ կային:

— Նրան փրկողը անտարակոյս իր սարսափելի յանդգնութիւնն է եղել: Եթէ մի ակնթարթ վրան կասկածէին, պրծած բան էր: Բայց նա մի այնպիսի շնորհք ունի ուզած ժամանակը անմեղ ու վստահելի դէմք առնելու, որ միշտ գլուխը պրծացնում է: Ուրեմն, պարոններ, ի՞նչ ենք անելու: Ռիվարեցը, երեւում է, շատ լաւ ծանօթ է մեզ բոլորիս: Ուրեմն գրե՞նք նրան, թէ ի՞նչ. գրենք շատ ուրախ ենք լինելու իր աշխատակցութեանը:

— Ես կարծում եմ, — ասաց Ֆաբրիցին, — որ պէտք է նախ հետը խօսել, տեսնելու համար ի՞նչ գլխի մարդ է:

— Է՛, անտարակոյս մեր կողմն է լինելու, երբ խնդիրը ճիզվիտների հետ կռուելու մասին է: Նրա պէս եկեղեցու թշնամի մարդ չեմ տեսել օրումս: Այդ հարցում նա ուղղակի մոլեգնութեան է հասնում:

— Ուրեմն դուք նրան կը գրէ՞ք, Ռիկարդօ:

— Անշուշտ: Սպասեցէք, նա ո՞ւր է լինելու այժմ: Կարծեմ, Զուիցերիայում: Զարմանալի անհանգիստ մարդ է: Թափառում է շարունակ դես ու դէն: Իսկ ինչ վերաբերում է պամֆլետների խնդրին...

Եւ նորից սկսեցին մի երկար ու տաք վէճ: Իսկ երբ վերջապէս ամէնքը ցրուելու վրայ էին, Մարտինին մօտեցաւ երիտասարդ տիկնոջը.

— Ես ձեզ կ'ուղեկցեմ, Ջեմմա:

— Շնորհակալ եմ: Արդէն ուզում էի մի խնդրի մասին խօսել ձեզ հետ:

— Ի՞նչ դուրս եկաւ հասցէներից, — հարցրեց Մարտինին ցած ձայնով:

— Լուրջ ոչինչ, բայց պէտք է փոխել: Երկու նամակ փոստում բռնել են անցած շաբաթ. թէեւ կարեւոր ոչինչ չի եղել մէջը, բայց դա մի պատահմունք է, չէ՞: Հէնց որ ոստիկանութիւնը կասկած է գցում մեր հասցէներից մէկն ու մէկի վրայ՝ իսկոյն պէտք է փոխել:

— Կը գամ, կը տեսնենք վաղը: Այժմ չեմ ուզում ձեզ հետ գործի մասին խօսել, այնպէս յոգնած դէմք ունէք:

— Ես յոգնած չեմ:

— Ուրեմն ձեր տխրութիւն է եկել նորից:

— Ա՛, ոչ: Ինչպէս միշտ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մոմճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունուար 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԶՐԲԱՇԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի մանուկներու օրուան առթիւ դպրոցին ի նպաստ եղած են հետեւեալ նուէրները.— Տէսինի Կրօն. ընկերակցութիւն 500 Փր., Ալեքսան Մանուկեան 500, Մ. Պայընտրեան 100, Հ. Նաճարեան 100, Վահան Քէլէչեան 100:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Յունուար 26, ժամը ճիշդ 16–18, Ռիւ Պլէօի դրասենեակին մէջ: Օրակարգի վրայ է ընտրութիւն վարչութեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերուհիները Յունուար 27, Կիրակի ժամը 14.30ին, դպրոցի սրահը: Զեկուցում Շրջ. ժողովի մասին եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԸՆԴ. Հ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ եւ կամաւորներու ընդհանուր ժողովը Կիրակի Փետրուար 10, առաւօտեան 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

''ՅԱՌԱՋ,, կը նուիրեն

Մարսէյլէն Պ. Կ. Տէրտէրեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ ի յիշատակ իր ծննդավայր Եղէգի Գիւղի երջանկայիշատակ Սահակ Կաթողիկոս Խապայեանի ծննդեան 125ամեակին, իր մօրեղբօր՝ Խաչատուր Խումարեանի (Մարսէյլ):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեան (Ալֆորվիլէն) 80 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

×

Այրի Տիկին Յովնանեան (Ալֆորվիլէն) 50 Ֆրանք:

×

Այրի Տիկն Զաթրեան (Ռոման) 30 Ֆր.

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

նուիրուած

VICTOR GARDONի

(վահրամ կաճաւեան) մահուան տարելիցին առիթով

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 26 Յունուար երեկոյեան ժամը 20.30ին

Խօսք կ'առնեն

RAYMOND ARON

Prof. ARPIARIAN

CARZOU

որ սիրով պիտի ստորագրէ Վիքթոր Կարտոնի գրքի կողքի նկարին վրայ, որուն հեղինակն է

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Դասախօս Սեւրի Մխիթարեան վարժարանի)

Նիւթ՝

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՆ ՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Կը կատարուին ընթերցումներ հեղինակներէն

Տեղի կ'ունենայ Յունուար 26, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին

Շաւարշ Միսաքեան սրահին մէջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

ՀԱՒԱՔԱՏԵՂԻԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը հաճոյքն ունի հրաւիրելու իր հին ու նոր սաները, համակիրները իր նոր հաւաքատեղիին բացման, Շաբաթ Յունուար 26, ժամը 17ին, քոքթէյլով:

32, Ռիւ տը Թրէվիզ, Մէթրօ Քատէ

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Սէն-Ժեռմի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունուար 27ին ժամը 13ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Ջուարթ մթնոլորտ, ընտիր ճաշեր պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

DANYEL GERARD

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien

SAMUEL-MOORAT

Lundi 18 Février à 20 h. 30

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի ճքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ատմինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին:

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԿԱԼԱ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 ԺԱՄԸ 16ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

SALLE DES FÊTES DE SARCELLES PLACE DU 11 NOVEMBRE

Նախաձեռնութեամբ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԻՆ,

Մասնակցութեամբ

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

NOMBREUSES ATTRACTIONS

MENU SOIGNÉ AMBIANCE AGRÉABLE

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE ::

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala

''TEBROTZASSERE'' à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE

Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017

LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009

ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011

TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE

DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5

BELGIQUE

SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES

ANGLETERRE

GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

Հ. Մ. Ը. Մ. -- ԱՐԾԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Յունուար 26 ժամը 22էն առաւօտ

HOTEL SPLENDID

31, Bld. d'Athènes

Orchestre :

André AUZIAS

Réservation : Comptoir du Musée, 3 Bd. Garibaldi — Tél. : 48-55-74

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
26
SAMEDI
26 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.922 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.922

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

—0—

(Մահուան 17րդ տարելիցին առթիւ)

26 Յունուար 1957 :

Տխուր թուական մը, որ սուգով համակեց Յառաջի ընտանիքը :

Տասնըեօթը տարի անցաւ արդէն այդ օրէն ի վեր :

Տարիները կը սահին անզգալաբար : Դադար չունի մահուան հրեշտակը : Նոր փոսեր կը բանայ անընդհատ մեր «փոքր ածու»ին մէջ : Չի խնայեր նոյնիսկ ապրելու, վայելելու կարօտով բաբախուն կեանքերու :

Շաւարշ Միսաքեան մեզմէ բաժնուեցաւ անակնկալ կերպով, այնպիսի պահու մը, երբ համակ կեանք էր ու եռանդ, աշխատելու, արտադրելու տենդով համակ – ուած :

Կը սիրէր յիշել ողբացեալ Լեւոն Շանթի ծանօթ խօսքը, — «Մահը իր ճամբով, կեանքը իր ճամբով» : Իր նիւթեղէն մարմինը յաւէտ բաժնուեցաւ մեզմէ, սակայն ինք ներկայ է միշտ մեր մէջ. իր հոգին կը սաւառնի մեր վերեւ : Յառաջի խւրաքանչիւր թիւ որ լոյս կը տեսնէ, կը կրէ իր դրոշմը :

«Կեանքը իր ճամբով» :

Մահկանացու ծնաւ, բայց անմահ անուն թողուց :

Աշխարհ եկած էր հայ ազգի պատմութեան դժնդակ օրերուն : Փոթորկալից եղաւ կեանքը, որ իրեն վիճակեցաւ :

Օժտուած բնածին տաղանդով, ինքնաշխատութեամբ հասաւ դիրքի մը, որ կըրնար նախանձը շարժել համալսարան տեսած մտաւորականներու :

Ծաշակեց համիտեան բռնակալութեան սարսափները : Կանուխէն նետուեցաւ լրագրութեան ասպարէզը, զոր ա՛յնքան կը սիրէր : Հրապարակագրութիւնը պիտի դառնար գրականութեան սեռ մը :

Երիտասարդ տարիքին պիտի երթար Բարձր Հայք, խմբագրելու համար Էրզրումի Յառաջը : Առիթ պիտի ունենար ճանչնալու հայրենի երկիրը, այցելելով մինչեւ Մուրատատուր Ս. Կարապետ :

Հրաշքով պիտի ազատէր Մեծ Եղեռնէն : Սակայն ձերբակալուած՝ քաջաբար կուրծք պիտի տար Թրքական բանտի տառապանքներուն :

Զինադադարին բախտը պիտի ունենար տեսնելու անկախ Հայաստանը, իբրեւ պատգամաւոր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թ. Ընդհանուր Ժողովին, որ 1919ին կը գումարուէր Երեւանի մէջ :

Այդ շրջանին Պոլսոյ մէջ պիտի խըմ – բագրէր Ճակատամարտը, որ փոխարի – նած էր Ազատամարտը : Այնուհետեւ տարագիր՝ իր ժողովուրդին հետ : Պուլկա – րիոյ կարճատեւ հանգրուանէն ետք, վերջնապէս կը հաստատուէր Փարիզ — կէս դար առաջ : 1925ին հիմը կը դնէր «Յառաջ»ին, որ ահա՛ շուրջ հինգ տասնեակ տարիներէ ի վեր դարձած է միութեան կապ մը Ֆրանսայի հայ գաղութի մեր ցիրուցան հայրենակիցներուն միջեւ :

Ազգապահպանումն է եղած Յառաջի գլխաւոր նպատակը, համրանքի փրկու – թիւնը, նոր սերունդի դաստիարակու – թիւնը հայկական շունչով ու ոգիով, Հայկական Դատի եւ ազգային գերագոյն շահերու պաշտպանութիւնը : Նպատակ՝ որ անշեղ կը շարունակուի իր մահէն 17 տարի վերջ եւս՝ հաւատարմօրէն, գաղափարական գետնի վրայ, անշահախընդրութեամբ եւ բարոյական մաքրու – թեամբ : Ու պիտի շարունակուի մինչեւ այն երջանիկ օրը, երբ լայն պիտի բացուին հայրենիքին դուռները չորս հովերուն ցրուած տարագիր Հայութեան առջեւ :

Որովհետեւ կը դաւանինք, որ հայրենիքն է այն վերջնական հանգրուանը, ուր պիտի համախմբուին հայ բազմաչարչար ազգի վտարանդի բեկորները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՆՓԻՏՈՒԻ ԿՈՉԸ

—0—

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌ ՄԸ
ԽՕՍԵՑԱՒ ՓՈՒԱԹԻԷԻ ՄԷՋ

—0—

Չորեքշաբթի օր արդէն, «ազգային եւ պատմական» բնոյթ կուտային Նախագահ Փոնփիտուի արտասանելիք ճառին : Արդարեւ Փոնփիտուի ճառը աւելի կոչ մըն էր երկրին ծանր այս օրերուն քան պարզ վերլուծական մը կացութեան :

Տագնապին խորը, միջազգային դրամական խառնակութիւնը կայ, կ'ըսէ Նախագահը, այն ձեւով որ յայտնուեցաւ Պրեթըն–Վուտսի դրութեան խաթարուած կամ գործադրուած եղանակով : Այսպէս, քանի մը տարիներ, դիւրութեան մթնոլորտի մը մէջ ապրեցանք օրէ օր աւելի տառապելով անոր հետեւանքներէն՝ գիներու յաւելում : Ասոր վրայ եկաւ աւելցաւ քարիւղի տագնապը, որ քանի մը երեւոյթ ունի : Նախ՝ քաղաքական երեւոյթ մը. արաբական երկիրները այդ զէնքը գործածեցին ձեռք ձգելու համար լուծում մը, որ իրենց գործին կուգար Մերձաւոր Արեւելքի կռիւներուն մէջ : Աւելի շահելու համար, արտադրող երկիրները պարզ տրամաբանութիւն մը գործածեցին՝ նուազ արտադրել եւ աւելի սուղ ծախել : Այս յաւելումները կարեւոր հետեւանքներ ունեցան Ֆրանսայի համար, որովհետեւ Ֆրանսա այն երկիրներէն է որ ամէնէն շատ կախում ունի քարիւղէն :

Հանրապետութեան Նախագահը, ապա բացատրեց թէ ինչ պատճառներով անհրաժեշտ էր որ ֆրանքը ազատ ձգուի : Նախ հարկ էր պահեստները չսպառել : Ժամանակն է, կ'ըսէ Փոնփիտու, ոչ թէ դիւրութեան այլ՝ խստութեան, ոչ թէ՝ լքումի այլ կամքի, մանաւանդ կառավարական մակարդակի վրայ : Այդ պատճառով Նախագահը տեսակ մը նոր ծրագիր կը կցէ Զ. Ծրագրին, եւ կը յայտնէ թէ հրահանգ տուած է Նախարարապետին, որ իր կարգին Ծրագրին սպասարկութեանց հրահանգած է տեղեկագրեր պատրաստել այս ուղղութեամբ 2–3 տարուան համար :

× Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը՝ Միշէլ Ժոպէր շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց արաբական կարգ մը երկիրներ : Նախ Ծետտահ հասաւ (Սաուտի Արաբիա), անկէ Քուէյթ, ապա Սուրիա կ'անցնի :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 18–22)

ԿԱՊԵՐԸ Կ'ԸՆԴԼԱՅՆԻՆ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի Հայկական Ընկերութեան երրորդ խորհրդաժողովին, որ տեղի ունեցած է Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ, Ընկերութեան գործունէութեան զեկուցումը կատարած է Ռաֆայէլ Սամսոնեան, որ նախագահն է Ընկերութեան վարչութեան նախագահութեան :

Վերջին տարիներուն Հայաստան այցելած են մօտ հարիւր պատուիրակութիւններ օտար երկիրներէ, ինչպէս նաեւ յիսուն երկիրներէ ժամանած եօթանասունէ աւելի զբօսաշրջական խումբեր՝ ընդամէնը 2.167 հոգի : Միայն 1973ին 500է աւելի հիւրեր ընդունուած են 35 երկիրներէ :

Հայկական ձեռական արուեստի ցուցահանդէսներ կազմակերպուած են Հոլանտա և Դաշնակցային Գերմանիա : Ընկերութիւնը ամէն տարի արտասահման կ'ուղարկէ հազարաւոր օրինակներով թերթեր եւ հանդէսներ, հարիւրաւոր գիրքեր, սալեր, յուշանուէրներ : Մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի Հայաստանի կեանքը պատկերացնող լուսանկարներու ցուցահանդէսներու կազմակերպման գործին օտար երկիրներ : Ընկերութիւնը կապ կը պահէ 236 կազմակերպութիւններու հետ :

×

ՊԱՏՈՒԱԳԻՐ ԶՕՐ. Հ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուագիրը յանձնուած է Զօր. Հայկ Մարտիրոսեանի, անոր ծննդեան 70ամեակին առթիւ :

×

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ԴՆԵՊՐ»ԻՆ

«Արարատ» խումբը, որ կը մարզուի ներկայիս Սոչիի մէջ, բարեկամական մրցում մը ունեցած է Դնեպրոպետրովսկի «Դնեպր» խումբին հետ, Յունուար 20ին : Եղ. Մարգարովի արձանագրած կոլով «Արարատ» ապահոված է յաղթանակը :

×

Ն. ՍԻՄՈՆԵԱՆ՝
1973Ի ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻՉԸ

Երեւանի «Արարատ»ի աւագ մարզիչը՝ Նիկիտա Սիմոնեան Խորհ. Միութեան անցեալ տարուան լաւագոյն մարզիչը նըկատուած է : «Իզվեստիա» թերթին յաւելուածը՝ «Նեդելիա» շաբաթաթերթի խմբագրութիւնը իր ընթերցողներուն կարծիքն է ուզած, թէ անցեալ տարի ո՞վ եղաւ լաւագոյն մարզիչը : Ընթերցողներու մեծամասնութեան պատասխանը եղած է՝ Ն. Սիմոնեան :

Քանի մը տողով

ԱԹԷՆՔԻ ոճրային ատեանը մահուան դատապարտեց այն երկու պաղեստինցի ահաբեկիչները, որոնք անցեալ Օգոստոս 5ին, ձեռնառումբերով եւ զէնքով յար – ձակած էին ամերիկեան ճամբորդատար օդանաւի մը վրայ՝ սպաննելով հինգ եւ վիրաւորելով 55 հոգի :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչա – պետը յայտարարեց Խորհրդարանին առջեւ, թէ քարիւղի գինին յարաճուն յաւելումները ի դերեւ կը հանեն Գերմանիոյ տնտեսութեան աճին պահպանումը այս տարի : «Տնտեսութեան աճը 1974ին անցեալ տարուան հինգ տոկոսին պիտի չհասնի» : Պրանտ նաեւ դատապարտեց Ֆրանսան, որ միակողմանի իր որոշումով դուրս ելաւ այսպէս կոչուած «եւրոպա – կան դրամական օձ»էն, ինչ որ ձախողանք մըն է դրամական միութեան զարգացման համար :

ԼՈՆՏՈՆԻ կեդրոնը՝ «Սիթի»ի մէջ անծանօթ մը ռումբ մը նետեց իսրայէլեան դրամատան մը վրայ՝ վիրաւորելով պաշտօնեայ մը :

ՄՈՍԿՈՒԱ հաղորդեց, թէ Բրեժնեւ Երկուշաբթի օր Քուպա կը մեկնի, ուր պիտի մնայ շաբաթ մը :

ԻՌԱ գողցուած թռանով մը անգլիական պահականոցի մը վրայ երկու ռումբ արձակեց, որոնք չպայթեցան : Առաջին անգամն է, որ Իռա օդային գործողու – թեան մը կը ձեռնարկէ Հիւս. Իրլանտայի անգլիական ուժերուն դէմ :

ՓՆՈՄ-ՓԵՆԻ մէջ 15 հոգի մեռաւ, երբ ռումբեր պայթեցան : Ասոնք կարմիր Խմերներու կողմէ արձակուած են :

ՄՈՍԿՈՒԱ ամբաստանեց Փեքինը, թէ հինգ Ռուսերու ձերբակալութիւնը եւ արտաքսումը Չինաստանէն «ծրագրուած թշնամական արարք» մըն է : Ըստ Մոս – կուայի, Չինացիք բուռն յարձակումներ գործած են Ռուսերուն վրայ եւ սպառ – նացած են մեռցնել զանոնք, իբրեւ լրտես արտաքսելէ առաջ :

ՀԱՐ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ կառավարութիւնը Ապահովութեան Խորհուրդի նիստ պա – հանջեց, որպէսզի քննութեան առնուի Չինացիներու յարձակումը Փարասելի կղզեխումբին վրայ : Ըստ Սայկոնի՝ Չինացիք գրաւելէ ետք այդ կղզեխումբը, այժմ կը պատրաստուին գրաւել Սփրաթլի կղզեխումբը :

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ուժերը արդէն սկսան պարպել իրենց յառաջացեալ դիրքերը Սուէզի մօտերը : Ճշդուած համաձայնութեամբ զինուորական ուժերու հեռացման գործողութիւնը պիտի տեւէ 40 օր :

ՏԽՐՈՒԽՆԻ.— ԵՂԻԱ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Յունուար 23ին, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, Սէն Քլուի հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր գործողութեան ենթարկուելու համար, իր մահկանացուն կնքեց մեր շրջանի հին եւ հաւատաւոր ընկերներէն Եղիազար Մինասեան, աւելի ծանօթ ընկ. Եղօ անունով :

Ողբացեալը բնիկ Սեբաստացի էր եւ եղբայրն էր Գրիգոր Զաւուշի : 1915ի տեղահանութեան, իր եղբօր հետ կ'ապաստանի լեռները եւ զինական խումբով կ'ասպատակեն շրջակայքի թուրք գիւղերը :

Զինադադարէն ետք կը մեկնի Հայաստան եւ կը ծառայէ հայկական բանակին մէջ : Իր մասնակցութիւնը կը բերէ փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութեան, որմէ ետք կ'անցնի նախ Պարսկաստան, ապա Պուլկարիա եւ հոնկէ ալ Ֆրանսա : Հոս եւս ան կը լծուի հանրային գործունէութեան, միշտ նուիրումով եւ ժրաջան ոգիով աշխատելով իր շատ սիրելի ժողովուրդին եւ կուսակցութեան համար :

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏԸ

(Մահուան 17րդ տարելիցին առթիւ)

—O—

Օրեր իրարու ետեւէ կ'անցնին։ Ամիսները, տարիները իրարու կը յաջորդեն։ Մեր՝ ապրողներուս օրերը հետզհետէ կը կարճնան։ Մեզմէ անդարձ բաժնուողներուն համրանքը օր–աւուր կ'աւելնայ։ Եթէ մեկնողներուն բաժինը սեւ, ցուրտ հողն է, մեր ալ բաժինը ցաւն է, կսկիծն է, անվերջ եւ անհատնում մորմոքն է...

Ինչե՞ր, ի՞նչ պատուական «անձինք նուիրեալք»ներ թաղեցինք այս երկնակամարին տակ... Անձինք՝ որոնք յետնորդ փաղանգն էին այն միւս լուսաւորեալ նուիրեալներուն, որոնց դժխեմ յուղարկաւորները եղանք կանուխէն, շատ կանուխէն։

Հայ աշխարհը իր տառապակոծ պատմութեան ընթացքին, չդադրեցաւ իր արգանդը բեղնաւորել հայրենասէր հանճարներով։ Բանին ու լուսաւոր դպրութեան ի՜նչ աննման քուրմեր, ճշմարիտին ու գեղեցկութեան ի՜նչ անկրկնելի մշակներ, որոնք իրենց իմացական կարողութեամբ մեր մտաւոր հարստութեան լուսաշող մեհեանները կերտեցին։

Օ՛, փա՛ռք Հայոց աստուածներուն՝ Տիրամայր Անահիտին, Լուսնթագ Աստղիկին, Հուրծամ Վահագնին։

Անտարակոյս, զանոնք յիշելը, անոնց անմեռ յիշատակներով ապրիլը մեր պարծանքը ու նաեւ սփոփանքն է. չէ՞ որ մեռելներն են որ կը լուսաւորեն ապրողներուն կամ ողջերուն ճամբան։ Ըսուած է—«Համրեցէք ձեր մեռելները, ըսեմ ձեզի թէ քանի՞ ողջեր կան ձեզմէ»։

Այո՛, տարագիրի մեր ճամբաներուն վրայ, այս երկրին մէջ ալ, մենք մշակներ եւ վարպետներ թաղեցինք։ Բանիմաց, նկուն, նուիրեալ «խալֆա»ներ եւ պատկառելի «ուստա»ներ։ Մեր ծաղկեալ անդաստանին բանիրուն նուիրեալները, բոլորը...

Անտարակոյս, «Ուստապաշի» մըն էր նաե՛ւ այս մէկը — շատերէն մէկը — վաւերական քուրմը մեր Դպրութեան, խստապահանջ ոստիկանապետը մայրենիքի մաքրութեան ու պայծառութեան։ Այս մէկը կը կոչուէր Շաւարշ Միսաքեան։

Մեր պատմութեան ընթացքին հայրենասէր, իրենց կոչումին ու աթոռին արժանի հայրապետներ ունեցած ենք, բայց անոնցմէ միայն մեծհոգի Խրիմեան Հայրապետն էր որ Հայրիկ բարձրագիր տիտղոսին արժանացաւ։ Ու այս Հայրիկ մակդիրը իր ամէնէն չքեղ, ամէնէն ազնուական իմաստով։

Մեր գրական անդաստանին մէջ նուազ թիւ մը չեն կազմեր արժանաւորները, որոնց գրող կամ բանաստեղծ անունը կուտանք, բայց երբ «ամենայն Հայոց բանաստեղծ»ը կ'ըսենք, Յովհաննէս Թումանեանը կը ցցուի մեր դիմաց։

Մեծ, անուանի, վաւերական հրապարակագիր – խմբագիրներ ալ չա՛տ ունեցած ենք, — Բիւզանդ Քէչեանէն, Արծրունիէն, Ռուբէն Զարդարեանէն մինչեւ մեր օրերը, բայց անոնց մէջ եւ անոնց հետ խմբագիր Շաւարշ Միսաքեանը տարբեր որակ մը ունի, որակ մը, որ զինք կը դասէ տարբեր պատուանդանի մը վրայ, պատմութիւնը եւ ժամանակը անպայման օր մը իրենց ճշմարիտ եւ արդար վճիռը կուտան այս մասին։

Օր մը, ասոր հաւատացողներէն ենք, երբ Ամենայն Հայոց խմբագիրը ըսուի, պիտի հասկնանք, պիտի հասկնան մեզմէ ետք եկող սերունդներն ալ թէ՝ անիկա քանիերորդ դարուն ապրած խմբագիր Շաւարշ Միսաքեանն է։

Իր ժամանակակիցները, — համակիր թէ հակառակորդ, — խօսելով իր մասին կ'ըսէին, — «Ինչ որ ունի, «ի վերուստ» տրուած է իրեն»։

Ճի՛շդ է, ճի՛շդ եւ արդար էր այս բնորոշումը։ Ինչ որ տրուած էր իրեն — լեզու, ճաշակ, ոճ, — ու հայ լեզուի յաւելեալ մասունքները, զինք բարձրացուցին մեր դպրութեան բարձրագիր պատուանդանը, ու անոր ուսերուն վրայ ձգեցին Մայրենիքի ծիրանազոյն պատմուճանը։

Այսօր, — մօտ երկու տասնեակ տարիներ, — իր հրաթեւ գրիչը դադրած է գործելէ, Մայրենիքի պարարտ, արգասաբեր հողը զրկուած է անոր կենսատու արգասաւորումէն... Այսօր, իր բազմափառ «Յառաջ»ին ճակատէն կը պակսի իր հռչակաւոր « Մեր Խօսք »ը։ Բայց իր ստուերն ու շունչը մի՛շտ կը դեգերի մեր շուրջ։ Ինք միշտ ներկայ է մեր մէջ, մեզմէ իւրաքանչիւրը իր սրտին խորը տաքուկ անկիւն մը վերապահած է իրեն. անիկա «մեռնող մարդ»ոցմէն չէ։ Մահը ամէն մարդու համար չէ։

Ու... Վա՛ղը, այո՛, վա՛ղը, երբ հայ աշխարհը իր հարթ ու ողորկ ճանապարհը գտնէ, մեր օրերու քէները վերնան, կիրքերը հանդարտին, հորիզոնին վրայ օդը պայծառանայ ու հայրենի աշխարհը կարենայ իր խօսքը ըսել անկաշկանդ, անպայման հոն եւ հոս խմբագիր Շաւարշ Միսաքեանի մնայուն եւ արժանի մակդիրը պիտի ըլլայ — «Ամենայն Հայոց խմբագրապետը»։

Եւ ասիկա վարձատրութիւն մը չէ որ պիտի ըլլայ իրեն, այլ ճշմարիտ եւ արդար հատուցում մը մեր կողմէ։

Մինչ այդ, հազար օրհներգ, հազար փա՛ռք իր անունին եւ վաստակին։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԸ

ԳՐՉԻ ԵՒ ՄՏՔԻ ՎԱՐՊԵՏԸ

«Նըւիրուի՛լ պէտք էր «քեզի», ու դուն տեսար այն ատեն,
Քու վէրքերէդ աւելի խորունկ վէրքեր ու ցաւեր.
Կը մորթէին ժողովուրդ մ'որ առած մուրճը ձեռքին՝
Սա կաւեղէն դարուն վրայ կը կերտէր դարը մարմար»։

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Աշուն էր եւ տխրութիւն։ Քաղաքին բարձրաբերձ ծխնելոյզները մոխիրներու փոշի կը փսխէին տխուր եւ գիջեր։ Գործարանները այդ օրը այրիացած պառաւներու պէս սուգի մէջ էին կարծես։

Հեռաւոր դաշտերն ու պարտէզները բնութեան ծոցը, աղուոր երախաներու պէս մշի՛կ-մշի՛կ քուն կը քաշէին։

Աշուն էր, եւ տխրութիւն։ Այդ օրը սովորական օրերուն պէս չէր։ Ուրիշ էր։ Կրակ կար հոգիներու մէջ եւ սիրտերը կը բաբախէին։

Նոյեմբերեան սաստիկ հովն ու թեթեւ անձրեւը կուլար դուրսը։ Բայց իմ հոգիս ուրիշ տեղ էր։ Այդ օրը ես հոգեպէս հաստատ էի։ Գիտէի որ պիտի գար։ Ի՞նչպէս։ Ե՞րբ։ Ո՞ւր։ Գրչի եւ մտքի իշխանը՝ պիտի գար. մեր փոքրիկ քաղաքը՝ ուրտեղ տարագիր ժողովուրդին մէկ մասնիկը ինքն իրմով կը տապկուէ՛ր։ Հպարտ էի, որ իմ հիւրս պիտի ըլլար։

Դուրսը եռուզեռ կար։ Աշնանային տխրութեան հետ, մարդիկ տարբեր դիմագիծ ունէին։ Մանկամարդ աղջիկներ եւ երիտասարդ հարսներ իրենց առօրեայ աշխատանքին կ'երթային։

Գիտէի որ պիտի գար։ Ո՞ւր։ Ի՞նչպէս։ Ե՞րբ։

Առաւօտ լուսայ։ Շատ մը «Մարշան Փոէններ» արդէն իրենց վրանները չոկած, աշխատանքի վրայ էին։

Ես անճարակ առեւտրական — որպէսզի հրմշտուքի եւ շուարումի չմատնուիմ — նախ՝ շուկայի վրայ, պաղ երկաթները մէկիկ-մէկիկ իրենց տեղերը տեղաւորեցի, որպէսզի ամուր ըլլան՝ անակնկալ հովին ու փոթորիկին։ Մտածումներու երկվարիս հետ կը սպասէի անհամբեր։

Եկա՞ւ։ Աշուն էր, եւ օդը լալկան։ Աշնանային հովը իր չար երգերով իմ սիրտս կ'արխինոտէր։ Ո՞ւր մնաց։ Տունը մարդ մարդաձայն չկայ։ Սխալ հասցէի չերթա՛յ։

Ժամեր, ժամեր այս մտածումներով պաշարուած էի, բայց հեռուէն՝ հեռաւոր լոյսի մը պէս ան սկսաւ փայլիլ. կ'երեւի փնտռտուքի վրայ էր։ Ինքն էր։ Գրչի եւ խօսքի վարպետը։ Բծախնդիր խմբագիրը։

Ուրախութիւնս անսահման էր։ Ի՞նչ է, նիւթական հարստութիւնը, երբ չունիս հոգեկան հարստութիւն։ Ես այդ օրը ամէնէն հարուստն էի։

Հեռուէն կը դիտեմ իր անժպիտ դէմքը։ Խոշոր պայուսակը ձեռքին՝ քիչ մը յոգնած քայլերով կը մօտենայ ու առաջին խօսքը կ'ըլլայ. — Հո՞ս ես, շուկայի վրայ։

Աշուն էր ու Նոյեմբերեան սաստիկ հովն ու ցուրտը սկսած էին խածնե՛լ։ «Մարշան Փոէն»ներուն երկաթէ եւ փայտէ ձողերով վրանները սկսած էին դողդղալ։ Գործս կը ձգեմ։ Կ'առնեմ պայուսակը ձեռքէն, ու մենք կը քալենք քով քովի։ Շրջապտոյտ մը կ'ընենք միասին։ Ամբողջ քառորդ ժամ կը դառնանք աջ ու ձախ։

— Այս բոլորը Հայե՞ր են։

— Այո, կը պատասխանեմ։

— Շուկայի ապրանքներն ալ ի՞րենցն են։

— Այո, կ'ըլլայ պատասխանս։

— Ուրեմն Մարշէն ալ Հայաստան է։

Այս ժողովուրդը չի մեռնիր, կ'ըսէ ու կը լռէ։

Անխօս կը հեռանանք ու կը հասնինք տուն։ Հազիւ տուն հասած, իրեն առջեւ կը շարեմ օրուան թերթերը։ Եւ ես դուրս կ'երթամ, որպէսզի շուկայի վրայ եղած ապրանքներս կարգի դնեմ։ Մարմինս ու հոգիս թեւեր առած՝ կը հրճուիմ իր ներկայութենէն իմ տանս սեմէն ներս։

Մէկ ժամ յետոյ կը վերադառնամ տուն։ Ի՞նչ տեսնեմ, Աստուած իմ։ Այդ օրուան «Յառաջ»ը սեղանին վրայ — կարմիր մատիտով գիծեր։

— Այս ի՞նչ է։

— Նայէ՛ քովս, կ'ըլլայ խօսքը։

Թերթը ձեռքս, կը դիտեմ դէմքը ու միտքս կ'ըսեմ. «Այս մարդը պէտք չ մեռնի»։ Կարմիր գիծերու այդ փորձանքը՝ օրուան խմբագրականին վրայ — ուրիշ յօդուածի մը վրայ։

Ու յանկարծ խորհուրդներու մէջ կ'իյնամ. — Ի՞նչպէս կարելի է «կարմիր գիծ» քաշել խմբագրականի մը քանի մը տողերուն վրայ, երբ գրողը յայտնի մտաւորական մըն է։ «Վա՛յ, վա՛յ կ'ըսեմ, ուրեմն մեր գրած թղթակցութիւնները ինչպիսի՛ մաղէ կ'անցընէ այս «[illegible]» խմբագիրը։

Լուռ եմ։ Մեսրոպի ու Սահակի լոյսը երեւի այս մարդուն ձեռքն է։ Ու կը դառնայ կ'ըսէ ինծի.

— Դուն ալ տակաւին չսորվեցար զանազանել թղթակցութիւնը եւ յօդուածը։ Ամէն բանէ առաջ, հայերէն սորվէ։

Աշուն էր եւ տխրութիւն։ Ահա՛, գրչի վարպետը, տանս սեմէն ներս։ Զաւակներուս հետ սեղան նստած, անոնց անուշիկ ժպիտներուն հետ ինքն ալ կը ժպտի։ Մեր հացն ու աղը, գինին ու ջուրը միասին կը բաժնէ։ Ի՜նչ ուրախութիւն։ «[illegible]» որբեր էինք երբ այս ափերը

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Աստղերով լեցուն պայծառ գիշեր մըն է, ծովին վրայ կ'երեւան շոգենաւերը իրենց կարմիր, դեղին, կանանչ գունաւոր լոյսերով, շոգեմակոյկներ անընդհատ կ'երթան կուգան, անսովոր ոգեւորութիւն մը կը տիրէ ծովուն վրայ, ամէն կողմ։ Քարափին վրայ սայլակները կ'անցնին իրենց տխուր բեռներով։ Ա՛լ չեմ ուզեր համրել։

Փայտէ ծալլուող բազկաթոռի մը մէջ ընկղմած, երեսս ծովին, ժամերով կը նստիմ ու կը ծխեմ։ Հեռուն՝ Սառայ Պուռնուի մօտ՝ կը նշմարեմ մեծ մաւունա մը, որուն մէջէն մերթ ընդ մերթ բաներ կը նետեն ծովը. մաւունային մէջ երկու պզտիկ լապտերներ կը վառին։ Կը զգամ թէ չարաշուք բան մը կը դառնայ այդ նաւուն մէջ եւ ուշադրութիւնս կը կրկնապատկեմ։ Կամաց կամաց աւելի յստակօրէն կը սկսիմ տեսնել։ Մաւունային մէջ վեց եօթը մարդ կայ, որոնք անընդհատ կը շարժին ու ատեն ատեն խոշորկեկ ծրար մը կը նետեն ծովը։ Անկումէն յառաջ եկած ջուրին ձայնը կը հասնի մինչեւ ինծի։

Սպաննուած Հայերուն դիակներն են...։

Այս գործողութիւնը երկու ժամէ աւելի կը տեւէ. դիակները կամաց կամաց կը նետուին ծով ու կ'երեւայ թէ ամէն դիակի հետ քար մը կամ երկաթի կտոր մը կը կապեն որպէսզի ջուրին երեսը չմնայ։

Այս մաւունան դեռ իր բեռը չպարպած՝ ուրիշ մը կը մօտենայ, նոյնպէս երկու լապտերներով լուսաւորուած։

Սոսկումով վար կ'իջնեմ ու կը փակուիմ խցիկիս մէջ։

Անքուն գիշեր մը անցընելէ ետքը, արշալոյսին վեր կ'ելլեմ, Սիտոնի կամրջակին վրայ։ Նաւին մէջ առջի իրիկուան հանդիպած մարդիկս, գրեթէ բոլորն ալ, հո՛ն են։

Սիտոնի ճիշդ դէմը, քարափներուն վրայ բացուող փողոցի մը մէջ, քսանասունի չափ մարդիկ կը խորհրդակցին ու ատեն ատեն կը նային փողոցին մէջ գտնուող երկու հին քարաշէն խաներու պատուհաններուն՝ որոնց փայտէ փեղկերը ամուր գոցուած են։ Այդ խաներէն մէկուն մուտքը երկրորդ յարկէն է եւ փողոցին վրայ գտնուած փայտէ սանդուխով մը կը հաղորդակցի դուրսի հետ։ Քանի մը հոգի վեր կ'ելլեն ու կը փորձեն դուռը խորտակել, բայց կ'երեւայ որ բաւական հաստատ է ու ներսէն ալ ամրացած, այնպէս որ յուսահատ վար կ'իջնեն։

Քիչ մը ետքը փայտէ շարժուն ելնարան մը կը բերեն եւ պատին կռթնցնելով՝ երկու հոգի կը բարձրանան մինչեւ պատուհաններէն մէկը, որ, ինչպէս ըսի, փայտէ փեղկով գոցուած է։ Երկաթի քանի մը հարուած բաւական կ'ըլլայ փեղկին թեւերէն մէկը քակելու։ Ելնարանին վրայ գտնուողներէն մին վար կ'իջնէ, իսկ միւսը զգուշութեամբ գլուխը պատուհանէն ներս կը խօթէ ու բաւական ժամանակ կը մնայ։ Վերջապէս գլուխը դուրս քաշելով՝ վարը կեցող խումբին կը դառնայ ու կը գոչէ.

— Բան չկայ, դուք ալ եկէք։

Ու պատուհանէն ներս կը մտնէ։

Իր քաջալերիչ հրաւէրին կը պատասխանեն քանի մը Թուրք, որոնք վեր կ'ելլեն բիրերով զինուած։

Ներս մտնողներուն առաջին գործը կ'ըլլայ խանին դուռը բանալ։

Աւելի աղէկ տեսնելու համար անցած դարձածը, «Սիտոն»ի պաշտօնեաները քանի մը դիտակ կը բերեն, թէեւ պարզ աչքով յստակօրէն կը տեսնուէր ամէն բան։

Պահ մը ետքը պատուհանին առջեւ կ'երեւան երեք մարդիկ եւ դուրս՝ սալայատակին վրայ՝ կը նետեն հայ բեռնակիր մը, արդէն կիսամեռ վիճակի մէջ։ Փողոցը գտնուողները ցնծութեան աղաղակներով կը յարձակին որսին վրայ ու քանի մը հարուածով գործը կը լմնցնեն։

— Անդին գացէք, կը պոռայ մէկը պատուհանէն ու Հայու մը նոր մարմինը կ'իյնայ գետին։

Երէկուան սրտատրոփ անձկութիւնը եւ զայրացումը չի տիրեր շոգենաւին մէջ։

Ա՛լ վարժուած ենք այդ տեսարանին։

Նաւին պաշտօնեաներէն մին, մատակարարը, որ գծագրել գիտէ, իր տետրակը կը բերէ, մեր առջեւ պարզուած տեսարանին ուրուագիծը առնելու համար։

Չորս հոգի, այսպէս, պատուհանէն մէկիկ մէկիկ վար կը նետուին ու բիրերու տակ կը մեռցուին։

Չմոռնամ ըսելու որ երեք ոստիկան ներկայ են այդ գործողութեան, սակայն իբրեւ հանդիսատես միայն։ Իրենցմէ ոչ մէկը կը մասնակցի սպանութեան։

Սակայն փողոցը գտնուողները կը սկսին կատղիլ իրենց վերի ընկերներուն դէմ եւ իրաւունք ալ ունին։

Վար նետուած Հայերուն եւ ոչ մէկուն գրպանէն ժամացոյց կամ ստակ կրնան գտնել։

Յայտնի կ'երեւայ որ վերը գտնուողները զանոնք կողոպտելէ ետքը՝ դիակները միայն տուած են վարիններուն։

(21 – Շար․)

ինկանք: Որքա՜ն, որքա՜ն հպարտ էի, որ անբասիր ու մեծ խմբագիր մը, առանց ինքնահաւան ու ամբարտաւան հովերու, լոյսի կարօտ իր աղքատ աշակերտին հետ է:

Այդ օրը տխրութիւն կար իր դէմքին վրայ: Անձնական մարդկային տխրութիւն եւ ցաւ չէր, այլ Հայու տառապանքին ցաւն էր: Մեր ամէնօրեայ ճակատագրին մութ ապագային տրտմութիւնն էր: Ցուդ-ուեցայ: Լռեցինք:

«Առաւօտ Լուսոյ» կ'երգէր շատ կամաց:

— Այդ ի՞նչ երգ է, ընկ. Շաւարշ, ըսի:

Զպատասխանեց: Աշակերտը վարպետին երգէն բան չհասկցաւ: Ու ես ներքնապէս կը տառապէի:

Անցան ամիսներ: Եկաւ ձմեռ եւ ի՜նչ ձմեռ: Յունուարի այդ ձմեռէն առաջ, իր մէկ նամակով կը գրէր.

«Սաքօ՛, անտեղի է վրդովումդ, Թըղթակցութիւն ու յօդուած գրելը պէտք է սորվիլ, բաժակ մը գինի խմէ եւ հան – գստացիր»:

Այդ մեծ վարպետին, անխարդախ հոգին բոլորին հետ էր: Տիւ եւ գիշեր հոգի կը մաշեցնէր, որպէսզի Թերթը անխափան ըլլայ. հայերէնը Լուսաւորիչի կանթեղին պէս լուսաւորուի, ու բոլոր սեմերէն ներս մտնէ:

Գրչի վարպետը լռած էր Յունուարի՜ն: Անխարդախ խմբագրապետը չկար այլեւս: Ու ես վիրաւոր եղնիկի պէս վէրքերս կը լիզե՛մ, որովհետեւ որբերուս, լքուածներուս, մաքի ու գրչի անկեղծ մարդն էր: Իր մահուընէն ամիսներ առաջ կը գրէր՝ «անգամ մըն ալ պատառ պիտի գամ»: Ու ես կը սպասէի ուռնաձայնին:

Ո՞ւր: Ե՞րբ: Է՜հ շատ էր այդ կեանքը: Զգուեցա՞ր: Որո՞ւն քէն ըրիր: Բնութեա՞ն: Բայց չէ՞ որ գեղեցիկ է բնութիւնը իր հրաշալիքներով: Մարդկութեա՞ն: Նենգամիտ ու դաւաճան: Կեղծաւոր խարդախ:

Գլուխդ վե՛ր, վե՛ր առ վարպետ, ու տես թէ ի՜նչ Թունաւոր շրթներով զիրար կը համբուրեն կեղծաւորնե՛րը: Մարդկութիւնը հիւանդ է, վարպետ:

Օ՛, դուն խոհալից ու համոզուած, խորաթափանց վարպետ, խղճի անբասիր մարդ, թո՛ղ որ ճչա՛մ դեռ իմ ամուր հոգիովս, թէ դուն ամէն բանէ առաջ Մարդ էիր: Շատերէն մէկը: Հայ էիր: Գաղափարական իշխան մըն էիր: Խորհուրդներու մեհեան մը:

«Պիտի գամ» ըսիր: Ու ես կը սպասեմ քեզի: Մենք հպարտ էինք քեզմով: Վէրքերով եւ երգերով մեր հոգիները կը տաքցնէիր: Ինքնահաւան եւ նիւթապաշտ սա դարուն, դէմքերն ու հոգիները դի – մակներ փոխած են:

Բայց իմ սիրտս զօրաւոր է: Ու հոգիս Թռիչքներ առած, պիտի ճեղքէ հովիտներն ու լեռները, ծառերն ու բլուրները, ու պիտի գտնէ քեզի:

Դուն անխարդախ վարպետ:

Դուն մտածումի գեղեցկութիւն:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

"ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ"

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—0—

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը դարձած է մեր գաղութի ամէնէն գործունեայ կազմակերպութիւններէն մէկը եւ իր բոլոր ձեռնարկները — ըլլան անոնք կազմա – կերպուած մասնաճիւղերու կողմէ թէ Շրջանային Վարչութեան — ընդհանրապէս կը վայելեն մեծ ժողովրդականու – թիւն: Ասոր ապացոյցը ունեցանք, անգամ մը եւս, Կիրակի Յունուար 20ին, «Մանուկներու Օր»ուան առիթով:

Համակրելի եւ խանդավառիչ ձեռնարկ մը, որ կը կազմակերպուի ամէն ձմեռ, բոլոր շրջաններու մէջ, իբրեւ տեսակ մը շարունակութիւնը Պելֆոնթէնի ամառնային կայանին: Փարիզի մէջ, Շրջ. Վարչութիւնն է որ նախաձեռնարկ կ'ըլլայ «Մանուկներու Օր»ուան կազմակերպութեան:

Այս տարի եւս իբրեւ հանդիսավայր ընտրուած էր Մխիթարեաններու Սեւրի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը: Իր ընդարձակ պարտէզներով, իր խաղադաշ – տերով եւ ըստ բաւականին յարմար սրահով՝ իտէալ վայր մը նման հանդիսութեան մը համար, մանաւանդ երբ օդն ալ լաւ, ինչպէս անցեալ Կիրակի:

Ժամը 14էն սկսեալ, արդէն հոն էին մեծ թիւով մանուկներ, որոնք կը վազվզէին ու կը խաղային բակին մէջ, վերադառնելով, գէթ քանի մը ժամուան ընթացքին, կայանի կեանքը: Ժամը 15·30ին երբ հանդէսը սկսաւ, «Մ. Պէշիկթաշլեան-Գ. Մ. Ալէմշահ» սրահը բերնէ բերան լեցուն էր — առջեւի շարքերը մանուկներով, ետեւինները՝ ծնողքներով կամ համակիրներով:

Շրջանային Վարչութեան նախագահուհին՝ Օր. Աստղիկ Առաքելեան հակիրճ ճառ մը, որուն մէջ շեշտեց Կապոյտ Խաչի դերը եւ կայանի օգտակարութիւնը մանուկներու հայեցի կրթութեան մէջ: Ու աւելցուց.— «Ֆր. Կապ. Խաչը այս տարի Թեւակոխեց իր գոյութեան 45ամեակը: Հակառակ իր տարիքին ու անցեալի բեղուն գործունէութեան, Ֆր. Կապոյտ Խաչը ոչ միայն յոգնութեան նշաններ ցոյց չի տար, այլեւ այսօր ալ կը ներկայանայ իր 18 մասնաճիւղերով տարածուն ուժեղ կազմակերպութիւն մը, գիտակից իր առաքելութեան եւ պատրաստ ծառայելու իր ժողովուրդին, յատկապէս մանուկներու հայեցի դաստիարակութեամբ: Կապոյտ Խաչը իր գոյութեան ընթացքին իր ուշադրութեան առարկան ըրած է մանուկները: Այսօր ալ իր դպրոցներով ու մանաւանդ ամառնային կայանի երկու ամսուան կեանքով: Կապոյտ Խաչի աշխատանքը, շուտով կը մոռցուի եթէ ծնողքները իրենց կարգին ճիգ չընեն նոյնը ընելու տունէն ներս: Կայան կուգան մանուկներ, ոմանք որոշ չափով գիտեն հայերէն, ուրիշներ ոչ իսկ մէկ բառ: Վեցտարեկան փոքրիկ մը այս ամառ այնպիսի հետաքրքրութեամբ ու ականծանքով, լուր կը լսէր եւ կ'արձանագրէր հայերէն երգն ու լեզուն: Ըսինք տղուն որ երբ վերադառնայ կրկնէ տունը, — մանաւանդ ըսէ անոնց որ իրեն հետ հայերէն խօսին: Մեկնելու վայրկեանին, հարցուցինք թէ կը յիշէ՞ իր խոստումը, այո՛, ըսաւ: պիտի ըսե՛մ. — «Հետս հայերէն խօսեցէք»: Մանուկը որ մեր վաղուան յոյսն ու հայ ոգին շարունակողն է պէտք է ճանչնայ ու սիրէ հայ լեզուն եւ հայ գիրը: Ինքն ալ իր կարգին փոխանցելու համար յաջորդաբար, որպէսզի ապրի եւ գոյատեւէ Հայը»:

Ապա սկսաւ օրուան յայտագիրը, «Յառաջ Նահատակ»ի երգեցողութեամբ, մեծ երախաներու կողմէ: Կայանի մէջ բաղմիցս տեղի ունեցող երեկոյթներէն մէկը ապրելու տպաւորութիւնն է զոր ունեցանք ամբողջ երկու ժամ ու կէս: Քիչ մը աւելի խնամուած ձեւով, բնականաբար: Խմբերգներ, արտասանութիւններ, պարեր, մանկական խաղեր եւ մասնաւոր կերպով հրաւիրուած հապիտներու ծաղրածութիններ ու, վերջաւորութեան, կարճ ժապաւէն մը կայանի կեանքէն:

Երկար պիտի ըլլար ամբողջ յայտագիրը մանրամասնել հոս եւ անվերջանալի՝ անուններ յիշատակել: Սրահին մէջ թէ բեմին վրայ՝ բոլոր մանուկներն էին որ կը մասնակցէին իրենց գիտցած կամ ուզած ձեւով: Կը նստէին, կ'ելլէին, տեղ կը փոխէին, բեմ կը բարձրանային ու կ'իջնէին, զիրար կը կանչէին, կ'ազմկէին, ոմանք կուլային, ուրիշներ լուռ ու լուրջ մտիկ կ'ընէին, մէկ խօսքով՝ ամէնքն ալ բան մը կ'ընէին: Իրենք էին օրուան թէ՛ գլխաւոր հանդիսականները, թէ դերակատարները: Հանդէսի ընթացքին արդէն տիրող այս եռուզեռը տասնապատկուեցաւ, երբ դադարի ընթացքին սկսաւ նախընթրիքի բաշխումը:

Սովորական իմաստով հանդէս մը չէ «Մանուկներու Օր»ը: Խանդավառ եւ կենսայորդ տօն է: Եւ կարելի չէ անտարբեր մնալ ի տես հարիւրաւոր մանուկներու — հա՛յ մանուկներու — որոնք գրաւականն են Հայութեան գոյատեւումին ու յառաջընթացին: Անոնց անմեղ ճռուողիւնները, անվերջ խլրտումները, երգերն ու արտասանութիւնները, պարերն ու խաղերը մեծ խանդավառութեամբ կը լեցնեն ըսփիւռքի հայ սիրտերը եւ լաւատեսու – թեան շունչ մը կը փչեն նոյնիսկ ամէնէն յուսալիք հոգիներու մէջ:

Մանուկը մարմնացումն է կեանքի եւ յոյսի: Մանուկին ծառայել՝ կը նշանակէ ծառայել մեր ապագային: Ա՛յս է վստահաբար գաղտնիքը այն մեծ համակրանքին ու ժողովրդականութեան զոր կը վայելէ Կապոյտ Խաչը, որուն գործու – նէութեան գլխաւոր առանցքը կը կազմէ հայ մանուկներու ազգային դաստիարակութիւնը:

Այսպիսի կազմակերպութիւններ ար – ժանի են ժողովուրդի անվերապահ երախտագիտութեան եւ անսակարկ օժանդա – կութեան: Որքան բարգաւաճին ու զօրանան անոնք, այնքան աւելի ամուր հիմերու վրայ դրուած կ'ըլլայ Հայութեան ապագան:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ յանկարծամահ եղած է Տիկին Սրբուհի Վարդանեան, ընտրանի դէմք մը Պոլսոյ հայ կանացի մտաւորականութեան եւ գեղարուեստի: Օժտուած մշակութային լուրջ դաստիարակու – թեամբ, ջերմ սիրահար արուեստներու, դպրութեան եւ երաժշտութեան, Սրբուհի Վարդանեան ընիկ Սկիւտարցի, մեծ – ցած Բաբելեաններու, Զրաքեաններու, Զարիֆեաններու եւ Թէքէեաններու շունչին տակ, իր հոգիին մէջ ամփոփած էր այդ մթնոլորտին անոյշ գեղեցկութիւնը: Ազգային եւ գեղարուեստական բոլոր ձեռնարկներու ոգին էր ու մղիչ ուժը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Շաբաթ, Յունուար 19ին, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած Շիշլիի գերեզմանատունը:

ՏԻԹՐՕՅԹԻ մէջ, Յունուար 13ին, տեղի ունեցած է տեղւոյն ՀՕՄի ամէնօր – եայ վարժարանի ճաշը՝ գեղարուեստական յայտագրով եւ հովանաւորութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ամերիկայի եւ Քանատայի պատուիրակ Գարեգին Արք. Սարգիսեանի, որ նաեւ բանախօսած է այս առթիւ: Խօսած են նոյնպէս Հայ Կրթական Հիմնարկութեան քարտուղար ընկ. Բիւզանդ Կռանեան եւն ՀՕՄի Կեդր. Վարչութեան նախագահուհի ընկերուհի Արփի Զարխուտեան, որ պարզած է Միութեան կրթանուէր աշխա – տանքներն ու հայապահպանումի ճակա – տին վրայ իրագործած նպատակները: Ներկաները լիաբուռն մասնակցած են հանգանակութեան: Նուիրատուութիւն – ներէ գոյացած է աւելի քան 50·000 տոլար:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Յունուար 10ին նուագահանդէս մը տուած է սրնգահար Այլին Հատիտեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Արփի Եադուպեանի: Յայտագիրը կազ – մուած է Պախի, Հենտըլի, Թելեմանի, Տըլլիսիի, Պարթոքի եւ Հինտըմիթի գործերէ: Յայտագրէն դուրս նուագած են Բ. Կանաչեանի «Օրօր»ը: Այլին Հատիտեան սրինգի եւ գլավէնի դասընթացք – ներու կը հետեւի Մ. Նահանգներու մէջ եւ շրջանաւարտ է Պէյրութի ամերիկեան համալսարանի գեղարուեստից վարժա – րանէն:

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

2.

— Տիկին Բոլլան տա՞նն է, :կե՛տտի

— Այո, պարոն: Հագնւում է: Մտէք, խնդրեմ, դահլիճ: Մի քանի րոպէից կը գայ:

Եւ Կետտին իսկական Դեւոնշիրցի Անգլուհու քաղաքավարութեամբ այցե – լուին առաջնորդեց դահլիճ: Մարտինին նրա մասնաւոր համակրանքն էր վայե – լում: Մարտինին խօսում էր անգլերէն, ի հարկէ, ինչպէս օտարական, բայց բաւական տանելի. երբեք չէր նստում մինչեւ ուշ գիշեր ու մինչեւ ձայնի խզուելը չէր խօսում քաղաքականութիւնից, չնա – յելով իր տիրուհու յոգնածութեանը, ինչպէս անում էին միւս այցելուները, բացի դրանից նա եկել էր Դեւոնշիր՝ փարատելու իր տիրուհու վիշտը, երբ վերջինս կորցրել էր իր երեխային, ու ամուսինն էլ մահուան անկողնումն էր: Այն օրուանից այդ հաստլիկ, դանդաղ ու հանդարտ մարդը Կետտիի համար դարձել էր նոյնպէս մի «ընտանիքի անդամ», ինչպէս եւ այդ ծոյլ սեւ կատուն, որ այժմ տեղաւորւում էր հիւրի ծնկներին: Փիսոն էլ իր կողմից նայում էր Մարտինի վրայ, ինչպէս մի օգտակար ու սովոր տնային պարագայի. այդ հիւրը երբեք իր պոչը չէր կոխում եւ ընդհանրապէս իրեն այնպէս էր պահում, ինչպէս վայել է մարդուն: Շատ յարմար ծնկներ ունէր, ուր փիսոն ախորժելով էր պառկում ու մռմռում, իսկ ճաշի ժամանակ երբեք չէր մոռանում նա, որ կատուների համար ըրնաւ հետաքրքիր չէ միայն նայելը, թէ մարդիկ ինչպէս են ձուկ ուտում: Մի խոր բարեկամութիւն էր ընկել նրանց մէջ: Է՜հ, մի ժամանակ, երբ փիսոն դեռ մի փոքրիկ փիսիկ էր, իսկ տիրուհին էլ խիստ հիւանդ ու նրա մասին հոգալու անկարող, Մարտինին բերել էր նրան Անգլիայից՝ մի յարմար զամբիւղի մէջ դրած: Այդ օրից սկսած երկար փորձառութիւնը սովորեցրել էր փիսոյին, որ այդ դանդաղաշարժ մարդկային արարածը մի վստահելի բարեկամ էր:

— Ի՞նչ լաւ սարքուել էք այդտեղ երկուսով, — ասաց Ջեմման սենեակ մտնելով, — կարծես տեղաւորուել էք ամբողջ երեկոյի համար:

Մարտինին զգոյշ բարձրացրեց կատուին ծնկներից:

— Կանուխ եկայ, — ասաց նա, — յուսալով, որ ինձ մի բաժակ թէյ կը տաք գնալուց առաջ: Ահագին բազմութիւն է լինելու, իսկ Գրասսինին հազիւ թէ մի մարդավարի ընթրիք տայ մեզ: Այդ արիստոկրատ տներում մարդու փոր կըշտացնել չեն իմանում:

— Ա՜խ, ձեր չար լեզուն, — — ասաց կինը ծիծաղելով: — Ճիշդ, ինչպէս Գալլին: Խեղճ Գրասսինիի սեւական մեղքերը քիչ են կարծես, դեռ բարձում էք նրա ուսին եւ կնոջ աններելի տանտիկնութիւնը: Թէյ կը ստանաք մի-երկու րոպէից: Կետտին ձեզ համար Դեւոնշիրեան կարկանդակներ է պատրաստել:

— Կետտին բարի աղջիկ է, չէ՞, փիսօ՛: Ի դէպ, ուրեմն վճռեցիք հագնել ձեր այդ գեղեցիկ հագուստը: Վախենում էի, որ մոռանաք:

— Զէ՞ որ ձեզ խոստացայ հագնել, թէեւ քիչ տաք է արդէն այս գիշերուայ համար:

— Ֆիէզոլում աւելի զով կը լինի: Իսկ ձեզ ամէնից աւելի այդ սպիտակ քիշմիրն է վայելում: Մի քանի ծաղիկ եմ բերել, որ ամրացնէք ձեր հագուստի կրծքին:

— Ա՛, ի՜նչ հրաշալի վարդեր են. եւ ի՜նչպէս սիրում եմ ես: Բայց աւելի լաւ է դնենք ջուրը. ծաղիկը չեմ սիրում վըրաս:

— Զէ՞, ինչո՞ւ, ա՛յ, դա ձեր սնահաւատ երեւակայութիւններից մէկն է:

— Ճշմարիտ որ չէ: Բայց մտածում եմ, որ խեղճ ծաղիկների համար անտանելի ձանձրալի է լինելու ամբողջ գիշերը ինձ նման մի ձանձրալի էակի կրծքին ասեղուած լինելը:

— Վախենամ, թէ այս երեկոյ մեզ բոլորիս էլ սաստիկ ձանձրալի լինի: Այդ «գրոյցը» անտանելի ծանր է լինելու:

— Ինչո՞ւ:

— Է՛, Գրասսինին ինչ էլ որ սարքում է, իրեն պէս ձանձրալի է դուրս գալիս:

— Մի լինէք չար: Լաւ չէ, այդպէս ասում էք ու գնում մարդու տունը հիւր:

— Դուք միշտ իրաւացի էք, տիկին: Եթէ այդպէս է՝ ասենք ձանձրալի է լինելու, որովհետեւ հետաքրքիր մարդկանց կէսը այնտեղ չեն լինելու:

— Ինչո՞ւ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Մինասեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկ. Արամ Մինասեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), այրի Տիկ. Բ. Խաչիկեան (Հայաստան), այրի Տիկ. Բ. Մինասեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), այրի Տիկին Օհաննէսեան (Վիլ տ'Ավրէ), Տէր եւ Տիկ. Քօլակոֆով (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկ. Աղեքսան Մարտիրոսեան եւ զաւակները, Պր. Պալեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Ֆով եւ զաւակները, այրի Տիկ. Ազատնի Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Լէյլէքեան եւ զաւակները (Տէսին), այրի Տիկ. Մարիամ Տէրտէրեան եւ զաւակը Ժորժ, Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Թադէոս Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Գուրգէն Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թորոս Ասլանեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Գըլխեան եւ զաւակները, Տիկ. Զամանեան (Ամերիկա) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրաքրոջ, մօրեղբօր զաւկին եւ ազգականին՝

ԵՂԻՍԱ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի Յունուար 28, կէսօրէ յետոյ ժամը 13ը 45 անցած, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: Մարմինը կ'ամփոփուի Իսիի գերեզմանատունը ժամը 15ին:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ծաղկեպսակի փոխարէն կը խնդրուի նուէրներ ընել բարենպատակ ձեռնարկներու:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մոմճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յունուար 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԶՐԲԱՇԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Հրանդ Թադէոսեանէ 50 Ֆր. իրենց մօրաքրոջ տղուն Մելքոն Պօղոսեանի (Մարսէյլ) մահուան տխուր առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Շաւարշ Միսաքեանի մահուան 17րդ. տարելիցին առթիւ)

Սէն-Շամոնէն Ս. Ընտրիկեան 100 Ֆր. կը նուիրէ:

×

Փարիզէն, Մկրտիչ Աւետիսեան 100 Ֆր. կը նուիրէ ի յիշատակ «Ճակատամարտի»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժերոմի Թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ Երէցկին Թերզիեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եկեղեցիին. — Տէր Հմայեակ Քհն. յ Համբարձումեան 50, Խօրտէքեան ընտանիք 10, Պէրճ Կարապետեան 20, Մկրտիչ Զօրպաճեան 10, Տիկ. Պէրպէրեան 10, Այրի Տիկին Տէրօֆիեան 20, Այրի Տիկին Սինանեան 20, Գարէգին Հաճըեան 10, Շապուհ Համբարձումեան 20, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մելքոնեան 50, Բիւզանդ Զօրպաճեան 20 Ֆրանք, Յովհաննէս Սիմոնեան 10 Ֆրանք, Դպրոցին՝ Տէր-Մինասեան ընտանիք 50, Մանիկ Հոթօթեան 20, Մինասեան եղբարք 20, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մելքոնեան 50 Ֆրանք:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կը խօսի

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Դասախօս Սեւրի Մխիթարեան վարժարանի)

Նիւթ՝

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՆ ՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

կը կատարուին ընթերցումներ հեղինակներէն

Տեղի կ'ունենայ Յունուար 26, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին

Շաւարշ Միսաքեան սրահին մէջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Մ. Ը. Մ. -- ԱՐԾԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Յունուար 26 ժամը 22էն սկսեալ

HOTEL SPLENDID
31, Bld. d'Athènes

Orchestre :

André AUZIAS

Réservation : Comptoir du Musée, 3 Bd. Garibaldi — Tél. : 48-55-74

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 ֆր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Յունուար 26, ժամը ճիշդ 16-18, Ռիւ Պլէօի գրասենեակին մէջ: Օրակարգի վրայ է ընտրութիւն վարչութեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերուհիները Յունուար 27, Կիրակի ժամը 14.30ին, դպրոցի սրահը: Զեկուցում Տրջ. ժողովի մասին եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ եւ կամաւորներու ընդհանուր ժողովը Կիրակի Փետրուար 10, առաւօտեան 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Փետրուար 2, ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ լոյս

Au Casino de Charbonnières

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԴՐՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ

avec l'orchestre de Jacky MALEREY

— *ATTRACTIONS* —

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԱԼԱԳԵԱԶ» ԽՈՒՄԲԸ

ԶՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Réservation des tables : auprès de M. Jean Kalédjian
(78) 49-16-63 de 10 h. à 13 h. 30 (78) 49-07-48 de 14 à 18 h. 30

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23էն ԱՊՐԻԼ 6

ԱՊՐԻԼ 10էն ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը

— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԿԱԼԱ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 ԺԱՄԸ 16էՆ ՍԿՍԵԱԼ

SALLE DES FÊTES DE SARCELLES PLACE DU 11 NOVEMBRE

Նախաձեռնութեամբ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԻՆ,

Մասնակցութեամբ

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

NOMBREUSES ATTRACTIONS

MENU SOIGNÉ AMBIANCE AGRÉABLE

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
27
DIMANCHE
27 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ.	Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.923

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.923

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ ՋԱՐԴԱՐԱՐ ՔԷՄԱԼ ՊԷՅ

—o—

Թուրք պատմագիր Իսմայիլ Համի Տանիշմէնտ 1947էն 1955 Պոլսոյ մէջ լոյս ընծայեց չորս ստուար հատորներէ բաղկացած գիրք մը, որուն խորագիրն է Իզահըլը Օսմանլը Թարիհի Քրոնոլոժիսի (Մեկնաբանեալ Օսմանեան Պատմութեան ժամանակագրութիւն) :

Հեղինակը իր պատմութիւնը կը սկսի 1258էն (հիճրէթի 656) եւ կը վերջացնէ 1924ին (հիճրէթի 1342) թուականը : Ընդամէնը 666 տարուան պատմութիւն, Օսմանեան հարստութեան հիմնադիր Սուլթան Օսմանէն մինչեւ Օսմանեան վերջին սուլթանը, Մէհմէտ Զ. Վահիտէտտին եւ խալիֆա Ապտիւլմէճիտ, ժամանակագրական կարգով եւ գլխաւոր դէպքերու յիշատակութեամբ, քրիստոնէական թուականին առջեւ աւելցնելով մահմետականը (հիճրի) :

Պատմութիւն գրողը սկզբունքով պէտք է ըլլայ անկողմնակալ, առարկայական : Սակայն Թուրքին տրուած չէ գիտական դրութեամբ եւ անաչառ դատողութեամբ պարզել պատմական անցուդարձերն ու մեկնաբանել զանոնք :

Մեր նպատակը չէ գրախօսական գրել Տանիշմէնտի գրքին մասին : Կ'ուզենք դիտել տալ միայն, որ անիկա ըստ իր հայեցողութեան եւ նախասիրութեանց կը ներկայացնէ պատմական դէպքերն ու դէմքերը : Օրինակ՝ իրեն համար Ապտիւլ Համիտ Բ. «մեծ ժառանգորդն է Սուլթան Մէհմէտ Ֆաթիհի եւ Սիւլէյման Քանունիի եւ 33 տարի փառապանծ պահակն է եղած օսմանեան կայսրութեան» : Հիացումով կը խօսի Կարմիր Սուլթանին մասին :

Առնելով կ'առնէ Իթթիհատը, որ գերեզմանափորն եղաւ օսմանեան կայսրութեան :

Ջոյգ ցեղասպաններու հանդէպ իր հակասական զգացումները պատճառ մը չեն սակայն, որ պատմագիրը դատապարտութեան որեւէ խօսք ընէ հայկական ջարդերուն մասին : Ընդհակառակն Տանիշմէնտ գոհ է, որ Հայերը ջարդուած են : Կը խեղաթիւրէ Հայկական Հարցին հետ աղերս ունեցող դէպքերը՝ 1878էն սկսեալ : Ապստամբական նպատակներ կը վերագրէ Հայերուն՝ 1894ին, 1895ին եւ 1896ին — անշուշտ արդարացնելու համար համիտեան համատարած կոտորածները : Նոյնը՝ 1909ի Կիլիկիոյ ջարդին, մանաւանդ 1915ի Մեծ Եղեռնի մասին :

×

Այսօր մեր ընթերցողներուն կ'ուզէինք ներկայացնել Տանիշմէնտի լայնածաւալ երկասիրութեան մէջ Պողազլեանի արիւնռուշտ քայմաքամ Քէմալի մասին գրուածները (Դ. հատոր, 1703–1924, Պոլիս, 1955, էջ 457) :

Թուականը՝ 8 Ապրիլ 1919 (7 րէճէպ), Երեքշաբթի : *Խորագիրը՝* «Պողազլեանի քայմաքամ եւ Եոզղատի փոխ–միւթէսարրըֆ հանգուցեալ Քէմալ պէյի անիրաւ կերպով մահապատիժի ենթարկուիլը» :

«Զավալլը՛ Քէմալ պէյ : Ջինքը մատնանշեցին իբրեւ պատասխանատու Հայոց ջարդին ու տարագրութեան, ու պարզապէս դաշնակից Պետութեանց առջեւ ցոյց մը կատարելով զանոնք սիրաշահելու համար, պատերազմական ատեանի որոշումով եւ հապճեպով մահապատիժի ենթարկեցին : Մինչդեռ այս անմեղ (??) մարդը պարզ պաշտօնեայ մըն էր, որ իր մեծերէն ստացած հրամանը, իր բոլոր պաշտօնակիցներուն պէս, գործադրելէ դատ ուրիշ յանցանք մը չունէր : Այն պահուն, երբ Վէրսայլի (?) խորհրդաժողովին առջեւ Հայաստանի դատը պաշտպանելու համար թեւերնին երերցուցած Պոլսը կորելով կ'անցնէին Խատիսով — Խատիսեան եւ այլ արիւնարբու (?) հայ պարագլուխներ, որոնք Ռուսերու զրաւումէն օգտուելով արեւելեան Անատոլուի մէջ Թրքական ջարդեր կազմակերպեր էին (?), մեր զավալլը Քէմալ պէյը պարտաւորուած էր Տամատ Ֆէրիտի Պատերազմական ատեանին անձամբ տալ Իթթիհատ վէ Թէրաքքըի «Ջարդի ու տարագրութեան» *ամբողջ հաշիւը» :*

Իր այս տողերով Թուրք պատմագիրը կը խոստովանի, որ մեծ պատերազմին Իթթիհատի կառավարութիւնը յղացած եւ գործադրել տուած էր Հայերու ջարդն ու տարագրութիւնը : Կ'ողբայ միայն, որ Քէմալ միակ քաւութեան նոխազն է եղած՝ քաւելու համար Իթթիհատի բոլոր ոճիրները : Կը խոստովանի նոյնպէս, որ Քէմալի միւս բոլոր պաշտօնակիցներն ալ — քայմաքամ, միւթէսարրըֆ եւ վալի — նոյն մեղքը գործած են, սակայն անոնք յանցաւոր չեն, քանի որ վերէն տրուած հրամանները գործադրող զավալլը *պաշտօնեաներ են եղեր... :*

Տանիշմէնտ այդ թուականին Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէ եղեր Մէմլէքէթ *անուն թերթ մը : Քէմալը ազատելու համար իր հրատարակած գրութիւնները ո՛չ մէկ արդիւնք տուեր են : Օր մը ջարդարարին հայրը խմբագրատուն այցելելով, իրեն յանձներ է* Պէքիր աղա Պէօլիւկիի *նշանաւոր բանտին մէջ իր տղուն մատիտով գրած մէկ նամակը :*

Քէմալ կռահելով իր վախճանը, իր կեանքի այդ վերջին նամակին մէջ գրեր է.

— Ո՛վ Թուրքի ձագուկ, այս աշխարհի մէջ սիրտս, անդենականին մէջ ալ հոգիս յաւիտեան երախտապարտ պիտի ըլլայ քեզի :

Այս նամակը կէսօրէն առաջ հասեր էր : Կէսօրէն վերջ թերթի լրաբերներէն մէկը հեռաձայնով լուր տուեր է, որ զավալլըն *Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան հաներ է : Տանիշմէնտ Պայազիտ փութացեր եւ «յարգարժան նահատակ»ին երեսը առաջին անգամ ըլլալով կախաղանին վրայ տեսեր է : Անմիջապէս չփման մէջ մտեր է զինուորական բժշկական վարժարանի ուսանողներու ներկայացուցիչներուն հետ — որոնց ազգայնական զգացումները յայտ յարգանքով պիտի յիշէ եւ իրիկուան դէմ «անիրաւուած նահատակին սուրբ դիակը» Սիրքէճիէն Գատըգիւղ փոխադրող շոգեմակոյկին մէջ նետուեր է :*

Զավալլը հայրը խենթի պէս է եղեր : Դիակը փոխադրեր են Մոտայի իր բնակարանը : Որոշեր են յուղարկաւորութիւնը երկու օր վերջ կատարել : Ապրիլ 10 Հինգշաբթի օր ազգայնական Թրքութիւնը անմոռանալի փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կատարեր է : Գատըգիւղի պահականոցին սպաներն ու զինուորները դագաղի անցած պահուն դրօշակը կէս մը վար իջեցնելով զինուորական պատիւներ ըրեր են արիւնարբու հայակերին :

Տամատ Ֆէրիտ փաշայի առաջին եպարքոսութեան օրով գործուած այս առաջին ոճիրը (?) թէ՛ ժողովուրդին եւ թէ զինուորականութեան անէծքին արժանացեր է : Յաջորդ օրը մեծ–եպարքոսին «անիծեալ» ստորագրութեամբ հրատարակուեր է երկար հաղորդագրութիւն մը, որով կը յայտնուի եղեր, որ ցուցարարներ սաստիկ պատիժներու պիտի ենթարկուին : Պատմագիր Իսմայիլ Համի Տանիշմէնտ գոհ է, որ բացի իր Մէմլէքէթ *թերթի մէկ–երկու գրաշարներէն, ուրիշ ո՛չ մէկ մարդ ձերբակալուեր է. անոնք ալ քանի մը օր վերջ ազատ ձգուեր են :*

Ջարդարարը իր բանտէն Թուրքի ձագուկ*»ներուն ուղղած պատգամով կը յայտնէր թէ այս աշխարհի մէջ սիրտը, անդենականին մէջ ալ հոգին յաւէտ երախտագէտ պիտի ըլլան իրենց :*

Այսօր, 55 տարի վերջ, ջարդարարներու արժանաւոր ժառանգորդները իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն Պողազլեանի արիւնարբու քայմաքամին, յուշարձան կանգնելով իրեն ի պատիւ եւ «ազգային նահատակ»ի տիտղոսին արժանացնելով զայն :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ *մերժեց ընդդիմութեան արդելքի բանաձեւը, որ միայն 208 ձայն կրցաւ հաւաքել : Պէտք է ըսել սակայն թէ այս թիւը չապահովելով հանդերձ հարկ եղած մեծամասնութիւնը (246) բաւական կարեւոր է, եւ ամէն պարագայի մէջ նախատեսուածէն աւելի : Քուէարկութենէն առաջ Մէսմէտ կոչ ըրած էր Բարեխոխողներուն (Լըքանիւէ) որ չմիանան համայնավարներուն բայց եւ այնպէս ձայնը չլսուեցաւ : Բանաձեւին ի նպաստ քուէարկած են 103 ընկերվարական, 74 համայնավար, 28 բարեփոխող (34ի վրայ) եւ երեք ոչ–արձանագրուած (13ի վրայ) : Իր ելոյթին ընթացքին Նախարարապետը յայտնեց նաեւ թէ 100 Ֆրանքի բացառիկ նպաստ մը պիտի շնորհուի տարեցներուն :*

ԹՈՒՐՔԻԱ, *որ Հոկտ. 14ի ընտրութիւններէն ի վեր չէր յաջողած կառավարութիւն կազմել, կրցաւ ի վերջոյ համախմբման դահլիճ մը գլուխ հանել գլխաւորութեամբ Հալքի եւ մասնակցութեամբ Փրկութեան կուսակցութեան : Հարիւր օրուան տագնապէ ետք կազմուած համախմբական այս դահլիճը եօթը աթոռի մեծամասնութիւն մը պիտի ունենայ Ազգ. Ժողովին մէջ : 50 տարուան Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ, առաջին անգամն է որ մահմետական կուսակցութիւն մը իշխանութեան գլուխ կը գտնուի : Կառավարութեան ծրագրին մէջ կայ նոր մըզկիթներու շինութիւնը եւ «բարոյականի դասընթացքներ» : Առաջին անգամն է նաեւ որ կառավարութիւն մը նման ծրագիր կը կազմէ, այն թուականէն ի վեր (1928) երբ Թուրքիա աշխարհական բնոյթ տուաւ իր Սահմանադրութեան : Ամէնէն ծանրակշիռ երեւոյթներէն մէկն ալ այն է որ այս Ազգ. Փրկութեան իսլամական կուսակցութեան յանձնուած է Ներքին նախարարութիւնը ու նաեւ փոխ–վարչապետութիւնը (վարչապետը՝ Հալքի պարագլուխ Էճէվիթն է) :*

ՓԱՐԻԶԻ *Փիկալի շրջանը ժամը 1էն 4 (Ուրբաթէն Շաբաթ) ամբողջովին պաշարուած է ոստիկանութեամբ եւ բաւական ձերբակալութիւններ կատարուած են :*

ԻԶՄԻՐԻ *օդակայանը Թրքական օդանաւ մը ճզմուած է Շաբաթ առտու երբ նոր ճամբայ կ'ելլէր : 68 ճամբորդ կար բայց Շաբաթ առտու երբ արկածին լուրը կը հաղորդուէր, զոհերու թիւը յայտնի չէր թէեւ կ'ըսուէր թէ մեծ էր :*

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 23)

ԱԶԱՏ ԳԵՏԻ ԿԻՐՃԸ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՅ ԼԻՃ

Արտաշատի արեւելեան մասին ամայի լեռնալանջերը յառաջիկայ տարիներուն պէտք է դառնան ծառաշատ եւ այգեշատ գիւղեր եւ աւաններ : Իսկ այս ծրագիրը իրականացնելու համար ամէնէն առաջ ջուր պէտք է : Եւ ահա երրորդ տարին է, որ ջրաշինարարները կ'աշխատին դարաւոր գետին հունը պատնէշի մէջ առնել՝ ջրամբարի մը շինութեամբ : Ջրամբարը 300 հեկտար տարածութիւն պիտի ունենայ՝ 70 միլիոն խորանարդ մեթրէն աւելի ջրատարողութեամբ : Գետին ափերը միացնող ապառաժեայ եւ կրաղիւսեայ պատուարը պիտի ունենայ 630 մեթր երկարութիւն, 76 մեթր բարձրութիւն :

Ջրամբարին շինութիւնը պէտք է աւարտի 1975ին :

×

ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՏԱՂԵՐԸ

Ներսէս Շնորհալիի հարուստ ժառանգութեան մէջ էական տեղ կը գրաւեն տաղերը՝ իրենց գեղարուեստական բարձր արժանիքներով, ինքնատիպ տաղաչափութեամբ, ճոխ լեզուով, երաժշտականութեամբ :

Ցայսօր ծանօթ էին անոր գրչին պատկանող 60 տաղերը՝ հրատարակուած 1830ին Վենետիկ : Յետագային զանազան պարբերականներու մէջ լոյս տեսան քանի մը պատառիկներ այդ սեռի ստեղծագործութիւններէն : Այսուհանդերձ, վերջերս, բոլորովին անսպասելի կերպով, Արմինէ Քէօշկէրեան Երեւանի Մատենադարանին մէջ յայտնաբերեց Շնորհալիի տաղեր, որոնց մասին գաղափար չունէին գրադատները :

Շնորհալի տաղեր գրել սկսած է երիտասարդ տարիքին. զանոնք եղանակաւորած է. այս գողտրիկ ստեղծագործութիւնները ատենաբար ծիսական բնոյթ տուած են :

Նորայայտ տաղերը առհասարակ մնացած են ԺԳ.–ԺԴ. դարերու հաւաքական ձեռագիր–տաղարաններու մէջ, որոնց բովանդակութիւնը ընդհանրապէս ուսումնասիրուած չէ : Ըստ երեւոյթին այդ հաւաքածոներուն բոլոր նիւթերը չեն, որ ընդօրինակուած են հայ գանձարաններու մէջ : Եւ այսպէս չեն հրատարակուած :

Թէ ի՞նչ տուեալներով կը հաստատուին, որ նորայայտ տաղերը Շնորհալիի կը պատկանին, այս մասին հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ Քէօշկէրեան :

— Շնորհալի իր անունը կը յիշատակէ իր տաղերուն տուներուն կամ տողերուն մէջ : Այսպէս, նոր տաղերուն շատերուն ծայրակապերը հետեւեալը կ'ըսեն՝ «Ներսէսի երգ», «Ներսէսի է երգս», «Բանս այս նուագեալ ի Ներսէսէ», «Ներսէս ասէ զայս բան» եւայլն : Ուրեմն, կարելի չէ տարակուսիլ :

Նորայայտ տաղերու թիւը քանի մը տասնեակի կը հասնի :

×

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թալինի մէջ հինգ յարկանի պանդոկ մը շինուեցաւ, 100 հոգիի համար : Կան յարմարաւէտ սենեակներ, ճաշարան, ընդարձակ սրահներ :

Ասիկա շրջաններու մէջ շինուած 41րդ պանդոկն է : Ասոնց մէջ կրնան տեղաւորուիլ ընդամէնը 3350 հոգի : Ներկայիս վեց պանդոկներ շինուելու վրայ են Լենինականի, Հոկտեմբերեանի, Կամոյի, Էջմիածինի, Ապարանի եւ Արտաշատի մէջ :

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

—0—

Մուշեղ Իշխանի կազմած եւ խմբագրած «Արդի հայ գրականութիւն» (Զարթօնքի շրջան) դասագիրքը, որ բարեխիղճ տպագրութեամբ լոյս տեսաւ անցեալ տարեվերջին, իբրեւ «Միացեալ ձեռնարկ Լիբանանի Թեմի ուսումնական Խորհուրդի եւ Համազգայինի» (*), «Վահէ Սէթեան» տպարանէն, սահմանուած է կարեւոր բաց մը գոցելու ազգային վարժարաններու մէջ եւ, միեւնոյն ատեն, լայնօրէն գոհացում տալու գրականութիւնը սիրող հասարակութեան:

Արդար է մատնանշել, որ հայ գրականութեան պատմութեան նուիրուած բազմաթիւ հին թէ նոր դասագիրքեր կամ աշխատութիւններ կան հրապարակի վրայ: Ասոնցմէ շատեր իրենց բովանդակութեամբ այլապէս շահեկան ըլլալով հանդերձ ծանրաբեռնուած են մանրամասնութիւններով՝ երկրորդական գիծեր հիմնականին քով ներկայացուած ըլլալով, որով այնքան ալ գործնական չեն մեր երկրորդական վարժարաններու վերին կարգերուն համար, որոնց աշակերտութեան տարիքը 15էն 18 է: Այլ աշխատութիւններ քիչ մը շատ դասական նկարագիր ունին եւ չեն պատշաճիր ժամանակակից մանկավարժական ըմբռնումներուն, ինչ որ որոշ չափով հնաբոյր եւ անհրապոյր կը դարձնեն անոնց օգտագործումը եւ ընթերցումը:

Մուշեղ Իշխան փորձած եւ լի՛վին յաջողած է ձերբազատել իր աշխատութիւնը վերոյիշեալ զոյգ «թերի»ներէն: Ներկայ ժամանակներուն, հայ աշակերտն ալ կը սիրէ ձեռքի տակ ունենալ պարզ ու մեկին ըսուած խօսքեր, հիմնական դատումներ, գլխաւոր սահմանումներ եւ ամբողջական պատկերացումներ հայ գրականութեան եւ անոր մշակներուն մասին:

Յ. Օշական երեք սերունդներու սահմանումով դասաւորած է մեր արդի գրականութիւնը — Զարթօնքի, Իրապաշտներու եւ Արուեստագէտներու սերունդներ: Մ. Իշխան, իր կարգին, հետեւած է այս դասաւորումին եւ, առաջին առթիւ, ներկայացուցած է իր ներկայ հատորով Զարթօնքի շրջանը՝ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հատուածներով (**): Այս հետեւութիւնը, մեր կարծիքով ճիշդ է, քանի այսօր այդ դասաւորումը ընդունուած է եւ կը պատշաճի իրականութեան տուեալներուն: Մնաց որ այս ձեւով ժամանակագրական կարգն ալ կը պահպանուի:

Նկատելի է այնուհետեւ «նիւթ»ին ներկայացման գործնական եղանակը: Այսպէս, հեղինակը երկար էջերով եւ մի՛շտ հիմնականին վրայ ծանրանալով նախ բնութագրած է տուեալ ժամանակաշրջանի քաղաքական, ընկերային վիճակը, կրթական ազդակները, մեր լեզուին երկու ճիւղերուն կազմութիւնն ու զարգացումը, անոնց առանձնայատկութիւնները եւ այլ կարեւոր մանրամասնութիւններ:

Ներկայացման այս եղանակը, այսինքն՝ Զարթօնքի շրջանը նախապատրաստող պայմաններու եւ ազդակներու մատնանշումն ու պարզաբանումը, կը ձգտի ուսանողին պատասխանել, թէ ինչո՞ւ, ի՞նչպէս եւ ի՞նչ ճամբով մշակուեցաւ իւրայատուկ նկարագիր ունեցող գրականութիւն մը՝ իր բազմերանգ երեսներով: Հեղինակին այս ձգտումը, որ խարսխուած է ուսուցչական ասպարէզի լայն փորձի վրայ, աստիճան մը աւելի յառաջ երթալով, զինք առաջնորդած է մէջբերումներու ճամբով պատկերացումը դարձնելու ամբողջական, այսպէս ըսած՝ պատկերալից: Խօսինք օրինակով: Աւելի քան չորս տասնեակ էջերու մէջ, առանձին ստորաբաժանումներով, նկարագրելէ ետք ընկերային, քաղաքական եւ գաղափարախօսական այն նպաստաւոր պայմանները, որոնք ԺԹ. դարու առաջին կէսին հնարաւոր դարձուցին ազգային զարթօնքը Արեւմտահայութեան մէջ, հեղինակը վկայութեան կանչած է Արփիար Արփիարեանն ու Զապէլ Եսայեանը, որոնց ժամանակաշրջանը բնութագրող յայտնի էջերը համապարփակ նկարագիր մը տուած են շրջանի պատկերացումին: Զայն վերածած են «շօշափելի» իրականութեան:

Այս «մուտք»էն ետք է, որ Մ. Իշխան առանձին — առանձին ներկայացուցած է Զարթօնքի սերունդի կարեւոր դէմքերը:

Հոս եւս ան մանկավարժական ճիշդ ուղղութեան հետեւած է: Հիմնականն ու կարեւորը նկատելով խորացումը նիւթին՝ ան աշխատած է հանգամանօրէն ներկայացնել Զարթօնքի սերունդին կարեւորագոյն դէմքերը, անոնք որոնք ո՛չ միայն կշիռ ունին, այլեւ ակօս բացած են գրական այս ու այն սեռէն ներս: Ասիկա չի նշանակեր անտեսել երկրորդականները — արդէն ասոնց յիշատակութիւնը կայ հատորին մէջ, իբրեւ լրացուցիչ օղակները գրականութեան պատմութեան — այլ շեշտը դնելով ներկայացուցչական գրիչներու վրայ, զանոնք պատկերացնել լայն ծաւալով:

Դէմքերու ներկայացումը յստակ նախագիծի մը հետեւած է: Տանք օրինակ մը՝ ցոյց տալու համար անոր որդեգրած եղանակը:

Մկրտիչ Խրիմեան: Հեղինակը երկու լայն էջով նախ տուած է անոր կենսագրութիւնը՝ մէջբերելով երկու կարճ վկայութիւններ Աւ. Ահարոնեանէ եւ Շիրվանզադէէ: «Խրիմեան — այս անօրինակ հոգեւորականը մեն-մենակ մի խորունկ խորհուրդ է: Նրա կեանքը, նիստ ու կացը, հագուելու, խօսելու եղանակը, նրա կերակուրները անգամ՝ հռչակաւոր թանէ ապուրը, անսահման ու երկիւղած հետաքրքրութեան նիւթ է: Նրա ամէն մի խօսքը՝ անճնճանդատելի ու վսեմ պատգամ» (Ա. Ահարոնեան): «Չկար նրա համար ոչ իշխան, ոչ ծառայ, ոչ հարուստ, ոչ ալ աղքատ. ամէնքը միեւնոյն արժէքն ունէին նրա աչքում: Այդ տեսակէտից նա կատարեալ բանաստեղծ էր: Միայն մի բանի առաջ էր խոնարհում նրա անկախ ու հպարտ հոգին — ժողովուրդի» (Շիրվանզադէ):

Երկու պարզ ու կարճ մէջբերումներ, եւ արդէն ուսանող ու ընթերցող իրենց աչքերուն առջեւ ցոլացած կը գտնեն Հայոց Հայրիկին արտաքին եւ ներքին դէմքը:

Բ. մասով Մ. Իշխան ապա թուած է Խրիմեանի աշխատութիւնները: Ասոնք խորագիրներու պարզ յիշատակութիւններ չեն, այլ՝ անոնց բովանդակութեան բնութագրումը շատ սեղմ, բայց յստակ գիծերով. այսպէս յիշատակելով անոր «Պապիկ ու Թոռնիկ» երկը, ան մատնանշած է հետեւեալը.— «Գրած է Երուսաղէմ աքսորուած շրջանին մեծ մասամբ: Հրատարակուած 1894ին էջմիածնի տպարանէն: Իր այս գրքին մէջ Խրիմեան Հայրիկ հայրենի աշխարհը կը ներկայացնէ: Պապիկը (Խրիմեան) կը խօսի թոռնիկին հետ, որուն կը փոխանցէ հայ հողին սէրը, ընտանեկան սրբութիւններուն պաշտամունքը եւ հայ աւանդութիւնները»:

Գ. Մասով ալ ան ցոյց տուած է Խրիմեանի գրականութեան առանձնայատկութիւններն ու յատկանիշերը: Ճշդենք այս կապակցութեամբ, որ Մ. Իշխան անձնական տեսակէտներու փոխարէն միշտ ձըգտած է համադրել եւ խտացնել գոյներով արձանագրել այլեւս անվիճելի դարձած դատումները այս ու այն գրագէտին գրական յատկանիշերուն մասին:

Ինչպէս կը տեսնուի, յստակ նախագիծի մը շնորհիւ ամէն դէմք իր կեանքին գիծերով, իր գործերու բացատրականներով եւ իր գրչին գլխաւոր շնորհներով պատկերացուած է այս հատորին մէջ: Վերոյիշեալ երեք առանձին մասերուն յաջորդած են միշտ էջեր անոնց գլխաւոր գործերէն, իբրեւ ընթերցանութեան նիւթ:

Մ. Իշխան անտեսած չէ գրական սեռերն ու դպրոցները: Նիւթին ընծայած առիթներն օգտագործելով զանոնք բացատրած է: Անհրաժեշտ է աւելցնել, իբրեւ կարեւոր արժանիք հեղինակին գըրչին, թէ անիկա պարզ ու յստակ է, հանրամատչելի՝ ինչպէս կ'ըսուի նման պարագաներու:

Աւելի քան 350 մեծադիր էջերով եւ ճոխ ու այլազան նկարներով հրապարակ եկած այս հատորը խնամուած, ծրագրըուած եւ լաւ աշխատասիրուած աշխատանքի մը արդասիքն է, եւ անիկա անպայման սահմանուած է օգտակար հանդիսանալու մեր կրթական յարկերէն ներս: Միեւնոյն ատեն այս հատորը կոչուած է շահեկան ուղեցոյց մը դառնալու մեր գրականութեան մէկ կարեւոր շըրջանով հետաքրքրուող գրասէրներու համար:

Մ. Իշխան գնահատելի աշխատանք կատարած է:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Հրատարակութիւն «Բժիշկ Լեւոն Յ. Գրիգորեան» (Փարիզ) հիմնադրամի:

(**) Հեղինակը կը նշէ, թէ այս հատորին պիտի յաջորդեն երկու, հաւանաբար երեք հատորներ նուիրուած յաջորդաբար՝ Իրապաշտներու սերունդին, Արուեստագէտ սերունդին եւ Սփիւռքի ու Հայաստանի գրականութեան:

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Մ. Իշխան «Արդի հայ գրականութիւն» հատորին մէջ, վկայութիւններ գլուխին տակ, Մ. Պէշիկթաշլեանի նուիրուած Զապէլ Եսայեանի գրութիւնը զետեղած է, գրուած 1917ին: Գրագիտուհին այս յօդուածով պատկերացուցած է մեր արդի գրականութիւնը ստեղծող առաջին սերունդին ժամանակաշրջանը:

Աչքի առաջ ունինք 1830–1865 թուականները, երբ հայ հասարակութիւնը իր ամէնէն վճռական յեղաշրջումներէն մէկը կատարեց: ԺԹ. դարու սկիզբին մայրաքաղաքի ստուար Հայութիւնը իր բարքերով, իր ապրելու եղանակով, իր տարազով, եւ նոյնիսկ իր լեզուով չէր տարբերեր տիրապետող տարրէն: Կրօնքը միայն զինք կը զանազանէր եւ ամուր կապ մը կը հանդիսանար, որով համայնքը պահպանելով իր ամուսնական եւ հետեւաբար ընտանեկան ձեւերը ու աւանդութիւնները՝ գլխովին չէր երթար կորսուելու Թրքութեան մէջ: Այս վիճակը ոչ միայն տհաճութիւն եւ պժգանք չէր ներշնչեր, այլ իւրաքանչիւր ընտանիք իր կէտ-նըպատակին կ'ընէր իւրացնելու տիրապետող ցեղին մեծամեծներու բարքերը եւ սովորութիւնները:

Եթէ պատահէր, որ զանազան հայկական գաւառներէ նոր ընտանիքներ գաղթէին դէպի Պոլիս, իրենց հարազատ եւ հայկական բարքերը կը համարուէին գռեհիկ եւ գաւառական ու մայրաքաղաքցի Հայը արհամարհանքով կը նայէր անոնց վրայ. հարստութիւնը եւ ճոխութիւնը չէին զօրեր այդ խտրութիւնը վերցնելու, այնպէս որ, գաւառացի նորեկ ընտանիքներն ալ մեծ հապճեպով կը ջանային թօթափել իրենց վրայէն հայկականութիւնը եւ նմանիլ Պոլսեցի ընտանիքներուն: Այրերը գրեթէ ընդհանրապէս կը խօսէին Թրքերէն եւ հայերէնը կը համարէին արհամարհելի բարբառ մը, անարժան լուրջ մարդոց գործածութեան: — «Կնոջ եւ տիրացուի լեզու». եւ ինքս իսկ, իմ մանկութեանս շրջանին, դեռ լսեր

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Վարինները զայրացած՝ սանդուխէն վեր կը սկսին ելլել, մինչդեռ միւսները կը փորձեն դուռը գոցել անոնց երեսին, բայց ժամանակ չեն գտներ եւ դրանը մէջ կատաղի կռիւ մը կը սկսի երկու խումբերուն միջեւ:

Ձայները այնքան կը մեծնան որ ոստիկաններէն մէկը Թօփհանէի պահականոցէն քանի մը զինուոր կը բերէ, որոնք կը յաջողին վերջ տալ կռիւին եւ ամէնքը մէկ ճամբու դնել:

Փողոցը կ'ամայանայ: Միայն չորս դիակ կը մնան գետին փռուած:

Այն ատեն ոստիկանները կը մտնեն խանին մէջ ու քիչ մը ետքը սանդուխին գլուխը կը բերեն գաւառացի կնիկ մը, փոքրիկ մանուկ մը կուրծքին վրայ: Կինը կուլայ ու կը պոռայ անդադար, մինչ ոստիկանները կը ջանան վար իջեցնել զինքը: Վերջապէս կը ստիպուին թեւերէն քաշելով մինչեւ փողոց բերել: Կինը կը քալէ դիակներուն մէջ ու մէկէն ի մէկ կը կայնի դիակներէն մէկուն առջեւ, աւելի սրտաճմլիկ աղաղակներ արձակելով:

Կ'երեւայ որ իր մարդն էր գետին երկնցածը:

Ոստիկանները միշտ կ'աշխատին դէպի քարափը բերել զինքը:

Կինը յանկարծ տղան՝ որ գրկած էր՝ իր էրկանը դիակին վրայ կը ձգէ ու կը սկսի փախչիլ: Ոստիկաններէն մին կ'առնէ տղեկը ու կնոջ ետեւէն հասնելով անոր գիրկը կուտայ: Մայրը ետ կը դառնայ ու նորէն տղան կը նետէ դիակին վրայ ու այս անգամ աւելի արագ կը սկսի վազել: Ոստիկանը կը ստիպուի տղան առնել ու կնոջ ետեւէն իյնալ, որ արդէն բաւական հեռացած է: Տղան իր պզտիկ թեւերովը կը պլլուի ոստիկանին գլխուն ու անոր ֆէսը վար կը ձգէ: Ոստիկանը կը ծռի, ֆէսը կ'առնէ ու նորէն կ'արշաւէ, մէկ ձեռքով տղան գրկած ու միւսովը ֆէսը բռնած, մինչ կինը վազելով հանդերձ կը շարունակէ իր լացն ու կոծը, ատեն ատեն գոչելով.

— Մարի՛կ, Քրիստո՛ս...:

Ողորմ ու ահաւոր բան մըն է ասիկա:

Սիտոնի մէջ պտտուողները սրտի անձկութեամբ կը դիտէին այդ սրտաճմլիկ տեսարանը:

Թէեւ ժամերէ ի վեր վարժուած էինք ամէնէն զարհուրելի խրողութիւններուն, որոնք մեր աչքերուն տակ տեղի կ'ունենային՝ այսուհանդերձ գաւառացի այդ խեղճ կնոջ աղաղակները երկար ատեն թնդացին մեր ականջներուն մէջ:

Արեւը ծագած է հիմա ու նորէն կը լըսուին հրացանի ձայները:

Սիտոն նոյն օրը ճամբայ պիտի ելլէ ու պէտք է հարկ եղած պարէնը հայթայթել: Մատակարարը եւ նաւապետը ցամաք կ'ելլեն երկու նաւաստիներու հետ, որոնք րէվոլվէրներ բռնած են ձեռքերնին: Անձկութեամբ կը սպասենք իրենց վերադարձին՝ որոշ լուրեր առնելու համար ու կը շարունակենք նաւին կամրջակէն դիտել դուրսը:

Ամբողջ քաղաքը տօնական օրի մը կերպարանքը առած է կարծես: Օտար տէրութիւններու դրօշակներ կը ծածանին շատ մը շէնքերու վրայ, ծովին երեսը ծածկուած է անհամար նաւակներով ու շոգեմակոյկներով, որոնք կ'երթան կուգան, դեսպաններու պահակ շոգենաւերը, որոնք առտուան դէմ եկած էին, շարուած են Թօփհանէի դիմաց: Տուներու բոլոր վերնայարկերը լեցուն են կիներով եւ էրիկ մարդերով: Քարափին վրայէն կ'անցնին կը դառնան հեծեալ բարձրաստիճան զինուորականներ:

Եթէ դիակները չըլլային մեր աչքին առջեւ, պիտի կարծէինք թէ Թագաւոր մը այցելութեան եկած է Սուլթանին, այնչափ Օգոստոս 15ի հինգշաբթին կը նմանէր Գերմանիոյ կայսեր Պոլիս հասած օրուան:

Մատակարարը կը վերադառնայ շոգենաւ յոյն մասալաճաւի մը հետ ու սոսկալի լուրեր կը բերէ մեզի:

Պոլսոյ մաքսատան ամբողջ հայ բեռնակիրները, երեք հարիւր հոգի, ջարդուեր են գիշերը:

Խասգիւղ՝ բոլոր Հայերու տուները կոխեր ու էրիկ մարդիկը սուրէ անցուցեր են:

Ղալաթիոյ բոլոր Հայերու խանութներն ու վաճառատուները թալեր ու պահապանները սպաններ են:

— Նոյնիսկ դռները ու պատուհանները քակեր տարեր են, կ'ըսէ մատակարարը խնդալով:

— Գոնէ հիմա հանդարտութիւնը տիրա՞ծ է, կը հարցնենք:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, կը պատասխանէ, երթուդարձիս միջոցին տասնէ աւելի մարդ մեռցուցին անցած փողոցներէս:

Այս խօսակցութեան միջոցին, դուրսը, քարափներուն վրայ, հրաբանցում մը տեղի կ'ունենայ:

(Շար. – 23)

եմ մէկ մէկ այդ արհամարհական սրահ-կումը, ծերունիներու բերնէ:

Հայոց բարձր դասակարգին մէջ, ամիրաներու, պետական բարձր պաշտօնեաներու, մեծահարուստ վաճառականներու շրջանակին մէջ, հայերէնը սկսած էր դադրիլ նոյնիսկ «կնոջ» լեզու ըլլալէ: Հայ բարձր դասու կիները դրեթէ առօրեայ յարաբերութեան մէջ ըլլալով Թուրք աւագանիի հարեմներու հետ, սովորած էին խօսիլ այն ծաղկեալ, ծեքծեքուն եւ մանուածապատ Թրքերէնը, որ ազդեցիկ եւ հարուստ Թուրք շրջանակներու սովորական բարբառն է, ընդօրինակել անոնց քաղքավարական չափազանցեալ եւ յոդնեցուցիչ ձեւերը, անոնց տարազն ու սովորութիւնները, եւ նոյնիսկ բնակարանի ձեւերը ու կահաւորումը — շատ հայ տուներ բաժնուած էին haրեմլիք-ի եւ սելամլըք-ի — եւ վերջապէս ամէն բանով նոյնանալ տիրապետող տարրին հետ:

Եւրոպականացման ձգտումը որ սկսած էր դղրդել նոյնիսկ պետական կազմը, չէր կրնար անհետեւանք մնալ նաեւ մայրաքաղաքի բնակչութեան բարքերուն մէջ, բայց ամէն ինչ կը կատարուէր տաժանելի դանդաղութեամբ ու շատ անգամ բացասական հետեւանքով: Հին, արեւելեան եւ շքեղ կարասիներուն կը յաջորդէին Եւրոպայէն շահադէտներու կողմէ բերուած տգեղութիւններ, ոսկեճամուկ զարդեր, չափազանցօրէն զարդարուն եւ գունագեղ սկահակներ եւայլն, ու առաւելն, մեր բարձր դասու հայ ընտանիքներէն ներս կը մտնէր Ֆրանսերէն լեզուն: Բայց խորթացած Պոլսոյ հայ դասութը տակաւին չէր մտածեր վերադառնալ դէպի իր ազգային սովորութիւնները եւ բարքերը, չէր մտածեր իր լեզուի մասին, որ տակաւին դռեհկութեան կամ տիրացուութեան հոմանիշ էր: Հայութին բառը կցուած կը մնար միմիայն եկեղեցիին հետ:

Ովքե՞ր եւ ի՞նչ պարագաներ խախտեցին հիմունքը այս աննպաստ դրութեան, որ զարմանալի կերպով նման է ուրիշ գաղութներու մէջ գտնուող Հայերու վիճակին:

Հայերը, ինչպէս ամէն տեղ, Պոլսոյ մէջ ալ կը զբաղէին վաճառականութեամբ· աչքարաց, ճարպիկ, ձեռնարկող եւ մանաւանդ պարկեշտ առեւտուրի մէջ, գոնէ բաղդատմամբ արեւելքի ուրիշ քրիստոնեայ ցեղերուն եւ Հրեաներուն, անոնք կը վայելէին վարկը եւրոպայի արդիւնաբերողներու եւ փնտռուած միջնորդներն էին Եւրոպայի ապրանքներուն եւ արեւելքի շուկաներուն միջեւ· շատեր գործի բերումով կը ճամբորդէին եւ շատեր նոյնիսկ առեւտրական տուներ ունէին Վենետիկի, Փարիզի, Մանչեսթըրի եւ այլ եւրոպական քաղաքներու մէջ: Այդ ընդունակ եւ ձեռներէց Հայերու աչքէն չէին կրնար վրիպիլ առաւելութիւնները եւրոպական կեանքին եւ մանաւանդ այն ուղղութիւնը, որ հետզհետէ գրեթէ ճակատագրական կերպով մը պիտի ստանային գործերը աշխարհիս մէջ: Անոնք առաջին անգամ զգացին, որ այլեւս պիտի չբաւէր ճարպիկութիւնը, չարքաշութիւնը, հոտառութիւնը մեծ գործերու մէջ յաջողելու եւ հաստատելու համար: Նոր զէնքեր հարկաւոր էին, նոր պայմաններու մէջ մաքառելու համար, — այսինքն ուսումը, լեզուն, գիտութիւնը եւ զանազան հմտութիւններ: Իրաց բնական ընթացքով իրենց որդիները կը սորվէին եւրոպական մեծ կեդրոններու մէջ. հետզհետէ տոհմիկ ընտանիքներ ու ամիրաներ իրենց զաւակները կը ղրկէին Փարիզ:

Պալեանները կ'ուսանէին Փարիզի Գեղարուեստից Վարժարանին մէջ ճարտարապետութիւն, Տատեանները եւ Տիւզեանները յարատեւ կապեր ունէին Եւրոպայի հետ, եւ ասոնց հետ զուգընթացաբար Մխիթարեան Միաբանութեան դեկավարութեան ներքեւ Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանները Փատուայի եւ Փարիզի մէջ, գեղեցիկ եւ բեղնաւոր հունձքեր կուտային ազգին:

Զ. Ե.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼԻՈՆԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

—0—

Գ. (*)

Դատաւոր Տօպանթոն, քաջալերուած այս յաջողութենէն, առանց ժամանակ կորսնցնելու կանչել տուաւ Քուրիոլի հօմանուհին, որուն միամտութիւնը եւ անկեղծութիւնը չափ ու սահման չունէին: Աղջիկը կը խոստովանի թէ ոճիրին գիշերը Քուրիոլ տունը չէր գտնուեր: Յաջորդ օրը երբ Շաթօ-Թիէրի կը մեկնէին, աղջիկը նկատած էր որ Քուրիոլի դրամապանակը կը յորդէր դրամով: Երբ տեսաւ Թղթատար կառքին մօտ գտնուած սուրը, անմիջապէս ճանչցաւ զայն: Քուրիոլին կը պատկանէր:

Սակայն Մատլէն երբեք չէր լսած Լըսիւրք անունը: Սակայն «Որսորդներու ճաշարան»ին անձնակազմը, որ վկայութեան կանչուած էր, անմիջապէս մատնանշեց Քուրիոլը, Կենոն եւ Լըսիւրքը եւ ըսաւ թէ այս երեքը մաս կը կազմէին այն ձիաւորներուն, որոնք ճաշած էին իրենց հաստատութեան մէջ՝ Ապրիլ 27ի գիշերը:

Դատաւոր Տօպանթոն կը համոզուի, որ Քուրիոլ ոճրագործներէն մէկն է, բայց նոյնը չի կրնար պնդել Լըսիւրքի մասին: Պատմութեան մէջ չէ տեսնուած որ յանցաւոր մը իր կամքով ներկայանայ արդարութեան եւ մտնէ հարցաքննիչ դատաւորին գրասենեակը:

Դատավարութեան առաջին նիստը տեղի կ'ունենայ ամրան սկիզբները: Հարցը այնքան զգայացունց է, որ մայրաքաղաքի ամբողջ ընտրանին տեղ առած է սրահին մէջ:

Առաջին ներկայացողը կ'ըլլայ Լըսիւրք: Դատաւորին հարցումներուն ան կուտայ նոյն կտրուկ եւ յստակ պատասխանը.

— Ես Փարիզէն երբեք դուրս չեմ ելած, եւ երբեք չեմ գտնուած Մըլէօն քաղաքին շրջակայքը:

Սակայն Մոնժըրոնի եւ Լիէօսէնի բնակիչներէն ոմանք կը պնդեն, որ զայն տեսած են Ապրիլ 27ի գիշերը:

— Վկաները կը սխալին, կը պոռայ Լըսիւրք, այն անձը որ տեսած են ուրիշ մէկը ըլլալու է:

Սակայն դատաւորը գիտել կուտայ թէ ոճիրին օրը, ինք, Լըսիւրքը բաւական մեծ գումարներ ծախսած է: Ուրկէ՞ ստացած էր այդ դրամը: Ամբաստանեալը չի կրնար յստակ պատասխան մը տալ:

Լիէօսէնի գինեպանը կը պատմէ որ այդ գիշեր չորս ձիաւորներ մտան գինետունը: Անոնցմէ մէկը Քուրիոլն էր: Ցետոյ ժամանեցին երկու ուրիշ ձիաւորներ, որոնց կարգին՝ Լըսիւրքը:

— Վստա՞հ ես որ այդ անձը եւ ամբաստանեալը նոյնն են:

— Անկասկած: Ան կօշիկին վրայ ունէր արծաթէ խթան մը, որ կապուած էր դերձանով մը:

— Այս վկայութիւնը ահաւոր բան մըն է, պոռաց Լըսիւրք, ես կեանքիս մէջ խթան չեմ գործածած, եւ չեմ տեսած այս գինեպանը:

Այս բոլոր վկայութիւնները ոչ մէկ կերպով կրնային վնասել Լըսիւրքի կեանքին կամ ազատութեան: Բայց ճակատագիրը դեռ չէր ըսած վերջին խօսքը:

Երկրորդ նիստին, խօսք առին Լըսիւրքի պաշտպան վկաները, որոնց կարգին՝ դոհարավաճառ Լեկրան: Ինչպէս կը տեսնուի, մութ ուժ մը կը գործէր Լըսիւրքի դէմ, որովհետեւ ան ձեռքով կը բանար այն թակարդները, որոնց մէջ կ'իյնար վնասելով իր անմեղութեան: Այդ դոհարավաճառին վկայութիւնը շատ մեծ կարեւորութիւն ունէր, դատի ընթացքին համար:

— Վստա՞հ ես որ այս մարդը խանութդ գտնուած է Ապրիլ 27ին:

— Վստահ. որովհետեւ այդ օրը իրեն ծախեցի արծաթէ դգալ մը եւ արձանագրեցի տետրակին մէջ:

Տետրակը, որ պիտի դառնար Լըսիւրքի անմեղութեան վկան, եղաւ անոր կորստեան պատճառը: Դատաւորը թղթատեց էջերը եւ յանկարծ պոռաց.

— Ատիկա կեղծ արձանագրութիւն մըն է: Դուն ղեղծարարութիւն մը ըրած ես, եւ 28 թիւին վրայ յարմարցուցած ես 27 թիւը: Զինուորներ, արգելափակեցէք այս խաբեբայ ոսկերիչը:

Ուրիշ վկաներ կը խօսին ի նպաստ Լըսիւրքի, բայց դատաւորը կը կարծէ, որ անոնք բոլորն ալ կանխօրօք պատրաստուած են:

Երրորդ նիստին դոհարավաճառը կը ներկայանայ եւ կը հաստատէ, որ թուականի փոփոխութիւնը կատարուած է առանց իր գիտակցութեան եւ չեղեալ կը համարի իր նախկին յայտարարութիւնները: Անմիջապէս ազատ կ'արձակուի:

Չորրորդ եւ վերջին նիստին, սրահը կը յորդի բազմութեամբ:

Դատաւորը համառօտ կերպով կը բացատրէ եղելութիւնը: Երդուեալները կը քաշուին սենեակ մը ու շատ չանցած կը յայտնեն իրենց վճիռը: Քուրիոլ, Լըսիւրք եւ Պեռնար ուղղակի մասնակցած են ոճիրին եւ կը դատապարտուին մահուան, իսկ Ռիշար՝ 24 տարուան տաժանակիր աշխատանքի:

— Դուք կը պատուհասէք անմեղ մը գիտակցաբար: Օր պիտի գայ, որ արիւնս պիտի ըլլայ ձեր վրայ, պարոն երդուեալներ:

Այդ վայրկեանին, Քուրիոլ, որուն համար այլեւս ոչ մէկ յոյս կար, յայտարարեց.

— Լըսիւրք եւ Պեռնար, երկուքն ալ անմեղ են: Լըսիւրք նոյնիսկ տեղեակ չէր Լիէօսէնի դէպքէն, իսկ Պեռնար միայն ձիերը փոխ տուաւ:

Տարբեր պարագաներու տակ մահուան դատապարտեալի մը յայտարարութիւնը տակնուվրայ պիտի ընէր ամբողջ ատեանը: Քուրիոլի յայտարարութիւնը կ'իյնայ խուլերու ականջին մէջ:

Ցանցապարտները կը ղրկուին բանտ: Քուրիոլ նոր յայտարարութիւններ կ'ընէ ընդհանուր բանտապետին, եւ կուտայ բուն յանցաւորներուն անունները, որոնցմէ՝ Տիւպոսք կոչուած դոհարավաճառը, որուն կը պատկանէր արծաթէ խթանը եւ սուրը:

Վճռաբեկ ատեանը կը մերժէ յանցապարտներուն խնդրանքը, բայց պաշտօն կուտայ դատաւորի մը, որպէսզի ստուգէ Քուրիոլի ըսածները: Զորս նոր վկաներ կը ներկայանան ու կ'ըսեն թէ բուն յանցաւորները անցած են արտասահման: Իսկ Քուրիոլի հօմանուհին կը բացատրէ որ եթէ շատեր կարծած են Լըսիւրքը տեսած ըլլալ ոճիրի վայրին մօտերը, պատճառը այն էր որ բուն յանցաւորը կը կրէր խարտեաշ կեղծամ մը եւ առած էր Լըսիւրքի երեւոյթը:

Սակայն առաջին վկաները հաստատ կը մնան իրենց յայտարարութիւններուն վրայ: Լըսիւրք բանտին մէջ վերջին անգամ մըն ալ կ'ընդունի իր սիրելիներուն այցելութիւնը:

Եւ Յուլիսի պայծառ առաւօտ մը ան կը յանձնուի դահիճին:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) [not visible]

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

Օ-տը-Սէնի Երաժշտանոցէն միաձայնութեամբ եւ շնորհաւորութիւններով ձեռնադաշնակի (աէֆորտէոն) առաջին մանախոնի արժանացած է Օր. Խիլըլին Աւետիքեան:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՅ

2.

— Զգիտեմ: Ոմանք այստեղ չեն. միւսները հիւանդ են, կամ գտնելու են մի որեւէ ուրիշ պատրուակ՝ խոյս տալու համար: Հաւանօրէն մի կամ երկու դեսպան կը լինի, մի քանի գերմանացի դիտնական, այլեւ սովորական երփներանգ ամբոխը՝ տուրիստներ, ռուս իշխաններ, դրագէտների կլուբի երեւելիներից մի քանի Ֆրանսիացի սպայ: Եւ կարծեմ ուրիշ ոչ ոք, ի հարկէ, չհաշուելով նոր երգիծարանին. նա երեկոյթի առիթն է լինելու:

— Նոր երգիծարա՞նը. Ռիվարե՞ցը: Բայց չէ՞ որ Գրասսինին նրա մասին այնպէս խիստ էր խօսում:

— Այո, բայց քանի որ այստեղ է արդէն, եւ խօսակցութեան նիւթ է դառնալու, Գրասսինին պիտի ցանկանայ, որ այդ նոր առիւծը ամէնից առաջ իր տանը երեւան գայ: Վստահ եղէք, որ Ռիվարեցը ոչինչ լսած չի լինի Գրասսինիի վատ վերաբերմունքի մասին: Ասենք՝ նա ինքն էլ չուտով գլխի կ'ընկնի. անխելք մարդ չէ:

— Ես նոյնիսկ չգիտէի, որ եկել է:

— Եկաւ երէկ երեկոյեան: Ահա եւ թէյը: Ոտքի մի ելնէք, թողէք, թէյամանը ես կը մօտեցնեմ:

Նա ոչ մի տեղ իրեն այնպէս լաւ չէր զգում, ինչպէս այստեղ՝ այս փոքրիկ հիւրասենեակում: Ջեմմայի բարեկամութիւնը, իր սեփական հրապոյրի նրա հանգիստ անգիտակցութիւնը, նրա բաց ընկերական վերաբերմունքը ամէնից պայծառ կէտն էր Մարտինիի ոչ այնքան լուսաւոր կեանքում: Հէնց որ թախիծը տիրում էր սրտին, գալիս էր այստեղ իր գործերից յետոյ եւ մեծ մասամբ նստում էր լուռ ու նայում, թէ ինչպէս Ջեմման բանում էր՝ գլուխը կախած, կամ թէյ էր ածում: Ջեմման երբեք չէր հարցնում, թէ ի՞նչն էր նրան անախորժութիւն պատճառում եւ երբեք էլ չէր յայտնում իր վշտակցութիւնը բառերով: Բայց Մարտինին միշտ հեռանում էր այդտեղից հանգստացած ու սիրտ առած, զգալով, որ, ինչպէս ինքն էր ասում, «դեռ երկու շաբաթ էլ կարող էր քաշ գալ»: Ջեմման, առանց ինքը գիտենալու, մարդ հանգըստացնելու մի հազուագիւտ շնորհք ունէր: Երկու տարի առաջ, երբ Մարտինիի ամենամօտիկ ընկերները բռնուել էին Կալաբրիայում ու հրացանի բռնուել, նրա միակ նեցուկը Ջեմմայի ամուր հաւատքն էր եղած:

Կիրակի օրերը գալիս էր երբեմն «խօսելու գործի մասին»: Այս դարձուածքով հասկացւում էր այն բոլորը, ինչ կապ ունէր Մաձձինիի կուսակցութեան գործնական գործունէութեան հետ, որին պատկանում էին երկուսն էլ: Այն ժամանակ Ջեմման բոլորովին ուրիշ մարդ էր դառնում, սառնարիւն, թափանցող ու տրամաբան, անսովոր կերպով բարեխիղճ և բացարձակապէս անկողմնապահ: Նրանք, որոնք միայն իբրեւ քաղաքական գործիչ էին ճանաչում Ջեմմային, համարում էին նրան խիստ կարգապահութեան բովից անցած մի փորձուած դաւադրուհի, որին կարելի էր վստահել, այլեւ կուսակցութեան քաջ ու ամէն տեսակէտից արժէքաւոր մի անդամ, միայն թէ քիչ զուրկ ջերմութիւնից ու յափշտակութիւնից:

— Նա ծնուած է քաղաքական դեր խաղալու ու արժէ մեզ նման տասներկուսին, բայց միայն այդքան, — ասել էր Գալլին նրա մասին: Իսկ Մարտինիի ճանաչած «տիկին Ջեմման» շատ աւելի բարդ մի էակ էր:

— Ի՞նչ տեսակի մարդ է ձեր նոր երգիծարանը, — հարցրեց տիկինը՝ մօտենալով պահարանին ու խօսելով Մարտինիի հետ ուսի վրայից: — Ա՛յ, Չեզարէ՛, ձեզ գարեջաքար ու շաքարած պտուղներ: Ի դէպ, ինչո՞ւ համար յեղափոխականները բոլորն էլ շատ են սիրում քաղցրեղէն:

— Ամէն մարդ էլ սիրում է, միայն ուրիշները պարտք են համարում ծածկել: Հարցնում էիք նոր երգիծարանի մասին: Սովորական կանայք ուղղակի յափշտակւում են, իսկ ձեզ նա դուր չի գալու: Մի պաշտօնապէս սրախօս, որ նուաղկոտ տեսքով ոտքի տակ է տալիս աշխարհը՝ իր գեղեցիկ բալետուհուն թեւից քաշ տուած:

— Ձեր խօսքը իսկական մի պարուհու մասի՞ն է, թէ պարզապէս չարացել էք եւ դուք էլ էք ուզում սրախօսել:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Մինասեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկ. Արամ Մինասեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), այրի Տիկ. Բ. Խաչիկեան (Հայաստան), այրի Տիկ. Բ. Մինասեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), այրի Տիկին Օհաննէսեան (Վիլ տ'Աւրէ), Տէր եւ Տիկ. Քօլակոֆով (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկ. Ալեքսան Մարտիրոսեան եւ զաւակները, Պր. Պալեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Ֆով եւ զաւակները, այրի Տիկ. Աղաւնի Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Լէյլէքեան եւ զաւակները (Տէսին), այրի Տիկ. Մարիամ Տէրտէրեան եւ զաւակը Ժորժ, Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Թադէոս Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Գուրգէն Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թորոս Ասլանեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Գըլխեան եւ զաւակները, Տիկ. Զամանեան (Ամերիկա) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրաքրոջ, մօրեղբօր զաւկին եւ ազգականին՝

ԵՂԻԱ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի Յունուար 28, կէսօրէ յետոյ ժամը 13ը 45 անցած, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: Մարմինը կ'ամփոփուի Իսիի գերեզմանատունը ժամը 15ին:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ծաղկեպսակի փոխարէն կը խնդրուի նուէրներ ընել բարենպատակ ձեռնարկներու:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէն կ'ողբայ իր ընկերներէն՝

ԵՂԻԱԶԱՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ ողբացեալին ընտանիքին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Էլմաս Շիրվանեանի մահուան տխուր առթիւ Փարիզի Հայ Արիներու Միութեան կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Յակոբ Սեյրանեան 200 Ֆր, Մկրտիչ Սեյրանեան Ժիրայր Էսաեան 100ական Հայկանուշ Էսաեան, Մարի Էսաեան, Կիւլպենկ Գարապլիքեան, Լուի Գարապլիքեան 50ական Ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Յարութիւն Շիրվանեանի կնոջ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Ոսկիան Շիրվանեան 100 Ֆր, Ժան Շիրվանեան 100 Ֆր Յովհաննէս Պէրպէրեան 50 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Գալիքեան Թորիկ 20 Ֆր, Մարթի Հաստատութիւն 150 Ֆր, Քոնթուար արթիզըը քաուչու 250 Ֆրանք:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Տէր եւ Տիկին Կուտլիճեան 300 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Ա. Դարբինեան 100 Ֆր, Տիկին Մէսճեան100 Ֆրանք:

ԱԶԴ

Էսաեան Սանուց Միութիւնը կը հաղորդէ թէ իր կեդրոնատեղին է՝ 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ. (Հայ Մշակոյթի Տունը)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նախապետ Ալալէմճեանի զառնակսկիծ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ըլլան.—

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 250ական Ֆր. կը նուիրեն Սամուէլ Մուրատեան եւ Դպրոցասէր վարժարաններուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Օր. Մարի Իւսթատ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Գազանճեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին: (Ստանալ «Յառաջ»էն)

×

Տիկին Արփիկ Միսաքեան 250 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Արուեստից Զարգացման Միութեան(Քաբրա): (Ստանալ «Յառաջ»էն)

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux

rue Charles-Michels Bagneux

Porte D'Ornéans Autobus 197, descendre Marcel Bonnet

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՎԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 ֆր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ամանորեան տօներու առթիւ, Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Սեբովբէ Շիրինեան իրենց ծնողաց յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին՝ 1000 Ֆր.

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին՝ 1000,

Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին 1000,

Փարիզի Մշակոյթի Տան 200,

Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին 200,

Այնճարի «Յառաջ» վարժարանին 200, (ստանալ «Յառաջ»էն)

եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՆՈՒԷՐ

Էսաեան Սանուց Միութիւնը 400 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան: (Ստանալ «Յառաջ»էն)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոյկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17.45ին հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Կարճ ալիք. 48.47, 41.38, եւ 31.10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ատմինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին:

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

DANYEL GERARD

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien

SAMUEL-MOORAT

Lundi 18 Février à 20 h. 30

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

ELECTRICITE
ELECTRO-MENAGER
LUSTRERIE
CADEAUX
GADGETS

LISTE DE MARIAGE

Cadeau à la mariée
d'une valeur de 5 % de la liste

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Փետրուար 2, ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ լոյս

Au Casino de Charbonnières

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԴՐՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ

avec l'orchestre de Jacky MALEREY

— ATTRACTIONS —

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԱԼԱԳԵԱԶ» ԽՈՒՄԲԸ

ԶՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Réservation des tables : auprès de M. Jean Kalédjian
(78) 49-16-63 de 10 h. à 13 h. 30 (78) 49-07-48 de 14 à 18 h. 30

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE :

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala
"TEBROTZASSERE" à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE
Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017
LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009
ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011
TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE
DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5
BELGIQUE
SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES
ANGLETERRE
GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
29
MARDI
29 JANVIER
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,80 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — 12.924 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.924

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 24)

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

Արզնիի մէջ բանիլ սկսած է հանքային ջուրը շիշի մէջ լեցնելու գործատունը, որ ամէնէն մեծն է Հայաստանի մէջ։ Գործատան չորս ինքնաշխատ գիծերուն շնորհիւ տարեկան 50 միլիոն շիշ հանքաջուր կարելի պիտի ըլլայ արտադրել։ Նոր ձեռնարկութեան կողքին կը գտնուի ապակիի գործատունը, ուրկէ շիշերը փոխադրաժապաւէնի միջոցով կը փոխադրուին միւս գործատունը։ Այս ձեւով արտադրութիւնը անխափան կը շարունակուի եւ փոխադրութեան ծախքն ալ նուազագոյնի կ'իջնէ։

×

ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Երեւաննախագիծ» հիմնարկութեան կամուրջի եւ փողոցի բաժնի մասնագէտները կամուրջի նախագիծ մը վերջացնելու վրայ են։ Այս կամուրջը, որուն երկարութիւնը 180 մեթր պիտի ըլլայ, Գայ փողոցը երկուքի բաժնող ձորին վրայ պիտի հաստատուի՝ ձորին երկու լանջերը իրարու միացնելով։ Գայ փողոցը մինչեւ Նոր Նորք թաղամասը կ'երկարի։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԸ

Մօտաւորապէս 50 նոր գրադարաններ, ակումբներ եւ մշակութային տուներ հաստատուած են 1973ին։ Այսօր աւելի քան 2800 գրադարաններ կան երկրին քաղաքներուն, գիւղերուն եւ աւաններուն մէջ։ Գիրքերու ընդհանուր թիւը այս գրադարաններուն մէջ երեսուն միլիոն է։ Գրադարաններուն ամէնէն մեծը Երեւանի «Ալ. Մեասնիկեան» գրադարանն է. հոս կեդրոնացած են ոչ միայն միլիոնաւոր գիրքեր, այլեւ Հայաստանի պարբերական ամբողջ մամուլը։ Այստեղ կը մշակուին նոր լոյս տեսած գիրքերը, կը կազմուին համապատասխան դրադարանագիտական ցանկեր, քարտարան։ Հոս իրենց ուսումնասիրութիւնները, պրպտումները կը կատարեն գիտնականներ, դասախօսներ, ուսանողներ։

Գիրքերու այդ օջախները իրենց շուրջը համախմբած են հարիւր հազարաւոր ընթերցողներ։

×

1974Ի ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Տուրիզմի եւ էքսկուրսիաների Հանրապետական Խորհրդի» նախագահին տեղակալը՝ Գէորգ Սանոյեան հետեւեալ տեղեկութիւններ տուած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին՝ 1974ի զբօսաշրջիկութեան մասին.

— Այս տարի Խորհ. Միութեան զանազան վայրերէն Հայաստան կ'այցելեն մօտ 150.000 զբօսաշրջիկներ։ Երեւանի Լենինի անունը կրող հրապարակին մօտերը կառուցուելու վրայ է 750 տեղ ունեցող նոր պանդոկ մը՝ արտասահմանի զբօսաշրջիկներուն համար։ Հայաստան ժամանող զբօսաշրջիկներուն համար հաստատուած են բազմաթիւ երթուղիներ. բոլորն ալ կը սկսին Երեւանէն եւ կ'երկարին դէպի Սեւան, Իջեւան, Կիրովական, Թումանեան, Բիւրական, Գառնի - Գեղարդ, Գորիզ, Ղափան եւ այլ վայրեր։

1974ին Հայաստանէն Խորհ. Միութեան տարբեր քաղաքները կը մենին 320 զբօսաշրջական օդանաւեր՝ իրենց հետ տանելով 10.000 հոգի։ Երկաթուղիով ալ ճամբորդողներ կ'ըլլան. շատեր նաւեր կ'առնեն Սեւ ծովի նաւահանգիստներէն՝ այցելելու համար զանազան քաղաքներ։

×

ԶԱՐԵՆՑԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

«Սովետսկի Պիսատել» («Սովետական գրող») հրատարակչականը Լենինգրադի մէջ ռուսերէն լոյս ընծայած է Եղիշէ Չարենցի ընտիր երկերու հաւաքածոն, «Բանաստեղծի գրադարան» մատենաշարով։ 1931ին Մաքսիմ Գորկիի հաստատած այս մատենաշարով ցայսօր լոյս տեսած են երեք հատորներ հայ հեղինակներէ՝ Յովհ. Թումանեանի բանաստեղծութիւնները, «Հայ միջնադարեան քնարերգութիւն» ծաղկաքաղը եւ երրորդը՝ Չարենցիներկայ հաւաքածոն։

Այս հաւաքածոն լոյս պիտի տեսնէր 1930ի ատենները, երբ բանաստեղծը դեռ ողջ էր, սակայն «իրերի բերումով այդ ձեռնարկումը յետաձգուեց երկու տասնամեակով»։ 1967ին է, որ «Հայաստան» հրատարակչութիւնը հրապարակ հանեց Չարենցի նոր հաւաքածոն ռուսերէն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՊԷՐԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

—o—

Կը թուի Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին շրջապտոյտը արդիւնաւոր եղած է եւ եթէ նոյնիսկ նշանաւոր պայմանագիրը չէ ստորագրուած Սաուտի Արաբիոյ հետ, դրական քայլեր առնուած են այդ ուղղութեամբ եւ համաձայնագիրը հաւանաբար ստորագրուի Մարտ 31էն առաջ։ Ըստ այս պայմանագրութեան, Սաուտական Արաբիա 800 միլիոն թոն զուտ քարիւղ պիտի հայթայթէ Ֆրանսայի, քսան տարուան վրայ եւ փոխարէն զինամթերք եւ այլ կազմածներ պիտի ստանայ։ Պարզ է որ ամէն ինչ այնքան ալ դիւրին չէ եւ թագաւորին շրջապատին մէջ կան բազմաթիւ իշխաններ, որոնք մտահոգ են ամերիկեան հակազդեցութենէն։ Այս պատճառով է արդէն, որ Ֆայսալ նախընտրած է շատ աղմուկ չհանել, տրուած ըլլալով որ ամերիկեան Արամքօ ընկերութիւնը շատ լաւ աչքով չի նայիր այս անցած-դարձածին։ Ասկէ զատ յոյս կայ որ Սաուտի Արաբիա դրամագլուխ դնէ Ֆոսսիւռ-Մէռ բայց միւս կողմէ ձեռտայի նոր օդակայանին շինութիւնը Ֆրանսացիներու պիտի չյանձնուի այլ՝ Ամերիկացիներու։ Հաւանական չէ նաեւ որ Ֆայսալի կառավարութիւնը Քոնքորտ գնէ, բայց հեռատեսիլի համար նախընտրած է գունաւոր Ֆրանսական դրութիւնը։

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը Փարիզ վերադառնալէ առաջ, Դամասկոս այցելեց Երկուշաբթի օր։

× Ծանօթ է որ այս ճամբորդութեան առթիւ անհամ պատմութիւններ ալ պատահած էին նախարարին ընկերացող լրագրողներուն համար։ Սաուտական Արաբիոյ Փարիզի դեսպանատունը մկրտութեան վկայականներ պահանջած էր մինչ կաթողիկէ դաւանանքը բոլորովին արգիլուած է երկրին մէջ։ Այսպէս Մոնտի աշխատակից Էրիք Ռուլօ վիզա չէր ստացած։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՓԱՐԱՍԵԼ ԿՂԶԵԽՈՒՄԲԻ ՀԱՐՑԸ

—o—

Արդէն քանի մը ամիսէ ի վեր լարուած մթնոլորտ ստեղծուած էր Փեքինի եւ Սայկոնի միջեւ։ Այս վերջինը անցեալ Սեպտեմբերին բուռն բողոք ներկայացուցած էր, երբ չինական պարենաւ մը Տոնկ-Հա նաւահանգիստը եկած էր. այս նաւահանգիստը Վիէթնամի Առժամեայ կառավարութեան հակակշռին տակ կը գտնուի։ Մթնոլորտը աստիճան մը եւս լարուեցաւ, երբ չինացի քաղաքացիներ անցեալ շաբաթ Փարասէլի կղզեխումբին կղզեակներէն մէկուն վրայ չինական դրօշը պարզեցին։ Իրականութեան մէջ Փարասէլի հարցը դուրս կ'ելլէ չին-Հարաւ. Վիէթնամի յարաբերութիւններու շրջագիծէն, քանի որ Փեքին կը պահանջէ Հարաւ. Չինաստանի ծովուն միւս կղզեխումբերն ալ, մինչդեռ Ֆիլիպպեան կղզիներու կառավարութիւնը կը պնդէ, թէ ինք ալ ըսելիք ունի այս խնդրին մէջ։ Ընդհանուր ձեւով 150 կղզեակներ, ըստ Փեքինի, կը պատկանին Չինաստանի։ Ասոնք կը տարածուին Հայնանի հարաւէն, այսինքն՝ Չինաստանէն մինչեւ Պոռնէօ եւ կը ներկայացնեն չորս կղզեխումբեր՝ Հշի-շա կամ Փարսէլ շրջագօտիին արեւմուտքը, Չինկլա շրջագօտիին կեդրոնը, Թունկլա՝ հիւսիս - արեւելքը, իսկ հարաւը՝ Նանշան։ Այս վերջին արշիպեղագոսին Չինաստանէ զատ տէր կ'ուզեն դառնալ նաեւ Ֆիլիպպեան կղզիները եւ Հարաւ. Վիէթնամը, որ անցեալ տարի զայն կցեց Փհոկ-Թիւյ նահանգին։ Անգլիական «Կարտիըն» թերթը հետեւեալ ձեւով կը պատկերացնէ շրջանի բարդ կացութիւնը. «Ֆրանսացիք երեսունական թուականներուն Նանշայի մէջ փարոսներ հաստատեցին, 1955ին Ֆիլիպպեան կղզիներու կառավարութիւնը պահանջեց, որ կղզեխումբը իր գերիշխանութեան տակ մտնէ, Ֆորմոզ պահակախումբ մը ունի կղզիներէն մէկուն վրայ, իսկ Ամերիկացիք եւ Հարաւ. Վիէթնամցիք ռատարի կայաններ հաստատած են շրջագիծին մէջ»։

1971 Յուլիս 15ին Փեքին բողոքեց օտար (այդ ատեն Ֆիլիպպեան կղզիները) պահանջներու դէմ։ «Այս կղզիները միշտ Չինաստանի պատկանած են»։ Սայկոն կը մերժէ ընդունիլ այս տեսակէտը շեշտելով, թէ Ժ.Թ. դարուն սկիզբները Ճիա Լոնկ կայսրը նաւազներ կը ղրկէր Փարասէլ (Չինացիք կը պատասխանեն, թէ իրենց ձկնորսները միշտ հոն գտնուած եւ աշխատած են). Ֆրանսացիք, իրենց կարգին, քսանական, երեսունական թուականներուն գիտական արշաւախումբեր ղրկեցին այդ կողմը, եւ որոշեցին, որ այդ վայրերը «Ֆրանսական» նկատուին։ Սայկոն կ'ըսէ նաեւ, թէ Սան-Ֆրանսիսքոյի խորհրդաժողովին իր ներկայացուցիչները, առանց ընդդիմութեան հանդիպելու, Հարաւ. Վիէթնամի գերիշխանութիւնը հաստատեցին այդ կղզեխումբերուն վրայ։ Իրականութեան մէջ Չինացիք հնարաւորութիւն չունէին բողոքելու, քանի որ Փեքին ներկայացուցիչ չունէր Սան-Ֆրանսիսքոյի խորհրդաժողովին մէջ։ Այսուհանդերձ Շու-էն-Լայ այդ թուականներուն պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտը։ Մնաց որ Փեքինի լոյս ընծայած քարտէսներուն մէջ իբրեւ Չինաստանի անբաժան մասը կը ներկայացուին այդ կղզիները, որուն շուրջ որեւէ բախում չստեղծուեցաւ Հնդկաչինի երկրորդ պատերազմին ընթացքին։

Շրջանի բազմաթիւ կղզեակներ անգլիական անուններ կը կրեն, ինչպէս Տրնքըն, Տրըմոնտ, Ռոպէրթ եւայլն, արեւմտեան եւ Ֆորմոզեան քարտէսներու վրայ։ Արդարեւ, անգլիական նաւեր ԺԹ. դարուն վռնտեցին այդ կղզիներէն «չինացի ծովահէնները» — հաւանաբար ձըկնորսներ էին — որով ճիշդ է, որ Չինացիները այդ թուականներուն կը նաւարկէին շրջագիծին մէջ։

Ներկայ պարագային դժուար է բացատրել ծանր կացութեան ստեղծումին պատճառը հարաւային Չինաստանի ծովուն մէջ։ Ցամենայն դէպս, Սայկոնի որոշումը՝ կցել այդ կղզիները Հարաւ. Վիէթնամի, առիթ տուաւ առջի շաբթուան բախումներուն։

Դէտերու մատնանշումով երկու կէտեր ալ նկատելի են. առաջին՝ Հարաւ. Չինաստանի ծովը կրնայ քարիւղի հարուստ հանքեր պարունակել. այս ուղղութեամբ Սայկոն հետազօտական աշխատանքներու ձեռնարկած է։ Երկրորդ՝ շրջանի աշխարհագրական դիրքը կարեւոր է, քանի որ Չինաստանէն կը տարածուի մինչեւ Հնդկաչին, Մալեզիա, Ֆիլիպպեան կղզիներ եւ Վիէթնամ։ Ճափոնի հարաւի մուտքը կը ներկայացնէ։

Փեքին ապահովաբար այս կէտերը նըկատի ունի։

Թ. Ա. Թ.

Քանի մը տողով

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը Սատաթ, առջի օր, իր աղջկան ամուսնութեան առթիւ, պատուոյ հրաւիրեալներու կարգին դասած է Լիպիոյ նախկին թագաւորը Իտրիս Ալ Սենուսի, ինչ որ անշուշտ շատ հաճելի բան մը չէ Խատաֆիի համար։ Նախկին թագաւորը չորս տարի է Եգիպտոս ապաստանած է։

ԿԻՊՐԱԿԱՆ լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն Զօր. Գրիվաս, 75 տարեկան, զոհ գացած է առջի օր սրտի տագնապի մը։ Լուրը անմիջապէս հերքուած է Գրիվասի անմիջական շրջանակներու կողմէ, որոնց համար «չարամիտ տարաձայնութիւն» մըն է։ Ծանօթ է որ Գրիվաս, Էօքայի պարագլուխը կողմնակից է կղզին Յունաստանի կցումին։

ԻԶՄԻՐԻ օդակայանը ճզմուած օդանաւին մեռեալներու թիւն է 62։ 11 վիրաւոր կայ, բայց ծանր վիճակի մէջ են։ Ճամբորդներու մեծ մասը Թուրք բանուորներ էին, որոնք արեւմտեան Գերմանիա կ'ուղէին երթալ աշխատանք գտնելու համար։ Զոյգ մը ամերիկացի զբօսաշրջիկ կար։

ՎԻԷԹՆԱՄԻ հաշտութեան համաձայնագրին (Փարիզ՝ Յունուար 27) առաջին տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ առջի օր։ Պատերազմը «վերջանալէն» ի վեր 70 հազար մեռեալ կայ։

ԼԻԲԻՈՅ նախագահը անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Ժընեւ Պուրկիպայի հետ տեսնուելու համար։ Գնդ. Խատաֆիի նպատակն էր մղում տալ երկու երկիրներու միութեան որոշումին, երկար խօսակցութիւններէ ետք Պուրկիպա, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերակցող վարչապետն ու Արտաքին նախարարը, ընթացք չեն տուած։ Թունուզեան շրջանակներու համաձայն, Լիբիա - Թունուզ միութիւնը ժամանակի կը կարօտի։

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ֆրանսական մեծ Յեղափոխութեան սկզբունքները խախտած էին արդէն հիմունքները բոլոր բռնապետներուն եւ ամէն կարգի բռնութեանց. Հակառակ հակազդեցութիւններուն, հակառակ Նափոլէոնեան շրջանի փառքերուն եւ աշխարհակալական խրոխտացումներուն, ազգային զգացումը եւ անհատական իրաւանց զգացումը կը վառեն գլուխները եւ կը շարունակեն նոր կարգի մարտիրոսագրութիւն մը ստեղծելու գրեթէ ամէն երկիրներու մէջ:

Իտալիա, մասնաւորապէս, երկունքի մէջ է եւ ազգային միութեան գաղափարը շողշողուն հերոսներ կուտայ եւ այդ յուզուած ժողովուրդին ծոցէն կը բխին այնպիսի հայրենասիրական երգեր, որոնք իրենց ինկած երկիրներուն մէջ նոր հերոսներ առաջ կը բերեն: Իտալիոյ մէկ մասը կը հեծէ աւստրիական բռնապետութեան տակ եւ այդ բիրտ տէրերու ըմբռունգքին ներքեւ ճնշուած ազնիւ եւ քաղաքակիրթ Իտալացին ցաւի եւ ըմբոստութեան այնպիսի աղաղակներ ունի, որ համարհանքի այնպիսի բացագանչութիւններ դէպի իր անարժան տէրերը, որոնք զարմանալի կերպով կը յարմարին մեր կացութեան եւ խիստ արձագանգ կը գտնեն ուսման եւ լուսաւորութեան տենչանքով դէպի Վենետիկ, դէպի Փատուա գիմող հայ երիտասարդներու սրտերուն մէջ:

Եւրոպա գացողները կը վերադառնան Փրոմեթէի բոցը բերելով իրենց հետ. Պոլսոյ Հայութիւնը կը սկսի ցնցուիլ իր հիմունքներէն. սկիզբը լուսաւորութեան պզտիկ եւ սահմանափակ կեդրոններ միայն կը ստեղծուին. նոր խէժլներ, նոր հայեցակէտներ կը բացուին եւրոպական նայման ձգտումով անհանգիստ ընտանիքներու մէջ եւ Պոլսեցի Հայերը գրեթէ ընդոստ ցնցումով մը Թրքութեան դրոշմը կը թօթափեն իրենց վրայէն:

Այս շրջանը անդրադոյն շրջանն է Պէշիկթաշլեանի ժամանակին: Երկար պիտի ըլլար հոս մի առ մի թուել այն երեւոյթները, որոնցմով կ'արտայայտուի հետզհետէ ազգային զարթնումը եւ նոյնիսկ հասարակական զանազան կարգերու մրցումները եւ պայքարը, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ գիտակցութիւնը իր բոլոր զօրութեամբ արթնցուցած էր զիրենք: Հիմա մեր աչքին առաջքն ունինք Պէշիկթաշլեանի ժամանակը: Ցնցումը կատարուած է, մեծ վարպետներ՝ ինչպէս Ալիշան եւ աւելի ուշ Խրիմեան՝ վառած են փարոսները հայկական գիտակցութեան ու անոնք արդէն փայլուն լոյսով մը կը պայծառ համատարած եւ թշուառ մթութեանց մէջ ոչ միայն հայ ազգին, այլեւ ցայն տիրապետող բռնակալ Պետութեան:

Պոլսոյ միջին դասակարգը հետզհետէ ձեռք կ'անցընէ ազգային գործերու եւ մասնաւորաբար կրթական գործին ղեկավարութիւնը. հայերէն լեզուն անցած է կնոջ եւ տիրացուներու շրջանակէն եւ իր պատուոյ տեղը կը գրաւէ հետզհետէ: Անիկա տակաւին աղճատ եւ անհամ խառնուրդ մըն է, կա՛մ գրաբար անհասկնալի եւ իրապէս տիրացուական ձեւերու, կամ դռեհիկ բարբառն է խճողուած թրքերէնով, բարբառ՝ որ Թուրքերը կը հասկնան առանց դժուարութեան:

Գաղափար մը տալու համար այն ատենի գործածական հայերէնի մասին, պատմեմ անեկտոտ մը, որ ինքս անձամբ լսած եմ պառաւ ազգականուհիէ մը: Օր մը, նաւուն մէջ վէճ կը ծագի հայ եւ թուրք կիներու միջեւ, ինչ որ սովորական բան էր մանաւանդ այդ ատեն. թուրք կիները կը հայհոյեն և կը նախատեն Հայերը, հայ կին մը իր ընկերուհիներուն կը դառնայ և կ'ըսէ զայրալից, իբրեւ թէ թրքուհիներէն անհասկնալի հայերէնով.

— Ասանկներուն հախէն Մոսկովին խրլըղը կուգայ:

Բնականաբար թրքուհիները կը հասկնան եւ վէճը աւելի կը թունաւորուի: Այս էր ահա գործածական լեզուն եւ զարմանալի չէ բնաւ որ այն մարդիկը, որ ազնուական եւ վեհ հոգի մը կը կրէին, որ ըմբռնում մը ունէին հանդիսաւոր եւ գեղեցիկ, դաշնակաւոր խօսքեր, կը խորշէին ժողովրդական այս լեզուէն եւ կ'ապաստանէին դասական լեզուին, գրաբարին մէջ:

Եթէ թուենք անունները այն մէկ քանի ականաւոր Հայերուն, որոնք ժամանակակից էին Պէշիկթաշլեանի եւ իր սերտ բարեկամները ու յաճախ գործակիցները՝ դիւրաւ արդէն գաղափար մը կ'ունենանք այն բարոյական մթնոլորտին վրայ, որուն մէջ կ'ապրէր ու կը գործէր Պէշիկթաշլեան: Ասոնք են Միհրան պէյ Տիւզեան, Նիկողայոս եւ Յակոբ Պալեան եւ գլխաւորաբար Գրիգոր Օտեան: Ժամանակին այս հայ մեծամեծները ոչ միայն մեր սահմանափակ շրջանակին, այլեւ օսմանեան Պետութեան մէջ մեծ բարենորոգչական դեր մը կը կատարէին. այս ազգասէրները հայ ժողովուրդի ճակատագիրը սերտօրէն եւ անբաժանելիօրէն կապուած կը համարէին տիրապետող Պետութեան հետ, եւ կարենալ բարւոքելու համար ազգին վիճակը ձեռնարկած էին տիտանեան գործի մը, այն է՝ բարւոքել զանազան պատճառներով անդամալոյծ դարձած Օսմանեան մեծ Պետութիւնը:

Թուրքերու մէջ ալ այդ միջոցին բարենորոգչական ձգտումները զօրեղ արտայայտութիւններ ունէին, եւ յաջորդաբար վեհապետները, ինչպէս մէկ քանի նախարարապետներ՝ կը ճգնէին շարժման մէջ դնելու եւ եւրոպականացնելու երկիրը. բայց Թուրք ժողովուրդը տակաւին կը խորթար իր խոր քունին մէջ. անիկա անդրդուելի ծուլութեամբ մը տարուած էր իր ապիկարութեան եւ անշարժութեան մէջ եւ վերէն եկած բարենորոգումները եւ լաւ տրամադրութիւնները ոչ մէկ արձագանգ կը գտնէին այն զանգուածին մէջ, որ տակաւին ժողովուրդ չէր, ոչ իսկ ամբոխ, այլ տարօրինակ և մթագնած խուժան մը. այդ պատճառով է որ բարենորոգութեան փորձերը պետական հարուածներու երեւոյթը ունէին, եւ կարծես դաւադրութիւններ էին կառավարող շրջաններէն սարքուած՝ ժողովուրդին դէմ:

Հայ ժողովուրդը բոլորովին հակոտնեայ վիճակի մը մէջ էր. անիկա արթննալով իր սարկութեան երկարատեւ քունէն, սոսկումով կը դիտէր այն զազրելի անկիւնը, որուն մէջ կծկտած ապրեր էր այդքան երկար ատեն եւ իր անհանդուրժութեան եւ դարչանքի զգացումն իսկ կորսնցուցեր էր: Հայ ժողովուրդը, զարթնելով, աչքերը մեծարաց կը նայէր դէպի այն հորիզոնները, ուրկէ լոյս կուգար եւ իր սմայլանքին եւ զարմացումին մէջ շտապով կ'եռուզեռէր, նոր երգերու աղաղակներ կը բարձրանային իր ճընշուած կուրծքէն: Զարթօնքի շրջան կրնանք անուանել այդ շրջանը, ուր միամիտ, յախուռն եւ հապճեպ շարժումներուն քով կը տեսնենք ազնուական, գիտակից, կշռադատուած ժեստը մեծ ղեկավարներուն:

Այդ մեծամեծները որ յիշեցի իբր Պէշիկթաշլեանի ժամանակակից մարդիկ, իրենք իսկ գործքով եւ խորհուրդով մեծ մտաւորականներ էին, եւ ամէնուն հոգին մէջ կը ծաղկէր հայ ցեղին ամենագեղեցիկ ծաղիկը, գեղարուեստի տաղանդը: Փողերանոցին մէջ, որ Հայերու ղեկավարութեան տակ կը գտնուէր, ոսկերչական արուեստը կը հասցնէին, թանկագին քարերու գունագեղ շողշողումովը իրականացած, գեղեցկութեան տեսիլքի մը, ուր ոսկերչական մանրակրկիտ եւ նուրբ արուեստը իր գերագոյն եւ հրաշալի արդիւնքներուն կը հասնէր: Պալեանները յորդւոց որդի Վոսփորի ափունքները կը զարդարէին մարմարակերտ ապարանքներով, որոնց որմաքանդակներու յորդագեղ ճոխութիւնը, դրուագներու թեթեւ եւ քմածին ոլորտները կը քանդակէին իրենց արեւելեան բեղնաւոր երեւակայութեան գեղունութիւնները և մանաւանդ իրենց գեղեցկութեան երազին չքեղութիւնը: Ու ամէն մէկը իր շրջանակին ու ասպարէզին մէջ կարծես կը փութար զեղուլ իր հոգեկան հարստութիւնները, շլացնելով եւ զարմացնելով նոյնիսկ դարաւոր ոսխերիմ թշնամին:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ԼԻՈՆԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

—0—

(Դ. եւ վերջին մաս)

Սակայն, հանրային կարծիքը կը բողոքէ այս վճիռին դէմ եւ դայն կը նկատէ դատական մեծագոյն անարդարութիւններէն մէկը:

Եւ պէտք է ընդունիլ որ դատավարութիւնը չէր կատարուած պէտք եղած լըրջութեամբ: Վկաները կողմնակալ եղած էին եւ չէին կրնար ազդուած չըլլալ իրենց բնակարաններուն մօտ կատարուած այս ոճիրէն: Հարցաքննութիւնները մակերեսային էին: Լըսիւրք չէր կրցած կամ չէր ուզած բացատրութիւններ տալ Ապրիլ 27ի իր գրաղումներուն մասին, եւ այս եղած էր իր մեծագոյն յանցանքը, մինչդեռ հարցաքննիչին պարտականութիւնն էր ուղղակի կամ անուղղակիօրէն գիտնալ թէ ոճիրին օրը ո՞ւր կը գտնուէր անմեղ յանցապարտը:

Սակայն հարցը փակուած չէր վերջնականապէս: Երեք մահապարտներու գլխատումէն տասը ամիս եաք, դատաւոր Տօպանթոն բանտերէն մէկուն մէջ կը գտնէ Լապորտ անունով մէկը որ, բաւ Գուրիոլի, բուն ոճրագործներէն մէկն էր: Վկաները կրկին կը կանչուին ու կը ճանչնան Լապորտը, որ մաս կը կազմէր Մոնժըրոն ժամանող չորս ձիաւորներուն:

Լապորտ կ'ընէ հետեւեալ խոստովանութիւնը: Զորս ձիերը կը պատկանէին Պեռնարին, որ չէր մասնակցած արկածախնդրութեան, բայց ստացած էր աւարի իր բաժինը: Միւս մեղսակիցները կը կոչուէին Վիտալ, Տիւպոսք, Գուրիոլ եւ Ռուսսի: Ձիավարը սպաննուած էր Գուրիոլի կողմէ, իսկ Վիտալ դաշունահարած էր թղթատարի պատասխանատուն:

— Ի՞նչ եղաւ Լըսիւրքին դերը, հարցուց դատաւորը:

— Լըսիւրք անունով մէկը չեմ ճանչնար, ըսաւ Վիտալ:

Դատաւորը դեղնեցաւ:

Ժամանակի ընթացքին, ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ Վիտալը եւ Տիւպոսքը, որոնք Լապորտի պէս արդէն արգելափակուած էին զանազան չարագործութիւններու համար:

Եւ Լըսիւրքի մահէն չորս տարի ետք կը սկսի նոր դատավարութիւնը: Ատենին նախագահը կը յուսայ՝ Տիւպոսքի նմանութիւնը փաստելով Լըսիւրքի հետ, վերականգնել վերջինին անմեղութիւնը: Բայց Տիւպոսք այնքան լաւ կը պաշտպանէ ինքզինք, որ կը խուսափի սպանութեան ամբաստանութենէն: Սակայն տրուած ըլլալով որ ան իր գործօն մասնակցութիւնը բերած էր կողոպուտին, իբրեւ մեղսակից մահուան կը դատապարտուի Վիտալի եւ Լապորտի հետ: Ամէն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ոստիկանները խումբ մը Թուրքերու հետ կուգան այն փողոցը, ուր չորս Հայերու դիակները կեցած են: Աճապարանքով կը վերցնեն զանոնք ու անյայտ կ'ընեն կողմնակի փողոցներէն մէկուն մէջ, յետոյ սայլակ մը բարակ աւազ կը բերեն, այն աւազէն զոր փողոցները կը ցանէին Ապտիւլ Համիտի Պոլիս անցած օրը, եւ անով կը ծածկեն արիւնի աւազանները, որոնք առջի օրուընէ ի վեր գետնին վրայ կը տեսնուէին:

Այս գործողութիւնը աւարտելէ ետքը, չորս մարդ սպաննուած Հայերու արախճինները, զորս առաջուց առած էին, գըլուխնին կ'անցընեն ու խանին սանդուխէն վեր ելլելով՝ կ'անցնին պատուհաններուն առջեւ, որոնց փեղկերը կը բանան ու հոն կը նստին հանդարտիկ:

Նախ չենք հասկնար թէ ի՞նչ է այդ ներկայացումի մէջ պատրաստութեան պատճառը: Քիչ մը ետքը կը լուսաբանուինք երբ դեսպանատուներու 2 թարգման իրենց խավասներով կուգան Թօփհանէի կողմէն ու իբր թէ քննութիւն մը կը կատարեն: Իրենց կ'ընկերանայ Թուրք մը՝ մաքուր հագուած, ոստիկանութեան կողմէ բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը ըլլալ կը թուի: Թարգմանները պահ մը կանգ կ'առնեն փողոցին բերանը ու կը դիտեն կեղծ Հայերը, որոնք պատուհաններուն առջեւ սիկառէթ կը ծխեն, ու կ'անցնին կ'երթան:

Ցերեկուան ճաշէն ետքը հրացէնի ձայները կը շատնան: Ամէն կողմէ պայթումներ կը լսենք:

Ամբողջ քարափը լեցուած է հեծեալ ու հետեւակ զինուորներով՝ որոնք ծովեզրը կեցած՝ հրացանին ուղղած են դիմացի շէնքերուն վրայ:

Շոգենաւին մէջէն դիտակներով կը նայինք ամէն կողմ:

Զինուորները Քարաքէօյի կամուրջին մօտ տան մը վրայ անընդհատ հրացան կը պարպեն, յետոյ կը մտնեն դռնէն ներս ու վեց հոգի վար կը նետեն պատուհաններէն:

Մեռա՞ծ, ո՞ղջ, չենք գիտեր:

Հեռուէն հեռու ականջնուս կը հասնին մեռցուելու վրայ եղող յուսակտուր մարդերու խեղդուկ աղաղակները:

Ասանկ բան անկարելի է երեւակայել: Կամաց կամաց իրիկուն կ'ըլլայ ու մեկնումի ժամը կը մօտենայ: Առաջին ճամբորդը որ շոգենաւ կուգայ հայ մըն է, Հանրային Պարտքի վարչութեան պաշտօնեայ Գէորգ էֆ. Թորգոմեան՝ որ Սելանիկ կ'երթայ: Ուղղակի Վոսփորէն կ'իջնայ ու անցած դարձածին վրայ որոշ տեղեկութիւն մը չունի:

Յետոյ կը տեսնենք որ կիներով ու ծառաներով շրջապատուած երիտասարդ հիւանդ Թուրք մը կը բերեն շոգենաւ. իր հետեւորդները տասնըհինգ հոգիի կը հասնին, որոնց կէսը առաջին կարգի տոմսակ առած է: Սելանիկցի երեւելի աղա մըն է, որ դարմանուելու համար Պոլիս եկած է ու քաղաքը կը վերադառնայ: Նիհար, տժգոյն, կմախացեալ դէմք մը ունի որուն վրայ թոքախտը իր դժնէ կնիքը դրած է:

Շոգենաւին վերնայարկը, միասին բերած բազկաթոռի մը վրայ կը հանգչեցնեն զինքը, ծունկերը ծածկոյթի մը տակ պահպանելով՝ հակառակ տաք արեւին, ու մանկամարդ գեղանի կին մը քովն ի վեր կը կենայ ու ատեն ատեն թաշկինակով հիւանդին ճակատը կը սրբէ:

Նաւին բժիշկը կը մօտենայ հիւանդին ու խիստ ձայնով մը կը հարցնէ.

— Ո՞վ է ասոր տէրը:

— Ի՞նչ կայ, պարոն, կը միջամտէ Հրեայ մը, որ Թուրք աղային հետեւորդներուն մէջ կը գտնուէր իբրեւ թարգման:

— Այս մարդը ճամբան պիտի մեռնի, չենք կրնար ընդունիլ շոգենաւին մէջ, կը պոռայ բժիշկը:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, կը պատասխանէ Հրեան դող ելած, շոգենաւին գործակալութիւնը տոմսակները տուաւ, Սելանիկի ձեր տնօրէնը մեր էֆէնտիին բարեկամն է ու էֆէնտին յատուկ յանձնարարական ունի անոր կողմէ, որպէսզի շոգենաւին մէջ աղէկ նայուի իրեն:

— Ձեռ ընդունիր, կը գոչէ բժիշկը, պէտք է որ դուրս հանէք անմիջապէս այս մահամերձը:

Հրեան կը դիմէ նաւապետին՝ որ հոն կեցած է:

— Ես չեմ խառնուիր, բժիշկին գիտնալիք բանն է, կը պատասխանէ նաւապետը նոյն դժկամութեամբ. եթէ հարկ տեսնէ դուրս հանելու՝ պէտք է դուրս ելլէ, կը հասկնա՞ք:

Ցայտնի է որ այս խստութիւնը կրկնուած ցասումի մը արդիւնքն է: Երկու օր առաջ արգահատանքով պիտի ընդունուէր այդ հիւանդը: Ու այս միջոցիս ամէնքս ալ կ'ուզենք որ դուրս նետուի խեղճ մարդը:

(23 – Շար.)

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան թիւը պէտք է ըլլար՝ 22 ոչ թէ 23:

պարապայի՝ Լըսիւրքի դատը ոչ մէկ չահ կ'ապահովէ անոնց գլխատումէն :

Կը մնայ մէկ կասկածելի միայն, Ռուսօին, որ ապաստանած էր դրացի երկիր մը, Սպանիա : Ֆրանսական կառավարութիւնը կը յաջողի սպանական ոստիկանութեան աջակցութեամբ ձեռք անցընել այս չարագործը, որ խիղճին վրայ ունէր մէկէ աւելի ոճիրներ :

Վկաներու յայտարարութեան համաձայն, Լիոնի Թղթատարին կողոպուտին մասնակցածներուն թիւը վեց էր, եւ վեց հոգի արդէն դատապարտուած ու գլխատուած էին : Եթէ Ռուսօ այդ աւազակներէն մէկն է, ուրեմն վեց գլխատուողներէն մէկը անմեղ էր :

Ռուսօ կը հաստատէ որ իր ծանօթներուն մէջ Լըսիւրք անունով անձ մը չի ճանչնար : Գլխատումէն օր մը առաջ, ան կը խոստովանի Վերսայլի ժողովրդապետին, եւ անոր կը յանձնէ պահարան մը, որուն մէջ կայ իր կտակը : Ռուսօ կը խնդրէ որ այդ պահարանը բացուի իր մահէն վեց ամիս ետք միայն : Ինչպէս յետագային պիտի յայտնուէր, այդ պահարանը կը պարունակէր Լըսիւրքի անմեղութեան փաստը :

Դատաւոր Տօպանթօն կը փափաքէր վերականգնել Լըսիւրքի անմեղութիւնը, սակայն կարելի չէր գոյութիւն ունեցող աւեալներով եւ վկայութիւններով վերսկսիլ դատը :

Խեղճ զոհին զաւակները աղերսագիրներ ներկայացուցին Նափոլէոն Ա. կայսեր, Լուի ԺԸ. թագաւորին, Շարլ Ժ. թագաւորին, Մարի Թագուհիին եւ Նափոլէոն Գ. կայսեր, առանց հասնելու իրենց նպատակին :

Վճռաբեկ ատեանը իր 1868 թուականը կրող մէկ հրամանագրով հարցը փակուած կը հռչակէր եւ Լըսիւրք արդարութեան առջեւ կը մնար անխիղճ ոճրագործը, մինչդեռ հանրային կարծիքը եւ նոյնիսկ դատաւորներ համոզուած էին որ ան անմեղ էր :

Եւ Լիոնի Թղթատար կառքին առեղծուածը նիւթ հայթայթեց անթիւ վիպասաններու, թատերագիրներու եւ երգահաններու իբրեւ կոյր արդարութեան անմեղ զոհը : Լուրջ եւ հմուտ պատմաբաններ կը բաժնէին այդ կարծիքը, եւ այսօր իսկ հարցը կը մնայ առկախ...

Այս բոլոր դէպքերէն կը մնայ չօշափելի մէկ վկայութիւն միայն : Փէր-Լաշէզ մեռելաքաղաքի արահետներէն մէկուն եզերքը, դամբանաքարի մը վրայ, իր զաւակները գրել տուած են հետեւեալ արձանագրութիւնը.

Ժօզէֆ Լըսիւրքի յիշատակին,
որ զոհը եղաւ մարդկային սխալմունքի մը
Իր այրին եւ զաւակները

31 Հոկտեմբեր 1796

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՁԵԿՈՅՑ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

—0—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը հայկական ձեռնարկներու ի նպաստ 1973 տարեշրջանին կատարած է հետեւեալ յատկացումներն ու օժանդակութիւնները :

	Տոլար
1. Հ. Բ. Ը. Մ.ի վարժարանին, Անթիլիաս Նոր շէնքի մը շինութեան ի նպաստ	20.000
2. Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռին Հայկ. խաչքարերու նուիր-ուած հատորի մը հրատարակութեան	12.500
3. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Իսթանպուլ Տարեկան 15.000 տոլարի բացառիկ յատկացում՝ 1973–74 1974–75՝ ուսումնական տարեշրջաններուն համար	30.000
4. Հայ Ազգային վարժարանին, Մոնթէվիտէօ Վարժարանի նոր շէնքի մը կառուցման ծախքերուն հաշւոյն	7.500
5. Կրթասիրաց վարժարանին, Հալէպ Ի նպաստ վարժարանի նոր շէնքի մը կառուցման ծախքերուն	15.000
6. « Թուչնոց Բոյն »ին, Ճիպէյլ (Լիբանան) Հաստատութեան Թըրզայայի ամարանոցին մէջ նոր շէնքի մը կառուցման համար տըրուած օժանդակութիւն	16.500
7. Մխիթարեան վարժարանին, Հազմիէ (Լիբանան) Մանկապարտէզի նոր, արդիական դասարաններու շինութեան ի նպաստ	10.000
8. Սփիւռքի հայկ. Մշակութային Միութիւններուն Մշակութային կեդրոններու եւ ակումբներու բարեզարդման համար 1971ին ստեղծուած վարկին վրայ կատարուած յաւելուածական նոր յատկացում	20.000
9. Սփիւռքի հայկական վարժարաններուն Նոր վարկ՝ 1974–75ի ուսում. տարեշրջանին կարելի դարձնելու համար երկարաձգումը նախորդ տարիներուն իրագործուած ընդհ. ծրագրին՝ որուն միջոցաւ Հիմնարկութիւնը կը հոգայ որոշ թիւով չքաւոր աշակերտներու կըրթաթոշակները Սփիւռքի հայկական վարժարաններուն մէջ	370.000
10. Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանին, Իսթանպուլ Վերանորոգութեան ծախք՝ Պատրիարքարանին դիմաց գտնուող անգործածելի, հին շէնքին՝ զայն օգտագործելու համար որպէս «Մանկանց Տուն», հանրային հանդիսարան և կեդր. գրադարան	13.500
11. Հայկ. Դպրեվանքերու եւ Կրօն. վարժարաններու Նոր վարկ՝ որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ երկու տարի եւս 1974–75 եւ 1975–76 երկարաձգել վերոյիշեալ հաստատութիւններէն իւրաքանչիւրին որոշ թիւով կրթաթոշակներ յատկացնելու Հիմնարկութեան ծրագիրը	30.000
12. Համալսարանական կրթաթոշակներ Նոր վարկ՝ 1974–75 ուսում. տարեշրջանին հոգալու համար համալսարանական կըրթաթոշակներ որոշ թիւով արժանաւոր հայ ուսանողներու	600.000
13. Երեւանի Պետ. համալսարանին եւ այլ գիտական հաստատութիւններուն Արտասահմանէն գիտական արդիական սարքաւորումներու եւ հրատարակութիւններու գնման համար	220.000
14. Արարատ Մարզական եւ Մշակութային Միութեան, Թեհրան Միութեան ծրագրած նոր կեդրոնին մէջ մշակութային շէնքին կառուցման ծախքերուն ի նպաստ	50.000
15. Սփիւռքի հայկական վարժարաններուն Յաւելուածական յատկացում՝ վարժարաններու շէնքերու նորոգութեան եւ բարեզարդման համար գոյութիւն ունեցող վարկին վրայ	50.000
16. Հրատարակչական Հրատարակչական ծրագիրներու շարունակութիւնը ապահովելու համար ստեղծուած վարկին վրայ եղած յաւելուածական նոր յատկացում	70.000
17. Սփիւռքի հայկական վարժարաններուն 1974–75 տարեշրջանի համար հայկ. վարժարաններու մէջ ուսանող չքաւոր աշակերտներու ի նպաստ ներկայ տարեսկզբին ստեղծուած 370.000 տոլարի վարկին վրայ կատարուած յաւելում	10.000
18. Հայ կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսարանին, Հալէպ Պաղճագաղի (Սուրիա) մէջ չքաւոր սաներու համար կառուցուելիք ամարանոցի նոր շէնքին ի նպաստ	10.000
Գումար	1.555.000 (*)

Ամփոփում՝ Հիմնարկութեան կողմէ ցարդ կատարուած յատկացումներու

Գումար՝ մինչեւ 1972 Դեկտ. 31 կատարուած յատկացումներու	18.906.408,82
Գումար՝ 1973 Յուն. 1 – Դեկտ. 31 կատարուած յատկացումներու	1.555.000,00
Ընդհ. գումար՝ Հիմնարկութեան կողմէ մինչեւ 1973 Դեկտ. 31 կատարուած յատկացումներու	20.461.408,82

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

31 Դեկտ. 1973, Լիզպոն

(*) Այս գումարին 10.000 տոլարը գոյացած է նախորդ տարեշրջանին չօգտագործուած յատկացումէ մը :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ եւ շրջաններու 40 սրահներու մէջ ցուցադրուած է շարժանկարի բեմադիր Սամուէլ Խաչիկեանի նկարահանած «Համբոյր արիւնոտ շրթունքներուն» ժապաւէնը, որուն նիւթը Միրաքեանի «Լալուարի որսը» վիպերգն է : Բեմադիրը պատրաստելու վրայ է իր ժապաւէնին հայերէն տարբերակը, որպէսզի զայն ցուցադրէ գաղութներու մէջ :

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ Դեկտեմբեր 22, 25 եւ 26ին գեղարուեստական երեկոյթներ տեղի ունեցած են մասնակցութեամբ Հայաստանէն ժամանած արուեստագէտներու : Յայտագիրը կազմուած է կոմիտաս քառեակի, ջութակահար Եդ. Թադեւոսեանի եւ դաշնակահար Այարէթեանի նուագած կտորներով՝ հայ եւ օտար դասական գործեր : Երգչուհի Զաքարեան բազմաթիւ երգեր ներկայացուցած է, իսկ Երեւանի պետական պալէի պարողներ դասական, հայկական ժողովրդական պարեր ներկայացուցած են : Տեղական թերթերը ուշադրաւ յօղուածներով մատնանշած են երեկոյթներուն գեղարուեստական որակը :

ԱԹԷՆՔԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, Դեկտեմբեր 30ին, յաւարտ եկեղեցական արարողութեան, տեղի ունեցած է պատշաճ հանդիսութիւն մը՝ Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի մահուան 800ամեակին առթիւ : Բացման խօսքը կատարած է Օննիկ Զաքարեան, ապա բանախօսած է Զարեհ Վրդ. Ազնաւուրեան ներկայացնելով մեծ Հայրապետին արժանիքները :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

2.

— Աստուած չանի : Ոչ. խսկական պարոնի, եւ համարում է չափազանց էլ գեղեցիկ, ի հարկէ, նրանց համար, որոնք պոռոտ գեղեցկութիւն են սիրում : Ինձ անձամբ դուր չի գալիս : Հունգարացի մի գնչուհի է կարծեմ, կամ այդ տեսակ մի բան, եւ, ինչպէս Ռիկարդօն է ասում, Գալիցիայի գաւառական թատրոններից մէկում երգիչ է եղել : Դուրս է գալիս, որ Ռիվարեցը շատ վճռական մարդ է եւ իր բոլոր ծանօթներին ներկայացնում է այդ աղջկան բոլորովին անփոյթ ու ազատ, կարծես իր ազապ մօրաքոյրը լինի :

— Է՜, ի՞նչ կայ որ. դա մի ազնուութիւն է նրա կողմից, քանի որ մի անգամ վերցրել է հետը :

— Դուք կարող էք խնդրին այդպէս նայել, սիրելի տիկին, բայց հասարակութիւնը նոյն աչքով չի նայում, եւ կարծում եմ, որ շատերի համար անախորժ է ներկայացուել մի կնոջ, որ ակնյայտ կերպով նրա սիրեկանն է :

— Ի՞նչպէս կարող են իմանալ, քանի որ ինքը չի ասում :

— Շատ պարզ է. ինքներդ էլ կ'ըմբռնէք, հէնց որ հանդիպէք : Բայց կարծեմ Գրասսինիի տունը բերելու չափ համարձակութիւն չի ունենայ :

— Այնտեղ նրան չեն էլ ընդունի. տիկին Գրասսինին աշխարհիկ կարգերին հակառակ գնացող կանանցից չէ : Բայց մի բան էլ ասացէք ինձ Ռիվարեցի մասին, ոչ իբրեւ մարդու, այլ իբրեւ երգիծաբանի : Ֆաբրիցին ինձ ասաց, թէ դրել է, եւ թէ նա էլ համաձայն է ճիզվիտների դէմ պայքար մղելու. այս է բոլորը, ինչ որ գիտեմ : Այս չարաթ ես այնպէս էի զբաղուած, որ ոչ ոքի չեմ տեսել :

— Զգիտեմ ճշմարիտ, էլ ինչ կարող եմ աւելացնել դրան : Կարծեմ դրամական տեսակէտից ոչ մի դժուարութիւն չի ներկայանում, ինչպէս մենք առաջ ենթադրում էինք : Ըստ երեւոյթին՝ ապահովուած մարդ է եւ համաձայնել է ձրի աշխատելու :

— Ունի՞ իր սեփական միջոցները :

— Երեւի, թէեւ տարօրինակ է : Յիշո՞ւմ էք, Ֆաբրիցի մօտ ինչ էին ասում նրա դրութեան մասին՝ Դիւբրէսի խմբում եղած ժամանակ : Այժմ ինչ-որ ակցիաներ ունի Բրազիլեան հանքերում, բացի դրանից ահագին յաջողութիւն են վայելում իր թերթօնները Փարիզում, Լոնդոնում ու Վիէննայում : Մի վեցեակ լեզու գիտէ իր մայրենի լեզուի պէս, եւ ոչ մի արգելք չունի այստեղից յարաբերութեան մէջ լինելու ուրիշ թերթերի հետ : Հօ՛ ամբողջ ժամանակը ճիզվիտներին ջարդելու չէ :

— Ճիշդ է, ի հարկէ : Բայց ժամանակն է գնալու : Ջեզարէ : Թող վարդերը ամբացնեմ : Մի՛ վայրկեան :

Բարձրացաւ վեր իր սենեակը եւ վերադարձաւ՝ վարդերը կրծքին ասեղնած ու իսպանական ժանեակէ մի սեւ ծածկոց էլ գլխին ձգած :

Մարտինին նայեց նրան գիտակ մարդու աչքերով :

— Թագուհու էք նման, տիկին. մեծ ու իմաստուն Շաբա Թագուհուն :

— Ի՛նչ անմիտ բան էք ասում, — առարկեց կինը ծիծաղելով, — եթէ իմանաք, թէ ես ի՛նչպէս ջանք եմ գործ դընում մի սովորական աշխարհիկ տիկնոջ նմանուելու համար : Ո՞վ է լսել, որ մի յեղափոխական կին Շաբա Թագուհուն նմանուի : Ջէ՞ որ դա լրտեսների ուշադրութիւնը գրաւելու ամենալաւ միջոցն է :

— Ինչքան էլ որ աշխատէք, երբեք չէք յաջողելու մի աշխարհիկ յիմար կին ձեւացնել : Բայց ինչ փոյթ. դուք այնքան գեղեցիկ էք, որ լրտեսները ձեզ նայելիս չեն մտածելու ձեր համոզումների մասին, եթէ նոյնիսկ դուք այնքան էլ սիրալիր լինէք ու շարունակէք չխաղալ ձեր հովհարի հետ տիկին Գրասսինիի նման :

— Է՜, թողէ՛ք, Ջեզարէ՛, թողէք հանգիստ այդ խեղճ կնոջը : Վերցրէք այս շաքարեղէնը ու մեղմեցէք ձեր չարութիւնը : Պատրա՞ստ էք, ժամանակն է :

Մարտինին բոլորովին իրաւունք ունէր ասելու, թէ «զրոյցը» բազմամարդ էր լինելու ու ձանձրալի : Մի քանի գրագէտներ հաւաքուած՝ ոչինչ չնշանակող քաղաքավարի ֆրազներ էին փոխանակում եւ յուսահատօրէն ձանձրացող դէմքեր ունէին :

Տուրիստների եւ ռուս իշխանների խայտաբղէտ խումբը քաշ էր գալիս սենեակից սենեակ՝ իրարից հարցնելով, թէ ովքե՞ր էին ներկայ եղող այդ նշանաւոր մարդիկ, եւ ճգնում էին մի խորիմաստ խօսակցութեան բռնուելու :

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Նորա եւ Էտիք Պետրոսեան եւ զաւակը՝ Մարինա եւ համայն ընտանիքը, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՐՇԵՆԻԱ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Գազարպեգեան)

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ գիշեր, (Յունուար 26)։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Յունուար 29, ժամը 14·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Նորա եւ Էտիք Պետրոսեանի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Եղիա Մինասեանի *մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն։*

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի խումբը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Եղիա Մինասեանի *մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանիքին։*

×

Սերաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը կ'ողբայ իր հայրենակցին՝ Եղիա Մինասեանի *մահը եւ իր Մարսէյլի մասնաճիւղով մասնակից կ'ըլլայ ողբացեալին ընտանիքին սուգին։*

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Եղիա Մինասեանի *մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանիքին։*

ԿՈՉ

Ի նպաստ Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան, Երկուշաբթի Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ։

"ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

Ֆրէզնոյէն Տէր եւ Տիկին Արման Նորատեան մէկական տարի «Յառաջ» կը նուիրեն իրենց հօրեղբօր զաւկին եւ փեսային՝ Գասպար Նորատեանի (Միրիպել) եւ Մարկոս Պաղտասարեանի (Վիլէօր-պան) նոր տարուան առթիւ, շնորհաւորելով անոնց Ամանորն ու Ծնունդը եւ 10 տոլար «Յառաջ»ին ի յիշատակ Շաւարշ Միսաքեանի եւ Շ. Նարդունիի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նոր տարուան առթիւ, Կրընոպլէն Ն. Քիւրաճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի վարչական եւ յանձնախումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Տիկին Ալիս Հաքիմեանի բնակարանը, 2, 54 Ալէ Անաթոլ Ֆրանս, Պանեէօ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի շրջանի (Մոնմորանսի եւ Անտիյի) Հանգստեան Տուներու, ինչպէս նաեւ Սէն Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան գործօն յանձնախումբը գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ, յետ այսօրիկ ընդունիլ Պատսպարեալներու պարագաները լսելու համար իրենց թելադրութիւններն ու ցանկութիւնները, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ տալու ապագայ թեկնածուներու կատարելիք ձեռնարկներու մասին։

Յանձնախումբի անդամները ժողովուրդին տրամադրութեան տակ պիտի մնան մշտակնօրէն, ամէն ամսուան վերջին Երկուշաբթին ժամը 14էն – 16, Ազգատախնամի գրասենեակը

77, Ռիւ Լաֆայէթ – Փարիզ 9
(Երկրորդ յարկ)

Ընդունելութիւնները կը սկսին Երկուշաբթի Յունուար 28ին։

Դիւան Ազգատանամի

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20·30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

Կը մասնակցին

Աճպարարներ
Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ» նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

BOBINO
20, RUE DE LA GAITE
Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DES ILLUSIONISTES
LA CHORALE DU COLLEGE
THE
ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)

DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES
— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
—Mariées de Rêve — Tél. 231-62-06 et 508-51-56 (92-94, rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes

ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux
Porte D'Orléans Autobus 197, descendre Marcel Bonnet

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 փր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 փր.

Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ատմինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ։

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին։

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ 2 Փետր. երեկոյեան ժամը 21ին

Դասախօսական շարք
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
2րդ Մաս

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն լեզուով *Նկարիչ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ*

Նիւթ՝ Զանազան Զարդանկարներու Ծագումն ու Իմաստը

Լուսարձակում երաժշտութեան ընկերակցութեամբ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է *ՊՈՒՖԷ*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ փետրուար 2, ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ լոյս

Au Casino de Charbonnières

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԴՐՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ

avec l'orchestre de Jacky MALEREY

— ATTRACTIONS —
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԱԼԱԳԵԱԶ» ԽՈՒՄԲԸ
ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Réservation des tables : auprès de M. Jean Kalédjian
(78) 49-16-63 de 10 h. à 13 h. 30 (78) 49-07-48 de 14 à 18 h. 30

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
30
MERCREDI
30 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ.	Վեցամսեայ	65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — 12.925

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.925

ՈՐՈՇՄՆԱԳՐԻ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

—o—

Ռուսերէնի կենսական կարեւորութիւնը՝ Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ ապրող ժողովուրդներու համար, ենթակայ չի կրնար ըլլալ դոյզն վերապահութեան իսկ: — Անկախ այն իրողութենէն որ հայրենաբնակ թէ տարափիւռ Հայութիւնը հրամայական հարկին տակ է տիրապէս խօսելու եւ գրելու լեզուն հիւրընկալ ու դրկից երկիրներու, մեր օրերուն առօրեայ պահանջ է մէկէ աւելի լեզուներու ծանօթութիւնը՝ հաղորդակցութեան ու չփումի աննախընթաց կարելիութեանց տէր աշխարհի մը մէջ:

Անբնական չէ նաեւ օտարամուտ որոշ բառերու ներկայութիւնը՝ մէկ կամ միւս ժողովուրդի ազգային լեզուին մէջ: Յաճախ հարկադրանք մըն է որդեգրումը օտար բառերու՝ երբ խնդրոյ առարկայ լեզուն համապատասխան ճշգրիտ կերտումը չէ կատարած, նո՛յն գաղափարը կամ նիւթը պատկերացնելու համար:

Հայաստանի մէջ պատահածը այս չէ սակայն: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել՝ Համայնավար կուսակցութեան վերջին յիսունէ աւելի տարիներու «լեզուական քաղաքականութեան» առանցքը, ազգային մեր լեզուի հայեցիութիւնը խաթարելու ճիգն է ու... սովետական լեզու ստեղծելու բացորոշ առաջադրանքը:

Այս հաստատումը կ'ընենք հիմնուելով, ոչ միայն հայրենի լեզուի մերօրեայ ապասերումին վրայ, այլեւ նկատի ունենալով այն խոր ու արդար ընդվզումը՝ որ ցոյց կը տրուի քաջ ու գիտակից հայ մտաւորականութեան կողմէ, մայրենի լեզուն յօշոտող կամ խոչտանգող գրիչներու հանդէպ:

Ուշագրաւ է եւ յատկանշական՝ որ գըրողներու բացարձակ մեծամասնութիւնը ինքնապաշտպանութեան բնազդով մը եւ մտաւորական մարդու պատասխանատուութեան զգացումով կը չարժի. ո՛չ միայն չորդեգրեր ընկեցիկ բառերը՝ այլ եւ, ի հարկին, կը կերտէ հայերէնի կանոնական ու գեղագիտական պահանջներուն ընտանի բացատրութիւններ: Իսկ կուսակցական պաշտօնաթերթերու, ձայնասփիւռային եւ տեղեկատուական գրասենեակներու, դասագրքերու կամ պարբերական – քարոզչական հրատարակութիւններու մէջ ծաւալապատ՛կ նստած են ռուսական պորչի խոհարարները...

Հարկ կա՞յ ըսելու թէ այժմու ընթացքով հայերէնը, իբրեւ առօրեայ խօսակցական լեզու կամ օրաթերթային արտայայտութեան միջոց, հետզհետէ կ'ենթարկուի ապաղայ... սովետական «միա՛կ լեզուի» ոտնձգութիւններուն, լեզուական խորթացումին ու այլասերումին հետ նաե՛ւ մտաւոր ու հոգեկան աղճատումի ճամբայ հարթելով, որովհետեւ ի վերջոյ ամէ՛ն լեզու իր խոր անդրադարձումը ունի ժողովրդային լայն զանգուածներու նկարագրային, ոգեկան ու մշակութային դիմագծութեան վրայ:

Ուղղագրութիւնը ալկելէ եւ անճանաչելի դարձնելէ ետք՝ Մայրենիքի բառապաշարն ու չարահիւսական եւ ոճական ինքնութիւնը կ'ուզեն այլանդակել, յանո՛ւն «սոցիալիզմի»...

Ա՛յս պայմաններու մէջ է որ «Հանրապետութեան դպրոցները Ռուսաց լեզուի որակեալ դասատուներով լիովին կոմպլեկտաւորելու եւ ֆակուլտատիւ պարապմունքների անցկացումով գլխաւոր առարկաների ուսուցմը ռուսերէնով վարելու պրակտիկա»ն տարբեր հետեւանք չունենար՝ բայց եթէ... ՌՈՒՍԱՑՈՒՄ, կամ — իրենց շա՛տ սիրած բառով՝ «ՍՈՎԵՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄ»:

Մենք չենք հաւատար որ խորհրդային համայնավարութեան այս ձգտումը կըրնայ իրականանալ լիովին՝ ինչպէս իրենք կը յուսան. սակայն միւս կողմէ լրջօրէն մտահոգուած ենք լեզուական խաթարումի երեւոյթով եւ այդ խաթարման հաւաքական անդրադարձումներով՝ մտաւոր ու մշակութային կեանքի մէջ:

Հայաստանի Կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի 1973 Նոյեմբերի նոր որոշումները՝ «ռուսերէնի ուսուցումը ընդլայնելու», դոյզն կասկած իսկ չեն թողուր մտքերու մէջ այն մասին, որ այդ « ընդլայնումը » պիտի ըլլայ ի վնաս մայրենի լեզուին՝ նոր ու նորագոյն սերունդներու ազգային դաստիարակութեան: Պէտք չէ մոռնալ որ «Ռուսաց լեզուի ուսուցման հրատապ հարցին» զուգահեռ՝ «կոմունիստական դաստիարակութեան» աւելի՛ եւս զարկ տալու պարտադիր հրահանգին ենթակայ է Լուսաւորութեան մինիստրութիւնը, այսինքն՝ Հայաստանի Կրթական Գործավարութիւնը...:

— «Հայաստանի Կոմկուսի շրջկոմները ու քաղկոմները, կ'ըսէ նոր որոշմնագիրը, պէտք է վճռական միջոցների ձեռնարկեն՝ հայկական դպրոցներում Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը արմատապէս բարելաւելու համար, համակողմանիօրէն բարձրացնեն ժողովրդական կրթութեան մարմինների պատասխանատուութիւնը այդ գործում: Հայաստանի Կոմկուսի կենտկոմը եւ հայկական սովետական – սոցիալիստական Հանրապետութեան Մինիստրների սովետը Հանրապետութեան Լուսաւորութեան Մինիստրութեանը ՊԱՐՏԱՒՈՐԵՑԻՆ որակեալ դասատուներով կոմպլեկտաւորել դպրոցները, պրակտիկա դարձնել արտադասարանական եւ արտադպրոցական միջոցառումների անցկացումը ռուսերէն լեզուով, կազմակերպել արտագնաց ճտաշրջաններ եւ կոնֆերանսներ...», եւայլն, եւայլն: (Գլխագրումը՝ մեր կողմէ):

Եթէ վերջին յիսունէ աւելի տարիներու կրթական իր կազմակերպութեամբ Հայաստանի կառավարութիւնը բնականաբար չէ յաջողած ռուսերէնի ուսումը բաւարար արդիւնքի հասցնել, պատճառները պէտք է փնտռել ո՛չ թէ աշակերտութեան, ուսանողութեան եւ ժողովուրդի... անկարողութեան՝ այլ հիմնովին տարբեր երեւոյթներու եւ իրողութեանց մէջ:

Եւ հրամանագիրները չե՛ն որ դարման կրնան դառնալ կացութեան...:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՈՒԷՅԹԷՆ ՍՈՒՐԻԱ ԱՊԱ՝ ՓԱՐԻԶ

—o—

Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարին Միշէլ Ժոպէրի շրջապտոյտը բաւական արդիւնաւոր եղած է: Քուէյթի մէջ մանաւանդ, նախարարը կրցած է կարեւոր ապսպրանք մը ձեռք ձգել: Լա Սիոթայի շինարանները պիտի ձեռնարկեն փոխադրական չորս հսկայ քանքերու շինութեան, որոնց իւրաքանչիւրը 70 հազար խորանարդ մեթր հեղուկացած կազ կըրնայ պարունակել. թէեւ Լա Սիոթայի շինարաններու մէկ մասը արդէն Քուէյթի կը պատկանի բայց եւ այնպէս Ժոպէր լաւ գործ տեսած է:

Ասկէ զատ ապահով չէ բայց հաւանականութիւն կայ որ Քուէյթ Միրաժ օդանաւեր գնէ:

Այս արդիւնաւոր հանգրուանէն վերջ է, որ Ժոպէր Դամասկոս անցած է:

Ամէն պարագայի մէջ Ֆրանսա շատ բան չունի ընելիք Քուէյթ եթէ նոյնիսկ այս վերջինը քաղաքական գետնի վրայ Ֆրանսայի պէտք ունի: Ինչ կը վերաբերի քարիւղի կացութեանը շատ պարզ է: Քուէյթ որոշած է առաւելագոյն չափով խնայել իր քարիւղը եւ ներկայիս արտադրութիւնը պիտի չաւելցնէ այլ պիտի պակսեցնէ: Գալով երկրին շինութեանց, որեւէ բան չկայ ընելիք, վասնզի Քուէյթ ամէն ինչ ունի եւ հարկ եղածէն աւելի: Շատ դպրոց ունի, շատ հիւանդանոց, շատ ճամբայ, որոնք ի վերջոյ ոչ մէկ տեղ կը տանին: Քուէյթցիներու մեծ փափաքն է դրամագլուխներ «աշխատցնել» Եւրոպայի մէջ եւ եկամուտներով հանգիստ ապրիլ:

Քանի մը տողով

ՋՈՐ. ՍՓԻՐՍ, որ մեռաւ առջի օր Լոնտոնի մէջ 87 տարեկանին, կարեւոր դեր խաղացած է վերջին պատերազմին: Երեսփոխան Անգլիոյ Խորհրդարանին, կապ կը պահէր Չըրչիլի եւ Ռէնոյի միջեւ: Որքան արդիւնաւոր եղած էր իր դերը 1914-1918ի պատերազմին իբրեւ մասնագէտ ֆրանքեւանգլիական զինուորական յարաբերութեանց, այնքան փոթորկալից եղած են նոյն յարաբերութիւնները 1940ին: Բուռն վէճեր ունեցած է Վէկանի եւ Փէթէնի հետ, ապա նաեւ՝ Տը Կոլի: Իրեն համար (Սփիրսի) ինք է որ Տը Կոլը «հնարած» էր. (այս մասին անշուշտ ինք եւ Տը Կոլ տարբեր ձեւով կ'արտայայտուին) եւ շատ բուռն կերպով արտայայտուած է Տը Կոլի մասին, դատապարտելով անոր բռնած դիրքը մառեշալ Փէթէնի դէմ: Սփիրս կը գրէր Տէյլի Թելեկրաֆի մէջ.— «Զօր. Տը Կոլ հաւանաբար շատ մեծ մարդ է, ինչպէս Լէյտի Մաքպէթ հաւանաբար շատ մեծ տիկին մըն էր, բայց ի զուր կ'աղաղակէր որ իր ձեռքէն սրբուի արեան արատը: Ճիշդ ինչպէս Տը Կոլի ամբողջ փառքը չի կրնար իր համբաւէն ջընջել այն աւելի մեծ արատը որ է իր վարուելակերպը այն մարդուն հանդէպ, որ իր ատենին եւ իր ժամանակին, ինչպէս ինք, Ֆրանսա ազատած է»: Յետ պատերազմեան շրջանին Սփիրս, որ օր մը ըսած էր «Ֆրանսացիք կը մոռնան սերունդէ սերունդ, թէ ինչ ոխերիմ թշնամիներ կրնանք ըլլալ», ամէն ինչ ըրած է Միջին Արեւելքի մէջ, վարկաբեկելու համար Ֆրանսան:

ԿԻՊՐՈՍԻ կառավարութիւնը եռօրեայ սուգ հռչակեց Զօր. Ղրիվասի մահուան առթիւ: Մակարիոս Արք. իր կարգին ներում շնորհեց զօրավարին գործակիցներուն եւ, միեւնոյն ատեն, հրահանգեց, որ վերջ գտնեն Էօքայի ձերբակալուած անդամներու դատավարութիւնները: Մակարիոս Արք. ոգեկոչեց նաեւ զօրավարին յիշատակը. «Եթէ կը պատահէր, որ անմաձայնութիւններ գոյութիւն ունենային մեր միջեւ, այսուհանդերձ, չեմ կրնար անտեսել Ղրիվասի բերած նպաստը Կիպրոսի յոյն ժողովուրդի ազատագրական պայքարին»:

ԲՐԵԺՆԵՒ Քուպա հասնելէ առաջ, իր ճամբու ընթացքին, գիր մը ուղղեց Նիքսընի: Բրեժնեւ համոզուած է, որ «Յարաբերութիւնները Խորհ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու միջեւ պիտի շարունակեն զարգանալ ի նպաստ երկու երկիրներու ժողովուրդներուն, միջազգային ապահովութեան եւ ընդհանուր խաղաղութեան»:

ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ տէր դարձան Սուէզի այն շրջանին, որ պարպուեցաւ Իսրայելացիներու կողմէ: Այս ձեւով վերջ գտաւ եգիպտական երրորդ բանակին պաշարումը: Համաձայն ճշդուած համաձայնագրին, Իսրայելացիք մինչեւ Փետրուար 21 պէտք է հեռանան իրենց «ափրիկեան կամրջագլուխ»էն, եւ մինչեւ Մարտ 5 պէտք է հաստատուին իրենց նոր դիրքերուն վրայ:

ՍԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱԲԻՈՅ Քարիւղի Նախարարը՝ Շէյխ Եամանի ազդարարութիւն մը ուղղեց Ճափոնի, յայտնելով թէ ան կրնայ «շատ ծանր դժուարութիւններ»ու դէմ յանդիման գտնուիլ, եթէ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին, որուն կը մասնակցին քարիւղ սպառող մեծ երկիրները, միացեալ ճակատ մը կազմուի քարիւղ արտադրող երկիրներուն դէմ»: Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը, որուն հրաւիրուած է մասնակցիլ նաեւ Ճափոն, կը գումարուի Փետրուար 11ին: Եամանի յայտարարեց նաեւ, Սաուտական Արաբիա թէեւ արդարացի կը գտնէ քարիւղի ներկայ գինը, սակայն, տրամադիր է իջեցնելու գինը, ի շահ զարգացած եւ թերաճ երկիրներու տնտեսութեան:

ՔԱՄՊՈՃԻ համայնավար ուժերը չորրորդ օրն ըլլալով ռմբակոծեցին Փնոմփենը: Ռմբակոծութիւններուն հետեւանքով ցայսօր մեռած է 89 հոգի: Վիրաւորներու ընդհանուր թիւը 220 է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը Յունուար 23ին «Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի մակերեսային եւ ստորերկրեայ ջրային ռեսուրսների օգտագործման ու պահպանման պետական կոմիտէ»ի նախագահ նշանակած է Կարապետ Մովսիսեանը:

Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը միեւնոյն ատեն «ազատած է» Ե. Աղաջանեանը վերոյիշեալ պաշտօնէն՝ «կենսաթոշակի անցնելու կապակցութեամբ»:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 27ի մեր թիւով եւ համաձայն Փարիզեան Սենտիքայի հաղորդագրութեան, յայտնած էինք թէ ինչպէս տեղական օրաթերթերը, «Յառաջ» 70էն 80 սանթիմի կը ստիպուի բարձրացնել իր գինը: Բացառաբար սակայն մինչեւ Փետրուար մէկ, անփոփոխ կը պահէինք բաժանորդագրութեան մեր սակերը, դիւրացնելու համար մեր բաժանորդներու տարեգլխու վճարումները:

Ուրեմն Փետրուար մէկէն սկսեալ «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	150 ֆր.
Վեցամսեայ	80 ֆր.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Տարեկան	175 ֆր.
Վեցամսեայ	95 ֆր.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՁԱԽՈՂԱՆՔԸ

Աշակերտ մը որ չի յաջողիր իր դասարանին եւ հետեւաբար ուսումներուն մէջ, յաճախ եւ քիչ մըն ալ շատ արագ կ'որակուի «գէշ աշակերտ» առանց ճշգրիտ գիտնալու թէ ի՞նչ բանի մասին կը խօսուի:

Գրեթէ բոլոր պարագաներուն մէջ «գէշ աշակերտ»ը ուսուցիչին համար այն աշակերտն է որ լաւ չի հետեւիր, անուշադիր է, ցրուած է, չըմբռներ, չի սերտեր, չիւրացներ աւանդուած դասերը, գէշ նիշեր կը ստանայ:

Նաեւ «գէշ աշակերտը» այն աշակերտն է որ անկարգապահ, անբարտաւան եւ անպատկառ վարք ունի, կը զայրացնէ, կը ջղայնացնէ, յուսախաբ կ'ընէ ուսուցիչը որ ի հարկին կը լքէ զայն դասարանին մէկ անկիւնը:

Ի վերջոյ «գէշ աշակերտը» դասարանին վերջինն է:

Կարելի է այսպէս շարունակել ստորոգելիները: Սակայն իրականութիւնն ու ճշմարտութիւնը այն է որ՝ «գէշ աշակերտը» դժուար կացութեան եւ հարցերու առջեւ կը դնէ ուսուցիչը եւ հազուադէպ չէ լսել իր հասցէին կտրուկ վճիռներ, երբեմն բիրտ եւ յաճախ վերջնական:

Սակայն այս մանկավարժական ուղիղ ըմբռնում եւ կեցուածք չէ: Արդ, ամէն ուսուցիչի, ամէն դաստիարակի գլխաւոր մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ ձախողանքի ճշգրիտ պատճառներու մասին մտածել, քննել ու ապա ջանալ սրբագրել:

Զանազան հաստատումներ եւ փորձառութիւնը ցոյց կուտան որ դպրոցական ձախողանքի պատճառները ունին բազմաթիւ աղբիւրներ: Մեր այս վերլուծումին համար պիտի անդրադառնանք ի մէջ այլոց միայն երկու կէտերու, որոնք անմիջական կապ ունին ու ենթակայ են դպրոցական միջավայրին:

— Նախ երախան, աշակերտ ու ապա դաստիարակիչ մեքենան — շարունակելէ առաջ, ճշդենք որ մեր խօսքը այն երախաներուն եւ աշակերտներուն մասին է որ բնականօրէն օժտուած են ֆիզիքական եւ իմացական իրենց բոլոր կարողութիւններով եւ կը կրեն ոչ մէկ տկարութիւն:

Ուրեմն ձախողանքի կացութեան մէջ գտնուող երախայի մը կամ աշակերտի մը յատկանշական գլխաւոր անբաւարարութիւնները իր ատրիճանին, իր մակարդակին հետեւեալներն են՝

— Ինքնավստահութեան պակասի զգացումը·

— Իւրայատուկ դժուարութիւններու յաղթահարելու անկարողութեան զգացումը·

— Ձիգի վախը, քաջութեան պակասը (ֆիզիքական եւ մտային), տոկունութեան, յարատեւութեան, յամառութեան, կորովի, ուժականութեան պակասը աշխատանքի մէջ·

— Առանձնութեան, կղզիացման, մեկուսացման, լքումի զգացողութիւնը·

— Դասաւանդուած նիւթերու, դասարանին ընկերային միջավայրի հանդէպ ժխտական կեցուածք·

— Խանդավառութեան եւ հետաքրքրութեան աղբիւրներու յարաճուն նուազումը, պակասը...:

Այս բոլոր հակազդեցութիւնները կը յանգին կատարեալ «զգացողական հիւծումի» մը, այսինքն «հոգեբանական ընկրկում»ի մը որմէ դժուար է դուրս հանել աշակերտը եթէ ատենին մանկավարժական դարմանումի մը չէ ձեռնարկուած:

Սակայն այս հակազդեցութիւնները անխուսափելի կերպով կը մատնանշեն մանկավարժական եղանակի եւ միջավայրի անբաւարարութիւնը, անբաւարարութիւն, զոր կը գտնենք դաստիարակիչ մեքենային մակարդակին, այսինքն՝

— Ուսուցման ոճի եւ պարունակութեան պատշաճեցման անընդունակութիւնը որոշ աշակերտներու համար·

— Յամառօրէն կառչիլ մանկավարժական եղանակի մը որ ոչ մտածուած, ոչ ալ կանոնաւորուած է, եղանակ մը որ ա՛լ աւելի կը մտահոգուի աշակերտին տալ ծանօթութիւններու բովանդակութիւն մը քան մտքի կազմաւորում, յօրինուածք: Զմոռնանք որ 16րդ դարու Ֆրանսացի մեծ գրագէտ Մոնթէնեը ըսած է՝ «աւելի լաւ է լաւ կազմաւորուած գլուխ մը ունենալ, քան լեցուն գլուխ մը»:

— Մանկութեան օրէնքներու անգիտութիւնը, այսինքն՝ հոգեբանական անկատար եւ նոյնիսկ անգոյ տեղեկութիւն որ կը տանի դէպի ձախաւեր ձեռնարկումներու:

— Անհրաժեշտ «զգացողական մթնոլորտի» մը ստեղծման անկարողութիւնը, որպէսզի բնական ընթացքով հաստատուին՝ փոխանակութիւն, խօսակցութիւն, հաղորդակցութիւն:

— Թերի գիտակցութիւն ուսուցման նպատակներուն որ անզգալի կերպով կը սահեցնէ դէպի մտահոգիչ ունակութիւն, եւ ուսուցիչը, դաստիարակը անկարող կը դառնայ նորոգուելու, ստեղծագործելու, երեւակայելու: Ուսուցչին մէջ կը հաստատուի տեսակ մը մտային ծուլութիւն:

Եզրակացնելով ըսենք որ այն բոլոր պակասները, թերիները, անբաւարարութիւնները զորս թուեցինք, ըլլայ աշակերտին, ըլլայ դաստիարակիչ մեքենային կապակցութեամբ, կուտան « գէշ աշակերտը »:

Սակայն, կրկնենք որ, հակառակ այս իրականութիւններուն, իրաւունք չունինք վերջնական վճիռներ արձակել երախայի մը մասին մինչեւ որ չենք սպառած իր բոլոր մանկավարժական երեւակայութեան աղբիւրները ստեղծելով ամէնէն պատեհ մթնոլորտը, առաջնորդելու համար զայն իր կարելիութիւններու, յատկութիւններու եւ ձիրքերու ինքնագիտակցութեան եւ ինքնաճանաչման:

Ինչպէս չեշտեցինք սկիզբը, ըսենք որ դպրոցական անյաջողութիւններու ու ձախողանքներու պատճառը միայն «դպրոցական միջավայրը» չէ այլեւ ընդհանրապէս «դաստիարակիչ միջավայրը» որուն մէջ ընտանիքը հիմնական եւ որոշիչ դեր ունի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԺԸ. ԴԱՐՈՒՆ ՍԿԻԶԲԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւնների» հանդէսին մէջ Ա. Քիւրքճեան, շահեկան յօդուածով մը, ներկայացուցած է «Ռուսաստանի տնտեսական քաղաքականութիւնն Արեւելքում եւ հայ վաճառականութիւնը ԺԸ. դարի սկիզբը», հաստատելով, որ Ռուսիա ԺԷ. դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ ըմբռնելով, թէ ինք մեծ օգուտներ կրնայ քաղել լաւ կազմակերպուած արեւելեան շուկայէն, շահագրգռուած է հայ առեւտրականներով. արդարեւ, այդ ժամանակաշրջանին, պարսկական առեւտուրը հայ վաճառականներու (ընդհանրապէս Նոր Ջուղայեցի) ձեռքը գտնուած է, որով առեւտրական պայմանագիրը կնքուած է ռուս կառավարութեան եւ Նոր Ջուղայի հայ վաճառականական ընկերութեան միջեւ, 1667ին: Այդ պայմանագիրով հայ վաճառականները ստացած են բացառիկ արտօնութիւններ Ռուսիոյ մէջ:

Ռուս կառավարութիւնը հովանաւորած է հայ վաճառականները, որովհետեւ «անոնց օգնութեամբ կը փափաքէր Վոլգա-Կասպից ծով ճամբան դարձնել Եւրոպան Արեւելեան երկիրներուն կապող միակ առեւտրական ուղին եւ, միւս կողմէ, կը ձգտէր Ռուսիա տանիլ զանազան արեւելեան ապրանքներ, ամէնէն առաջ մետաքս:

Մետաքսի ներածումը Ռուսիա համեմատաբար աւելցած է ԺԷ. դարու վերջին տասնամեակին, սակայն շուտով ընդհատուած է Հիւսիսային պատերազմին հետեւանքով:

«Հիմնականին մէջ Կասպից ծովու ճամբով է, որ Ռուսիա կապուած է Արեւելքի հետ: Կասպից ծովուն դերը զգալի կերպով մեծցած է այն ժամանակ, երբ ռուս կառավարութիւնը սկսած է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել երկրին արեւելեան առեւտուրին: Եւրոպայի միւս մեծ Պետութիւններուն նման Ռուսիա եւս նախ եւ առաջ հետաքրքրուած է Հնդկաստանով: Դեռ ԺԷ. դարուն Ռուսիա փափաքած է թափանցել Հնդկաստան, որուն առասպելական հարստութիւնները ուշադրութիւնը գրաւած են շատ մը Պետութիւններու առեւտրական ընկերութիւններուն: ԺԸ. դարու սկիզբը Պետրոս Ա.ի նման զօրաւոր եւ եռանդուն միապետի մը միտքին մէջ հարցը գործնական ձեւ ստացած է, սակայն ձախողութիւն կրած են Խիվայի եւ Պուխարայի ճամբով Հնդկաստան թափանցելու փորձերը: Արշաւախումբերը բնաջնջուած են: Անկէ ետք Ռուսիա որոշած է Հնդկաստան թափանցել Պարսկաստանի ճամբով»:

Ռուսիա իր նպատակին չէ յաջողած հասնիլ, բայց աշխատած է, որ Վոլգա-Կասպից ճամբան Եւրոպան Արեւելքի կապող միակ ուղին դառնայ: Ռուսիա անտարբեր չէ գտնուած այն իրողութեան հանդէպ, որ մետաքսը կ'արտադրուի իր երկրին սահմանամերձ շրջաններուն մէջ, բայց Եւրոպա կ'երթայ Թուրքիոյ եւ Միջերկրականի ճամբով: Հայկական առեւտրական ընկերութիւնը, օրինակ, միայն Գիլանջայէն դէպի Հալէպ կ'ուղարկէր այդ օրերուն տարեկան 900–1000 մետաքսի հակ: Միւս կողմէ Ռուսիա ձգտած է, որ իր երկրին մէջ մետաքսի ճարտարարուեստ մը հաստատուի: Այդ նպատակով Թերեքի եւ Աստրախանի մէջ թթենիներ տնկուած են, բայց անոնց արտադրութիւնը խիստ սահմանափակ եղած է: «Ուստի ռուս կառավարութիւնը փափաքած է աւելի ընդլայնել առեւտուրը Պարսկաստանի հետ, յոյս ունենալով, որ մերձկասպեան շրջաններու մէջ արտադրուող մետաքսը Ռուսիա կը բերուի հոնկէ ո՛չ միայն Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները առաքուելու համար, այլեւ այդ մետաքսը կ'օգտագործուի երկրին մետաքսագործական ճարտարարուեստը զարգացնելու համար: Այս մասին Լեօ գրած է. «Իր Պետութեան տնտեսական ուժը բարձրացնելու համար Պետրոսն աշխատում էր, որ Ռուսաստանը դառնայ առեւտրական միջնորդ եւ կարեւոր ճանապարհ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, իսկ մասնաւորապէս պարսկական կամ մետաքսի ու բոժոժի ճանապարհը հանել իր նախկին ուղղութիւնից (ցամաքով՝ Տրապիզոն եւ Զմիւռնիա), դարձնել գայն ջրային ճանապարհ Ռուսաստանի վրայով (Կասպից ծով, Վոլգա, Դուինա, Սպիտակ ծով)»:

Այսպէս է, որ ռուս կառավարութիւնը թէ՛ ԺԷ. դարու երկրորդ կէսին, թէ ԺԸ. դարու առաջին քառորդին, իր նպատակները իրագործելու գլխաւոր միջոցը նկատած է հայ վաճառականները, մասնաւորապէս Նոր Ջուղայի հայ առեւտրական ընկերութիւնը:

Յօդուածագիրը ապա ներկայացուցած է Պետրոս Ա.ի տուած արտօնութիւնները հայ վաճառականներու: «1701 Ապրիլ 11ին Պետրոս Ա.ի հրամանով փոխադրութեան դիւրութիւններ տրուած են հայ վաճառականներուն, որպէսզի իրենց ապրանքները Նովգորոդէն Մոսկուա փոխադրեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Բժիշկը գոհ չըլլար այդչափով ու Սիտոնի Թարգմանը կանչել տալով՝ անոր բերնով ըսել կուտայ հիւանդին որ ինք ճամբան կրնայ մեռնիլ, հետեւաբար անկարելի է շոգենաւին մէջ ընդունիլ զինքը:

Թոքախտաւորին տժգոյն այտերը կը կարմրին մէկէն ի մէկ, անզօր բարկութեամբ մը կը փորձէ կայնիլ ոտքերուն վրայ ու կը գոչէ·

— Օ՛ն, շո՛ւտ վար իջնենք, վայրկեան մը չեմ ուզեր կենալ հոս:

Հիմա կը խորհիմ թէ ո՛րչափ չար էի այդ միջոցին հաճոյք զգալու համար այս տեսարանէն:

Մարդը բազկաթոռի մը վրայ նստեցուցած վար կ'իջեցնեն ու իրենց ընկերացող կիները, որոնց մին մայրն էր ու միւսը ամուսինը, կը սկսին լալ:

Վարը, քարափին վրայ կը դնեն բազկաթոռը ու կը հանգչեցնեն հիւանդը, որ այս միջադէպէն յուզուած կը հեւայ ու կը հազայ չոր չոր:

Նոյն միջոցին նաւաստիները կը նշմարեն որ մաքսատան պաշտօնեաները գաղտագողի շոգենաւ մտած են եւ իմաց կուտան նաւապետին, որ հրաման կ'ընէ անոնց թեւերէն բռնել ու դուրս նետել:

— Թուրք մը ոտք պիտի չկոխէ հոս, կը պոռայ բարկութեամբ:

Քիչ մը ետքը Ալպանացի խումբ մը մահմետական ուղեւորներ շոգենաւ կուգան Սելանիկ երթալու համար:

Խնդիր կը ծագի թէ պէ՞տք է ընդունիլ զիրենք:

— Ո՛չ, դուրս հանեցէք, կը վճռէ նաւապետը:

Ու Ալպանացիները, թեթեւ ընդդիմութենէ մը ետքը, վար կ'իջնեն:

Ա՛լ մեկնումի ժամը կը մօտենայ: Ամէնքս ալ գոհ ենք որ պիտի թողունք այս քաղաքը: Շոգենաւին ծխնելոյզը կը մխայ ու « Սիտոն » առաջին սուլումը կ'արձակէ:

Մէյ մըն ալ ահա՛ Մէսաժըրի Մարիթիմ ընկերութեան գործակալը շոգենաւ կուգայ ու հրահանգ կը բերէ Ֆրանսական դեսպանատան կողմէ որ «Սիտոն» չմեկնի, քանզի ջարդը չէ դադրած տակաւին ու գուցէ պէտք ըլլայ որ Ֆրանսական հպատակները շոգենաւ փոխադրելու հարկը զգացուի: Գործակալը կը յայտարարէ որ Ժիռոնտի հրահանգ տրուած է մեկնելու եւ միայն Սիտոն պիտի մնայ Պոլիս՝ մինչեւ որ հանդարտութիւնը վերջնականապէս տիրէ:

Առջի օրուընէ ի վեր Ժիռոնտի մէջ ապաստանած են շատ մը եւրոպացի ընտանիքներ՝ որոնք Մէսաժըրիի շոգեմակոյկով պիտի փոխադրուին «Սիտոն»ի մէջ:

Այս որոշումը մեզի հաղորդելէ ետքը՝ գործակալը դուրս կ'ելլէ:

Մէսաժըրիի շոգեմակոյկը քիչ մը ետքը կը բերէ խումբ մը Ֆրանսացի ընտանիքներ ու նորէն կը մեկնի՝ երկրորդ անգամ գալու համար:

Երկու օրէ ի վեր տեսածներս այնպիսի նողկանք ազդած էին ինծի որ, թէեւ շոգենաւին մէջ ապահով, սակայն կ'ուզէի ժամ առաջ հեռանալ այս քաղաքէն, ուստի երբ տեսայ որ «Սիտոն» դեռ քանի մը օր պիտի մնայ Պոլիս, նաւապետին դիմեցի ու խնդրեցի որ զիս շոգեմակոյկով «Ժիռոնտ» փոխադրէ: Նաւապետը խնդիրքս ընդունեցաւ, բայց ծովուն վրայ լեցուած էր ոստիկաններով՝ որոնք ուշադիր կը հսկէին նաւակներուն մէջէն՝ որպէսզի ոչ ոք կարենայ փախչիլ օտար նաւ մը:

Երբ շոգեմակոյկը կրկին եկաւ, զիս զգուշութեամբ իջեցուցին մէջը եւ դրին հնոցապաններու մօտ, ուր կծկուեցայ հանքածուխի կոյտի մը ետեւ:

Այս կերպով ինքզինքս նետեցի «Ժիռոնտ»ի մէջ:

Հազիւ թէ ոտքս շոգենաւ դրած էի, պարանները սկսան քակել: Նոյն միջոցին ամբողջ քարափները պատերազմի դաշտի մը երեւոյթը ունէին: Զինուորները անընդհատ կը կրակէին դիմացի շէնքերուն վրայ, խորտակելով պատուհանները: Նոյնպէս զինուորներ կ'երեւային շատ մը շէնքերու տանիքներուն վրայ: Կամուրջին վրայ մարդ մը չկար, իսկ երկու ծայրերը հեծեալ զինուորներով լեցուած էին:

Չեմ կրնար բացատրել այն հրճուանքը զոր զգացի երբ «Ժիռոնտ»ի պտուտակը սկսաւ շարժիլ:

Ա՛լ կը հեռանայինք կոր...

Կամաց կամաց բաժնուեցանք քարափէն ու շոգենաւը յուսկը ուղղեց դէպի Մարմարա:

Բայց ահա «Ժիռոնտ» իր ուղղութիւնը կը փոխէ ու դէպի Գատըգիւղ Մօտայի ծոցը կը սկսի յառաջանալ: Նախ կը կարծենք թէ հոսանքն է որ նաւը հոն կը մղէ եւ մտատանջութիւն մը կը տիրէ կամուրջին վրայ գտնուող ուղեւորներուն մէջ: Տեղեկութիւն կը հարցնենք պաշտօնեաներէն մէկուն, որ կը պատասխանէ.

— Բան չկայ, միայն թէ քիչ մը պիտի կենանք հոս նոր ճամբորդներ առնելու համար:

(Շար. – 24)

1706ին ռուս կառավարութիւնը արգիլած է օտար վաճառականներու մասնակցութիւնը Արխանգելսկի տօնավաճառին, սակայն բացառաբար արտօնած է մասնակցութիւնը հայ վաճառականի մը՝ Բոգդան Կոնստանտինով: ... 1771ին Պետրոս Ա. ընդառաջելով հայ վաճառականական ընկերութեան ներկայացուցիչ Սաֆար Վասիլեւի խնդրանքին՝ նոր արտօնութիւններ շնորհած է հայ առեւտրականներուն»:

Մինչեւ ԺԸ. դարու սկիզբները գլխաւորաբար Պարսկահպատակ հայ վաճառականներն են, որ կեդրոնացուցած են իրենց ձեռքը Ռուսիոյ արեւելեան առեւտուրը: Անկէ ետք այլ երկիրներու հայ վաճառականներ ալ բացառիկ արտօնութիւններ ստացած են. «Ռուս կառավարութեան ջանքերը որոշ արդիւնք տուած են: Պարսկահպատակ հայ վաճառականներու հետ այլ երկիրներու հայ վաճառականներ ալ սկսած են մասնակցիլ Վոլգա – Կասպից ծով առեւտուրի գործին»: Ռուս կառավարութիւնը մեծ ջանք թափած է յատկապէս Զմիւռնիոյ եւ Հալէպի վաճառականներուն մօտ, որպէսզի անոնք եւս շահագրգռուին այդ գործով: Այս առումով ամէնէն կարեւոր փաստը թերեւս 1717 Յունուար 28ի առեւտրական արտօնագիրն է՝ տրուած Պետրոս Ա.ի կողմէ, Զմիւռնիայի հայ վաճառական Պետրոս Աբրոյի եւ անոր եղբայրներուն: «Պետրոս Ա. լաւ հասկցած է, թէ միւս վաճառականներուն վրայ ինչ մեծ ազդեցութիւն կրնար գործել արեւմտահայ ծանօթ վաճառականներու մասնակցութիւնը Վոլգա – Կասպից ծովու ուղիով կատարուող առեւտուրին, ուստի չէ զլացած ամէն տեսակ արտօնութիւններ պարգեւել անոնց»:

Զմիւռնիա եւ Հալէպ մեծ արժէք ներկայացուցած են Թուրքիոյ համար իբրեւ առեւտրական կեդրոններ: Ուրեմն հասկնալի է, թէ Պետրոս Ա.ի նպատակը եղած է այդ երկու քաղաքներու հայ վաճառականները կապել Ռուսիոյ առեւտուրին եւ այդ ձեւով մեծ հարուած մը տալ Ռուսիոյ առեւտրական մրցակիցներուն եւ, առաջին առթիւ Թուրքիոյ: Այս նպատակով է, որ ան կարեւոր արտօնութիւններ շնորհած է հայ վաճառականներուն, որոնք օգտուելով անոնցմէ՝ զգալի կերպով աշխուժացուցած են իրենց առեւտուրը եւ սկսած են աւելի մեծ խումբերով երթալ Ռուսիա:

Հայ վաճառականները Ռուսիա տարած են տարբեր տեսակի մետաքսի հումք (Թանկագին, բարձրորակ, ցածրորակ, ճմլուած եւ մանրատուած եւայլն), արեւելեան զանազան տեսակի կտորներ եւ հիւսուածեղէններ (բամպակի վառ կարմիր հիւսուածեղէն, արեւելեան կիսամետաքսեայ կտորներ, հնդկական մետաքսեայ կերպասներ, հաղուագիւտ նախշազարդեր, մետաքսէ կտորներէ եւայլն), արեւելեան այլ ապրանքներ (գորգեր, ծածկոցներ, սովորական եւ չզարչէ պատրաստուած հագուստներ, կոփածոյ պողպատէ պատրաստուած զանազան սուրեր եւ դանակներ, նուչի միջուկ եւայլն), Թանկարժէք քարեր (յակինթ, մարգարիտներ չափիւղաներ, բիւրեղապակեայ զանազան քարեր, ոսկեայ եւ արծաթեայ մատանիներ, զմրուխտներ եւայլն):

Ի հարկէ, վերոյիշեալ ապրանքներէն ամէնէն հետաքրքրականը, ռուս կառավարութեան համար, մետաքսը եղած է, քանի որ անիկա մեծ արժէք ներկայացուցած է երկրին նորաստեղծ մետաքսագործական արդիւնաբերութեան համար: Որով զարմանալի չէ, որ Պետրոս Ա. ամէն ջանք ի գործ դնէր, որպէսզի մետաքսին մեծ մասը Ռուսիա փոխադրուի: Ան իր հօր՝ Ալեքսէյ Միխայլովիչի նման յատկապէս հայ վաճառականներու աջակցութեան դիմած է, որովհետեւ ա) Պարսիկ վաճառականները անձեռներէց էին արեւելքի ամբողջ առեւտուրը, յատկապէս մետաքսը Վոլգա–Կասպից ճամբով կատարելու. բ) Ռուս վաճառականները չէին կրնար այդ գործին ամբողջ բեռը ստանձնել. պէտք չէ մոռնալ նաեւ այն, որ Պարսկաստանի եւ Անդրկովկասի մէջ հայ վաճառականներու դրամագլուխը գլխաւոր դիրքերը կը գրաւէր. Ռուսիա չէր կրնար նկատի չառնել այս իրողութիւնը: «Այս իսկ պատճառով ԺԸ. դարու սկիզբները Ռուսիոյ արեւելեան առեւտուրի գործառնութեան մէջ հայ վաճառականներու դերը ոչ միայն չէ նուազած, այլեւ զգալի կերպով մեծցած է»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Մանուկներու Օրուան հանդիսութիւնը «Գ. Իփէկեան» սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Յունուար 20ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, նախագահութեամբ Կապոյտ Խաչի վարչութեան:

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ իսկական մեղուանոցի պատկեր պարզեց բեմը: Երկու սեռէ 40 սեւաչեայ մանուկներ գրաւած էին բեմը, իրենց ուսուցչուհի Օր. Հերմինէ Սանճեանի առաջնորդութեամբ: Մանուկներու երգած «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ով սկսաւ հանդիսութիւնը, որուն բացումը կատարեց օրուան նախագահուհի ընկերուհի Արշալոյս Մաղաքեան. ան ակնարկ մը նետելով անցեալի աշխատանքներու վրայ կոչ ուղղեց բոլորին զօրավիգ կանգնիլ Կապոյտ Խաչին, որովհետեւ կանացի այս կազմակերպութիւնը նորահասներու հայեցի դաստիարակութեան գործին է լծուած: «Մեր աշխատանքին արդիւնքը կը տեսնենք այժմ. դպրոցին ներկայ ուսուցչուհին, անոր օժանդակող պարուսոյց օրիորդները շրջանաւարտներն են Կապոյտ Խաչի դպրոցին, երէկուան աշակերտուհիները այժմ լծուած են կրթական գործի»: Արդարեւ գնահատանքի արժանի են ուսուցչուհի Հ. Սանճեան, պարուսոյցներ Աստղիկ Սանճեան ու Ալիս Ֆըլեճեանը, որոնք նուիրումով կ՚աշխատին դպրոցէն ներս:

Ի հարկէ, կարելի չէ մէկ առ մէկ յիշատակել անունները բոլոր այն մանուկներուն, որոնք իրենց շնորհքները ցուցադրեցին ներկաներուն, ըսենք միայն որ բոլորն ալ արժանացան ծափերու. գեղեցիկ էր մանուկներու պարախումբը:

Խանդավառ տրամադրութեան մէջ տօնածառի կնքահայրութիւնը ստանձնեց ընկ. Կարապետ Սապունճեան եւ նուիրատուութիւններով շուտով գոյացաւ 1750 ֆրանք, ի նպաստ դպրոցին: Ապա չորս մանուկներ փոքրիկ զաւեշտ մը ներկայացուցին:

Վերջապէս կարգը եկաւ Կաղանդ պապային (ընկ. Ալպէռ Քէլէչեան), որ բեմ ելաւ ծանրաբեռնուած նուէրներով: Մանուկները ստացան իրենց նուէրները, ի վարձատրութիւն իրենց աշխատանքին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՄԻԱՑԵԱԼ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ

Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակին առթիւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան, Երեւանի պետական համալսարանը եւ Մատենադարանը համատեղ գիտական նստաշրջան մը գումարած են, որուն մասնակցած են բարձրագոյն ուսումնարաններու եւ գիտահետազօտական հիմնարկութիւններու անդամներ, ուսանողներ եւ ներկայացուցիչներ:

Բացումը կատարած է Ակադ. Վ. Համբարձումեան. «Շնորհալի մեր մշակոյթի երկնակամարին անմար աստղերէն է, եւ եթէ ամբողջական հայեացք մը նետենք անոր կեանքին եւ գործին վրայ, մեր առջեւ կը ցցուի տիպարը հանճարեղ բանաստեղծ – գործիչին, որ նուիրուեցաւ իր հայրենիքին եւ ժողովուրդին լուսաւորութեան եւ զանոնք օտար լուծէ ազատագրելու գործին: Շնորհալի յաջողեցաւ հայ քերթողութեան համար մշակել նոր եւ լայն ուղի. այդ ճամբով ընթացան յաջորդող սերունդներու բանաստեղծները: Բազմակողմանի զարգացումի տէր մտաւորական մը ըլլալով՝ ան քանիցս անդրադարձած է նաեւ տիեզերագիտական – տոմարագիտական հարցերուն: Ուշագրաւ է «Յաղագս երկնի եւ զարդուց նորա» քերթուածը, որ կը հանդիսանայ այդ տեսակի բանաստեղծութեան առաջին նմուշը հայ գրականութեան մէջ:

«Մեծ բանաստեղծն ու մտածողը», այս նիւթը շօշափած է Ակադ. Վ. Նալբանդեան, որ գիտել տուած է, թէ Ն. Շնորհալիի հանրային եւ մշակութային գործունէութիւնը արգասաւոր եղած է: Ան ծանօթ է իբրեւ ժամանակաշրջանի ականաւոր գործիչ, բանաստեղծ, հրապարակախօս, մանկավարժ եւ երգահան: Ան նորութիւններ բերած է գրականութեան սեռերու եւ արտայայտութեան ձեւերու մէջ: Ան է, որ առաջին անգամ մշակած է տաղաչափութիւնը հայերէնի մէջ:

Յաջորդաբար զեկուցումներ կատարած են Ղ. Այվազեան («Շնորհալին ռուս գրականութեան մէջ»), Տոքթ. Շ. Նազարեան («Ն. Շնորհալի միջնադարեան գեղարուեստական գրականութեան մէջ») եւ ուրիշներ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ՃԸՐԶԻԻ մէջ Յունուար 24ին մեռած է մեր վեթերան ընկերներէն Մինաս Տէր–Սարգիսեան: Ծնած էր Սեւերէկ, 1895ին: Պատանեկան տարիքէն իսկ անցած էր Դաշնակցութեան շարքերը: Հանրային – կուսակցական բեղուն գործունէութիւն ցոյց տուաւ Գահիրէի մէջ, յաճախ մաս կազմելով Կեդր. Կոմիտէի: Վերջին տասը տարիներուն հաստատուած էր Նիւ Ճըրզի, ընտանեօք:

ՓԵՆՍԻԼՎԱՆԻՈՅ համալսարանի նախագահութեան յատուկ յանձնարարութեամբ Սարգիս Թարզեան պատուակալ տօքթօրի տիտղոսին արժանացած է: Տուչութիւնը տեղի ունեցած է Յունուար 19ին, Փենսիլվանիոյ համալսարանի «Մուր» երկրաչափական բաժանմունքի հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձի տօնակատարութեան ընթացքին: Տոքթօր Սարգիս Թարզեան մաս կը կազմէ Փենսիլվանիոյ համալսարանի խնամակալ մարմնին եւ կարեւոր նուիրատուութեամբ մը նոյն համալսարանի մէջ հաստատած է հայագիտական ամպիոն մը:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Հայ Ակումբ» սրահին մէջ, Յունուար 11ին, տեղի ունեցած է «Ալիք պատանեկան» երկշաբաթաթերթի 4րդ տարեդարձի հանդիսութիւնը, չորս հարիւրէ աւելի երէց եւ երիտասարդ ազգայիններու մասնակցութեամբ: Բացումը կատարած է ընկ. Նորայր Էլոյեան, ապա Թեհրանի հայ ուսուցիչներու անունով ընկ. Սամսոն Առաքելեան գիտել տուած է, թէ երկշաբաթաթերթը «դարձած է այլեւս հայկական բոլոր դպրոցներու աշակերտութեան թերթը»: Պատանեկան միութեան վարիչ մարմինի անունով ընկ. Հարփիկ Թամրազեան գնահատած է երիտասարդ աշխատակիցներու գործը, իսկ «Ալիք պատանեկան»ի խմբագիրը՝ ընկ. Ժիրայր Ղարիբեան վիճակագրական խօսուն թիւեր ներկայացնելով հաստատած է, թէ «այսօր, երկու շաբաթը մէկ՝ 4000 օրինակ» կը սպառի երկշաբաթաթերթը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

2.

Գրասսինին ընդունում էր հիւրերին՝ իր կօշիկների նման մի անթերի մաքուր սրբած քաղաքավարութեամբ: Բայց նրա սառը դէմքը փայլեց յանկարծ, երբ Ջեմմային տեսաւ. իսկապէս ասած՝ չէր սիրում նրան ու ներքուստ քիչ էլ վախենում էր. միայն հասկանում էր, որ առանց նրա ներկայութեան իր դահլիճը պէտք է զուրկ մնար մի մեծ հրապոյրից: Նա հետզհետէ բարձրացել էր աչքի ընկնող դիրքի եւ այժմ, երբ հասել էր արդէն հարստութեան եւ անուան, ձգտում էր իր տունը ազատամիտ եւ մտաւոր շրջանի կենտրոն դարձնելու փառասիրութիւնը: Հասկանում էր, որ իր աննշան, փոքրիկ ու զարդարուն կինը, որի հետ երիտասարդ ժամանակ ամուսնանալու յիմարութիւնն էր ունեցել, անպէտք էր մի մեծ գրական սալոնի տիրուհին լինելու դերին՝ իր դատարկ խօսակցութիւններով ու թօշնած դէմքով: Երբ Ջեմմայի ներկայ լինելն ապահովուած էր լինում, նա վստահ էր, որ երեկոն յաջող կ՚անցնի:

Ջեմմայի հանդիստ շնորհալի վարմունքը հիւրերին մի հաճելի հոգեկան տրամադրութիւն էր տալիս, եւ հէնց միայն նրա ներկայութիւնը հեռացնում էր գռեհկութեան ոգին, որ, ինչպէս թւում էր Գրասսինիին, յածում էր միշտ այդ տան վրայ:

Տիկին Գրասսինին սիրալիր բարեւեց Ջեմմային:

— Ի՞նչ հրաշալի էք դուք այսօր, — բացագանչեց նա մի բարձր շշնջիւնով, դիտելով նրա սպիտակ քաշմիրից հագուստը՝ մի չար քննական հայեացքով: Նա նախանձում էր իր այցելուին ճիշդ այն բանի համար, որ այնքան դուր էր գալիս Մարտինիին. Ջեմմայի տոկուն, հանդիստ բնաւորութիւնը, անկեղծութիւնը, լրջութիւնը, նրա հոգեկան հաւասարակշռութիւնը, նոյնիսկ դէմքի արտայայտութիւնը. իսկ երբ տիկին Գրասսինին ատում էր մի կնոջ, այդ արտայայտւում էր չափազանց քաղաքավարութեամբ: Ջեմման շատ լաւ գիտէր այդ ողջագուրանքների եւ հաճոյախօսութիւնների գինը եւ լսում էր նրա խօսքերը առանց ականջ կախելու: Այդ աշխարհիկ հրաւէրները իր պարտաւորութիւններից ամէնից ձանձրալի ու ամէնից անախորժ մասն էին կազմում, բայց անհրաժեշտ՝ լրտեսների ուշադրութիւնը իր վրայից շեղելու համար: Նրա համար այդ այցերը նոյնչափ դժուար էին, ինչպէս ծածկագիր նամակների վերծանումը: Բայց գիտենալով, որ լաւ հագնուած աշխարհիկ կնոջ համբաւը ազատ է պահում կասկածանքից, նա նոյն ուշով ուսումնասիրում էր նորաձեւութիւնների թերթերը, ինչպէս եւ ծածկագրերի բանալին:

Ձանձրացնող գրական «նշանաւորները» կենդանացան Ջեմմայի անունը լսելիս, որ վայելում էր նրանց համակրանքը: Արմատական կուսակցութեան հրապարակախօսները իսկոյն դիմեցին երկար սենեակի այն կողմը, ուր Ջեմման էր կանգնած, բայց նա շատ փորձառու էր իբրեւ յեղափոխական եւ երկար չմնաց նրանց շրջանում: Արմատականներին կարող էր միշտ տեսնել, եւ այժմ, երբ նրանք խըռնըւում էին իր շուրջը, ինքը սիրալիր, բայց կտրուկ կերպով ցրիւ տուեց նրանց: Ժպիտը բերանին ասում էր, որ ի զուր էին ժամանակ կորցնում՝ նրան համոզելով, երբ այնտեղ անչափ տուրիստներ կային ուսուցման կարօտ: Իսկ ինքը իր կողմից եռանդով խօսքի բռնուեց անգլիական պարլամենտի մի անդամի հետ, որի համակրանքը մեծ նշանակութիւն ունէր Հասարակապետական կուսակցութեան համար: Մարդը մասնագէտ էր ֆինանսական հարցերի, եւ Ջեմման նրա հետաքրքրութիւնը շահելու համար կարճիկ հարցրեց Աւստրիայի դրամական դրութեան մի ինչ–որ տեխնիկ կէտի վրայ, յետոյ վարպետութեամբ խօսակցութիւնը դարձրեց լոմպարդօ–վենետիկեան դաշնագրի յօդուածների վրայ:

Անգլիացին, որ մի թեթեւ շաղակրատանքի էր սպասում, զարմանքով նայեց Ջեմմային՝ վախենալով, որ մի պա պլէօի ճանկն է ընկած. բայց տեսնելով նրա գեղեցկութիւնն ու գրաւչութիւնը՝ դադարեց դիմադրելուց եւ սկսեց նոյնքան խորիմաստ կերպով վերլուծել իտալական ֆինանսները, որքան անելու էր, եթէ դէմինը Մետեռնիխը լինէր:

Երբ Գրասսինին Ջեմմային մօտ բերեց մի Ֆրանսիացու, որը ցանկանում էր տիկին Բոլլայից «Երիտասարդ Իտալիայի» ծագման պատմութիւնն իմանալ, պառլամենտի անդամը ոտքի ելաւ մի տարօրինակ զգացումով, թէ երեւի Իտալիան շատ աւելի խոր պատճառներ ունի դժգոհ լինելու, քան կարծում էր:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը կուգայ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիներու կողմէ խոր ցաւակցութիւն յայտնել հայրենակից Եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Սոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Միրիճան Շիրվանեան կը նուիրեն, փոխան ծաղկեպսակի, 20 Փր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները,

Տէր եւ Տիկին Սարաճեան, Օր. Ալիս Թորոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ 10, ողբ. Տիկին Արծրունեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նշան Գասպարեան եւ Տիկին Դարբինեան 20ական Փր., Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեան ողբ. Երուանդ Դանիէլեանի հոգեհանգստեան առթիւ 30: Նաճարեան ընտանիք 15: Մխաքեան ընտանիք ձերահեանի հոգեհանգստեան առթիւ 20:

×

ՇԱՒԻԼ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ողբացեալ Այրի Տիկին Սիւզան Պալեանի յիշատակին (Վէրսայլ)՝ Ս. Ժէրմէն ան Լէէն Տէր եւ Տիկին Եալնըզեան 300 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան 300 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան 10 Տոլար (Տիթրոյթ):

×

Ողբացեալ Անդրանիկ Խրիմեանի մահուան առթիւ Սէն Ժերոմի Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.—

Տէր եւ Տիկին Գէորգեան 50 Փր., Պառթոնելի բարեկամներու կողմէ հաւաքուած նուէր 200, Պ. Պ. Արթաքի Յակոբեան 100, Հայկ Խաչատուրեան 50, Սարգիս Զէյթունցեան 30, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Պարսամիքեան, Փարէն Սէֆէրեան, Աբրահամ Մանկասարեան, Խաչօ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրանկիւլեան, Գարեգին Հաճեան 10ական: Դպրոցին՝ Մանկեան եղբարք, Տէր եւ Տիկին Գողոյեան 10ական եւ Տէր Մինասեան ընտանիք՝ 20 Փր.:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջանի Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (2 Փետր.) երեկոյեան ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը:

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանգամանքով շրջանս գտնուող ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ:

Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ԿՌԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 2, երեկոյեան ժամը 8.30ին դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Միութեան Պօմոնի մասնաճիւղին եղած են հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեան, ողբացեալ Երուանդ Դանիէլեանի հոգեհանգիստին առթիւ 30 Փր., նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Շէկպօղայեան 20 եւ Տիկին Վարդուհի Մարալեան 30 Փր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Է. Շիրվանեանի մահուան առթիւ.— Այրի Տիկին Դարբինեան 30 Ֆր. Պ. Պ. Ռսկիան Սարխոշեան, Կարապետ Թօփալեան 30ական, Հայկ Սարխաշեան, Սարգիս Սելթեկեան, Եղիա Սերոբեան, Սարգիս Գճիրեան, Սերճիվանշերպէթճեան, Խաչիկ Քէօչկերեան, Կարօ Տէրվիշեան, Սագօ Շերպէթճեան 20ական, Արիս Գարայեան, ռմն 50ական, Գէորգ Դարբինեան, Թադէոս Տէրտէրեան, Թադւոր Շահինեան, Ժոզէֆ Գըլըճեան, Գէորգ Գըշիկեան, Հրաչ Հանտալեան 20ական, Վարուժան Եսայեան 10, Միհրան Հանտալեան 50 Ֆրանք:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեօ–Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50ական Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մաղաքաճեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Մաղաքաճեանէ Պետրոս Րէխսեանի մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փարիզէն Հայրապետ Ճըրգեան Շաւարշ Միսաքեանի մահուան 17րդ տարելիցին ի յիշատակ, 50 Փր. կը նուիրէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեօ – Քաշանի մասնաճիւղի վարչական եւ յանձնախումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Տիկին Ալիս Հաքիմեանի բնակարանը, 2, 54 Ալէ Անաթօլ Ֆրանս, Պանեօ:

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux
Porte D'Orléans Autobus 197, descendre Marcel Bonnet

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 փր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 փր.

Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Փետրուար 2, ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ լոյս

Au Casino de Charbonnières

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԴՐՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ

avec l'orchestre de Jacky MALEREY

— ATTRACTIONS —

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԱԼԱԳԵԱԶ» ԽՈՒՄԲԸ
ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Réservation des tables : auprès de M. Jean Kalédjian
(78) 49-16-63 de 10 h. à 13 h. 30 · (78) 49-07-48 de 14 à 18 h. 30

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ 2 Փետր. երեկոյեան ժամը 21ին

Դասախօսական շարք

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

2րդ Մաս

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն լեզուով Նկարիչ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Զանազան Զարդանկարներու Ծագումն ու Իմաստը

Լուսարձակում երաժշտութեան ընկերակցութեամբ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է ՊԻՒՖԷ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ամինիսթրաթիվ է Սօսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին:

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens

Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No 526 CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
527 ARMENIE, chants et danses
516 REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
199 ARMENIE IMMORTELLE
596 PROMENADE EN ARMENIE
517 SOIREE ARMENIENNE
30152 CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
30240 LEGENDES D'ARMENIE
30211 DOUZE DANSES ARMENIENNES
409 LE THAR (par Garékine)
182 LE CAUCASE

Musique Religieuse

No 442 MESSE, d'après Ekmalian
451 MESSE, d'après Komitas
454 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
547 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 11
(Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176 Quatre pièces symphoniques
714 AU FIL DES SONGES (huit pièces)
par l'orchestre des concerts Colonne
790 DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22
Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le cataloque détaillé

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
31
JEUDI
31 JANVIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.926 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.926

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱԽԱՂԱՆ ԱՌԱՆՑ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԻ

—0—

Երբ վարագոյրը կ'իջնէր առաջին աշխարհամարտի վերջին արարուածին վրայ, օսմանեան «մեծազօր» բանակները չարաչար պարտուած էին բոլոր ճակատներուն վրայ: Ջարդարար Իթթիհատի կառավարութեան նախարարները, իրենց գործած ահաւոր ոճիրներու հաշիւը տալու վախէն, օրեր առաջ արտասահման էին փախած կամ ծակամուտ եղած:

Յաղթական դաշնակիցներու մարտանաւերը Տարտանէլն ու Մարմարան կտրելով հանդիսաւորապէս կը խարսխէին Վոսփորի ջուրերուն մէջ, շքեղ պալատներու դիմաց: Պոլիս կը գրաւուէր: Գոյնզգոյն օտար դրօշակներ կը զարդարէին օսմանեան մայրաքաղաքը:

Անապատներէն դէպի հայրենի տուն կը վերադառնային վերապրող հայ բեկորները:

Հնչած էր հաշուեյարդարի ժամը:

Դաշնակից զինուորականներ իրենց հակակշռին տակ էին առած վերին իշխանութիւնը գրաւեալ շրջաններուն մէջ:

Կազմուած էր օսմանեան նոր կառավարութիւն մը՝ բաղկացած Իթթիհատի հակառակորդ եւ դաշնակիցներու բարեկամ տարրերէ: Կարճ ժամանակի մէջ իրարու յաջորդող մեծ-եպարքոսներու շարքին ամէնէն աչքի զարնողն էր Տամատ Ֆէրիտ փաշա, որ կ'ընդունէր թէ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան շատ ոճիրներ էր գործած Իթթիհատի կառավարութիւնը:

Շատ ծանր էր իրեն վիճակուած ժառանգութիւնը: Պատրաստակամութիւն ցոյց կուտար քաւելու իր նախորդներու յանցանքները: Առանց առարկելու կ'ընդունէր օսմանեան կայսրութեան անդամահատումը: Սուրիա, Լիբանան, Միջագետք, Պաղեստին, Արաբիա եւայլն կը թօթափէին օսմանեան սուլթաններու լուծը: Աւելի վերջ իր պատգամաւորները պիտի ստորագրէին Սեւրի դաշնագիրը:

Իր օրով է, որ պիտի փնտռուէին Հայկական ջարդերու պատասխանատուները: Շատեր կծիկը դրեր էին: Կարելի չէր եղած գտնել անոնց հետքը: Օձիքը ձեռք տուեր էր սակայն Պօղազլեանի քայմաքամ Քէմալ պէյ, որ միաժամանակ Եօզղատի փոխ-միւթէսարրըֆն էր: Անոր դատավարութիւնը մեծ աղմուկ յարուցած էր այդ օրերուն Պոլսոյ հայ եւ Թուրք մամուլին մէջ: Բազմաթիւ վկաներ փաստացի մանրամասնութիւններ տուեր էին Պատերազմական ատեանին առջեւ՝ հրէշին գործած զազրելի ոճիրներուն մասին:

Ջարդարարը մահուան դատապարտուեցաւ եւ մահապատիժը գործադրուեցաւ ցուցարարական ձեւով՝ Պայազիտի հրապարակին վրայ, որ Պոլսոյ նշանաւոր կառափնարանն էր: Այնտեղ է, որ կախուած էին 1913ի ամառը մեծ-եպարքոս Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի 13 սպանիչները, որոնց շարքին Տամատ Սալիհ փաշան: Դարձեալ հոն է, որ 1915 Յունիս 15ին կախուեցան քսան Հնչակեանները:

1919ի Ապրիլէն վերջ դաշնակիցներու չորս տարուան գրաւման շրջանին ուրիշ ո՛չ մէկ ջարդարար դատարան յանձնուեցաւ: Անգլիացիները 1920 Մարտ 16ին Պոլսոյ մէջ բազմաթիւ Թուրք երեսփոխաններ եւ հանրային դէմքեր ձերբակալելով Մալթա օղափոխութեան ղրկեցին, Հայերու վրիժառու բազուկէն ազատելով զանոնք: Սակայն մեծ ջարդարարները չկրցան ազատիլ հայկական նեմեսիսէն:

Անոնք դիտապաստ դետին տապալեցան Պոլսոյ, Պերլինի, Հռոմի եւ Թիֆլիզի պողոտաներուն վրայ:

Պօղազլեանի քայմաքամին իբրեւ Հայոց ջարդարար օսմանեան Պատերազմական ատեանին կողմէ դատապարտուիլը սերճախօս փաստ մըն է՝ իրենց իսկ դատարանին կողմէ ապացուցուած, որ ցեղասպանութիւնը ծրագրուած էր կառավարութեան կողմէ եւ գործադրուած անոր ենթակայ պետական իշխանութեան կողմէ: Ալ ո՛չ մէկ արդարացում՝ հայկական ջարդերը ներկայացնելու իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց... Պօղազլեան եւ Եօզղատ ռուսական սահմանագլուխին վրայ չեն գտնուիր եւ հայկական ապստամբութեան ո՛չ մէկ հետք կար այնտեղ:

Դժբախտաբար վաղորդայն չունեցաւ Քէմալի դատավարութիւնն ու դատապարտութիւնը: Անիկա եզակի մնաց իր տեսակին մէջ: Յաղթական դաշնակիցները շատ շուտ մոռցան իրենց խոստումները եւ լքեցին մեզ:

Այսօրուան Թուրքերը անիծելով կ'անիծեն այդ օրերու մեծ-եպարքոս Տամատ Ֆէրիտ փաշան, անոր Պատերազմական ատեանը եւ Սեւրի դաշնագիրը ստորագրող երեք պատուիրակները. իսկ հայակեր հրէշը կը նկատեն իբրեւ «ազգային նահատակ» եւ յուշարձան կը կանգնեն՝ յաւերժացնելու համար անոր չարաշուք յիշատակը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻՓ՝ ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

—0—

Տոլի քաղաքապետարանին մէջ է որ, առջի օր, ստորագրուեցաւ այն համաձայնագիրը, որ լուծում մը կը բերէր Լիփ գործատան տագնապին:

Տագնապը ծայր տուած էր անցեալ Փետրուարին: Անկէ առաջ սակայն, հարկ է յիշել թէ 1971 Փետրուարին է որ Ֆրէտ Լիփ կը քաշուէր եւ Էպօշ խմբակցութիւնը (որ 43 առ հարիւր բաժին ունի) նոր նախագահ-տնօրէն մը կը նշանակէր, յանձին Ժաք Սէնթէսփրիի:

1973 Ապրիլ 17ին, այս տնօրէնը կը հրաժարէր եւ առժամեայ վարիչներ կը նշանակուէին: Մայիսին՝ ցոյցեր կը սկըսէին, 5000 հոգի կը տողանցէր Պըզանսոն եւ վարիչները կը բանտարկուէին իրենց գրասենեակներուն մէջ: Յունիս 5ին, տնօրէն եւ գործատէր կը հրաժարէին եւ հաստատութիւնը հակակշռին տակ կ'անցնէր սենտիքաներու պատուիրակներուն, ի մասնաւորի՝ Շառլ Փիաժէի: Յունիս 12ին արտադրութիւնը կը դադրէր եւ առաջին անգամ մը, ոստիկանութիւնը կը միջամտէր: Յունիս 15ին նոր ցոյցեր Պըզանսոնի մէջ, ոստիկանութիւնը կը միջամտէր բայց սենտիքաներու վարիչները կ'իւրացնէին վաթսուն հազար ժամացոյցի պահեստ մը: Նոյն օրերուն բանուորները կ'որոշէին «արտադրել» եւ «ծախել», այսինքն փորձել փաստել որ գործատունը սնանկութեան դուռը չէ, այլ կարելի է փրկել ու կը սկսէր «ինքնամատակարարման» շրջան մը: Նոյն ատեն (Յունիս 23) առժամեայ մատակարարները հաշուեփակը կը ներկայացնէին, քարերը կը քաշուէին: Յուլիս 2ին, նախարար Շառպոնէլ կը յայտարարէր թէ ծրագիր մը կը պատրաստուի:

Մինչ այդ սակայն բանուորները կը սկսին «վայրի» վճարումներ, այսինքն իրենք զիրենք կը վճարեն, ծախելով պահեստի ժամացոյցները:

Յուլիսի վերջ, դատարանը կը հրահանգէ որ բոլոր գոյքերը հաշուեյարդարի դրուին:

Օգոստոս մէկին, նախարար Շառպոնէլ վերսկսումի ծրագիր մը կը ներկայացնէ եւ կառավարութիւնը Ժիրոյի կը յանձնէ անձնակազմին հետ բանակցութիւնները վարելու պաշտօնը:

Բանուոր եւ քատր կը մերժեն ծրագիրը: Օգոստոս 6ին բանուորները կը սկըսին ստանալ պաշտօնազրկման առաջին նամակները, մինչ այդ 56 հազար ժամացոյց ծախուած է: Օգոստոս 9ին գործատունը գրաւողները կ'արտաքսուին եւ գործատունը կը կնքուի Վերաքննիչ Ատեանին կողմէ: Ասիկա որոշ վրդովում կը ստեղծէ, սենտիքաներու պարագլուխները կը տեսակցին (Էտմոն Մէռ եւ Ժորժ Սեկի) Պըզանսոնի մէջ, ուր Օգոստ. 16ին խանդավառ հանրաժողով մը տեղի կ'ունենայ:

Օգոստոս 31ին, աշխատավարձքերու երկրորդ «վայրի» վճարում մը կը կատարուի: Կառավարութեան կողմէ նշանակուած՝ Ժիրօ նոր ծրագիր մը կը ներկայացնէ, որ կրկին կը մերժուի: Բանուորները որեւէ ձեւով չեն ընդունիր որ բոլորն ալ չվերադառնեն իրենց աշխատանքը եւ մաս մը պաշտօնազրկուի: Մթնոլորտը երթալով կը ծանրանայ: Սենտիքաներու պատուիրակները կը պնդեն իրենց տեսակէտին վրայ՝ ո՛չ պաշտօնազրկում, ո՛չ ալ գործատան անդամահատում: Սեպտեմբեր 29ին, 30էն 50 հազար բանուոր տողանցք մը կ'ընեն բայց միջադէպ չի պատահիր: Հոկտ. 8ին, Ժիրօ այլեւս յուսահատած է եւ 14րդ հանդիպումէն ետք, սենտիքաներու պատուիրակներուն հետ, կ'որոշէ Լիոն վերադառնալ եւ կը յայտարարէ թէ իր պաշտօնը վերջացած կը նկատէ: Քանի մը օր ետքն է որ Նախարարապետ Մէսմէռ, Պրէսթի մէջ կը յայտարարէ. «Լի՞փ, ինծի համար վերջացած բան է»:

Բայց վերջացած չէ: Մետասաներորդ ժամուն հարցը կը յանձնուի Փիւպլիսիս ընկերութեան (զոր կը վարէ Պլանշէ Պլէօնշթայն) եռանդուն մէկ տնօրէնին՝ Նէօշվանտէրի, որ «արդիապաշտ գործատէր» մը կը նկատուի: 40 տարեկան է: Միջնորդ կը նշանակուի Ժոզէ Պիտըկէնը, 49 տարեկան, գործատիրութեան «անառակ որդին»: Օգոստոսին արդէն սնանկութենէ փրկած է Ռոմանի կօշիկի գործատուն մը: Հիմնադիրն է «Ձեռնարկ եւ Յառաջդիմութիւն» խմբակցութեան, ինքն ալ ինչպէս Փիաժէ «Աքսիոն կաթոլիկ»ի գործունեայ տարրերէն է:

Ու պիտի յաջողի: Հակասական է անշուշտ նկատել, որ այսօր կ'ընդունուի ծրագիր մը, որ աւելի քիչ առաւելութիւն կուտայ բանուորներուն քան Ժիրոյի ծրագիրը որ մերժուեցաւ:

Անձնակազմ եւ սենտիքա կը պահանջէին երկու բան.— Գործատունը բաժան-բաժան չըլլայ, ոչ ոք պաշտօնազրկուի:

Արդ Ժիրոյի ծրագիրը կը նախատեսէր անձնակազմի գրեթէ ամբողջութեան վերահաստատումը իրենց գործին գլուխը: Արդ նոր ծրագիրը անմիջական կերպով կը նախատեսէ որ 300 բանուոր իրենց աշխատանքը կը վերսկսին Մարտ 1ին (երբ գործատունը բացուի) 900ի վրայ: Անկէ զատ Փալէնթի գործատան 200 բանուորները կրնան աշխատանքը վերսկսիլ Սեպտեմբեր մէկին «այն չափով որ բաւարար առեւտրական զարգացում ըլլայ»: Այլ խօսքով, ներկայիս շուրջ 650 անգործ կայ, որ անգործութեան թոշակ պիտի առնէ եւ գործ գտնէ եթէ Լիփի «գործը քալէ»:

Մարդիկ այսօր ընդունեցան աւելի գէշ պայմաններ քան Ժիրոյի առաջարկածը, յիշելով հաւանաբար Մորիս Թորէզի մէկ խօսքը, որ ակնարկելով գործադուլներու կ'ըսէր թէ «պէտք է գիտնալ վերջ տալ գործադուլի մը»: Հոս գործադուլ չկար, բայց աւելի քան ինը ամսուան տագնապ մը սպառած էր այլեւս բոլորին համբերութիւնը:

Յիշենք նաեւ թէ Ֆրէտ Լիփ, որու քաշուելուն հետեւանքով ծնաւ տագնապը, այսօր 67 տարեկան է: Իր նախնիքներէն մէկն է որ ոսկի ժամանակաչափ մը նուիրած էր Նափոլէոնի, առ ի շնորհակալութիւն կայսեր, որ Ֆրանսահպատակութիւն շնորհած էր Պըզանսոնի հրեայ համայնքին: 1945ին ժառանգած էր ընտանեկան այս հաստատութիւնը: Փալէնթի իր գործատունը գեր-արդիական էր եւ իր բանուորները շրջանի ամէնէն լաւ վճարուածները: Բայց աւելի վարկի մարդ էր քան դրամի ու չուզեց «սպառումի ժարացոյցներ» արտադրել: Ատկէ կը սկսի իր գործատունութեան ձախողութիւնը:

«Հայաստան, Խորհ. Միութեան Խելօքցած Որդին»

—0—

Այս խորագրին տակ, Լիոնի «Փրոկրէ»ն յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել, Յունուար 29էն ի վեր:

Յօդուածագիրը, Ժորժ Ֆրեյսոթր Ալիէ նահանգի ընդհանուր Խորհուրդին փոխ-նախագահն է, տնտեսագէտ, որ նաեւ պաշտօն ունի Իւնեսքօ: Անցեալ տարի մասնակցած է ուսումնասիրական ճամբորդութեան մը Արեւելեան Եւրոպա: Խմբագրական ծանօթութեան մէջ, Փրոկրէ կ'աւելցնէ.— «Հո՛ս, մեզի կուտայ իր տպաւորութիւնները Խորհրդային Հայաստանի մասին: Հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուին իր ճամբորդական նոթերը, նուիրուած երկրի մը, որուն ոգեկոչումը արձագանգներ կուտայ մեր շրջաններուն մէջ եւ որու յատկանշական դիմագիծը կը յայտնուի յօդուածին ընթացքին»:

Առանձնապէս կ'անդրադառնանք յօդուածին:

Քանի մը տողով

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Արտաքին նախարարը՝ Իսմայիլ Ֆահմի յայտարարեց «Քորիէրա տելլա Սերա» եւ «Լա Սթամփա» իտալական թերթերու թղթակիցներուն, թէ «Մենք պատրաստ ենք խաղաղութեան դաշնագիր մը ստորագրելու Իսրայէլի հետ: Առաջին անգամ է, որ արաբ երկիր մը նման տրամադրութիւն ցոյց կուտայ: Իսրայէլի կը մնայ չկորսնցնել այս առիթը իրականացնելով երկու նախնական պայմանները՝ պարպել գրաւած հողերը եւ ընդունիլ Պաղեստինցիներու ազգային իրաւունքները»: Եգիպտացի նախարարը համաձայն է, որ Անգլիա եւ Ֆրանսա երաշխաւորեն խաղաղութեան համաձայնագիր մը:

ԼԱ՞ՆՔ ԹԷ ԽՆԴԱՆՔ···

ՑՈՐԵՆԸ ՄՈՌՑԵՐ, ՔԱՐԻՒՂ ԿԸ ՀՈԼՈՎԵՆ

———0———

Այն օրէն ի վեր, երբ զէնք եւ թնդանօթ լռութեան կը դատապարտուէին Մերձաւոր Արեւելքի ճակատամարտի դաշտին վրայ, հրապարակ կ՚իջնէր նոր անել մը՝ քարիւղի պատերազմ եւ որ ալեկոծութեան պիտի մատնէր, մասնաւորաբար Եւրոպայի բոլոր երկիրները։ Եւ կարծես չէր բաւեր որ օրն ի բուն, չնչէինք այդ չնաշխարհիկ հեղուկին՝ հարազատ ծնունդ, թէեւ նրբացած սակայն գարշահոտ հրանիւթին՝ (կասնս) յարուցած ապականութիւնը՝ մեր ապրած քաղաքներուն եւ մանաւանդ մայրաքաղաքիս ինքնաշարժ կառքերու ահագնադղորդ երթեւեկութեամբ, ահա, աւելի քան երկու ամիսէ ի վեր, տեղական մամուլը, հեռատեսիլն ու ձայնասփիւռը, առանց օր մը դադարի, քարիւղարանութիւն կը ժայթքեն, իրենք իրենց կարգին իսկ, քարիւղ սփռելով մեր աչքերուն կամ ականջներուն···։

Ա՛լ կը բաւէ, պարոնայք, ըմբռնեցէք, մեծ են տագնապը եւ հետեւանքները, բայց ի վերջոյ աշխարհիս վախճանը չէ· խնդրեմ, եւ ձեր այդ քարիւղական մոլեգնութեամբ, մոռացութեան է՛ք տուեր ուրիշ շատ աւելի թանկագին անհրաժեշտութիւններ, որոնց տագնապը, կը խորհիմ, ա՛լ աւելի վատթարագոյն իրականութիւն մը պիտի ցցէր մեր առջեւ. այսպէս, քարիւղ կը հոլովէք օր եւ գիշեր, եւ մոռցեր էք՝ խարտեաշագարդ դաշտերը ցորենի հասկերուն, որոնք, փա՛ռք Ամենակալին, դեռ մինչեւ այսօր այնքան հաւատարմութեամբ եւ ճշդապահութեամբ մեր ամէնօրեայ հացը եւ մնացեալը կը պարգեւեն մեզի, առանց որուն շատ աւելի ողբալի պիտի ըլլար մահկանացուներուս վիճակը· բացարձակապէս վստահ եմ որ, եթէ քարիւղի տագնապը նման այսօրուան, պատահած ըլլար նախապատերազմեան շրջանին, ուր ինքնաշարժ կառքերու թիւը ողորմելի համեմատութիւն մը կը ներկայացնէր այժմեան բազմաթիւ, այսքան աղմուկ պիտի չբարձրացնէր ան։ Բայց այլ առակ լուսաւոր։ Խելքս կարճ է, սանդուխի պէտք ունի··· կ՚ըսէր Լիոնցի հայ բարեկամ մը։

Մենք կը կարծէինք միայն որ քարիւղը անհրաժեշտ է զանազան վառելանիւթերու եւ ճարտարարուեստական կարգ մը ճիւղերու մէջ, մինչ, տագնապին այս տեւողութեան մանրամասներէ իմացանք որ մեր գիտցածէն շատ աւելի, այո, մեր մտքէն–խելքէն չանցածէն, մէկ խօսքով գրեթէ ամէն բանի պատրաստութեան համար քարիւղի կարիքը կայ··· շատ երկար պիտի ըլլար թուել զանոնք. միայն դեռ երէկ, լսեցինք հեռատեսիլէն, մասնագէտի մը բերնէն, որ երգի սկաւառակներու շինութեան համար ալ անհրաժեշտ է նաեւ քարիւղի բաղադրութիւն մը, ուրեմն կը տեսնէք, կը սխալինք եթէ սահմանափակելով քարիւղի կարեւորութիւնը։ Եթէ այսպէս ընթանայ, անհաւանական չէ որ օր մը մեզի հաւատացնեն որ մարդս ոչ միայն շինուած է հողէ, այլեւ քարիւղէ··· Ուրեմն, քարիւղ էիր, քարիւղ դարձիր···

Ու այսպէս նաեւ, մեր գոյութեան որպէս անխուսափելի անհրաժեշտութիւն, ինչո՞ւ չէ, մօտ ատենէն հարկադրուինք փոփոխութիւն մտցնել նաեւ մեր Տէրունական աղօթքին մէջ եւ հայցենք Ամենակալէն.— Զհաց մեր և զքարիւղ մեր հանապազորդ, տուր մեզ այսօր։ Եւ կամ չարչքաշ աշխատաւորին երբ հարցնես՝ «կ՚աշխատի՞ս», ան պարտի պատասխանել քեզ՝ «այո՛, կ՚աշխատիմ չոր հացի եւ թաց քարիւղի համար»։

Քարիւղային տագնապի այս այժմէականութիւնը անտարակոյս որ նոր արդարացում մը պիտի գտնար գիներու խելայոյս պատճառող վերելքին. քարիւղ ամէն նիւթի մէջ. ուրեմն՝ բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր։ Եզան միսը յանկարծակի կրեց եօթը առ հարիւր յաւելում մը. յանցանքը՝ քարիւղ. հացճպատը վերստին բարձրացաւ — այս քանիերո՞րդ անգամ, մինչեւ որ··· երկինք հասնի — հինգ սանթիմ. պատճա՞ռ, դարձեալ քարիւղ. կազ եւ ելեկտրականութիւն որոնք արդէն քարիւղի տագնապէն շա՜տ առաջ, ահաւոր մագլցումներու ենթարկուեցան, այս անգամ շանթահարիչ յաւելման պիտի ենթարկուին, մինչ Պետութեան ներկայացուցիչները իրենք իսկ այդ մարզին հրակայական յառաջդիմութիւնները կը ջատագովէին մեզի նորանոր ամբարտակներու եւ այլ յորդահոսան հանքատեղիներու, օրինակ՝ կազ տը Լաք, եւայլն ստեղծումներով։ Երբ ցարդ միրգ ու կանանչեղէն յաւելման ենթարկուէին, պատրուակ՝ կամ շատ զօրեղ էին արեւուն ճառագայթները եւ կամ ալ՝ անձրեւը շատ քիչ էր տեղացած. եւ այսպէս շարունակաբար։

Իսկապէս որ կ՚ապրինք շրջան մը որուն զուարճալիքներուն առջեւ — տխուր զուարճալիքներ — Մոլիէրի կատակերգութիւնները կ՚անչքանան, հաւատացէ՛ք։

Աժանութիւնը սա օրերուս, հրաշքի կը համապատասխանէ պարզապէս. Ֆրանսական Ակադեմիան պէտք է ջնջէ այդ բառը բառարանէն եւ դէթ զայն համանիշ սահմանէ ցնորքին։ Մինչեւ Սարտրի գեղերգած սիրերգին՝ «Սիրոյ հիւանդութիւն»ին, պարտաւոր ենք կցել, ցաւ ի սիրտ, սա տխրերգը նաեւ «Սղութեան հիւանդութիւն»։ Փա՛ռք Տիրոջ, հրապարակը կը վխտայ ապրանքներու առատութեամբ, Հասարակաց շուկայ մը հրապարակ հանեցին, հսկայական յաղթանակ մը ծանուցանելով, խնդրեմ սակայն, ի՞նչ շահ տեսաւ ժողովուրդը, աշխատաւորը անոր ստեղծումով. կրցա՞ն առնել սղութեան առաջքը։ Ոչ երբեք, եւ ընդհակառակն, օտար արտադրութիւններ եկան ողողեցին բազմապիսի մթերքներով, շատ անգամ վնաս իսկ պատճառելով տեղական մասնագիտական ճիւղերուն։ Օրինակ՝ միայն կօշիկներու շինութիւնը, գլխաւոր կեդրոն իսկ Փարիզի մէջ՝ Պէլվիլ, ուր սա վերջին տարիներուն, յաջորդաբար փակուեցան բազմաթիւ արհեստանոցներ, որոնց մէջ մեծ թիւ մը պատկանած մեր հայրենակիցներուն։

Սիրելի ընթերցողներ, քանի մը բայէներով ճգնեցայ ձեզ հետ մէկտեղ խօսիլ քարիւղի անախորժ հոտէն, բայց ես ալ ենթարկուեցայ այդ ախտին, իմ կարգին քարիւղաբանութիւն քարոզելով։ Բայց սպասեցէք, մօտ է գարունը, շուտով կը հասնի բուրմունքը վարդերուն։

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

———0———

Երիտասարդութիւն ըսել պարզապէս ու անցնիլ, մոռնալով ուժականութիւնը, զոր կը ներկայացնէ ան, մոռնալով նաեւ վերջին տասնամեակին անոր յառաջացուցած բարդութիւնները ամբողջ աշխարհի տարածքին — դիւրին է։

Երիտասարդութիւն ըսել լրջօրէն եւ նկատի ունենալ անոր ուժականութիւնը, մտածել այդ ուժականութիւնը շարժման մէջ դնելու մասին եւ մտածել լուծում գտնել անոր յառաջացուցած բարդութիւններուն, դժուարին է։ Հարցը բազմակողմանի է եւ ինքնին լեցուն բազմատեսակ խոչընդոտներով։

Արդարեւ, նախ ի՞նչ է երիտասարդութիւնը, ո՞վ է երիտասարդը։ Բառարանային լաւագոյն բացատրութիւններն անգամ ներկայիս չեն կրնար գոհացում տալ հարցումին, որովհետեւ տրուած սահմանումները չեն համապատասխաներ ներկայ ժամանակներու իրականութեանց եւ իրողութեանց։ Երիտասարդութիւն եւ երիտասարդ այլեւս չեն սահմանուիր տարիքի չափանիշով, իբրեւ հետեւանք համաշխարհային գետնի վրայ յետպատերազմեան շրջանի կենցաղային ըմբռնումներու հոլովոյթին, գաղափարաբանական, մտաւորական, ըմբռնումներու եւ տարբեր մարզերու մէջ տարբեր մտածելակերպերու այլազանութեանց եւ անոնցմէ յառաջացած հակասութեանց, հակադրութեանց։

ՄԱԿի նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ, երիտասարդութեան մասին համագումարի մը առթիւ հրատարակուած գրքոյկի մը մէջ կը կարդանք.—

«···Մեզի համար ամէնէն յստակօրէն պարզուող կէտերէն մէկը երիտասարդներու կեցուածքի եւ ձգտումներու հսկայ այլազանութիւնն է։ Այդ այլազանութիւնը կապ չունի ո՛չ աշխարհագրական հեռաւորութեանց, ո՛չ տնտեսական դրութեանց, ո՛չ ալ գաղափարաբանութեանց հետ, որովհետեւ կը թուի յայտնաբերուիլ նոյնիսկ նո՛յն շրջանին, նո՛յն երկրին, նո՛յն գաղափարաբանութեան մէջ։ Իրականութեան մէջ, նոյնինքն երիտասարդներու միջեւ տարբերութիւնը նուազագոյն կը թուի այնքան խոր որքան այն, որուն մասին շատ աւելի կը խօսուի եւ որ կը ներկայացնէ «սերունդներու միջեւ խրամատը»։

Երիտասարդութիւն և երիտասարդ կայ, որ կը տքնի հացի համար։

Երիտասարդութիւն և երիտասարդ կայ, որ կը տառապի հաճոյքի համար։

Երիտասարդութիւն և երիտասարդ կայ, որ կը քարոզէ ուրիշի համար։

Երիտասարդութիւն և երիտասարդ կայ, որ կը պայքարի իր հայրենիքին եւ ազգին իրաւունքներուն համար։

Երիտասարդութիւն և երիտասարդ կայ, որ կը բողոքէ, կը քննադատէ, կը քանդէ։

Երիտասարդութիւն և երիտասարդ կայ, որ լուռ կ՚աշխատի, կը գործակցի, կը շինէ։

Երիտասարդութիւն և երիտասարդ կայ, որ··· կը ձանձրանայ։

Ահաւասիկ, տակաւին առանց շարունակելու, երիտասարդութեան եւ երիտասարդի քանի մը տարբերակներ, հոսանքներ, որոնց յառաջացման մէջ իրենց հիմնական դերն ունին ընկերային ու քաղաքական վարդապետութիւններ, կեանքի պայմանները, տնտեսական կարգուսարքերը, մարդկային ըմբռնումները, հասկացողութիւնները, ինչպէս նաեւ սխա՛լ ըմբռնումները, անհասկացողութիւնները, մոլորումները։

Այս բոլորը կը յառաջացնեն կացութիւններ որոնց լուծման համար հաւաքականութիւններ, Պետութիւններ եւ միջազգային կազմակերպութիւններ ճիգ չեն խնայեր։

Հիմնականը երիտասարդութեան դըժգոհութիւնը եւ բողոքն են, որոնք արձագանգ կը գտնեն մասնաւորաբար Արեւմտեան աշխարհի մէջ, ազատ աշխարհի մէջ։ Ուրկէ՞ կու գայ այս դժգոհութիւնը, նաեւ բողոքը եւ ո՞ւր յանգելու կը ձգտի։

Բ. Աշխարհամարտէն դուրս եկած աւերուած աշխարհը եւ մանաւանդ Եւրոպան, գիտական հսկայական յառաջդիմութեանց կողքին եւ շնորհիւ անոնց, կրցան արագօրէն վերականգնիլ, բարելաւելով ժողովուրդին կեանքի մակարդակը՝ ամէն մարզի մէջ։ Բարօրութիւնը, ընդհանուր առմամբ, յաղթանակեց, թշուառութեան եւ պատերազմի արհաւիրքը ապրած սերունդը, որ հիմա այլեւս սկսաւ ապրիլ առատութեան մէջ եւ համեստաբար ապահով կեանք մը, իր անկարելին ըրաւ իր զաւակներուն տալու համար այն, զոր ինք երազեց խրամատներուն մէջ, ռումբերու տարափին տակ, սակայն չունեցաւ, չէր կրնար ունենալ։ Ու այդ սերունդը, արդէն իսկ զրկեալ, աւելի զրկեց ինքզինք երիտասարդին ընծայելու համար կարելիութիւնները ունենալու այն բոլորը, զորս ինք չկրցաւ ունենալ իր երիտասարդութեան տարիներուն։

Ու հաւանաբար, — թերեւս տարուինք

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եւ իրաւ «Ժիռոնտ», Մօտայի ծոցին մէջ, Քալամիչի առջեւ կը կայնի։

Մեր արդէն յուզուած երեւակայութիւնը կը սկսի չափազանց հետաքրքրուիլ այս անցած դարձածէն։ Ամբողջ ճամբորդները եւ նաւաստիներուն մեծ մասը խմբուած են նաւուն եզրը եւ ուշադրութեամբ չորս բոլորտիքնիս կը նայինք։

Շոգեմակոյկ մը կը մօտենայ մեզի որ ֆրանսական դրօշ կը կրէ։ Քիչ մը ետքը կը ճանչնանք զայն իր ճերմակ գոյնէն, ֆրանսական դեսպանատան շոգեմակոյկն է։

Վերջապէս կը հասնի «Ժիռոնտ»ի մօտ։

Խցիկին մէջ միայն երկու հոգի կայ. զարմանքով կը տեսնենք որ նստարաններուն վրայ դրուած են շատ մը ըէվոլվէրներ։

Երբ շոգեմակոյկը կը մօտի «Ժիռոնտ»ի ելնարանին՝ ծածկուած տեղէ մը հետզհետէ դուրս կու գան տասներեօթը հոգի, քանի մը հատը բեռնակիրի հագուստով, ուրիշներ հին ու մին լաթեր հագած ու երկուքը՝ մաքուր սեւազգեստ ու գլխարկաւոր։

Իրենց ետեւէն վեր կ՚ելլեն ֆրանսական եւ ռուսական դեսպանատուներու առաջին թարգմանները, Պ· Ռուէ եւ Պ· Մաքսիմոֆ։

Ֆրանսացի ճամբորդ մը, որ վերնայարկէն կը դիտէր այս տեսարանը եւ որուն քով կեցած էի, յուզեալ շեշտով մը կը գոչէ.

— Է՛հ, ահաւասիկ գեղեցիկ բան մը, հայ փախստականներ մեր դրօշակին տակ պահպանուած, հիմա կը գտնեմ ու կը ճանչնամ հայրենիքս, ա՛հ, գեղեցիկ բան մըն է ասիկա, երջանիկ եմ։

Խեղճ մարդը կը սխալէր։

Օսմանեան Պանքան մտնող Դաշնակցականներն էին որ կը բերէին, եւ ոչ թէ փախստականներ։

Վայրկեանի մը մէջ ամէնքս ալ բոլորուեցանք հայերու քով, մեծ շրջանակ մը կազմելով։

Տասնըհինգ հոգին իրարու քով կեցած էին, իսկ երկու պետերը Հրաչեայ եւ Արմէն Կարօ, միւսներէն քանի մը քայլ հեռու։

Հրաչ կամ Հրաչեայ սեւ ռըտէնկօթ մը հագած էր, յարդէ գլխարկ մը դրած եւ անութէն վար կախած էր պզտիկ պայուսակ մը։ Կատարելապէս ճամբորդի կերպարանք ունէր, հանդարտ ու գոհ կ՚երեւար։ Նիհար, սիրուն երիտասարդ մըն էր, կոր քիթով ու սեւ վառվռուն աչքերով։

Անոնք որ հիմա «Ազատամարտ»ի խմբագրատան մէջ կը տեսնեն գիրուկ, կարմրերես ու առոյգ Պ· Հրաչը, չեն կրնար գաղափար մը ունենալ տասներեց տարի առաջուան Հրաչին վրայ։ Ես երբ զինքը կրկին տեսայ 1908ին Աղեքսանդրիոյ մէջ, ուր եկած էր Պոտրումի բանտէն, չկրցայ ճանչնալ, այնքան գիրցած էր։

Գարօ մոխրագոյն զգեստ մը կը կրէր, միջահասակ, գիրուկ, առողջ ու կորովի երիտասարդ մը առիւծի գլխով։ Հաստատուն ու զօրեղ բան մը կար իր վրայ որ հիացում ու համակրանք կ՚ազդէր միանգամայն։ Կը կարծէի որ անուղղայ յեղափոխական մը պիտի մնար Արմէն Գարօ, բայց այժմ շատ բան փոխուած կը տեսնեմ իր մէջը։ Կարինի նախկին մէպուս Գարեգին Փաստրմաճեանը իր երկաթուղիներու ծրագիրներով ու նախարարութեան թեկնածութեամբն ա՛լ ընաւ չի յիշեցներ Պանքայի հերոս Արմէն Գարօն եւ թերեւս ինք ալ կ՚ուզէ որ այդպէս ըլլայ։

Բայց ես, ի՛նչ մեղքս պահեմ, տասներեց տարի առաջուանինը աւելի կը սիրեմ։ Երկաթուղիի ծրագիրներ չկային այն ատեն իր երեւակայութեանը մէջ, բայց հաւանօրէն կային խէյալական օդային արծուեթռիչ սաւառնակներ։

Երկու գլխաւորներու ընկերացող միւս Դաշնակցականները պակուցեալ, գլխերնուն զարնուած կերպարանք մը ունէին, կարծես իրենց յանդուգն գործէն իրենք իսկ զարհուրեր էին։ Առջի օրուան դէպքերուն ազդեցութիւնը կը տեւէր եւ դեռ չէին գտած ինքզինքնին։

Երբ Պ· Մաքսիմոֆ եւ Պ· Ռուէ շոգենաւ ելան՝ անմիջապէս նաւապետը ուզեցին։

Երկու թարգմանները եւ նաւապետը քանի մը վայրկեան ցած ձայնով խօսակցեցան, յետոյ Պ· Մաքսիմոֆ բարձրաձայն ըսաւ, խօսքը նաւապետին ուղղելով.

— Թէեւ իրենց զէնքերը առինք վրանուն՝ սակայն դուք ալ մէյ մը գրպաններնին խուզարկել տուէք որպէսզի բան մը պահած չըլլան քովերնին։ Ուշադրութիւն ընելու է, աւազակ են ասոնք (սը սօն տէ պրիկան)։

(Շար․ – 25)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

մտածելու մինչեւ իսկ ապահովարա՛ր, — իր զաւակներուն՝ ներկայի երիտասարդութեան անզգալաբար փոխանցեց նաեւ հոգեբանութիւն մը, որ իր մէջ բոյն դրաւ պատերազմի առհաւիրքի օրերուն.— անփութութեան հոգեբանութիւնը, որ շուտով վերածուեցաւ անձնականութեան, անձնասիրութեան, շրջապատի անտեսումի հոգեբանութեան:

Արդարեւ, պատերազմը ապրող մարդկութիւնը, — տասը տարեկան մանուկէն մինչեւ 50–60 տարեկան անհատը, — իր մորթին վրայ զգաց, որ կեանք ըսուածը ո՛չինչ է, երբ հրացանները կը բանին, թնդանօթները կը գոռան, հրասայլերը կ'որոտան, օդանաւերը կրակ կը տեղան: Այդ բոլորէն ազատած, ողջ մնացած անհատը ունեցաւ ինքնուրոյն, անփոյթին ու անհեթեթին հոգեբանութիւնը, որ արմատացաւ իր մէջ եւ յետ պատերազմեան բարօրութեան տարիներուն վերածուեցաւ ապրելակերպի անգիր վարդապետութեան մը, որ իր դրոշմը դրաւ նոր սերունդներուն վրայ եւ համաճարակի մը վերածուեցաւ՝ փոխանցուելով երկրէ երկիր: Այդ ապրելակերպի անգիր վարդապետութիւնը նախ իր արտայայտութիւնը գտաւ անունով ոչ-ժողովրդավար, սակայն գործելակերպով եւ ընկերային ոչ-երեւութական կառոյցով ժողովրդավար երկիրներու մէջ, այսինքն Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Մ. Նահանգներու մէջ. այսինքն հոն, ուր գիտակից երիտասարդութիւն մը առիթն ու կարելիութիւնը ունի ունենալու ի՛նչ որ կ'ուզէ, հասնելու հո՛ն, ուր կ'ուզէ, պայմանաւ անշուշտ, որ գիտնայ ճգնիլ ու ձգտիլ:

Սակայն այդ երիտասարդութեան մէջ բոյն դրած անհեթեթի հոգեբանութիւնը, անձնասիրութեան արտայայտութիւնը, զինք տարին այլ ուղղութեամբ, զինք մղեցին յառաջացնելու հիփփիական շարժումներ, ունենալու թմրեցուցիչներու գործածութեան շրջանակներ, յղփանալու սեռային յարաբերութիւններով եւայլն, մոռնալով ուսում, ընտանեկան եւ ընկերային պարտաւորութիւններ, որոնք անխուսափելի են:

Այս բոլոր թուումները կատարելով հանդերձ, կ'ընդունինք ու կ'ըմբռնենք, որ յիշուած թէ չյիշուած բազմաթիւ երեւոյթներով զբաղելու եւ հաճոյանալու իրաւունքը անկասկած ունի երիտասարդը, սակայն հիմնականօրէն գիտակցելով, որ ընդհանուր կանոն պէտք է ընդունիլ չափաւորութիւնը եւ բացառութիւն՝ ծայրայեղութիւնը: Անհատներ կրնան սայթաքիլ, սակայն սայթաքումը աններելի է հաւաքականութիւններու, սերունդներու:

Վերոյիշեալ իրողութիւնները զանազան երկիրներու զանազան մակարդակի ղեկավար տարրերը մղեցին որոշ վերապահութեան մը դէպի երիտասարդութիւնը, որ իր կարգին առաջնորդուեցաւ դէպի ընդվզում, դէպի բողոք եւ երբեմն նոյնիսկ արիւնալի ցոյցերու:

Այս՝ Արեւմտեան աշխարհի մէջ:

Այսպէս կոչուած համայնավար վարչակարգով երկիրներու մէջ, ուր բողոքն ու ցոյցը քրէական յանցանքներ են գործնականին մէջ, գրեթէ նոյն անհեթեթի, անփութութեան եւ անձնասիրութեան հոգեբանութիւնը իր արտայայտութիւնը գտաւ այլ ձեւերու տակ:

Մոսկուա պաշտօնավարող Ֆրանսացի լրագրող մը, խորհրդային երիտասարդութեան մասին արտայայտուելով, ի միջի այլոց, կը գրէ.

«Նոր սերունդը, ա՛ն, որ այլեւս չի տեսներ քաղաքական ցուցատախտակները, ան, որ այլեւս չի լսեր գաղափարաբանական լոզունգները, — ինչպէս մեր մօտ՝ այլեւս ուշադրութիւն չըներ առեւտրական ցուցատախտակներուն, — կը սկսի մազերը երկարել եւ կը ձանձրանայ:

«Կը ձանձրանայ, որովհետեւ անհատապէս, ազատօրէն զուարճանալու համար մեծ բան չկայ: Կան, որ այլեւս չեն ուզեր սկաուտական խաղերը, առաջնորդի մը հսկողութեան տակ: Ուրիշներ ձանձրացած են ծնողքներու աւանդական սովորութիւններէն, որ կը կայանայ սեղանի մը շուրջ կերուխումի մէջ, ծիծաղելի կենացներու համար խմելով եւ պատմելով մանրավէպեր, որոնք միշտ ալ զուարճալի չեն:

Եթէ խորհրդային երիտասարդութիւնը տակաւին չի բողոքեր, այդ ըսել չէ, որ գոհ է. իր համակերպումը կամ անտարբերութիւնը արդէն իսկ ապառողջ բան մը ունի: Խորքին մէջ աւելի լաւ է ամէն բան կոտրող երիտասարդութիւն մը, քան երիտասարդութիւն մը, որ կը քնանայ»:

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ, որ Պետութիւնը, աւելի ուշադիր քան այլուր, իր ճիգերը չի խնայեր լուծումներ գտնելու համար, սակայն անհրաժեշտ յաջողութիւնը չարձանագրեր:

Լուծումներ գտնելու այդ ճիգը ոչ մէկ երկրի մասնայատուկ է: Որովհետեւ ի վերջոյ ղեկավարութիւններն ալ գիտակից են, որ ներկայ երիտասարդութենէն պիտի ծնին ապագայ ղեկավարները՝ զանազան մարզերու մէջ:

Արդարեւ, մասնաւորաբար թերաճ եւ նոր անկախ երկիրներու մէջ հիմնականօրէն երիտասարդութիւնն է, որ պիտի ղեկավարէ երկրին վարչական թէ պետական գործերը, բոլոր մակարդակներուն վրայ, որովհետեւ այդ երկիրներուն նոր սերունդն է միայն, որ ունի անհրաժեշտ զարգացումն ու պատրաստութիւնը: Ճիշդ այդ պատճառով է, որ Պետութիւններէն սկսեալ մինչեւ միջազգային կազմակերպութիւններ, ներառեալ անհատ ընկերաբաններ, ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն, համաժողովներ կը գումարեն, կարենալ գոհացուցիչ ու բարւոք լուծումներ գտնելու համար երիտասարդութեան հարցերուն:

Առ այդ, անհրաժեշտ է մասնաւորաբար այդ նոյն երիտասարդութեան լիակատար գործակցութիւնը, կարենալ լուծում գտնելու համար իրենց հարցերուն, սակայն ոչ անպայման իրենց ուզած ձեւով:

Սակայն ի՛նչ կ'ուզէ երիտասարդութիւնը:

Կը կարծենք, որ ինք խարխափումի մէջ է:

Հոս է հարցին բուն հանգոյցը, որովհետեւ «երբ չենք գիտեր ի՛նչ կը փնտռենք, չենք գիտեր ի՛նչ կը գտնենք»:

Յոռետես եւ խի՞ստ եղանք: Թերեւս:

Ն. Գ. ՄԱՃԵԱՆ

Nous voulons rester nous-mêmes

———o———

Ֆրանսայի հեռատեսիլը երբեմն շահեկան յայտագիրներ կու տայ: Ասոնցմէ մէկն է «Այսօ՛ր, Տիկի՛ն»ը, ուր արտայայտութիւններ կ'ունենան Ֆրանսայի զանազան շրջաններէ եկած չորս կամ հինգ հանդիսատես տիկիններ եւ պարոններ: Նիւթերը այլազան են — գիրքի, կենդանիներու պաշտպանութեան, չինացի կնոջ պայմանները, եւայլն:

Եթէ գիրքի մասին կը խօսուի, ներկայ կ'ըլլայ հեղինակը, որուն կ'ուղղուին հարցումներ. ան կը պատասխանէ եւ կամ քննադատութիւններ կ'ըլլան գիրքին մէջ արծարծուած հարցերու մասին:

Վերջերս հեռատեսիլը «Օժուռտուի Մադամ»ի յայտագրին համար կազմակերպած էր պտոյտ մը Լիւքսէմպուրգի մէջ, Եւրոպայի ամէնէն փոքր երկիրներէն մէկը:

Տիկին Միլէն Ֆիւթըրն՝ հեռատեսիլի շրջուն թղթակիցին, իբրեւ ընկեր տրուեցաւ Լիւքսէմպուրկցի տիկին մը՝ Քինս Ֆայօ, որ բացատրութիւններ պիտի տար իր պզտիկ երկրի մասին, պտըտցնելով թղթակիցը:

Ինչպէս կ'երեւար, ցոյց տրուած նկարներէն, տեսարանները գարնանային էին, թարմ եւ առատ կանանչութեամբ: Հրաշալի համայնապատկեր մը կը պարզուէր զոյնզգոյն եւ ճաշակով դասաւորուած ծաղիկներու տեսարանով: Մաքրութիւն եւ կոկիկութիւն ամէն կողմ:

Շրջուն այցելուն տեսնուեցաւ բոլոր անոնց հետ, որոնք իբրեւ մասնագէտ կրնային լիուլի գոհացում տալ իր հարցումներուն — երկրի եկամուտներուն, տուրքերուն, դպրոցներուն, կրօնքին եւայլնի մասին:

Դպրոցներու մասին լսուեցաւ թէ ունէին բարձրագոյն կրթարաններ, սակայն ուսանողները կը յաճախեն նաեւ Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ համալսարանները:

Տեղւոյն լեզուն գաւառաբարբառ մըն է (գերմաներէնի եւ ֆրանսերէնի խառնուրդ), բայց ասկէ զատ գրեթէ մեծ մասը կը խօսի եւրոպական գլխաւոր չորս լեզուները:

Կրօնքով կաթոլիկ են:

Երկիրը աւելի երկրագործական է:

Բոլորը հիացումով կ'արտայայտուէին Ռոպէր Շումանի մասին, որ հոն ապրած է տասնեւութ տարի:

Ամէնէն ետք շրջուն թղթակիցը այցելեց քաղաքապետարանը, ուր զինք ընդունող տիկինը տուաւ լայն տեղեկութիւններ, եւ թղթակիցին այն հարցումին թէ իբրեւ Հասարակաց Շուկայի մէկ անդամը պիտի փափաքէի՞ն ըլլալ բոլորը մէկ դրօշի տակ եւ թէ իրենք զիրենք Եւրոպացի կը զգայի՞ն:

— Անշուշտ, պատասխանեց տիկինը, արդէն Եւրոպացի ենք եւ անդամը Հասարակաց Շուկայի: Կը բաժնենք անոր բոլոր տեսակէտները, հաւասար իրաւունքներով: Բայց այս բոլորէն զուրս, աւելցուցին ինք եւ առաջնորդող տիկինը իբրեւ եզրակացութիւն.

— Նու վուլոն ռեսթէ նու-մէմ:

Ահաւասիկ խօսք մը որ կը բխի ազգային խոր գիտակցութիւն ունեցող անձերէ: Փոքրիկ երկիր մը, որուն բնակչութեան թիւը բազմիցս փոքր է Հայերու ընդհանուր թիւէն, մօտ Ամերիկա-Քանատայի Հայերու թիւին չափ, բայց կ'ուզեն չկորսուիլ, վախնալով թերեւս ձուլուելէ:

Անշուշտ ի զուր է այս մտածումը կամ մտավախութիւնը: Հասարակաց Շուկան չի ձգտիր մէկ կաթսայի մէջ հալեցնել անդամակից ազգութիւնները: Հաւասար են բոլորը: Այս Շուկային կազմութեան նպատակն է համախմբել Եւրոպայի ազգերը, առ այժմ տնտեսական գետնի վրայ ապագայի աւելի լայն հեռանկարներով, կազմելու համար ներդաշնակ եւ միակամ Եւրոպա մը:

«Նու վուլոն ռեսթէ նու-մէմ»:

Ի՞նչ խօսուն նշանաբան եւ ինչքա՜ն կը յարմարի նաեւ ջարդերէ ազատած վերապրող սփիւռքի Հայուն: Մանաւանդ երբ կը զգացուի սպառնացող վտանգը, ինչպէս պիտի յիշեցնէր միշտ Շաւարշ Միսաքեան, «Զգոյշ, տղա՛ք, լպրծուն է գետինը»:

Մ. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ մեռած է Պէյօղլուի եկեղեցիներու բազմամեայ դիւանապետ, կրթական վաղեմի մշակ Համբարձում Տատեան: Բարեմոյն նկարագիրով, կրթանուէր եւ մշակութասէր անձ մըն էր, վկայուած Պետական Ուսուցչանոցէն. տարիներ վարած է տեսչական եւ ուսուցչական պաշտօններ ու եղած է հիմնադիրը բազմաթիւ վարժարաններու: Պետրոս Ատրունիի տնօրէնութեան շրջանին եղած է Կեդրոնականի ներքին տեսուչ:

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

2.

Ուշ էր արդէն, երբ Ջեմման միւսներից աննկատ դուրս ելաւ դահլիճի պատուհանների առջեւ ձգուող պատշգամբը՝ մի քանի վայրկեան առանձնանալու համար աչքին կամելիաների ու օլեանդրների յետեւը: Փակ օդից ու բազմութեան անընդհատ երթեւեկից գլխի ցաւ էր զգում: Պատշգամբի հանդիպակաց ծայրում բարձրանում էին մի շարք արմաւենիներ՝ լայն կիսատակառների մէջ, որոնք ծածկուած էին շուշանների ու այլ ծաղիկների թաղարներով: Այդ բոլոր բոյսերը միասին կազմում էին մի խիտ պատուար, որի յետեւի անդորր անկիւնից հիանալի տեսարան էր բացւում հովտի վրայ: Բոյսերի միջի նեղ անցքը եղերում էին նռնենու կախ ընկած ճիւղերը՝ իրենց ուշացած ծաղիկներով զարդարուած:

Ջեմման մտաւ այդ անկիւնը, յուսալով, որ ոչ ոք չի գտնի իրեն այդտեղ, մինչեւ որ լռութիւնն ու կարճ հանդիստը անց կացնեն իր սկսուող գլխացաւը: Տաք ու զարմանալի անդորր գիշեր էր, բայց եւ այնպէս, երբ դուրս եկաւ խեղդուած սենեակից, զով զգաց թեթեւ, եւ իր ժանեակէ ծածկոյթը գցեց գլխին:

Մօտեցող քայլերի ու խօսակցութեան աղմուկը յանկարծ զարթնեցրին նրան իր կիսանինջ դրութիւնից: Նա աւելի ետ քաշուեց ստուերի մէջ՝ յուսալով, որ աննկատելի կը մնայ ու մի քանի վայրկեան էլ կ'օգտուի լռութիւնից, մինչեւ վերստին գնար իր յոգնած ուղեղը նորից տանջելու: Որքան մեծ եղաւ հիասթափութիւնը, երբ քայլերը կանգ առան իրենից քիչ հեռու, եւ տիկին Գրասսինիի բարակ ձայնը լռեց մի վայրկեան իր շաղակրատանքից: Միւս առնական ձայնը զարմանալի կերպով մեղմ էր ու երաժշտական: Միայն այդ փափկութեանը շատ էր վնասում նրա քաշ տուող տարօրինակ տոնը, որ գուցէ դիտաւորական էր, բայց աւելի հաւանօրէն առաջ էր գալիս խօսելու մի ինչ-որ թերութեան դէմ մաքառելու ճիգից. յամենայն դէպս այդ հնչիւնը անախորժ էր:

— Ասում էք՝ Անգլուհի՞, — հարցրեց առնական ձայնը, — բայց չէ՞ որ անունը զուտ իտալական է:

— Այո, նա խեղճ Ջիովաննի Բոլլայի այրին է, յիշում էք անշուշտ, որ մի քանի տարի առաջ մեռաւ: Ա՜խ, մոռացայ, թէ դուք ի՛նչ թափառական կեանք էք վարում եւ չի կարելի պահանջել, որ ճանաչէիք մեր դժբախտ հայրենիքի բոլոր նահատակներին: Այնքա՜ն շատ են:

Տիկին Գրասսինին հառաչեց: Միշտ այդ տոնով էր խօսում նա օտարականների հետ: Իտալիայի համար տանջուող հայրենասէր կնոջ դերը նրա մէջ սերտ կերպով ձուլուած էր դպրոցականի շարժումներին եւ երեխայական սիրուն քմայնոտութեան:

— Նա Անգլիայո՞ւմ մեռաւ, — կրկնեց միւս ձայնը, — ուրեմն փախստականներ՞ից էր: Կարծես յիշում եմ այդ անունը, «Երիտասարդ Իտալիայի» հետ կապեր ունէր, երբ կուսակցութիւնը նոր էր սկսել իր գործունէութիւնը:

— Այո, երեսուներեք թուին ձերբակալուած դժբախտ երիտասարդներից մէկն էր: Ծանօ՞թ էք այդ տխուր պատմութեանը: Մի քանի ամսից արձակեցին: Երկու թէ երեք տարի յետոյ, երբ նրան նորից էին ուզում բռնել՝ փախաւ Անգլիա, այնտեղ էլ ամուսնացաւ: Շատ թեւամիտ քայլ էր դա, բայց խեղճ Բոլլան արդէն միշտ ռոմանտիկ էր:

— Ասում էք Անգլիայո՞ւմ մեռաւ:

— Այո, թոքախտից: Չդիմացաւ Անգլիայի սոսկալի կլիմային եւ հէնց նրա մահից քիչ առաջ էլ սկարլատինից մեռաւ նրանց միակ երեխան: Ի՜նչ ձախորդ բախտ է, չէ՞: Եւ մենք ամէնքս այնպէս սիրում ենք Ջեմմային: Նա քիչ չոր է, ինչպէս բոլոր Անգլուհիները, բայց ինձ թւում է, որ իր քաշած վիշտը, այլեւ...

Ջեմման ոտքի ելաւ եւ ետ տարաւ նռնենու ճիւղերը: Հիւրին զբաղեցնելու նպատակով արուած իր տխուր վիճակի պատմութիւնը սաստիկ անախորժ էր Ջեմմային, եւ նա դուրս եկաւ լոյսը՝ դժգոհութիւնը դէմքին:

— Ահա՛ եւ ինքը, — բացականչեց տանտիկինը խիստ սառը: — Ջեմմա, սիրելիս, այդ ո՞ւր էք կորել: Պարոն Ֆելիչէ Ռիվարեզը ցանկանում է ծանօթանալ ձեզ հետ:

«Ուրեմն սա է Բոռը», մտածեց Ջեմման հետաքրքիր: Վերջինս գլուխը խոնարհեց շատ քաղաքավարի, միայն աչքերը դիտում էին նրա դէմքը մի հայեացքով, որ կնոջը խիստ քննող թուաց ու յանդուգն:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Գրիգոր Գոպալեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհան-գստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Փետրուար 3, Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ (Փրատօ), իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԳԵՂԱՆՈՅՇ ԳՈՊԱԼԵԱՆԻ
(ծնեալ Յովսէփեան)

յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նախապէս Ալալէմճեանի գառնակսկիծ մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ըլլան փոխան ծաղկեպսակի.—

Պ. Արթօ Խաչատուրեան եւ Պ. Զաւէն Մուրատեան 100ական ֆր. Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան (Քաթրա):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը Եաղուտ Հայրապետեանի թաղման առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Պոլ. Օտտոյի Կ. Խաչ 70 ֆր., Տէր եւ Տիկին Արամ Արմաղանեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ղարիկեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Ցակոբեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան 20ական, այրի Տիկին Եղիսաբէթ Գույումճեան 100:

ԿՈՉ

Ի նպաստ Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան, Երկուշաբթի Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ԾԱԽՈՒ Է
ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Աղքատախնամի վարչութիւնը, ի գիտութիւն մեր Հայ հասարակութեան, կը յայտարարէ որ յարկաբաժին մը ծախու է, Ռիւ Լաֆայէթի վրայ Կառ տիւ Նորին դիմացը 150 ք. մ., երրորդ յարկ, կեդրոնական ջերմութիւն, թէ՛ առեւտրական թէ բնակութեան յարմարութեամբ:

Գինը՝ 450.000 ֆրանք:

Յարկաբաժինը այցելելու եւ ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել՝ Աղքատախնամի գրասենեակը՝ 77 Ռիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9րդ կամ հեռաձայնել՝ 878-02-99

ԴԻՒԱՆ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջանի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (2 Փետր.) երեկոյեան ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը:

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանգամանքով շրջանս գտնուող ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ:

Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները Ուրբաթ (Փետրուար 1), երեկոյեան ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ԿՌԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Սօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 2, երեկոյեան ժամը 8.30ին ղպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux
Porte D'Orléans Autobus 197, descendre Marcel Bonnet

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 ֆր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ՍԿՍԱ՞Ք ՄՏԱԾԵԼ ԱՄՐԱՆ ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻՆ

Էսաեան նախկին Սանուց Միութիւնը Հայաստան ճամբորդութիւն մը կազմակերպած է Օգոստոս 26էն Սեպտեմբեր 15: Յայտագիրը եւ գինը կը հաղորդուին յետագային:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւններու հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ փետրուար 2, ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ լոյս

Au Casino de Charbonnières

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԴՐՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ

avec l'orchestre de Jacky MALEREY

— ATTRACTIONS —
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԱԼԱԳԵԱԶ» ԽՈՒՄԲԸ
ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Réservation des tables : auprès de M. Jean Kalédjian
(78) 49-16-63 de 10 h. à 13 h. 30   (78) 49-07-48 de 14 à 18 h. 30

Soirée Artistique

Organisée par
L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS
au profit de ses œuvres
Le Vendredi 8 Février à 21 heures précises Salle du Musée Guimet
6, Place d'Iéna

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան

Ուրբաթ, Փետրուար 8 ժամը 21ին
Սալ Կիմէ, 6 Փլաս տ'Իէնա

Մասնակցութեամբ

Տիկին Խօշափեան (ջութակ) — Օր. Ս. Պագրճեան (մենապար)
Օր. Ն. Տէմիրճեան (դաշնակ) — Օր. Է. Սէնաուի (երգ)
Օր. Ժ. Տէլէփէր (սրինգ) — Պր. Մ. Տէյիրմէնճեան (երգ)

Տոմսերու գին 20 ֆր., Ուսանողներու 10 ֆր.

Տոմսերու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

PALOUYAN, 43 Rue Richer — Tél. 77025-46
MASSIS, 21 Rue Saulnier — Tél. 770-16-88
CAFE ZADIK, Issy les Moulineaux Rue de la Défense 20 — Tél. 642-01-89
CAFE PHILIPPE, Alfortville — Tél. 368-61-35
Mme KERMEZIAN, 15 Rue de Cléry, Paris (2e) — Tél. 236-94-91

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի վարչական եւ յանձնախումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Տիկին Ալիս Հաքիմեանի բնակարանը, 2, 54 Ալէ Անաթոլ Ֆրանս, Պանեէօ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՁԻՆԿԻԼԷՐԻ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԸ

(Գրեց՝ ՍՕՆԱ ՏԷՐԷՊԷՅԵԱՆ)

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներու.—
Պ. ԹՈՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
11, Rue du Groupe Manouchian
ALFORTVILLE
Պ. ՓԱՆԻԿ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
8, Rue Raspail — ALFORTVILLE
Պ. Տ. ՏԷՐԷՊԷԵԱՆ
46, Bd. de Strasbourg — PARIS (10e)
Tél. : 206-28-23

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ 2 Փետր. երեկոյեան ժամը 21ին
Դասախօսական շարք
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
2րդ Մաս

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն լեզուով — Նկարիչ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Զանազան Զարդանկարներու Ծագումն ու Իմաստը

Լուսարձակում երաժշտութեան ընկերակցութեամբ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — ՊԻՒՖԷ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16-23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ամինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին:

Համեղի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ
Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.